ΦΙΛΟΚΑΛΙΑ

ΤΟΜΟΣ

Β

ΦΙΛΟΚΑΛΙΑ
Β΄

Φιλοκαλία τῶν ἱερῶν Νηπτικῶν
Τόμος δεύτερος
Μετάφραση Ἀντ. Γ. Γαλίτη

Α΄ ἔκδοση 1985
Ε΄ ἔκδοση 2006

ISBN 960-7407-20-2
Set 960-7407-02-4

Εἰκονογράφηση: π. Παῦλος Πολίτης
Ἐκτύπωση: «Νέα Στοιχειοθετική», Ἀχελώου 6, Θεσσαλονίκη
Βιβλιοδεσία: Ἀφοὶ Βαρουσιάδη, 13ο χλμ. Θεσσαλονίκης-Ἐδέσσης

Ἐκδόσεις «ΤΟ ΠΕΡΙΒΟΛΙ ΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΑΣ»
Πρασακάκη 9, 54622 Θεσσαλονίκη
Τηλ. 2310231040, 2310283805, φὰξ 2310241254
E-mail: bookstore@toperivoli.gr

ΦΙΛΟΚΑΛΙΑ

τῶν ἱερῶν Νηπτικῶν

Μετάφραση
Ἀντώνιος Γ. Γαλίτης (†)

Γενικὴ ἐπιμέλεια
Γεώργιος Ἀντ. Γαλίτης

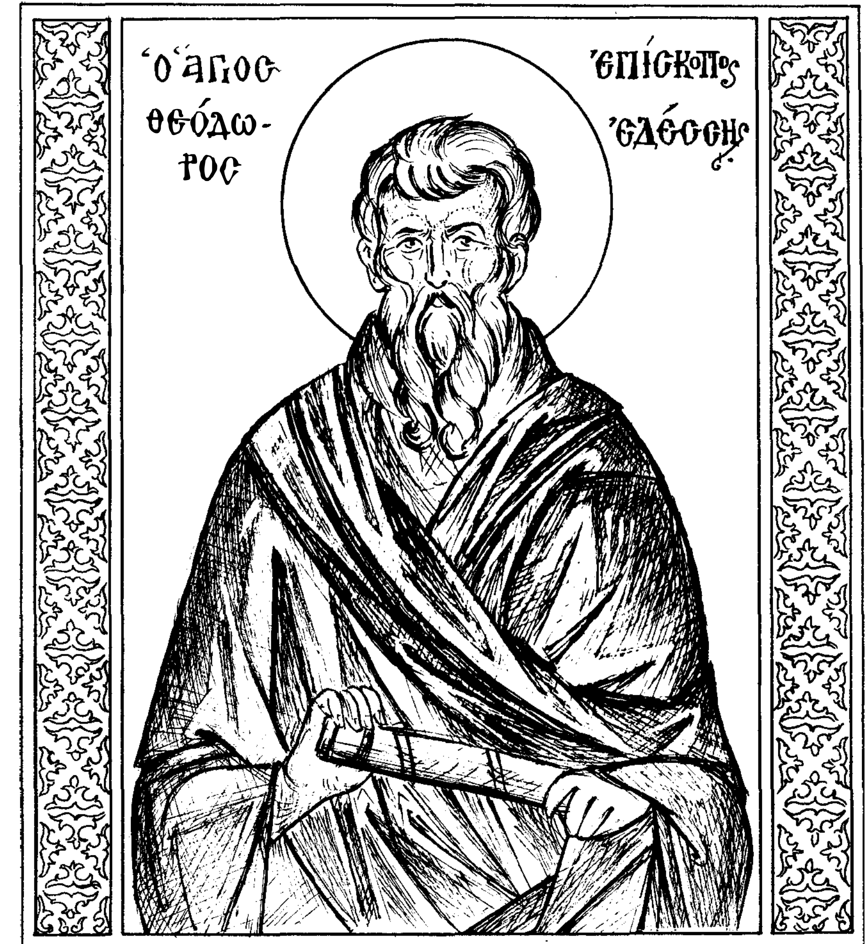
ΤΟΜΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ

Εἰσαγωγικὰ σχόλια
Θεόκλητος μοναχὸς Διονυσιάτης

Φιλολογικὴ ἐπιμέλεια
Ἰγνάτιος Σακαλῆς

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΤΟ ΠΕΡΙΒΟΛΙ ΤΗΣ ΠΑΝΑΓΙΑΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΟΣΙΟΣ ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΕΔΕΣΣΗΣ

Σύντομη βιογραφία

Ὁ ἅγιος πατέρας μας Θεόδωρος ἔζησε στὰ χρόνια τῆς βασιλείας τοῦ Ἡρακλείου καὶ τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Πωγωνάτου, γύρω στὸ 660 μ.Χ. Πρῶτα ἀγωνίστηκε τὸν ἀσκητικὸ βίο στὴ μονὴ τοῦ ἁγίου Σάββα· ὕστερα, μὲ τὴν ψῆφο τοῦ Θεοῦ ἀνέβηκε στὸν ἐπισκοπικὸ θρόνο τῆς πόλεως Ἐδέσ-

σης. Έκανε πολλά θαύματα καὶ ὅσο ζοῦσε καὶ μετὰ τὸ θάνατο, καὶ μὲ τὶς θεῖες διδασκαλίες του ἔκανε πολλοὺς μάρτυρες τοῦ Χριστοῦ καὶ πολλοὺς νὰ σωθοῦν· καὶ στὶς 19 Ἰουλίου ἀπῆλθε στὶς αἰώνιες μονές, ὅπως ἀναφέρεται στὸ βίο του ποὺ περιέχεται στὸ βιβλίο «Καλοκαιρινή». Δὲν γνωρίζομε μὲ ἀκρίβεια ἂν ἄφησε καὶ ἄλλα συγγράμματα· ὅμως αὐτὰ τὰ 100 κεφάλαια ποὺ φιλοπόνησε, ἐγκρίθηκαν νὰ συμπεριληφθοῦν στὴ συλλογὴ τῶν νηπτικῶν. Γιατὶ παρέχουν πλούσιο τὸν καρπὸ τῆς ἱερῆς νήψεως καὶ τῆς πνευματικῆς ὠφέλειας σὲ κείνους ποὺ τὰ διαβάζουν μὲ ἐπιμέλεια. Καὶ ὅσοι ἐπιθυμεῖτε τὴ σωτηρία σας, ἐλᾶτε καὶ θερίστε ἄφθονα.

Στὸ τέλος τῶν κεφαλαίων αὐτῶν ἔχει προστεθεῖ καὶ τὸ «Θεωρητικὸ» ποὺ ἐπιγράφεται μὲ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοδώρου. Βλέποντας ὅτι αὐτὸ ἀκολουθεῖ τὸν ἴδιο νηπτικὸ χαρακτήρα καὶ ἔχει τὴν ἴδια ἔκφραση τοῦ λόγου μὲ τὰ 100 κεφάλαια, ὅπως καὶ ἀπὸ ἄλλα εὔλογα σημάδια, βγάλαμε τὸ συμπέρασμα ὅτι εἶναι γνήσιο ἔργο τοῦ ἴδιου Θεοδώρου.

Εἰσαγωγικὰ σχόλια

Ὁ ὅσιος Θεόδωρος, ὁ καὶ Σαββαΐτης ἀποκαλούμενος, γιατὶ ἀσκήθηκε στὴ μονὴ τοῦ ἁγίου Σάββα στὰ Ἱεροσόλυμα, ἀλλὰ καὶ Ἐδέσσης λεγόμενος, γιατὶ ἐξελέγη ἐπίσκοπος στὴ Μητρόπολη τῆς πόλεως Ἔδεσσα τῆς Συρίας, ἔζησε κατὰ τὸν ἕβδομον αἰώνα καὶ ἦταν γνωστὸς ὡς «μεγάλος ἀσκητής». Ὑπῆρξε πνευματικότατος καὶ θεωρητικότατος, ὅπως καταφαίνεται τόσο ἀπὸ τὰ «Ἑκατὸ Κεφάλαια», ὅσο καὶ ἀπὸ τὸ «Θεωρητικό», ποὺ ἀπ' ὅλα τὰ ἔργα του ἐνσωμάτωσαν μόνον αὐτὰ οἱ συντάκτες τῆς Φιλοκαλίας.

Στὰ «Ἑκατὸ Κεφάλαια» ἀπαντοῦμε συχνά: «ὅπως εἶπε ἕνας ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους», πράγμα ποὺ σημαίνει ὅτι ἐκμεταλλεύεται τὴν πεῖρα τῶν προγενεστέρων ἀσκητικῶν Πατέρων καὶ τὴν ἀναχωνεύει στὴν προσωπική του πεῖρα, ὡς σύμφωνη, ἀλλὰ καὶ γιὰ περισσότερη κατοχύρωση τῆς διδασκαλίας του. Ὑπάρχουν ὁλόκληρα κεφάλαια ἐλαφρῶς τροποποιημένα ποὺ ἀποτελοῦν μεταγραφὲς ἀπὸ τὸν Εὐάγριο καὶ τὸν ἅγιο Μάξιμο, τὰ ὁποῖα ὅμως ἀποβαίνουν τὸ θεμέλιο ἄλλων δικῶν του κεφαλαίων.

Ἡ διδασκαλία τοῦ ὁσίου Θεοδώρου στηρίζεται ἐπάνω στὴ δογματικὴ διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας, ἀναφορικὰ μὲ τὴν πτώση, τὴν ἐπαναφορὰ στὴν πρώτη ἀγαθότητα διὰ τῆς ἀποκαταστάσεως τοῦ «κατ' εἰκόνα» μὲ τὸ ἅγιο Βάπτισμα, τὴν ἐλευθερία τῆς ψυχῆς, τὰ πάθη καὶ τὸν πόλεμο τοῦ σατανᾶ. Βάσει θεολογικῶν καὶ ἀνθρωπολογικῶν προϋποθέσεων κτίζει τὴν διδασκαλία του περὶ τῶν παθῶν, τῶν ἀρετῶν καὶ τῆς δυναμικῆς φορᾶς τῆς ψυχῆς πρὸς τὴν κάθαρση, τὴ μυστικὴ ἕνωση μὲ τὸν Χριστὸ καὶ τὴ θέωση τοῦ νοῦ.

Κατὰ τὸν ἕβδομο αἰώνα, ποὺ ἔζησε ὁ ὅσιος Θεόδωρος, εἶχε ἀναπτυχθεῖ πλουσιότατη ἀσκητικὴ καὶ πνευματικὴ γραμματεία, ἀπὸ τὴν ὁποία φαίνεται ὅτι ἀνεπαίσθητα ἐπηρεάζεται, μέχρι σημείου νὰ μὴν εἶναι εὔκολο νὰ διακρίνει κανεὶς πότε μεταγράφει ἀπὸ προγενέστερους Πατέρες, πότε διαπιστώνεται ταυτότητα ἀπόψεων καὶ πότε παρουσιάζει πρωτοτυπία. Καὶ αὐτὸ ἐξ ἀφορμῆς τῆς φραστικῆς ἀναπλάσεως τῶν κεφαλαίων. Πάντως εἶναι ἄψογα ἀπὸ τὴν ἄποψη τῆς ἀσκητικῆς καὶ θεολογικῆς παραδόσεως, ἀφοῦ τὰ κεφάλαια ἀναπτύσσονται μέσα στὰ πλαίσια τῆς πατερικῆς ἐμπειρίας, στὴν ὁποία ἀρκετὰ προσωπικὰ στοιχεῖα συνεισφέρει ὁ Ὅσιος.

Τὰ ἴδια σχεδὸν μπορεῖ νὰ λεχθοῦν καὶ γιὰ τὸ «Θεωρητικό», ποὺ εἶναι λόγος ἀσκητικὸς μέν, ἀλλὰ κινεῖται σὲ ὑψηλὰ ἐπίπεδα θεωρίας καὶ θείου ἔρωτος. Ἐλέχθη ὅτι τὰ θέματα αὐτὰ ἀναπτύχθηκαν τὸν δέκατο τέταρτο αἰώνα καὶ γι' αὐτὸ ἀμφισβητήθηκε ἡ πατρότητα τοῦ «Θεωρητικοῦ». Νομίζομε, ὅτι ὁ προβαλλόμενος λόγος δὲν εὐσταθεῖ, γιατὶ μέχρι τὸν ἕβδομο αἰώνα τὰ θέματα αὐτὰ εἶχαν ἀναπτυχθεῖ ὄχι μονάχα ἀπὸ τοὺς Καππαδόκες, τοὺς Ἀλεξανδρινοὺς καὶ τοὺς ἀσκητικοὺς Πατέρες, ἀλλὰ πλούσιο ὑλικὸ καὶ ἱστορικοὺς ἐρεθισμοὺς πρόσφερε πρὸ τῶν Νεοπλατωνικῶν καὶ αὐτὸς ὁ Ἰουδαῖος Φίλων. Ἀφήνομε τὸ πόσον ἐπέδρασαν στοὺς ἁγίους Πατέρες κατὰ τὰ μέσα τοῦ ἕκτου αἰώνα τὰ Ἀρεοπαγιτικὰ συγγράμματα, ποὺ ἔδωσαν μεγάλη ὤθηση στὸν θεωρητικὸ βίο καὶ στὴ φιλολογία περὶ θείου ἔρωτος.

Τὸ «Θεωρητικὸ» εἶναι μιὰ πλήρης ἔκθεση τῶν προϋποθέσεων τῆς θεώσεως, μέσα στὴν ὁποία σημαντικὴ θέση κατέχει ὁ θεωρητικὸς τρόπος ζωῆς, ὡς συνεχὴς ἀνάταση τοῦ νοῦ εἰς τὰ νοητά, φυσικὰ μὲ προσευχὴ καὶ τὴ λοιπὴ παραδοσιακὴ ἀσκητικὴ ἀγωγή. Ἡ θεωρία τῶν νοητῶν ὁδηγεῖ εἰς τὸν ἔρωτά τους καὶ ἑπομένως τὰ γήινα λησμονοῦνται. Χωρὶς νὰ πρόκειται γιὰ ἕνα πνευματικὸ μονοφυσιτισμό, ἡ ψυχὴ νοεροποιούμενη εὑρίσκει τὴν ἀπόλυτη μακαριότητά της στὸ χῶρο τῶν νοητῶν, ὅπου ὁ Χριστός, ὁ ἀγγελικὸς διάκοσμος καὶ τὰ μακάρια πνεύματα, καταλαμπόμενα ἀπὸ τὶς ἀκτίνες τοῦ ἀκτίστου φωτὸς καὶ πλέοντα στὸ κτιστὸ φῶς τῆς πρεσβυτέρας κτίσεως.

Ὁ ὅσιος Θεόδωρος —ἐὰν εἶναι αὐτὸς ὁ πατὴρ τοῦ «Θεωρητικοῦ»—, γνωρίζει ἀρκετὰ τὴν γραμματεία περὶ θείου φωτός, περὶ πνευματικῆς θεωρίας, περὶ τῆς ἀξίας τοῦ νοῦ καὶ τῶν φυσικῶν καὶ ὑπερφυσικῶν κινήσεών του, καταφάσκει στὶς σωματικὲς αἰσθήσεις, ἀλλὰ συνιστᾶ τὴν ὑπέρβασή τους, ἀναλύει τὴν ἀνθρωπολογικὴ σύνθεση καὶ τὶς δυνατότητες τοῦ πιστοῦ, δίδει τὸ προβάδισμα στὴν ἀγαθὴ βούληση γιὰ ἀνάβαση τοῦ νοῦ στὸν Θεὸ καὶ γενικῶς, ἀναπτύσσει παραδοσιακῶς τὴν πατερικὴ διδασκαλία γιὰ τὴν πνευματικὴ τελείωση.

Τὸ «Θεωρητικὸ» συνοψίζει βαθειὲς καὶ πυκνὲς ἐμπειρίες καὶ προϋποθέτει πλούσια χάρη, μεγάλο καὶ ἐλλαμπόμενο νοῦ καὶ ὑψηλὴ θεολογικὴ γνώση, καὶ φαίνεται, ὅτι μᾶλλον ἔχει γραφεῖ στὴν περίοδο τοῦ μονασμοῦ του παρὰ στὸν καιρὸ τῆς ποιμαντικῆς του δράσεως, ἀφοῦ εἶναι προορισμένο νὰ διδάξει τοὺς μοναχοὺς γιὰ τὴ θεωρητικὴ ζωή, ὄχι βέβαια στὴν ἐκδοχὴ τῶν φιλοσόφων.

Ἑκατὸ ψυχωφελῆ κεφάλαια

Ἐπειδὴ μὲ τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ ἀπαρνηθήκαμε τὸ σατανᾶ καὶ τὰ ἔργα του καὶ συνταχθήκαμε μαζὶ μὲ τὸ Χριστό, τόσο μὲ τὸ ἅγιο βάπτισμα, ὅσο καὶ τώρα πάλι μὲ τὸ μοναχικὸ σχῆμα, ἂς τηρήσομε τὶς ἐντολές Του. Αὐτὸ ἀπαιτεῖ ὄχι μόνο ἡ διπλή μας ἰδιότητα, δηλαδὴ τοῦ Χριστιανοῦ καὶ τοῦ μοναχοῦ, ἀλλὰ καὶ τὸ φυσικὸ χρέος, κατὰ τὸ ὁποῖο, ἀφοῦ πλαστήκαμε ἀπὸ τὸ Θεὸ στὴν ἀρχὴ «καλοὶ λίαν»[1], τέτοιοι πρέπει νὰ εἴμαστε. Γιατὶ ἂν καὶ ἡ ἁμαρτία ποὺ εἰσχώρησε ἀπὸ δική μας ἀπροσεξία ἔφερε μαζί της τὸ παρὰ φύση, ἀλλὰ πάλι ὁ Θεός μας μὲ τὸ πολὺ ἔλεός Του μᾶς ξανακάλεσε καὶ μᾶς ἀνακαίνισε μέσω τοῦ πάθους τοῦ Ἀπαθοῦς. Καὶ ἀγοραστήκαμε μὲ τίμημα τὸ ἀτίμητο αἷμα τοῦ Χριστοῦ[2], καὶ λυτρωθήκαμε ἀπὸ τὴν ἀρχαία παράβαση ποὺ μᾶς κληρονόμησε ὁ προπάτορας. Ἂν λοιπὸν γίνομε δίκαιοι, δὲν εἶναι τίποτε μεγάλο· ἀλλὰ μᾶλλον τὸ νὰ ξεπέσομε ἀπὸ τὴν ἀρετή, αὐτὸ εἶναι ἐλεεινὸ καὶ ἄξιο κατακρίσεως.

2. Ὅπως τὸ καλὸ ἔργο ποὺ γίνεται χωρὶς ὀρθὴ πίστη, εἶναι τελείως νεκρὸ καὶ δὲν ἔχει καμιὰ ἐνέργεια, ἔτσι καὶ πίστη μόνη χωρὶς ἐνάρετα ἔργα, δὲ μᾶς ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὸ αἰώνιο πῦρ· γιατὶ ὁ Κύριος εἶπε: «Ὅποιος μὲ ἀγαπᾶ, θὰ τηρήσει τὶς ἐντολές μου»[3]. Ἂν λοιπὸν ἀγαποῦμε τὸν Κύριο καὶ πιστεύομε σ' Αὐτόν, ἂς ἐργαζόμαστε τὶς ἐντολές Του γιὰ νὰ ἐπιτύχομε τὴν αἰώνια ζωή. Ἂν ὅμως παραβλέπομε τὴν τήρηση τῶν προσταγμάτων Του, στὰ ὁποῖα πειθαρχεῖ ὅλη ἡ κτίση, πῶς θὰ καλέσομε τοὺς ἑαυτούς μας πιστούς, ποὺ ἔχομε τιμηθεῖ παραπάνω ἀπ' ὅλη τὴ κτίση, καὶ μόνο ἐμεῖς ἀπ' ὅλα τὰ κτίσματα δείχνομε τοὺς ἑαυτούς μας ἀνυπάκουους στὰ προστάγματα τοῦ Δημιουργοῦ καὶ ἀχάριστους πρὸς τὸν Εὐεργέτη;

3. Ὅταν τηροῦμε τὶς ἐντολὲς τοῦ Χριστοῦ, δὲν προσφέρομε τίποτε σ' Ἐκεῖνον, γιατὶ δὲν ἔχει ἀπὸ τίποτε ἀνάγκη καὶ εἶναι δωρεοδότης ὅλων τῶν ἀγαθῶν. Ἀλλὰ τοὺς ἑαυτούς μας εὐεργετοῦμε μὲ τὸ νὰ προξενοῦμε σ' ἐμᾶς τὴν αἰώνια ζωὴ καὶ τὴν ἀπόλαυση τῶν ἀνέκφραστων ἀγαθῶν.

4. Ὅποιος μᾶς ἀντιτάσσεται στὸ νὰ κατορθώσομε τὶς ἐντολὲς τοῦ Θεοῦ, εἴτε πατέρας εἶναι, εἴτε μητέρα, εἴτε ὁποιοσδήποτε, ἂς εἶναι σὲ μᾶς βδελυκτὸς καὶ μισητός, γιὰ νὰ μὴν ἀκούσομε ὅτι «ὅποιος ἀγαπᾶ τὸν πατέρα του ἢ τὴ μητέρα ἢ κάποιον ἄλλο περισσότερο ἀπὸ ἐμένα, δὲν εἶναι ἄξιός Μου»[4].

5. Ἂς ζώσομε σφικτὰ τοὺς ἑαυτούς μας γιὰ νὰ ἐργασθοῦμε τὶς ἐντολὲς τοῦ Κυρίου, γιὰ νὰ μὴ δεθοῦμε σφικτὰ μὲ ἁλυσίδες πονηρῶν ἐπιθυμιῶν καὶ ψυχοφθόρων ἡδονῶν[5] ποὺ δύσκολα λύνονται, καὶ νὰ μὴ βγεῖ ἐναντίον μας ἡ ἀπόφαση γιὰ τὴν ἄκαρπη συκιά, ποὺ ἔλεγε: «Κόψε την ἀπὸ τὴ ρίζα, γιὰ νὰ

1. Γεν. 1, 31.
2. Α΄ Κορ. 6, 20.
3. Ἰω. 14, 15.
4. Ματθ. 10, 37.
5. Παροιμ. 5, 22.

μὴν πιάνει ἄδικα τὸν τόπο»[6]. Ἐπειδὴ καθένα ποὺ δὲν κάνει καρπὸ καλό, τὸν κόβουν καὶ τὸν ρίχνουν στὴ φωτιά[7].

6. Ἐκεῖνος ποὺ νικιέται ἀπὸ ἐπιθυμίες καὶ ἡδονὲς καὶ περνᾶ τὴ ζωή του μέσα στὸν κόσμο, θὰ πέσει σύντομα μέσα στὰ δίχτυα τῆς ἁμαρτίας. Καὶ ἡ ἁμαρτία ὅταν γίνει μιὰ φορά, εἶναι φωτιὰ σὲ ξερὰ χόρτα, πέτρα ποὺ κυλάει στὴν κατηφοριά, χαράδρα ποὺ πλαταίνει τὶς ρεματιές· καὶ μὲ κάθε τρόπο ἑτοιμάζει τὴν ἀπώλεια τοῦ ἁμαρτωλοῦ.

7. Ἡ ψυχὴ ὅσο βρίσκεται στὸ παρὰ φύση, ἐξαγριωμένη καὶ γεμάτη ἀγκάθια τῶν ἡδονῶν, εἶναι κατοικητήριο τῶν ἀλλόκοτων θηρίων ὅπως ἔχει γραφεῖ: «Ἐκεῖ θ' ἀναπαυθοῦν ὀνοκένταυροι, ἐκεῖ ἔχει τὰ μικρά του ὁ σκατζόχοιρος καὶ θὰ συναντήσουν τὰ δαιμόνια τοὺς ὀνοκένταυρους»[8]· αὐτὰ εἶναι τὰ διάφορα πάθη τῆς ἀτιμίας. Ὅταν ὅμως ἐπιστρέψει στὸ κατὰ φύση (γιατὶ μπορεῖ νὰ τὸ κάνει αὐτὸ ὅσο βρίσκεται ἀκόμη στὸ σῶμα), καὶ ἐξημερώσει τὸν ἑαυτό της μὲ ἐπιμελὴ καλλιέργεια καὶ ζήσει σύμφωνα μὲ τὸ νόμο τοῦ Θεοῦ, τότε τὰ θηρία ποὺ φώλιαζαν μέσα της θὰ φύγουν· καὶ ἔρχονται οἱ φύλακες τῆς ζωῆς μας ἄγγελοι ἔχοντας ἡμέρα χαρᾶς τὴν ἐπιστροφή της. Καὶ ἡ χάρη τοῦ Παναγίου Πνεύματος ἐπιδημεῖ καὶ τὴ διδάσκει θεία γνώση, ὥστε νὰ διαφυλαχθεῖ στὸ ἀγαθὸ καὶ νὰ προοδεύσει σὲ μεγάλα.

8. Οἱ πατέρες ὀνομάζουν τὴν προσευχὴ ὅπλο πνευματικό, καὶ δὲν εἶναι δυνατὸ χωρὶς αὐτὸ νὰ βγεῖ κανεὶς στὸν πόλεμο· ἀλλιῶς θὰ συρθεῖ αἰχμάλωτος στὴ χώρα τῶν ἐχθρῶν. Καθαρὴ προσευχὴ δὲν μπορεῖ νὰ ἀποκτήσει κανείς, ἂν δὲν ἐπιμένει καρτερικὰ κοντὰ στὸ Θεὸ μὲ εἰλικρινὴ καὶ ἄκακη καρδιά. Γιατὶ Αὐτὸς εἶναι ποὺ δίνει τὴν προσευχὴ στὸν προσευχόμενο[9] καὶ διδάσκει τὸν ἄνθρωπο γνώση[10].

9. Τὸ νὰ παρενοχλοῦν τὰ πάθη τὴν ψυχὴ καὶ νὰ μᾶς πολεμοῦν, αὐτὸ δὲν μποροῦμε νὰ τὸ ἐμποδίσομε. Τὸ νὰ πολυχαιρίζουν ὅμως μέσα μας οἱ πονηρὲς σκέψεις καὶ νὰ κινοῦν τὰ πάθη, αὐτὸ ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἐμᾶς. Καὶ τὸ πρῶτο εἶναι ἀναμάρτητο, γιατὶ δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἐμᾶς. Τὸ δεύτερο ὅμως, ἂν ἀντισταθοῦμε μὲ ἀνδρεία καὶ νικήσομε, εἶναι πρόξενο στεφάνων· ἂν ἀπὸ χαλαρότητα καὶ δειλία νικηθοῦμε, εἶναι πρόξενο τιμωριῶν.

10. Τρία εἶναι τὰ γενικότερα πάθη, μέσω τῶν ὁποίων γεννιοῦνται ὅλα τὰ ἄλλα: ἡ φιληδονία, ἡ φιλαργυρία καὶ ἡ φιλοδοξία. Σ' αὐτὰ ἀκολουθοῦν ἄλλα πέντε πονηρὰ πνεύματα καὶ ἀπὸ αὐτὰ γεννιέται μεγάλο πλῆθος παθῶν καὶ διάφορα εἴδη ποικιλόμορφης κακίας. Ἐκεῖνος λοιπὸν ποὺ νίκησε τοὺς τρεῖς ἀρχηγοὺς καὶ ἡγεμόνες, φονεύει μαζὶ καὶ τοὺς ἄλλους πέντε καὶ ὑποτάσσει ὅλα τὰ πάθη.

11. Οἱ ἀναμνήσεις ὅσων πράξαμε μ' ἐμπάθεια, τυραννοῦν ἐμπαθῶς τὴν ψυχή μας. Ὅταν οἱ ἐμπαθεῖς ἐνθυμήσεις ἐξαλειφθοῦν ὁλότελα ἀπὸ τὴν καρδιά μας, τότε ἔχομε σημάδι συγχωρήσεως τῶν ἁμαρτιῶν μας. Γιατὶ ἕως ὅ-

6. Λουκ. 13, 7.
7. Ματθ. 3, 10.
8. Ἡσ. 34, 14-15.
9. Α΄ Βασ. 2, 9.
10. Ψαλμ. 93, 10.

του κινεῖται ἡ ψυχὴ ἐμπαθῶς, εἶναι φανερὴ ἡ δύναμη τῆς ἁμαρτίας ἐπάνω της.

12. Τὰ σωματικὰ καὶ ὑλικὰ πάθη λιγοστεύουν καὶ μαραίνονται μὲ τὶς σωματικὲς κακοπάθειες· τὰ ψυχικὰ καὶ μὴ φαινόμενα, ἐξαφανίζονται μὲ τὴν ταπεινοφροσύνη, τὴν πραότητα καὶ τὴν ἀγάπη.

13. Τὴν ἐμπαθὴ ἐπιθυμία μαραίνει ἡ ἐγκράτεια ἑνωμένη μὲ τὴν ταπεινοφροσύνη· τὸ φλογισμένο θυμὸ καταπραΰνει ἡ ἀγάπη· τὸ λογισμὸ ποὺ περιπλανιέται ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, τὸν συγκεντρώνει ἡ ἐντατικὴ προσευχὴ μὲ ἐνθύμηση τοῦ Θεοῦ· καὶ ἔτσι καθαρίζεται τὸ τριμερὲς τῆς ψυχῆς. Αὐτὸ τακτοποιώντας καὶ ὁ θεῖος Ἀπόστολος, ἔλεγε: «Ἐπιδιώκετε τὴν εἰρήνη μὲ ὅλους καὶ τὸν ἁγιασμό, ποὺ δίχως αὐτὸν κανεὶς δὲ θὰ δεῖ τὸν Κύριο»[11].

14. Μερικοὶ εἶχαν ἀπορία, ποιὸ ἀπὸ τὰ δύο, οἱ ἔννοιες κινοῦν τὰ πάθη ἢ τὰ πάθη κινοῦν τὶς ἔννοιες; Καὶ ἄλλοι εἶπαν τὸ ἕνα, ἄλλοι τὸ ἄλλο. Ἐγὼ λέω, οἱ ἔννοιες εἶναι ποὺ κινοῦνται ἀπὸ τὰ πάθη. Γιατὶ ἂν δὲν βρίσκονταν μέσα στὴν ψυχὴ τὰ πάθη, δὲν θὰ τὴν ἐνοχλοῦσαν οἱ ἐμπαθεῖς ἔννοιες.

15. Οἱ δαίμονες ποὺ πάντα μᾶς πολεμοῦν, ἔχουν συνήθεια νὰ μᾶς ἐμποδίζουν ἀπὸ τὶς πραγματοποιήσιμες καὶ κατάλληλες γιὰ μᾶς ἀρετές, καὶ νὰ βάζουν μέσα μας ἰσχυρὸ πόθο γιὰ τὶς ἀδύνατες καὶ ἀταίριαστες. Ἐκείνους ποὺ ἔχουν προκοπὴ στὴν ὑποταγή, τοὺς ἀναγκάζουν νὰ κάνουν τὰ ἔργα τῶν ἡσυχαστῶν. Στοὺς ἡσυχαστὲς καὶ ἀναχωρητὲς βάζουν τὴν ἐπιθυμία τῆς κοινοβιακῆς ζωῆς. Αὐτὴ τὴ μέθοδο μεταχειρίζονται καὶ γιὰ κάθε ἀρετή. Ἐμεῖς ὅμως δὲν πρέπει νὰ ἀγνοοῦμε τὰ σχέδιά τους, γνωρίζοντας ὅτι ὅλα εἶναι καλὰ ὅταν γίνονται στὸν καιρό τους καὶ μὲ τὸ μέτρο. Ἀντίθετα, εἶναι βλαβερὰ ὅλα ὅσα ξεπερνοῦν τὸ μέτρο καὶ δὲν εἶναι στὸν κατάλληλο καιρό.

16. Ἐκείνους ποὺ ζοῦν μέσα στὸν κόσμο καὶ εἶναι κοντὰ στὶς ἀφορμὲς τῶν παθῶν, οἱ δαίμονες τοὺς πολεμοῦν καὶ παλεύουν νὰ τοὺς ρίξουν στὴν ἁμαρτία ποὺ γίνεται μὲ τὴν πράξη. Τοὺς ἐρημίτες, ἐπειδὴ σπανίζουν τὰ ὑλικὰ πράγματα, τοὺς πολεμοῦν μὲ τοὺς λογισμούς. Καὶ εἶναι πολὺ φοβερότερος ὁ δεύτερος αὐτὸς πόλεμος ἀπὸ τὸν πρῶτο. Γιατὶ ὁ πόλεμος μὲ τὰ πράγματα ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ χρόνο καὶ τόπο καὶ εὐκαιρίες. Ἐνῶ ὁ πόλεμος τοῦ νοῦ εἶναι πιὸ ἐλεύθερος καὶ δύσκολα μπορεῖ νὰ ἀντιμετωπιστεῖ. Σ' αὐτὴ τὴν ἀσώματη μάχη, μᾶς ἔχει δοθεῖ ὡς ὅπλο ἡ καθαρὴ προσευχή, γι' αὐτὸ καὶ ἔχει νομοθετηθεῖ νὰ γίνεται ἀδιάλειπτα[12]. Αὐτὴ ἡ προσευχὴ κάνει τὸ νοῦ δυνατὸ γιὰ τὸν ἀγώνα, γιατὶ μπορεῖ νὰ ἐκτελεῖται καὶ χωρὶς τὸ σῶμα.

17. Θέλοντας ὁ Ἀπόστολος Παῦλος νὰ δηλώσει τὴν τέλεια νέκρωση τῶν παθῶν, λέει: «Ὅσοι ἀνήκουν στὸ Χριστό, σταύρωσαν τὸν σαρκικὸ ἄνθρωπο μὲ τὰ πάθη καὶ τὶς ἐπιθυμίες του»[13]. Γιατὶ ὅταν νεκρώσομε τὰ πάθη καὶ ἐξαφανίσομε τὶς ἐπιθυμίες καὶ ὑποτάξομε στὸ Πνεῦμα τὸ σαρκικὸ φρόνημα, τότε σηκώνομε τὸ σταυρὸ καὶ ἀκολουθοῦμε τὸν Χριστό[14]. Ἐπειδὴ τίποτε ἄλλο δὲν εἶναι ἡ ἀναχώρηση, παρὰ νέκρωση τῶν παθῶν καὶ φανέρωση τῆς ζωῆς ποὺ εἶναι κρυμμένη στὸ Χριστό[15].

11. Ἑβρ. 12, 14. 12. Α' Θεσ. 5, 17. 13. Γαλ. 5, 24. 14. Ματθ. 16, 24.

18. Ἐκεῖνοι ποὺ ταλαιπωροῦνται ἀπὸ τὶς ἐπαναστάσεις τοῦ σώματος, τὸ ὁποῖο εἶναι ἡ ἕδρα τοῦ θανάτου[16], καὶ παραιτοῦνται ἀπὸ τὸν ἀδιάκοπο πόλεμό του, νὰ μὴν κατηγοροῦν τὴν σάρκα, ἀλλὰ τὸν ἑαυτό τους. Γιατὶ ἂν αὐτοὶ δὲν τῆς ἔδιναν δύναμη ἱκανοποιώντας τὶς παράνομες ἐπιθυμίες της, δὲν θὰ ταλαιπωροῦνταν τόσο πολὺ ἀπὸ αὐτήν. Ἢ δὲν βλέπουν ἐκείνους ποὺ σταύρωσαν τὸν ἑαυτό τους μαζὶ μὲ τὰ πάθη καὶ τὶς ἐπιθυμίες[13] καὶ φέρουν τὴ νέκρωση τοῦ Ἰησοῦ στὴ θνητή τους σάρκα[17], πῶς ἔχουν τὴ σάρκα συνεργὸ μᾶλλον στὰ καλὰ καὶ ὄχι ἀντίπαλο, ἀλλὰ πειθαρχικὴ καὶ ὁδηγούμενη ἀπὸ τὸ νόμο τοῦ Θεοῦ; Καὶ αὐτοὶ λοιπὸν ἔτσι νὰ κάνουν, καὶ θὰ ἀπολαύσουν τὴν ἴδια ἀνάπαυση.

19. Κάθε συγκατάθεση τοῦ λογισμοῦ πρὸς μιὰ ἀπαγορευμένη ἐπιθυμία, δηλαδὴ συγκατάνευση ἡδονική, εἶναι ἁμαρτία στὸν μοναχό. Πρῶτα ἀρχίζει ὁ λογισμὸς μὲ τὸ παθητικὸ μέρος νὰ σκοτίζει τὸ νοῦ, κατόπιν κλίνει ἡ ψυχὴ πρὸς τὴν ἡδονή, γιατὶ δὲν μπορεῖ νὰ ἀντισταθεῖ στὴν πάλη. Αὐτὸ λέγεται συγκατάθεση, ἡ ὁποία εἶναι ἁμαρτία. Ὅταν πολυχαιρίσει, κινεῖ τὸ πάθος. Καὶ ὕστερα ἔρχεται σιγὰ-σιγὰ στὴν διάπραξη τῆς ἁμαρτίας. Γι' αὐτὸ μακαρίζει ὁ προφήτης ἐκείνους ποὺ χτυποῦν πάνω στὴν πέτρα τὰ νήπια τῆς Βαβυλῶνας[18] (δηλ. ἐκείνους ποὺ ἀποκρούουν ἀμέσως, μόλις φανοῦν, τοὺς πονηροὺς λογισμούς). Αὐτὸ εἶναι γνωστὸ στοὺς συνετοὺς καὶ φρόνιμους.

20. Οἱ ἄγγελοι, ἐπειδὴ εἶναι ὑπηρέτες ἀγάπης καὶ εἰρήνης, χαίρονται γιὰ τὴν μετάνοια καὶ τὴν προκοπή μας στὴν ἀρετή. Καὶ γι' αὐτὸ φροντίζουν νὰ μᾶς γεμίζουν μὲ πνευματικὲς θεωρίες καὶ βοηθοῦν σὲ κάθε καλό. Ἀντίθετα οἱ δαίμονες, ἐπειδὴ εἶναι δημιουργοὶ ὀργῆς καὶ κακίας, χαίρονται ὅταν ἐλαττώνεται ἡ ἀρετὴ καὶ ἔχουν ἔργο νὰ κάνουν τὶς ψυχὲς νὰ κλίνουν σὲ αἰσχρὲς φαντασίες.

21. Ἡ πίστη εἶναι ἕνα ἀγαθὸ τῆς ἐσωτερικῆς διαθέσεως τῆς ψυχῆς. Αὐτὴ γεννᾶ μέσα μας τὸ φόβο τοῦ Θεοῦ. Ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ διδάσκει τὴν τήρηση τῶν ἐντολῶν, ἡ ὁποία λέγεται πρακτικὴ ἀρετή. Ἀπὸ τὴν πρακτικὴ φυτρώνει ἡ πολύτιμη ἀπάθεια. Γέννημα τῆς ἀπάθειας εἶναι ἡ ἀγάπη, ἡ ὁποία εἶναι ἐκπλήρωση ὅλων τῶν ἐντολῶν[19], τὶς ὁποῖες συνδέει σφιχτὰ καὶ συγκρατεῖ.

22. Ὅταν ἡ αἴσθηση τοῦ σώματος εἶναι ὑγιής, αἰσθάνεται ποιὰ ἀρρώστια τὸ κατέχει, ἐνῶ ἐκεῖνος ποὺ δὲν τὴν καταλαβαίνει, πάσχει ἀπὸ ἀναισθησία. Ἔτσι καὶ ὁ νοῦς, ἐνόσω ἔχει πλήρη τὴν ἐνέργειά του, διακρίνει τὶς δυνάμεις του καὶ γνωρίζει ἀπὸ ποῦ εἰσχωροῦν τὰ πάθη πιὸ τυραννικὰ καὶ πρὸς ἐκεῖνο τὸ μέρος δίνει τὴ δυνατὴ μάχη. Καὶ εἶναι φοβερὸ ἂν κανεὶς δὲν αἰσθάνεται, ἀλλὰ ξοδεύει τὶς ἡμέρες του καὶ μοιάζει μ' ἐκεῖνον ποὺ πολεμᾶ

15. Κολ. 3, 3. 16. Ρωμ. 7, 24. 17. Β' Κορ. 4, 10. 18. Ψαλμ. 136, 9. 19. Ρωμ. 13, 10.

μέσα στὸ σκοτάδι, χωρὶς νὰ βλέπει τοὺς λογισμοὺς ποὺ τὸν πολεμοῦν.

23. Ὅταν τὸ λογικὸ μέρος τῆς ψυχῆς ἀσχολεῖται ἐπίμονα καὶ σταθερὰ μὲ τὴ θεωρία τῶν ἀρετῶν, καὶ τὸ ἐπιθυμητικὸ στρέφεται μὲ ἔνταση πρὸς τὴν θεωρία αὐτὴ καὶ πρὸς τὸν δοτήρα της Χριστό, ἐνῶ τὸ θυμικὸ ὁπλίζεται κατὰ τῶν δαιμόνων, τότε οἱ πνευματικὲς δυνάμεις μας ἐνεργοῦν κατὰ φύση.

24. Ἀπὸ τρία μέρη ἀποτελεῖται κάθε λογικὴ ψυχὴ κατὰ τὸν Θεολόγο Γρηγόριο. Τὴν ἀρετὴ τοῦ λογιστικοῦ τὴν ὀνομάζει φρόνηση καὶ σύνεση καὶ σοφία. Τὴν ἀρετὴ τοῦ θυμικοῦ, ἀνδρεία καὶ ὑπομονή. Καὶ τὴν ἀρετὴ τοῦ ἐπιθυμητικοῦ, ἀγάπη καὶ σωφροσύνη καὶ ἐγκράτεια. Ἡ δικαιοσύνη εἶναι διασκορπισμένη σὲ ὅλες αὐτὲς καὶ τὶς κάνει νὰ ἐνεργοῦν ἀνάλογα καὶ κατάλληλα. Μὲ τὴ φρόνηση πολεμᾶ ἐναντίον τῶν ἀντιθέτων δυνάμεων καὶ ὑπερασπίζεται τὶς ἀρετές. Μὲ τὴ σωφροσύνη βλέπει τὰ πράγματα ἀπαθῶς. Μὲ τὴν ἀγάπη τέλος πείθει νὰ ἀγαπᾶς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ὅπως τὸν ἑαυτό σου. Μὲ τὴν ἐγκράτεια περιορίζει κάθε ἡδονή. Μὲ τὴν ἀνδρεία καὶ τὴν ὑπομονὴ ὁπλίζεται γιὰ τοὺς ἀόρατους πολέμους. Αὐτὰ ἀποτελοῦν τὴν ἁρμονία τοῦ εὔηχου ὀργάνου τῆς ψυχῆς.

25. Ἐκεῖνος ποὺ φροντίζει γιὰ τὴ σωφροσύνη καὶ ποθεῖ τὴν μακάρια ἁγνεία —τὴν ὁποία δὲ θὰ σφάλει κανείς, ἂν τὴν ὀνομάσει ἀπάθεια— ἂς σκληραγωγεῖ τὸ σῶμα του καὶ ἂς τὸ μεταχειρίζεται σὰν δοῦλο[20], καὶ μὲ ταπεινὸ φρόνημα ἂς ἐπικαλεῖται τὴ θεία χάρη, καὶ θὰ ἐπιτύχει τὸ ποθούμενο. Ἐκεῖνος ποὺ τρέφει τὸ σῶμα του μὲ ὑπερβολικὸ φαγητό, θὰ ὑποφέρει ἀπὸ τὸ πνεῦμα τῆς πορνείας. Γιατὶ ὅπως τὸ πολὺ νερὸ σβήνει τὴ φωτιά, ἔτσι τὴν ἔξαψη τῆς σάρκας καὶ τὶς αἰσχρὲς φαντασίες ἐξαφανίζει ἡ πείνα ἢ ἡ ἐγκράτεια ἑνωμένη μὲ ταπείνωση ψυχῆς.

26. Τὸ πάθος τῆς μνησικακίας νὰ εἶναι τελείως μακριὰ ἀπὸ τὴν ψυχή σου, φιλόχριστε. Μὴ δώσεις καθόλου τόπο στὴν ἔχθρα. Σὰν φωτιὰ χρυμμένη στὴν καλαμιὰ τοῦ λιναριοῦ, ἔτσι εἶναι ἡ μνησικακία ποὺ φωλιάζει στὴν καρδιά. Μᾶλλον νὰ προσεύχεσαι θερμὰ γιὰ χάρη ἐκείνου ποὺ σὲ λύπησε καὶ νὰ τὸν εὐεργετεῖς σὲ ὅ,τι μπορεῖς, γιὰ νὰ σώσεις τὴν ψυχή σου ἀπὸ τὸν θάνατο καὶ γιὰ νὰ μὴν εἶσαι χωρὶς παρρησία στὴν προσευχή σου.

27. Στὶς ψυχὲς τῶν ταπεινῶν θὰ ἀναπαυθεῖ ὁ Κύριος, ἐνῶ στὴν καρδιὰ τῶν ὑπερηφάνων ἀναπαύονται τὰ πάθη τῆς ἀτιμίας. Γιατὶ κανένα ἄλλο δὲν τὰ δυναμώνει ἐναντίον μας, ὅσο οἱ ὑπερήφανοι λογισμοί· καὶ κανένα ἄλλο δὲν ξεριζώνει τὰ πονηρὰ χόρτα τῆς ψυχῆς, ὅπως ἡ μακάρια ταπείνωση. Γι' αὐτὸ εὔλογα ἡ ταπείνωση ὀνομάζεται παθοκτόνος.

28. Ἡ ψυχή σου νὰ εἶναι καθαρὴ ἀπὸ πονηρὲς ἐνθυμήσεις καὶ νὰ φωτίζεται ἀπὸ ἄριστες ἔννοιες, ἔχοντας πάντοτε στὸ νοῦ σου ἐκεῖνο ποὺ ἔχει λεχθεῖ, ὅτι ἡ φιλήδονη καρδιὰ εἶναι φυλακὴ καὶ ἁλυσίδα στὴν ὥρα τοῦ θανάτου. Ἡ φιλόπονη ὅμως καὶ πρόθυμη στὸ καλό, εἶναι πόρτα ἀνοιχτή. Πράγματι, τὶς καθαρὲς ψυχές, ὅταν βγαίνουν ἀπὸ τὸ σῶμα, ἄγγελοι τὶς ὁδηγοῦν, σὰν νὰ τὶς κρατοῦν ἀπὸ τὸ χέρι, πρὸς τὴν μακάρια ζωή. Ἐνῶ τὶς λερωμένες καὶ ἀμετανόητες ψυχές, δαίμονες, ἀλλοίμονο, θὰ τὶς παραλάβουν.

20. Α' Κορ. 9, 27.

29. Εἶναι ὡραῖο τὸ κεφάλι ποὺ στολίζεται μὲ πολύτιμο στέμμα, μὲ λίθους ἰνδικοὺς καὶ ἀστραφτερὰ μαργαριτάρια. Ἀσυγκρίτως ὅμως πιὸ ὡραία εἶναι ἡ ψυχὴ ποὺ εἶναι πλούσια στὴ γνώση τοῦ Θεοῦ καὶ φωτισμένη ἀπὸ φωτεινότατες θεωρίες καὶ ἔχει ἐγκάτοικο τὸ Ἅγιο Πνεῦμα. Καὶ ποιὸς θὰ διηγηθεῖ ἐπάξια τὴν ὀμορφιὰ τῆς μακάριας ἐκείνης ψυχῆς;

30. Θυμὸ καὶ ὀργή, μὴν ἀφήσεις νὰ κατοικοῦν μέσα σου. Γιατὶ λέει ἡ Γραφή: «Ἄνθρωπος ποὺ θυμώνει, δὲν εἶναι εὐπρεπής· στὶς καρδιὲς ὅμως τῶν πράων ἀνθρώπων θὰ ἀναπαυθεῖ ἡ σοφία»[21]. Ἂν τὸ πάθος τῆς ὀργῆς κυριεύσει τὴν ψυχή σου, θὰ βρεθοῦν καλύτεροί σου αὐτοὶ ποὺ ζοῦν στὸν κόσμο καὶ θὰ αἰσχυνθεῖς, γιατὶ θὰ φανεῖς ἀνάξιος τῆς μοναχικῆς ζωῆς.

31. Σὲ κάθε πειρασμὸ καὶ πόλεμο, νὰ χρησιμοποιεῖς τὴν προσευχὴ σὰν ἀνίκητο ὅπλο, καὶ θὰ νικήσεις μὲ τὴ χάρη τοῦ Χριστοῦ. Νὰ εἶναι ὅμως καθαρὴ ἡ προσευχή σου, ὅπως ὁ σοφὸς δάσκαλος μᾶς διδάσκει: «Θέλω, λέει, νὰ προσεύχεστε παντοῦ καὶ νὰ ὑψώνετε ὅσια χέρια πρὸς τὸν οὐρανό, χωρὶς ὀργὴ καὶ ὀλιγοπιστία»[22]. Ἐκεῖνος λοιπὸν ποὺ παραμελεῖ τὴν προσευχὴ αὐτή, θὰ παραδοθεῖ σὲ πειρασμοὺς καὶ πάθη.

32. Τὸ κρασὶ εὐφραίνει τὴν καρδιὰ τοῦ ἀνθρώπου, λέει ἡ Γραφή[23]. Σὺ ὅμως ποὺ ἔχεις ὑποσχεθεῖ νὰ πενθεῖς καὶ νὰ κλαῖς, ἀπόφυγε τὴν εὐφροσύνη τοῦ κρασιοῦ καὶ θὰ εὐφρανθεῖς μὲ πνευματικὰ χαρίσματα. Ἂν ὅμως εὐφραίνεσαι μὲ κρασί, θὰ συζήσεις μὲ αἰσχροὺς λογισμοὺς καὶ θὰ βαδίσεις μὲ πολλὲς λύπες.

33. Οἱ ἑορτὲς μὴ νομίζεις ὅτι γίνονται μὲ οἰνοποσία, ἀλλὰ μὲ τὴν ἀνακαίνιση τοῦ νοῦ καὶ τὴν καθαρότητα τῆς ψυχῆς. Γιατὶ γεμίζοντας τὴν κοιλιὰ καὶ πίνοντας κρασί, θὰ παροργίσεις μᾶλλον αὐτὸν ποὺ θέλεις νὰ τιμήσεις μὲ τὴν πανήγυρη.

34. Ἔχομε ἐντολὴ νὰ ἀγρυπνοῦμε μὲ ψαλμωδίες, προσευχὲς καὶ ἀνάγνωση ἱερῶν βιβλίων πάντοτε, καὶ προπάντων τὶς ἑορτές. Ὁ ἄγρυπνος μοναχὸς λεπτύνει τὴ διάνοιά του καὶ τὴν κάνει κατάλληλη γιὰ ψυχωφελεῖς θεωρίες, ἐνῶ ὁ πολὺς ὕπνος παχαίνει τὸν νοῦ. Ἀλλὰ πρόσεχε νὰ μὴ δώσεις τὸν ἑαυτό σου κατὰ τὴν ἀγρυπνία σὲ μάταιες διηγήσεις ἢ σὲ πονηροὺς λογισμούς. Εἶναι καλύτερο νὰ κοιμᾶσαι, παρὰ νὰ ἀγρυπνεῖς γιὰ μάταια λόγια καὶ λογισμούς.

35. Ἐκεῖνος ποὺ ἔχει φίδι μέσα στὸν κόρφο του κι ἐκεῖνος ποὺ ἔχει λογισμὸ πονηρὸ μέσα στὴν καρδιά του, θὰ πεθάνουν. Ὁ πρῶτος ἀπὸ τὸ φαρμακερὸ δάγκωμα τοῦ φιδιοῦ κι ὁ δεύτερος ἀπὸ τὸ θανατηφόρο φαρμάκι ποὺ ἔβαλε στὴν ψυχή του. Ἀλλὰ νὰ σκοτώνομε γρήγορα τὰ γεννήματα τῶν ἐχι-

21. Παροιμ. 11, 25· 14, 33. 22. Α' Τιμ. 2, 8. 23. Ψαλμ. 103, 15.

δνῶν, καὶ νὰ μὴν κυοφοροῦμε πονηροὺς λογισμοὺς μέσα στὴν καρδιά μας, γιὰ νὰ μὴν πονέσομε πικρά.

36. Ἡ καθαρὴ ψυχὴ εὔλογα μπορεῖ νὰ ὀνομαστεῖ σκεῦος ἐκλογῆς καὶ κλεισμένος κῆπος καὶ σφραγισμένη πηγή[24] καὶ θρόνος τῆς αἰσθήσεως[25]. Ἡ ψυχὴ ποὺ μολύνεται μὲ ἀκάθαρτες σκέψεις εἶναι γεμάτη ἀπὸ βρωμερὴ λάσπη.

37. Ἔχω ἀκούσει ἀπὸ πεπειραμένους καὶ πρακτικοὺς γέροντες ὅτι οἱ πονηροὶ λογισμοὶ γεννιοῦνται στὴν ψυχὴ ἀπὸ τὸ στολισμὸ τῶν ἐνδυμάτων, τὸ χορτασμὸ τῆς κοιλιᾶς καὶ τὶς βλαβερὲς συναναστροφές.

38. Ἐπιθυμία χρημάτων νὰ μὴν κατοικεῖ στὶς ψυχὲς τῶν ἀσκητῶν. Μοναχὸς μὲ πολλὲς κτήσεις, εἶναι πλοῖο ποὺ γεμίζει νερὰ καὶ κινδυνεύει μέσα στὰ κύματα τῶν φροντίδων καὶ βουλιάζει στὸ βυθὸ τῆς λύπης. Πολλὰ πάθη γεννᾶ ἡ φιλαργυρία, καὶ γι' αὐτὸ σωστὰ ἔχει ὀνομαστεῖ ρίζα ὅλων τῶν κακῶν[26].

39. Ἡ ἀκτημοσύνη καὶ ἡ σιωπὴ εἶναι θησαυρὸς κρυμμένος στὸ χωράφι τῆς μοναχικῆς ζωῆς. Πήγαινε λοιπὸν καὶ πούλησε τὰ ὑπάρχοντά σου καὶ δῶσε τα στοὺς φτωχούς[27] καὶ ἀπόκτησε αὐτὸ τὸ χωράφι, καὶ ἀφοῦ ξεχώσεις τὸ θησαυρό, φύλαξέ τον γιὰ τὸν ἑαυτό σου νὰ μὴ σοῦ τὸν κλέψουν, γιὰ νὰ πλουτήσεις μὲ πλοῦτο ἀνεξάντλητο.

40. Ἂν συγκατοικήσεις μὲ πνευματικὸ πατέρα καὶ βρεῖς ὠφέλεια ἀπ' αὐτόν, κανεὶς νὰ μὴ σὲ χωρίζει ἀπὸ τὴν ἀγάπη του καὶ τὴ συμβίωση. Μὴν τὸν κρίνεις γιὰ κανένα πράγμα, μὴν τὸν κακολογήσεις ἂν σὲ ἐλέγχει ἢ σὲ χτυπᾶ, μὴ δώσεις προσοχὴ ἂν τὸν κατηγορεῖ κανένας, μὴ συμφωνήσεις μ' ἐκεῖνον ποὺ τὸν ὑβρίζει, γιὰ νὰ μὴν ὀργιστεῖ ὁ Κύριος ἐναντίον σου καὶ σὲ διαγράψει ἀπὸ τὸ βιβλίο τῆς ζωῆς[28].

41. Τὸ κατόρθωμα τῆς ὑποταγῆς ὁλοκληρώνεται μὲ τὴν ἀπάρνηση τοῦ κόσμου, ὅπως μάθαμε. Ἐκεῖνος ποὺ καταγίνεται μ' αὐτήν, ἂς περιφραχθεῖ μὲ τρία ὅπλα, μὲ τὴν πίστη, μὲ τὴν ἐλπίδα καὶ μὲ τὴν πανσέβαστη καὶ θεία ἀγάπη[29], ὥστε περιφραγμένος μὲ αὐτά, ν' ἀγωνιστεῖ τὸν καλὸ ἀγώνα καὶ νὰ λάβει τὰ στεφάνια τῆς δικαιοσύνης[30].

42. Νὰ μὴν εἶσαι δικαστὴς τῶν ἔργων τοῦ πνευματικοῦ σου πατέρα, ἀλλὰ ἐκπληρωτὴς τῶν ἐντολῶν του. Γιατὶ οἱ δαίμονες ἔχουν συνήθεια νὰ σοῦ ἐπιδεικνύουν τὶς ἐλλείψεις του, γιὰ νὰ σὲ κάνουν νὰ παρακούσεις τὶς ἐντολές του, καὶ ἢ νὰ σὲ ἀποτραβήξουν ἀπὸ τὸ γυμναστήριο ὡς ἄνανδρο καὶ δειλὸ στρατιώτη, ἢ μόνον μὲ τοὺς λογισμοὺς τῆς ἀπιστίας νὰ σὲ παραλύσουν καὶ σὲ ἀποχαυνώσουν σὲ κάθε ἰδέα ἀρετῆς.

43. Ἐκεῖνος ποὺ παρακούει τὶς ἐντολὲς τοῦ πνευματικοῦ του πατέρα, εἶναι παραβάτης τῶν ἐξαίρετων συμφωνιῶν τῆς ὑποσχέσεως ποὺ ἔδωσε ὅταν ἔγινε μοναχός. Ἐκεῖνος ποὺ οἰκειοποιήθηκε τὴν ὑπακοὴ ἀφοῦ ἔσφαξε

24. Ἆσμα 4, 12. 25. Παροιμ. 12, 23. 26. Α' Τιμ. 6, 10. 27. Ματθ. 19, 21. 28. Ψαλμ. 68, 29. 29. Α' Κορ. 13, 13. 30. Β' Τιμ. 4, 7-8.

μὲ τὸ μαχαίρι τῆς ταπεινοφροσύνης τὸ θέλημά του, αὐτὸς ἐκπλήρωσε, ὅσο τοῦ ἦταν δυνατόν, ἐκεῖνα ποὺ ὑποσχέθηκε στὸ Χριστὸ ἐμπρὸς σὲ πολλοὺς μάρτυρες.

44. Ἀφοῦ μελετήσαμε πολύ, διακρίναμε καὶ μάθαμε καλὰ ὅτι ὅσους ἀσκοῦνται ὑποταγμένοι σὲ πνευματικοὺς πατέρες, πολὺ τοὺς φθονοῦν οἱ ἐχθροὶ τῆς ζωῆς μας δαίμονες, τοὺς τρίζουν τὰ δόντια τους καὶ ἐφευρίσκουν ποικίλα τεχνάσματα ἐναντίον τους. Καὶ τί δὲ λένε, καὶ τί δὲν ὑπαγορεύουν, ὥστε νὰ τοὺς χωρίσουν ἀπὸ τὸν πνευματικό τους πατέρα; Προβάλλουν προφάσεις ὡς δῆθεν εὔλογες, μεθοδεύουν ζωηρὲς διαφωνίες, διεγείρουν μίσος ἐναντίον τοῦ πνευματικοῦ πατέρα, τὶς συμβουλές του τὶς παρουσιάζουν σὰν ἐπιπλήξεις, τοὺς ἐλέγχους τοὺς μπήγουν σὰν ἀκονημένα βέλη. «Γιατί, τοῦ λένε, ἀπὸ ἐλεύθερος ποὺ ἦσουν ἔγινες δοῦλος, καὶ μάλιστα δοῦλος σκληροῦ καὶ ἄσπλαχνου κυρίου; Ὡς πότε θὰ λυώνεις κάτω ἀπὸ τὸν ζυγὸ τῆς δουλείας καὶ ἐλεύθερο φῶς δὲν θὰ δεῖς;» Κατόπιν τοὺς ὑποβάλλουν οἱ δαίμονες ὅτι πρέπει νὰ φιλοξενοῦν καὶ νὰ ἐπισκέπτονται ἀρρώστους καὶ νὰ φροντίζουν γιὰ τοὺς φτωχούς. Κατόπιν ὑπερεπαινοῦν τὸν ἀγώνα καὶ τὸ βραβεῖο τῆς ἄκρας ἡσυχίας καὶ μονώσεως, καὶ σπείρουν κάθε εἶδος πονηρῶν ζιζανίων στὴν καρδιὰ τοῦ στρατιώτη τῆς εὐσέβειας, μόνο καὶ μόνο γιὰ νὰ τὸν βγάλουν ἀπὸ τὴν πνευματικὴ μάνδρα καὶ νὰ τὸν λύσουν ἀπὸ τὸ ἥσυχο λιμάνι καὶ νὰ τὸν ρίξουν μέσα στὴν ταραγμένη ἀπὸ θανάσιμη καὶ ψυχοφθόρο φουρτούνα θάλασσα. Καὶ κατόπιν, ἀφοῦ τὸν πάρουν ὡς αἰχμάλωτο στὴν ἐξουσία τους, νὰ τὸν μεταχειριστοῦν κατὰ τὰ θελήματά τους.

45. Ἀπὸ σένα ποὺ βρίσκεσαι ὑποταγμένος σὲ πνευματικὸ πατέρα, ἂς μὴ διαφεύγει ὁ δόλος τῶν ἐχθρῶν δαιμόνων. Μὴ λησμονεῖς τὶς ὑποσχέσεις σου πρὸς τὸν Θεό, μὴ νικηθεῖς ἀπὸ ὕβρεις, μὴ δειλιάσεις τοὺς ἐλέγχους, τοὺς χλευασμοὺς ἢ τὰ περιγελάσματα, μὴν ὑποχωρήσεις ἀπὸ τὴν ὑπερβολὴ τῶν πονηρῶν λογισμῶν, μὴν ἀποφύγεις τὴν αὐστηρότητα τοῦ πνευματικοῦ πατέρα, μὴν περιφρονήσεις τὸν χρηστὸ ζυγὸ τῆς ταπεινώσεως ἀπὸ θρασύτητα αὐταρέσκειας καὶ αὐθάδειας· ἀλλὰ ἀφοῦ βάλεις στὴν καρδιά σου τὸν λόγο τοῦ Κυρίου: «Ὅποιος ὑπομείνει ὣς τὸ τέλος, αὐτὸς θὰ σωθεῖ»[31], μὲ ὑπομονὴ τρέχε τὸν ἀγώνα ποὺ βρίσκεται ἐμπρός σου, προσηλώνοντας τὸ βλέμμα σου στὸν Ἰησοῦ ποὺ μᾶς δίνει τὴν ἀρχὴ τῆς πίστεώς μας καὶ τὴν ὁλοκλήρωσή της[32].

46. Ὁ χρυσοχόος ὅταν βάλει τὸ χρυσὸ στὸ χωνευτήριο (στὸ καμίνι), τὸν κάνει καθαρότερο. Καὶ ὁ νέος μοναχός, ποὺ δίνει τὸν ἑαυτό του στοὺς ἀγῶνες τῆς ὑποταγῆς καὶ πυρώνεται ἀπ' ὅλα τὰ λυπηρὰ τοῦ κατὰ Θεὸν βίου καὶ μὲ κόπο καὶ ὑπομονὴ μεγάλη μαθαίνει τὴν ὑπακοή, ἀφοῦ ξαναλιώσει σὰν σὲ χωνευτήριο τὰ ἤθη του, μαθαίνει τὴν ταπείνωση καὶ ξαναγίνεται λαμπερός, καὶ ἄξιος γιὰ τοὺς οὐράνιους θησαυρούς, τὴν ἄφθαρτη ζωὴ καὶ

31. Ματθ. 10, 22. 32. Ἑβρ. 12, 1-2.

τὴν μακάρια κατάληξη, ἀπὸ ὅπου ἔφυγε κάθε ὀδύνη καὶ στεναγμός[33], ἐνῶ ἔχει φυτευτεῖ εὐφροσύνη καὶ ἀδιάκοπη χαρά.

47. Ἡ ὀρθὴ πίστη ποὺ ἔχει κανεὶς μὲ ἐσωτερικὴ αἴσθηση, γεννᾶ τὸ φόβο τοῦ Θεοῦ. Ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ μᾶς διδάσκει τὴν τήρηση τῶν ἐντολῶν. Γιατί, λέει, ὅπου ὑπάρχει φόβος, ἐκεῖ εἶναι καὶ ἡ τήρηση τῶν ἐντολῶν. Ἀπὸ τὴν τήρηση τῶν ἐντολῶν συγκροτεῖται ἡ πρακτικὴ ἀρετή, ἡ ὁποία εἶναι ἡ ἀρχὴ τῆς θεωρητικῆς. Καρπὸς αὐτῶν εἶναι ἡ ἀπάθεια. Μὲ τὴν ἀπάθεια ἔρχεται μέσα μας ἡ ἀγάπη. Γιὰ τὴν ἀγάπη λέει ὁ ἀγαπημένος μαθητής: «Ὁ Θεὸς εἶναι ἀγάπη· κι ὅποιος μένει στὴν ἀγάπη, μένει στὸ Θεό, καὶ ὁ Θεὸς σ' αὐτόν»[34].

48. Πόσο ὡραία καὶ καλὴ εἶναι ἀλήθεια ἡ ζωὴ τῶν μοναχῶν! Πόσο ὡραία πράγματι καὶ καλή, ἂν βέβαια γίνεται κατὰ τοὺς ὅρους καὶ τοὺς νόμους ποὺ ἔχουν θέσει οἱ ἀρχηγοί της καὶ ὁδηγοί, καθὼς διδάχθηκαν ἀπὸ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα. Ὁ στρατιώτης τοῦ Χριστοῦ πρέπει νὰ εἶναι ἄυλος καὶ ξένος ἀπὸ κάθε κοσμικὴ σκέψη καὶ πράξη, ὅπως λέει ὁ Ἀπόστολος: «Κανένας ἀπ' ὅσους στρατεύονται δὲν μπλέκεται στὶς βιοτικὲς ὑποθέσεις, γιὰ νὰ ἀρέσει σ' αὐτὸν ποὺ τὸν στρατολόγησε»[35].

49. Πρέπει λοιπὸν ὁ μοναχὸς νὰ εἶναι ἄυλος, ἀπαθής, ἔξω ἀπὸ κάθε πονηρὴ ἐπιθυμία, νὰ μὴν εἶναι φίλος τῶν ἀπολαύσεων ἢ μέθυσος ἢ νωθρὸς ἢ ράθυμος ἢ φιλάργυρος ἢ φιλήδονος ἢ φιλόδοξος. Γιατὶ ἂν δὲν ὑψώσει κανεὶς τὸν ἑαυτό του πάνω ἀπ' αὐτά, δὲν θὰ μπορέσει νὰ κατορθώσει τὴν ἀγγελικὴ αὐτὴ ζωή. Γιὰ ἐκείνους ποὺ τὴν κατορθώνουν σωστά, εἶναι ὁ ζυγός της καλὸς καὶ τὸ φορτίο της ἐλαφρό[36], καθὼς ὅλα τὰ ἐλαφρύνει ἡ ἐλπίδα πρὸς τὸ Θεό. Γλυκὸς ὁ μοναχικὸς βίος, ἡ πνευματικὴ ἐργασία εὐχάριστη, ὁ τρόπος ζωῆς ποὺ διάλεξε εἶναι καλὸς καὶ δὲ θ' ἀφαιρεθεῖ[37] ἀπὸ ἐκείνη τὴν ψυχὴ ποὺ τὸν ἀπόκτησε.

50. Ἐσὺ ποὺ ἀπαρνήθηκες τὶς φροντίδες τοῦ κόσμου καὶ ἀνέλαβες τὸν ἀσκητικὸ ἀγώνα, μὴν ἐπιθυμήσεις νὰ ἔχεις πλοῦτο γιὰ νὰ κάνεις ἐλεημοσύνες στοὺς φτωχούς. Εἶναι κι αὐτὸ μιὰ πανουργία τοῦ πονηροῦ ποὺ ἀποσκοπεῖ στὴν κενοδοξία, ὥστε νὰ ρίξει τὸ νοῦ σὲ ἀπασχόληση μὲ πολλὰ πράγματα. Καὶ ψωμὶ μόνο ἂν ἔχεις καὶ νερό, μπορεῖς μὲ αὐτὰ νὰ φιλοξενήσεις καὶ νὰ λάβεις τὸ μισθὸ τῆς φιλοξενίας. Καὶ ἂν δὲν τὰ ἔχεις οὔτε αὐτά, καὶ μόνο μὲ καλὴ διάθεση νὰ ὑποδεχτεῖς τὸν ξένο καὶ νὰ τοῦ πεῖς παρηγορητικὰ λόγια, μπορεῖς ἐπίσης νὰ λάβεις τὸ μισθὸ τῆς φιλοξενίας. Αὐτὸ βεβαιώνεται ἀπὸ τὴ χήρα τοῦ Εὐαγγελίου, ἡ ὁποία μὲ δύο λεπτὰ ξεπέρασε τὴν προαίρεση καὶ τὴ δύναμη τῶν πλουσίων[38].

51. Τὰ παραπάνω γράφτηκαν γιὰ τοὺς ἡσυχαστές. Ἐκεῖνοι ὅμως ποὺ βρίσκονται στὴν ὑποταγὴ πνευματικοῦ πατέρα, ἕνα μόνο ἂς ἔχουν κατὰ νοῦ, τὸ νὰ μὴ ξεπέσουν σὲ τίποτε ἀπὸ τὴν ἐντολὴ τοῦ πνευματικοῦ τους πα-

33. Ἡσ. 35, 10.
34. Α' Ἰω. 4, 16.
35. Β' Τιμ. 2, 4.
36. Ματθ. 11, 30.
37. Λουκ. 10, 42.
38. Μάρκ. 12, 42-44· Λουκ. 21, 1-4.

τέρα. Γιατὶ ὅταν τὸ κατορθώσουν αὐτό, ἔχουν κατορθώσει τὸ πᾶν. Ὅπως ἀντίθετα, ἂν ξεπέσουν ἀπ' αὐτὴν τὴν ἀκρίβεια καὶ διαγωγὴ τῆς ὑπακοῆς, θὰ εἶναι ἀκατάλληλοι γιὰ κάθε ἔννοια ἀρετῆς καὶ πνευματικῆς ζωῆς.

52. Ἔχε καὶ αὐτὴ τὴ συμβουλή μου, φιλόχριστε: Ἀγάπα τὴ διαμονὴ σὲ ξένο τόπο, ἀπομακρυνόμενος ἀπὸ τὰ περιστατικὰ τῆς πατρίδας σου. Ἀπὸ φροντίδες τῶν γονέων σου ἢ συγγενικὲς φιλίες μὴν παρασυρθεῖς. Ν' ἀποφεύγεις τὴ διαμονὴ στὴν πόλη καὶ νὰ ὑπομένεις στὴν ἐρημία, λέγοντας μαζὶ μὲ τὸν προφήτη: «Νά, ἔφυγα μακριὰ καὶ κατοίκησα στὴν ἔρημο»[39].

53. Νὰ ἀναζητᾶς τοὺς ἐρημικοὺς καὶ ἀκατοίκητους τόπους, καὶ μὴ δειλιάσεις ἂν ἐκεῖ ὑπάρχει ἔλλειψη καὶ στενοχώρια ἀπὸ τὰ ἀπαραίτητα τῆς ζωῆς. Ἂν σὲ περικυκλώσουν οἱ ἐχθροὶ σὰν μέλισσες ἢ κακοὶ κηφῆνες, καὶ σοῦ ἐπιτεθοῦν μὲ κάθε λογῆς πολέμους καὶ σὲ συγχίζουν μὲ ποικίλους λογισμούς, ἐσὺ μὴ φοβηθεῖς καὶ μὴ στήσεις τὸ αὐτί σου νὰ τοὺς ἀκούσεις, μήτε νὰ φύγεις ἀπὸ τὸ στάδιο τοῦ ἀγώνα. Δεῖξε καρτερία καὶ ὑπομονή, ἐπαναλαμβάνοντας συνεχῶς στὸν ἑαυτό σου: «Περίμενα καρτερικὰ τὸν Κύριο καὶ μὲ πρόσεξε»[40]. Καὶ τότε θὰ δεῖς τὰ μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ, τὴ βοήθεια, τὴν φροντίδα καὶ ὅλη τὴν πρόνοιά Του γιὰ τὴ σωτηρία σου.

54. Φίλους πρέπει νὰ ἔχεις, φιλόχριστε, ἐκείνους ποὺ φέρνουν πνευματικὴ ὠφέλεια καὶ σὲ βοηθοῦν στὸν ἀσκητικὸ βίο. Οἱ φίλοι σου νὰ εἶναι ἄνδρες εἰρηνικοί, ἀδελφοὶ πνευματικοί, πατέρες ἅγιοι, γιὰ τοὺς ὁποίους ὁ Κύριος εἶπε: «Μητέρα μου καὶ ἀδελφοί μου εἶναι αὐτοὶ ἐδῶ, ὅσοι κάνουν τὸ θέλημα τοῦ οὐράνιου Πατέρα μου»[41].

55. Νὰ μὴν ἐπιθυμεῖς φαγητὰ ἄλλα κάθε μέρα καὶ πολυτελή, οὔτε σπατάλες ποὺ προξενοῦν πνευματικὸ θάνατο. Γιατὶ λέει ἡ Γραφή: «Ὅποια ζεῖ μέσα στὴ σπατάλη, αὐτὴ ἔχει κιόλας πεθάνει, κι ἂς εἶναι ζωντανή»[42]. Καὶ ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ φαγητὰ ποὺ μπορεῖς νὰ τὰ προμηθευτεῖς εὔκολα, νὰ μὴ χορταίνεις. Γιατὶ εἶναι γραμμένο: «Μὴ σᾶς ξεγελᾶ τὸ χόρτασμα τῆς κοιλιᾶς»[43].

56. Ἂν διάλεξες τὴν ἡσυχία, μὴν περνᾶς τὸν καιρό σου συνεχῶς ἔξω ἀπὸ τὸ κελί σου, γιατὶ αὐτὸ φέρνει πολὺ μεγάλη ζημία, ἀφαιρεῖ τὴ θεία χάρη, σκοτίζει τὸ φρόνημα, μαραίνει τὸ θεῖο πόθο. Γι' αὐτὸ ἔχει λεχθεῖ: «Ἡ περιπλάνηση τῆς ἐπιθυμίας διαστρέφει τὸν ἄκακο νοῦ»[44]. Κόβε λοιπὸν τὶς σχέσεις τῶν πολλῶν, μὴν τυχὸν ὁ νοῦς σου γίνει πολυάσχολος καὶ καταστρέψει τὸν ἡσυχαστικὸ τρόπο ζωῆς.

57. Ὅταν κάθεσαι στὸ κελί σου, μὴν κάνεις τὸ ἔργο σου δίχως λόγο καὶ γεμάτο ὀκνηρία. Γιατὶ λένε: «Ἐκεῖνος ποὺ βαδίζει χωρὶς σκοπό, θὰ ματαιοπονήσει». Ἀλλὰ ἀπόκτησε καλὴ πνευματικὴ ἐργασία, μάζεψε τὸ νοῦ σου, ἔχε μπροστὰ στὰ μάτια σου πάντοτε τὴν τελευταία ὥρα τοῦ θανάτου, θυμήσου τὴ ματαιότητα τοῦ κόσμου πόσο ἀπατηλὴ εἶναι, πόσο ἀδύνατη, πόσο τιποτένια· ἔχε στὸ νοῦ σου τὴ δοκιμασία τοῦ φρικτοῦ δικαστηρίου, ὅ-

39. Ψαλμ. 54, 8.
40. Ψαλμ. 39, 2.
41. Ματθ. 12, 50.
42. Α' Τιμ. 5, 6.
43. Παροιμ. 24, 15.
44. Σ. Σολ. 4, 12.

που τὰ πικρὰ τελώνια θὰ παρουσιάσουν μία-μία τὶς πράξεις μας, τὰ λόγια, τὶς σκέψεις τὶς ὁποῖες αὐτοὶ τὶς ὑπέβαλαν στὸ νοῦ μας, καὶ ἐμεῖς τὶς δεχόμαστε. Νὰ θυμᾶσαι καὶ τὶς κολάσεις τοῦ ἅδη καὶ νὰ σκέφτεσαι πῶς ἄραγε θὰ εἶναι οἱ ψυχὲς ποὺ κλείστηκαν ἐκεῖ. Νὰ θυμᾶσαι καὶ τὴ μεγάλη καὶ φοβερὴ ἐκείνη ἡμέρα τῆς κοινῆς ἀναστάσεως καὶ παραστάσεώς μας ἐμπρὸς στὸ Θεὸ καὶ τὴν τελευταία ἀπόφαση τοῦ Κριτῆ ποὺ δὲν ἐξαπατᾶται μὲ σοφίσματα. Νὰ συλλογίζεσαι τὴν τιμωρία τῶν ἁμαρτωλῶν, τὴν ντροπή, τὸν ἔλεγχο τῆς συνειδήσεως, τὴν ἀπομάκρυνση ἀπὸ τὸ Θεό, τὸ ρίξιμο στὸ αἰώνιο πῦρ, στὸ ἀσταμάτητο σκουλήκι, στὸ ἀπόλυτο σκοτάδι, ὅπου ὑπάρχει κλάμμα καὶ τρίξιμο τῶν δοντιῶν[45]. Νὰ ἀναλογίζεσαι καὶ τὰ ἄλλα εἴδη τιμωριῶν καὶ νὰ μὴν παύεις νὰ καταβρέχεις μὲ δάκρυα τὸ πρόσωπό σου, τὸ ροῦχο σου, τὸν τόπο ποὺ κάθεσαι. Γιατὶ ἔχω δεῖ πολλούς, οἱ ὁποῖοι μ' αὐτὲς τὶς σκέψεις ἀπόκτησαν πάρα πολλὰ δάκρυα καὶ καθάρισαν μὲ θαυμαστὸ τρόπο τὶς ψυχικές τους δυνάμεις.

58. Ἀλλά, νὰ σκέφτεσαι καὶ τὰ ἀγαθὰ ποὺ εἶναι ἑτοιμασμένα γιὰ τοὺς δικαίους, τὴν παράστασή τους στὰ δεξιὰ τοῦ Χριστοῦ, τὴν εὐλογημένη φωνὴ τοῦ Κυρίου, τὴν κληρονομία τῆς οὐράνιας βασιλείας, τὶς δωρεὲς ποὺ δὲν μπορεῖ ἀνθρώπινος νοῦς νὰ ἐννοήσει, τὸ γλυκύτατο ἐκεῖνο φῶς, τὴν ἀτέλειωτη χαρὰ ποὺ δὲν διακόπτεται ἀπὸ λύπη, τὶς οὐράνιες ἐκεῖνες μονές, τὴν συναναστροφὴ μὲ τοὺς ἀγγέλους, ὅλα τὰ ἄλλα ποὺ ἔχει ὑποσχεθεῖ ὁ Κύριος σ' ἐκείνους ποὺ Τὸν φοβοῦνται.

59. Ὅλοι αὐτοὶ οἱ λογισμοὶ νὰ σὲ συντροφεύουν, νὰ κοιμοῦνται καὶ νὰ ξυπνοῦν μαζί σου. Κοίταξε νὰ μὴν τοὺς λησμονήσεις ποτέ, ἀλλὰ ὅπου καὶ ἂν εἶσαι, μὴν τοὺς βγάλεις ἀπὸ τὸ νοῦ σου, γιὰ νὰ φύγουν καὶ οἱ πονηροὶ λογισμοὶ καὶ γιὰ νὰ εἶσαι γεμάτος ἀπὸ θεία παρηγοριά. Ἡ ψυχὴ ποὺ δὲν εἶναι περιτειχισμένη μὲ τέτοιες σκέψεις, δὲν μπορεῖ νὰ κατορθώσει τὴν ἡσυχία. Γιατὶ ἡ πηγὴ ποὺ δὲν ἔχει νερό, ματαίως λέγεται πηγή.

60. Καὶ αὐτὴ τὴν πολιτεία ἔχει νομοθετηθεῖ γιὰ τοὺς ἡσυχαστὲς νὰ τὴν ἐπιτύχουν. Νηστεία, μὲ ὅση δύναμη ἔχουν, ἀγρυπνία καὶ χαμαικοιτία καὶ κάθε ἄλλη κακοπάθεια γιὰ χάρη τῆς μέλλουσας ἀναπαύσεως. «Δὲν εἶναι ἄξια —λέει— ν' ἀντισταθμίσουν τὰ παθήματα τοῦ τωρινοῦ καιροῦ τὴ δόξα ποὺ μέλλει νὰ ἀποκαλυφθεῖ σ' ἐμᾶς»[46]. Πάνω ἀπ' ὅλα ἀπαιτεῖται προσευχὴ καθαρή, θὰ ἔλεγα ἀκατάπαυστη καὶ ἀδιάλειπτη. Αὐτὴ εἶναι τεῖχος ἀσφαλές, αὐτὴ εἶναι λιμάνι ἥσυχο, φυλακτήριο τῶν ἀρετῶν, ἀφανισμὸς τῶν παθῶν, δύναμη τῆς ψυχῆς, καθαρτήριο τοῦ νοῦ, ἀνάπαυση στοὺς κουρασμένους, παρηγοριὰ σ' ὅσους πενθοῦν. Ἡ προσευχὴ εἶναι ὁμιλία μὲ τὸ Θεό, θεωρία τῶν ἀοράτων, πληροφορία ἐκείνων ποὺ ἐπιθυμοῦν νὰ μάθουν τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, τρόπος ζωῆς τῶν ἀγγέλων, παρακίνηση στὰ καλά, πραγμάτωση τῶν ἀγαθῶν ποὺ ἐλπίζομε[47]. Αὐτὴ τὴν βασίλισσα τῶν ἀρετῶν φρόντισε, ἐσὺ ἀ-

45. Μάρκ. 9, 44· Ματθ. 8, 12. 46. Ρωμ. 8, 18. 47. Ἑβρ. 11, 1.

σκητή, μὲ ὅλη σου τὴ δύναμη νὰ καταχτήσεις. Νὰ προσεύχεσαι μέρα καὶ νύχτα, εἴτε ἄθυμος εἶσαι εἴτε εὔθυμος. Προσευχήσου μὲ φόβο καὶ τρόμο, μὲ νοῦ προσεχτικὸ καὶ ἄγρυπνο, γιὰ νὰ γίνει δεκτὴ ἀπὸ τὸν Κύριο ἡ προσευχή σου. Γιατὶ λέει: «Οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ Κυρίου εἶναι στραμμένοι στοὺς δικαίους καὶ τὰ αὐτιά Του εἶναι ἀνοιχτὰ γιὰ νὰ ἀκούσουν τὴν δέησή τους»[48].

61. Εἶπε κάποιος ἀπὸ τοὺς παλαιοὺς (ὁ Εὐάγριος) ὀρθὰ καὶ πετυχημένα, ὅτι ἀπὸ τοὺς δαίμονες ποὺ μᾶς πολεμοῦν, πρῶτοι εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ τοὺς ἔχουν ἀνατεθεῖ οἱ ὀρέξεις τῆς γαστριμαργίας, ἐκεῖνοι ποὺ μᾶς ὑποβάλλουν τὴ φιλαργυρία καὶ ἐκεῖνοι ποὺ μᾶς παρακινοῦν στὴν κενοδοξία. Οἱ ἄλλοι δαίμονες ἔρχονται πίσω ἀπὸ αὐτοὺς καὶ τοὺς διαδέχονται παραλαμβάνοντας ἐκείνους ποὺ πληγώνονται ἀπὸ τοὺς προηγούμενους.

62. Καὶ πράγματι μὲ τὴν παρατήρηση κατάλαβα ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ πέσει ὁ ἄνθρωπος σὲ ἁμαρτία ἢ πάθος, ἂν δὲν ἔχει προηγουμένως καταπληγωθεῖ ἀπὸ ἕνα ἀπ' αὐτὰ τὰ τρία. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ διάβολος τοὺς τρεῖς αὐτοὺς λογισμοὺς παρουσίασε στὸν Σωτήρα[49]. Ἀλλὰ ὁ Κύριος, ἀφοῦ φάνηκε ἀνώτερος ἀπὸ τοὺς πειρασμοὺς αὐτούς, διέταξε τὸν διάβολο νὰ φύγει ἀπὸ μπροστά Του καὶ ἔδωσε σ' ἐμᾶς τὴ νίκη ἐναντίον του, ὡς ἀγαθὸς καὶ φιλάνθρωπος Δεσπότης, Ἐκεῖνος ποὺ ντύθηκε σῶμα σὲ ὅλα ὅμοιο μὲ τὸ δικό μας, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἁμαρτία, καὶ μᾶς ἔδειξε τὸ σωστὸ καὶ ἀλάθευτο δρόμο τῆς ἀναμαρτησίας, τὸν ὁποῖο ὅταν βαδίζομε, ντυνόμαστε τὸ νέο ἄνθρωπο, ποὺ γίνεται καινούργιος κατὰ τὴν εἰκόνα τοῦ Πλάστη του[50].

63. Τέλειο μίσος μὲ ὅλη τὴν καρδιά μας διδάσκει ὁ Δαβὶδ νὰ ἔχομε ἐναντίον τῶν δαιμόνων[51], γιατὶ εἶναι ἐχθροὶ τῆς σωτηρίας μας· καὶ αὐτὸ τὸ μίσος εἶναι πάρα πολὺ κατάλληλο γιὰ τὴν ἐργασία τῆς ἀρετῆς. Ποιὸς εἶναι λοιπὸν ἐκεῖνος ποὺ μισεῖ μὲ τέλειο μίσος τοὺς ἐχθρούς; Ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἁμαρτάνει πλέον οὔτε στὴν πράξη, οὔτε μὲ τὴ διάνοια. Ὅσο οἱ προϋποθέσεις τῆς φιλίας μὲ τοὺς ἐχθρούς, δηλαδὴ οἱ αἰτίες τῶν παθῶν εἶναι σ' ἐμᾶς, πῶς θὰ ἐπιτύχομε τὸ μίσος ἐναντίον τους; Γιατὶ ἡ φιλήδονη καρδιὰ δὲν μπορεῖ νὰ διατηρεῖ μέσα της αὐτὸ τὸ μίσος.

64. «Ἔνδυμα γάμου» εἶναι ἡ ἀπάθεια τῆς λογικῆς ψυχῆς, ποὺ χωρίστηκε ἀπὸ τὶς κοσμικὲς ἡδονὲς καὶ ἀπαρνήθηκε ὅλες τὶς ἀνάρμοστες ἐπιθυμίες, καὶ ἀσχολεῖται μὲ φιλόθεες σκέψεις καὶ ὁλοκάθαρη μελέτη θείων θεωριῶν. Ὅταν ξεπέσει στὰ πάθη τῆς ἀτιμίας καὶ στὴν γύρω ἀπ' αὐτὰ ἀπασχόληση, τότε ξεντύνεται τὸ φόρεμα τῆς σωφροσύνης καὶ ἐξαθλιώνεται φορώντας σχισμένα καὶ καταλερωμένα κουρέλια, ὅπως διδάσκεται στὰ Εὐαγγέλια ὅτι ὁ δοῦλος ἐκεῖνος ποὺ δέθηκε χέρια καὶ πόδια καὶ ρίχθηκε στὸ σκότος τὸ ἐξώτερο, μὲ τέτοιους λογισμοὺς καὶ πράξεις εἶχε ὑφασμένο τὸ ἔνδυμα· καὶ ὁ Κύριος δὲν τὸν ἔκρινε ἄξιο γιὰ τοὺς θείους καὶ ἄφθαρτους γάμους[52].

48. Ψαλμ. 33, 16. 49. Ματθ. 4, 1-10. 50. Κολ. 3, 10. 51. Ψαλμ. 138, 22. 52. Ματθ. 22, 11-14.

65. Γιὰ τὴ φιλαυτία, ἡ ὁποία μισεῖ τοὺς πάντες, δίκαια εἶπε κάποιος σοφός, ὅτι πρῶτος ἀπ' ὅλους τοὺς κακοὺς λογισμοὺς εἶναι ὁ φοβερὸς αὐτὸς πόλεμος τῆς φιλαυτίας, ποὺ μοιάζει μὲ τύραννο. Αὐτὸς μαζὶ μὲ τοὺς τρεῖς καὶ μὲ τοὺς πέντε ἁρπάζουν τὸ νοῦ.

66. Θαυμάζω ἂν κανεὶς ποὺ χορταίνει τὴν κοιλιά του μὲ φαγητὰ θὰ μπορέσει ποτὲ νὰ ἀποκτήσει ἀπάθεια. Ἀπάθεια ἐννοῶ ὄχι τὴν ἀποχὴ τῆς ἁμαρτίας ποὺ γίνεται μὲ τὴν πράξη· γιατὶ αὐτὴ λέγεται ἐγκράτεια. Ἀλλά, ἐκείνη ποὺ ξεριζώνει ὁλοκληρωτικὰ ἀπὸ τὴ διάνοια τὶς ἐμπαθεῖς ἔννοιες, ἡ ὁποία λέγεται καθαρότητα τῆς καρδιᾶς.

67. Εἶναι πιὸ εὔκολο νὰ καθαρίσει κανεὶς μιὰ ἀκάθαρτη ψυχή, ἀπὸ τὸ νὰ ξαναφέρει στὴν ὑγεία μιὰ ψυχὴ καθαρμένη ποὺ λερώθηκε πάλι. Γιατὶ εἶναι εὐκολότερο νὰ κατορθώσουν τὴν ἀπάθεια ἐκεῖνοι ποὺ μόλις ἀπαρνήθηκαν τὴν σύγχυση τοῦ κόσμου, σὲ ὁποιαδήποτε ἁμαρτήματα κι ἂν ἔχουν πέσει· σ' ἐκείνους ὅμως ποὺ γεύθηκαν πόσο γλυκὸς εἶναι ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ βάδισαν τὸ δρόμο τῆς σωτηρίας καὶ κατόπιν γύρισαν πίσω στὴν ἁμαρτία, εἶναι κάπως δυσκολοκατόρθωτη ἡ ἀπάθεια. Ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος ἐξαιτίας τῆς κακῆς ἕξεως καὶ πονηρῆς συνήθειας, κι ἀπὸ τὸ ἄλλο ἐξαιτίας τοῦ δαίμονα τῆς λύπης ποὺ μένει πάντα στὶς κόρες τῶν ματιῶν καὶ προσφέρει τὴν εἰκόνα τῆς ἁμαρτίας. Ἡ πρόθυμη ὅμως καὶ φιλόπονη ψυχὴ εὔκολα κατορθώνει καὶ αὐτὸ τὸ δυσκολοκατόρθωτο, μὲ τὴν βοήθεια τῆς θείας χάρης, ἡ ὁποία δείχνει σ' ἐμᾶς μακροθυμία καὶ φιλανθρωπία καὶ μᾶς προσκαλεῖ στὴ μετάνοια, ὑποδεχόμενη μὲ ἀνέκφραστη εὐσπλαχνία καὶ συμπάθεια ὅσους ἐπιστρέφουν, ὅπως ἔχομε διδαχθεῖ ἀπὸ τὴν παραβολὴ τοῦ ἀσώτου υἱοῦ[53].

68. Κανένας ἀπὸ ἐμᾶς δὲν μπορεῖ μὲ τὴν δική του δύναμη νὰ γλυτώσει ἀπὸ τὶς μεθόδους καὶ τὶς τέχνες τοῦ πονηροῦ, παρὰ μόνο μὲ τὴν ἀνίκητη δύναμη τοῦ Χριστοῦ. Μάταια λοιπὸν πλανιοῦνται ὅσοι ὑπερηφανεύονται καὶ φουσκώνουν διαφημίζοντας ὅτι μὲ τὶς ἀσκήσεις ποὺ κάνουν καὶ μὲ τὸ αὐτεξούσιό τους καταργοῦν τὴν ἁμαρτία, ἡ ὁποία καταργεῖται μόνο μὲ τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ, καθὼς ἔχει νεκρωθεῖ διὰ τοῦ μυστηρίου τοῦ σταυροῦ. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ φωστήρας τῆς Ἐκκλησίας Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος λέει ὅτι δὲν ἀρκεῖ ἡ προθυμία τοῦ ἀνθρώπου, ἂν δὲν δεχτεῖ καὶ τὴ βοήθεια τοῦ οὐρανοῦ. Καὶ ὅτι πάλι, δὲ θὰ κερδίσομε τίποτε ἀπὸ τὴν θεία βοήθεια, ἂν δὲν ἔχομε προθυμία. Αὐτὰ τὰ δύο τὰ φανερώνουν ὁ Ἰούδας καὶ ὁ Πέτρος. Ὁ Ἰούδας ἂν καὶ εἶχε πολλὴ βοήθεια, δὲν ὠφελήθηκε τίποτε, γιατὶ δὲν θέλησε, οὔτε συνεισέφερε τὴ δική του προαίρεση καὶ προθυμία. Ὁ Πέτρος πάλι, ἂν καὶ εἶχε προθυμία, ἐπειδὴ δὲ βοηθήθηκε, κατέπεσε. Γιατὶ ἡ ἀρετὴ συνυφαίνεται ἀπὸ τὰ δύο, τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν προθυμία τοῦ ἀνθρώπου. Γι' αὐτὸ σᾶς παρακαλῶ, λέει, οὔτε νὰ ἀναθέσομε τὸ πᾶν στὸ Θεὸ κι ἐμεῖς νὰ κοιμόμαστε, οὔτε ὅταν ἔχομε προθυμία, νὰ νομίζομε ὅτι τὸ πᾶν τὸ κατορθώνομε μὲ τοὺς δικούς μας κόπους.

53. Λουκ. 15, 11-32.

69. Ὁ Θεὸς δὲ θέλει νὰ εἴμαστε ἀδρανεῖς, καὶ γι' αὐτὸ δὲν κάνει τὸ πᾶν Αὐτός· οὔτε ἀλαζόνες θέλει νὰ εἴμαστε, γι' αὐτὸ δὲν ἄφησε τὸ πᾶν σ' ἐμᾶς. Ἀλλά, ἀφοῦ ἀφαίρεσε τὸ βλαβερὸ καὶ ἀπὸ τὰ δύο, μᾶς ἄφησε τὸ ὠφέλιμο. Ὀρθὰ λοιπὸν ὁ Ψαλμωδὸς διδάσκει ὅτι «ἂν δὲν οἰκοδομήσει τὸ σπίτι ὁ Κύριος, μάταια ἀγρυπνοῦν οἱ φύλακες καὶ ἐργάτες»[54]. Εἶναι ἀδύνατο νὰ περπατήσει κανεὶς πάνω στὰ φίδια ἀσπίδα καὶ βασιλίσκο καὶ νὰ καταπατήσει τὸ λιοντάρι καὶ τὸν δράκοντα[55], ἂν πρωτύτερα δὲν καθαρίσει τὸν ἑαυτό του, ὅσο εἶναι δυνατὸ στὸν ἄνθρωπο, ὥστε νὰ ἐνισχυθεῖ ἀπὸ τὸν Κύριο ποὺ εἶπε στοὺς Ἀποστόλους: «Σᾶς ἔδωσα ἐξουσία νὰ πατᾶτε πάνω σὲ φίδια καὶ σκορπιοὺς καὶ σὲ ὅλη τὴ δύναμη τοῦ ἐχθροῦ»[56]. Γι' αὐτὸ καὶ ἔχομε ἐντολὴ στὴν προσευχή μας νὰ παρακαλοῦμε τὸν Κύριο νὰ μὴν ἐπιτρέψει νὰ μποῦμε σὲ πειρασμό, ἀλλὰ νὰ μᾶς γλυτώνει ἀπὸ τὸν πονηρό[57]. Γιατὶ ἂν δὲν γλυτώσομε μὲ τὴ δύναμη καὶ τὴ βοήθεια τοῦ Χριστοῦ ἀπὸ τὰ πυρωμένα βέλη τοῦ πονηροῦ καὶ δὲν ἀξιωθοῦμε νὰ ἐπιτύχομε τὴν ἀπάθεια, μάταια κοπιάζομε, νομίζοντας ὅτι μποροῦμε μὲ τὴ δική μας δύναμη καὶ ἐπιμέλεια νὰ κατορθώσομε κάτι. Ἐκεῖνος λοιπὸν ποὺ θέλει νὰ ἀντισταθεῖ στὰ πανοῦργα τεχνάσματα τοῦ διαβόλου καὶ νὰ τὰ κάνει χωρὶς ἀποτέλεσμα καὶ νὰ γίνει μέτοχος τῆς θείας δόξας, ὀφείλει μὲ δάκρυα καὶ στεναγμοὺς καὶ πόθο ἀχόρταστο καὶ ὁλόθερμη ψυχή, νύχτα καὶ ἡμέρα νὰ ζητεῖ τὴ βοήθεια καὶ τὴν ἀντίληψη τοῦ Θεοῦ. Ἐκεῖνος ποὺ θέλει νὰ βοηθηθεῖ, καθαρίζει τὴν ψυχή του ἀπὸ κάθε ἡδυπάθεια τοῦ κόσμου καὶ ἀπὸ τὰ ἀντίθετα πάθη καὶ ἐπιθυμίες. Γι' αὐτὲς τὶς ψυχὲς λέει ὁ Θεός: «Θὰ κατοικήσω καὶ θὰ περπατήσω μέσα τους»[58]. Καὶ ὁ Κύριος εἶπε στοὺς μαθητές Του: «Ὅποιος μὲ ἀγαπᾶ, θὰ τηρήσει τὶς ἐντολές μου· καὶ ὁ Πατέρας μου θὰ τὸν ἀγαπήσει, καὶ θὰ ἔρθομε καὶ θὰ κατοικήσομε σ' αὐτόν»[59].

70. Κάποιος ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους πατέρες εἶπε γιὰ τοὺς λογισμοὺς ἕνα λόγο πολὺ συνετὸ καὶ εὔκολο νὰ τὸν ἐννοήσει κανείς. «Δίκαζε —λέει— τοὺς λογισμούς σου στὸ δικαστήριο τῆς καρδιᾶς, ἂν εἶναι ἀπὸ τὸ Θεὸ ἢ ἀπὸ τὸν ἐχθρό. Καὶ τοὺς δικούς μας καὶ ἀγαθοὺς νὰ καταθέτεις στὸ ἐσωτερικὸ ταμεῖο τῆς ψυχῆς, καὶ νὰ τοὺς φυλᾶς σὰν θησαυρὸ ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ κλαπεῖ. Ἀλλὰ τοὺς ἐχθρικούς, ἀφοῦ τοὺς τιμωρήσεις μὲ τὸ μαστίγωμα τῆς λογικῆς διάνοιας, ἐξόριζέ τους, καὶ μὴν τοὺς δίνεις τόπο κατοικίας κοντὰ στὴν ψυχή, ἢ γιὰ νὰ πῶ καλύτερα, σφάζε τους μὲ τὸ μαχαίρι τῆς προσευχῆς καὶ τῆς θείας μελέτης, ὥστε καθὼς θὰ σκοτωθοῦν οἱ ληστές, νὰ φοβηθεῖ ὁ ἀρχιληστής. Γιατὶ ἐκεῖνος ποὺ εἶναι ἀκριβὴς ἐξεταστὴς τῶν λογισμῶν, εἶναι καὶ πραγματικὸς ἐραστὴς τῶν ἐντολῶν».

71. Ἐκεῖνος ποὺ πολεμᾶ καὶ ἀγωνίζεται ἐναντίον τῶν παθῶν ποὺ τὸν ἐνοχλοῦν, ἂς πάρει μαζί του πολλοὺς στρατιῶτες γιὰ συμμάχους. Δηλαδὴ τὴν ταπείνωση τῆς ψυχῆς καὶ τὸν κόπο τοῦ σώματος καὶ ὅλη τὴν ἄλλη τα-

54. Ψαλμ. 126, 1-2.
55. Ψαλμ. 90, 13.
56. Λουκ. 10, 19.
57. Ματθ. 6, 13.
58. Β' Κορ. 6, 16.
59. Ἰω. 14, 23.

λαιπωρία τῆς ἀσκήσεως καὶ τὴν προσευχὴ ἀπὸ θλιμμένη καρδιὰ μὲ πλῆθος δακρύων, καθὼς ψάλλει ὁ Δαβίδ: «Κύττα τὴν ταπείνωσή μου καὶ τὸν κόπο μου καὶ συγχώρεσε ὅλες τὶς ἁμαρτίες μου»[60], καί: «Μὴν παραβλέψεις τὰ δάκρυά μου»[61], καὶ πάλι: «Τὰ δάκρυά μου ἔγιναν γιὰ μένα ψωμὶ ἡμέρα καὶ νύχτα»[62], καί: «Ὅ,τι ἔπινα, τὸ ἀνακάτωνα μὲ δάκρυα»[63].

72. Ὁ διάβολος, ὁ ἀντίδικος τῆς ζωῆς μας, μεταχειρίζεται πολλοὺς λογισμοὺς γιὰ νὰ μᾶς παρουσιάζει τὶς ἁμαρτίες μας ὁλωσδιόλου μικρές, καὶ πολλὲς φορὲς τὶς σκεπάζει μὲ τὴ λησμοσύνη, γιὰ νὰ ὑποχωρήσομε στοὺς ἀσκητικοὺς κόπους καὶ νὰ μὴ συλλογιζόμαστε τοὺς θρήνους γιὰ τὶς ἁμαρτίες μας. Ἐμεῖς ὅμως, ἀδελφοί, νὰ μὴ λησμονοῦμε τὶς ἁμαρτίες μας, ἀκόμη καὶ ἂν νομίζομε ὅτι συγχωρήθηκαν μὲ τὴ μετάνοια, ἀλλὰ νὰ θυμόμαστε πάντοτε τὰ ἁμαρτήματά μας καὶ νὰ μὴν πάψομε νὰ πενθοῦμε γι' αὐτά, ὥστε ἔτσι νὰ ἀποκτήσομε τὴν ταπείνωση σὰν καλὴ συγκάτοικό μας καὶ νὰ ξεφύγομε τὶς παγίδες τῆς κενοδοξίας καὶ ὑπερηφάνειας.

73. Κανένας νὰ μὴ νομίζει ὅτι μὲ τὴν δική του δύναμη ὑποφέρει τοὺς κόπους καὶ κατορθώνει τὴν ἀρετή. Γιατὶ αἴτιος ὅλων τῶν καλῶν σ' ἐμᾶς εἶναι ὁ Θεός, ὅπως καὶ τῶν κακῶν αἴτιος εἶναι ὁ ἀπατεώνας τῶν ψυχῶν μας δαίμονας. Γιὰ ὅσα καλὰ λοιπὸν κατορθώνεις, πρόσφερε τὴν εὐχαριστία στὸν Αἴτιο. Κι ἐκεῖνα τὰ κακὰ ποὺ σὲ ἐνοχλοῦν, νὰ τὰ ἀποδίδεις στὸν ἀρχηγὸ τῶν κακῶν.

74. Ἐκεῖνος ποὺ ἕνωσε τὴν πρακτικὴ ἀρετὴ μὲ τὴ θεία γνώση, εἶναι γεωργὸς ἀξιέπαινος ποὺ ποτίζει ἀπὸ δύο ὁλοκάθαρες πηγὲς τὸ χωράφι τῆς ψυχῆς του. Γιατὶ ἡ γνώση δίνει φτερὰ στὴ νοερὴ οὐσία μὲ τὴ θεωρία τῶν ὑψηλοτέρων, ἐνῶ ἡ πρακτικὴ ἀρετὴ νεκρώνει τὰ «μέλη τὰ ἐπὶ τῆς γῆς», πορνεία, ἀκαθαρσία, πάθος, κακὴ ἐπιθυμία[64]. Καὶ ἀφοῦ νεκρωθοῦν αὐτά, φυτρώνουν τότε τὰ ἄνθη τῶν ἀρετῶν, τὰ ὁποῖα καρποφοροῦν τὸν καρπὸ τοῦ Πνεύματος, ἀγάπη, χαρά, εἰρήνη, μακροθυμία, χρηστότητα ἀγαθοσύνη, πίστη, πραότητα, ἐγκράτεια[65]. Καὶ τότε ὁ φρόνιμος αὐτὸς γεωργός, ἀφοῦ σταυρώσει τὸ σαρκικὸ ἄνθρωπο μὲ τὰ πάθη καὶ τὶς ἐπιθυμίες του[66], θὰ πεῖ μαζὶ μὲ τὸν Παῦλο, τὸν θεοφόρο κήρυκα: «Δὲν ζῶ πιὰ ἐγώ, ζεῖ μέσα μου ὁ Χριστός· καὶ τὴ ζωὴ ποὺ ζῶ, τὴ ζῶ μὲ τὴν πίστη στὸν Υἱὸ τοῦ Θεοῦ, ποὺ μὲ ἀγάπησε καὶ παρέδωσε τὸν ἑαυτό Του γιὰ χάρη μου»[67].

75. Μὴν ξεχνᾶς, φιλόχριστε, καὶ τοῦτο: ὅτι ἕνα πάθος, ὅταν βρεῖ τόπο μέσα σου καὶ ριζώσει μὲ τὴ συνήθεια, φέρνει καὶ ἄλλα πάθη μαζί του στὴν ἴδια μάνδρα. Καὶ ἂν συγκρούονται μεταξύ τους τὰ πάθη καὶ οἱ δημιουργοί τους δαίμονες, ὅλοι ὅμως σύμφωνοι ζητοῦν τὴν ἀπώλειά μας.

76. Ἐκεῖνος ποὺ μαραίνει τὸ ἄνθος τῆς σάρκας μὲ τὴν ἄσκηση, καὶ κόβει κάθε θέλημά της, αὐτὸς φέρει στὴ θνητὴ σάρκα του τὰ στίγματα τοῦ Χριστοῦ[68].

60. Ψαλμ. 24, 18.
61. Ψαλμ. 38, 13.
62. Ψαλμ. 41, 4.
63. Ψαλμ. 101, 10.
64. Κολ. 3, 5.
65. Γαλ. 5, 22-23.
66. Γαλ. 5, 24.
67. Γαλ. 2, 20.
68. Γαλ. 6, 18.

77. Οἱ κόποι τῆς ἀσκήσεως καταλήγουν στὴν ἀνάπαυση τῆς ἀπάθειας, ἐνῶ οἱ διάφορες ἀπολαύσεις ὁδηγοῦν στὰ πάθη τῆς ἀτιμίας.

78. Μὴ λογαριάζεις τὰ πολλὰ χρόνια ποὺ ἔχεις στὴ μοναχικὴ ζωή, οὔτε νὰ αἰχμαλωτιστεῖς ἀπὸ τὴν καύχηση ὅτι ὑπέμεινες τὴν ἔρημο καὶ τὴ σκληρότητα τῶν ἀγώνων, ἀλλὰ νὰ ἔχεις στὸ νοῦ σου τὸ λόγο τοῦ Κυρίου, ὅτι εἶσαι ἕνας ἄχρηστος δοῦλος[69], καὶ ὅτι δὲν ἐκπλήρωσες ἀκόμα τὶς ἐντολές. Πράγματι, ἐνόσω βρισκόμαστε στὸν παρόντα βίο, δὲν ἔχομε ἀκόμη ἀνακληθεῖ ἀπὸ τὴν ἐξορία, ἀλλ' ἀκόμη καθόμαστε στὸν ποταμὸ τῆς Βαβυλώνας[70], ἀκόμη ταλαιπωρούμαστε φτιάχνοντας πλίθους στὴν Αἴγυπτο[71] καὶ δὲν εἴδαμε ἀκόμη τὴ γῆ τῆς ἐπαγγελίας. Ἐπειδὴ δὲν ξεντυθήκαμε ἀκόμη τὸν παλαιὸ ἄνθρωπο, ὁ ὁποῖος φθείρεται ἀπὸ τὶς ἀπατηλὲς ἐπιθυμίες[72], οὔτε φορέσαμε τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου, ἀλλὰ φοροῦμε ἀκόμη τὴν εἰκόνα τοῦ χοϊκοῦ[73]. Δὲν ἔχομε λοιπὸν λόγο καυχήσεως, ἀλλὰ πρέπει νὰ χύνομε δάκρυα καὶ νὰ παρακαλοῦμε τὸ Θεό, ὁ ὁποῖος μπορεῖ νὰ μᾶς σώσει ἀπὸ τὴν ἄθλια δουλεία τοῦ πικρότατου Φαραώ, νὰ μᾶς βγάλει ἀπὸ τὴ φοβερὴ τυραννία καὶ νὰ μᾶς εἰσαγάγει στὴν καλὴ γῆ τῆς ἐπαγγελίας, γιὰ νὰ ἀναπαυθοῦμε στὸν ἅγιο τόπο τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ βρεθοῦμε στὰ δεξιὰ τῆς μεγαλοσύνης τοῦ Ὑψίστου. Ἡ ἐπιτυχία ὅμως τῶν ἀγαθῶν αὐτῶν ποὺ ὑπερβαίνουν τὴν ἀνθρώπινη νόηση δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὰ ἔργα μας, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ ἀμέτρητο ἔλεος τοῦ Θεοῦ. Γι' αὐτὸ ἂς μὴν πάψομε νὰ χύνομε δάκρυα ἡμέρα καὶ νύχτα ἀκολουθώντας ἐκεῖνον ποὺ λέει: «Ἀπόκαμα ἀπὸ τοὺς στεναγμούς μου, κάθε νύχτα λούζω τὸ κρεβάτι μου καὶ βρέχω τὸ στρῶμα μου μὲ τὰ δάκρυά μου»[74]. Γιατὶ ὅσοι σπέρνουν μὲ δάκρυα, θερίζουν μὲ μεγάλη χαρά[75].

79. Διῶχνε μακριά σου τὸ πνεῦμα τῆς πολυλογίας. Γιατὶ σ' αὐτὴ βρίσκονται φοβερότατα πάθη, τὸ ψεῦδος, ἡ θρασύτητα, οἱ ἀστειότητες, ἡ αἰσχρότητα, ἡ μωρολογία καὶ γενικῶς ὅπως ἔχει λεχθεῖ: «Ἀπὸ τὴν πολυλογία δὲν θὰ ξεφύγεις τὴν ἁμαρτία»[76]. Ὁ σιωπηλὸς ὅμως ἄνθρωπος εἶναι θρόνος τῆς ἐπιγνώσεως[77]. Ἀλλὰ καὶ λόγο θὰ δώσομε γιὰ κάθε λόγο περιττὸ καὶ ἀνωφελή, εἶπε ὁ Κύριος[78]. Ἑπομένως ἡ σιωπὴ εἶναι πολὺ ἀναγκαία καὶ ὠφέλιμη.

80. Σ' ἐκείνους ποὺ μᾶς κακολογοῦν καὶ μᾶς ὑβρίζουν ἢ μὲ κάποιο τρόπο μᾶς κακομεταχειρίζονται, ἔχομε ἐντολὴ νὰ μὴν ἀνταποδίδομε τὴν κακολογία ἢ τὴν κακομεταχείριση, ἀλλὰ μᾶλλον νὰ τοὺς ἐγκωμιάζομε καὶ νὰ τοὺς εὐλογοῦμε[79]. Γιατὶ στὸ μέτρο ποὺ εἰρηνεύομε μὲ τοὺς ἀνθρώπους, πολεμοῦμε τοὺς δαίμονες· ἐνῶ ὅταν μνησικακοῦμε καὶ πολεμοῦμε τοὺς ἀδελφούς μας, ἔχομε εἰρήνη μὲ τοὺς δαίμονες, μὲ τοὺς ὁποίους ἔχομε διδαχθεῖ νὰ ἔχομε τέλειο μίσος[80] καὶ ἀσυμφιλίωτο πόλεμο.

69. Λουκ. 17, 10.
70. Ψαλμ. 136, 1.
71. Ἐξ. 1, 14.
72. Ἐφ. 4, 22.
73. Α' Κορ. 15, 49.
74. Ψαλμ. 6, 7.
75. Ψαλμ. 125, 5.
76. Παροιμ. 10, 19.
77. Παροιμ. 12, 23.
78. Ματθ. 12, 36.
79. Ματθ. 5, 44.
80. Ψαλμ. 138, 22.

81. Ἀπόφευγε νὰ ἐξαπατᾶς τὸν πλησίον σου μὲ δόλια γλῶσσα, γιὰ νὰ μὴν ἐξαπατηθεῖς ἀπὸ τὸν ἐξολοθρευτή. Γιατὶ ἄκουσα ἀπὸ τὸν προφήτη ὅτι «τὸν αἱμοχαρὴ καὶ δόλιο ἄνθρωπο ὁ Κύριος τὸν ἀποστρέφεται»[81], καὶ «ἂς ἐξολοθρεύσει ὁ Κύριος ὅλα τὰ δόλια χείλη καὶ κάθε γλῶσσα ποὺ λέει μεγάλα λόγια»[82]. Ἐπίσης ἀπόφευγε νὰ ἐπιπλήξεις τὸ παράπτωμα τοῦ ἀδελφοῦ σου, γιὰ νὰ μὴν ξεπέσεις ἀπὸ τὴν καλωσύνη καὶ τὴν ἀγάπη. Ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἔχει καλωσύνη καὶ ἀγάπη στὸν ἀδελφό του, δὲν γνώρισε τὸ Θεό, γιατὶ ὁ Θεὸς εἶναι ἀγάπη[83], καθὼς φωνάζει ὁ Ἰωάννης, ὁ γιὸς τῆς βροντῆς, ὁ ἀγαπημένος μαθητὴς τοῦ Χριστοῦ. «Γιατὶ ἂν ὁ Χριστός, λέει, ὁ Σωτήρας ὅλων, ἔδωσε γιὰ χάρη μας τὴ ζωή Του, τὸ ἴδιο καὶ ἐμεῖς ὀφείλομε νὰ δίνομε τὴ ζωή μας γιὰ χάρη τῶν ἀδελφῶν μας»[84].

82. Δικαιολογημένα ἡ ἀγάπη ὀνομάστηκε μητρόπολη τῶν ἀρετῶν καὶ συγκεφαλαίωση τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν[85]. Ἂς καταβάλλομε λοιπὸν κάθε κόπο μέχρις ὅτου ἐπιτύχομε τὴν ἱερὴ ἀγάπη. Μὲ αὐτὴν ἂς ἀποτινάξομε τὴν τυραννία τῶν παθῶν καὶ ἂς ὑψωθοῦμε στοὺς οὐρανοὺς πετώντας μὲ τὰ φτερὰ τῶν ἀρετῶν καὶ θὰ δοῦμε τὸ Θεό, ὅσο εἶναι δυνατὸν στὴν ἀνθρώπινη φύση.

83. Ἀφοῦ ὁ Θεὸς εἶναι ἀγάπη, ἐκεῖνος ποὺ ἔχει τὴν ἀγάπη, ἔχει τὸ Θεὸ μέσα του. Ἐνῶ ὅταν ἀπουσιάζει ἡ ἀγάπη, δὲν ἔχομε καμιὰ ὠφέλεια, οὔτε μποροῦμε νὰ ποῦμε ὅτι ἀγαποῦμε τὸ Θεό. Γιατὶ λέει ἡ Γραφή: «Ἂν κανεὶς πεῖ ὅτι ἀγαπᾶ τὸ Θεὸ καὶ μισεῖ τὸν ἀδελφό του, εἶναι ψεύτης»[86]. Καὶ πάλι λέει: «Κανεὶς δὲν εἶδε ποτὲ τὸ Θεό[87]. Ἂν ὅμως ἀγαπᾶμε ὁ ἕνας τὸν ἄλλον, ὁ Θεὸς μένει μέσα μας καὶ αἰσθανόμαστε τέλεια τὴν ἀγάπη Του μέσα μας»[88]. Ἀπὸ αὐτὰ φαίνεται ὅτι ἡ ἀγάπη περιέχει ὅλα τὰ ἀγαθὰ καὶ βρίσκεται στὴν κορυφὴ ὅλων ὅσα λέει ἡ Ἁγία Γραφή. Καὶ δὲν ὑπάρχει εἶδος ἀρετῆς, μὲ τὴν ὁποία ὁ ἄνθρωπος φιλιώνεται καὶ ἑνώνεται μὲ τὸ Θεό, ποὺ δὲν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἀγάπη καὶ δὲν περιλαμβάνεται μέσα σ' αὐτὴν γιὰ νὰ τὸ συγκρατεῖ καὶ νὰ τὸ φυλάει μὲ τρόπο ἀνέκφραστο.

84. Ὅταν δεχόμαστε τοὺς ἀδελφοὺς ποὺ μᾶς ἐπισκέπτονται, νὰ μὴν τὸ θεωροῦμε σὰν ἐνόχληση καὶ διακοπὴ τῆς ἡσυχίας, γιὰ νὰ μὴ ξεπέσομε ἀπὸ τὸ νόμο τῆς ἀγάπης· οὔτε νὰ τοὺς φιλοξενοῦμε σὰν νὰ τοὺς κάνομε χάρη, ἀλλὰ μᾶλλον νὰ τοὺς φιλοξενοῦμε σὰν νὰ δεχόμαστε ἐμεῖς χάρη καὶ σὰν νὰ εἴμαστε ὑποχρεωμένοι γι' αὐτό, παρακαλώντας τους μὲ χαρά, ὅπως μᾶς ἔδωσε παράδειγμα ὁ πατριάρχης Ἀβραάμ. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Θεολόγος διδάσκει λέγοντας: «Παιδιά μου, ἂς μὴν ἀγαποῦμε μὲ τὰ λόγια, μήτε μὲ τὴ γλῶσσα, ἀλλὰ ἔμπρακτα καὶ ἀληθινά. Καὶ ἀπὸ αὐτὸ θὰ γνωρίσομε ὅτι εἴσαστε παιδιὰ τῆς ἀλήθειας»[89].

85. Ὁ πατριάρχης Ἀβραάμ, ἔχοντας ὡς ἔργο τὴ φιλοξενία, καθόταν

81. Ψαλμ. 5, 7.
82. Ψαλμ. 11, 4.
83. Α' Ἰω. 4, 8.
84. Α' Ἰω. 3, 16.
85. Ρωμ. 13, 9-10.
86. Α' Ἰω. 4, 20.
87. Ἰω. 1, 18.
88. Α' Ἰω. 4, 12.
89. Α' Ἰω. 3, 18-19.

μπροστὰ στὴ σκηνή του καὶ προσκαλοῦσε ὅσους περνοῦσαν καὶ ἔστρωνε σὲ ὅλους τὸ τραπέζι, σὲ ἀσεβεῖς καὶ βαρβάρους, χωρὶς νὰ κάνει διάκριση. Γι' αὐτὸ καὶ ἔγινε ἄξιος γιὰ τὸ θαυμαστὸ ἐκεῖνο συμπόσιο, νὰ φιλοξενήσει ἀγγέλους καὶ τὸν Κύριο τῶν ὅλων[90]. Κι ἐμεῖς λοιπόν, μὲ μεγάλη ἐπιμέλεια καὶ προθυμία ἂς φροντίζομε γιὰ τὴ φιλοξενία, γιὰ νὰ ὑποδεχθοῦμε ὄχι μόνον ἀγγέλους, ἀλλὰ καὶ τὸ Θεό. Γιατὶ λέει ὁ Κύριος: «Ἀφοῦ κάνατε τὸ καλὸ σ' ἕναν ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς ἐλάχιστους, τὸ κάνατε σ' ἐμένα»[91]. Καλὸ λοιπὸν εἶναι νὰ εὐεργετοῦμε ὅλους, καὶ μάλιστα ἐκείνους ποὺ δὲν μποροῦν νὰ μᾶς τὸ ἀνταποδώσουν.

86. Ἐκεῖνος ποὺ δὲν τὸν κατηγορεῖ ἡ καρδιά του γιὰ παράβαση ἢ παραμέληση ἐντολῆς τοῦ Θεοῦ ἢ γιὰ παραδοχὴ ἁμαρτωλῆς σκέψεως, αὐτὸς μπορεῖ νὰ εἶναι ὁ καθαρὸς στὴν καρδιὰ καὶ ἄξιος νὰ ἀκούσει τὸ λόγο: «Μακάριοι ὅσοι εἶναι καθαροὶ στὴν καρδιά, γιατὶ αὐτοὶ θὰ δοῦν τὸ Θεό»[92].

87. Ἂς φροντίσομε νὰ καθοδηγοῦμε τὶς αἰσθήσεις μας μὲ τὴ λογική, μάλιστα τὰ μάτια, τὰ αὐτιὰ καὶ τὴ γλῶσσα, ὥστε ὄχι ἐμπαθῶς, ἀλλὰ γιὰ ὠφέλειά μας νὰ βλέπομε, νὰ ἀκοῦμε καὶ νὰ μιλᾶμε. Γιατὶ κανένα ἄλλο δὲν γλιστράει εὐκολότερα στὴν ἁμαρτία ὅσο αὐτὰ τὰ ὄργανα, ὅταν δὲν καθοδηγοῦνται ἀπὸ τὴ λογική. Καὶ πάλι, κανένα ἄλλο δὲν εἶναι πιὸ κατάλληλο ἀπὸ αὐτὰ νὰ ὁδηγεῖ στὴ σωτηρία, ὅταν ἡ λογικὴ τὰ διευθύνει καὶ τὰ ρυθμίζει καὶ τὰ ὁδηγεῖ στὸ ἀγαθό. Ὅταν αὐτὰ ὅμως ἀτακτοῦν, τότε καὶ ἡ ὄσφρηση ἐκθηλύνεται, καὶ ἡ ἀφὴ ἁπλώνεται μὲ αὐθάδεια, καὶ ἀναρίθμητο πλῆθος πάθη ἔρχονται μέσα μας. Ὅταν αὐτὰ διευθύνονται ἀπὸ τὴ λογικὴ μὲ εὐταξία, πολλὴ εἰρήνη καὶ σταθερὴ γαλήνη ἁπλώνεται σ' ὅλο τὸν ἄνθρωπο.

88. Τὸ πολύτιμο ἄρωμα, ἀκόμη καὶ κλεισμένο σὲ δοχεῖο, γεμίζει ἀπὸ τὴν εὐωδία του τὸν ἀέρα καὶ εὐχαριστεῖ ὄχι μόνον ἐκείνους ποὺ εἶναι κοντά, ἀλλὰ καὶ ἐκείνους ποὺ εἶναι γύρω. Κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο καὶ ἡ εὐωδία τῆς ψυχῆς ποὺ εἶναι ἐνάρετη καὶ ἀγαπᾶ τὸ Θεό, ξεχύνεται ἀπὸ τὸ σῶμα μὲ ὅλες τὶς αἰσθήσεις καὶ φανερώνει τὴν ἐσωτερικὴ ἀρετή. Γιατὶ ποιὸς θὰ δεῖ μιὰ γλῶσσα ποὺ νὰ μὴ λέει τίποτε τὸ κακὸ καὶ ἀνάρμοστο, ἀλλὰ κάθε καλὸ καὶ ὠφέλιμο, καὶ μάτια συμμαζεμένα, καὶ ἀκοὴ ποὺ νὰ μὴ δέχεται ἀνάρμοστα τραγούδια καὶ λόγια, καὶ πόδια ποὺ βαδίζουν μὲ σεμνότητα, καὶ πρόσωπο ὄχι ἀφημένο στὰ γέλια, ἀλλὰ μᾶλλον ἕτοιμο γιὰ δάκρυα καὶ πένθος, ποιὸς θὰ δεῖ αὐτὰ καὶ δὲν θὰ ἐννοήσει ὅτι ἐσωτερικὰ ὑπάρχει πολλὴ εὐωδία τῶν ἀρετῶν; Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Σωτήρας λέει: «Ἔτσι ἂς λάμψει τὸ φῶς σας μπροστὰ στοὺς ἀνθρώπους, γιὰ νὰ δοῦν τὰ καλά σας ἔργα καὶ νὰ δοξάσουν τὸν Πατέρα σας στοὺς οὐρανούς»[93].

89. Ἐκείνη τὴν ὁποία ὁ Χριστὸς καὶ Θεός μας στὰ Εὐαγγέλια ὀνόμασε «στενὴ ὁδό»[94], αὐτὴν πάλι τὴν εἶπε «καλὸ ζυγὸ καὶ ἐλαφρὸ φορτίο»[95]. Πῶς λοιπὸν συμβιβάζονται αὐτὰ τὰ δύο ποὺ φαίνονται ἀντίθετα μεταξύ τους;

90. Γεν. 18, 1-8.
91. Ματθ. 25, 40.
92. Ματθ. 5, 8.
93. Ματθ. 5, 16.
94. Ματθ. 7, 14.
95. Ματθ. 11, 30.

Όπωσδήποτε, έπειδή γιὰ τὴν ἀνθρώπινη φύση εἶναι σκληρὴ καὶ ἀνηφορικὴ ἡ ὁδὸς αὐτή, ἐνῶ γιὰ τὴν προαίρεση ἐκείνων ποὺ τὴν κατορθώνουν καὶ γιὰ τὶς καλὲς ἐλπίδες της εἶναι ἐπιθυμητὴ καὶ ἀξιαγάπητη καὶ προξενεῖ ἡδονὴ μᾶλλον παρὰ θλίψη στὶς ψυχὲς ποὺ ἀγαποῦν τὴν ἀρετή. Γι' αὐτὸ μπορεῖ νὰ δεῖ κανεὶς ὅτι μὲ περισσότερη προθυμία βαδίζουν ἐκεῖνοι ποὺ διάλεξαν τὴ στενὴ καὶ δύσκολη ὁδό, παρὰ ἐκεῖνοι ποὺ διάλεξαν τὴν εὐρύχωρη καὶ πλατιά. Ἄκουσε καὶ τὸν μακάριο Λουκᾶ ποὺ λέει ὅτι ἀφοῦ μαστιγώθηκαν οἱ Ἀπόστολοι, ἀναχώρησαν ἀπὸ τὸ συνέδριο χαρούμενοι[96], ἂν καὶ δὲν εἶναι τέτοια ἡ φύση τοῦ μαστιγώματος· γιατὶ τὸ μαστίγωμα δὲν προκαλεῖ ἡδονὴ καὶ χαρά, ἀλλὰ ὀδύνη καὶ πόνο. Ἂν τὸ μαστίγωμα γιὰ χάρη τοῦ Χριστοῦ γέννησε χαρά, τί τὸ θαυμαστὸ ἂν καὶ ἡ λοιπὴ κακοπάθεια καὶ ταλαιπωρία τοῦ σώματος γιὰ χάρη τοῦ Χριστοῦ φέρουν τὸ ἴδιο ἀποτέλεσμα;

90. Ὅταν τυραννούμαστε καὶ αἰχμαλωτιζόμαστε ἀπὸ τὰ πάθη, ἔχομε συχνὰ τὴν ἀπορία, γιατί τὰ ὑποφέρομε αὐτά; Πρέπει λοιπὸν νὰ γνωρίζομε ὅτι ἐπειδὴ ἀπομακρυνόμαστε ἀπὸ τὴν θεωρία τοῦ Θεοῦ, συμβαίνουν σ' ἐμᾶς τέτοιες αἰχμαλωσίες. Ἂν ὅμως προσηλώσει κανεὶς τὸ νοῦ του χωρὶς περισπασμοὺς στὸν Κύριο καὶ Θεό μας, εἶναι ἀξιόπιστος αὐτός, ὁ Σωτήρας τῶν ὅλων, νὰ λυτρώσει τὴν ψυχὴ ἀπὸ κάθε ἐμπαθὴ αἰχμαλωσία, ὅπως λέει ὁ προφήτης: «Ἔβλεπα τὸν Κύριο πάντοτε μπροστά μου, ὅτι ἦταν στὰ δεξιά μου γιὰ νὰ μὴν κλονιστῶ»[97]. Καὶ τί γλυκύτερο καὶ ἀσφαλέστερο ἀπὸ τὸ νὰ ἔχει κανεὶς πάντοτε τὸν Κύριο στὰ δεξιά του νὰ τὸν σκεπάζει, νὰ τὸν φυλάγει καὶ νὰ μὴν τὸν ἀφήνει νὰ κλονιστεῖ; Τὸ νὰ τὸ ἐπιτύχομε αὐτό, ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἐμᾶς.

91. Σωστὰ εἶπαν οἱ Πατέρες καὶ δὲν παίρνει ἀντίρρηση, ὅτι δὲν βρίσκει ὁ ἄνθρωπος ἀνάπαυση διαφορετικά, ἂν δὲν βάλει βαθιὰ μέσα του ἕνα τέτοιο λογισμό, ὅτι μόνο αὐτὸς καὶ ὁ Θεὸς εἶναι στὸν κόσμο, χωρὶς νὰ περιπλανιέται σ' ὁ,τιδήποτε ὁ νοῦς του, ἀλλὰ Ἐκεῖνον μόνο νὰ ποθεῖ, σ' Ἐκεῖνον μόνο νὰ εἶναι προσκολλημένος. Αὐτὸς θὰ βρεῖ τὴν πραγματικὴ ἀνάπαυση καὶ ἐλευθερία ἀπὸ τὴν τυραννία τῶν παθῶν. Γιατὶ λέει ἡ Γραφή: «ἑνώθηκε μ' ἐσένα ἡ ψυχή μου καὶ σ' ἀκολουθεῖ· μὲ κράτησε στερεὰ τὸ δεξί Σου χέρι»[98].

92. Ἡ φιλαυτία, ἡ φιληδονία καὶ ἡ φιλοδοξία διώχνουν ἀπὸ τὴν ψυχὴ τὴ μνήμη τοῦ Θεοῦ. Ἡ φιλαυτία γεννᾶ ἀφάνταστα κακά, κι ὅταν λείψει ἡ μνήμη τοῦ Θεοῦ, τότε σηκώνεται μέσα μας ἡ ταραχὴ τῶν παθῶν.

93. Ἐκεῖνος ποὺ ἔβγαλε μὲ τὴ ρίζα ἀπὸ τὴν καρδιά του τὴ φιλαυτία, εὔκολα θὰ νικήσει καὶ τὰ λοιπὰ πάθη μὲ τὴν βοήθεια τοῦ Κυρίου. Γιατὶ ἀπὸ τὴ φιλαυτία γεννιοῦνται καὶ ἡ ὀργὴ καὶ ἡ λύπη καὶ ἡ μνησικακία καὶ ἡ φιληδονία καὶ ἡ θρασύτητα· ἐπειδὴ ἐκεῖνος ποὺ νικήθηκε ἀπὸ τὴ φιλαυτία, εἶναι αἰχμάλωτος καὶ τῶν λοιπῶν παθῶν. Φιλαυτία εἶναι ἡ ἐμπαθὴς διάθεση καὶ φιλία πρὸς τὸ σῶμα καὶ ἡ ἐκπλήρωση τῶν σαρκικῶν θελημάτων.

96. Πράξ. 5, 41. 97. Ψαλμ. 15, 8. 98. Ψαλμ. 62, 9.

94. Ὅ,τι ἀγαπᾶ κανείς, μὲ αὐτὸ ἐπιθυμεῖ νὰ βρίσκεται ἀχώριστα καὶ ἀδιάλειπτα καὶ ἀποστρέφεται ὅλα ὅσα τὸν ἐμποδίζουν ἀπὸ τὴν συνομιλία καὶ συναναστροφὴ μὲ αὐτό. Εἶναι λοιπὸν φανερό, ὅτι ἐκεῖνος ποὺ ἀγαπᾶ τὸ Θεό, ἐπιθυμεῖ μὲ πόθο νὰ βρίσκεται συνέχεια καὶ νὰ συναναστρέφεται μαζί Του. Αὐτὸ ἔρχεται σ' ἐμᾶς μὲ τὴν καθαρὴ προσευχή. Γι' αὐτὴν τὴν προσευχὴ ἂς φροντίσομε μὲ ὅλη μας τὴ δύναμη. Γιατὶ αὐτὴ ἀπὸ τὴ φύση της μᾶς κάνει οἰκείους καὶ φίλους μὲ τὸν Κύριο. Τέτοιος ἦταν ἐκεῖνος ποὺ ἔλεγε: «Θεέ μου, Θεέ μου, σ' Ἐσένα προσεύχομαι ἀπὸ πολὺ πρωί· σ' ἔχει διψάσει ἡ ψυχή μου»[99]. Προσεύχεται ἀπὸ πολὺ πρωὶ στὸ Θεὸ ἐκεῖνος ποὺ ἀπομάκρυνε τὸ νοῦ του ἀπὸ κάθε κακία καὶ εἶναι πληγωμένος ἀγιάτρευτα ἀπὸ τὸν θεῖο ἔρωτα.

95. Ἔχομε μάθει ὅτι ἀπὸ τὴν ἐγκράτεια καὶ τὴν ταπείνωση γεννιέται ἡ ἀπάθεια, κι ἀπὸ τὴν πίστη, ἡ πνευματικὴ γνώση. Ἀπὸ αὐτὰ προχωρεῖ ἡ ψυχὴ στὴ διάκριση καὶ τὴν ἀγάπη. Ἀφοῦ οἰκειοποιηθεῖ τὴ θεία ἀγάπη, ἀνεβαίνει πρὸς τὸ ὕψος της μὲ τὰ φτερὰ τῆς καθαρῆς προσευχῆς ἀκατάπαυστα, μέχρις ὅτου φτάσει στὴν πλήρη γνώση τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ γίνει τέλειος ἄνδρας μὲ τὴν πλήρη τελειότητα ποὺ εἶχε ὁ Χριστός, ὅπως λέει ὁ Ἀπόστολος[100].

96. Μὲ τὴν πρακτικὴ ἀρετὴ ὑποδουλώνεται ἡ ἐπιθυμία καὶ χαλιναγωγεῖται ὁ θυμός. Μὲ τὴν πνευματικὴ γνώση καὶ τὴ θεωρία, ὁ νοῦς παίρνει φτερά, καὶ ἀφοῦ σηκωθεῖ ψηλὰ ἀπὸ τὰ ὑλικά, ἀναχωρεῖ πρὸς τὸ Θεὸ καὶ ἀποκτᾶ τὴν ἀληθινὴ μακαριότητα.

97. Ὁ πρῶτος ἀγώνας μας εἶναι νὰ ἐλαττώσομε τὰ πάθη καὶ νὰ τὰ νικήσομε κατὰ κράτος. Δεύτερος ἀγώνας εἶναι ἡ ἀπόκτηση τῶν ἀρετῶν καὶ νὰ μὴν ἀφήσομε ἄδεια καὶ ἄπρακτη τὴν ψυχή μας. Τρίτο ἀγώνισμα τοῦ πνευματικοῦ δρόμου εἶναι νὰ φυλάγομε ἄγρυπνα τοὺς καρποὺς τῶν ἀρετῶν καὶ τῶν κόπων μας. Γιατὶ ἔχομε προσταγή, ὄχι μόνο νὰ ἐργαζόμαστε μὲ κόπο, ἀλλὰ καὶ νὰ φυλάγομε ἄγρυπνα[101].

98. «Νὰ ἔχετε πάντα ζωσμένη τὴ μέση σας, καὶ τὰ λυχνάρια σας ἀναμμένα»[102], λέει ὁ Κύριος. Ζώνη καλὴ τῆς μέσης μὲ τὴν ὁποία μποροῦμε νὰ γίνομε ἐλαφροὶ καὶ εὐκίνητοι, εἶναι ἡ ἐγκράτεια ἑνωμένη μὲ ταπείνωση καρδιᾶς. Ἐγκράτεια ἐννοῶ τὴν ἀποχὴ ἀπὸ ὅλα τὰ πάθη. Φλόγα τοῦ πνευματικοῦ λυχναριοῦ εἶναι ἡ καθαρὴ προσευχὴ καὶ ἡ τέλεια ἀγάπη. Ἐκεῖνοι λοιπὸν ποὺ ἑτοίμασαν τὸν ἑαυτό τους μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο, εἶναι πράγματι ὅμοιοι μὲ ἀνθρώπους ποὺ περιμένουν τὸν Κύριό τους, οἱ ὁποῖοι ὅταν ἔρθει καὶ χτυπήσει τὴν πόρτα, ἀμέσως θὰ ἀνοίξουν καὶ θὰ μπεῖ μαζὶ μὲ τὸν Πατέρα καὶ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα καὶ θὰ κατοικήσουν σ' αὐτόν· μακάριοι οἱ δοῦλοι, τοὺς ὁποίους ὅταν ἔρθει ὁ Κύριος θὰ τοὺς βρεῖ νὰ εἶναι ἕτοιμοι[103].

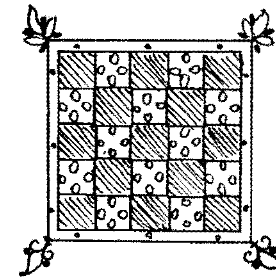
99. Ψαλμ. 62, 2. 100. Ἐφ. 4, 13. 101. Γεν. 2, 15. 102. Λουκ. 12, 35. 103. Λουκ. 12, 36-37· Ἰω. 14, 23.

99. Πρέπει ὁ μοναχός, ὡς υἱὸς νὰ ἀγαπᾷ τὸ Θεὸ μὲ ὅλη τὴν καρδιά καὶ μὲ ὅλη τὴ διάνοια· ὡς δοῦλος νὰ εὐλαβεῖται καὶ νὰ ὑπακούει σ' Αὐτὸν καὶ μὲ φόβο καὶ τρόμο νὰ ἐκτελεῖ τὶς ἐντολές Του. Πρέπει νὰ εἶναι θερμὸς κατὰ τὸ πνεῦμα[104], ντυμένος μὲ τὴν πανοπλία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος[105], νὰ ζητεῖ τὴν ἀπόλαυση τῆς αἰώνιας ζωῆς καὶ νὰ ἐκτελεῖ ὅλα τὰ διαταγμένα χωρὶς νὰ παραλείπει τίποτα, νὰ ἔχει νήψη καὶ νὰ φυλάγει τὴν καρδιά του ἀπὸ πονηροὺς λογισμούς, νὰ ἔχει ἀκατάπαυστα τὴ θεία μελέτη μὲ ἀγαθὲς σκέψεις, νὰ ἐξετάζει κάθε ἡμέρα τὸν ἑαυτό του γιὰ τοὺς κακοὺς λογισμοὺς καὶ πράξεις καὶ νὰ διορθώνει ὅ,τι σφάλμα ἔκανε. Νὰ μὴν ὑπερηφανεύεται ὅμως γιὰ ὅσα κατορθώνει, ἀλλὰ νὰ λέει ὅτι εἶναι ἄχρηστος δοῦλος[106] καὶ ὅτι ἀπέχει πολὺ ἀπὸ τὸ νὰ ἐκπληρώσει ἐκεῖνα ποὺ ὀφείλει, καὶ νὰ εὐχαριστεῖ τὸν Ἅγιο Θεὸ καὶ σ' Αὐτὸν νὰ ἀποδίδει τὴ χάρη τῶν κατορθωμάτων τῆς ἀρετῆς. Νὰ μὴν κάνει τίποτε ἀπὸ κενοδοξία ἢ γιὰ νὰ ἀρέσει στοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ νὰ ἀσκεῖ τὴν ἀρετὴ κρυφὰ καὶ μόνο τὸν ἔπαινο ἀπὸ τὸ Θεὸ νὰ ζητᾷ. Προπάντων καὶ πάνω ἀπ' ὅλα, νὰ ἔχει περιχαρακωμένη τὴν ψυχή του μὲ ὀρθόδοξη πίστη, σύμφωνα μὲ τὰ θεῖα δόγματα τῆς Ἐκκλησίας ποὺ διατύπωσαν οἱ θεοκήρυκες Ἀπόστολοι καὶ οἱ ἅγιοι Πατέρες. Ἐκεῖνοι ποὺ ζοῦν ἔτσι, θὰ ἔχουν πολλὴ ἀνταπόδοση, ζωὴ ἀτελεύτητη, διαμονὴ ἀκατάλυτη κοντὰ στὸν Πατέρα, τὸν Υἱὸ καὶ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, τὴν ὁμοούσια καὶ τρισυπόστατη Θεότητα.

100. «Τέλος τοῦ λόγου μας —εἶπε ὁ Ἐκκλησιαστής— νὰ ἀκοῦς τὸ πᾶν· νὰ φοβᾶσαι τὸ Θεό, νὰ τηρεῖς τὶς ἐντολές Του· αὐτὸ εἶναι ὅλος ὁ ἄνθρωπος»[107]. Ἐγώ, λέει, σοῦ δείχνω συνοπτικὸ καὶ σύντομο δρόμο σωτηρίας: νὰ φοβᾶσαι τὸ Θεὸ καὶ νὰ τηρεῖς τὶς ἐντολές Του. Ὄχι νὰ ἔχεις τὸν προκαταρκτικὸ φόβο γιὰ τὴν κόλαση, ἀλλὰ τὸν τέλειο, ἐκεῖνον ποὺ φέρνει στὴν τελειότητα, τὸν ὁποῖο ὀφείλομε νὰ ἔχομε γιὰ τὴν στοργικὴ ἀγάπη Ἐκείνου ποὺ τὸν διέταξε. Γιατὶ ἂν δὲν κάνομε ἁμαρτίες γιὰ τὸ φόβο τῆς κολάσεως, εἶναι φανερὸ ὅτι ἂν δὲν ὑπῆρχε ἡ τιμωρία, θὰ ἁμαρτάναμε, ἀφοῦ ἡ προαίρεσή μας κλίνει πρὸς τὴν ἁμαρτία. Ἂν ὅμως ἀπέχομε ἀπὸ τὰ κακὰ ἐπειδὴ τὰ μισήσαμε καὶ ὄχι γιὰ τὴν ἀπειλὴ τῆς κολάσεως, τότε ἐργαζόμαστε τὶς ἀρετὲς ἀπὸ ἀγάπη πρὸς τὸν Κύριο, φοβούμενοι μὴν τυχὸν παρασυρθοῦμε στὸ κακό. Ὅταν φοβόμαστε μὴν τυχὸν παραβλέψομε καμία ἐντολή, αὐτὸς ὁ φόβος εἶναι ἁγνός, ποὺ γίνεται μόνο γιὰ τὸ καλό, καὶ καθαρίζει τὶς ψυχές μας καὶ ἰσοδυναμεῖ μὲ τὴν τέλεια ἀγάπη. Ἐκεῖνος ποὺ ἔχει αὐτὸν τὸν φόβο καὶ τηρεῖ τὶς ἐντολές, αὐτὸς εἶναι «ὅλος ὁ ἄνθρωπος», δηλαδὴ ὁ τέλειος, ποὺ δὲν τοῦ λείπει τίποτε. Γνωρίζοντας λοιπὸν αὐτά, ἂς φοβηθοῦμε τὸ Θεὸ καὶ ἂς φυλάξομε τὶς ἐντολές Του γιὰ νὰ εἴμαστε τέλειοι καὶ ὁλοκληρωμένοι στὶς ἀρετὲς καὶ νὰ ἔχομε φρόνημα ταπεινωμένο καὶ καρδιὰ μὲ συντριβή, λέγοντας συνεχῶς τὴν εὐχὴ τοῦ θείου καὶ μεγάλου Ἀρσενίου πρὸς τὸν Κύριο:

104. Ρωμ. 12, 11. 105. Ἐφ. 6, 11. 106. Λουκ. 17, 10. 107. Ἐκκλ. 12, 13.

«Θεέ μου, μή με ἐγκαταλείπεις· κανένα καλὸ δὲν ἔκανα ἐνώπιόν Σου, ἀλλὰ δός μου γιὰ τὴν εὐσπλαχνία Σου νὰ βάλω ἀρχή». Γιατὶ ὁλόκληρη ἡ σωτηρία μας ἐξαρτᾶται ἀπὸ τοὺς οἰκτιρμοὺς καὶ τὴ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ. Σ' Αὐτὸν ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμη καὶ ἡ προσκύνηση, στὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸ καὶ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες. Ἀμήν.

Θεωρητικὸ

Πόσο μεγάλος εἶναι ὁ ἀγώνας νὰ σπάσει ὁ ἄνθρωπος τὸν γερὸ αὐτὸ δεσμὸ καὶ νὰ ἐλευθερωθεῖ ἀπὸ τὴ λατρεία τῆς ὕλης καὶ νὰ ἀποκτήσει τὴν ἕξη τῶν καλῶν! Χρειάζεται πράγματι γενναία καὶ ἀνδρεία ψυχὴ γιὰ νὰ ξεμακρύνει ἀπὸ τὴν ὕλη. Ἐκεῖνο ποὺ φροντίζομε δὲν εἶναι μόνο ἡ κάθαρση ἀπὸ τὰ πάθη, γιατὶ αὐτὸ δὲν εἶναι κυρίως ἀρετή, ἀλλὰ προπαρασκευὴ ἀρετῆς. Χρειάζεται ἐκτὸς ἀπὸ τὴν κάθαρση τῶν κακῶν συνηθειῶν, καὶ ἡ ἀπόκτηση τῶν ἀρετῶν. Κάθαρση τῆς ψυχῆς εἶναι, γιὰ μὲν τὸ λογιστικὸ μέρος της, ἡ ἀπαλλαγὴ καὶ τέλεια ἐξάλειψη τῶν γήινων καὶ ἀσταθῶν στοιχείων, ἐννοῶ τῶν βιοτικῶν φροντίδων καὶ θορύβων καὶ κακῶν κλίσεων, δηλαδὴ τῶν ἁμαρτωλῶν συνηθειῶν· γιὰ δὲ τὸ ἐπιθυμητικό, τὸ νὰ μὴ κινεῖται καθόλου πρὸς τὴν ὕλη, μήτε νὰ ἀποβλέπει στὴν αἴσθηση, ἀλλὰ νὰ εἶναι πειθήνιο στὸ λογικό. Γιὰ τὸ θυμικό, ἀκολούθως, τὸ νὰ μὴν ταράζεται ποτὲ γιὰ ὅσα συμβαίνουν. Μετὰ τὴν κάθαρση αὐτὴ καὶ τὴ νέκρωση ἢ διόρθωση τῶν χειρότερων δυνάμεων, χρειάζεται καὶ ἡ ἀνάβαση καὶ ἡ θέωση. Γιατὶ πρέπει, ἀφοῦ ἀφήσει κανεὶς τὸ κακό, νὰ πράξει τὸ ἀγαθό[108], κι ἀκόμη νὰ ἀπαρνηθεῖ πρῶτα τὸν ἑαυτό του καὶ ἀφοῦ σηκώσει τὸ σταυρό του, νὰ ἀκολουθεῖ τὸν Κύριο[109] πρὸς τὴν ὑπέρτατη κατάσταση τῆς θεώσεως.

Ποιὰ εἶναι ἡ ἀνάβαση καὶ ἡ θέωση; Γιὰ τὸ νοῦ, ἡ τελειότατη γνώση τῶν ὄντων καὶ Ἐκείνου ποὺ εἶναι πάνω ἀπὸ τὰ ὄντα, ὅσο αὐτὸ εἶναι ἐφικτὸ στὴν ἀνθρώπινη φύση. Γιὰ τὴ βούληση, ἡ ὁλοκληρωτικὴ καὶ συνεχὴς τάση καὶ κίνηση πρὸς τὸ Πρῶτο Καλό. Γιὰ τὸ θυμικό, ἡ πολὺ δραστήρια καὶ πολὺ πρακτικὴ κίνηση πρὸς τὸ ποθητό, ἡ ἀκούραστη καὶ ἀνυποχώρητη, ποὺ δὲν τὴν ἀνακόπτει καμιὰ δυσκολία ποὺ παρουσιάζεται, ἀλλὰ προχωρεῖ παράφορα καὶ χωρὶς ἐπιστροφή. Τόσο πιὸ σφοδρὴ πρέπει νὰ εἶναι ἡ πρὸς τὰ καλὰ κίνηση τῆς ψυχῆς, ἀπὸ τὴν κίνηση πρὸς τὰ κακά, ὅσο ἀνώτερα εἶναι τὰ νοητὰ κάλλη ἀπὸ τὰ αἰσθητά. Καὶ τόσο μόνο νὰ ἐνδιαφέρεται γιὰ τὴ σάρκα, ὅσο φτάνει γιὰ τὴ συντήρησή της καὶ τὸν πορισμὸ τῶν ἀναγκαίων γιὰ τὴν ὕπαρξη, ὥστε νὰ μὴν καταστραφεῖ βίαια τὸ ζωντανὸ σῶμα. Αὐτὰ νὰ τὰ ἀποφασίσει κανεὶς εἶναι εὐκολότατο· νὰ τὰ πράξει ὅμως, πολὺ πιὸ κοπιαστικό. Γιατὶ δὲν ξεριζώνονται χωρὶς κόπο οἱ δυσκολοκίνητες ἐκεῖνες ἕξεις τῆς ψυχῆς, οὔτε βέβαια ἡ ἀπόκτηση τῆς γνώσεως γίνεται χωρὶς ἱδρώτα. Ἀλλὰ καὶ τὸ νὰ ἀτενίζει κανεὶς καὶ νὰ τείνει διαρκῶς πρὸς τὴν μακάρια θεία φύση, κατορθώνεται μὲ πολλοὺς κόπους καὶ σὲ πολὺ χρόνο, μέχρις ὅτου νὰ συνηθίσει ἡ βούληση νὰ ἀκολουθεῖ αὐτὴ τὴν τάση. Καὶ χρειάζεται πολλὴ ἀντίσταση τοῦ νοῦ στὴν αἴσθηση ποὺ τὸν τραβᾶ πρὸς τὰ κάτω, καὶ αὐτὴ εἶναι ἡ πάλη καὶ ἡ μάχη πρὸς τὸ σῶμα, ἡ ὁποία δὲν ἔχει διάλειμμα

108. Ψαλμ. 33, 15. 109. Ματθ. 16, 24.

ὡς τὸ θάνατο, καὶ ἂν ἀκόμη φαίνεται ὅτι λιγόστεψε ἀπὸ τὸ μαρασμὸ τοῦ θυμοῦ καὶ τῆς ἐπιθυμίας καὶ τὴν ὑποδούλωση τῆς αἰσθήσεως στὴν ὑπέρτερη γνώση τοῦ νοῦ.

Πρέπει ὅμως νὰ σημειωθεῖ τοῦτο· ὅτι ἡ ψυχὴ ποὺ δὲν φωτίστηκε μὲ τὸ βάπτισμα, ἐπειδὴ δὲν εἶναι φυσικὸ νὰ βοηθεῖται ἀπὸ τὸ Θεό, οὔτε νὰ καθαρθεῖ γνήσια μπορεῖ, οὔτε πρὸς τὸ θεῖο φῶς νὰ ὑψωθεῖ, ὅπως εἴπαμε. Γιατὶ ὅσα εἰπώθηκαν, πρέπει νὰ θεωροῦμε ὅτι εἰπώθηκαν γιὰ τοὺς πιστούς. Ἀλλὰ γιὰ μεγαλύτερη διασάφησή τους, πρέπει νὰ ποῦμε λίγα γιὰ τὴ διαφορὰ τῆς γνώσεως.

Ἡ γνώση εἶναι κατὰ φύση καὶ ὑπὲρ φύση. Καὶ ἡ δεύτερη θὰ γίνει φανερὴ ἀπὸ τὴν πρώτη. Κατὰ φύση λέμε τὴ γνώση ποὺ ἀποκτᾶ ἡ ψυχὴ περὶ τῆς κτίσεως ἀπὸ τὴν ἔρευνα καὶ τὴν ἀναζήτηση, μεταχειριζόμενη τὰ φυσικὰ μέσα καὶ τὶς δυνάμεις, ὅσο δηλαδὴ εἶναι ἐφικτὸ στὴν ψυχὴ ποὺ εἶναι δεμένη μὲ τὴν ὕλη. Γιατὶ ὅπως ἔχει λεχθεῖ στὰ περὶ αἰσθήσεως καὶ φαντασίας καὶ νοῦ, ἀμβλύνεται ἡ ἐνέργεια τοῦ νοῦ λόγω τῆς ἑνώσεως καὶ ἀναμίξεως μὲ τὸ σῶμα. Ἕνεκα τούτου δὲν μπορεῖ νὰ ἔρθει σ' ἐπαφὴ μὲ τὰ νοερά, ἀλλὰ γιὰ νὰ νοήσει ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ τὴ φαντασία, τῆς ὁποίας ὁ χαρακτήρας εἶναι εἰκονιστικὸς καὶ ἀνήκει στὴν ὑλικὴ διάσταση καὶ τὴν πυκνὴ ὑφή. Χρειάζονται λοιπὸν στὸ νοῦ ποὺ εἶναι μέσα σὲ σῶμα, ἀνάλογες εἰκόνες γιὰ νὰ μπορέσει νὰ τὰ ἐννοήσει αὐτά. Ὅση λοιπὸν γνώση λάβει ἕνας τέτοιος νοῦς μὲ τὴ μέθοδο τὴ φυσική, ποὺ τοῦ εἶναι οἰκεία, αὐτὴ τὴ γνώση τὴ λέμε φυσική. Ὑπερφυσικὴ ὅμως εἶναι ἡ γνώση ποὺ ἔρχεται στὸ νοῦ πέρα ἀπὸ τὴ φυσική του μέθοδο καὶ δύναμη, ὅταν δηλαδὴ τὰ νοούμενα ὑπερβαίνουν τὶς δυνατότητες τοῦ νοῦ ποὺ εἶναι ἑνωμένος μὲ σῶμα, ὥστε νὰ εἶναι γνώση ποὺ ἁρμόζει σὲ νοῦ χωρὶς σῶμα. Αὐτὴ ἡ γνώση δίνεται μόνο ἀπὸ τὸ Θεό, ὅταν βρεῖ τὸ νοῦ νὰ εἶναι πολὺ καθαρμένος ἀπὸ κάθε ὑλικὴ προσκόλληση καὶ νὰ κατέχεται ἀπὸ θεῖο ἔρωτα.

Δὲν διαιρεῖται κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο μόνον ἡ γνώση, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀρετή. Ἄλλη εἶναι ἡ ἀρετὴ ποὺ δὲν ὑπερβαίνει τὴ φύση, ἡ ὁποία καὶ λέγεται φυσική, καὶ ἄλλη ἡ ἀρετὴ ἡ ὁποία πραγματοποιεῖται ἀπὸ τὸ Πρῶτο Καλὸ καὶ ἡ ὁποία εἶναι πάνω ἀπὸ τὴ φυσικὴ δύναμη καὶ κατάσταση, καὶ τὴν ὁποία εἶναι πρέπον νὰ ὀνομάσομε ὑπερφυσική. Καὶ τὴ φυσικὴ γνώση καὶ ἀρετὴ μπορεῖ νὰ τὴν ἔχει καὶ ἀφώτιστος (ἀβάπτιστος) ἄνθρωπος, ἐνῶ τὴν ὑπερφυσική, διόλου. Γιατί, πῶς νὰ τὴν ἔχει, ἀφοῦ εἶναι ἀμέτοχος τοῦ αἰτίου ποὺ τὴν πραγματοποιεῖ; Ὁ φωτισμένος ὅμως μπορεῖ νὰ τὶς ἔχει καὶ τὶς δύο. Ἢ μᾶλλον τὴν ὑπερφυσικὴ ἀρετὴ δὲν μπορεῖ διόλου νὰ τὴν ἀποκτήσει ἂν δὲν ἀποκτήσει πρωτύτερα τὴ φυσική. Νὰ μετέχει ὅμως στὴν ὑπερφυσικὴ γνώση, χωρὶς νὰ ἔχει τὴ φυσική, δὲν ὑπάρχει κανένα ἐμπόδιο. Ἀλλὰ πρέπει νὰ γνωρίζομε καὶ τοῦτο· ὅτι, ὅπως αἴσθηση καὶ φαντασία ἔχουν καὶ τὰ ἄλογα ζῶα, καὶ τὶς ἔχει καὶ ὁ ἄνθρωπος τὶς δυνάμεις αὐτές, πολὺ καλύτερες καὶ ὑ-

ψηλότερες, ἔτσι καὶ τὶς φυσικὲς ἀρετὲς καὶ γνώσεις τὶς ἔχουν καὶ οἱ δύο, ἀλλὰ ἀπείρως καλύτερα καὶ ὑψηλότερα τὶς ἔχει ὁ φωτισμένος ἀπὸ τὸν ἀφώτιστο. Ἀκόμη ἡ φυσικὴ γνώση ποὺ ἀναφέρεται στὶς ἀρετὲς καὶ τὶς ἀντίθετες μὲ τὴν ἀρετὴ συνήθειες, εἶναι καὶ αὐτὴ δύο εἰδῶν· ἡ μία εἶναι ψιλὸ ὄνομα, ὅταν αὐτὸς ποὺ φιλοσοφεῖ γι' αὐτά, δὲν ἔχει πεῖρα ἀπὸ τὶς καταστάσεις αὐτές, καὶ ἡ ὁποία μερικὲς φορὲς διστάζει· ἡ ἄλλη εἶναι ἔμπρακτη καὶ —νὰ πῶ ἔτσι— ἔμψυχη, ὅταν ἡ γνώση βεβαιώνεται ἀπὸ τὴν πεῖρα. Αὐτὴ εἶναι σαφὴς καὶ ἀξιόπιστη, χωρὶς δισταγμὸ καὶ ἀμφιβολία. Ἔπειτα ἀπὸ αὐτά, τέσσερα εἶναι ἐκεῖνα ποὺ ἐναντιώνονται στὸ νοῦ σχετικὰ μὲ τὴν ἀπόκτηση τῆς ἀρετῆς. Πρῶτο, ἡ συνήθεια τῶν κακῶν ἕξεων, ἡ ὁποία ἔχει λεχθεῖ ὅτι ἐπιχειρεῖ νὰ τὸν πείσει μὲ τὴ μακρὰ συνήθεια νὰ φέρεται πρὸς τὰ γήινα. Δεύτερο, ἡ ἐνέργεια τῆς αἰσθήσεως, ἡ ὁποία φανερώνεται στὰ αἰσθητὰ κάλλη καὶ σύρει μαζί της καὶ τὸ νοῦ. Τρίτο, ἡ ἐξασθένηση τῆς νοερῆς ἐνέργειας, τὴν ὁποία ἔχει πάθει λόγω τῆς ἑνώσεώς του μὲ τὸ σῶμα. Γιατὶ δὲν ἀνταποκρίνεται ὁ νοῦς στὸ νοητὸ ὅπως ἡ ὅραση στὸ ὁρατὸ καὶ γενικῶς ὅπως ἡ αἴσθηση στὸ αἰσθητό· λέγοντας νοῦ ἐννοῶ τὸ νοῦ τῆς ψυχῆς, ἡ ὁποία βρίσκεται ἀκόμη στὸ σῶμα. Ἐπειδὴ οἱ ἄυλοι Νόες ἐντονότερα ἀντιλαμβάνονται τὰ νοητὰ ἀπὸ ὅ,τι τὰ ἀνθρώπινα μάτια τὰ ὁρατά. Ἀλλὰ ὅπως ἡ ἐλαττωματικὴ ὅραση δὲν ἀποτυπώνει σαφῆ καὶ καθαρὰ εἴδωλα ἀπὸ τὰ ὁρατά, ἀλλὰ συγκεχυμένα καὶ ἀσαφῆ, ἔτσι καὶ ὁ νοῦς μας ἀντιλαμβάνεται τὰ νοητά. Καθὼς δὲν μπορεῖ νὰ παρατηρεῖ καθαρὰ τὰ νοητὰ κάλλη, δὲν μπορεῖ οὔτε νὰ τὰ ποθεῖ —γιατὶ κατὰ τὸ μέτρο τῆς γνώσεως εἶναι καὶ τὸ μέτρο τῆς ἐπιθυμίας—, καὶ ταυτόχρονα παρασύρεται πρὸς τὰ αἰσθητὰ κάλλη, γιατὶ τὰ βλέπει μὲ μεγαλύτερη διαύγεια· ἐπειδὴ εἶναι ἀνάγκη νὰ εἶναι γεμάτος πάντοτε ἀπὸ ἕνα ποὺ τοῦ φαίνεται καλό, εἴτε εἶναι ὄντως καλό, εἴτε ὄχι. Τέταρτο, ὁ ἐπηρεασμὸς ἀπὸ τοὺς ἀκάθαρτους καὶ μισάνθρωπους δαίμονες, οἱ ὁποῖοι στήνουν παγίδες —δὲν μποροῦμε νὰ ὑπολογίσομε πόσες καὶ ποιοῦ εἴδους— ἀλοίμονο, σὲ ὅλα τὰ σημεῖα τοῦ δρόμου, γιὰ τὶς ψυχές, μὲ κάθε μέσο καὶ τρόπο, μὲ τὶς αἰσθήσεις, μὲ τὰ λόγια, μὲ τὸ νοῦ, μὲ ὅλα ὅσα ὑπάρχουν, μποροῦμε νὰ ποῦμε. Ἀπὸ αὐτούς, ἂν Ἐκεῖνος ποὺ σήκωσε στὸν ὦμο Του τὸ πλανώμενο πρόβατο[110] δὲν ἔχανε μὲ τὴν ἄπειρη φροντίδα Του ἀνώτερους ἐκείνους ποὺ βλέπουν πρὸς Αὐτόν, δὲν θὰ διέφευγε ποτὲ καμιὰ ψυχή.

Γιὰ νὰ ἀποφύγομε λοιπὸν ὅλα αὐτά, χρειαζόμαστε τρία πράγματα. Πρῶτο καὶ μέγιστο, νὰ βλέπομε ολόψυχα πρὸς τὸ Θεό, καὶ ἀπὸ Αὐτὸν νὰ ζητοῦμε βοήθεια, ἀφοῦ Τοῦ ἀναθέσομε ὅλη τὴν ἐλπίδα μας, πιστεύοντας ἀπολύτως ὅτι ἂν Ἐκεῖνος δὲν βοηθήσει, ἀναπόφευκτα θὰ μᾶς πάρουν αὐτοὶ ποὺ τραβοῦν ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος. Δεύτερο, τὸ ὁποῖο νομίζω προξενεῖ καὶ τὸ πρῶτο, εἶναι ἡ συνεχὴς τροφὴ τοῦ νοῦ μὲ γνώση. Γνώση ἐννοῶ τὴ θεωρία ὅλων τῶν ὄντων, αἰσθητῶν καὶ νοητῶν, πῶς εἶναι αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ καὶ

110. Λουκ. 15, 5.

πῶς σχετίζονται μὲ τὴν πρώτη Ἀρχή, καθὼς ἀπὸ αὐτὴν προέρχονται καὶ σ' αὐτὴν ἀναφέρονται· καὶ ἐπιπλέον τὴ θεωρία τοῦ Αἰτίου τῶν ὄντων ὅπως τὴν ἀποκτοῦμε, ὅσο μᾶς εἶναι δυνατό, γνωρίζοντας τὶς ἐνέργειες καὶ τὶς ἰδιότητές Του. Εἶναι πρόξενο πολλῆς καθάρσεως τὸ νὰ ἐξετάζομε μὲ μεγάλη ἐπιμέλεια τὶς φύσεις τῶν ὄντων· καὶ αὐτὸ μᾶς ἀπαλλάσσει ἀπὸ τὴν ἐμπαθῆ πρὸς αὐτὰ διάθεση καὶ τὴν ἀπάτη ποὺ εἶναι γύρω ἀπ' αὐτὰ καὶ μᾶς ἀνυψώνει πάρα πολὺ πρὸς τὴν Ἀρχὴ τῶν ὅλων, καὶ ἀπὸ τὰ ὡραῖα καὶ θαυμαστὰ καὶ μεγάλα, μᾶς κάνει νὰ βλέπομε σὰν σὲ καθρέφτη τὸ Κάλλιστο καὶ Θαυμαστότατο καὶ Μέγιστο ἢ μᾶλλον Ἐκεῖνο ποὺ ὑπερβαίνει κάθε κάλλος καὶ θαυμασιότητα καὶ μέγεθος. Ὅταν πάντοτε ἡ διάνοια ἀσχολεῖται μὲ αὐτά, δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ μὴν ποθήσει τὸ ὄντως ἀγαθό· γιατὶ ἂν ἕλκεται ἀπὸ αὐτὸ ποὺ τῆς εἶναι ξένο, πολὺ περισσότερο θὰ πάει πρὸς τὸ οἰκεῖο. Καὶ ὅταν τ' ἀγαπήσει αὐτὰ ἡ ψυχή, πῶς θὰ ἀνεχθεῖ νὰ ἀσχολεῖται μὲ ἐπιμονὴ μὲ τὰ γήινα καὶ μ' ἐκεῖνα ποὺ τὴν ἀποτραβοῦν ἀπὸ τὸ ἀγαπώμενο; Ἀλλ' ἀκόμη καὶ αὐτὴ ἡ ζωὴ θὰ τῆς φαίνεται δυσάρεστη γιατὶ ἀποτελεῖ ἐμπόδιο γιὰ τὰ καλά. Γιατὶ κι ἄν, ὅπως εἴπαμε, ὁ νοῦς ὁ συνδεδεμένος μὲ τὴν ὕλη θεωρεῖ ἀμυδρὰ τὴ νοητὴ καλλονή, ὡστόσο τὰ νοητὰ ἀγαθὰ εἶναι τέτοια καὶ τόσο μεγάλα, ὥστε καὶ μιὰ μικρὴ σταλαγματιὰ καὶ μιὰ θαμπὴ φανέρωση τοῦ ὠκεάνιου ἐκείνου κάλλους, μπορεῖ νὰ πείσει τὸ νοῦ νὰ πετάξει πάνω ἀπ' ὅλα τὰ αἰσθητὰ καὶ πρὸς τὰ νοητὰ μόνο νὰ στραφεῖ καὶ νὰ μὴ δέχεται νὰ ἀποχωρεῖ ἀπὸ τὴν ἀπόλαυσή τους, ὅ,τιδήποτε λυπηρὸ καὶ ἂν τοῦ συμβεῖ. Τρίτο, πρέπει νὰ ὑπάρχει ἐπιπλέον ἡ νέκρωση τοῦ σώματος ποὺ εἶναι συνδεδεμένο μαζί του. Ἀλλιῶς εἶναι ἀδύνατο νὰ δέχεται τὶς φανερώσεις ἐκεῖνες σαφεῖς καὶ εὐδιάκριτες. Τὸ σῶμα νεκρώνεται μὲ τὴ νηστεία, τὴν ἀγρυπνία, τὴ χαμαικοιτία, μὲ σκληρὰ τὰ ἀπαραίτητα ἐνδύματα, μὲ τοὺς πόνους καὶ τοὺς κόπους. Ἔτσι νεκρώνεται ἡ σάρκα, ἢ μᾶλλον συσταυρώνεται μὲ τὸ Χριστό· καὶ γίνεται λεπτὴ καὶ καθαρὴ καὶ ἐλαφρὴ καὶ εὐκίνητη καὶ ἔτσι ἀκολουθεῖ εὔκολα τὶς κινήσεις τοῦ νοῦ καὶ δὲν ἐναντιώνεται, ἀλλὰ ἀνυψώνεται μαζὶ μὲ τὸ νοῦ ποὺ πετᾶ ψηλά· ὥστε χωρὶς τὴ νέκρωση αὐτή, κάθε ἐπιμέλεια εἶναι μάταιη.

Αὐτὴ ἡ σεβάσμια τριάδα, ὅταν συγκροτηθεῖ μὲ τὴν ἁρμονικὴ συνύπαρξη τῶν τριῶν ποὺ ἀναφέρθηκαν παραπάνω, γεννᾶ μέσα στὴν ψυχὴ τὸν κύκλο τῶν μακαρίων ἀρετῶν. Γιατὶ εἶναι ἀδύνατο σ' ἐκείνους ποὺ εἶναι στολισμένοι μὲ αὐτὰ τὰ τρία, ἢ νὰ βρεθεῖ ἴχνος κακίας ἢ νὰ ἀπουσιάζει κάποια ἀρετή. Ἀλλὰ ἴσως νὰ θλίβει τὸ λογικὸ ἡ ἀπόρριψη τῶν χρημάτων, ἢ ἡ περιφρόνηση τῆς δόξας, γιατὶ ἕως ὅτου εἶναι ἡ ψυχὴ δεμένη μὲ αὐτά, πληγώνεται ἀπὸ πολλὰ πάθη. Καὶ ἐγὼ βεβαιώνω ἐπιμόνως ὅτι εἶναι ἀδύνατο νὰ πετάξει ψηλὰ ἡ ψυχὴ ποὺ εἶναι προσηλωμένη στὸν πλοῦτο καὶ στὴ δόξα. Οὔτε καὶ εἶναι δυνατὸ νὰ ἐπιμένει σ' αὐτὰ ἡ ψυχή, ὅταν ἔχει ἀθληθεῖ ἀρκετὰ στὰ τρία ποὺ εἴπαμε, ὥστε νὰ τῆς γίνουν συνήθεια. Γιατὶ ἂν ἡ ψυχὴ γνωρίζει ὅτι

τίποτε δὲν εἶναι πραγματικὰ καλό, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν ὕψιστο Θεό· κι εἶναι πεπεισμένη ὅτι ἀπὸ τὰ ἄλλα, ὅσο πιὸ ὅμοιο εἶναι κάτι μὲ τὸ Πρῶτο Καλό, τόσο ὡραιότερο εἶναι, πῶς θὰ ἀγαπήσει ἢ θὰ δεχτεῖ ἄργυρο ἢ χρυσὸ ἢ κάτι ἄλλο γήινο; Τὰ ἴδια λέω καὶ γιὰ τὴ δόξα.

Ἀλλὰ δὲν ἐξαιροῦνται ἀπὸ τὸ λόγο καὶ οἱ φροντίδες, οἱ ὁποῖες κυρίως κρατοῦν κάτω τὸν ἄνθρωπο. Γιὰ ποιὸ πράγμα θὰ φροντίσει ἐκεῖνος ποὺ δὲν παθαίνεται γιὰ κανένα γήινο καὶ δὲν στρέφεται σ' αὐτά; Γιατὶ τὸ νέφος τῶν φροντίδων σχηματίζεται ἀπὸ τὶς ἀναθυμιάσεις, ἂς ποῦμε, τῶν βασικῶν παθῶν, ἐννοῶ τὴ φιληδονία, τὴ φιλαργυρία καὶ τὴ φιλοδοξία· ὥστε ὁ ἐλεύθερος ἀπὸ τὰ πάθη αὐτά, εἶναι καὶ ξένος ἀπὸ φροντίδες. Ἀλλὰ οὔτε ἡ φρόνηση, ποὺ θεωρεῖται συμπλήρωμα τῆς σοφίας καὶ εἶναι ἡ πιὸ ἰσχυρὴ δύναμη ἀπὸ ὅσες σηκώνουν τὸν ἄνθρωπο πρὸς τὰ ἐπάνω, λείπει ἀπ' αὐτὰ ποὺ εἴπαμε. Γιατὶ στὴ γνώση τῶν ἀρετῶν συμπεριλαμβάνεται καὶ ἡ ἀκριβέστατη διάκριση τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, γιὰ τὰ ὁποῖα ἀπαιτεῖται προπαντὸς φρόνηση. Τοὺς τρόπους τῆς χρησιμοποιήσεως καὶ τῆς πάλης, θὰ διδάξει ἡ πεῖρα καὶ ἡ ἐναντίον τοῦ σώματος πάλη.

Δὲ θὰ παραλείψομε νὰ κάνομε λόγο καὶ γιὰ τὸ φόβο. Ὅσο μεγαλύτερος εἶναι ὁ θεῖος ἔρωτας, τόσο μεγαλώνει μαζὶ καὶ ὁ φόβος. Γιατὶ ὅση εἶναι ἡ ἐλπίδα νὰ ἐπιτύχομε τὸ Ἀγαθὸ (ἡ ὁποία κεντᾶ τοὺς πληγωμένους ἀπὸ τὸ θεῖο ἔρωτα περισσότερο ἀπὸ τὶς ἀπειλὲς μυρίων κολάσεων, γιατὶ τὸ νὰ ἐπιτύχομε τὸ Ἀγαθὸ προξενεῖ μακαριότητα), τόσος εἶναι καὶ ὁ φόβος νὰ τὸ χάσομε, πράγμα ποὺ εἶναι ἀθλιότατο. Γιὰ νὰ συνεχιστεῖ ὁ λόγος μας, ἂς ἐξετάσομε τὸ σκοπό. Γιατὶ θεωρεῖται ὅτι στὸ κάθε τί, ὁ σκοπός του εἶναι ποὺ καθορίζει καὶ τὴ διαίρεση τῶν ἐπιμέρους στοιχείων καὶ τὴν διάταξη αὐτῶν. Σκοπὸς λοιπὸν τῆς ζωῆς μας εἶναι ἡ μακαριότητα, ἡ ὁποία ταυτίζεται μὲ τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἢ τοῦ Θεοῦ. Αὐτὸ σημαίνει, ὄχι μόνο νὰ βλέπομε τὴν βασιλικότατη, ἂς ποῦμε, Τριάδα, ἀλλὰ ἐπιπλέον νὰ δεχόμαστε τὴν ἔκχυση τῆς θείας χάρης καὶ νὰ πάσχομε, κατὰ κάποιο τρόπο, τὴ θέωση· καὶ ὅ,τι ἐλλιπὲς ἢ ἀτελὲς ἔχομε μέσα μας, νὰ ἀναπληρώνεται καὶ νὰ τελειοποιεῖται μὲ τὴν ἔκχυση τῆς χάρης. Καὶ αὐτὸ εἶναι ἡ τροφὴ τῶν νοερῶν ὑπάρξεων, ἡ ἀναπλήρωση τῶν ἐλλείψεων μὲ αὐτὴ τὴν ἔκχυση τῆς χάρης. Καὶ εἶναι ἕνας κύκλος αἰώνιος ποὺ ἀρχίζει ἀπὸ ἕνα σημεῖο καὶ καταλήγει στὸ ἴδιο. Γιατὶ ὅσο κανεὶς νοεῖ, τόσο καὶ ἐπιθυμεῖ· καὶ ὅσο ἐπιθυμεῖ, τόσο ἀπολαμβάνει· καὶ ὅσο ἀπολαμβάνει, τόσο περισσότερο νοεῖ καὶ ἀρχίζει πάλι τὴν ἀκίνητη κίνηση, ἢ ἀλλιῶς τὴν ἀκίνητη ἀκινησία. Αὐτὸς εἶναι ὁ σκοπός μας, ὅσο μᾶς εἶναι ἐφικτὸ νὰ ἐννοήσομε· ἂς ἐξετάσομε πῶς θὰ φτάσομε σ' αὐτόν.

Στὶς λογικὲς ψυχὲς ποὺ εἶναι νοερὲς οὐσίες καὶ λίγο μόνο κατώτερες ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους, ὁ παρὼν βίος ἔχει δοθεῖ ὡς ἀγώνας καὶ τόπος ὅπου γίνεται προσπάθεια γιὰ τὴ νίκη. Ἔπαθλο εἶναι ἡ θεία κατάσταση ποὺ ἀναφέρα-

με, δῶρο ἀντάξιο τῆς θείας ἀγαθότητας καὶ δικαιοσύνης, ἀπὸ τὴ μία, γιατὶ φαίνεται ὅτι ἀπὸ τοὺς κόπους του κερδίζει κανεὶς αὐτὰ τὰ ἀγαθά, κι ἀπὸ τὴν ἄλλη, γιατὶ ἡ ἀφθονοπάροχη θεία δύναμη ὑπερνικᾶ κάθε κόπο. Ἄλλωστε καὶ τὸ νὰ μπορεῖ κανεὶς καὶ τὸ νὰ πράττει τὸ ἀγαθό, εἶναι δῶρο τοῦ Θεοῦ.

Ποιὸς λοιπὸν εἶναι ὁ ἐδῶ ἀγώνας; Ἡ λογικὴ ψυχὴ ἔχει ἑνωθεῖ μὲ σῶμα ὅμοιο μὲ τῶν ζώων, ποὺ ἔχει τὴν ὕπαρξη ἀπὸ τὴ γῆ καὶ στρέφεται πρὸς τὰ κάτω. Καὶ ἔχει τόσο ἑνωθεῖ ἡ ψυχὴ μὲ τὸ σῶμα, ὥστε νὰ γίνει ἕνα ἀπὸ αὐτὰ τὰ δύο τελείως ἀντίθετα, χωρὶς μεταβολὴ —πρὸς Θεοῦ— ἢ σύγχυση τῶν μερῶν, ἀλλὰ ἀπὸ τὰ δύο φυσικὰ μέρη νὰ γίνει μία ὑπόσταση μὲ δύο τέλειες φύσεις. Ἔτσι λοιπὸν σύνθετος ἀπὸ δύο διαφορετικὲς φύσεις ὁ ἄνθρωπος, ἐνεργεῖ ἐκεῖνα ποὺ ἀνήκουν στὴν κάθε μία φύση. Καὶ τοῦ σώματος ἁρμόδιο εἶναι νὰ ἀποβλέπει πρὸς τὰ ὅμοιά του. Ὁ ἔρωτας αὐτὸς πρὸς τὰ ὅμοια εἶναι φυσικὸς στὰ ὄντα, γιατὶ δῆθεν βοηθεῖται ἀπὸ αὐτὸν ἡ ὕπαρξή τους μὲ τὴ συμβίωση καὶ τὴ συναναστροφὴ μὲ αὐτὰ καὶ ἡ ἀπόλαυση αὐτῶν μὲ τὴν αἴσθηση. Ἀκόμη ἐπειδὴ εἶναι βαρὺ τὸ σῶμα, ἀγαπᾶ τὴν ἄνεση. Στὴ ζωώδη φύση, αὐτὰ εἶναι κατάλληλα καὶ ἀγαπητά. Στὴ λογικὴ ὅμως ψυχή, ἐπειδὴ εἶναι νοερὴ οὐσία, φυσικὰ καὶ ἐπιθυμητὰ εἶναι τὰ νοητὰ καὶ ἡ ἀπόλαυσή τους μέσω τῆς νοήσεως. Προπάντων ὁ ἔρωτας πρὸς τὸ Θεὸ εἶναι ἐκ φύσεως ριζωμένος μέσα της. Καὶ θέλει νὰ ἀπολαμβάνει τὸ Θεὸ καὶ τὰ ἄλλα νοητά, δὲν μπορεῖ ὅμως νὰ τὸ κάνει αὐτὸ ἀνεμπόδιστα.

Ὁ πρῶτος ἄνθρωπος (ὁ Ἀδάμ) μποροῦσε ἀνεμπόδιστα νὰ ἐννοεῖ καὶ νὰ ἀπολαμβάνει τὰ νοητὰ μὲ τὸ νοῦ, ὅπως καὶ τὰ αἰσθητὰ μὲ τὴν αἴσθηση. Εἶχε ὅμως χρέος νὰ ἀσχολεῖται ὄχι μὲ τὰ χειρότερα, ἀλλὰ μὲ τὰ ἀνώτερα. Καθὼς μποροῦσε νὰ κάνει καὶ τὰ δύο, στὸ χέρι του ἦταν νὰ βρίσκεται εἴτε μὲ τὰ νοητὰ μέσω τοῦ νοῦ, εἴτε μὲ τὰ αἰσθητὰ μέσω τῆς αἰσθήσεως. Δὲ λέω ὅτι ὁ Ἀδὰμ δὲν ἔπρεπε νὰ χρησιμοποιεῖ τὴν αἴσθηση (γιατὶ δὲν ἔφερε μάταια τὸ σῶμα)· λέω ὅτι δὲν ἔπρεπε νὰ προσκολλᾶται στὰ αἰσθητά, ἀλλὰ βλέποντας τὴν ὀμορφιά τους, νὰ ὁδηγεῖται πρὸς τὸ Δημιουργό τους. Καὶ στὸ ἑξῆς νὰ ἀπολαμβάνει τὸ Θεὸ μὲ θαυμασμό, ἔχοντας διπλὲς ἀφορμὲς νὰ θαυμάζει τὸν Κτίστη. Ὄχι ὅμως νὰ προσκολληθεῖ στὰ αἰσθητὰ καὶ αὐτὰ νὰ θαυμάζει καὶ ὄχι τὸ Δημιουργό τους, παραμελώντας τὸ νοητὸ κάλλος. Τέτοιος λοιπὸν πλάστηκε ὁ Ἀδάμ. Ἀφοῦ ὅμως ἔκανε κακὴ χρήση τῆς αἰσθήσεως, θαύμαζε τὸ αἰσθητὸ κάλλος· τοῦ φάνηκε ὁ καρπὸς ὡραῖος στὴν ὅραση καὶ καλὸς στὴ γεύση[111], ἔφαγε ἀπ' αὐτὸν καὶ ἄφησε τὴν ἀπόλαυση τῶν νοητῶν. Γι' αὐτὸ ὁ δίκαιος Κριτής, κρίνοντάς τον ἀνάξιο, ἀφαίρεσε ἀπὸ αὐτὸν τὴ θεωρία ἐκείνων ποὺ καταφρόνησε, δηλαδὴ τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ὄντων, καὶ ἔβαλε σκότος γιὰ νὰ τοῦ ἀποκρύψει τὸν ἑαυτό Του[112] καὶ τὶς ἄυλες οὐσίες. Γιατὶ δὲν ἔπρεπε νὰ ἀφήνονται τὰ ἅγια στοὺς βέβηλους. Καὶ ἐκεῖνα τὰ

111. Γεν. 3, 6.

112. Β' Βασ. 22, 12.

ὁποία πόθησε, αὐτὰ τοῦ ἄφησε νὰ ἀπολαμβάνει, δηλαδὴ νὰ ζεῖ μὲ τὴν αἴσθηση καὶ μὲ ἐλάχιστα ἴχνη τῶν θείων στὸ νοῦ του.

Ἀπὸ τότε ὁ ἀγώνας μας γιὰ τὰ γήινα ἔγινε βαρύτερος, γιατὶ δὲν ἔχομε τὴν ἐξουσία νὰ ἀπολαμβάνομε τὰ νοητά, ὅπως τὰ αἰσθητὰ μὲ τὴν αἴσθηση, ἂν καὶ μὲ τὸ βάπτισμα βοηθούμαστε πάρα πολύ, ἐπειδὴ καθαριζόμαστε καὶ ὑψωνόμαστε. Ἀλλά, ὅσο εἶναι δυνατὸν πρέπει νὰ ἀσχολούμαστε μὲ τὰ νοητὰ καὶ ὄχι μὲ τὰ αἰσθητά, καὶ ἐκεῖνα νὰ θαυμάζομε καὶ νὰ θέλομε. Ἀπὸ τὰ αἰσθητά, κανένα νὰ μὴ θαυμάσομε καθ' ἑαυτό, οὔτε νὰ θελήσομε νὰ ἀπολαύσομε. Πραγματικά, καμιὰ ἀξία δὲ φαίνεται νὰ ἔχουν σὲ σχέση πρὸς τὰ νοητά. Ὅσο πιὸ θαυμαστὴ εἶναι ἡ οὐσία τῶν νοητῶν ἀπὸ τὴν οὐσία τῶν αἰσθητῶν, τόσο καὶ τὸ κάλλος τῶν νοητῶν εἶναι πιὸ θαυμαστὸ ἀπὸ τὸ κάλλος τῶν αἰσθητῶν. Νὰ ποθήσει κανεὶς τώρα πιὸ πολὺ τὸ χειρότερο ἀπὸ τὸ ὡραιότερο καὶ τὸ ἀτιμότερο ἀπὸ τὸ τιμητικότερο, ποιὰ παραφροσύνη δὲν ὑπερβαίνει; Καὶ αὐτὰ γιὰ τὰ αἰσθητὰ καὶ νοητὰ δημιουργήματα. Ἀλλὰ τί θὰ ἔλεγες ὅταν καὶ ἀπὸ Ἐκεῖνον ποὺ εἶναι πάνω ἀπὸ αὐτά, προτιμοῦμε τὴν ἄμορφη καὶ χωρὶς κάλλος ὕλη;

Αὐτὸς λοιπὸν εἶναι ὁ ἀγώνας, νὰ προσέχομε τοὺς ἑαυτούς μας μὲ πολλὴ ἀκρίβεια, γιὰ νὰ ἀπολαμβάνομε πάντοτε τὰ νοητά, ὑψώνοντας πρὸς αὐτὰ τὸ νοῦ καὶ τὴν ἐπιθυμία, καὶ ποτὲ νὰ μὴν ἐξαπατηθοῦμε ἀπὸ τὰ αἰσθητά, ὥστε νὰ παρασυρθοῦμε ἀπὸ κάτι αἰσθητὸ μέσω τῆς αἰσθήσεως καὶ νὰ τὸ θαυμάσομε αὐτὸ καθ' ἑαυτό. Ἂν εἶναι κάτι ποὺ πρέπει νὰ χρησιμοποιήσομε καὶ τὴν αἴσθηση, αὐτὸ εἶναι γιὰ νὰ ἀντιλαμβανόμαστε τὸν Κτίστη ἀπὸ τὰ κτίσματα, βλέποντας μέσα σ' αὐτὰ Ἐκεῖνον, ὅπως βλέπομε μέσα στὸ νερὸ τὸν ἥλιο. Ἐπειδὴ ὑπάρχουν στὰ ὄντα εἰκόνες τοῦ Πρώτου Αἰτίου ὅλων, ὅσο εἶναι δυνατὸν σ' αὐτά. Αὐτὸ λοιπὸν εἶναι τὸ κατόρθωμα. Ἂς σκεφτοῦμε πῶς θὰ τὸ κατορθώσομε. Εἴπαμε λοιπὸν ὅτι τὸ σῶμα ἐπιθυμεῖ νὰ ἀπολαμβάνει τὰ συγγενὴ μὲ αὐτό, μέσω τῆς αἰσθήσεως, πράγμα ποὺ εἶναι ἀντίθετο μὲ τὴν πρόθεση τῆς ψυχῆς, καὶ ὅσο πιὸ πολὺ δυναμώνει τὸ σῶμα, τόσο περισσότερο ἐπιθυμεῖ. Γι' αὐτὸ ἂς φροντίσει ἡ ψυχὴ νὰ βάλει χαλινὸ σὲ ὅλες τὶς αἰσθήσεις, γιὰ νὰ μὴν ἀπολαύσομε τὰ αἰσθητά. Ἐπειδὴ ὅταν εἶναι πιὸ ρωμαλέο τὸ σῶμα, περισσότερο ὁρμᾶ· καὶ περισσότερο ὁρμώντας, γίνεται ἀκράτητο· γι' αὐτὸ ἡ ψυχὴ δύσκολα φροντίζει νὰ τὸ νεκρώσει μὲ νηστεῖες, ἀγρυπνίες, ὀρθοστασίες, χαμαικοιτίες, ἀλουσία καὶ μὲ κάθε ἄλλη κακοπάθεια, ὥστε νὰ καταμαράνει τὴ δύναμή του γιὰ νὰ τὸ ἔχει ἥμερο καὶ πειθήνιο στὶς νοερὲς πράξεις της. Αὐτὸ εἶναι ποὺ ἔχομε νὰ κατορθώσομε. Ἐπειδὴ ὅμως αὐτὰ εἶναι εὐκολότατο νὰ τὰ ὑποσχεθοῦμε, δύσκολο ὅμως νὰ τὰ ἐφαρμόσομε, καὶ εἶναι πολὺ περισσότερα τὰ σφάλματα ἀπὸ τὰ κατορθώματα ἀκόμη καὶ ἂν προσέχει κανεὶς πάρα πολύ, γιατὶ συχνὰ ἡ αἴσθηση ἐξαπατᾶ, γι' αὐτὸ ἔχει ἐπινοηθεῖ καὶ τρίτο φάρμακο, ἡ προσευχὴ καὶ τὰ δάκρυα.

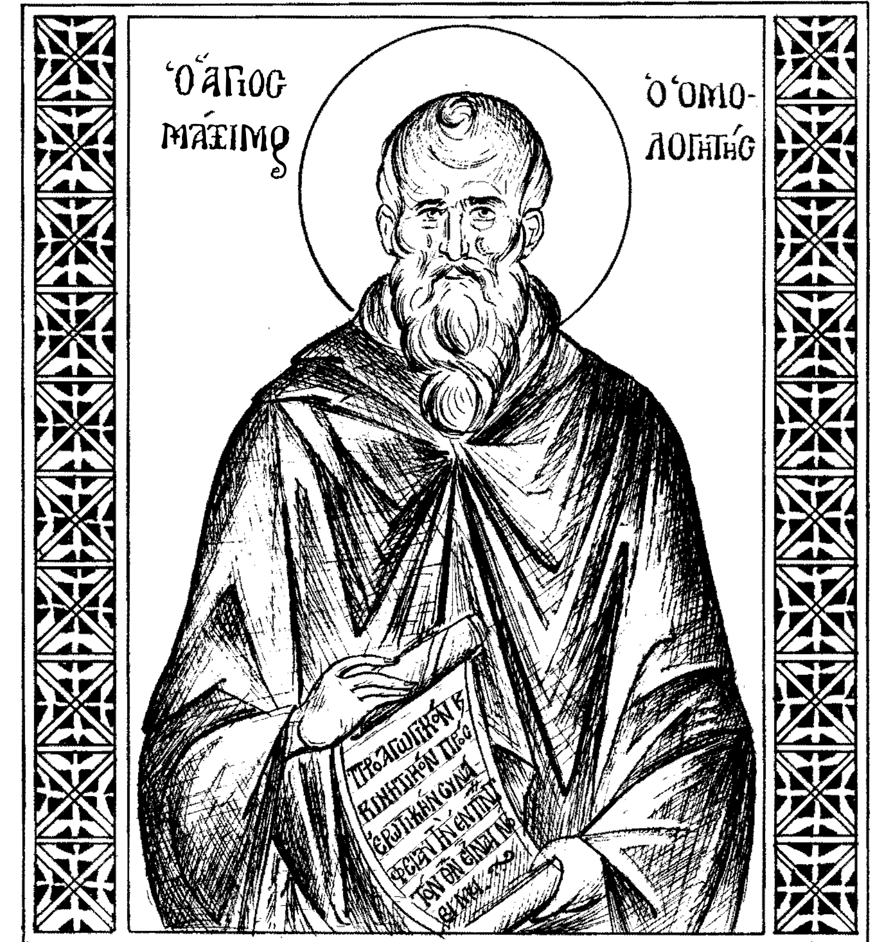
Ἡ προσευχὴ περιέχει εὐχαριστία γιὰ ὅσα καλὰ μᾶς ἔχουν δοθεῖ, καὶ αἴτηση συγχωρήσεως τῶν ἁμαρτημάτων καὶ ἐνισχυτικῆς δυνάμεως γιὰ τὸ μέλλον· γιατὶ χωρὶς τὴ θεία βοήθεια, ὅπως προείπαμε, τίποτε δὲν μπορεῖ νὰ κατορθώσει ἡ ψυχή. Ἐπίσης, ὁδηγεῖ στὴν ἕνωση μὲ τὸν ποθούμενο Θεὸ καὶ τὴν ἀπόλαυσή Του, καὶ τὴν ὁλοκληρωτικὴ κλίση τῆς βουλήσεως πρὸς Αὐτόν· τὸ νὰ πείσομε τὴ βούληση νὰ ἐπιθυμεῖ αὐτὰ ὅσο τὸ δυνατὸν πιὸ πολύ, εἶναι τὸ μεγαλύτερο μέρος τοῦ κατορθώματος. Καὶ τὰ δάκρυα πάλι ἔχουν μεγάλη δύναμη. Γιατὶ ἐξιλεώνουν τὸν Κύριο γιὰ τὰ σφάλματά μας καὶ μᾶς καθαρίζουν ἀπὸ τὶς κηλίδες ποὺ ἀποκτήσαμε ἀπὸ τὴν αἰσθητὴ ἡδονὴ καὶ δίνουν φτερὰ πρὸς τὸν οὐρανὸ στὴν ἐπιθυμία μας. Καὶ αὐτὰ ἔτσι εἶναι. Τὸ κατόρθωμα λοιπὸν εἶναι ἡ θεωρία τῶν νοητῶν καὶ ὁ τέλειος πόθος τους. Γιὰ νὰ τὸ πετύχομε αὐτό, χρειάζεται ἡ δουλαγώγηση τοῦ σώματος, μέρη τῆς ὁποίας εἶναι ἡ νηστεία, ἡ σωφροσύνη καὶ ἄλλα, ποὺ γίνονται ὅλα γι' αὐτὸ τὸ σκοπό. Καὶ γιὰ νὰ πετύχομε αὐτά, καὶ μαζὶ μ' αὐτά, χρειάζεται ἡ προσευχή, καὶ τὸ καθένα ἀπὸ αὐτὰ μοιράζεται σὲ πολλὰ μέρη· γιατὶ ὅπως αὐτὰ χρειάζονται γιὰ ἄλλα, ἔτσι καὶ γι' αὐτὰ χρειάζονται ἄλλα.

Κανεὶς νὰ μὴ νομίζει ὅτι ἡ φιλοδοξία καὶ ἡ φιλαργυρία ἀφοροῦν στὸ σῶμα. Μόνον ἡ φιληδονία ἀφορᾶ στὸ σῶμα, ἡ ὁποία βρῆκε κατάλληλο φάρμακο τὴν κακοπάθεια τοῦ σώματος. Οἱ ἄλλες δύο κακίες ποὺ εἴπαμε, εἶναι γεννήματα τῆς ἄγνοιας. Γιατὶ ἡ ψυχὴ υἱοθετεῖ τὰ νόθα ἀπὸ ἔλλειψη ἐμπειρίας τῶν πραγματικὰ καλῶν καὶ ἀπὸ ἄγνοια τῶν νοητῶν. Μὲ τὸν πλοῦτο νομίζει ὅτι παρηγορεῖ τὴ φτώχεια· συγχρόνως ὅμως ὁ πλοῦτος ἐπιδιώκεται γιὰ φιληδονία καὶ γιὰ φιλοδοξία, καὶ καθ' ἑαυτόν, σὰν νὰ ἦταν κάποιο καλό. Αὐτὸ συμβαίνει ἀπὸ ἄγνοια τῶν πραγματικὰ καλῶν. Ἡ φιλοδοξία δὲν ὀφείλεται στὴν ἀνάγκη τοῦ σώματος —γιατὶ δὲν ἐξυπηρετεῖ διόλου τὸ σῶμα— ἀλλὰ στὴν ἀπειρία καὶ τὴν ἄγνοια τοῦ Πρώτου Καλοῦ καὶ τῆς ἀληθινῆς δόξας· αἰτία αὐτῆς καὶ γενικὰ ρίζα ὅλων τῶν κακῶν, εἶναι ἡ ἄγνοια. Γιατὶ δὲν γίνεται ἐκεῖνος ποὺ ἐννόησε σωστὰ τὴ φύση τῶν πραγμάτων, ἀπὸ ποῦ προῆλθε τὸ καθένα καὶ ποῦ καταλήγει, κατόπιν νὰ περιφρονήσει τὸ σκοπό του καὶ νὰ στραφεῖ στὰ γήινα· γιατὶ ἡ ψυχὴ δὲν ἐπιθυμεῖ ἐκεῖνο ποὺ φαινομενικὰ εἶναι καλό. Καὶ ἂν τυραννεῖται ἀπὸ τὴ συνήθεια, μπορεῖ κάλλιστα νὰ νικήσει καὶ τὴ συνήθεια. Ἀλλὰ ὅταν ἀκόμη ὑπῆρχε ἡ συνήθεια, ξεγελιόταν ἀπὸ τὴν ἄγνοια. Ἑπομένως πρέπει νὰ φροντίσει γιὰ τὸ πρῶτο-πρῶτο ἀγαθό, καὶ νὰ ἀποκτήσει ὀρθὴ ἰδέα περὶ τῶν ὄντων, καὶ ἀκολούθως νὰ δώσει φτερὰ στὴ βούληση γιὰ νὰ πετάξει πρὸς τὸ Πρῶτο Ἀγαθό, νὰ καταφρονήσει ὅλα τὰ παρόντα καὶ νὰ πληροφορηθεῖ γιὰ τὴ μεγάλη ματαιότητά τους. Γιατί, τί μᾶς βοηθοῦν στὸ σκοπό μας;

Καὶ γιὰ νὰ συνοψίσω, ἕνα μόνο εἶναι τὸ ἔργο τῆς λογικῆς ψυχῆς μέσα στὸ σῶμα, νὰ ἐπιθυμεῖ τὸν τελικό της σκοπό. Καὶ ἐπειδὴ ἡ ἐνέργεια τῆς βουλήσεως, χωρὶς νόηση, εἶναι ἀκίνητη, γι' αὐτὸ προσλαμβάνομε τὴ νοερὴ ἐνέργεια. Ἡ νόηση εἶναι εἴτε γιὰ χάρη τῆς βουλήσεως, εἴτε καὶ γιὰ τὸν ἑαυ-

τό της καὶ γιὰ τὴ βούληση· πράγμα ποὺ φαίνεται πιὸ σωστό. Γιατὶ ἡ μακαριότητα, τῆς ὁποίας ὄχι μόνον πρόξενος, ἀλλὰ καὶ τύπος εἶναι ἡ ἐδῶ ζωὴ τοῦ ἀγωνιστῆ, ἔχει καὶ τὶς δύο ἐνέργειες, καὶ τὴ νόηση καὶ τὴ βούληση, δηλαδὴ ἀγάπη καὶ πνευματικὴ ἡδονή. Εἴτε λοιπὸν καὶ οἱ δύο ἐνέργειες, εἴτε ἡ μία εἶναι ἡ κυριότερη, ἂς φιλοσοφήσουν ὅσοι θέλουν. Πρὸς τὸ παρὸν δεχόμαστε καὶ τὶς δύο ἐνέργειες. Καὶ τὴ μία τὴν ὀνομάζομε θεωρία, ἐνῶ τὴν ἄλλη, πράξη. Καὶ εἶναι ἀδύνατο νὰ συναντᾶται ἡ μία χωρὶς τὴν ἄλλη, ὅταν μιλᾶμε γιὰ τὶς ὑψηλότατες αὐτὲς ἐνέργειες. Σ' ἐκεῖνες ποὺ εἶναι χαμηλότερες καὶ ἔρχονται ὕστερα ἀπὸ αὐτές, εἶναι ἐνδεχόμενο νὰ συμβαίνει αὐτό. Ὅσα ἐμποδίζουν τὶς ἐνέργειες αὐτὲς ἢ ὁδηγοῦν στὰ ἀντίθετα, τὰ ὀνομάζομε κακίες. Ὅσα βοηθοῦν ἢ μᾶς ἀπαλλάσσουν ἀπὸ τὰ ἐμπόδια, τὰ ὀνομάζομε ἀρετές. Τὶς ἐνέργειες τῶν ἀρετῶν τὶς ὀνομάζομε κατορθώματα. Τὶς ἐνέργειες τῶν κακιῶν τὶς ὀνομάζομε παραπτώματα καὶ ἁμαρτήματα. Χαρακτηριστικὸ κάθε ἐνέργειας, εἴτε πρὸς τὸ χειρότερο, εἴτε πρὸς τὸ καλύτερο, εἶναι ὁ τελικὸς σκοπὸς πρὸς τὸν ὁποῖον ἀποβλέπει ὅποιος ἐνεργεῖ, καὶ ὁ ὁποῖος εἶναι ἐνέργεια σύνθετη ἀπὸ νόηση καὶ βούληση.

ΑΓΙΟΣ ΜΑΞΙΜΟΣ Ο ΟΜΟΛΟΓΗΤΗΣ

Σύντομη βιογραφία

Ὁ ἅγιος πατέρας μας Μάξιμος ὁ Ὁμολογητὴς ἔζησε τὸν καιρὸ τῆς βασιλείας τοῦ Κωνσταντίνου Πωγωνάτου, κατὰ τὸ ἔτος 670 μ.Χ. καὶ ἦταν ὁ κύριος ἐξολοθρευτὴς τῆς κακόδοξης αἱρέσεως τῶν Μονοθελητῶν. Κατ' ἀρχὰς διακρίθηκε στὰ βασιλικὰ ἀνάκτορα καὶ τιμήθηκε μὲ τὸ ἀξίωμα τοῦ Ἀρχι-

γραμματέα, ὕστερα ὅμως ἄφησε τὶς κοσμικὲς ἐξουσίες καὶ ἐπιδόθηκε στοὺς ἀσκητικοὺς ἀγῶνες. Πλησίασε τὸ στόμα του στὴν πηγὴ τῆς σοφίας καὶ πίνοντας ἀδιάκοπα ἀπὸ τὶς πηγὲς τῶν θείων Γραφῶν ποὺ ρέουν ζωή, ἔκανε πραγματικὰ ν' ἀναβλύσουν ἀπὸ τὴν κοιλιά του ποταμοὶ θείων δογμάτων καὶ συγγραμμάτων ποὺ πλημμύρισαν τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης.

Ἀπὸ αὐτὰ κι ἐμεῖς, τὸ γλυκὸ νερὸ ποὺ ἀνασταίνει καὶ νεκρούς, μὲ τὰ παρόντα κεφάλαια τὸ διοχετεύσαμε σ' αὐτὸ ἐδῶ τὸ βιβλίο καὶ τὸ βάλαμε μπροστὰ σ' ἐκείνους ποὺ κατέχονται ἀπὸ τὴν καλὴ δίψα τῆς σοφίας, γιὰ νὰ πίνουν ἀπ' αὐτὸ μὲ ἀφθονία καὶ νὰ μὴ διψάσουν ποτέ. Γιατὶ σ' αὐτὰ φιλοσοφεῖται ἡ γνώση καὶ ἐργασία τῆς ἱερῆς καὶ θεοποιοῦ ἀγάπης· ἀποδεικνύεται ἀναντίρρητα ἡ χωρὶς σφάλματα ὀρθότητα τῆς ὑψηλῆς Θεολογίας· ἀναπτύσσεται εὐσεβῶς τὸ μυστήριο τῆς Οἰκονομίας τοῦ Λόγου· διασαφηνίζεται ἡ πρακτικὴ θεωρία τῶν θεοειδῶν ἀρετῶν καὶ στηλιτεύεται ἡ σιχαμερὴ συμμορία τῶν παθῶν καὶ κακιῶν, τῶν ἀντιθέτων πρὸς τὶς ἀρετές. Καὶ μὲ δυὸ λόγια, μέσα σ' αὐτὰ τὰ κεφάλαια διαλάμπει ἡ διευθέτηση τῶν ἠθῶν καὶ εἶναι συγκεντρωμένες πολλὲς καὶ διάφορες ψυχωφελεῖς διδασκαλίες, μὲ τὶς ὁποῖες εὔκολα μπορεῖ κανείς, ἀφοῦ ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ κάθε κακία καὶ ἀποκτήσει συνήθεια στὴν ἀρετή, νὰ γίνει πολίτης τοῦ οὐρανοῦ καὶ νὰ ἐπιτύχει τὴ θεία δόξα.

Στὰ κεφάλαια αὐτὰ προσθέσαμε καὶ τὴν ἑρμηνευτικὴ ἀνάλυση τοῦ «Πάτερ ἡμῶν», ἐπειδὴ εἶναι πολὺ ἀνώτερη ἀπὸ τὶς ἄλλες ἑρμηνεῖες καὶ προξενεῖ μεγάλη ὠφέλεια.

Τὸ θεῖο τοῦτο πατέρα τὸν ἀναφέρει καὶ ὁ σοφὸς Φώτιος (ἀνάγνωση 191): «Ὡς πρὸς τὸ ὕφος, ἔχει περιόδους σχοινοτενεῖς, ἀγαπᾶ τὰ ὑπερβατὰ σχήματα, εἶναι δυνατὸς στὶς παραβολὲς καὶ δὲν τὸν ἐνδιαφέρει νὰ κυριολεκτεῖ... Ἂν ὡστόσο κανεὶς ἀγαπᾶ ν' ἀνυψώνει τὸ νοῦ του μὲ πνευματικὲς ἐξηγήσεις καὶ θεωρίες, δὲν μπορεῖ νὰ πετύχει πιὸ ποικίλες καὶ πιὸ μελετημένες ἀπὸ αὐτές.»

Εἰσαγωγικὰ σχόλια

Ὁ ἅγιος Μάξιμος ὁ Ὁμολογητὴς εἶναι μιὰ μεγάλη μορφὴ τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἐπέδρασε ἀποφασιστικὰ τόσο στὴ διαμόρφωση τῆς θεολογίας, ὅσο καὶ στὴν πορεία τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς. Ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς τὸν ὀνομάζει «θεοπρεπὲς τῆς φιλοσοφίας καὶ σοφὸν ἐνδιαίτημα», «τῶν ἱερέων κρηπῖδα, βάσιν τῶν δογμάτων, σάλπιγγα τῆς σοφίας, Μαρτύρων ἀκρότητα».

Φλεγόμενος ἀπὸ τὸν πόθο τοῦ ἡσυχαστικοῦ-μοναστικοῦ βίου, ἐγκαταλείπει τὴν αὐλικὴ θέση του καὶ κείρεται μοναχὸς σὲ μιὰ μονὴ τῆς Χρυσουπόλεως στὴν ἀντίπεραν ὄχθη τοῦ Βοσπόρου. Ἀργότερα μονάζει στὸ μοναστήρι τοῦ ἁγίου Γεωργίου τῆς Κυζίκου, ὅπου γράφει τὶς τέσσερις ἑκατοντάδες «Κεφαλαίων περὶ ἀγάπης» καὶ ἀργότερα ἄλλα ἔργα, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὰ «Κεφάλαια περὶ θεολογίας» καὶ τὴν «Ἑρμηνεία στὸ Πάτερ ἡμῶν».

Ὑπάρχει μία ἐκδοχή, ὅτι τὰ «Κεφάλαια περὶ ἀγάπης» τὰ ἔγραψε γιὰ τὸν ἑαυτό του σὰν ἀντίδοτο τοῦ φθόνου ποὺ εἶχε σηκωθεῖ ἐναντίον του ἀπὸ μοναχούς. Γι' αὐτὸ καὶ κέντρο καὶ περιφέρεια τοῦ ὅλου ἔργου του ἀποτελεῖ ἡ Ἀγάπη. Ἡ καθαρὴ ψυχή του ποὺ φωτιζότανε ἀπὸ τὶς ἐνέργειες τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἀνεκάλυψε τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ πρὸς τὰ ὄντα καὶ τῶν ὄντων πρὸς τὸν Θεό, ποὺ ἕλκονται ἀπὸ τὴν ἀγάπη Του. Ἡ βαθύτατη αὐτὴ ἐμπειρία τοῦ ἁγίου Μαξίμου ἀποτελεῖ τὴ βάση ὁλοκλήρου τοῦ θεολογικοῦ καὶ πνευματικοῦ ἔργου του.

Σὲ ὅλα τὰ ἔργα του κυριαρχεῖ ἡ αἴσθηση τῆς ἄμεσης καὶ κατ' ἐνέργειαν σχέσεως τοῦ Θεοῦ μὲ τὰ λογικὰ ὄντα, γεγονὸς ποὺ πιστοποιεῖ σιωπηλὴ ἀναγνώριση τῆς ἀδιάλειπτης ἄκτιστης ἐνέργειας. Στὴ θεολογία τῶν ἁγίων Πατέρων ἀνακαλύπτεται μιὰ θαυμαστὴ ἑνότητα. Ὅλοι οἱ θεολόγοι Ἅγιοι μὲ τὴν πνευματική τους ὅραση εἶδαν σὲ ὅλη τὴν κτίση τοὺς πνευματικοὺς λόγους ποὺ ἔβαλε ὁ Θεὸς σὲ αὐτή. Οἱ λόγοι αὐτοὶ ἀποτελοῦν εἰκόνες τῶν θείων ἰδιοτήτων, διὰ τῶν ὁποίων ἀνεβαίνει ὁ νοῦς στὸν Θεό. Ὁ ἅγιος Μάξιμος ἀκολουθεῖ τὴν μυστικὴ πνευματικὴ παράδοση, κατὰ τὴν ὁποία, προηγεῖται ἡ κάθαρση τοῦ νοῦ καὶ τῆς ψυχῆς (λογιστικό, θυμικό, ἐπιθυμητικό) μὲ τὴν πρακτικὴ ἀγωγὴ (ἐργασία θείων ἐντολῶν), ὁ νοῦς εἰσέρχεται στὸ χῶρο τῶν φυσικῶν θεωριῶν, ἀποκτᾶ ἀγάπη, μὲ τὰ φτερὰ τῆς ὁποίας κινεῖται σὲ περιοχὲς «τῶν ἀσωμάτων». Στὴ συνέχεια τοῦ δίδεται ἡ χάρη τῆς θεολογίας, ὁπότε ὁ νοῦς βλέπει τὸν ἑαυτό του (αὐτοόραση) κι ἔτσι βρίσκεται σὲ συνθῆκες ὑπερφυσικῶν θεωριῶν. Στὴ συνέχεια ἐρευνᾶ ὄχι τὴν οὐσία τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ «τοὺς περὶ αὐτὸν λόγους», δηλαδὴ «τοὺς περὶ ἀϊδιότητος, ἀπειρίας τε καὶ ἀοριστίας, ἀγαθότητος, σοφίας καὶ δυνάμεως δημιουργικῆς, προνοητικῆς καὶ κριτικῆς τῶν ὄντων».

Ἡ κίνηση τοῦ νοῦ ἐναλλάσσεται μεταξὺ καταφατικῆς θεολογίας (θεωρία τῶν πνευματικῶν λόγων ποὺ εἶναι στὴν κτίση) καὶ ἀποφατικῆς (στέρηση τοῦ νοῦ ἀπὸ κάθε νόημα, κατὰ τὸ χρόνο ποὺ παρίσταται μπροστὰ στὸν Θεὸ «κωφὸς καὶ ἄλαλος»). Ἀποκορύφωμα τῆς πνευματικῆς αὐτῆς καταστάσεως εἶναι «τὸ πάσχειν τὰ θεῖα». Πρόκειται γιὰ μιὰ ἐνέργεια τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τὰ γνωρίσματα τῆς ὁποίας «Θεὸς οἶδε καὶ οἱ τὰ τοιαῦτα ἐνεργούμενοι».

Ὁ ἅγιος Μάξιμος ἀποφαίνεται ὅτι χωρὶς ἀγάπη ἡ σωτηρία εἶναι προβληματική. Σὲ ὅλα τὰ ἔργα τοῦ Ὁμολογητοῦ μπορεῖ κανεὶς νὰ διακρίνει στοιχεῖα μυσταγωγικὰ καὶ ἐρωτικά, κυρίως ὅμως στὶς «ἑκατοντάδες περὶ θεολογίας». Ἐδῶ θὰ πρέπει νὰ παρατηρήσουμε, ὅτι ἡ ἀμοιβαία ἐρωτικὴ ἕλξη Θεοῦ καὶ ὄντων δὲν ἀποτελεῖ προσωπικὴ ἀνακάλυψη τοῦ ἁγίου Μαξίμου. Ἀλλὰ μὲ τὴν ἰδιάζουσα χαρισματικὴ θεολογικὴ ὅρασή του, κατόρθωσε νὰ σταθεῖ ἀπερίσπαστα σ' αὐτὴ τὴν ἀγγελικὴ ἐμπειρία, ὥστε ν' ἀποτελέσει τὸ ἀγαπητό του θέμα καὶ τὸ κέντρο τῆς θεολογίας του.

Ὅπως στὰ 400 «Κεφάλαια περὶ ἀγάπης», στὶς ἑπτὰ ἑκατοντάδες «Κεφαλαίων περὶ θεολογίας» καὶ στὸ «Περὶ Ἀποριῶν», ἔτσι καὶ στὴν ἑρμηνεία τῆς Κυριακῆς Προσευχῆς χρησιμοποιεῖ, ὁ μέγας θεολόγος, μὲ ἐπιμονὴ τοὺς ὅρους φύση, γνώμη, γνωμικό, αἴσθηση, κατὰ λόγο, γένεση, παρὰ φύση, φυσικὴ θεωρία, κατὰ φύση, ὑπὲρ φύση, αἴτιος, πρόνοια, κρίση, στάση, λόγοι ὄντων, ὅπως καὶ ὅρους ποὺ ἀναφέρονται στὸν Θεό, στὴν οὐσία, στὶς ὑποστάσεις, στὴν τριαδικὴ ἑνότητα καὶ ἀντίστροφα, στὴ μοναδικὴ Τριάδα. Οἱ παραπάνω, πλὴν ὁρισμένων, ἀποτελοῦν κοινὴ μεταξὺ τῶν φιλοκαλικῶν Πατέρων ὁρολογία.

Ὁ ὅρος φύση ἰσοῦται μὲ τὴν ἀδιάφθορη προπτωτικὴ φύση τοῦ ἀνθρώπου, ποὺ ἔχει ἀναγεννηθεῖ ἐν Χριστῷ. Παρὰ φύση εἶναι ὁ ἀρρωστημένος ἄνθρωπος, ποὺ ἐνεργεῖται ἀπὸ τὰ ψεκτὰ πάθη. Ὑπὲρ φύση βρίσκεται ὁ κατὰ φύση ἄνθρωπος, ποὺ δέχεται τὶς ἄκτιστες ἐνέργειες τοῦ Ἁγίου Πνεύματος κι ἔτσι ἔχει ὑπερβεῖ τὰ φυσικὰ μέτρα καὶ γίνεται «ὑπὲρ ἄνθρωπος ἄνθρωπος».

Ὁ ἄνθρωπος ἔχει ἐλευθερία νὰ θέλει, γιατὶ κάθε λογικὴ φύση ἔχει φυσικὸ θέλημα, δηλαδὴ τὴν ἔφεση ἢ τὸ θέλημα τῆς ὀρέξεως, ποὺ ἀποτελεῖ οὐσιαστικὸ στοιχεῖο τῆς φύσεως. Πλὴν τοῦ φυσικοῦ θελήματος, ἔχει καὶ προσωπικὸ θέλημα, γιατὶ ὁ ἄνθρωπος εἶναι καὶ φύση καὶ πρόσωπο. Τὸ προσωπικὸ θέλημα ὀνομάζεται ἀπὸ τὸν ἅγιο Μάξιμο γνωμικό, ποὺ σχετίζεται μὲ τὴν προαίρεση ἢ τὴν ἐλευθερία ἐκλογῆς.

Στὸ περιορισμένο αὐτὸ εἰσαγωγικὸ σημείωμα εἶναι ἀδύνατον νὰ περιληφθεῖ ἔστω καὶ ἐν συνόψει ἡ θεολογία τοῦ ἁγίου Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ, καὶ μόνο μερικὰ στοιχεῖα μποροῦμε ἀκόμα νὰ παραθέσουμε.

Ἀπὸ τὴ χρήση τοῦ γνωμικοῦ θελήματος ἐξαρτᾶται ἡ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου, ποὺ καλεῖται νὰ συντηρήσει ἔλλογα τὴν ἑνότητα τῆς κοινῆς φύσεως μὲ τὴν ἀγάπη πρὸς τοὺς ἀνθρώπους. Τὸ ἔλλογο ἀνήκει στὴν ἀρετή, τὸ ἄλογο, στὴν κακία καὶ τὰ πάθη. Καὶ «ὁ μὲν λόγος ἐστὶ τῶν διεστώτων ἕνωσις, ἡ δὲ ἀλογία τῶν ἡνωμένων διαίρεσις».

Παρὰ τὴν προσωπική του ἀποφατικὴ ἀνάβαση, ἐδίδαξε τὴν ἀναγωγικὴ μέθοδο διὰ τῆς κτίσεως. Στὴν κτίση εἶδε ὅ,τι προϋποθέτουν τὸν Θεό: τὴν ἀρχικὴ αἰτία τῶν ὄντων καὶ τὴν πρόνοια. Τὸ πρῶτο τεκμηριώνεται μὲ τὴν ὕπαρξή τους, τὸ δεύτερο μὲ τὴν ἀέναη κίνησή τους. Κι ἔτσι σὰν μὲ κλίμακα ἀνεβαίνει ὁ νοῦς στὴν πρώτη Αἰτία. Ἀνάλογα ὅμως μὲ τὴ «διαβατικότητα» τοῦ νοῦ, δηλαδὴ τὴν καθαρότητά του, ἢ βλέπει τὸν Θεὸ διὰ τῶν συμβόλων-κτισμάτων ἀναλογικὰ μονάχα, ἢ τὸν βλέπει νοητικά, ἀποφατικὰ ἢ ὑπεροχικά, μέσα στὸ «γνόφο τῆς ἀγνωσίας... ἔνθα τὰ ἁπλᾶ, καὶ ἀπόλυτα, καὶ ἄτρεπτα τῆς θεολογίας μυστήρια...» κατὰ τὸν Διονύσιο τὸν Ἀρεοπαγίτη. Κυρίως ὅμως βλέπει τὰ μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ διὰ μέσου τῶν λόγων τῆς ἔνσαρκης Οἰκονομίας τοῦ Θεοῦ-Λόγου, ποὺ ὑπερβαίνει ὅλα τὰ μυστήρια τοῦ Θεοῦ, κατὰ τὸν θεῖο Μάξιμο.

Ἐδῶ θὰ πρέπει νὰ παρατηρήσουμε, ὅτι μὲ τὴν ἀναγωγὴ τοῦ νοῦ στὸν Θεὸ διὰ τῆς κτίσεως, συνδέεται καὶ τὸ θέμα τῶν λόγων τῶν ὄντων. Ὑπάρχουν δύο εἴδη λόγων τῶν ὄντων. Εἶναι οἱ «ἑνιαίως προϋφεστῶτες συναΐδιοι μὲ τὸν Θεὸ λόγοι» καὶ οἱ φαινόμενοι λόγοι στὴν κτίση. Οἱ πρῶτοι εἶναι οὐσιοποιοί, δημιουργικοὶ καὶ ποιητικοὶ τῶν οὐσιῶν. Οἱ δεύτεροι ἀποτελοῦν τὶς οὐσίες τῶν ὄντων καὶ ἔχουν παραχθεῖ ἐν χρόνῳ ὡς ποιήματα καὶ ἀποτελέσματα τῆς δημιουργικῆς θελήσεως τοῦ Θεοῦ.

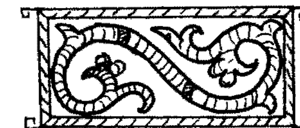
Οἱ ἄκτιστοι καὶ συναΐδιοι μὲ τὸν Θεὸ λόγοι δὲν ταυτίζονται οὔτε μὲ τὶς αἰώνιες πλατωνικὲς ἰδέες, οὔτε εἶναι τὸ ἴδιο μὲ τὶς οὐσίες τῶν ὄντων, ὁπότε τὰ ὄντα θὰ ἦσαν αἰώνια. Ἀλλὰ οὔτε καὶ αὐθύπαρκτοι μπορεῖ νὰ εἶναι οἱ λόγοι, γιατὶ ἀντὶ γιὰ δημιουργία θὰ εἴχαμε πλατωνικὴ ἀπορροή. Εἶναι σαφὴς ἡ διατύπωση τοῦ ἁγίου Μαξίμου: «οὐδὲν γὰρ τὸ παράπαν ἐστὶ τῶν ὄντων οὗ μὴ παρὰ τῷ Θεῷ πάντως ὁ λόγος προένεστιν...» (Περὶ Ἀποριῶν, P.G. 91, 1329).

Ἀλλὰ ποῦ ἔχουν τὴν ἀρχή τους οἱ λόγοι; Ὁ ἅγιος Μάξιμος ἀπαντάει· στὴ σοφία, τὴ δύναμη, τὴν ἀγαθότητα καὶ τὴ θέληση τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἐπειδὴ οἱ φυσικοὶ λόγοι, ποὺ φαίνονται στὰ κτίσματα, εἶναι ἀποτελέσματα καὶ εἰκόνες καὶ παραδείγματα τῶν ἐν τῷ Θεῷ ἀκτίστων λόγων, ἐκεῖνοι ποὺ ἔχουν τὴν ψυχικὴ καθαρότητα, στὴ θεώρηση τῆς κτίσεως —φυσικὴ θεωρία— βλέπουν τοὺς οὐσιουμένους λόγους τῆς σοφίας, τῆς δυνάμεως, τῆς ἀγαθότητος, ὁπότε γνωρίζουν ἀναλογικὰ τὸν Θεὸ καὶ θαυμάζουν καὶ ἀγαποῦν καὶ εὐγνωμονοῦν...

Ἀφοῦ ὅμως οἱ λόγοι τῶν ὄντων ἀποτελοῦν μέσα ἀναγωγῆς, εἶναι πρόδηλο ὅτι ὁ νοῦς, ὁδεύοντας πρὸς τὸν Θεό, ἀφήνει πίσω του τὰ μέσα, ὅπως ἤδη εἴπαμε, καὶ κατευθύνεται πρὸς τὴν ἐφικτὴ γνώση τοῦ Θεοῦ, χειραγωγούμενος ἀπὸ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ὅπως συνέβαινε μὲ τὸν μεγαλώνυμο Μάξιμο, πού, παρὰ τοὺς μακροὺς χριστολογικοὺς ἀγῶνες του, ζοῦσε ἐγγύτατα στὸ Θεὸ καὶ τὴ βασιλεία Του.

Ὡς πρὸς τὴ σημασία τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, ποὺ ἀναφέρει στὴν «ἑρμηνεία τοῦ Πάτερ ἡμῶν», ὁ ἀναγνώστης θὰ μποροῦσε νὰ προσφύγει στὴ β΄ ἑκατοντάδα του «Περὶ θεολογίας» στὰ κεφ. 88-93, ὅπου τὴν ἀναπτύσσει μὲ τὴν καταπληκτικὴ ἑρμηνευτική του, χρησιμοποιώντας μεθόδους ἀναγωγικές, πρακτικές, γραμματικές, θεωρητικές, ἀλληγορικὲς καὶ συμβολικές.

Συνοψίζοντας τὶς παρατηρήσεις μας στὰ σχολιαζόμενα ἔργα τοῦ θεοπνεύστου θεολόγου Μαξίμου, θὰ λέγαμε ὅτι ἀποτελοῦν ἐκτεταμένες ἀσκητικοθεολογικὲς πραγματεῖες, διατεταγμένες ἱεραρχικῶς, ὥστε, ἐνῶ ὑποδεικνύεται ἡ ἀγάπη πρὸς τὸν Θεὸ καὶ τὸν ἄνθρωπο ὡς μοναδικὸς χαρακτήρας τῶν μαθητῶν τοῦ Χριστοῦ, χωρὶς τὴν ὁποία ἡ σωτηρία εἶναι προβληματική, ὅμως δὲν παύει νὰ τὴν θεωρεῖ ὡς τὸ τελευταῖο σκαλοπάτι τῆς κλίμακος τῶν παθῶν καὶ τῶν ἀρετῶν, χωρὶς τὴν ὑπέρβαση τῶν πρώτων καὶ τὴν οἰκείωση τῶν δευτέρων, κάθε προσπάθεια ἀνυψώσεως πρὸς «τῶν ἐφετῶν τὸ ἀκρότατον», τὸν Χριστό, ἀπολήγει μὲ μαθηματικὴ ἀκρίβεια σὲ μύριες ἀστοχίες, πλάνες καὶ αἱρέσεις.

Πρόλογος τῶν κεφαλαίων περὶ ἀγάπης

Πρὸς τὸν πρεσβύτερο Ἐλπίδιο

Μαζὶ μὲ τὸ λόγο περὶ ἀσκητικοῦ βίου στέλνω στὴν ὁσιότητά σου, πάτερ Ἐλπίδιε, καὶ τὸ λόγο περὶ ἀγάπης· ἐκτείνεται σὲ ἰσάριθμες μὲ τὰ τέσσερα εὐαγγέλια ἑκατοντάδες κεφάλαια, κι εἶναι ἴσως ἔργο ἀνάξιο τῆς προσδοκίας σου, ὄχι ὅμως κατώτερο ἀπὸ τὴν δύναμή μου. Ἂς γνωρίζει ὅμως ἡ ἁγιοσύνη σου, ὅτι καὶ αὐτὰ δὲν εἶναι καρποὶ τῆς διάνοιάς μου, ἀλλὰ ἀφοῦ μελέτησα τοὺς λόγους τῶν ἁγίων Πατέρων, καὶ ἀφοῦ διάλεξα ἀπὸ ἐκεῖ τὰ νοήματα ποὺ συντείνουν στὸ θέμα μας, συγκεντρώνοντας μέσα σὲ λίγα, πολλά, γιὰ νὰ εἶναι εὐσύνοπτα καὶ νὰ μπορεῖς νὰ τὰ θυμᾶσαι εὐκολότερα, τὰ στέλνω στὴν ὁσιότητά σου. Σὲ παρακαλῶ νὰ τὰ διαβάζεις μὲ καλὴ διάθεση καὶ ν' ἀναζητεῖς τὴν πνευματικὴ ὠφέλεια ποὺ περιέχουν, παραβλέποντας τὴν ἔλλειψη τῆς λεκτικῆς ὀμορφιᾶς, καὶ νὰ προσεύχεσαι γιὰ τὴ μετριότητά μου, ποὺ εἶμαι ἔρημος κάθε πνευματικῆς ὠφέλειας. Σὲ παρακαλῶ καὶ τοῦτο· μὴ θεωρήσεις ἐνόχληση τὰ παραπάνω, γιατὶ ἐκτέλεσα διαταγή. Καὶ τὸ λέω αὐτό, ἐπειδὴ ἐκεῖνοι ποὺ ἐνοχλοῦμε μὲ λόγους, εἴμαστε πολλοὶ σήμερα, ἐνῶ ἐκεῖνοι ποὺ διδάσκουν ἢ καὶ διδάσκονται μὲ ἔργα εἶναι πάρα πολὺ λίγοι. Ἐσὺ ὅμως, ὅσο πιὸ φιλόπονα μπορεῖς πρόσεξε κάθε κεφάλαιο. Γιατὶ δὲν εἶναι σὲ ὅλους, νομίζω, εὔκολα κατανοητὰ ὅλα, ἀλλὰ τὰ περισσότερα χρειάζονται μεγάλη ἐξέταση καὶ σύγκριση μεταξύ τους, ἂν καὶ φαίνεται ὁ λόγος τους ἁπλούστερος. Ἴσως μέσα σ' αὐτὰ ἀνακαλύψεις τίποτε χρήσιμο στὴν ψυχή· καὶ θ' ἀνακαλύψει πάντως, μὲ τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ, ἐκεῖνος ποὺ διαβάζει μὲ ἄδολες σκέψεις καὶ μὲ φόβο Θεοῦ καὶ ἀγάπη. Ἐκεῖνος ὅμως ποὺ δὲν μελετᾶ γιὰ πνευματική του ὠφέλεια, εἴτε αὐτὰ τὰ κεφάλαια εἴτε ἄλλο ὁποιοδήποτε βιβλίο, ἀλλὰ κυνηγᾶ τὶς λέξεις γιὰ νὰ κακολογεῖ τὸν συγγραφέα, γιὰ νὰ παραστήσει ἀπὸ οἴηση τὸν ἑαυτό του σοφότερο δῆθεν ἀπὸ αὐτόν, αὐτὸς τίποτε ποτὲ καὶ πουθενὰ δὲν θὰ ἀνακαλύψει ὠφέλιμο.

Πρώτη ἑκατοντάδα τῶν κεφαλαίων περὶ ἀγάπης

Ἡ ἀγάπη εἶναι μιὰ ἀγαθὴ διάθεση τῆς ψυχῆς, ἡ ὁποία τὴν κάνει νὰ μὴν προτιμᾶ κανένα ἀπὸ τὰ ὄντα περισσότερο ἀπὸ τὴ γνώση τοῦ Θεοῦ. Εἶναι ὅμως ἀδύνατο νὰ φτάσει ν' ἀποκτήσει σταθερὰ αὐτὴ τὴν ἀγάπη ὅποιος ἔχει κάποια ἐμπαθὴ κλίση σὲ κάτι ἀπὸ τὰ γήινα.

2. Τὴν ἀγάπη τὴ γεννᾶ ἡ ἀπάθεια· τὴν ἀπάθεια τὴ γεννᾶ ἡ ἐλπίδα στὸ Θεό· τὴν ἐλπίδα, ἡ ὑπομονὴ καὶ ἡ μακροθυμία. Αὐτὲς τὶς γεννᾶ ἡ καθολικὴ ἐγκράτεια· τὴν ἐγκράτεια, ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ· τὸ φόβο τοῦ Θεοῦ τὸν γεννᾶ ἡ πίστη.

3. Ἐκεῖνος ποὺ πιστεύει στὸν Κύριο, φοβᾶται τὴν κόλαση. Κι ἐκεῖνος ποὺ φοβᾶται τὴν κόλαση, ἐγκρατεύεται ἀπὸ τὰ πάθη. Ἐκεῖνος ποὺ ἐγκρατεύεται ἀπὸ τὰ πάθη, ὑπομένει ὅσα θλίβουν. Ἐκεῖνος ποὺ ὑπομένει ὅσα θλίβουν, θὰ ἀποκτήσει τὴν ἐλπίδα στὸ Θεό. Ἡ ἐλπίδα στὸ Θεὸ ἀπομακρύνει τὸ νοῦ ἀπὸ κάθε ἐμπαθὴ κλίση πρὸς τὰ γήινα. Καὶ ὅταν χωριστεῖ ἀπὸ αὐτὴν ὁ νοῦς, θὰ ἀποκτήσει τὴν ἀγάπη πρὸς τὸν Θεό.

4. Ἐκεῖνος ποὺ ἀγαπᾶ τὸ Θεό, πάνω ἀπὸ ὅλα τὰ κτίσματά Του προτιμᾶ τὴ γνώση Του κι ἀδιάλειπτα μὲ πόθο τὴν προσμένει.

5. Ἂν ὅλα τὰ ὄντα ἔγιναν ἀπὸ τὸ Θεὸ καὶ γιὰ τὸ Θεό, καὶ ὁ Θεὸς εἶναι καλύτερος ἀπὸ τὰ δημιουργήματά Του, ἐκεῖνος ποὺ ἐγκαταλείπει τὸ Θεὸ καὶ στρέφεται στὰ χειρότερα, φανερώνεται ὅτι προτιμᾶ περισσότερο τὰ δημιουργήματα ἀπὸ τὸ Θεό.

6. Ἐκεῖνος ποὺ ἔχει προσηλωμένο τὸ νοῦ του στὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, καταφρονεῖ ὅλα τὰ ὁρατά, καὶ τὸ σῶμα του ἀκόμη, σὰν νὰ εἶναι ξένο.

7. Ἀφοῦ ἡ ψυχὴ εἶναι ἀνώτερη ἀπὸ τὸ σῶμα, καὶ ἀσυγκρίτως ἀνώτερος ἀπὸ τὸν κόσμο ὁ Δημιουργὸς Θεός, ἐκεῖνος ποὺ προτιμᾶ τὸ σῶμα ἀπὸ τὴν ψυχὴ καὶ τὸν κόσμο ἀπὸ τὸ Θεὸ ποὺ τὸν δημιούργησε, αὐτὸς δὲ διαφέρει διόλου ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ λατρεύουν τὰ εἴδωλα.

8. Ἐκεῖνος ποὺ χώρισε τὸ νοῦ του ἀπὸ τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καὶ τὴ θεωρία, καὶ τὸν ἔχει δεμένο σὲ κάποιο ἀπὸ τὰ αἰσθητά, αὐτὸς εἶναι ποὺ προτιμᾶ τὸ σῶμα ἀπὸ τὴν ψυχὴ καὶ τὰ κτίσματα ἀπὸ τὸ Θεὸ ποὺ τὰ δημιούργησε.

9. Ἂν ἡ ζωὴ τοῦ νοῦ εἶναι ὁ φωτισμὸς ποὺ δίνει ἡ πνευματικὴ γνώση, κι αὐτὸν τὸν γεννᾶ ἡ ἀγάπη πρὸς τὸ Θεό, ὀρθὰ ἔχει λεχθεῖ πὼς δὲν εἶναι τίποτε πιὸ μεγάλο ἀπὸ τὴ θεία ἀγάπη.

10. Ὅταν μὲ τὸν ἔρωτα τῆς ἀγάπης ὁ νοῦς μεταβαίνει πρὸς τὸ Θεό, τότε δὲν ἔχει διόλου αἴσθηση γιὰ κανένα ἀπὸ τὰ κτίσματα. Καθὼς καταφωτίζεται ἀπὸ τὸ θεῖο καὶ ἄπειρο φῶς, γίνεται ἀναίσθητος γιὰ ὅλα τὰ κτίσματα, ὅπως τὰ μάτια δὲν βλέπουν τὰ ἄστρα ὅταν ἀνατέλλει ὁ ἥλιος.

11. Ὅλες οἱ ἀρετὲς βοηθοῦν τὸ νοῦ γιὰ νὰ ἀποκτήσει τὸν θεῖο ἔρωτα, περισσότερο ὅμως ἀπ' ὅλες ἡ καθαρὴ προσευχή. Γιατὶ μὲ αὐτὴν ὁ νοῦς παίρνει φτερὰ καὶ πετᾶ πρὸς τὸ Θεό, καὶ βγαίνει ἔξω ἀπὸ ὅλα τὰ ὄντα.

12. Ὅταν ὁ νοῦς ἁρπαχθεῖ μέσω τῆς ἀγάπης ἀπὸ τὴ θεία γνώση, καὶ ἀφοῦ βρεθεῖ ἔξω ἀπὸ τὰ ὄντα, αἰσθάνεται τὴν ἀπειρία τοῦ Θεοῦ· τότε, ὅπως συνέβη στὸν Ἠσαΐα, ἀπὸ τὴν ἔκπληξη ἔρχεται σὲ συναίσθηση τῆς μηδαμινότητάς του καὶ λέει μὲ κατάνυξη τὰ λόγια τοῦ προφήτη: «Ὢ ἐγώ, ὁ ἄθλιος, τί συντριβὴ νιώθω! Ἐγώ, ἕνας ἄνθρωπος ποὺ ἔχω χείλη ἀκάθαρτα, καὶ ἀνάμεσα σὲ λαὸ ποὺ ἔχει χείλη ἀκάθαρτα κατοικῶ, εἶδα μὲ τὰ μάτια μου τὸν Βασιλέα, τὸν Κύριο Σαββαώθ»[1].

13. Ὅποιος ἀγαπᾶ τὸ Θεό, δὲν μπορεῖ νὰ μὴν ἀγαπήσει καὶ κάθε ἄνθρωπο σὰν τὸν ἑαυτό του, ἂν καὶ τὸν δυσαρεστοῦν τὰ πάθη ἐκείνων ποὺ δὲν ἔχουν ἀκόμη καθαριστεῖ. Γι' αὐτὸ καὶ χαίρεται μὲ ἀμέτρητη καὶ ἀνέκφραστη χαρὰ γιὰ τὴ διόρθωσή τους.

14. Ἀκάθαρτη εἶναι ἡ ψυχὴ ποὺ εἶναι γεμάτη ἀπὸ κακοὺς λογισμούς, ἀπὸ ἐπιθυμία καὶ μίσος.

15. Ἐκεῖνος ποὺ βλέπει καὶ ἴχνος μόνο μίσους μέσα στὴν καρδιά του, πρὸς ὁποιονδήποτε ἄνθρωπο γιὰ ὁποιοδήποτε φταίξιμό του, εἶναι ἐντελῶς ξένος ἀπὸ τὴν ἀγάπη πρὸς τὸ Θεό. Γιατὶ ἡ ἀγάπη πρὸς τὸ Θεὸ δὲν ἀνέχεται διόλου τὸ μίσος κατὰ τοῦ ἀνθρώπου.

16. «Ὅποιος μὲ ἀγαπᾶ —λέει ὁ Κύριος— θὰ τηρήσει τὶς ἐντολές Μου[2]. Καὶ ἡ δική Μου ἐντολὴ εἶναι νὰ ἀγαπᾶτε ὁ ἕνας τὸν ἄλλο[3]». Ἄρα λοιπὸν ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἀγαπᾶ τὸν πλησίον του, δὲν τηρεῖ τὴν ἐντολὴ τοῦ Κυρίου. Ἐκεῖνος ποὺ δὲν τηρεῖ τὴν ἐντολή, οὔτε τὸν Κύριο μπορεῖ νὰ ἀγαπήσει.

17. Μακάριος ὁ ἄνθρωπος ποὺ μπορεῖ νὰ ἀγαπήσει κάθε ἄνθρωπο στὸν ἴδιο βαθμό.

18. Μακάριος ὁ ἄνθρωπος ποὺ δὲν προσηλώνεται σὲ κανένα πράγμα φθαρτὸ ἢ πρόσκαιρο.

19. Μακάριος ὁ νοῦς ποὺ προσπέρασε ὅλα τὰ ὄντα καὶ ἀπολαμβάνει συνεχῶς τὴν θεία ὡραιότητα.

20. Ἐκεῖνος ποὺ φροντίζει γιὰ τὴ σάρκα, πῶς νὰ ἱκανοποιεῖ τὶς ἐπιθυμίες της, καὶ γιὰ πρόσκαιρα πράγματα ἔχει μνησικακία πρὸς τὸν πλησίον του, αὐτὸς λατρεύει τὴν κτίση ἀντὶ τοῦ Δημιουργοῦ[4].

21. Ἐκεῖνος ποὺ διατηρεῖ τὸ σῶμα του γερὸ καὶ μακριὰ ἀπὸ ἡδονές, τὸ ἔχει σύνδουλό του γιὰ νὰ ὑπηρετεῖ τὰ πνευματικά.

22. Ὅποιος ἀποφεύγει ὅλες τὶς κοσμικὲς ἐπιθυμίες, κάνει τὸν ἑαυτό του ἀνώτερο ἀπὸ κάθε κοσμικὴ ὑλικότητα.

23. Ὅποιος ἀγαπᾶ τὸ Θεό, ἀγαπᾶ δίχως ἄλλο καὶ τὸν πλησίον του. Ἕνας τέτοιος ἄνθρωπος δὲν μπορεῖ νὰ φυλάει χρήματα· τὰ διαχειρίζεται κατὰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ τὰ μοιράζει σ' ἐκείνους ποὺ ἔχουν ἀνάγκη.

1. Ἠσ. 6, 5. 2. Ἰω. 14, 23. 3. Ἰω. 15, 12. 4. Ρωμ. 1, 25.

24. Ὅποιος κάνει ἐλεημοσύνη μιμούμενος τὸ Θεό, δὲν κάνει διάκριση καλοῦ καὶ κακοῦ, δικαίου καὶ ἀδίκου στὰ ἀπαραίτητα τῆς ζωῆς, ἀλλὰ μοιράζει ἴδια σὲ ὅλους κατὰ τὶς ἀνάγκες τους, ἂν καὶ προτιμᾶ γιὰ τὴν ἀγαθή του προαίρεση τὸν ἐνάρετο ἀπὸ τὸν κακό.

25. Ὁ Θεός, ἐκ φύσεως ἀγαθὸς καὶ ἀπαθής, ὅλους τοὺς ἀγαπᾶ ἐξίσου ὡς δημιουργήματά Του, ἀλλὰ τὸν ἐνάρετο τὸν δοξάζει ἐπειδὴ ἀποκτᾶ καὶ τὴ γνώση, ἐνῶ τὸν κακὸ ἄνθρωπο, τὸν ἐλεεῖ λόγω τῆς ἀγαθότητάς Του, καὶ παιδεύοντάς τον σ' αὐτὸν τὸν κόσμο, τὸν φέρνει σὲ μετάνοια καὶ διόρθωση. Ἔτσι καὶ ὁ καλοπροαίρετος καὶ ἀπαθὴς ἄνθρωπος, ὅλους τοὺς ἀνθρώπους τοὺς ἀγαπᾶ ἐξίσου. Τὸν ἐνάρετο καὶ γιὰ τὴν ἀνθρώπινη φύση του, καὶ γιὰ τὴν καλή του προαίρεση· τὸν κακὸ τὸν ἐλεεῖ καὶ σὰν συνάνθρωπό του, καὶ ἀπὸ συμπάθεια, ἐπειδὴ ὡς ἀνόητος βαδίζει στὸ σκοτάδι.

26. Ἡ διάθεση τῆς ἀγάπης δὲν διαπιστώνεται μόνο μὲ τὴν παροχὴ χρημάτων, ἀλλὰ πολὺ περισσότερο μὲ τὴ μετάδοση λόγου καὶ μὲ τὴ σωματικὴ διακονία.

27. Ἐκεῖνος ποὺ ἀπαρνήθηκε εἰλικρινὰ τὰ κοσμικὰ καὶ ὑπηρετεῖ μὲ ἀγάπη ἀπροσποίητη τὸν πλησίον του, ἐλευθερώνεται γρήγορα ἀπὸ κάθε πάθος καὶ μετέχει στὴ θεία ἀγάπη καὶ γνώση.

28. Ἐκεῖνος ποὺ ἔκανε κτῆμα του τὴ θεία ἀγάπη, δὲν κουράζεται νὰ ἀκολουθεῖ συνέχεια τὸν Κύριό του[5], ὅπως λέει ὁ θεῖος Ἱερεμίας, ἀλλὰ ὑπομένει μὲ γενναιότητα κάθε κόπο, κακολογία καὶ ὕβρη, χωρὶς νὰ σκέφτεται τὸ κακὸ ποὺ τοῦ ἔκανε ὁποιοσδήποτε.

29. Ὅταν σὲ προσβάλει κανένας ἢ σ' ἐξευτελίσει σὲ κάτι, τότε φυλάξου ἀπὸ τοὺς λογισμοὺς τῆς ὀργῆς, μήπως μὲ τὴ λύπη σὲ χωρίσουν ἀπὸ τὴν ἀγάπη καὶ σὲ μεταφέρουν στὴ χώρα τοῦ μίσους.

30. Ὅταν αἰσθανθεῖς πόνο ἐπειδὴ κάποιος σὲ πρόσβαλε ἢ σὲ ντρόπιασε, νὰ ξέρεις ὅτι ὠφελήθηκες πολύ· μὲ τὸ ντρόπιασμα βγῆκε ἀπὸ μέσα σου ἡ κενοδοξία.

31. Ὅπως ἡ μνήμη τῆς φωτιᾶς δὲν ζεσταίνει τὸ σῶμα, ἔτσι πίστη χωρὶς ἀγάπη δὲν φέρνει στὴν ψυχὴ τὸν φωτισμὸ τῆς γνώσεως.

32. Ὅπως τὸ φῶς τοῦ ἡλίου ἑλκύει τὸ ὑγιὲς μάτι, ἔτσι καὶ ἡ γνώση τοῦ Θεοῦ τραβᾶ φυσικῶς τὸν καθαρὸ νοῦ στὸν ἑαυτό της μὲ τὴν ἀγάπη.

33. Νοῦς καθαρὸς εἶναι ὁ νοῦς ποὺ ἀπομακρύνθηκε ἀπὸ τὴν ἄγνοια καὶ καταφωτίζεται ἀπὸ τὸ θεῖο φῶς.

34. Ψυχὴ καθαρὴ εἶναι ἐκείνη ποὺ ἐλευθερώθηκε ἀπὸ τὰ πάθη καὶ εὐφραίνεται ἀκατάπαυστα μὲ τὴ θεία ἀγάπη.

35. Πάθος ἀξιοκατηγόρητο, εἶναι μιὰ κίνηση τῆς ψυχῆς παρὰ φύση.

36. Ἀπάθεια εἶναι μιὰ εἰρηνικὴ κατάσταση τῆς ψυχῆς, κατὰ τὴν ὁποία ἡ ψυχὴ δύσκολα κινεῖται πρὸς τὴν κακία.

37. Ἐκεῖνος ποὺ ἀπόκτησε τοὺς καρποὺς τῆς ἀγάπης μὲ τὸ ζῆλο του,

5. Ἱερ. 17, 16.

δὲν χωρίζεται ἀπὸ αὐτή, ἀκόμη κι ἂν ὑποφέρει μύρια κακά. Ἂς σὲ πείσει γι' αὐτὸ ὁ Στέφανος ὁ μαθητὴς τοῦ Χριστοῦ καὶ οἱ ὅμοιοί του, ποὺ προσευχόταν γιὰ κείνους ποὺ τὸν φόνευαν καὶ ζητοῦσε νὰ τοὺς συγχωρήσει ὁ Θεός, ἐπειδὴ ἐνεργοῦσαν ἔτσι ἀπὸ ἄγνοια[6].

38. Ἂν ἰδίωμα τῆς ἀγάπης εἶναι ἡ μακροθυμία καὶ ἡ χρηστότητα[7], τότε ἐκεῖνος ποὺ θυμομανιάζει καὶ ἐνεργεῖ δόλια, εἶναι φανερὸ ὅτι ἀποξενώνεται ἀπὸ τὴν ἀγάπη. Κι ὅποιος εἶναι ξένος ἀπὸ τὴν ἀγάπη, εἶναι ξένος ἀπὸ τὸ Θεό, ἀφοῦ ὁ Θεὸς εἶναι ἀγάπη[8].

39. «Μὴν πεῖτε, λέει ὁ θεῖος Ἱερεμίας, ὅτι εἶστε ναὸς τοῦ Κυρίου»[9]· καὶ σὺ μὴν πεῖς ὅτι «ἡ ἀπογυμνωμένη ἀπὸ ἔργα πίστη στὸν Κύριό μας Ἰησοῦ Χριστὸ μπορεῖ νὰ μὲ σώσει». Αὐτὸ εἶναι ἀδύνατο, ἂν δὲν ἀποκτήσεις καὶ τὴν ἀγάπη πρὸς Αὐτὸν μὲ τὰ ἔργα. Ἡ γυμνὴ ἀπὸ ἔργα πίστη δὲν ὠφελεῖ, ἀφοῦ καὶ τὰ δαιμόνια πιστεύουν καὶ τρέμουν[10].

40. Ἔργο ἀγάπης εἶναι ἡ πρὸς τὸν πλησίον ὁλόψυχη εὐεργεσία καὶ μακροθυμία καὶ ὑπομονή, καὶ ἡ χρήση τῶν πραγμάτων μὲ ὀρθὸ λόγο.

41. Ὅποιος ἀγαπᾶ τὸ Θεό, δὲν λυπεῖ κανένα, οὔτε λυπᾶται ἀπὸ κανένα γιὰ πρόσκαιρα πράγματα. Μιὰ μόνο λύπη προξενεῖ καὶ δοκιμάζει, τὴ σωτήρια λύπη, τὴν ὁποία ὁ μακάριος Παῦλος καὶ δοκίμασε καὶ προξένησε στοὺς Κορινθίους[11].

42. Ἐκεῖνος ποὺ ἀγαπᾶ τὸ Θεό, ζεῖ ἀγγελικὸ βίο πάνω στὴ γῆ· νηστεύει κι ἀγρυπνεῖ, ψάλλει καὶ προσεύχεται, καὶ γιὰ κάθε ἄνθρωπο σκέφτεται πάντοτε καλά.

43. Ὅ,τι ἐπιθυμεῖ κανείς, ἐκεῖνο ἀγωνίζεται ν' ἀποκτήσει. Κι ἀπὸ ὅλα τὰ ἀγαθὰ καὶ ἐπιθυμητά, ἀσύγκριτα πιὸ ἀγαθὸ καὶ ἐπιθυμητὸ εἶναι ὁ Θεός. Πόση λοιπὸν ἐπιμέλεια ἔχομε χρέος νὰ καταβάλομε γιὰ νὰ ἐπιτύχομε τὸ φύσει ἀγαθὸ καὶ ἐπιθυμητό;

44. Μὴ μολύνεις τὴ σάρκα σου μὲ αἰσχρὲς πράξεις καὶ μὴ λερώνεις τὴν ψυχή σου μὲ πονηροὺς λογισμούς. Καὶ ἡ εἰρήνη τοῦ Θεοῦ θὰ ἔρθει σ' ἐσένα καὶ θὰ φέρει τὴν ἀγάπη.

45. Νὰ καταπονεῖς τὸ σῶμα σου μὲ νηστεία καὶ ἀγρυπνία καὶ ν' ἀσχολεῖσαι ἀκούραστα μὲ τὴν ψαλμωδία καὶ τὴν προσευχή· καὶ θὰ ἔρθει σ' ἐσένα ὁ ἁγιασμὸς τῆς σωφροσύνης καὶ θὰ φέρει τὴν ἀγάπη.

46. Ἐκεῖνος ποὺ ἀξιώθηκε νὰ λάβει τὴν θεία γνώση καὶ ἀπόκτησε διὰ μέσου τῆς ἀγάπης τὸ φωτισμό της, δὲ θὰ παρασυρθεῖ ποτὲ ἀπὸ τὸ πνεῦμα τῆς κενοδοξίας. Εὔκολα ὅμως παρασύρεται ἀπὸ αὐτὴν ὅποιος δὲν ἀξιώθηκε τὴ θεία γνώση. Ἀλλὰ ἂν ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς σὲ κάθε τὶ ποὺ πράττει ἔχει στραμμένο τὸ βλέμμα του στὸ Θεό, μὲ τὴν αἴσθηση ὅτι ὅλα τὰ πράττει γι' Αὐτόν, εὔκολα μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ θὰ ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ τὴν κενοδοξία.

47. Ὅποιος δὲν ἀπόκτησε ἀκόμη τὴ θεία γνώση, ποὺ ἐκδηλώνεται μὲ

6. Πράξ. 7, 60.
7. Α' Κορ. 13, 4.
8. Α' Ἰω. 4, 8.
9. Ἱερ. 7, 4.
10. Ἰακ. 2, 19.
11. Β' Κορ. 7, 8-11.

τὴν ἀγάπη, ἔχει μεγάλη ἰδέα γιὰ ὅσα ἔργα κάνει σύμφωνα μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Ἐκεῖνος ὅμως ποὺ ἀξιώθηκε καὶ τὴν ἀπόκτησε, λέει μὲ βαθιὰ συναίσθηση τὰ λόγια ποὺ εἶπε ὁ πατριάρχης Ἀβραὰμ ὅταν εἶδε τὸ Θεό: «Ἐγὼ εἶμαι χῶμα καὶ στάχτη»[12].

48. Ἐκεῖνος ποὺ φοβᾶται τὸν Κύριο, ἔχει πάντοτε σύντροφό του τὴν ταπεινοφροσύνη, καὶ μὲ τὶς ἐνθυμήσεις ποὺ αὐτὴ προκαλεῖ, φτάνει στὴ θεία ἀγάπη καὶ εὐχαριστία. Φέρνει στὸ νοῦ του τὴ ζωὴ ποὺ ἔκανε πρωτύτερα στὸν κόσμο, καὶ τὰ διάφορα ἁμαρτήματα καὶ τοὺς πειρασμοὺς ποὺ ἀντιμετώπισε ἀπὸ τὸν καιρὸ τῆς νεότητάς του, καὶ πῶς ἀπ' ὅλα ἐκεῖνα τὸν γλύτωσε ὁ Κύριος, καὶ τὸν μετέφερε ἀπὸ τὴν ζωὴ τῶν παθῶν στὸν κατὰ Θεὸν βίο· καὶ μαζὶ μὲ τὸ φόβο, ἀποκτᾶ καὶ τὴν ἀγάπη, εὐχαριστώντας πάντοτε μὲ πολλὴ ταπεινοφροσύνη τὸν Εὐεργέτη καὶ Κυβερνήτη τῆς ζωῆς μας.

49. Μὴ λερώσεις τὸ νοῦ σου ἀνεχόμενος λογισμοὺς ἐπιθυμίας καὶ θυμοῦ, γιὰ νὰ μὴ ξεπέσεις ἀπὸ τὴν καθαρὴ προσευχὴ καὶ περιπέσεις στὸ πνεῦμα τῆς ἀκηδίας.

50. Τότε ὁ νοῦς χάνει τὴν οἰκειότητα ποὺ ἔχει μὲ τὸ Θεό, ὅταν δέχεται πονηροὺς ἢ ἀκάθαρτους λογισμοὺς νὰ παραμένουν.

51. Ὁ ἀνόητος, ποὺ τὸν ὁδηγοῦν τὰ πάθη, ὅταν ἀναστατώνεται ἀπὸ τὸ θυμό, βιάζεται νὰ φύγει ἀσυλλόγιστα μακριὰ ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς. Ἄλλοτε πάλι, ὅταν καίγεται ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία, μετανοιωμένος τρέχει νὰ τοὺς συναντήσει. Ὁ φρόνιμος ὅμως, καὶ στὶς δύο περιπτώσεις κάνει τὸ ἀντίθετο. Στὴν περίπτωση τοῦ θυμοῦ, ἀφοῦ κόψει τὶς αἰτίες τῆς ταραχῆς, ἀπαλλάσσει τὸν ἑαυτό του ἀπὸ τὴ λύπη πρὸς τοὺς ἀδελφούς· στὴν περίπτωση τῆς ἐπιθυμίας, συγκρατεῖ τὸν ἑαυτό του ἀπὸ τὴν παράλογη παρόρμηση γιὰ συνάντηση ἄλλων.

52. Στὸν καιρὸ τῶν πειρασμῶν μὴν ἐγκαταλείψεις τὸ Μοναστήρι σου, ἀλλὰ ὑπόμενε μὲ γενναιότητα τὰ κύματα τῶν λογισμῶν, καὶ μάλιστα τῆς λύπης καὶ τῆς ἀκηδίας. Ἔτσι ἀφοῦ δοκιμαστεῖς κατὰ θεία οἰκονομία μὲ τὶς θλίψεις, θὰ ἀποκτήσεις βέβαιη ἐλπίδα στὸ Θεό. Ἂν ὅμως τὸ ἐγκαταλείπεις, θὰ φανεῖς ἀνάξιος, ἄνανδρος καὶ ἄστατος.

53. Ἂν θέλεις νὰ μὴν ξεπέσεις ἀπὸ τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, μήτε τὸν ἀδελφὸ νὰ ἀφήσεις νὰ κοιμηθεῖ στενοχωρημένος ἀπὸ σένα, μήτε σὺ νὰ κοιμηθεῖς στενοχωρημένος ἐναντίον του. Συμφιλιώσου μὲ τὸν ἀδελφό σου καὶ τότε πήγαινε καὶ πρόσφερε στὸ Χριστὸ μὲ καθαρὴ συνείδηση τὸ δῶρο τῆς ἀγάπης[13], μὲ ἔνθερμη προσευχή.

54. Ἂν ἐκεῖνος ποὺ ἔχει ὅλα τὰ χαρίσματα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, καὶ δὲν ἔχει ἀγάπη, δὲν ὠφελεῖται τίποτε σύμφωνα μὲ τὸν θεῖο Ἀπόστολο[14], πόση ἐπιμέλεια πρέπει νὰ καταβάλομε γιὰ νὰ τὴν ἀποκτήσομε;

55. Ἂν ἡ ἀγάπη δὲν κάνει κακὸ στὸν πλησίον[15], ἐκεῖνος ποὺ φθονεῖ τὸν ἀδελφὸ καὶ λυπᾶται γιὰ τὴν προκοπή του καὶ μὲ εἰρωνεῖες προσπαθεῖ

12. Γεν. 18, 27. 13. Ματθ. 5, 24. 14. Α' Κορ. 13, 2. 15. Ρωμ. 13, 10.

νὰ χηλιδώσει τὴν ὑπόληψή του ἢ μὲ ὅποια κακοήθεια τὸν ἐπιβουλεύεται, πῶς αὐτὸς δὲν ἀποξενώνεται ἀπὸ τὴν ἀγάπη καὶ δὲν κάνει τὸν ἑαυτό του ἔνοχο γιὰ τὴν αἰώνια Κρίση;

56. Ἂν ἡ ἀγάπη εἶναι τὸ πλήρωμα τοῦ νόμου[16], ἐκεῖνος ποὺ ἔχει μνησικακία γιὰ τὸν ἀδελφὸ καὶ κάνει δόλια σχέδια ἐναντίον του καὶ τὸν καταριέται καὶ δοκιμάζει χαρὰ γιὰ κάθε πτώση του, πῶς δὲν καταπατεῖ τὸ νόμο καὶ δὲν εἶναι ἄξιος γιὰ τὴν αἰώνια κόλαση;

57. Ἂν ἐκεῖνος ποὺ κατηγορεῖ καὶ κρίνει τὸν ἀδελφό του κατηγορεῖ καὶ κρίνει τὸ θεῖο νόμο[17], καὶ ὁ νόμος τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἡ ἀγάπη, πῶς δὲν ξεπέφτει ἀπὸ τὴν ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ ἐκεῖνος ποὺ καταλαλεῖ, καὶ δὲν προξενεῖ ὁ ἴδιος στὸν ἑαυτό του τὴν αἰώνια κόλαση;

58. Μὴν παραδώσεις τὴν ἀκοή σου στοὺς λόγους ὅποιου καταλαλεῖ, οὔτε τοὺς δικούς σου λόγους στὴν ἀκοὴ ἑνὸς φιλοκατήγορου, μιλώντας ἢ ἀκούγοντας μ' εὐχαρίστηση κατὰ τοῦ πλησίον σου, γιὰ νὰ μὴ χάσεις τὴ θεία ἀγάπη καὶ βρεθεῖς ἀπόκληρος ἀπὸ τὴν αἰώνια ζωή.

59. Μὴ δέχεσαι κατηγορίες κατὰ τοῦ πνευματικοῦ σου πατέρα, μήτε νὰ διευκολύνεις ἐκεῖνον ποὺ τὸν προσβάλλει, γιὰ νὰ μὴν ὀργιστεῖ ὁ Κύριος γιὰ τὰ ἔργα σου καὶ σὲ ἐξολοθρεύσει ἀπὸ τὴ χώρα τῆς ζωῆς[18].

60. Κλεῖνε τὸ στόμα ἐκείνου ποὺ κατηγορεῖ τὸν ἄλλον, γιὰ νὰ μὴν ἁμαρτάνεις μαζί του διπλὴ ἁμαρτία· καὶ συνηθίζοντας ὁ ἴδιος σὲ καταστρεπτικὸ πάθος, καὶ μὴ σταματώντας ἐκεῖνον ποὺ φλυαρεῖ κατὰ τοῦ πλησίον.

61. «Ἐγὼ ὅμως σᾶς λέω, εἶπε ὁ Κύριος, ἀγαπᾶτε τοὺς ἐχθρούς σας, εὐεργετεῖτε ὅσους σᾶς μισοῦν, προσεύχεσθε γιὰ ὅσους σᾶς βλάπτουν»[19]. Γιατί τὰ διέταξε αὐτά; Γιὰ νὰ σὲ ἐλευθερώσει ἀπὸ τὸ μίσος, τὴ λύπη, τὴν ὀργὴ καὶ τὴν μνησικακία καὶ νὰ σὲ ἀξιώσει νὰ λάβεις τὸ μέγιστο ἀπόκτημα, τὴν τέλεια ἀγάπη, ποὺ εἶναι ἀδύνατο νὰ τὴν ἔχει ὅποιος δὲν ἀγαπᾶ ἐξίσου ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, κατὰ μίμηση τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος ἀγαπᾶ ἐξίσου ὅλους τοὺς ἀνθρώπους καὶ θέλει νὰ σωθοῦν καὶ νὰ λάβουν πλήρη γνώση τῆς ἀλήθειας[20].

62. «Ὅμως σᾶς λέω νὰ μὴν ἀντισταθεῖτε στὸν πονηρό, ἀλλὰ ἂν κανεὶς σὲ χτυπήσει στὸ δεξὶ μέρος τοῦ προσώπου, γύρισέ του καὶ τὸ ἄλλο· καὶ σ' αὐτὸν ποὺ θέλει νὰ σὲ πάει στὸ δικαστήριο γιὰ νὰ σοῦ πάρει τὸ χιτώνα, ἄφησέ του καὶ τὸ ἱμάτιο· καὶ ἂν σὲ ἀγγαρεύει κάποιος γιὰ ἕνα μίλι, πήγαινε μαζί του δύο»[21]. Γιατὶ λέει αὐτὰ ὁ Κύριος; Γιὰ νὰ φυλάξει κι ἐσένα χωρὶς ὀργή, ταραχὴ καὶ λύπη, καὶ νὰ διδάξει κι ἐκεῖνον μὲ τὴν ἀνεξικακία σου· καὶ τοὺς δύο πάλι, σὰν καλὸς Πατέρας, νὰ σᾶς φέρει στὸ ζυγὸ τῆς ἀγάπης.

63. Τῶν πραγμάτων, μὲ τὰ ὁποῖα κάποτε μᾶς ἔδενε κάποιο πάθος, ἔχομε μέσα μας τὶς ἐμπαθεῖς φαντασίες. Ὅποιος λοιπὸν νικᾶ τὶς ἐμπαθεῖς φαντασίες, καταφρονεῖ ὁπωσδήποτε καὶ τὰ πράγματα ποὺ αὐτὲς ἀπεικονί-

16. Ρωμ. 13, 10.
17. Ἰακ. 4, 11.
18. Δευτ. 6, 15.
19. Ματθ. 5, 44.
20. Α' Τιμ. 2, 4.
21. Ματθ. 5, 39-41.

ζουν. Γιατὶ ὁ πόλεμος ἐναντίον τῶν ἐνθυμήσεων εἶναι τόσο χειρότερος ἀπὸ τὸν πόλεμο ἐναντίον τῶν πραγμάτων, ὅσο εἶναι πιὸ εὔκολο νὰ ἁμαρτάνει κανεὶς μὲ τὴ διάνοια ἀπὸ τὸ νὰ ἁμαρτάνει μὲ ἔργα.

64. Ἄλλα ἀπὸ τὰ πάθη εἶναι σωματικὰ κι ἄλλα ψυχικά. Τὰ σωματικὰ ἔχουν τὶς ἀφορμές τους ἀπὸ τὸ σῶμα, τὰ ψυχικὰ ἀπὸ τὰ ἐξωτερικὰ πράγματα. Καὶ τὰ δύο αὐτὰ εἴδη παθῶν τὰ ἀφανίζουν ἡ ἀγάπη καὶ ἡ ἐγκράτεια· ἡ πρώτη τὰ ψυχικά, ἡ δεύτερη τὰ σωματικά.

65. Ἀπὸ τὰ πάθη, ἄλλα ἀνήκουν στὸ θυμικὸ μέρος τῆς ψυχῆς, ἄλλα στὸ ἐπιθυμητικό. Καὶ τὰ δύο αὐτὰ εἴδη κινοῦνται διὰ μέσου τῶν αἰσθήσεων. Καὶ κινοῦνται τότε, ὅταν ἡ ψυχὴ βρίσκεται ἔξω ἀπὸ τὰ ὅρια τῆς ἐγκράτειας καὶ τῆς ἀγάπης.

66. Τὰ πάθη τοῦ θυμικοῦ μέρους τῆς ψυχῆς εἶναι πιὸ δυσκολοπολέμητα ἀπὸ τὰ πάθη τοῦ ἐπιθυμητικοῦ. Γι' αὐτὸ καὶ δόθηκε ἀπὸ τὸν Κύριο ἐναντίον τῶν παθῶν τοῦ θυμικοῦ δυνατότερο φάρμακο, τὸ ὁποῖο εἶναι ἡ ἐντολὴ τῆς ἀγάπης.

67. Ὅλα τὰ ἄλλα πάθη, ἐρεθίζουν εἴτε τὸ θυμικὸ μέρος τῆς ψυχῆς, εἴτε τὸ ἐπιθυμητικό, εἴτε τὸ λογιστικό, ὅπως εἶναι ἡ λήθη καὶ ἡ ἄγνοια. Ἡ ἀκηδία ὅμως, κυριαρχώντας σ' ὅλες τὶς δυνάμεις τῆς ψυχῆς, κινεῖ ὅλα μαζὶ τὰ πάθη. Γι' αὐτὸ καὶ εἶναι τὸ πιὸ βαρὺ ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα πάθη. Καλῶς λοιπὸν ὁ Κύριος, δίνοντας τὸ ἀντίδοτό της, λέει: «Μὲ τὴν ὑπομονή σας, κερδίστε τὶς ψυχές σας»[22].

68. Μὴν προσβάλεις ποτὲ κανένα ἀδελφό, καὶ μάλιστα χωρὶς εὔλογη αἰτία, μὴν τυχὸν ἐπιστρέψει στὸν κόσμο μὴ μπορώντας ν' ἀντέξει τὴ θλίψη, καὶ ἔτσι δὲ θὰ ἀποφύγεις τὸν ἔλεγχο τῆς συνειδήσεως ποὺ θὰ σοῦ προξενεῖ πάντα λύπη στὴν προσευχὴ καὶ θὰ ἀποδιώχνει τὸ νοῦ ἀπὸ τὴν παρρησία πρὸς τὸν Θεό.

69. Μὴν ἀνέχεσαι τὶς ὑπόνοιες ἢ καὶ τοὺς ἀνθρώπους ποὺ σοῦ μεταφέρουν σκάνδαλα ἄλλων. Γιατὶ ἐκεῖνοι ποὺ παραδέχονται σκάνδαλα μὲ ὁποιοδήποτε τρόπο γιὰ ἐκεῖνα ποὺ συμβαίνουν προαιρετικὰ ἢ ἀπροαίρετα, δὲν γνωρίζουν τὸ δρόμο τῆς εἰρήνης, ἡ ὁποία ὁδηγεῖ τοὺς ἐραστές της διὰ μέσου τῆς ἀγάπης στὴ γνώση τοῦ Θεοῦ.

70. Δὲν ἔχει τέλεια ἀγάπη ἐκεῖνος ποὺ ἀλλάζει διάθεση πρὸς τοὺς ἀνθρώπους ἀνάλογα μὲ τὸ χαρακτήρα τους· τὸν ἕνα π.χ. τὸν ἀγαπᾶ καὶ τὸν ἄλλον τὸν μισεῖ, ἢ τὸν ἴδιο ἄνθρωπο ἄλλοτε τὸν ἀγαπᾶ καὶ ἄλλοτε τὸν μισεῖ γιὰ τὶς ἴδιες αἰτίες.

71. Ἡ τέλεια ἀγάπη δὲν διαχωρίζει κατὰ τὶς διαθέσεις τῶν ἐπιμέρους ἀνθρώπων τὴ μία καὶ κοινὴ ἀνθρώπινη φύση, ἀλλὰ ἀποβλέποντας σ' αὐτήν, ἀγαπᾶ ἐξίσου ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. Ἀγαπᾶ τοὺς ἐνάρετους ὡς φίλους· τοὺς κακοὺς τοὺς ἀγαπᾶ ὡς ἐχθρούς, καὶ τοὺς εὐεργετεῖ καὶ μακροθυμεῖ καὶ ὑπομένει ἂν τὴ βλάψουν, χωρὶς νὰ λογαριάζει διόλου τὸ κακό, ἀλλὰ καὶ

22. Λουκ. 21, 19.

πάσχει γιὰ χάρη τους, ἂν τὸ καλέσει ἡ περίσταση, γιὰ νὰ τοὺς κάνει καὶ αὐτοὺς φίλους, ἂν εἶναι δυνατόν. Ἂν δὲν τὸ κατορθώσει, δὲν ἀλλάζει τὴ διάθεσή της, ἀλλὰ φανερώνει τοὺς καρποὺς τῆς ἀγάπης ἐξίσου πρὸς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Κύριός μας καὶ Θεὸς Ἰησοῦς Χριστός, δείχνοντας τὴν ἀγάπη Του σ' ἐμᾶς, ἔπαθε γιὰ χάρη ὅλης τῆς ἀνθρωπότητας καὶ χάρισε σὲ ὅλους ἐξίσου τὴν ἐλπίδα τῆς ἀναστάσεως —ἂν καὶ καθένας κάνει τὸν ἑαυτό του ἄξιο εἴτε γιὰ δόξα, εἴτε γιὰ κόλαση.

72. Ἐκεῖνος ποὺ δὲν καταφρονεῖ τὴ δόξα καὶ τὴν ἐξουδένωση, τὸν πλοῦτο καὶ τὴ φτώχεια, τὴν ἡδονὴ καὶ τὴ λύπη, δὲν ἀπόκτησε ἀκόμη τέλεια ἀγάπη. Γιατὶ ἡ τέλεια ἀγάπη δὲν καταφρονεῖ μόνον αὐτά, ἀλλὰ καὶ τὴν πρόσκαιρη ζωὴ καὶ τὸ θάνατο.

73. Ἄκουσε τί λένε ἐκεῖνοι ποὺ ἀξιωθήκανε νὰ ἔχουν τὴν τέλεια ἀγάπη: «Ποιὸς θὰ μᾶς χωρίσει ἀπὸ τὴν ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ; Θλίψη ἢ στενοχώρια ἢ διωγμὸς ἢ γυμνότητα ἢ κίνδυνος ἢ μάχαιρα; Καθὼς λέει ἡ Γραφή, γιὰ χάρη Σου θανατωνόμαστε ὅλη τὴν ἡμέρα· θεωρηθήκαμε ὡς πρόβατα γιὰ σφαγή. Ἀλλὰ σ' ὅλα τοῦτα βγαίνομε νικητὲς μὲ τὴ βοήθεια Ἐκείνου ποὺ μᾶς ἀγάπησε. Πιστεύω ἀπόλυτα ὅτι οὔτε θάνατος, οὔτε ζωή, οὔτε ἄγγελοι, οὔτε Ἀρχές, οὔτε Δυνάμεις, οὔτε τωρινά, οὔτε μελλοντικά, οὔτε ὕψωμα, οὔτε βάθος, οὔτε καμιὰ ἄλλη κτίση θὰ μπορέσει νὰ μᾶς χωρίσει ἀπὸ τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ ποὺ ἐκδηλώνεται μὲ τὸν Ἰησοῦ Χριστό, τὸν Κύριό μας»[23].

74. Ἄκουσε πάλι τί λένε γιὰ τὴν ἀγάπη πρὸς τὸν πλησίον: «Λέω ἀλήθεια, μάρτυς μου ὁ Χριστός, δὲν ψεύδομαι· ἡ συνείδησή μου, ποὺ φωτίζεται ἀπὸ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, μαρτυρεῖ κι αὐτή, ὅτι ἔχω μεγάλη λύπη καὶ πόνο ἀδιάκοπο στὴν καρδιά μου γιὰ τοὺς ὁμοεθνεῖς μου Ἰουδαίους. Θὰ εὐχόμουν νὰ χωριστῶ ἐγὼ ἀπὸ τὸ Χριστὸ γιὰ χάρη τῶν ἀδελφῶν μου, τῶν φυσικῶν συγγενῶν μου, οἱ ὁποῖοι εἶναι Ἰσραηλῖτες κλπ.»[24]. Παρόμοια εἶπαν καὶ ὁ Μωυσῆς[25] καὶ οἱ ἄλλοι ἅγιοι.

75. Ἐκεῖνος ποὺ δὲν καταφρονεῖ τὴ δόξα καὶ τὴν ἡδονή, καθὼς καὶ τὴ φιλαργυρία ποὺ συντελεῖ στὴν αὔξησή τους καὶ γιὰ χάρη τους ὑπάρχει, δὲν μπορεῖ νὰ κόψει τὶς ἀφορμὲς τοῦ θυμοῦ. Ἐκεῖνος ὅμως ποὺ δὲν τὶς κόβει, δὲν μπορεῖ νὰ ἐπιτύχει τὴν τέλεια ἀγάπη.

76. Ἡ ταπείνωση καὶ ἡ κακοπάθεια ἐλευθερώνουν τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ κάθε ἁμαρτία, καθὼς κόβει ἡ μιὰ τὰ πάθη τῆς ψυχῆς καὶ ἡ ἄλλη τὰ πάθη τοῦ σώματος. Αὐτὸ ἔκανε καὶ ὁ μακάριος Δαβὶδ καὶ προσευχόταν στὸ Θεὸ λέγοντας: «Δὲς τὴν ταπείνωσή μου καὶ τὸν κόπο μου καὶ συγχώρεσε ὅλες τὶς ἁμαρτίες μου»[26].

77. Διὰ μέσου τῶν ἐντολῶν Του, ὁ Κύριος κάνει ἀπαθεῖς ὅσους τὶς ἐφαρμόζουν. Διὰ μέσου τῶν θείων δογμάτων, χαρίζει σ' αὐτοὺς τὸ φωτισμὸ τῆς θείας γνώσεως.

23. Ρωμ. 8, 35-39. 24. Ρωμ. 9, 1-3. 25. Ἐξ. 32, 32. 26. Ψαλμ. 24, 18.

78. Ὅλα τὰ δόγματα ἀναφέρονται ἢ στὸ Θεό, ἢ στὰ ὁρατὰ καὶ τὰ ἀόρατα, ἢ στὴν πρόνοια καὶ τὴν κρίση τοῦ Θεοῦ γι' αὐτά.

79. Ἡ ἐλεημοσύνη θεραπεύει τὸ θυμικὸ μέρος τῆς ψυχῆς· ἡ νηστεία μαραίνει τὴν ἐπιθυμία· ἡ προσευχὴ καθαρίζει τὸ νοῦ καὶ τὸν κάνει ἐπιτήδειο γιὰ τὴ θεωρία τῶν ὄντων. Γιατὶ ἀνάλογα μὲ τὶς δυνάμεις τῆς ψυχῆς, ὁ Κύριος μᾶς χάρισε καὶ τὶς ἐντολές Του.

80. «Μάθετε ἀπὸ ἐμένα, λέει ὁ Κύριος, ὅτι εἶμαι πρᾶος καὶ ταπεινὸς στὴν καρδιὰ κτλ.»[27]. Ἡ πραότητα διατηρεῖ ἀτάραχο τὸ θυμικὸ μέρος τῆς ψυχῆς· ἡ ταπείνωση ἐλευθερώνει τὸ νοῦ ἀπὸ τὴν ἀλαζονεία καὶ τὴν κενοδοξία.

81. Ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ εἶναι δύο εἰδῶν. Ἐκεῖνος ποὺ γεννιέται μέσα μας ἀπὸ τὶς ἀπειλὲς τῆς κολάσεως καὶ κάνει νὰ φυτρώνουν μέσα μας ἡ ἐγκράτεια, ἡ ἐλπίδα στὸ Θεό, ἡ ἀπάθεια καὶ στὴ συνέχεια κατὰ φυσικὴ τάξη ἡ ἀγάπη. Καὶ ὁ φόβος ποὺ εἶναι ἑνωμένος μὲ τὴν ἴδια τὴν ἀγάπη, καὶ φέρνει πάντοτε στὴν ψυχὴ εὐλάβεια, γιὰ νὰ μὴν καταλήξει σὲ καταφρόνηση τοῦ Θεοῦ ἐξαιτίας τῆς παρρησίας ποὺ δίνει ἡ ἀγάπη.

82. Τὸν πρῶτο φόβο τὸν ἐκτοπίζει ἡ τέλεια ἀγάπη[28], γιατὶ ἡ ψυχὴ ποὺ τὴν ἔχει δὲν φοβᾶται πλέον τὴν κόλαση. Τὸ δεύτερο φόβο τὸν ἔχει, ὅπως εἴπαμε, ἡ ἀγάπη ἑνωμένο πάντοτε μαζί της. Στὸν πρῶτο φόβο ταιριάζει ὁ λόγος: «Μὲ τὸ φόβο τοῦ Κυρίου ἀπομακρύνεται καθένας ἀπὸ τὸ κακό»[29], καὶ ὁ λόγος: «Ἀρχὴ τῆς σοφίας εἶναι ὁ φόβος τοῦ Κυρίου»[30]. Στὸ δεύτερο φόβο ταιριάζει ὁ λόγος: «Δὲ θὰ δοκιμάσουν στέρηση ὅσοι φοβοῦνται τὸν Κύριο»[31].

83. «Νεκρῶστε λοιπὸν τὰ μέλη σας ποὺ σέρνονται στὴ γῆ· τὴν πορνεία, τὴν ἀκαθαρσία, τὸ πάθος, τὴν κακὴ ἐπιθυμία καὶ τὴν πλεονεξία κτλ.»[32]. Μὲ τὴ γῆ ἐννοεῖ τὸ σαρκικὸ φρόνημα. Πορνεία ὀνόμασε τὴν ἔμπρακτη ἁμαρτία. Ἀκαθαρσία εἶπε τὴ συγκατάθεση στὴν ἁμαρτία. Πάθος, τὸν ἐμπαθὴ λογισμό. Ἐπιθυμία κακὴ ὀνόμασε τὴν ἁπλὴ παραδοχὴ τοῦ λογισμοῦ καὶ τῆς ἐπιθυμίας. Πλεονεξία εἶπε τὸ ὑλικὸ ποὺ γεννᾶ καὶ αὐξάνει τὸ πάθος. Ὅλα λοιπὸν αὐτά, σὰν μέλη τοῦ σαρκικοῦ φρονήματος, διέταξε ὁ Ἀπόστολος νὰ νεκρώσομε.

84. Ἡ μνήμη, στὴν ἀρχή, φέρνει στὸ νοῦ τὸ λογισμὸ χωρὶς ἐμπάθεια· καὶ ὅταν αὐτὸς μένει στὸ νοῦ γιὰ καιρό, κινεῖται τὸ πάθος. Ἂν αὐτὸ δὲν ἐξολοθρευθεῖ, λυγίζει τὸ νοῦ στὴ συγκατάθεση. Μετὰ τὴν συγκατάθεση ἀρχίζει ἡ ἔμπρακτη ἁμαρτία. Ὁ πάνσοφος λοιπὸν Ἀπόστολος, γράφοντας πρὸς τοὺς Χριστιανοὺς ποὺ ἦταν πρωτύτερα εἰδωλολάτρες, διατάζει πρῶτα νὰ ἀφανίζουν τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἁμαρτίας· κι ἔπειτα, μὲ ἀντίστροφη σειρά, νὰ καταλήγουν στὴν αἰτία τῆς ἁμαρτίας. Καὶ ἡ αἰτία εἶναι, ὅπως εἴπαμε, ἡ πλεονεξία, ποὺ γεννᾶ καὶ αὐξάνει τὸ πάθος. Νομίζω ὅτι ἐδῶ σημαίνει τὴ

27. Ματθ. 11, 29. 29. Παροιμ. 15, 27. 31. Ψαλμ. 33, 10.
28. Α΄ Ἰω. 4, 18. 30. Ψαλμ. 110, 10. 32. Κολ. 3, 5.

γαστριμαργία, ἡ ὁποία εἶναι μητέρα καὶ τροφὸς τῆς πορνείας. Γιατὶ ἡ πλεονεξία εἶναι κακὴ ὄχι μόνο γιὰ τὰ χρήματα, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν τροφή· ὅπως καὶ ἡ ἐγκράτεια δὲν ἐννοεῖται μόνο γιὰ τὰ φαγητά, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὰ χρήματα.

85. Ὅπως ἕνα σπουργίτι δεμένο ἀπὸ τὸ πόδι, ὅταν πάει νὰ πετάξει, πέφτει στὸ χῶμα, ἐπειδὴ τὸ τραβάει τὸ σχοινί, ἔτσι καὶ ὁ νοῦς ποὺ δὲν ἀπόκτησε ἀκόμη τὴν ἀπάθεια καὶ πετᾶ πρὸς τὴ γνώση τῶν ἐπουρανίων, τραβιέται ἀπὸ τὰ πάθη στὴ γῆ.

86. Ὅταν ὁ νοῦς ἐλευθερωθεῖ τελείως ἀπὸ τὰ πάθη, τότε πορεύεται πρὸς τὴ θεωρία τῶν ὄντων χωρὶς νὰ γυρίζει πίσω, βαδίζοντας πλέον πρὸς τὴ γνώση τῆς Ἁγίας Τριάδας.

87. Ὅταν εἶναι καθαρὸς ὁ νοῦς, δεχόμενος τὰ νοήματα τῶν πραγμάτων προχωρεῖ μέσω αὐτῶν στὴν πνευματικὴ θεωρία· ὅταν ὅμως ἀπὸ ραθυμία γίνει ἀκάθαρτος, τότε τὰ μὲν νοήματα τῶν ἄλλων πραγμάτων τὰ φαντάζεται ἁπλῶς (χωρὶς νὰ ὁδηγεῖται σὲ θεωρία), τὰ δὲ ἀνθρώπινα νοήματα ποὺ δέχεται, τὰ μετατρέπει σὲ αἰσχροὺς ἢ πονηροὺς λογισμούς.

88. Ὅταν πάντοτε, κατὰ τὸν καιρὸ τῆς προσευχῆς, δὲν ἐνοχλεῖ τὸ νοῦ σου κανένα νόημα τοῦ κόσμου, τότε νὰ ξέρεις ὅτι δὲν εἶσαι ἔξω ἀπὸ τὰ ὅρια τῆς ἀπάθειας.

89. Ὅταν ἡ ψυχὴ ἀρχίζει νὰ αἰσθάνεται τὴν ἴδια τὴν ὑγεία της, τότε καὶ τὶς φαντασίες τοῦ ὕπνου τὶς βλέπει χωρὶς ἐμπάθεια καὶ ταραχή.

90. Ὅπως τὸ μάτι τὸ ἑλκύει ἡ ὀμορφιὰ τῶν ὁρατῶν, ἔτσι καὶ τὸν καθαρὸ νοῦ ἡ γνώση τῶν ἀοράτων. Ἀόρατα ἐννοῶ τὰ ἀσώματα.

91. Μεγάλο πρᾶγμα εἶναι νὰ μὴν κινεῖται κανεὶς σὲ κάποιο πάθος ἀπὸ τὰ πράγματα· πολὺ μεγαλύτερο ὅμως εἶναι νὰ μένει ἀπαθὴς ἀπέναντι στὶς φαντασίες τῶν πραγμάτων. Γιατὶ ὁ πόλεμος τῶν δαιμόνων ἐναντίον μας μὲ τοὺς λογισμούς, εἶναι πολὺ πιὸ φοβερὸς ἀπὸ τὸν πόλεμο μέσω τῶν πραγμάτων.

92. Ἐκεῖνος ποὺ κατόρθωσε τὶς ἀρετὲς καὶ πλούτισε μὲ θεία γνώση, ἐπειδὴ βλέπει τὰ πράγματα στὴ φυσική τους κατάσταση, πράττει τὰ πάντα καὶ μιλᾶ γι' αὐτὰ κατὰ τὶς ὑπαγορεύσεις τοῦ ὀρθοῦ λόγου, χωρὶς νὰ σφάλλει καθόλου. Γιατὶ ἀπὸ τὴν ὀρθὴ ἢ μὴ ὀρθὴ χρησιμοποίηση τῶν πραγμάτων εἶναι ποὺ γινόμαστε ἢ ἐνάρετοι ἢ κακοί.

93. Σημάδι τέλειας ἀπάθειας εἶναι νὰ ἀναδύονται πάντοτε στὴν καρδιὰ χωρὶς πάθος τὰ νοήματα τῶν πραγμάτων, τόσο ὅταν εἴμαστε ξυπνητοί, ὅσο καὶ στὸν ὕπνο μας.

94. Ὁ νοῦς ἀποβάλλει μὲ τὴν ἐκτέλεση τῶν ἐντολῶν, τὰ πάθη· μὲ τὴν πνευματικὴ θεωρία τῶν ὁρατῶν, τὰ ἐμπαθὴ νοήματα τῶν πραγμάτων· μὲ τὴ γνώση τῶν ἀοράτων, τὴ θεωρία τῶν ὁρατῶν· τέλος κι αὐτὴν τὴν ἀποβάλλει, μὲ τὴ γνώση τῆς Ἁγίας Τριάδας.

95. Ὅταν ὁ ἥλιος ἀνατέλλει καὶ φωτίζει τὸν κόσμο, φανερώνει καὶ τὸν ἑαυτό του καὶ τὰ πράγματα ποὺ φωτίζονται ἀπὸ αὐτόν. Ἔτσι καὶ ὁ Ἥλιος τῆς δικαιοσύνης, ὅταν ἀνατέλλει στὸν καθαρὸ νοῦ, φανερώνει καὶ τὸν ἑαυτό Του, καὶ τοὺς λόγους* ὅσων ἔχουν γίνει ἀπὸ Αὐτὸν καὶ ὅσων μέλλουν νὰ γίνουν.

96. Δὲν γνωρίζομε τὸ Θεὸ ἀπὸ τὴν οὐσία Του, ἀλλὰ ἀπὸ τὰ θαυμαστὰ ἔργα Του καὶ τὴν πρόνοιά Του γιὰ τὰ ὄντα. Ἀπ' αὐτά, σὰν μέσα ἀπὸ καθρέφτη, βλέπομε τὴν ἄπειρη ἀγαθότητα καὶ σοφία καὶ δύναμή Του.

97. Ὁ καθαρὸς νοῦς κινεῖται ἢ μέσα στὰ χωρὶς πάθος νοήματα τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων, ἢ στὴ φυσικὴ θεωρία τῶν ὁρατῶν ἢ τῶν ἀοράτων, ἢ μέσα στὸ φῶς τῆς Ἁγίας Τριάδας.

98. Ὅταν ὁ νοῦς φτάσει στὴ θεωρία τῶν ὁρατῶν, ἐρευνᾶ ἢ τοὺς φυσικοὺς λόγους τους ἢ τοὺς λόγους ποὺ αὐτοὶ ὑποδηλώνουν, ἢ ζητεῖ τὴν ἴδια τὴν αἰτία τους.

99. Ὅταν πάλι κινεῖται στὴ θεωρία τῶν ἀοράτων, ζητεῖ καὶ τοὺς φυσικούς τους λόγους καὶ τὴν αἰτία τῆς ὑπάρξεώς τους καὶ τὰ ἐπακόλουθά της, καὶ ποιὰ εἶναι ἡ σχετικὴ μὲ αὐτὰ πρόνοια καὶ κρίση.

100. Ὅταν ὁ νοῦς φτάσει στὸ Θεό, ζητεῖ πρῶτα νὰ μάθει τοὺς λόγους περὶ τῆς οὐσίας Του, καθὼς φλέγεται ἀπὸ τὸν πόθο. Δὲν μπορεῖ ὅμως νὰ ἱκανοποιήσει τὸν πόθο του αὐτὸ (γιατὶ κάτι τέτοιο εἶναι τελείως ἀδύνατο σὲ ὅλα γενικῶς τὰ λογικὰ δημιουργήματα)· ἔτσι παρηγορεῖται ἀπὸ τὴ γνώση τῶν σχετικῶν μὲ τὶς ἰδιότητες τοῦ Θεοῦ. Δηλαδὴ τῆς αἰωνιότητας, τῆς ἀπειρίας, τῆς ἀπεριοριστίας, τῆς ἀγαθότητας, τῆς σοφίας, τῆς δυνάμεως νὰ δημιουργεῖ, νὰ προνοεῖ καὶ νὰ κρίνει τὰ ὄντα. Τὸ μόνο ποὺ μποροῦμε νὰ καταλάβομε γι' Αὐτόν, εἶναι ἡ ἀπειρία Του καὶ τὸ ὅτι εἶναι ἀδύνατο νὰ γίνει γνωστός, ὅπως ἔχουν πεῖ οἱ θεολόγοι Γρηγόριος καὶ Διονύσιος Ἀρεοπαγίτης.

* Γιὰ τὴν ἔννοια τῶν «λόγων τῶν ὄντων» βλ. στὰ εἰσαγωγικὰ σχόλια, σελ. 46.

Δεύτερη ἑκατοντάδα τῶν κεφαλαίων περὶ ἀγάπης

Ὅποιος ἀγαπᾶ ἀληθινὰ τὸ Θεό, αὐτὸς ὁπωσδήποτε προσεύχεται χωρὶς νὰ διασπᾶται. Καὶ ὅποιος προσεύχεται μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο, αὐτὸς ἀγαπᾶ ἀληθινὰ τὸ Θεό. Δὲν προσεύχεται ἀπερίσπαστα ἐκεῖνος ποὺ ἔχει τὸ νοῦ του προσηλωμένο σὲ κάτι ἀπὸ τὰ ἐπίγεια.

2. Ὁ νοῦς ποὺ χρονοτριβεῖ σὲ κάποιο αἰσθητὸ πράγμα, ὁπωσδήποτε ἔχει πάθος πρὸς αὐτό· πάθος ἐπιθυμίας, λύπης, ὀργῆς ἢ μνησικακίας. Καὶ ἂν δὲν καταφρονήσει ἐκεῖνο τὸ πράγμα, δὲν μπορεῖ νὰ ἐλευθερωθεῖ ἀπὸ τὸ ἀντίστοιχο πάθος.

3. Ὅταν τὰ πάθη κυριαρχοῦν στὸ νοῦ, τὸν δένουν μὲ τὰ ὑλικὰ πράγματα, καὶ ἀφοῦ τὸν χωρίσουν ἀπὸ τὸ Θεό, τὸν κάνουν νὰ ἀσχολεῖται μὲ αὐτά. Ὅταν ὅμως ἐπικρατήσει ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, τὸν λύνει ἀπὸ τὰ δεσμὰ καὶ τὸν πείθει νὰ περιφρονεῖ ὄχι μόνο τὰ αἰσθητὰ πράγματα, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ τὴν πρόσκαιρη ζωή.

4. Ἀποτέλεσμα τῆς τηρήσεως τῶν ἐντολῶν εἶναι νὰ γίνονται ἀπαθῆ τὰ νοήματα τῶν πραγμάτων. Ἀποτέλεσμα τῆς ἀναγνώσεως καὶ τῆς θεωρίας, νὰ γίνεται ὁ νοῦς ἄυλος καὶ ἀσχημάτιστος. Ἀπ' αὐτὸ προέρχεται τὸ νὰ προσεύχεται κανεὶς ἀπερίσπαστα.

5. Δὲν φτάνει ἡ πρακτικὴ ἐξάσκηση τῶν ἀρετῶν γιὰ νὰ ἐλευθερωθεῖ τελείως ὁ νοῦς ἀπὸ τὰ πάθη, ὥστε νὰ μπορέσει νὰ προσεύχεται ἀπερίσπαστα, ἂν δὲν ἀκολουθοῦν καὶ διάφορες πνευματικὲς θεωρίες. Γιατὶ ἡ πρακτικὴ ἀρετὴ ἐλευθερώνει τὸ νοῦ μόνον ἀπὸ τὴν ἀκράτεια καὶ τὸ μίσος, ἐνῶ οἱ πνευματικὲς θεωρίες τὸν ἀπαλλάσσουν ἀπὸ τὴν λήθη καὶ τὴν ἄγνοια. Καὶ ἔτσι θὰ μπορέσει νὰ προσευχηθεῖ ὅπως πρέπει.

6. Δύο ἀκρότατες καταστάσεις ὑπάρχουν τῆς καθαρῆς προσευχῆς, ἀπὸ τὶς ὁποῖες ἡ μία συμβαίνει στοὺς πρακτικοὺς καὶ ἡ ἄλλη στοὺς θεωρητικούς. Καὶ ἡ πρώτη ἔρχεται στὴν ψυχὴ ἀπὸ τὸν φόβο τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἀγαθὴ ἐλπίδα, ἡ ἄλλη ἀπὸ τὸ θεῖο ἔρωτα καὶ τὴν τελειότατη κάθαρση. Γνώρισμα τῆς πρώτης καταστάσεως εἶναι νὰ μαζεύει κανεὶς τὸ νοῦ του ἀπὸ ὅλα τὰ νοήματα τοῦ κόσμου καί, σὰν νὰ βρίσκεται κοντά του ὁ Θεὸς ὁ ἴδιος, ὅπως καὶ πράγματι εἶναι παρών, νὰ προσεύχεται ἀπερίσπαστα καὶ ἀνενόχλητα. Γνώρισμα τῆς ἄλλης καταστάσεως εἶναι, μέσα σ' αὐτὴ τὴν ὁρμὴ τῆς προσευχῆς νὰ ἁρπαγεῖ ὁ νοῦς ἀπὸ τὸ θεῖο καὶ ἄπειρο φῶς, καὶ μήτε τὸν ἑαυτό του, μήτε κανένα ἄλλο ἀπὸ τὰ ὄντα νὰ ἀντιλαμβάνεται, παρὰ μόνο Αὐτὸν ποὺ ἐνεργεῖ μέσα του μὲ τὴν ἀγάπη τὴν ἔλλαμψη αὐτή. Καὶ τότε εἶναι ποὺ ὁ νοῦς, καθὼς κινεῖται γύρω ἀπὸ τοὺς λόγους περὶ Θεοῦ, δέχεται τὶς φανερώσεις γι' Αὐτὸν καθαρὲς καὶ εὐδιάκριτες.

7. Ἐκεῖνο ποὺ ἀγαπᾶ κανείς, σ' αὐτὸ καὶ εἶναι προσηλωμένος καὶ καταφρονεῖ ὅλα ὅσα τὸν ἐμποδίζουν ἀπὸ αὐτό, γιὰ νὰ μὴ τὸ στερηθεῖ. Καὶ ἐκεῖνος ποὺ ἀγαπᾶ τὸ Θεό, καλλιεργεῖ τὴν καθαρὴ προσευχή, καὶ κάθε πάθος ποὺ τὸν ἐμποδίζει ἀπὸ τὴν ἀγάπη του αὐτή, τὸ ἀποδιώχνει ἀπὸ μέσα του.

8. Ἐκεῖνος ποὺ ἀπέβαλε τὴν μητέρα τῶν παθῶν, τὴ φιλαυτία, εὔκολα ἀπαλλάσσεται, μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀπὸ τὰ ἄλλα πάθη, τὴν ὀργή, τὴ λύπη, τὴν μνησικακία κτλ. Ἐκεῖνος ὅμως ποὺ εἶναι ὑποχείριος στὸ πρῶτο, ἀκόμα καὶ ἂν δὲ θέλει, πληγώνεται καὶ ἀπὸ τὰ ἄλλα πάθη. Φιλαυτία εἶναι ἡ ἄλογη ἀγάπη πρὸς τὸ σῶμά μας.

9. Γιὰ τὶς ἑξῆς πέντε αἰτίες οἱ ἄνθρωποι ἀγαποῦν ὁ ἕνας τὸν ἄλλο μὲ τρόπο εἴτε ἀξιέπαινο, εἴτε ἀξιοκατηγόρητο. Δηλαδὴ ἢ γιὰ τὸ Θεό, ὅπως ὁ ἐνάρετος τοὺς ἀγαπᾶ ὅλους, καὶ ὅπως ἀγαπᾶ τὸν ἐνάρετο κάποιος ποὺ δὲν εἶναι ἀκόμα ἐνάρετος· ἢ γιὰ φυσικοὺς λόγους, ὅπως οἱ γονεῖς ἀγαποῦν τὰ παιδιά τους καὶ ἀντιστρόφως· ἢ ἀπὸ κενοδοξία, ὅπως ἐκεῖνος ποὺ δοξάζεται ἀγαπᾶ ἐκεῖνον ποὺ τὸν δοξάζει· ἢ ἀπὸ φιλαργυρία, ὅπως ἐκεῖνος ποὺ ἀγαπᾶ τὸν πλούσιο, ἐπειδὴ ἔλαβε κάτι ἀπ' αὐτόν· ἢ ἀπὸ φιληδονία, ὅπως ἐκεῖνος ποὺ ἱκανοποιεῖ ἀπὸ ἄλλον τὴν κοιλιά του ἢ τὴ σαρκικὴ του ἐπιθυμία. Ἡ πρώτη αἰτία εἶναι ἀξιέπαινη· ἡ δεύτερη, οὔτε ἀξιέπαινη οὔτε ἀξιοκατηγόρητη· οἱ ὑπόλοιπες εἶναι ἐμπαθεῖς.

10. Ἂν μερικοὺς τοὺς μισεῖς, καὶ μερικοὺς οὔτε τοὺς ἀγαπᾶς οὔτε τοὺς μισεῖς, καὶ ἄλλους τοὺς ἀγαπᾶς μέτρια ἐνῶ ἄλλους πάρα πολύ, ἀπ' αὐτὴ τὴν ἀνισότητα μάθε ὅτι εἶσαι μακριὰ ἀπὸ τὴν τέλεια ἀγάπη, ἡ ὁποία διδάσκει νὰ ἀγαπήσεις κάθε ἄνθρωπο ἐξίσου.

11. Ἀπομακρύνσου ἀπὸ τὸ κακὸ καὶ πράξε τὸ ἀγαθό[33]· δηλαδὴ πολέμησε τοὺς ἐχθρούς, γιὰ νὰ περιορίσεις τὰ πάθη, κι ἔπειτα πρόσεχε νὰ μὴ μεγαλώσουν. Καὶ πάλι πολέμησε γιὰ νὰ ἀποκτήσεις τὶς ἀρετές, κι ἔπειτα πρόσεχε νὰ τὶς φυλάξεις. Αὐτὸ τὸ νόημα ἔχει καὶ ἡ φράση: «Νὰ ἐργάζεσαι καὶ νὰ φυλάγεις»[34].

12. Οἱ δαίμονες, ποὺ μᾶς πειράζουν κατὰ παραχώρηση τοῦ Θεοῦ, ἢ θερμαίνουν τὸ ἐπιθυμητικὸ μέρος τῆς ψυχῆς, ἢ ταράζουν τὸ θυμικό, ἢ θολώνουν τὸ λογιστικό, ἢ προκαλοῦν πόνους στὸ σῶμα, ἢ ἁρπάζουν τὰ πράγματά μας.

13. Οἱ δαίμονες, ἢ μᾶς πειράζουν αὐτοὶ οἱ ἴδιοι ἢ ἐξεγείρουν ἐναντίον μας ἐκείνους ποὺ δὲν φοβοῦνται τὸν Κύριο. Αὐτοὶ οἱ ἴδιοι μᾶς πειράζουν, ὅταν χωριστοῦμε ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, ὅπως τὸν Κύριο στὴν ἔρημο[35]. Καὶ μέσω ἀνθρώπων, ὅταν ζοῦμε μαζὶ μὲ τοὺς ἀνθρώπους, ὅπως τὸν Κύριο μέσω τῶν Φαρισαίων. Ἐμεῖς ὅμως, ἀτενίζοντας τὸ πρότυπό μας, τὸν Κύριο, θὰ τοὺς ἀποκρούσομε καὶ στὶς δύο περιπτώσεις.

14. Ὅταν ὁ νοῦς ἀρχίζει νὰ προοδεύει στὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, τότε ἀρχίζει νὰ τὸν πειράζει ὁ δαίμονας τῆς βλασφημίας, καὶ τοῦ ὑποβάλλει τέτοι-

33. Ψαλμ. 33, 15. 34. Γεν. 2, 15. 35. Ματθ. 4, 3-10.

ους λογισμούς, τοὺς ὁποίους κανένας ἄνθρωπος δὲ μπορεῖ νὰ ἐφεύρει, παρὰ μόνο ὁ τεχνίτης τῆς δουλειᾶς αὐτῆς, ὁ διάβολος. Κι αὐτὸ τὸ κάνει ἀπὸ φθόνο ἐναντίον ἐκείνου ποὺ ἀγαπᾶ τὸ Θεό, γιὰ νὰ τὸν φέρει σὲ ἀπελπισία γιὰ τοὺς λογισμούς του αὐτούς, ὥστε νὰ μὴν τολμήσει νὰ ξαναϋψωθεῖ πρὸς Αὐτὸν μὲ τὴ συνηθισμένη του προσευχή. Τίποτε ὅμως ἀπ' αὐτὸ δὲν ὠφελεῖται ὁ κακοῦργος, ἀλλὰ μᾶλλον μᾶς κάνει πιὸ στερεούς. Γιατὶ ὅταν μᾶς πολεμᾶ καὶ τὸν ἀντιπολεμοῦμε, γινόμαστε πιὸ ἔμπειροι καὶ πιὸ γνήσιοι στὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ. Ἡ ρομφαία του ἃς μπεῖ στὴν καρδιά του καὶ ἃς συντριβοῦν τὰ τόξα του[36].

15. Ὁ νοῦς ὅταν ἀσχολεῖται μὲ τὰ ὁρατά, τὰ νοεῖ ὅπως εἶναι στὴ φύση τους διὰ μέσου τῆς αἰσθήσεως. Καὶ βέβαια, οὔτε ὁ νοῦς εἶναι κακό, οὔτε ἡ κατὰ φύση νόηση, οὔτε τὰ πράγματα, οὔτε ἡ αἴσθηση. Ἐπειδὴ αὐτὰ εἶναι ἔργα τοῦ Θεοῦ. Ποιό εἶναι λοιπὸν τὸ κακό; Εἶναι φανερὸ ὅτι εἶναι τὸ πάθος ποὺ εἰσέρχεται στὴν κατὰ φύση νόηση, καὶ τὸ ὁποῖο μπορεῖ νὰ μὴν ὑπάρχει στὰ διάφορα νοήματα, ἂν ὁ νοῦς εἶναι ἄγρυπνος.

16. Πάθος εἶναι μία κίνηση τῆς ψυχῆς ἔξω ἀπὸ τὴ φυσική της κατάσταση ἢ πρὸς μιὰ ἀγάπη παράλογη, ἢ πρὸς ἕνα μίσος ἄκριτο γιὰ κάποιον ἢ γιὰ κάτι ἀπὸ τὰ αἰσθητά. Παράλογη εἶναι ἡ ἀγάπη λ.χ. γιὰ φαγητὰ ἢ γιὰ γυναίκα ἢ γιὰ χρήματα ἢ γιὰ δόξα περαστικὴ ἢ· γιὰ κάτι ἄλλο ἀπὸ τὰ αἰσθητὰ πράγματα, ἢ πρὸς κάποιον ποὺ ἐξασφαλίζει τὰ παραπάνω. Μίσος ἄκριτο εἶναι λ.χ. εἴτε γιὰ κάτι ἀπ' ὅσα προείπαμε, εἴτε ἐναντίον κάποιου ἐξαιτίας αὐτῶν.

17. Κακία πάλι εἶναι ἡ ἐσφαλμένη κρίση τῶν νοημάτων, τὴν ὁποία ἀκολουθεῖ ἡ κακὴ χρήση τῶν πραγμάτων. Π.χ. στὴν περίπτωση τῆς γυναίκας, ἡ ὀρθὴ κρίση γιὰ τὴ σαρκικὴ ἐπαφή, εἶναι ἡ γέννηση παιδιῶν. Ἐκεῖνος λοιπὸν ποὺ ἀπέβλεψε στὴν ἡδονή, ἔσφαλε στὴν κρίση του, γιατὶ θεώρησε τὸ μὴ καλὸ ὡς καλό. Αὐτὸς λοιπὸν κάνει κακὴ χρήση τῆς γυναίκας, ὅταν ἔρχεται σ' ἐπαφὴ μαζί της. Παρόμοια συμβαίνει καὶ μὲ τὰ ἄλλα πράγματα καὶ νοήματα.

18. Ὅταν οἱ δαίμονες βγάλουν τὸ νοῦ σου ἀπὸ τὴ σωφροσύνη καὶ τὸν περικυκλώσουν μὲ τοὺς λογισμοὺς τῆς πορνείας, τότε λέγε μὲ δάκρυα στὸν Κύριο: «Ἀφοῦ μὲ ἔβγαλαν ἔξω, μὲ περικύκλωσαν[37]· Ἐσὺ ποὺ εἶσαι ἡ ἀγαλλίασή μου, γλύτωσέ με ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ μὲ κύκλωσαν»[38]. Καὶ θὰ σωθεῖς.

19. Ὁ δαίμονας τῆς πορνείας εἶναι δυνατὸς καὶ ἐπιτίθεται μὲ σφοδρότητα σ' αὐτοὺς ποὺ ἀγωνίζονται ἐναντίον αὐτοῦ τοῦ πάθους, καὶ μάλιστα σ' ὅσους δὲν προσέχουν στὸ θέμα τῆς τροφῆς καὶ συναναστρέφονται μὲ γυναῖκες. Γιατὶ ἐξαπατώντας μὲ τρόπο τὸ νοῦ μὲ τὴν ἁπαλότητα τῆς ἡδονῆς, ἐμφανίζεται κατόπιν στὴν ὥρα τῆς ἡσυχίας καὶ μὲ τὴ μνήμη φλογίζει τὸ σῶμα καὶ παρουσιάζει στὸ νοῦ διάφορες μορφές. Ἔτσι τὸν παρακινεῖ νὰ δώσει

36. Ψαλμ. 36, 15. 37. Ψαλμ. 16, 11. 38. Ψαλμ. 31, 7.

τὴ συγκατάθεσή του στὴν ἁμαρτία. Ἂν δὲ θέλεις νὰ χρονίζουν αὐτὲς οἱ μορφὲς μέσα σου, χρησιμοποίησε τὴ νηστεία, τοὺς κόπους, τὴν ἀγρυπνία καὶ τὴν καλὴ ἡσυχία μὲ ἀκατάπαυστη καὶ ἔνθερμη προσευχή.

20. Οἱ δαίμονες ποὺ ζητοῦν ἀδιάκοπα τὴν ψυχή μας, τὴν ζητοῦν μὲ τοὺς ἐμπαθεῖς λογισμούς, γιὰ νὰ τὴν ρίξουν στὴν κατὰ διάνοια ἁμαρτία ἢ στὴν ἔμπρακτη. Ὅταν βροῦν λοιπὸν τὸ νοῦ νὰ μὴν τοὺς δέχεται, τότε θὰ ντραποῦν καὶ θὰ καταισχυνθοῦν. Ὅταν τὸν δοῦν ν' ἀσχολεῖται μὲ τὴν πνευματικὴ θεωρία, τότε θὰ ὑποχωρήσουν καὶ θὰ καταντροπιαστοῦν ταχύτατα.

21. Ἐκεῖνος ποὺ ἑτοιμάζει τὸ νοῦ του πρὸς τοὺς ἱεροὺς ἀγῶνες καὶ διώχνει ἀπὸ αὐτὸν τοὺς ἐμπαθεῖς λογισμούς, εἶναι ἀντίστοιχος μὲ διάκονο. Ἐκεῖνος ποὺ φωτίζει τὸ νοῦ του μὲ τὴ γνώση τῶν ὄντων καὶ ἐξαφανίζει ἀπὸ αὐτὸν τὴν ψευδώνυμη γνώση, εἶναι ἀντίστοιχος μὲ πρεσβύτερο. Κι ἐκεῖνος ποὺ τελειοποιεῖ τὸ νοῦ του, χρίοντάς τον μὲ τὸ ἅγιο μύρο τῆς γνώσεως καὶ προσκυνήσεως τῆς Ἁγίας Τριάδας, εἶναι ἀντίστοιχος μὲ ἐπίσκοπο.

22. Οἱ δαίμονες ἐξασθενοῦν, ὅταν μὲ τὴν ἐργασία τῶν ἐντολῶν περιορίζονται τὰ πάθη μας. Χάνονται ὅμως, ὅταν τὰ πάθη μας ἐξαφανίζονται τελείως μὲ τὴν ἀπάθεια, ἀφοῦ τότε δὲ βρίσκουν αὐτὰ ποὺ τοὺς ἔφερναν μέσα στὴν ψυχὴ καὶ τὴν πολεμοῦσαν. Αὐτὸ ἴσως ἐννοεῖ καὶ ἡ φράση: «Θὰ ἐξασθενήσουν καὶ θὰ χαθοῦν ἀπὸ μπροστά σου»[39].

23. Ἄλλοι ἄνθρωποι ἀπέχουν ἀπὸ τὰ πάθη ἐξαιτίας ἀνθρώπινου φόβου. Ἄλλοι ἀπὸ κενοδοξία. Ἄλλοι γιὰ λόγους ἐγκράτειας. Ἄλλοι ὅμως, ἐλευθερώνονται ἀπὸ τὰ πάθη κατὰ θεϊκὴ ἀπόφαση.

24. Ὅλοι οἱ λόγοι τοῦ Κυρίου, περιέχουν τοῦτα τὰ τέσσερα στοιχεῖα: τὶς ἐντολές, τὰ δόγματα, τὶς ἀπειλές, τὶς ὑποσχέσεις. Καὶ γι' αὐτὰ ὑποφέρομε κάθε σκληραγωγία, δηλαδὴ νηστεῖες, ἀγρυπνίες, χαμαικοιτίες, κόπους καὶ μόχθους σὲ διακονίες, ὕβρεις, ἀτιμίες, βασανισμούς, θανάτους καὶ τὰ ὅμοια. «Γιὰ τοὺς λόγους Σου —λέει ὁ Δαβίδ— ἐγὼ περπάτησα σκληροὺς δρόμους»[40].

25. Ἀνταμοιβὴ τῆς ἐγκράτειας εἶναι ἡ ἀπάθεια. Ἀνταμοιβὴ τῆς πίστεως εἶναι ἡ γνώση. Ἡ ἀπάθεια γεννᾶ τὴ διάκριση, ἐνῶ ἡ γνώση τὴν ἀγάπη πρὸς τὸ Θεό.

26. Ὅταν ὁ νοῦς κατορθώνει τὴν πρακτικὴ ἀρετή, προκόβει στὴ φρόνηση· ὅταν κατορθώνει τὴ θεωρητική, προκόβει στὴ γνώση. Ἰδίωμα τῆς πρώτης εἶναι νὰ ὁδηγεῖ τὸν ἀγωνιστὴ σὲ διάκριση ἀρετῆς καὶ κακίας, ἐνῶ τῆς θεωρητικῆς νὰ ὁδηγεῖ αὐτὸν ποὺ μετέχει σ' αὐτὴν στοὺς λόγους γιὰ τὰ ἀσώματα καὶ τὰ σωματικὰ ὄντα. Καὶ τότε γίνεται ἄξιος γιὰ τὴ θεολογικὴ χάρη, ὅταν, περνώντας μὲ τὰ φτερὰ τῆς ἀγάπης ἀπ' ὅλα ὅσα ἔχουν λεχθεῖ, ἔρθει σὲ θεωρία καὶ ἐξετάσει —ὅσο εἶναι δυνατὸ στὸν ἀνθρώπινο νοῦ— τὸ λόγο περὶ τῶν ἰδιοτήτων τοῦ Θεοῦ, μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Πνεύματος.

39. Ψαλμ. 9, 4. 40. Ψαλμ. 16, 4.

27. Ὅταν πρόκειται νὰ θεολογήσεις, μὴν ἀναζητήσεις τοὺς λόγους ποὺ ἀφοροῦν στὴν οὐσία τοῦ Θεοῦ, γιατὶ δὲν μπορεῖ νὰ τοὺς βρεῖ νοῦς ἀνθρώπου, ἀλλὰ καὶ νοῦς κάποιου ἀπὸ τὰ ὄντα ποὺ εἶναι μετὰ τὸ Θεό. Ἀλλὰ νὰ ἐξετάζεις, ὅσο εἶναι δυνατό, τοὺς λόγους γιὰ τὶς ἰδιότητες τοῦ Θεοῦ, δηλαδὴ γιὰ τὴν αἰωνιότητά Του, τὴν ἀπειρία καὶ ἀπεριοριστία, τὴν ἀγαθότητα, τὴ σοφία καὶ τὴ δύναμή Του νὰ δημιουργεῖ, νὰ προνοεῖ καὶ νὰ κρίνει τὰ ὄντα. Μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, μέγας θεολόγος εἶναι ἐκεῖνος ποὺ ἀνακαλύπτει —ἔστω καὶ λίγο— τοὺς λόγους αὐτούς.

28. Δυνατὸς ἄνθρωπος εἶναι ἐκεῖνος ποὺ ἕνωσε τὴ γνώση μὲ τὴν πράξη. Γιατὶ μὲ τὴν πράξη μαραίνει τὴν ἐπιθυμία καὶ ἡμερώνει τὸ θυμό, ἐνῶ μὲ τὴ γνώση δίνει φτερὰ στὸ νοῦ καὶ ὑψώνεται πρὸς τὸ Θεό.

29. Ὅταν ὁ Κύριος λέει: «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατέρας εἴμαστε ἕνα»[41], ἐννοεῖ τὴν ταυτότητα τῆς οὐσίας. Κι ὅταν πάλι λέει: «Ἐγὼ εἶμαι στὸν Πατέρα κι ὁ Πατέρας σ' ἐμένα»[42], φανερώνει ὅτι οἱ ὑποστάσεις εἶναι ἀχώριστες. Οἱ τριθεΐτες λοιπόν, ποὺ χωρίζουν τὸν Υἱὸ ἀπὸ τὸν Πατέρα, πέφτουν σὲ διπλὸ γκρεμό. Ὅταν λένε ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι αἰώνιος ὅπως καὶ ὁ Πατέρας, Τὸν χωρίζουν ὅμως ἀπὸ Αὐτόν, ἀναγκάζονται νὰ ποῦν ὅτι δὲν γεννήθηκε ἀπὸ τὸν Πατέρα καὶ νὰ πέσουν στὴν παραδοχὴ τριῶν Θεῶν καὶ τριῶν ἀρχῶν. Ὅταν λένε ὅτι ὁ Υἱὸς γεννήθηκε ἀπὸ τὸν Πατέρα, ἀλλὰ Τὸν χωρίζουν ἀπὸ Αὐτόν, ἀναγκάζονται νὰ ποῦν ὅτι δὲν εἶναι αἰώνιος ὅπως ὁ Πατέρας καὶ νὰ θέσουν στὴν ἐξουσία τοῦ χρόνου τὸν Κύριο τῶν χρόνων. Γιατί, καθὼς λέει ὁ μέγας Γρηγόριος, πρέπει καὶ σὲ ἕνα Θεὸ νὰ πιστεύομε, καὶ τὶς τρεῖς Ὑποστάσεις νὰ ὁμολογοῦμε, καὶ τὴν κάθε μία μὲ τὴν ἰδιότητά της. Γιατί, ναὶ μὲν ἡ θεότητα διαιρεῖται, ἀλλὰ ἀδιαιρέτως· καὶ ἑνώνεται, ἀλλὰ διαιρετῶς, ὅπως λέει ὁ ἴδιος Γρηγόριος. Καὶ γιὰ τοῦτο, εἶναι ὑπέρλογη καὶ ἡ διαίρεση καὶ ἡ ἕνωση. Γιατί, τί παράδοξο θὰ ἦταν, ἂν ὅπως ὁ ἄνθρωπος μὲ τὸν ἄνθρωπο, ἔτσι ἑνώνονταν καὶ χωρίζονταν ὁ Υἱὸς μὲ τὸν Πατέρα καὶ τίποτε περισσότερο;

30. Ὁ τέλειος στὴν ἀγάπη, ποὺ ἔφτασε στὴν ἀκρότητα τῆς ἀπάθειας, δὲν γνωρίζει διαφορὰ δικοῦ του καὶ ξένου, ἢ δικῆς του καὶ ξένης, ἢ πιστοῦ καὶ ἀπίστου, ἢ δούλου καὶ ἐλευθέρου, ἢ γενικὰ ἀρσενικοῦ καὶ θηλυκοῦ. Ἀλλ' ἐπειδὴ ἔχει γίνει ἀνώτερος ἀπὸ τὴν τυραννία τῶν παθῶν καὶ ἀποβλέπει στὴ μία ἀνθρώπινη φύση, ὅλους τοὺς θεωρεῖ ἴσους καὶ ἔχει τὴν ἴδια διάθεση ἀπέναντι ὅλων. Γιατὶ δὲν ὑπάρχει γι' αὐτὸν Ἕλληνας καὶ Ἰουδαῖος, οὔτε ἀρσενικὸ καὶ θηλυκό, οὔτε δοῦλος καὶ ἐλεύθερος, ἀλλὰ ὅλα καὶ σὲ ὅλα ὁ Χριστός[43].

31. Ἀπὸ τὰ πάθη ποὺ βρίσκονται μέσα στὴν ψυχὴ παίρνουν οἱ δαίμονες τὶς ἀφορμὲς καὶ ὑποκινοῦν μέσα μας τοὺς ἐμπαθεῖς λογισμούς. Κατόπιν πολεμοῦν μὲ αὐτοὺς τὸ νοῦ καὶ τὸν βιάζουν νὰ δώσει τὴ συγκατάθεσή του στὴν ἁμαρτία. Ἀφοῦ νικηθεῖ, τὸν ὁδηγοῦν στὴν κατὰ διάνοια ἁμαρτία· καὶ

41. Ἰω. 10, 30. 42. Ἰω. 14, 11. 43. Κολ. 3, 11.

ὅταν αὐτὴ συντελεσθεῖ, τὸν φέρνουν αἰχμάλωτο στὴν πράξη. Κατόπιν, αὐτοὶ ποὺ μὲ τοὺς λογισμοὺς ἐρήμωσαν τὴν ψυχή, ἀποχωροῦν μαζὶ μὲ αὐτούς, καὶ μένει στὸ νοῦ μόνον τὸ εἴδωλο τῆς ἁμαρτίας, γιὰ τὸ ὁποῖο λέει ὁ Κύριος: «Ὅταν δεῖτε τὸ βδελυρὸ εἴδωλο τῆς ἐρημώσεως νὰ στέκεται σὲ τόπο ἅγιο —ὁποιος διαβάζει, ἂς ἐννοεῖ...»[44]. Ἂς ἐννοεῖ ὅτι τόπος ἅγιος καὶ ναὸς τοῦ Θεοῦ εἶναι ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου, μέσα στὸν ὁποῖο οἱ δαίμονες, ἀφοῦ ἐρημώσουν μὲ τοὺς ἐμπαθεῖς λογισμοὺς τὴν ψυχή, τοποθετοῦν τὸ εἴδωλο τῆς ἁμαρτίας. Ὅτι καὶ ἱστορικῶς ἔγιναν αὐτά, κανεὶς ἀπὸ ἐκείνους ποὺ διάβασαν τὸν Ἰώσηπο, δὲν ἀμφιβάλλει. Πλὴν μερικοὶ λένε ὅτι αὐτὰ θὰ γίνουν καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴ τοῦ ἀντιχρίστου.

32. Τρία πράγματα εἶναι ποὺ μᾶς παρακινοῦν στὰ καλά: τὰ φυσικὰ σπέρματα, οἱ ἅγιοι ἄγγελοι καὶ ἡ ἀγαθὴ προαίρεση. Φυσικὰ σπέρματα ἐννοῶ τὸ ἑξῆς: ὅταν αὐτὸ ποὺ θέλομε νὰ μᾶς κάνουν οἱ ἄνθρωποι, τὸ κάνομε κι ἐμεῖς σ' αὐτούς[45]· ἢ ὅταν δοῦμε κανέναν σὲ στενοχώρια ἢ σὲ ἀνάγκη καὶ ἐκ φύσεως τὸν ἐλεοῦμε. Οἱ ἅγιοι ἄγγελοι μᾶς παρακινοῦν ὅταν, βαδίζοντας γιὰ κάποιο καλὸ πράγμα, βροῦμε βοήθεια καλὴ καὶ προχωρήσομε. Καὶ ἡ ἀγαθὴ προαίρεση, ὅταν διακρίνομε τὸ καλὸ ἀπὸ τὸ κακὸ καὶ προτιμοῦμε τὸ καλό.

33. Τρία πάλι εἶναι ἐκεῖνα ποὺ μᾶς παρακινοῦν στὰ κακά: τὰ πάθη, οἱ δαίμονες καὶ ἡ κακὴ προαίρεση. Τὰ πάθη, ὅπως ὅταν ἐπιθυμοῦμε κάτι παράλογο· ὅπως π.χ. ἕνα φαγητὸ ὄχι στὸν ὁρισμένο του καιρὸ ἢ χωρὶς ἀνάγκη, ἢ γυναίκα ὄχι γιὰ σκοπὸ τεκνογονίας ἢ ὄχι τὴ νόμιμη σύζυγο. Κι ἀκόμα ὅταν θυμώνομε ἢ λυπούμαστε ἄδικα· π.χ. ἐναντίον ἐκείνου ποὺ μᾶς προξένησε ἀτιμία ἢ ζημία. Οἱ δαίμονες, ὅπως ὅταν καιροφυλακτοῦν νὰ μᾶς βροῦν σὲ ἀμέλεια καὶ τότε ξαφνικὰ μᾶς ἐπιτίθενται καὶ κινοῦν ἐναντίον μας τὰ πιὸ πάνω πάθη καὶ τὰ ὅμοια. Καὶ ἡ κακὴ προαίρεση, ὅπως ὅταν, ἐνῶ ξέρομε τὸ καλό, προτιμοῦμε τὸ κακό.

34. Ὁ μισθὸς τῶν κόπων τῆς ἀρετῆς εἶναι ἡ ἀπάθεια καὶ ἡ γνώση. Αὐτὲς γίνονται πρόξενοι τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, ὅπως ἀντιθέτως τὰ πάθη καὶ ἡ ἄγνοια προξενοῦν τὴν αἰώνια κόλαση. Ἐκεῖνος λοιπὸν ποὺ κοπιάζει γιὰ ἀνθρώπινη δόξα καὶ ὄχι γιὰ τὸ ἀληθινὸ καλό, ἀκούει ἀπὸ τὴ Γραφή: «Ζητᾶτε καὶ δὲν παίρνετε, ἐπειδὴ ζητᾶτε μὲ κακὸ σκοπό»[46].

35. Ὑπάρχουν πολλὰ φύσει καλὰ ποὺ κάνουν οἱ ἄνθρωποι, τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι καλὰ γιὰ κάποια αἰτία· π.χ. ἡ νηστεία, ἡ ἀγρυπνία, ἡ προσευχή, ἡ ψαλμωδία, ἡ φιλοξενία, εἶναι φύσει καλὰ ἔργα, ἀλλ' ὅταν γίνονται ἀπὸ κενοδοξία, δὲν εἶναι καλά.

36. Γιὰ ὅλα ὅσα κάνομε, ὁ Θεὸς ἐξετάζει τὸ σκοπό, ἂν τὰ κάνομε γι' Αὐτὸν ἢ ἀπὸ ἄλλη αἰτία.

37. Ὅταν ἡ Γραφὴ μᾶς λέει: «Σὺ θ' ἀποδώσεις στὸν καθένα κατὰ τὰ

44. Ματθ. 24, 15. 45. Λουκ. 6, 31. 46. Ἰακ. 4, 3.

ἔργα του»[47], δὲν ἐννοεῖ ὅτι ὁ Θεὸς ἀνταμείβει τὰ ἔργα ποὺ γίνονται ἔξω ἀπὸ τὸν ὀρθὸ σκοπό, ἂν καὶ φαίνονται καλά, ἀλλὰ μόνον ἐκεῖνα ποὺ γίνονται σύμφωνα μὲ τὸν ὀρθὸ σκοπό. Γιατὶ ἡ κρίση τοῦ Θεοῦ δὲν ἀποβλέπει στὰ ἔργα, ἀλλὰ στὸ σκοπὸ γιὰ τὸν ὁποῖο γίνονται τὰ ἔργα.

38. Ὁ δαίμονας τῆς ὑπερηφάνειας ἔχει διπλὴ πονηρία· ἢ πείθει τὸ μοναχὸ νὰ ἀποδίδει στὸν ἑαυτό του τὰ κατορθώματα καὶ ὄχι στὸ Θεό, ὁ ὁποῖος εἶναι καὶ χορηγὸς τῶν καλῶν καὶ βοηθὸς γιὰ τὴν κατόρθωσή τους, ἤ, ἂν δὲν πείθεται σ' αὐτό, τοῦ ὑποβάλλει τὴν ἰδέα νὰ ἐξευτελίζει τοὺς πιὸ ἀτελεῖς ἀπὸ τοὺς ἀδελφοὺς μοναχούς. Ἀγνοεῖ ὅμως αὐτὸς ποὺ ὑποβάλλεται, ὅτι ὁ δαίμονας προσπαθεῖ νὰ τὸν πείσει νὰ ἀρνηθεῖ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ. Ἂν δηλαδὴ τοὺς ἐξευτελίζει ἐκείνους, γιατὶ δὲν μπόρεσαν νὰ πραγματοποιήσουν τὴν ἀρετὴ ὅπως αὐτός, τότε παραδέχεται ὅτι αὐτὸς μὲ τὴ δική του δύναμη τὴν κατόρθωσε, πράγμα ἀδύνατο, ἀφοῦ ὁ Κύριος εἶπε: «Χωρὶς ἐμένα δὲν μπορεῖτε νὰ κάνετε τίποτε»[48]. Γιατὶ ὅταν ἡ δική μας ἀσθένεια κινηθεῖ πρὸς τὰ καλά, χωρὶς τὸν Χορηγὸ τῶν καλῶν, δὲν μπορεῖ νὰ τὰ ὁλοκληρώσει.

39. Ἐκεῖνος ποὺ γνώρισε τὴν ἀσθένεια τῆς ἀνθρώπινης φύσεως, αὐτὸς δοκίμασε τὴ θεία δύναμη. Καὶ ἐπειδὴ ἄλλα ἔχει κατορθώσει κι ἄλλα ἐπιδιώκει νὰ κατορθώσει μὲ τὴ θεία δύναμη, δὲν ἐξευτελίζει ποτὲ κανένα ἄνθρωπο. Γιατὶ γνωρίζει ὅτι ὅπως βοήθησε ὁ Θεὸς τὸν ἴδιο καὶ τὸν ἐλευθέρωσε ἀπὸ πολλὰ καὶ φοβερὰ πάθη, ἔτσι εἶναι σὲ θέση νὰ βοηθήσει καὶ ὅλους, ὅταν θέλει, καὶ μάλιστα ἐκείνους ποὺ ἀγωνίζονται γι' Αὐτόν· ἂν καὶ γιὰ λόγους ποὺ μόνος Ἐκεῖνος γνωρίζει, δὲν τοὺς ἐλευθερώνει ὅλους μαζὶ ἀπὸ τὰ πάθη, ἀλλὰ ξεχωριστά, ὡς ἀγαθὸς καὶ φιλάνθρωπος γιατρός, ἐλευθερώνει τὸν καθένα ποὺ προσπαθεῖ.

40. Ὅταν σταματοῦν νὰ ἐνεργοῦν τὰ πάθη, ἢ γιατὶ κόπηκαν οἱ αἰτίες τους ἢ γιατὶ οἱ δαίμονες ὑποχωροῦν ἀπὸ δόλο, τότε ἐμφανίζεται ἡ ὑπερηφάνεια.

41. Σχεδὸν κάθε ἁμαρτία γίνεται γιὰ χάρη ἡδονῆς, καὶ ἡ ἐξάλειψή της γίνεται μὲ τὴν κακοπάθεια καὶ τὴ λύπη ποὺ προξενοῦνται εἴτε θεληματικὰ μὲ τὴ μετάνοια, εἴτε μὲ τρόπο ποὺ οἰκονομεῖ ἡ θεία πρόνοια. Γιατὶ ἂν ἀνακρίναμε τὸν ἑαυτό μας, δὲν θὰ καταδικαζόμαστε ἀπὸ τὸ Θεό· καὶ ὅταν δοκιμαζόμαστε ἀπὸ τὸν Κύριο μὲ θλίψεις, μᾶς παιδαγωγεῖ γιὰ νὰ μὴν κατακριθοῦμε μαζὶ μὲ τὸν κόσμο[49].

42. Ὅταν σοῦ ἔρθει ἀναπάντεχος πειρασμός, μὴν κατηγορεῖς ἐκεῖνον ἀπὸ τὸν ὁποῖο προῆλθε, ἀλλὰ ἐξέταζε τὸ γιατί σοῦ ἦρθε, καὶ θὰ βρεῖς διόρθωση. Ἐπειδὴ εἴτε ἀπὸ ἐκεῖνον, εἴτε ἀπὸ ἄλλον, σοῦ ἔπρεπε νὰ τὸ πιεῖς τὸ πικρὸ ποτήρι τῆς κρίσεως τοῦ Θεοῦ.

43. Ἀκριβῶς ἐπειδὴ εἶσαι κακότροπος, μὴν ἀρνεῖσαι τὴν κακοπάθεια,

47. Ψαλμ. 61, 13. 48. Ἰω. 15, 5. 49. Α' Κορ. 11, 31-32.

γιὰ νὰ ταπεινωθεῖς μὲ αὐτὴν καὶ νὰ ξεράσεις τὴν ὑπερηφάνεια.

44. Ἄλλοι πειρασμοὶ φέρνουν στοὺς ἀνθρώπους ἡδονές, ἄλλοι λύπες, ἄλλοι σωματικοὺς πόνους. Καὶ ἀνάλογα μὲ τὴν αἰτία τῶν παθῶν ποὺ βρίσκεται στὴν ψυχή, ἐπιβάλλει καὶ τὸ φάρμακο ὁ Γιατρὸς τῶν ψυχῶν μὲ τὴν κρίση Του.

45. Οἱ πειρασμοὶ σὲ ἄλλους στέλνονται ἀπὸ τὸ Θεὸ γιὰ τὴν ἐξάλειψη ἁμαρτημάτων ποὺ ἔχουν ἤδη γίνει, σὲ ἄλλους γιὰ ἁμαρτήματα ποὺ τώρα γίνονται, καὶ σὲ ἄλλους γιά νὰ τοὺς ἐμποδίσουν ἀπὸ ἁμαρτήματα ποὺ πρόκειται νὰ γίνουν στὸ μέλλον. Ἐκτὸς βέβαια ἀπὸ ἐκείνους τοὺς πειρασμοὺς ποὺ στέλνονται γιὰ νὰ δοκιμαστεῖ κάποιος, ὅπως στὴν περίπτωση τοῦ Ἰώβ.

46. Ὁ φρόνιμος ἄνθρωπος, ἐπειδὴ ἀναλογίζεται τὴ θεραπευτικὴ ἐνέργεια τῆς κρίσεως τοῦ Θεοῦ, ὑπομένει εὐχαρίστως τὶς συμφορὲς ποὺ τοῦ ἐπέρχονται καὶ σκέφτεται ὅτι κανένας ἄλλος δὲν εἶναι αἴτιός τους παρὰ μόνον οἱ ἁμαρτίες του. Ὁ ἀνόητος ὅμως, ἐπειδὴ δὲ γνωρίζει τὴ σοφότατη πρόνοια τοῦ Θεοῦ, ὅταν ἁμαρτάνει καὶ τιμωρεῖται, θεωρεῖ ὡς αἰτίους τῶν συμφορῶν του ἢ τὸ Θεό, ἢ τοὺς ἀνθρώπους.

47. Ὑπάρχουν μερικὰ μέσα ποὺ σταματοῦν τὴν πρόοδο τῶν παθῶν καὶ δὲν τὰ ἀφήνουν νά μεγαλώσουν· καὶ ἄλλα ποὺ ὁδηγοῦν στὴν ἐλάττωσή τους καὶ τὰ περιορίζουν. Ἡ νηστεία, γιὰ παράδειγμα, ὁ κόπος καὶ ἡ ἀγρυπνία δὲν ἀφήνουν τὴν ἐπιθυμία νὰ αὐξηθεῖ. Ἡ ἀναχώρηση ὅμως καὶ ἡ θεωρία, ἡ προσευχὴ καὶ ὁ ἔρωτας πρὸς τὸ Θεὸ τὴν ἐλαττώνουν καὶ τὴν ὁδηγοῦν στὴν ἐξαφάνιση. Τὸ ἴδιο συμβαίνει μὲ τὸν θυμό. Ἡ μακροθυμία, ἡ ἀμνησικακία καὶ ἡ πραότητα σταματοῦν τὸ θυμὸ καὶ δὲν τὸν ἀφήνουν νὰ μεγαλώνει, ἐνῶ ἡ ἀγάπη, ἡ ἐλεημοσύνη, ἡ καλωσύνη καὶ ἡ φιλανθρωπία, ὁδηγοῦν στὴν ἐλάττωση τοῦ θυμοῦ.

48. Ἐκείνου ποὺ ὁ νοῦς εἶναι πάντοτε κοντὰ στὸ Θεό, αὐτοῦ καὶ ἡ ἐπιθυμία αὐξήθηκε πάρα πολὺ κι ἔγινε θεῖος ἔρωτας καὶ τὸ θυμικὸ ὁλόκληρο μεταβλήθηκε σὲ θεία ἀγάπη. Γιατὶ ὁ νοῦς, μὲ τὴν πολύκαιρη μέθεξη τῆς θείας ἐλλάμψεως, ἀφοῦ ἔγινε ὅλος φωτεινός, καὶ τὸ παθητικὸ μέρος του ἀφοῦ τὸ ὑπέταξε σφιχτὰ στὸν ἑαυτό του, τὸ μετέβαλε —ὅπως εἶπα— σὲ ἀκατάληπτο θεῖο ἔρωτα καὶ ἀκατάπαυστη ἀγάπη καὶ τὸ ἔφερε ἐξ ὁλοκλήρου ἀπὸ τὰ ἐπίγεια πρὸς τὸ Θεῖο.

49. Ἐκεῖνος ποὺ δὲν φθονεῖ, μήτε ὀργίζεται, μήτε μνησικακεῖ ἐναντίον αὐτοῦ ποὺ τὸν λύπησε, δὲ σημαίνει ὅτι ἤδη ἔχει ὁπωσδήποτε καὶ ἀγάπη πρὸς αὐτόν. Γιατὶ μπορεῖ καὶ χωρὶς νά ἀγαπᾶ, νά μὴν ἀνταποδίδει κακὸ στὸ κακό, λόγω τῆς ἐντολῆς[50]· δὲν μπορεῖ ὅμως ἐξάπαντος καὶ νά ἀνταποδώσει καλὸ στὸ κακὸ ἀβίαστα. Γιατὶ τὸ νὰ εὐεργετεῖ κανεὶς μὲ ὅλη του τὴν καρδιὰ ὅσους τὸν μισοῦν, εἶναι ἰδίωμα μόνο τῆς τέλειας πνευματικῆς ἀγάπης.

50. Ρωμ. 12, 17.

50. Ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἀγαπᾶ κάποιον, δὲν σημαίνει ὅτι καὶ τὸν μισεῖ ὁπωσδήποτε· οὔτε πάλι ἐκεῖνος ποὺ δὲν μισεῖ, ὁπωσδήποτε ἀγαπᾶ, ἀλλὰ μπορεῖ νὰ εἶναι σὲ μιὰ μέση κατάσταση, οὔτε νὰ ἀγαπᾶ, οὔτε νὰ μισεῖ. Τὴν ἀγαπητικὴ διάθεση τὴν προξενοῦν μόνο οἱ πέντε τρόποι ποὺ ἀναφέρονται στὸ ἔνατο κεφάλαιο αὐτῆς τῆς ἑκατοντάδας· ὁ ἀξιέπαινος, ὁ μέσος καὶ οἱ ἀξιοκατηγόρητοι.

51. Ὅταν δεῖς τὸ νοῦ σου νὰ ἀπασχολεῖται μὲ εὐχαρίστηση μὲ τὰ ὑλικὰ καὶ νὰ καταγίνεται μὲ τὰ νοήματά τους, νὰ γνωρίζεις ὅτι μᾶλλον τὰ ὑλικὰ ἀγαπᾶς παρὰ τὸ Θεό. «Γιατὶ ὅπου εἶναι ὁ θησαυρός σας, λέει ὁ Κύριος, ἐκεῖ θὰ εἶναι καὶ ἡ καρδιά σας»[51].

52. Ὁ νοῦς ποὺ ἑνώνεται μὲ τὸ Θεὸ καὶ παραμένει σ' Αὐτὸν μὲ προσευχὴ καὶ ἀγάπη, γίνεται σοφὸς καὶ ἀγαθὸς καὶ δυνατὸς καὶ φιλάνθρωπος καὶ ἐλεήμων καὶ μακρόθυμος, καὶ μὲ μιὰ λέξη ἔχει ἐπάνω του ὅλα τὰ θεῖα ἰδιώματα. Ὅταν ὅμως ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὸ Θεό, ἢ γίνεται κτηνώδης, καθὼς γίνεται φιλήδονος, ἢ θηριώδης, μαχόμενος γιὰ τὰ ὑλικὰ μὲ τοὺς ἀνθρώπους.

53. Κόσμο ὀνομάζει ἡ Γραφὴ τὰ ὑλικὰ πράγματα. Καὶ κοσμικοὶ εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ ἀπασχολοῦν τὸ νοῦ τους μὲ αὐτά, καὶ σ' αὐτοὺς λέει ἐπιτιμητικά: «Μὴν ἀγαπᾶτε τὸν κόσμο, μήτε ὅσα εἶναι τοῦ κόσμου. Ἡ ἐπιθυμία τῆς σάρκας καὶ ἡ ἐπιθυμία τῶν ματιῶν καὶ ἡ ἀλαζονεία τοῦ πλούτου, ὅλα αὐτὰ δὲν προέρχονται ἀπὸ τὸ Θεό, ἀλλὰ ἀπὸ τὸν κόσμο κλπ.»[52].

54. Μοναχὸς εἶναι ἐκεῖνος ποὺ ἀπομάκρυνε τὸ νοῦ του ἀπὸ τὰ ὑλικὰ πράγματα καὶ εἶναι ἀφοσιωμένος στὸ Θεὸ μὲ ἐγκράτεια, ἀγάπη, ψαλμωδία καὶ προσευχή.

55. Ὁ πρακτικὸς —αὐτὸς ποὺ καλλιεργεῖ τὶς πρακτικὲς ἀρετές— εἶναι νοητὸς κτηνοτρόφος. Γιατὶ τὰ ἠθικὰ κατορθώματα ἔχουν θέση κτηνῶν. Γι' αὐτὸ ἔλεγε ὁ Ἰακώβ: «Οἱ δοῦλοι σου εἶναι κτηνοτρόφοι»[53]. Ὁ γνωστικὸς εἶναι βοσκὸς προβάτων. Γιατὶ οἱ λογισμοὶ παρομοιάζονται μὲ πρόβατα ποὺ τὰ βόσκει ὁ νοῦς στὰ ὄρη τῶν θεωριῶν. Γι' αὐτὸ καὶ κάθε βοσκὸς προβάτων εἶναι βδέλυγμα γιὰ τοὺς Αἰγυπτίους[53], δηλαδὴ τὶς δαιμονικὲς δυνάμεις.

56. Ὁ φαῦλος νοῦς, ὅταν τὸ σῶμα κινεῖται μέσω τῶν αἰσθήσεων στὶς ἐπιθυμίες καὶ τὶς ἡδονές του, τὸ ἀκολουθεῖ καὶ συγκατατίθεται στὶς φαντασίες καὶ τὶς ὁρμές του. Ἐνῶ ὁ ἐνάρετος νοῦς ἐγκρατεύεται καὶ συγκρατεῖ τὸν ἑαυτό του ἀπὸ τὶς ἐμπαθεῖς φαντασίες καὶ ὁρμὲς καὶ μᾶλλον φροντίζει νὰ καλυτερεύσει αὐτὲς τὶς κινήσεις του.

57. Ἀπὸ τὶς ἀρετές, ἄλλες εἶναι σωματικές, ἄλλες ψυχικές. Σωματικὲς εἶναι ἡ νηστεία, ἡ ἀγρυπνία, ἡ χαμαικοιτία, ἡ διακονία, τὸ ἐργόχειρο ποὺ κάνομε γιὰ νὰ μὴν ἐπιβαρύνομε ἄλλους ἢ γιὰ νὰ μποροῦμε νὰ ἐλεοῦμε κτλ. Ψυχικὲς ἀρετὲς εἶναι ἡ ἀγάπη, ἡ μακροθυμία, ἡ πραότητα, ἡ ἐγκράτεια, ἡ προσευχὴ κλπ. Ἂν λοιπὸν ἀπὸ κάποια ἀνάγκη ἢ περίσταση σωματική, π.χ. ἀρρώστια ἢ κάτι παρόμοιο, μᾶς συμβεῖ νὰ μὴν μποροῦμε νὰ ἐκτελέσομε τὶς σωματικὲς ἀρετὲς ποὺ ἀναφέραμε παραπάνω, ἔχομε συγχώρηση ἀπὸ τὸν Κύριο, ποὺ γνωρίζει καὶ τὶς αἰτίες. Ἂν ὅμως δὲν ἐκτελοῦμε τὶς ψυχικὲς ἀρετές, δὲ θὰ ἔχομε καμιὰ ἀπολογία, γιατὶ δὲν ὑπάρχει καμιὰ ἀνάγκη ποὺ νὰ δικαιολογεῖ τὴ μὴ ἐκτέλεσή τους.

51. Ματθ. 6, 21. 52. Α' Ἰω. 2, 15-16. 53. Γεν. 46, 34.

58. Ἡ ἀγάπη πρὸς τὸ Θεὸ πείθει ἐκεῖνον ποὺ τὴν ἔχει νὰ καταφρονεῖ κάθε ἡδονὴ ποὺ εἶναι περαστική, καὶ κάθε κόπο καὶ λύπη. Ἂς σὲ πείσουν ὅλοι οἱ ἅγιοι, οἱ ὁποῖοι τόσα ἔπαθαν γιὰ τὸ Χριστό.

59. Πρόσεχε τὸν ἑαυτό σου ἀπὸ τὴν μητέρα τῶν κακῶν, τὴ φιλαυτία, ἡ ὁποία εἶναι ἡ παράλογη ἀγάπη τοῦ σώματος. Ἀπὸ αὐτὴ γεννιοῦνται, μοιάζοντας εὔλογοι, οἱ πρῶτοι καὶ ἐμπαθεῖς καὶ γενικότατοι τρεῖς μανιώδεις λογισμοί, τῆς γαστριμαργίας, τῆς φιλαργυρίας καὶ τῆς κενοδοξίας, ξεκινώντας ἀπὸ τὴν ἀνυπέρβλητη τάχα ἀνάγκη τοῦ σώματος, κι ἀπὸ αὐτοὺς γεννιέται ὅλος ὁ κατάλογος τῶν κακῶν. Πρέπει λοιπόν, ὅπως εἴπαμε, νὰ προσέχομε καὶ νὰ τὴν πολεμοῦμε μὲ μεγάλη νήψη. Καὶ ὅταν ἀφανιστεῖ ἡ φιλαυτία, ἀφανίζονται μαζί της καὶ ὅλα ὅσα γεννιοῦνται ἀπ' αὐτήν.

60. Τὸ πάθος τῆς φιλαυτίας ὑποβάλλει στὸ μοναχὸ νὰ λυπᾶται τὸ σῶμα του καὶ νὰ τοῦ χορηγεῖ τροφὴ πέρα ἀπ' ὅσο πρέπει, δῆθεν γιὰ νὰ μὴν ἀσθενήσει, καὶ ἔτσι παρασύρεται σιγὰ-σιγὰ καὶ πέφτει στὸ βάραθρο τῆς φιληδονίας· στὸν κοσμικό, ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος, ὑποβάλλει νὰ φροντίζει πῶς νὰ ἱκανοποιεῖ τὶς ἐπιθυμίες του.

61. Ἡ κορυφαία κατάσταση τῆς προσευχῆς εἶναι, ὅπως λένε, τὸ νὰ ἀποξενωθεῖ ὁ νοῦς ἀπὸ τὴ σάρκα καὶ τὸν κόσμο καὶ νὰ γίνει ἄυλος τελείως καὶ ἀσχημάτιστος τὴν ὥρα τῆς προσευχῆς. Ἐκεῖνος λοιπὸν ποὺ διατηρεῖ ἀκέραιη αὐτὴ τὴν κατάσταση, αὐτὸς πράγματι προσεύχεται ἀδιαλείπτως[54].

62. Ὅπως τὸ σῶμα ὅταν πεθαίνει, χωρίζεται ὁπωσδήποτε ἀπὸ τὸν κόσμο, ἔτσι καὶ ἡ ψυχή, ὅταν πεθαίνει μελετώντας τὴν κορυφαία ἐκείνη κατάσταση τῆς προσευχῆς, χωρίζεται ἀπὸ ὅλα τὰ νοήματα τοῦ κόσμου. Γιατὶ ἂν δὲν πεθάνει αὐτὸν τὸ θάνατο, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ βρεθεῖ καὶ νὰ ζήσει μαζὶ μὲ τὸ Θεό.

63. Κανένας νὰ μὴ σὲ ἐξαπατήσει, μοναχέ, ὅτι μπορεῖς νὰ σωθεῖς, ἂν εἶσαι ὑποδουλωμένος στὴν ἡδονὴ καὶ τὴν κενοδοξία.

64. Ὅπως τὸ σῶμα ἁμαρτάνει μὲ τὰ ὑλικὰ πράγματα, καὶ ὑπάρχουν οἱ σωματικὲς ἀρετὲς γιὰ νὰ τὸ παιδαγωγοῦν ὥστε νὰ σωφρονεῖ, ἔτσι καὶ ὁ νοῦς ἁμαρτάνει μὲ τὰ ἐμπαθῆ νοήματα, ἔχει ὅμως καὶ αὐτὸς τὶς ψυχικὲς ἀρετὲς νὰ τὸν παιδαγωγοῦν ὥστε, βλέποντας καθαρὰ καὶ χωρὶς πάθος τὰ πράγματα, νὰ σωφρονεῖ.

65. Ὅπως τὶς ἡμέρες τὶς διαδέχονται οἱ νύχτες καὶ τὰ καλοκαίρια οἱ

54. Α' Θεσ. 5, 17.

χειμῶνες, ἔτσι τὴν κενοδοξία καὶ τὴν ἡδονὴ τὶς διαδέχονται λύπες καὶ πόνοι, εἴτε κατὰ τὸ παρόν, εἴτε στὸ μέλλον.

66. Δὲν εἶναι δυνατὸν ἐκεῖνος ποὺ ἁμάρτησε νὰ ξεφύγει τὴν μέλλουσα κρίση, ἂν δὲν ὑπομείνει ἐδῶ θεληματικοὺς κόπους ἢ ἀκούσιες θλίψεις.

67. Λένε ὅτι γιὰ πέντε αἰτίες ὁ Θεὸς παραχωρεῖ νὰ πολεμούμαστε ἀπὸ τοὺς δαίμονες. Πρώτη αἰτία εἶναι, καθὼς μᾶς πολεμοῦν καὶ πολεμοῦμε καὶ ἐμεῖς ἐναντίον τους, νὰ ἀποκτήσομε τὴ διάκριση τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς κακίας. Δεύτερη, νὰ ἀποκτήσομε τὴν ἀρετὴ μὲ πόλεμο καὶ κόπο καὶ ἔτσι νὰ τὴν ἔχομε βέβαιη καὶ σταθερή. Τρίτη, προοδεύοντας στὴν ἀρετή, νὰ μὴν ὑψηλοφρονοῦμε, ἀλλὰ νὰ μάθομε νὰ ταπεινοφρονοῦμε. Τέταρτη, ἀφοῦ γνωρίσομε μὲ τὰ παθήματά μας τὴν κακία, νὰ τὴ μισήσομε τελείως. Πέμπτη, ἀνώτερη ἀπ' ὅλες, ἀφοῦ ἀποκτήσομε τὴν ἀπάθεια, νὰ μὴν ξεχνᾶμε οὔτε τὴ δική μας ἀδυναμία, οὔτε τὴ δύναμη Ἐκείνου ποὺ μᾶς βοήθησε.

68. Ὁ νοῦς τοῦ πεινασμένου φαντάζεται ψωμὶ καὶ τοῦ διψασμένου νερό. Ἔτσι καὶ ὁ νοῦς τοῦ γαστρίμαργου φαντάζεται ποικιλίες φαγητῶν· τοῦ φιλήδονου, μορφὲς γυναικῶν· τοῦ κενόδοξου, τὶς τιμὲς τῶν ἀνθρώπων· τοῦ φιλάργυρου, τὰ κέρδη· τοῦ μνησίκακου, τὴν ἐκδίκηση ἐκείνου ποὺ τὸν λύπησε· τοῦ φθονεροῦ, τὴν βλάβη τοῦ φθονουμένου· κι ἔτσι καὶ στὰ ὑπόλοιπα πάθη. Γιατὶ ὁ νοῦς σχηματίζει τὰ ἐμπαθῆ νοήματα ὅταν τὸν ἐνοχλοῦν τὰ πάθη, καὶ ὅταν τὸ σῶμα εἶναι ξυπνητό, καὶ ὅταν κοιμᾶται.

69. Ὅταν ἡ ἐπιθυμία αὐξάνει τὶς αἰτίες ποὺ προξενοῦν τὶς ἡδονές, τότε καὶ ὁ νοῦς στὸν ὕπνο ἔχει σχετικὲς φαντασίες. Ὅταν αὐξάνει ὁ θυμὸς τὶς αἰτίες του, ὁ νοῦς βλέπει στὸν ὕπνο ἐκεῖνα ποὺ προξενοῦν φόβο. Οἱ ἀκάθαρτοι δαίμονες ὅμως αὐξάνουν τὰ πάθη ἐρεθίζοντάς τα καὶ ἔχοντας συνεργὸ τὴν ἀμέλειά μας· ἐνῶ οἱ ἅγιοι ἄγγελοι τὰ περιορίζουν, παρακινώντας μας στὴν ἐργασία τῶν ἐντολῶν.

70. Τὸ ἐπιθυμητικὸ μέρος τῆς ψυχῆς, ὅταν ἐρεθίζεται συχνότερα, δημιουργεῖ μέσα στὴν ψυχὴ δυσκολομετακίνητη συνήθεια φιληδονίας. Καὶ τὸ θυμικό, ὅταν ταράζεται συνεχῶς, κάνει τὸν ἄνθρωπο δειλὸ καὶ ἄνανδρο. Τὸ πρῶτο τὸ θεραπεύει ἡ ἐπίμονη ἄσκηση νηστείας, ἀγρυπνίας καὶ προσευχῆς· τὸ δεύτερο, ἡ καλωσύνη, ἡ φιλανθρωπία, ἡ ἀγάπη καὶ ἡ εὐσπλαχνία.

71. Οἱ δαίμονες μᾶς πολεμοῦν ἢ μὲ τὰ πράγματα ἢ μὲ τὰ ἐμπαθῆ νοήματα αὐτῶν τῶν πραγμάτων. Μὲ τὰ πράγματα πολεμοῦν ἐκείνους ποὺ κινοῦνται μέσα στὰ πράγματα, ἐνῶ μὲ τὰ νοήματα ἐκείνους ποὺ ἔχουν χωριστεῖ ἀπὸ τὰ πράγματα.

72. Ὅσο πιὸ εὔκολο εἶναι νὰ ἁμαρτάνομε μὲ τὴ διάνοια ἀπὸ τὸ νὰ ἁμαρτάνομε μὲ τὴν πράξη, τόσο βαρύτερος εἶναι ὁ πόλεμος ποὺ γίνεται μὲ τὰ νοήματα, ἀπὸ τὸν πόλεμο μὲ τὰ πράγματα.

73. Τὰ πράγματα εἶναι ἔξω ἀπὸ τὸ νοῦ, ἐνῶ τὰ νοήματά τους σχηματίζονται μέσα στὸ νοῦ. Ἀπὸ τὸ νοῦ λοιπὸν ἐξαρτᾶται ἡ καλὴ ἢ κακὴ χρήση

τῶν νοημάτων. Γιατὶ τὴν ἐσφαλμένη χρήση τῶν νοημάτων τὴν ἀκολουθεῖ ἡ ἄπρεπη χρήση τῶν πραγμάτων.

74. Ἀπὸ τὰ ἑξῆς τρία δέχεται ὁ νοῦς τὰ ἐμπαθῆ νοήματα: ἀπὸ τὴν αἴσθηση, ἀπὸ τὴν κράση τοῦ σώματος καὶ ἀπὸ τὴ μνήμη. Ἀπὸ τὴν αἴσθηση, ὅταν, προσβάλλοντας αὐτὴν τὰ πράγματα, πρὸς τὰ ὁποῖα ἔχομε τὰ πάθη, κινοῦν τὸ νοῦ σὲ ἐμπαθεῖς λογισμούς. Μὲ τὴν κράση, ὅταν ἀπὸ ἀκόλαστη διατροφὴ ἢ ἀπὸ ἐνέργεια δαιμόνων ἢ ἀπὸ κάποια ἀρρώστια, ἀλλοιώνεται ἡ κράση τοῦ σώματος καὶ κινεῖ τὸ νοῦ πάλι σὲ λογισμοὺς ἐμπαθεῖς ἢ πορνικούς. Μὲ τὴ μνήμη τέλος, ὅταν αὐτὴ ξαναφέρνει τὰ νοήματα τῶν πραγμάτων πρὸς τὰ ὁποῖα κάποτε εἴχαμε πάθος, καὶ κινεῖ ὁμοίως τὸ νοῦ πρὸς ἐμπαθεῖς λογισμούς.

75. Ἐκεῖνα ποὺ ἔδωσε ὁ Θεὸς νὰ χρησιμοποιοῦμε, ἄλλα βρίσκονται στὴν ψυχή, ἄλλα στὸ σῶμα, καὶ ἄλλα γύρω ἀπὸ τὸ σῶμα. Στὴν ψυχὴ βρίσκονται οἱ ψυχικὲς δυνάμεις. Στὸ σῶμα βρίσκονται τὰ αἰσθητήρια καὶ τὰ λοιπὰ ὄργανα. Γύρω ἀπὸ τὸ σῶμα εἶναι οἱ τροφές, τὰ κτήματα, τὰ χρήματα καὶ τὰ λοιπά. Τὸ νὰ μεταχειριστοῦμε λοιπὸν αὐτά, ἢ τὰ σχετικὰ μὲ αὐτά, καλῶς ἢ κακῶς, αὐτὸ ἀποδεικνύει ἂν εἴμαστε ἐνάρετοι ἢ κακοί.

76. Ἐκεῖνα ποὺ βρίσκονται στὴ φύση τῶν πραγμάτων, ἀναφέρονται ἢ στὴν ψυχή, ἢ στὸ σῶμα, ἢ γύρω ἀπὸ τὸ σῶμα. Ὅσα ἀναφέρονται στὴν ψυχὴ εἶναι ἡ γνώση καὶ ἡ ἄγνοια, ἡ λήθη καὶ ἡ μνήμη, ἡ ἀγάπη καὶ τὸ μίσος, ἡ λύπη καὶ ἡ χαρὰ καὶ τὰ λοιπά. Ὅσα ἀναφέρονται στὸ σῶμα εἶναι ἡ ἡδονὴ καὶ ὁ πόνος, ἡ αἴσθηση καὶ ἡ ἀναισθησία, ἡ ὑγεία καὶ ἡ ἀρρώστια, ἡ ζωὴ καὶ ὁ θάνατος καὶ τὰ ὅμοια. Γύρω ἀπὸ τὸ σῶμα εἶναι ἡ ἀπόκτηση τέκνων καὶ ἡ ἀτεκνία, ὁ πλοῦτος καὶ ἡ φτώχεια, ἡ δόξα καὶ ἡ ἀφάνεια καὶ τὰ λοιπά. Ἀπὸ αὐτά, ἄλλα νομίζονται καλὰ ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους κι ἄλλα κακά. Κανένα ὅμως ἀπ' αὐτὰ δὲν εἶναι κακὸ ἀπὸ τὸν ἑαυτό του, ἀλλὰ ἀνάλογα μὲ τὴ χρήση τους γίνονται πράγματι κακὰ ἢ καλά.

77. Ἡ γνώση εἶναι ἀπὸ τὴ φύση της καλή, ὅπως καὶ ἡ ὑγεία· ἀλλὰ τὰ ἀντίθετά τους ὠφέλησαν πολλοὺς περισσότερο ἀπὸ ὅ,τι αὐτά. Στοὺς κακοὺς ἡ γνώση δὲν βγαίνει σὲ καλό, ἂν καὶ φύσει εἶναι καλή. Ὁμοίως οὔτε ἡ ὑγεία, οὔτε ὁ πλοῦτος, οὔτε ἡ χαρά, γιατὶ δὲν τὰ χρησιμοποιοῦν γιὰ τὸ συμφέρον τῆς ψυχῆς. Ἄρα λοιπὸν τοὺς συμφέρουν τὰ ἀντίθετα. Ἑπομένως οὔτε τὰ ἀντίθετα εἶναι φύσει κακά, ἂν καὶ νομίζονται κακά.

78. Μὴν κάνεις κακὴ χρήση τῶν νοημάτων, γιὰ νὰ μὴν κάνεις κατ' ἀνάγκην κακὴ χρήση καὶ τῶν πραγμάτων. Γιατὶ ἂν δὲν ἁμαρτήσει κανεὶς πρῶτα μὲ τὴ διάνοια, δὲν θὰ ἁμαρτήσει ποτὲ μὲ τὴν πράξη.

79. Εἰκόνα τοῦ χοϊκοῦ ἀνθρώπου εἶναι οἱ βασικὲς κακίες, δηλαδὴ ἡ ἀφροσύνη, ἡ δειλία, ἡ ἀκολασία, ἡ ἀδικία. Εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου, οἱ βασικὲς ἀρετές, δηλαδὴ ἡ φρόνηση, ἡ ἀνδρεία, ἡ σωφροσύνη, ἡ δικαιοσύνη. Ἀλλὰ καθὼς φορέσαμε τὴν εἰκόνα τοῦ χοϊκοῦ, ἂς φορέσομε καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ

ἐπουρανίου[55].

80. Ἂν θέλεις νὰ βρεῖς τὴν ὁδὸ ποὺ ὁδηγεῖ στὴν αἰώνια ζωή, ζήτα την σὲ αὐτὴ τὴν Ὁδὸ ποὺ εἶπε: «Ἐγὼ εἶμαι ἡ ὁδὸς καὶ ἡ θύρα καὶ ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ζωή»[56], καὶ ἐκεῖ θὰ τὴν βρεῖς. Ἀλλὰ ζήτα την μὲ πολὺ μεγάλο κόπο, γιατὶ εἶναι λίγοι ὅσοι βρίσκουν αὐτὴ τὴν ὁδό[57], μὴν τυχὸν καὶ μείνεις ἔξω ἀπὸ τοὺς λίγους καὶ βρεθεῖς μαζὶ μὲ τοὺς πολλούς.

81. Γιὰ πέντε αἰτίες ἡ ψυχὴ παύει τὶς ἁμαρτίες: ἢ ἀπὸ τὸ φόβο τῶν ἀνθρώπων, ἢ ἀπὸ τὸ φόβο τῆς κρίσεως, ἢ γιὰ τὴ μελλοντικὴ ἀνταμοιβή, ἢ γιὰ τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, ἢ τέλος, γιὰ τὴν ἐπίπληξη τῆς συνειδήσεως.

82. Μερικοὶ λένε ὅτι δὲν θὰ ὑπῆρχε τὸ κακὸ στὸν κόσμο, ἂν δὲν ὑπῆρχε κάποια ἄλλη δύναμη ποὺ μᾶς τραβᾶ σ' αὐτό. Αὐτὴ ὅμως δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ ἡ ἀμέλεια τῶν φυσικῶν ἐνεργειῶν τοῦ νοῦ. Γι' αὐτὸ ἐκεῖνοι ποὺ ἔχουν ἐπιμέλεια στὶς ἐνέργειες τοῦ νοῦ, πράττουν πάντοτε τὰ καλὰ καὶ οὐδέποτε τὰ κακά. Ἂν λοιπὸν θέλεις καὶ σύ, διῶξε τὴν ἀμέλεια καὶ διώχνεις μαζὶ μὲ αὐτὴ καὶ τὴν κακία, ποὺ εἶναι ἡ ἐσφαλμένη χρήση τῶν νοημάτων, τὴν ὁποία ἀκολουθεῖ ἡ κακὴ χρήση τῶν πραγμάτων.

83. Τὸ φυσικὸ τοῦ λογικοῦ μας εἶναι νὰ ὑποτάσσεται στὸ θεῖο λόγο, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐξουσιάζει τὸ ἄλογο στοιχεῖο μέσα μας. Ἂς φυλαχθεῖ σὲ ὅλα αὐτὴ ἡ τάξη, καὶ τότε οὔτε τὸ κακὸ θὰ ὑπάρχει στὸν κόσμο, οὔτε ἡ δύναμη ποὺ τραβάει σ' αὐτὸ θὰ βρεθεῖ.

84. Οἱ λογισμοὶ εἶναι ἄλλοι ἁπλοί, ἄλλοι σύνθετοι. Ἁπλοὶ λογισμοὶ εἶναι οἱ ἀπαθεῖς, σύνθετοι οἱ ἐμπαθεῖς, γιατὶ ἀποτελοῦνται ἀπὸ πάθος καὶ νόημα. Καὶ ἀφοῦ εἶναι ἔτσι, μποροῦμε νὰ δοῦμε πολλοὺς ἁπλοὺς λογισμοὺς νὰ ἀκολουθοῦν τοὺς σύνθετους, ὅταν αὐτοὶ ἀρχίζουν νὰ κινοῦνται πρὸς τὴν κατὰ διάνοιαν ἁμαρτία. Ἕνα παράδειγμα μὲ τὸν χρυσό· ἦρθε στὸ νοῦ κάποιου ἕνας λογισμὸς ἐμπαθὴς γιὰ τὸ χρυσό, αὐτὸς ἔνιωσε τὴν παρόρμηση νὰ τὸν κλέψει καὶ ἔτσι ἁμάρτησε μὲ τὸ νοῦ του. Μαζὶ μὲ τὴ μνήμη τοῦ χρυσοῦ ἦρθε καὶ ἡ μνήμη τοῦ πορτοφολιοῦ καὶ τοῦ χρηματοκιβωτίου καὶ τῶν λοιπῶν. Καὶ ἐνῶ ἡ μνήμη τοῦ χρυσοῦ ἦταν σύνθετη (γιατὶ εἶχε τὸ πάθος), ἡ μνήμη τοῦ πορτοφολιοῦ καὶ τοῦ χρηματοκιβωτίου καὶ τῶν λοιπῶν ἦταν ἁπλή, γιατὶ δὲν εἶχε ὁ νοῦς πρὸς αὐτὰ πάθος. Καὶ σὲ κάθε λογισμὸ συμβαίνει τὸ ἴδιο —καὶ σὲ λογισμὸ κενοδοξίας καὶ γυναίκας καὶ σὲ ὅποιον ἄλλο. Γιατὶ δὲν εἶναι ἀπαραίτητα ἐμπαθεῖς ὅλοι οἱ λογισμοὶ ποὺ ἀκολουθοῦν τὸν ἐμπαθὴ λογισμό, ὅπως ἀπέδειξε τὸ παράδειγμα. Ἀπὸ αὐτὰ λοιπὸν μποροῦμε νὰ καταλάβομε ποιὰ εἶναι τὰ ἐμπαθὴ νοήματα καὶ ποιὰ ὄχι.

85. Μερικοὶ λένε ὅτι οἱ δαίμονες ἀγγίζουν στὸν ὕπνο τὰ μόρια τοῦ σώματος καὶ κινοῦν τὸ πάθος τῆς πορνείας. Κατόπιν, ἀφοῦ κινηθεῖ τὸ πάθος, φέρνει μὲ τὴ μνήμη τὴ μορφὴ γυναίκας στὸ νοῦ. Ἄλλοι λένε ὅτι φαίνονται στὸ νοῦ μὲ σχῆμα γυναίκας καὶ ἀφοῦ ἀγγίσουν τὰ μόρια τοῦ σώματος, κινοῦν τὴν ὄρεξη, καὶ ἔτσι γίνονται οἱ φαντασίες. Ἄλλοι πάλι λένε ὅτι τὸ πάθος ποὺ ἐπικρατεῖ στὸ δαίμονα ποὺ πλησιάζει, κινεῖ τὸ πάθος τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ἔτσι ἀνάβει ἡ ψυχὴ γιὰ πονηροὺς λογισμούς, καὶ φέρνει μὲ τὴ μνήμη τὶς μορφὲς στὴν ἐπιφάνεια. Τὸ ἴδιο καὶ σὲ ἄλλες ἐμπαθεῖς φαντασίες· ἄλλοι λένε πὼς συμβαίνει ἔτσι, κι ἄλλοι ἀλλοιῶς. Ὡστόσο μὲ κανέναν ἀπὸ τοὺς τρόπους ποὺ ἀναφέραμε δὲν μποροῦν οἱ δαίμονες νὰ κινήσουν ὁποιοδήποτε πάθος, ὅταν ἔχει ἡ ψυχὴ ἀγάπη καὶ ἐγκράτεια, οὔτε ὅταν τὸ σῶμα εἶναι ξυπνητό, οὔτε ὅταν κοιμᾶται.

55. Α' Κορ. 15, 49. 56. Ἰω. 10, 7· 14, 6. 57. Ματθ. 7, 14.

86. Ἄλλες ἀπὸ τὶς ἐντολὲς τοῦ νόμου εἶναι ἀνάγκη νὰ τηροῦμε καὶ σωματικῶς καὶ πνευματικῶς, ἄλλες μόνον πνευματικῶς. Παράδειγμα· τὰ «οὐ μοιχεύσεις, οὐ φονεύσεις, οὐ κλέψεις»[58] καὶ τὰ ὅμοια, πρέπει νὰ τὰ τηροῦμε καὶ σωματικῶς καὶ πνευματικῶς, καὶ πνευματικῶς μάλιστα κατὰ τρεῖς τρόπους. Ἀλλὰ τὴν περιτομή[59], τὴν τήρηση τοῦ σαββάτου[60], τὸ νὰ σφάζομε τὸν ἀμνὸ καὶ νὰ φᾶμε τὰ ἄζυμα μὲ πικρίδες[61] καὶ τὰ ὅμοια, μόνο πνευματικῶς.

87. Τρεῖς γενικότερες ἠθικὲς καταστάσεις ὑπάρχουν στοὺς μοναχούς. Πρώτη, τὸ νὰ μὴν ἁμαρτάνει κανεὶς διόλου μὲ τὴν πράξη. Δεύτερη, νὰ μὴν πολυχαιρίζουν στὴν ψυχὴ οἱ ἐμπαθεῖς λογισμοί. Καὶ τρίτη, τὸ νὰ βλέπει κανεὶς κατὰ διάνοια χωρὶς πάθος τὶς μορφὲς τῶν γυναικῶν καὶ ὅσων τὸν λύπησαν.

88. Ἀκτήμων εἶναι ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἀρνήθηκε ὅλα τὰ ὑπάρχοντά του, καὶ δὲν ἔχει τίποτε ἐπάνω στὴ γῆ, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ σῶμα του. Καὶ ἀφοῦ ἔσπασε καὶ τὴ σχέση πρὸς τὸ σῶμα, ἐμπιστεύθηκε τὴν φροντίδα του στὸ Θεὸ καὶ στοὺς εὐσεβεῖς.

89. Ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἀποκτοῦν ἀγαθά, ἄλλοι τὰ ἀποκτοῦν ἀπαθῶς, γι' αὐτὸ καὶ ὅταν τὰ στεροῦνται, δὲν λυποῦνται· ὅπως εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ δέχθηκαν μὲ χαρὰ τὴν ἁρπαγὴ τῶν ὑπαρχόντων τους[62]. Ἄλλοι τὰ ἀποκτοῦν ἐμπαθῶς, γι' αὐτὸ καὶ ὅταν πρόκειται νὰ τὰ στερηθοῦν, γίνονται περίλυποι· ὅπως ὁ πλούσιος τοῦ Εὐαγγελίου, ὁ ὁποῖος ἔφυγε μὲ πολλὴ λύπη[63]. Καὶ ἂν τὰ στερηθοῦν, λυποῦνται μέχρι θανάτου. Ἄρα λοιπὸν ἡ στέρηση φανερώνει ἂν κάποιος εἶναι ἀπαθὴς ἢ ἐμπαθής.

90. Ἐκείνους ποὺ προσεύχονται μὲ τελειότητα, τοὺς πολεμοῦν οἱ δαίμονες, γιὰ νὰ μὴν ἐντυπώνουν στὸ νοῦ τους γυμνὰ τὰ νοήματα τῶν πραγμάτων. Τοὺς γνωστικοὺς —ὅσους ἔχουν πνευματικὴ γνώση—, τοὺς πολεμοῦν γιὰ νὰ πολυχαιρίζουν σ' αὐτοὺς οἱ ἐμπαθεῖς λογισμοί. Τοὺς πρακτικοὺς τοὺς πολεμοῦν γιὰ νὰ τοὺς πείσουν νὰ ἁμαρτήσουν μὲ τὴν πράξη. Μὲ κάθε τρόπο ἀγωνίζονται οἱ ἄθλιοι ἐναντίον ὅλων γιὰ νὰ χωρίσουν τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τὸ Θεό.

58. Ἐξ. 20, 13-15. 60. Ἐξ. 31, 13. 62. Ἑβρ. 10, 34.
59. Λευϊτ. 12, 3. 61. Ἐξ. 12, 8· 23, 5. 63. Ματθ. 19, 22.

91. Ἐκεῖνοι πού στή ζωή αὐτή γυμνάζονται ἀπό τή θεία Πρόνοια στήν εὐσέβεια, δοκιμάζονται μέ τούς ἑξῆς πειρασμούς: ἤ μέ τή δωρεά ἀγαθῶν, ὅπως εἶναι ἡ ὑγεία, ἡ ὀμορφιά, ἡ εὐτεκνία, τά χρήματα, ἡ δόξα καί τά ὅμοια· ἤ μέ τό χτύπημα ἀπό λυπηρά, ὅπως ἡ στέρηση τέκνων καί χρημάτων καί δόξας· ἤ μέ ὅσα προκαλοῦν πόνο στό σῶμα, π.χ. ἀσθένεια, βάσανα καί τά λοιπά. Καί πρός τούς πρώτους ὁ Κύριος λέει: «Ὅποιος δέν ἀπαρνεῖται ὅλα τά ὑπάρχοντά του, δέν μπορεῖ νά εἶναι μαθητής μου»[64]. Πρός τούς δεύτερους καί τούς τρίτους: «Μέ τήν ὑπομονή σας θά κερδίσετε τίς ψυχές σας»[65].

92. Τά ἑξῆς τέσσερα εἶναι, ὅπως λένε, πού μεταβάλλουν τήν κράση τοῦ σώματος καί ἔτσι προκαλοῦν στό νοῦ λογισμούς, εἴτε ἐμπαθεῖς, εἴτε ἀπαθεῖς: οἱ ἄγγελοι, οἱ δαίμονες, τό κλίμα καί ἡ δίαιτα. Καί οἱ ἄγγελοι, λένε, τή μεταβάλλουν μέ τό λόγο, οἱ δαίμονες μέ τήν ἐπαφή, τό κλίμα μέ τίς καιρικές ἀλλαγές, καί ἡ δίαιτα μέ τίς ποιότητες τῶν φαγητῶν, τήν αὔξηση καί τήν ἐλάττωσή τους. Ἐκτός ἀπό αὐτά, ἡ κράση τοῦ σώματος δέχεται ἀλλοιώσεις μέσω τῆς μνήμης, τῆς ἀκοῆς καί τῆς ὁράσεως, ὅπου πρῶτα παθαίνει ἡ ψυχή ἀπό τά λυπηρά ἤ χαροποιά πού τή βρίσκουν· καί πάσχοντας ἀπό αὐτά ἡ ψυχή, μεταβάλλει τήν κράση τοῦ σώματος. Ἐνῶ μέ ὅσα προαναφέραμε, πρῶτα μεταβάλλεται ἡ κράση τοῦ σώματος, καί ἔτσι προκαλεῖ στό νοῦ λογισμούς.

93. Θάνατος κυρίως εἶναι ὁ χωρισμός ἀπό τό Θεό, καί κεντρί τοῦ θανάτου εἶναι ἡ ἁμαρτία[66]. Αὐτό τό κεντρί ἀφοῦ δέχθηκε ὁ Ἀδάμ, ἐξορίστηκε ἀπό τό δένδρο τῆς ζωῆς, ἀπό τόν παράδεισο καί ἀπό τό Θεό[67], καί ἦρθε σάν ἐπακόλουθο κατ' ἀνάγκην ὁ θάνατος τοῦ σώματος. Ζωή πάλι κυρίως εἶναι Ἐκεῖνος πού εἶπε: «Ἐγώ εἶμαι ἡ ζωή»[68]. Αὐτός μέ τή νέκρωσή Του ἐπανέφερε τό νεκρωμένο ἄνθρωπο στή ζωή.

94. Ἐκεῖνος πού συγγράφει λόγους, τό κάνει ἤ γιά τόν ἑαυτό του ἤ πρός ὠφέλεια τῶν ἄλλων, ἤ καί γιά τά δύο, ἤ πρός βλάβη μερικῶν ἤ γιά ἐπίδειξη ἤ ἀπό κάποια ἀνάγκη.

95. «Τόπος χλόης» εἶναι ἡ πρακτική ἀρετή. «Ὕδωρ ἀναπαύσεως»[69], ἡ γνώση τῶν δημιουργημάτων.

96. «Σκιά θανάτου» εἶναι ἡ ἀνθρώπινη ζωή. Ἄν λοιπόν κανείς εἶναι μαζί μέ τό Θεό καί ὁ Θεός εἶναι μαζί Του, αὐτός μπορεῖ νά πεῖ μέ βεβαιότητα: «Ἄν βαδίσω καί μέσα στή σκιά τοῦ θανάτου, δέ θά φοβηθῶ τό κακό, γιατί Ἐσύ εἶσαι μαζί μου»[70].

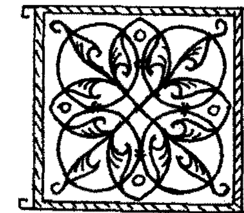
97. Ὁ καθαρός νοῦς βλέπει ὀρθά τά πράγματα. Τό γυμνασμένο λογικό φέρνει μπροστά του ἐκεῖνα πού εἶδε. Ἡ καθαρή ἀκοή τά δέχεται. Ἐκεῖνος πού στερεῖται αὐτά τά τρία, κατηγορεῖ αὐτόν πού διδάσκει ὀρθά.

64. Λουκ. 14, 33.
65. Λουκ. 21, 19.
66. Α' Κορ. 15, 56.
67. Γεν. 3.
68. Ἰω. 11, 25.
69. Ψαλμ. 22, 2.
70. Ψαλμ. 22, 4.

98. Μαζί μέ τό Θεό βρίσκεται ἐκεῖνος πού γνωρίζει τήν Ἁγία Τριάδα καί τή δημιουργία Της καί τήν πρόνοια, καί πού τό παθητικό μέρος τῆς ψυχῆς τό ἔκανε ἀπαθές.

99. Ἡ «ράβδος», λένε, σημαίνει τήν κρίση τοῦ Θεοῦ, καί ἡ «βακτηρία» τήν πρόνοιά Του. Ἐκεῖνος λοιπόν πού ἀπόκτησε τήν γνώση αὐτῶν τῶν δύο, μπορεῖ νά λέει: «Ἡ ράβδος σου καί ἡ βακτηρία σου, αὐτές μέ παρηγόρησαν»[71].

100. Ὅταν ὁ νοῦς γυμνωθεῖ ἀπό τά πάθη καί καταφωτίζεται ἀπό τή θεωρία τῶν ὄντων, τότε μπορεῖ νά ἑνωθεῖ μέ τό Θεό καί νά προσεύχεται ὅπως πρέπει.

71. Ψαλμ. 22, 4.

Τρίτη ἑκατοντάδα τῶν κεφαλαίων περὶ ἀγάπης

Η χρησιμοποίηση τῶν πραγμάτων καὶ τῶν νοημάτων ποὺ στηρίζεται στὸν ὀρθὸ λόγο, προξενεῖ σωφροσύνη καὶ γνώση. Ἡ ἄλογη χρησιμοποίησή τους προξενεῖ ἀκολασία, μίσος καὶ ἄγνοια.

2. «Ἔστρωσες μπροστά μου τραπέζι κλπ.»[72]. Τὸ τραπέζι ἐδῶ σημαίνει τὴν πρακτικὴ ἀρετή, γιατὶ αὐτὴ ἑτοιμάστηκε ἀπὸ τὸν Χριστὸ κατὰ πρόσωπο αὐτῶν ποὺ μᾶς θλίβουν. Τὸ λάδι ποὺ λιπαίνει τὸ νοῦ σημαίνει τὴ θεωρία τῶν δημιουργημάτων. Τὸ ποτήρι τοῦ Θεοῦ σημαίνει τὴ γνώση τοῦ Θεοῦ, ἐνῶ τὸ «ἔλαιο» Αὐτοῦ σημαίνει τὸ Λόγο τοῦ Θεοῦ καὶ Θεό. Γιατὶ Αὐτὸς μὲ τὴν ἐνανθρώπησή Του, καταδιώκει καθημερινὰ μέχρις ὅτου πιάσει ὅλους ἐκείνους ποὺ θὰ σωθοῦν, ὅπως π.χ. τὸν Παῦλο. Ὁ οἶκος σημαίνει τὴ βασιλεία ὅπου καταλήγουν ὅλοι οἱ ἅγιοι. Καὶ ἡ «μακρότης τῶν ἡμερῶν» σημαίνει τὴν αἰώνια ζωή.

3. Οἱ κακίες προέρχονται ἀπὸ τὴν κακὴ χρήση τῶν δυνάμεων τῆς ψυχῆς, δηλαδὴ τῆς λογιστικῆς καὶ τῆς ἐπιθυμητικῆς. Τῆς λογιστικῆς δυνάμεως κακὴ χρήση εἶναι ἡ ἄγνοια καὶ ἡ ἀφροσύνη. Τῆς θυμοειδοῦς καὶ τῆς ἐπιθυμητικῆς εἶναι τὸ μίσος καὶ ἡ ἀκολασία. Καλὴ χρήση τους εἶναι ἡ γνώση καὶ ἡ φρόνηση, ἡ ἀγάπη καὶ ἡ σωφροσύνη. Ἂν αὐτὸ εἶναι ἀλήθεια, τότε κανένα κτίσμα τοῦ Θεοῦ καὶ δημιούργημα δὲν εἶναι κακό.

4. Δὲν εἶναι κακὰ τὰ φαγητά, ἀλλὰ ἡ γαστριμαργία· οὔτε ἡ παιδοποιΐα, ἀλλὰ ἡ πορνεία· οὔτε τὰ χρήματα, ἀλλὰ ἡ φιλαργυρία· οὔτε ἡ δόξα, ἀλλὰ ἡ κενοδοξία. Ἂν εἶναι ἔτσι, κανένα ἀπὸ τὰ ὄντα δὲν εἶναι κακό· κακὸ εἶναι ἡ ἐσφαλμένη χρήση τους ποὺ ὀφείλεται στὴν ἀμέλεια τοῦ νοῦ γιὰ τὴν καλλιέργεια τῶν φυσικῶν του δυνάμεων.

5. Τὸ κακὸ ποὺ ὑπάρχει στοὺς δαίμονες εἶναι θυμὸς παράλογος, ἀνόητη ἐπιθυμία καὶ ἀπερίσκεπτη φαντασία, ὅπως λέει ὁ μακάριος Διονύσιος. Ἡ παραλογία, ἡ ἄνοια καὶ ἡ ἀπερισκεψία στὰ λογικὰ ὄντα εἶναι στερήσεις τοῦ λογικοῦ, τοῦ νοῦ καὶ τῆς περισκέψεως. Οἱ στερήσεις ὅμως εἶναι μεταγενέστερες τῶν ἕξεων. Ἄρα λοιπόν, ὑπῆρχε καιρός, ποὺ οἱ δαίμονες εἶχαν λογικὸ καὶ νοῦ καὶ εὐλαβὴ περίσκεψη. Ἂν εἶναι ἔτσι, τότε οἱ δαίμονες δὲν εἶναι φύσει κακοί, ἀλλὰ ἔχουν γίνει κακοὶ ἀπὸ κακὴ χρήση τῶν φυσικῶν τους δυνάμεων.

6. Ἄλλα πάθη προκαλοῦν ἀκολασία, ἄλλα μίσος. Ἄλλα καὶ ἀκολασία καὶ μίσος.

7. Ἡ πολυλογία καὶ ἡ πολυφαγία εἶναι αἴτια τῆς ἀκολασίας. Ἡ φιλαργυρία καὶ ἡ κενοδοξία εἶναι αἴτια τοῦ μίσους πρὸς τὸν πλησίον. Ἡ μητέρα τους ἡ φιλαυτία, εἶναι αἰτία καὶ τῶν δύο.

72. Ψαλμ. 22, 5.

8. Φιλαυτία εἶναι ἡ πρὸς τὸ σῶμα ἐμπαθὴς καὶ παράλογη ἀγάπη, τὴν ὁποία ἀντιμάχεται ἡ ἀγάπη καὶ ἡ ἐγκράτεια. Ἐκεῖνος ποὺ ἔχει τὴ φιλαυτία, εἶναι φανερὸ ὅτι ἔχει ὅλα τὰ πάθη.

9. Κανένας δὲ μίσησε τὴ σάρκα του[73], λέει ὁ Ἀπόστολος, ἀλλὰ τὴ σκληραγωγεῖ καὶ τὴ χρησιμοποιεῖ ὡς δούλη[74], μὴ παρέχοντάς της τίποτε ἄλλο παρὰ τροφὲς καὶ ἐνδύματα[75], κι ἀπ' αὐτὰ ὅσα τῆς χρειάζονται γιὰ νὰ ζεῖ. Μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο τὴν ἀγαπᾶ κανεὶς ἀπαθῶς καὶ τὴν τρέφει ὡς ὑπηρέτρια τῶν θείων, καὶ τὴν περιποιεῖται δίνοντάς της μόνο ὅσα θεραπεύουν τὶς ἀνάγκες της.

10. Ὅποιον ἀγαπᾶ κανείς, ἐκεῖνον βέβαια καὶ περιποιεῖται πρόθυμα. Ἂν λοιπὸν κανεὶς ἀγαπᾶ τὸ Θεό, πρόθυμα κάνει ἐκεῖνα ποὺ Τοῦ ἀρέσουν. Ἂν ἀγαπᾶ τὴ σάρκα, κάνει πρόθυμα ἐκεῖνα ποὺ εὐχαριστοῦν αὐτήν.

11. Στὸ Θεὸ ἀρέσει ἡ ἀγάπη, ἡ σωφροσύνη, ἡ θεωρία καὶ ἡ προσευχή. Στὴ σάρκα ἀρέσει ἡ γαστριμαργία, ἡ ἀκολασία καὶ ὅσα αὐξάνουν αὐτὰ τὰ πάθη. Γι' αὐτὸ ὅσοι εἶναι σαρκικοί, δὲν μποροῦν νὰ ἀρέσουν στὸ Θεό[76]. Ἐνῶ ὅσοι ἀνήκουν πράγματι στὸ Χριστό, σταύρωσαν τὴ σάρκα μαζὶ μὲ τὰ πάθη καὶ τὶς ἐπιθυμίες[77].

12. Ἂν ὁ νοῦς στραφεῖ πρὸς τὸ Θεό, ἔχει τὸ σῶμα δοῦλο του καὶ δὲν τοῦ παρέχει τίποτε παραπάνω ἀπὸ ὅ,τι χρειάζεται γιὰ νὰ ζήσει. Ἂν ὅμως στραφεῖ πρὸς τὴ σάρκα, ὑποδουλώνεται στὰ πάθη, καὶ φροντίζει πῶς νὰ ἱκανοποιεῖ πάντοτε τὶς κακὲς ἐπιθυμίες της.

13. Ἂν θέλεις νὰ νικήσεις τοὺς πονηροὺς λογισμούς, πρόσεχε τὰ πάθη καὶ εὔκολα τοὺς διώχνεις ἀπὸ τὸ νοῦ σου. Στὴν περίπτωση τῆς πορνείας γιὰ παράδειγμα, νὰ νηστεύεις, νὰ ἀγρυπνεῖς, νὰ κοπιάζεις, νὰ μένεις μὲ τὸν ἑαυτό σου. Στὴν περίπτωση τῆς ὀργῆς καὶ τῆς λύπης, νὰ καταφρονεῖς τὴν ἐκτίμηση καὶ τὴν καταφρόνηση τῶν ἀνθρώπων καὶ τὰ ὑλικὰ πράγματα. Στὴν περίπτωση τῆς μνησικακίας, νὰ προσεύχεσαι γιὰ κεῖνον ποὺ σὲ λύπησε· κι ἔτσι λυτρώνεσαι.

14. Μὴ συγκρίνεις τὸν ἑαυτό σου μὲ τοὺς πιὸ ἀσθενεῖς ἀνθρώπους, ἀλλὰ νὰ αὐξάνεις τὴν ἀγάπη σου σύμφωνα μὲ τὴν ἐντολή[78]. Γιατὶ μὲ τὴ σύγκριση πέφτεις στὸ λάκκο τῆς οἰήσεως, ἐνῶ μὲ τὴν αὔξηση τῆς ἀγάπης ἀνεβαίνεις στὸ ὕψος τῆς ταπεινοφροσύνης.

15. Ἂν ἐφαρμόζεις πράγματι τὴν ἐντολὴ τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν πλησίον, μὴ δείξεις ποτὲ σ' αὐτὸν πικρία γιὰ ὁποιοδήποτε πράγμα σὲ λύπησε. Διαφορετικὰ εἶναι φανερὸ ὅτι προτιμᾶς τὰ πρόσκαιρα ἀπὸ τὴν ἀγάπη, καὶ αὐτὰ διεκδικώντας, πολεμᾶς ἐναντίον τοῦ ἀδελφοῦ σου.

16. Ὁ χρυσὸς εἶναι ποθητὸς στοὺς ἀνθρώπους ὄχι τόσο γιὰ τὴ χρησιμότητά του, ὅσο γιατὶ πολλοὶ ἐπιτυγχάνουν μ' αὐτὸν τὶς ἡδονές.

73. Ἐφ. 5, 29.
74. Α' Κορ. 9, 27.
75. Α' Τιμ. 6, 8.
76. Ρωμ. 8, 8.
77. Γαλ. 5, 24.
78. Ἰω. 13, 34.

17. Τρία εἶναι τὰ αἴτια τῆς ἀγάπης τῶν χρημάτων, ἡ φιληδονία, ἡ κενοδοξία καὶ ἡ ἀπιστία. Ἡ ἀπιστία εἶναι χειρότερη ἀπὸ τὰ ἄλλα δύο.

18. Ὁ φιλήδονος ἀγαπᾶ τὰ χρήματα γιὰ νὰ ζεῖ μὲ ἀπολαύσεις. Ὁ κενόδοξος γιὰ νὰ δοξαστεῖ μὲ αὐτά, καὶ ὁ ἄπιστος γιὰ νὰ τὰ κρύψει καὶ νὰ τὰ φυλάξει, ἐπειδὴ φοβᾶται πείνα, γηρατειά, ἀσθένεια ἢ ξενιτεμό, καὶ ἐλπίζει πιὸ πολὺ στὰ χρήματα, παρὰ στὸ Θεό, τὸ Δημιουργὸ ὅλης τῆς κτίσεως ποὺ προνοεῖ και γιὰ τὰ πιὸ μικρὰ ὄντα.

19. Τέσσερις εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ μαζεύουν χρήματα· οἱ τρεῖς ποὺ ἀναφέραμε, καὶ τέταρτος ὁ οἰκονομικὸς (αὐτὸς ποὺ οἰκονομεῖ τὶς ἀνάγκες τῶν ἄλλων). Κι αὐτὸς μόνο εἶναι φανερὸ ὅτι τὰ μαζεύει ὀρθά, γιὰ νὰ βοηθεῖ πάντοτε καθένα στὶς ἀνάγκες του.

20. Ὅλοι οἱ ἐμπαθεῖς λογισμοί, ἢ ἐρεθίζουν τὸ ἐπιθυμητικὸ μέρος τῆς ψυχῆς, ἢ ταράζουν τὸ θυμικὸ ἢ τὸ λογιστικό. Καὶ ἀπ' αὐτὸ συμβαίνει στὸ νοῦ νὰ ἐξασθενήσει πρὸς τὴν πνευματικὴ θεωρία καὶ τὴν ἀνύψωση ἔξω ἀπὸ τὸν κόσμο μὲ τὴν προσευχή. Γι' αὐτὸ ὀφείλει ὁ μοναχός, καὶ μάλιστα ὁ ἡσυχαστής, νὰ προσέχει μὲ ἀκρίβεια τοὺς λογισμούς του, γιὰ νὰ γνωρίζει τὶς αἰτίες τους καὶ νὰ τὶς κόβει. Καὶ τὶς γνωρίζει ὡς ἑξῆς: γιὰ παράδειγμα, ἐρεθίζουν τὸ ἐπιθυμητικὸ μέρος τῆς ψυχῆς οἱ ἐμπαθεῖς ἐνθυμήσεις τῶν γυναικῶν. Αἰτία τους εἶναι ἡ κατάχρηση φαγητῶν καὶ ποτῶν καὶ ἡ συχνὴ καὶ χωρὶς λόγο συναναστροφὴ μὲ γυναῖκες. Τὰ ἀντίδοτα γι' αὐτὲς τὶς ἐνθυμήσεις εἶναι ἡ πείνα, ἡ δίψα, ἡ ἀγρυπνία καὶ ἡ ἀναχώρηση ἀπὸ τὸν κόσμο. Τὸ θυμικὸ πάλι τὸ ταράζουν οἱ ἐμπαθεῖς ἐνθυμήσεις ἐκείνων ποὺ μᾶς λύπησαν, καὶ αἰτία εἶναι ἡ φιληδονία, ἡ κενοδοξία καὶ ἡ φιλοϋλία. Γιατὶ γι' αὐτὰ λυπᾶται ὁ ἐμπαθής, ἢ ἐπειδὴ στερήθηκε ἢ ἐπειδὴ δὲν πέτυχε. Τὶς ἐνθυμήσεις αὐτὲς τὶς κόβουν ἡ καταφρόνηση καὶ ὁ ἐξευτελισμός τους γιὰ χάρη τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ.

21. Γνωρίζει ὁ Θεὸς τὸν ἑαυτό Του καὶ τὰ δημιουργήματά Του. Γνωρίζουν καὶ οἱ ἀγγελικὲς δυνάμεις τὸ Θεό, γνωρίζουν καὶ ὅσα ἔχει δημιουργήσει, ἀλλὰ δὲ γνωρίζουν τὸ Θεὸ ὅπως Αὐτὸς γνωρίζει τὸν ἑαυτό Του, οὔτε τὰ δημιουργήματά Του ὅπως τὰ γνωρίζει ὁ Θεός.

22. Ὁ Θεὸς γνωρίζει τὸν ἑαυτό Του ἀπὸ τὴ μακάρια οὐσία Του. Τὰ δημιουργήματά Του τὰ γνωρίζει μὲ τὴ σοφία Του, μὲ τὴν ὁποία καὶ μέσω τῆς ὁποίας δημιούργησε τὰ πάντα. Οἱ ἀγγελικὲς ὅμως δυνάμεις γνωρίζουν τὸ Θεὸ μὲ τὴ μετοχὴ τῶν ἐνεργειῶν Του (ἐνῶ Αὐτὸς εἶναι πέρα ἀπὸ κάθε μετοχή), καὶ τὰ δημιουργήματά Του μὲ τὴ θεωρητική τους ἐξέταση.

23. Τὰ δημιουργήματα βρίσκονται ἔξω ἀπὸ τὸ νοῦ, αὐτὸς δέχεται ὅμως μέσα του τὴ θεωρητική τους γνώση. Δὲν συμβαίνει ὅμως τὸ ἴδιο μὲ τὸν αἰώνιο καὶ ἄπειρο καὶ ἀπερίγραπτο Θεό, ὁ ὁποῖος χάρισε στὰ ὄντα τὴν ὕπαρξη καὶ τὴν εὐδαιμονία καὶ τὴν αἰωνιότητα.

24. Ἡ λογικὴ καὶ νοερὴ οὐσία μετέχει στὸν Ἅγιο Θεὸ καὶ μὲ τὴν ἴδια τὴν ὕπαρξη, καὶ μὲ τὴν ἱκανότητα γιὰ τὴν ἀγαθὴ ὕπαρξη, δηλαδὴ τὴν ἀγαθότητα, τὴ σοφία καὶ τὴ χάρη τῆς αἰώνιας ὑπάρξεως. Ἔτσι λοιπὸν γνωρίζει τὸ Θεό. Τὰ δημιουργήματά Του τὰ γνωρίζει μὲ τὴν κατανόηση, ὅπως εἴπαμε, τῆς δημιουργικῆς σοφίας ποὺ παρατηρεῖται σ' αὐτά, ἡ ὁποία εἶναι στὸ νοῦ ὡς ἁπλὴ εἰκόνα, χωρὶς ὑπόσταση.

25. Ὁ Θεός, ἀφοῦ δημιούργησε τὴ λογικὴ καὶ νοερὴ οὐσία, μετέδωσε σ' αὐτὴ τέσσερις ἀπὸ τὶς θεῖες ἰδιότητές Του, ἀπὸ ἄκρα ἀγαθότητα, οἱ ὁποῖες συντηροῦν, φυλάγουν καὶ διασώζουν τὰ δημιουργήματα. Αὐτὲς εἶναι: ἡ ὕπαρξη, ἡ παντοτινὴ ὕπαρξη, ἡ ἀγαθότητα καὶ ἡ σοφία. Ἀπὸ αὐτές, τὶς δύο πρῶτες παραχώρησε στὴν οὐσία, ἐνῶ τὶς δύο ἄλλες, τὴν ἀγαθότητα καὶ τὴ σοφία, τὶς παραχώρησε στὴν ἐλευθερία νὰ ἀποφασίζουν, μὲ σκοπό, ἐκεῖνο ποὺ εἶναι Αὐτὸς στὴν οὐσία, νὰ γίνει ἡ λογικὴ κτίση κατὰ μετουσίαν. Γι' αὐτὸ καὶ λέγεται ὅτι δημιουργήθηκε «κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν Θεοῦ»[79]. Καὶ ὡς ὂν ἔγινε κατ' εἰκόνα τοῦ Ὄντος, καὶ ὡς παντοτινὸ ὂν κατ' εἰκόνα τοῦ παντοτινὰ Ὄντος, ἂν καὶ δὲν εἶναι χωρὶς ἀρχὴ ὅπως ὁ Θεός, εἶναι ὅμως χωρὶς τέλος. Ὡς ἀγαθὸς εἶναι καθ' ὁμοίωσιν τοῦ Ἀγαθοῦ, καὶ ὡς σοφός, καθ' ὁμοίωσιν τοῦ Σοφοῦ, ἔχοντας κατὰ χάρη τὶς ἰδιότητες ποὺ ὁ Θεὸς ἔχει ἀπὸ τὴ φύση Του. Κατ' εἰκόνα Θεοῦ εἶναι κάθε λογικὴ φύση, ἐνῶ καθ' ὁμοίωσίν Του μόνο οἱ ἀγαθοὶ καὶ σοφοί.

26. Ὅλη ἡ λογικὴ καὶ νοερὴ οὐσία διαιρεῖται σὲ δύο· στὴν ἀγγελικὴ καὶ στὴν ἀνθρώπινη φύση. Καὶ ὅλη ἡ ἀγγελικὴ φύση πάλι διαιρεῖται σὲ δύο γενικὲς προαιρέσεις καὶ ὁμάδες: σὲ ἅγιες καὶ ἀκάθαρτες, δηλαδὴ στοὺς ἁγίους ἀγγέλους καὶ στοὺς ἀκάθαρτους δαίμονες. Ἡ ἀνθρώπινη φύση ἔχει διαιρεθεῖ σὲ δύο γενικὲς προαιρέσεις μόνο: σὲ εὐσεβεῖς καὶ ἀσεβεῖς.

27. Ὁ Θεός, καθὼς εἶναι αὐτοΰπαρξη καὶ αὐτοαγαθότητα καὶ αὐτοσοφία, ἢ μᾶλλον, γιὰ νὰ ποῦμε ὅλη τὴν ἀλήθεια, εἶναι καὶ πάνω ἀπ' ὅλες αὐτὲς τὶς ἰδιότητες, δὲν ἔχει τίποτε ἀπολύτως τὸ ἀντίθετο σ' αὐτές. Τὰ κτίσματα ὅμως, ποὺ ἔχουν στὸ σύνολό τους κατὰ μετοχὴ καὶ χάρη τὴν ὕπαρξη, καὶ τὰ λογικὰ καὶ νοερὰ ποὺ ἔχουν ἐπιπλέον καὶ τὴν ἐλευθερία γιὰ ἀγαθότητα καὶ σοφία, ἔχουν ἀντίθετα· δηλαδὴ στὴν ὕπαρξη ἔχουν ἀντίθετη τὴ μὴ ὕπαρξη, καὶ ἀντίθετα στὴν ἀγαθότητα καὶ τὴ σοφία ἔχουν τὴν κακία καὶ τὴν ἀγνωσία. Καὶ τὸ νὰ ὑπάρχουν αὐτὰ ἢ νὰ μὴν ὑπάρχουν, εἶναι στὴν ἐξουσία τοῦ Δημιουργοῦ. Τὸ νὰ μετέχουν ὅμως στὴν ἀγαθότητα καὶ τὴ σοφία Του ἢ ὄχι, ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴ βούληση τῶν λογικῶν κτισμάτων.

28. Οἱ Ἕλληνες σοφοί, λέγοντας ὅτι προαιωνίως συνυπάρχει μὲ τὸ Θεὸ ἡ οὐσία τῶν ὄντων, καὶ ὅτι μόνο οἱ ἰδιότητές τους δέχτηκαν τὴν ὕπαρξη ἀπὸ Αὐτόν, λένε ὅτι στὴν οὐσία δὲν ὑπάρχει τίποτε ἐνάντιο, καὶ ἐναντίωση ὑπάρχει μόνο πρὸς τὶς ἰδιότητες. Ἐμεῖς ὅμως λέμε ὅτι μόνο ἡ θεία οὐσία δὲν ἔχει τίποτε τὸ ἀντίθετο, ἐπειδὴ εἶναι αἰώνια, ἄπειρη καὶ χαρίζει τὴν αἰωνιό-

79 Γεν. 1, 26.

τητα στὰ ἄλλα ὄντα. Ἐνῶ στὴν οὐσία τῶν ὄντων εἶναι ἀντίθετο ἡ ἀνυπαρξία, καὶ εἶναι στὴν ἐξουσία τοῦ κυρίως Ὄντος τὸ νὰ ὑπάρχει αὐτὴ αἰώνια ἢ νὰ μὴν ὑπάρχει. Ἐπειδὴ ὅμως ὁ Θεὸς δὲν ἀνακαλεῖ τὰ χαρίσματά Του[80], γι' αὐτὸ τὰ ὄντα καὶ ὑπάρχουν πάντοτε καὶ θὰ ὑπάρχουν, συγκρατούμενα ἀπὸ τὴν παντοκρατορικὴ δύναμη, ἂν καὶ ἡ οὐσία τους ἔχει ὡς ἀντίθετο τὴν ἀνυπαρξία, ὅπως εἴπαμε, γιατὶ ἀπὸ αὐτὴν ἦρθε στὴν ὕπαρξη, καὶ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴ βούληση τοῦ Θεοῦ τὸ νὰ ὑπάρχει αὐτὴ ἢ νὰ μὴν ὑπάρχει.

29. Ὅπως τὸ κακὸ εἶναι στέρηση τοῦ ἀγαθοῦ καὶ ἡ ἄγνοια εἶναι στέρηση τῆς γνώσεως, ἔτσι καὶ τὸ μὴ ὂν εἶναι στέρηση τοῦ ὄντος· καὶ στέρηση ὄχι τοῦ κυρίως Ὄντος —γιατὶ τὸ Ὂν δὲν περιέχει καμία ἐναντιότητα—, ἀλλὰ αὐτοῦ ποὺ εἶναι ὂν κατὰ μετοχή. Καὶ οἱ στερήσεις τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τῆς γνώσεως προέρχονται ἀπὸ τὴν κακὴ προαίρεση τῶν δημιουργημάτων. Ἐνῶ ἡ στέρηση τοῦ ὄντος, τῆς ὑπάρξεως, βρίσκεται στὴ βούληση τοῦ Δημιουργοῦ, ὁ ὁποῖος θέλει ἀπὸ ἀγαθότητα νὰ ὑπάρχουν τὰ ὄντα καὶ πάντοτε νὰ εὐεργετοῦνται ἀπὸ Αὐτόν.

30. Ὅλα τὰ δημιουργήματα, ἄλλα εἶναι λογικὰ καὶ νοερὰ καὶ δέχονται ἐνάντιες ἐνέργειες, δηλαδὴ ἀρετὴ καὶ κακία, γνώση καὶ ἀγνωσία, καὶ ἄλλα εἶναι διάφορα σώματα, ποὺ δημιουργήθηκαν ἀπὸ ἐνάντια μεταξύ τους στοιχεῖα, δηλαδὴ ἀπὸ γῆ, ἀέρα, φωτιὰ καὶ νερό. Τὰ πρῶτα εἶναι ἐντελῶς ἀσώματα καὶ ἄυλα, ἂν καὶ μερικὰ ἀπὸ αὐτὰ εἶναι ἑνωμένα μὲ σώματα, ἐνῶ τὰ ἄλλα ἔχουν σύσταση μόνο ἀπὸ ὕλη καὶ μορφή.

31. Ὅλα τὰ σώματα κατὰ φύση εἶναι ἀκίνητα. Κινοῦνται ὅμως ἀπὸ τὴν ψυχή· ἄλλα ἀπὸ λογικὴ ψυχή, ἄλλα ἀπὸ ἄλογη, ἄλλα ἀπὸ ἀναίσθητη.

32. Ἀπὸ τὶς ψυχικὲς δυνάμεις, ἡ μία εἶναι θρεπτική, ἡ ἄλλη φανταστικὴ καὶ παρορμητική, ἡ ἄλλη λογιστικὴ καὶ νοητική. Τὰ φυτὰ μετέχουν μόνο στὴν πρώτη. Τὰ ἄλογα ζῶα μετέχουν καὶ στὴ δεύτερη, μαζὶ μὲ τὴν πρώτη. Οἱ ἄνθρωποι μετέχουν καὶ στὶς τρεῖς. Καὶ οἱ δύο πρῶτες δυνάμεις εἶναι φθαρτές· ἐνῶ ἡ τρίτη εἶναι ἄφθαρτη καὶ ἀθάνατη.

33. Οἱ ἀγγελικὲς δυνάμεις μεταδίδουν μεταξύ τους θεῖο φωτισμό, καὶ στὴν ἀνθρώπινη φύση μεταδίδουν ἢ ἀπὸ τὴν ἀρετή τους, ἢ ἀπὸ τὴν γνώση ποὺ ἔχουν. Ἡ ἀρετὴ ποὺ μεταδίδουν εἶναι ἡ θεομίμητη ἀγαθότητά τους, μὲ τὴν ὁποία καὶ τὸν ἑαυτό τους, καὶ τὶς ὅμοιές τους, καὶ τὶς κατώτερές τους δυνάμεις εὐεργετοῦν καὶ τὶς κάνουν θεόμορφες. Ἀπὸ τὴ γνώση τους πάλι μεταδίδουν ἢ κάποια γνώση περὶ Θεοῦ ὑψηλότερη —καθὼς λέει ἡ Γραφή: «Ἐσὺ Κύριε, εἶσαι ὁ ὕψιστος στοὺς αἰῶνες»[81]—, ἢ κάποια βαθύτερη γνώση περὶ τῶν ἀσωμάτων, ἢ ἀκριβέστερη περὶ τῶν ὑλικῶν ὄντων, ἢ τελειότερη περὶ τῆς θείας Προνοίας, ἢ σαφέστερη περὶ τῆς κρίσεως.

34. Ἀκαθαρσία τοῦ νοῦ εἶναι πρῶτον ἡ ψευδὴς γνώση. Δεύτερον, ἡ ἄγνοια κάποιου ἀπὸ τὰ γενικά· ἐννοῶ σὲ σχέση μὲ τὸν ἀνθρώπινο νοῦ, γιατὶ

80. Ρωμ. 11, 29. 81. Ψαλμ. 91, 9.

εἶναι ἰδίωμα ἀγγέλου τὸ νὰ μὴν ἀγνοεῖ τίποτε ἀπὸ τὰ μερικά. Τρίτον, τὸ νὰ ἔχει ἐμπαθεῖς λογισμούς. Τέταρτο, νὰ συγκατατίθεται στὴν ἁμαρτία.

35. Ἀκαθαρσία τῆς ψυχῆς εἶναι τὸ νὰ μὴν ἐνεργεῖ κατὰ φύση. Ἀπ' αὐτὸ γεννιοῦνται στὸ νοῦ οἱ ἐμπαθεῖς λογισμοί. Καὶ ἐνεργεῖ κατὰ φύση, ὅταν οἱ παθητικὲς δυνάμεις της, δηλαδὴ ὁ θυμὸς καὶ ἡ ἐπιθυμία, μένουν ἀπαθεῖς κατὰ τὴν προσβολὴ τῶν πραγμάτων καὶ τῶν ἀντίστοιχων νοημάτων.

36. Ἀκαθαρσία τοῦ σώματος εἶναι ἡ διάπραξη τῆς ἁμαρτίας.

37. Ἀγαπᾶ τὴν ἡσυχία ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἐπηρεάζεται ἀπὸ τὰ κοσμικά. Καὶ ἀγαπᾶ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἀγαπᾶ κάτι ἀνθρώπινο. Κι ἔχει γνώση τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν θείων ἐκεῖνος ποὺ δὲ σκανδαλίζεται ἀπὸ ἄλλον, εἴτε γιὰ ἁμαρτίες εἴτε γιὰ συμπερασμοὺς ἀπὸ ὑποψίες.

38. Μεγάλο πράγμα νὰ μὴν ἔχει κανεὶς πάθος πρὸς τὰ πράγματα. Ὅμως πολὺ μεγαλύτερο ἀπ' αὐτὸ εἶναι νὰ μένει ἀπαθὴς πρὸς τὰ νοήματά τους.

39. Ἡ ἀγάπη καὶ ἡ ἐγκράτεια κρατοῦν τὸ νοῦ ἀπαθὴ καὶ ἀπέναντι τῶν πραγμάτων καὶ ἀπέναντι τῶν νοημάτων τους.

40. Ὁ νοῦς τοῦ θεοφιλοῦς ἀνθρώπου δὲν πολεμᾶ ἐναντίον τῶν πραγμάτων οὔτε τῶν νοημάτων τους, ἀλλὰ ἐναντίον τῶν παθῶν ποὺ συνδέονται μὲ τὰ νοήματα τῶν πραγμάτων. Γιὰ παράδειγμα, δὲν πολεμᾶ ἐναντίον τῆς γυναίκας ἢ ἐναντίον ἐκείνου ποὺ τὸν λύπησε, οὔτε ἐναντίον τῶν φαντασιῶν τους, ἀλλὰ ἐναντίον τῶν παθῶν ποὺ συνδέονται μὲ τὶς φαντασίες.

41. Ὅλος ὁ πόλεμος τοῦ μοναχοῦ μὲ τοὺς δαίμονες, εἶναι νὰ χωρίσει τὰ νοήματα ἀπὸ τὰ πάθη. Διαφορετικὰ δὲν μπορεῖ νὰ βλέπει τὰ πράγματα μὲ ἀπάθεια.

42. Ἄλλο εἶναι τὸ πράγμα, ἄλλο τὸ νόημα, καὶ ἄλλο τὸ πάθος. Καὶ πράγμα εἶναι, γιὰ παράδειγμα, ὁ ἄνδρας, ἡ γυναίκα, ὁ χρυσὸς κλπ. Νόημα εἶναι ἡ ἀπαθὴς ἐνθύμησή τους. Πάθος εἶναι ἢ φιλία παράλογη, ἢ μίσος ἀσυλλόγιστο κάποιου ἀπὸ τὰ προηγούμενα. Ἐναντίον λοιπὸν τοῦ πάθους εἶναι ἡ μάχη τοῦ μοναχοῦ.

43. Νόημα ἐμπαθὲς εἶναι ἕνας λογισμὸς σύνθετος ἀπὸ πάθος καὶ νόημα. Ἂς χωρίσουμε τὸ πάθος ἀπὸ τὸ νόημα καὶ θ' ἀπομείνει ὁ λογισμὸς ἀπαθής. Καὶ θὰ τὰ χωρίσομε, ἂν θέλομε, μὲ τὴν πνευματικὴ ἀγάπη καὶ τὴν ἐγκράτεια.

44. Οἱ ἀρετὲς χωρίζουν τὸ νοῦ ἀπὸ τὰ πάθη, οἱ πνευματικὲς θεωρίες χωρίζουν τὸ νοῦ ἀπὸ τὰ ἀπαθὴ νοήματα, ἐνῶ ἡ καθαρὴ προσευχὴ φέρνει τὸ νοῦ μπρὸς στὸν ἴδιο τὸ Θεό.

45. Οἱ ἀρετὲς εἶναι γιὰ τὴ γνώση τῶν δημιουργημάτων. Ἡ γνώση γιὰ κεῖνον ποὺ τὴν ἀπόκτησε. Ἐκεῖνος ποὺ ἔχει τὴν γνώση, τὴν ἔχει γιὰ τὸ Θεό, ὁ Ὁποῖος γνωρίζεται χωρὶς νὰ γνωρίζομε πῶς, καὶ γνωρίζει πέρα ἀπὸ κάθε γνώση.

46. Ὁ Θεὸς ποὺ εἶναι πέρα ἀπὸ κάθε πληρότητα, δὲν ἔφερε στὴν ὕπαρξη τὰ δημιουργήματα γιατὶ εἶχε ἀνάγκη ἀπὸ κάτι[82], ἀλλὰ γιὰ νὰ ἀπολαύσουν αὐτὰ τὸ Θεὸ μετέχοντάς Τον ἀναλόγως, καὶ Αὐτὸς γιὰ νὰ εὐφρανθεῖ γιὰ τὰ ἔργα Του[83], βλέποντάς τα νὰ εὐφραίνονται καὶ νὰ χορταίνουν ἀδιάκοπα ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ δὲ χορταίνονται.

47. Ὁ κόσμος ἔχει πολλοὺς φτωχοὺς στὸ πνεῦμα, ἀλλὰ ὄχι ὅπως πρέπει. Καὶ ἔχει πολλοὺς ποὺ πενθοῦν, ἀλλὰ ἀπὸ χρηματικὴ ζημία ἢ θάνατο τέκνων. Ἔχει καὶ πολλοὺς πράους, ἀλλὰ σὲ σχέση μὲ τὰ ἀκάθαρτα πάθη· καὶ πολλοὺς ποὺ πεινοῦν καὶ διψοῦν, ἀλλὰ γιὰ νὰ ἀρπάζουν τὰ ξένα καὶ νὰ κερδίζουν μὲ ἀδικία. Ἔχει καὶ πολλοὺς ἐλεήμονες, ἀλλὰ πρὸς τὸ σῶμα καὶ σ' ἐκεῖνα ποὺ ἀφοροῦν τὸ σῶμα, καὶ πολλοὺς καθαροὺς στὴν καρδιά, ἀλλὰ γιὰ χάρη τῆς κενοδοξίας. Ἔχει ἐπίσης εἰρηνοποιούς, ἀλλὰ ποὺ ὑποτάσσουν τὴν ψυχὴ στὸ σῶμα, καὶ πολλοὺς ποὺ διώκονται, ἀλλὰ ὡς ἄτακτοι· ἐπίσης πολλοὺς ποὺ ὀνειδίζονται, ἀλλὰ γιὰ αἰσχρὰ ἁμαρτήματα. Μακάριοι ὅμως εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ ἐνεργοῦν ἔτσι καὶ πάσχουν μόνο γιὰ τὸ Χριστό. Καὶ γιατὶ εἶναι μακάριοι; Γιατὶ σ' αὐτοὺς ἀνήκει ἡ βασιλεία τῶν Οὐρανῶν καὶ αὐτοὶ εἶναι ποὺ θὰ δοῦν τὸ Θεὸ κλπ.[84] Ὥστε δὲν εἶναι μακάριοι ἐπειδὴ ἐνεργοῦν ἔτσι καὶ πάσχουν, γιατὶ καὶ αὐτοὶ ποὺ προαναφέραμε κάνουν τὸ ἴδιο, ἀλλὰ ἐπειδὴ κάνουν καὶ πάσχουν ὅλα αὐτὰ γιὰ τὸ Χριστό.

48. Σὲ ὅ,τι κάνομε, ζητεῖται ἀπὸ τὸ Θεὸ ὁ σκοπὸς γιὰ τὸν ὁποῖο τὸ κάνομε, ὅπως πολλὲς φορὲς τὸ εἴπαμε, ἂν δηλαδὴ τὸ κάνομε γι' Αὐτόν, ἢ γιὰ κάτι ἄλλο. Ὅταν λοιπὸν θέλομε νὰ κάνομε τὸ ἀγαθό, νὰ μὴν ἔχομε σκοπὸ τὴν ἀνθρωπαρέσκεια, ἀλλὰ τὸ Θεό, ὥστε ἀποβλέποντας σ' Αὐτόν, νὰ τὰ κάνομε ὅλα γι' Αὐτόν, γιὰ νὰ μὴν ὑποφέρομε καὶ τὸν κόπο, καὶ χάνομε καὶ τὴν ἀνταμοιβή.

49. Κατὰ τὴν ὥρα τῆς προσευχῆς διῶξε ἀπὸ τὸ νοῦ σου καὶ τὰ ψιλὰ νοήματα τῶν ἀνθρώπινων πραγμάτων καὶ κάθε θεωρία τῶν δημιουργημάτων, γιὰ νὰ μὴ φαντάζεσαι τὰ κατώτερα καὶ ξεπέσεις ἀπὸ τὸν ἀσύγκριτα ἀνώτερο ἀπ' ὅλα τὰ ὄντα.

50. Ἂν ἀγαπήσομε ἀληθινὰ τὸ Θεό, μὲ τὴν ἀγάπη αὐτὴ διώχνομε τὰ πάθη. Ἡ ἀγάπη πρὸς Αὐτὸν εἶναι τὸ νὰ προτιμοῦμε Αὐτὸν ἀπὸ τὸν κόσμο, καὶ τὴν ψυχὴ ἀπὸ τὸ σῶμα, καταφρονώντας τὰ κοσμικὰ πράγματα καὶ ἀφιερώνοντας ὅλο τὸν χρόνο μας σ' Αὐτὸν μὲ ἐγκράτεια, ἀγάπη, προσευχή, ψαλμωδία καὶ τὰ ὅμοια.

51. Ἂν ἀφοσιωθοῦμε στὸ Θεὸ γιὰ πολὺ καιρὸ καὶ φροντίζομε γιὰ τὴ θεραπεία τοῦ παθητικοῦ μέρους τῆς ψυχῆς, δὲ θὰ παρασυρθοῦμε πλέον ἀπὸ τὶς προσβολὲς τῶν λογισμῶν, ἀλλὰ κατανοώντας μὲ μεγαλύτερη ἀκρίβεια τὶς αἰτίες τους καὶ κόβοντάς τις γινόμαστε πιὸ διορατικοί, ὥστε νὰ ἐκπληρώνεται σ' ἐμᾶς τὸ ψαλμικό: «Τὸ μάτι μου θὰ παρατηρήσει τοὺς ἐχθρούς

82. Πράξ. 17, 25. 83. Ψαλμ. 103, 31. 84. Ματθ. 5, 3-12.

μου, καὶ θ' ἀκούσει τὸ αὐτί μου αὐτοὺς ποὺ ξεσηκώνονται δόλια ἐναντίον μου»[85].

52. Ὅταν βλέπεις τὸ νοῦ σου νὰ ἀναστρέφεται μὲ εὐσέβεια καὶ δικαιοσύνη μέσα στὰ νοήματα τοῦ κόσμου, νὰ ξέρεις ὅτι καὶ τὸ σῶμα σου παραμένει καθαρὸ καὶ ἀναμάρτητο. Ὅταν ὅμως βλέπεις τὸ νοῦ σου νὰ ἀσχολεῖται μὲ κατὰ διάνοιαν ἁμαρτίες καὶ δὲν τὸν ἐμποδίζεις, νὰ γνωρίζεις ὅτι καὶ τὸ σῶμα σου δὲν θὰ ἀργήσει νὰ πέσει σ' αὐτές.

53. Ὅπως τὸ σῶμα περιβάλλεται ἀπὸ τὰ πράγματα, ἔτσι καὶ ὁ νοῦς περιβάλλεται ἀπὸ τὰ νοήματα. Καὶ ὅπως τὸ σῶμα πορνεύει μὲ τὸ σῶμα τῆς γυναίκας, ἔτσι καὶ ὁ νοῦς πορνεύει μὲ τὸ νόημα τῆς γυναίκας, διὰ μέσου τῆς φαντασίας τοῦ σώματός του, γιατὶ βλέπει τὴ μορφὴ τοῦ σώματός του κατὰ διάνοιαν ἑνωμένη μὲ τὴ μορφὴ τῆς γυναίκας. Ἐπίσης καὶ τὴ μορφὴ αὐτοῦ ποὺ τὸν λύπησε, τὴν ἐκδικεῖται κατὰ διάνοιαν μὲ τὴν μορφὴ τοῦ δικοῦ του σώματος. Παρόμοια συμβαίνει καὶ μὲ τ' ἄλλα ἁμαρτήματα. Γιατὶ ὅ,τι ἐνεργεῖ τὸ σῶμα στὸν κόσμο τῶν πραγμάτων, τὸ ἴδιο κάνει καὶ ὁ νοῦς στὸν κόσμο τῶν νοημάτων.

54. Δὲν πρέπει νὰ φρίξομε καὶ νὰ ἐκπλαγοῦμε καὶ νὰ μᾶς φύγει τὸ μυαλό μας, ποὺ ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας δὲν κρίνει κανένα, ἀλλὰ ὅλη τὴν κρίση τὴν ἔδωσε στὸν Υἱό[86] —καὶ ὁ Υἱὸς λέει: «Μὴν κρίνετε, γιὰ νὰ μὴν κριθῆτε[87]· μὴν καταδικάζετε γιὰ νὰ μὴν καταδικαστῆτε»[88]· ὅμοια καὶ ὁ Ἀπόστολος Παῦλος: «Μὴν καταδικάζετε γιὰ κάτι πρόωρα, ἕως ὅτου ἔρθει ὁ Κύριος»[89], καί: «Μὲ τὴν ἀπόφαση ποὺ καταδικάζεις τὸν ἄλλο, καταδικάζεις τὸν ἑαυτό σου»[90]— ὅμως οἱ ἄνθρωποι, ἀφοῦ σταμάτησαν νὰ κλαῖνε γιὰ τὶς ἁμαρτίες τους, ἀφαίρεσαν τὴν κρίση ἀπὸ τὸν Υἱό, καὶ σὰν νὰ εἶναι ἀναμάρτητοι κρίνουν καὶ καταδικάζουν ὁ ἕνας τὸν ἄλλον. Ὁ οὐρανὸς ἔμεινε κατάπληκτος ἀπ' αὐτό, ἡ γῆ ἔφριξε, αὐτοὶ ὅμως μένουν ἀναίσθητοι καὶ δὲν ντρέπονται.

55. Ἐκεῖνος ποὺ ἀσχολεῖται μὲ τὶς ἁμαρτίες τῶν ἄλλων ἢ καὶ ἀπὸ ὑποψίες μόνο κρίνει τὸν ἀδελφό, δὲν ἔκανε ἀκόμη ἀρχὴ στὴ μετάνοια, οὔτε ἐξετάζει νὰ βρεῖ τὶς δικές του ἁμαρτίες, ποὺ εἶναι πράγματι πιὸ βαριὲς κι ἀπὸ τ' ἀσήκωτο μολύβι. Οὔτε κατάλαβε ἀκόμη πῶς ὁ ἄνθρωπος γίνεται ἀναίσθητος, ἀγαπᾶ τὰ μάταια καὶ ἐπιδιώκει τὸ ψεῦδος[91]. Γι' αὐτὸ σὰν ἄνθρωπος χωρὶς μυαλὸ ποὺ περπατεῖ στὸ σκοτάδι, παραβλέποντας τὶς δικές του ἁμαρτίες, φαντάζεται τὶς ἁμαρτίες τῶν ἄλλων, εἴτε εἶναι πραγματικὲς εἴτε εἶναι ὑποψίες δικές του.

56. Ἡ φιλαυτία, ὅπως πολλὲς φορὲς ἔχει λεχθεῖ, γίνεται αἰτία ὅλων τῶν ἐμπαθῶν λογισμῶν. Ἀπὸ αὐτὴ γεννιοῦνται οἱ τρεῖς καθολικότατοι λογισμοὶ τῆς ἐπιθυμίας: ὁ λογισμὸς τῆς γαστριμαργίας, τῆς φιλαργυρίας καὶ τῆς κενοδοξίας. Ἀπὸ τὴ γαστριμαργία γεννιέται ὁ λογισμὸς τῆς πορνείας,

85. Ψαλμ. 91, 12. 86. Ἰω. 5, 22. 87. Ματθ. 7, 1. 88. Λουκ. 6, 37. 89. Α' Κορ. 4, 5. 90. Ρωμ. 2, 1. 91. Ψαλμ. 4, 3.

ἀπὸ τὴν κενοδοξία, ὁ λογισμὸς τῆς ὑπερηφάνειας. Οἱ ἄλλοι ἐμπαθεῖς λογισμοί, δηλαδὴ τῆς ὀργῆς, τῆς λύπης, τῆς μνησικακίας, τῆς κατακρίσεως καὶ οἱ λοιποί, ἀκολουθοῦν αὐτοὺς τοὺς τρεῖς. Αὐτὰ τὰ πάθη λοιπόν, δένουν τὸ νοῦ μαζὶ μὲ τὰ ὑλικὰ πράγματα, καὶ τὸν τραβοῦν κάτω στὴ γῆ, καθὼς βρίσκονται πάνω του σὰν μιὰ βαρύτατη πέτρα, ἐνῶ ἐκ φύσεως ὁ νοῦς εἶναι ἐλαφρότερος καὶ πιὸ εὐκίνητος κι ἀπὸ τὴ φωτιά.

57. Ἀρχὴ ὅλων τῶν παθῶν εἶναι ἡ φιλαυτία, τέλος ἡ ὑπερηφάνεια. Φιλαυτία εἶναι ἡ παράλογη ἀγάπη πρὸς τὸ σῶμα. Ἐκεῖνος ποὺ τὴν ἔκοψε σύρριζα, ἔκοψε μαζί της καὶ ὅλα τὰ πάθη.

58. Ὅπως οἱ κατὰ σάρκα γονεῖς ἔχουν ἰδιαίτερη ἀγάπη στὰ παιδιά τους, ἔτσι καὶ ὁ νοῦς συνδέεται φυσικῶς μὲ τοὺς λόγους του. Καὶ ὅπως ὅσοι γονεῖς ἀγαποῦν παθολογικὰ τὰ παιδιά τους καί, ἀκόμη κι ἂν εἶναι ἐντελῶς καταγέλαστα ἀπὸ ὅλους, αὐτοὶ τὰ θεωροῦν πὼς εἶναι τὰ πιὸ ἱκανὰ καὶ τὰ πιὸ ὡραῖα, ἔτσι καὶ στὸν ἄφρονα νοῦ οἱ λόγοι του, ἀκόμη καὶ ἂν εἶναι πιὸ χειρότεροι ἀπ' ὅλους, τοῦ φαίνονται φρονιμότατοι. Στὸ σοφὸ ὅμως νοῦ δὲ φαίνονται ἔτσι οἱ λόγοι του· ἀλλὰ ὅταν νομίσει ὅτι εἶναι ἀληθινοὶ καὶ καλοί, τότε μάλιστα δὲν πιστεύει στὴν κρίση του, ἀλλὰ βάζει ἄλλους σοφοὺς νὰ κρίνουν τοὺς λόγους καὶ τοὺς λογισμούς του, μὴν τυχὸν προσπαθεῖ ἢ προσπάθησε μάταια, καὶ ἀπὸ αὐτοὺς παίρνει τὴ βεβαίωση.

59. Ὅταν νικήσεις κανένα ἀπὸ τὰ ἀτιμότερα πάθη, π.χ. τὴ γαστριμαργία ἢ τὴν πορνεία ἢ τὴν ὀργὴ ἢ τὴν πλεονεξία, εὐθὺς σοῦ ἔρχεται ὁ λογισμὸς τῆς κενοδοξίας. Ἂν τὸν νικήσεις κι αὐτόν, σοῦ ἔρχεται ὁ λογισμὸς τῆς ὑπερηφάνειας.

60. Ὅλα τὰ αἰσχρὰ πάθη, ὅσο κυριαρχοῦν στὴν ψυχὴ διώχνουν ἀπ' αὐτὴ τὸ λογισμὸ τῆς κενοδοξίας· ὅταν ὅμως ὅλα αὐτὰ νικηθοῦν, τότε τὸν ἐπαναφέρουν σ' αὐτήν.

61. Ἡ κενοδοξία, κι ὅταν ἄλλοτε διώχνεται, κι ὅταν ἄλλοτε παραμένει, γεννᾶ τὴν ὑπερηφάνεια. Καὶ ὅταν διώχνεται προκαλεῖ τὴν οἴηση, ἐνῶ ὅταν παραμένει, φέρνει τὴν ἀλαζονεία. Τὴν κενοδοξία τὴν ἀφανίζει ἡ κρυφὴ πνευματικὴ ἐργασία. Τὴν ὑπερηφάνεια τὴν ἀφανίζει τὸ νὰ ἀποδίδει ὁ ἀγωνιστὴς στὸ Θεὸ τὰ κατορθώματα.

62. Ἐκεῖνος ποὺ κρίθηκε ἄξιος νὰ λάβει γνώση τοῦ Θεοῦ, καὶ δοκίμασε γνήσια τὴν ἡδονὴ ποὺ προέρχεται ἀπ' αὐτήν, αὐτὸς καταφρονεῖ ὅλες τὶς ἡδονὲς ποὺ γεννιοῦνται ἀπὸ τὸ ἐπιθυμητικό.

63. Ἐκεῖνος ποὺ ἐπιθυμεῖ τὰ ἐπίγεια, ἐπιθυμεῖ ἢ τροφές, ἢ σαρκικὲς ἡδονές, ἢ δόξα ἀνθρώπινη, ἢ χρήματα, ἢ κάτι ἄλλο σχετικὸ μὲ αὐτά. Καὶ ἂν ὁ νοῦς δὲ βρεῖ κάτι ἀνώτερο γιὰ νὰ μεταφέρει σ' αὐτὸ τὴν ἐπιθυμία του, δὲ θὰ πεισθεῖ ποτὲ νὰ καταφρονήσει τὰ παραπάνω. Καὶ ἀσυγκρίτως ἀνώτερο ἀπ' αὐτὰ εἶναι ἡ γνώση τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν θείων.

64. Ἐκεῖνοι ποὺ καταφρονοῦν τὶς ἡδονές, τὶς καταφρονοῦν ἢ ἀπὸ φόβο ἢ ἀπὸ ἐλπίδα ἢ ἀπὸ πνευματικὴ γνώση ἢ καὶ ἀπὸ ἀγάπη πρὸς τὸ Θεό.

65. Ἡ γνώση τῶν θείων χωρὶς ἅγιο πάθος, δὲν καταπείθει τελικὰ τὸ νοῦ νὰ καταφρονεῖ τὰ ὑλικά, ἀλλὰ μοιάζει μὲ ἁπλὸ λογισμὸ αἰσθητοῦ πράγματος. Γιατὶ εἶναι δυνατὸ νὰ βρεῖ κανεὶς πολλοὺς ἀνθρώπους μὲ πολλὴ γνώση, καὶ ἐντούτοις νὰ κυλιοῦνται στὰ σαρκικὰ πάθη σὰν χοῖροι στὴ λάσπη. Γιατὶ ἀφοῦ μὲ κάποια ἐπιμέλειά τους καθαρίσθηκαν λίγο καὶ ἐπέτυχαν τὴ γνώση, ὕστερα ἀμέλησαν καὶ ἔγιναν ὅμοιοι μὲ τὸν Σαούλ, ὁ ὁποῖος ἐνῶ κρίθηκε ἄξιος γιὰ τὴ βασιλεία, ἐπειδὴ ἔζησε ἀνάξια, ἐκδιώχθηκε ἀπ' αὐτὴν μὲ φοβερὴ ὀργή[92].

66. Ὅπως ὁ ψιλὸς λογισμὸς τῶν ἀνθρώπινων πραγμάτων δὲν ἐξαναγκάζει τὸν νοῦ νὰ καταφρονεῖ τὰ θεῖα, ἔτσι καὶ ἡ ψιλὴ γνώση τῶν θείων δὲν πείθει τελικὰ νὰ καταφρονήσει κανεὶς τὰ ἀνθρώπινα. Γιατὶ ἡ ἀλήθεια, τώρα ὑπάρχει ὡς σκιὰ καὶ σὲ εἰκασίες, καὶ γι' αὐτὸ χρειάζεται τὸ μακάριο πάθος τῆς ἁγίας ἀγάπης, ἡ ὁποία δεσμεύει τὸ νοῦ μὲ τὶς πνευματικὲς θεωρίες καὶ τὸν πείθει νὰ προτιμᾶ τὰ ἄυλα ἀπὸ τὰ ὑλικά, καὶ τὰ νοητὰ καὶ θεῖα ἀπὸ τὰ αἰσθητά.

67. Ἐκεῖνος ποὺ ἔκοψε τὰ πάθη καὶ ἔκανε ψιλοὺς τοὺς λογισμούς του, δὲν ἕπεται ὅτι ὁπωσδήποτε καὶ τὰ ἔστρεψε πρὸς τὰ θεῖα. Ἀλλὰ μπορεῖ νὰ μὴν ἔχει πάθος μήτε γιὰ τὰ ἀνθρώπινα, μήτε καὶ γιὰ τὰ θεῖα· αὐτὸ συμβαίνει στοὺς πρακτικοὺς μόνο καὶ ποὺ δὲν ἔχουν ἀξιωθεῖ ἀκόμη νὰ ἀποκτήσουν τὴ γνώση. Αὐτοὶ ἀπέχουν ἀπὸ τὰ πάθη ἢ ἀπὸ τὸ φόβο τῆς κολάσεως ἢ γιὰ τὴν ἐλπίδα τῆς βασιλείας.

68. Στὴ ζωὴ αὐτή, στηριζόμαστε στὴν πίστη, ὄχι στὴν αἴσθηση[93]· καὶ ἔχομε τὴν ἀρετὴ ἀμυδρά, ὅπως μέσα σὲ καθρέφτη[94], καὶ γι' αὐτὸ ἔχομε ἀνάγκη νὰ ἀσχολούμαστε πολὺ μὲ τὰ θεῖα, ὥστε μὲ τὴν πολυχρόνια καὶ ἐμπεριστατωμένη μελέτη, νὰ ἀποκτήσομε συνήθεια τῶν θείων θεωριῶν ποὺ δύσκολα ἀποσπᾶται.

69. Ἂν κόψομε τὶς αἰτίες τῶν παθῶν καὶ ἀσχοληθοῦμε μὲ τὶς πνευματικὲς θεωρίες γιὰ λίγο μόνο, χωρὶς νὰ ἐπιμείνομε σ' αὐτὲς καὶ νὰ τὶς κάνομε κύριο ἔργο μας, εὔκολα πάλι ξαναγυρίζομε στὰ σαρκικὰ πάθη, χωρὶς νὰ κερδίσομε τίποτε ἄλλο ἀπὸ γυμνὴ γνώση καὶ οἴηση. Τὸ τέλος της εἶναι ὁ σκοτισμὸς σιγὰ-σιγὰ καὶ τῆς ψιλῆς γνώσεως καὶ τὸ ὁλοκληρωτικὸ παραστράτημα τοῦ νοῦ πρὸς τὰ ὑλικά.

70. Ἀξιοκατηγόρητο πάθος ἀγάπης ἀπασχολεῖ τὸ νοῦ μὲ τὰ ὑλικὰ πράγματα, ἐνῶ ἀξιέπαινο πάθος ἀγάπης τὸν δένει μὲ τὰ θεῖα. Γιατὶ ἔχει συνήθεια ὁ νοῦς, στὰ πράγματα μὲ τὰ ὁποῖα ἀσχολεῖται πολὺν καιρό, σ' αὐτὰ καὶ νὰ ἁπλώνεται. Καὶ σὲ κεῖνα ποὺ ἁπλώνεται, σ' ἐκεῖνα νὰ στρέφει τὴν ἐπιθυμία καὶ τὴν ἀγάπη· εἴτε στὰ θεῖα καὶ συγγενή του καὶ νοητά, εἴτε στὰ πράγματα καὶ τὰ πάθη τῆς σάρκας.

92. Α' Βασ. 10, 1· 16, 1. 93. Β' Κορ. 5, 7. 94. Α' Κορ. 13, 12.

71. Ὁ Θεὸς ἔκτισε τὸν ὁρατὸ καὶ τὸν ἀόρατο κόσμο καὶ ὁ ἴδιος ἔπλασε καὶ τὴν ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα. Καὶ ἂν ὁ ὁρατὸς κόσμος εἶναι τόσο ὡραῖος, πόσο ὡραῖος ἄραγε εἶναι ὁ ἀόρατος; Καὶ ἂν ὁ ἀόρατος εἶναι ὡραιότερος ἀπὸ τὸν ὁρατό, πόσο τοὺς ξεπερνᾶ καὶ τοὺς δύο ὁ δημιουργός τους Θεός; Ἂν λοιπὸν ἀνώτερος ἀπ' ὅλα τὰ δημιουργήματα εἶναι ὁ Δημιουργὸς ὅλων τῶν καλῶν, μὲ ποιὸ λόγο ὁ νοῦς ἐγκαταλείπει τὸ καλύτερο καὶ ἀσχολεῖται μὲ τὰ χειρότερα ἀπ' ὅλα, δηλαδὴ μὲ τὰ πάθη τῆς σάρκας; Ἢ εἶναι φανερό, ἐπειδὴ αὐτὰ ἀπὸ τὴν γέννησή του τὰ συναναστράφηκε καὶ τὰ συνήθισε, ἐνῶ τὸ Θεό, τὸν ἀνώτερο ἀπ' ὅλα καὶ πάνω ἀπ' ὅλα, δὲν Τὸν γνώρισε ἀκόμη τελείως. Ἂν λοιπὸν μὲ πολύχαιρη ἄσκηση στὴν ἐγκράτεια τῶν ἡδονῶν καὶ μὲ τὴ μελέτη τῶν θείων, λίγο-λίγο τὸν χωρίσομε ἀπὸ αὐτὴ τὴ σχέση μὲ τὰ πάθη, τότε ἐκτείνεται πρὸς τὰ θεῖα καὶ σιγὰ-σιγὰ προοδεύει καὶ γνωρίζει τὴ θεϊκὴ ἀξία του. Καὶ τέλος ὅλο τὸν πόθο του τὸν μεταφέρει στὸ Θεό.

72. Ἐκεῖνος ποὺ λέει χωρὶς πάθος τὰ ἁμαρτήματα τοῦ ἀδελφοῦ, τὸ κάνει γιὰ δύο αἰτίες: ἢ γιὰ νὰ τὸν διορθώσει, ἢ γιὰ νὰ ὠφελήσει ἄλλον. Ἂν δὲν τὰ λέει γιὰ καμιὰ ἀπὸ τὶς δύο αὐτὲς αἰτίες εἴτε στὸν ἀδελφό, εἴτε σὲ ἄλλον, τότε ἢ τὸν ὑβρίζει, ἢ τὸν ἐξευτελίζει. Καὶ δὲν θὰ ξεφύγει τὴν ἐγκατάλειψη τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ θὰ πέσει ἢ στὸ ἴδιο, ἢ σὲ ἄλλο παράπτωμα, καὶ ἀφοῦ ἐλεγχθεῖ καὶ ἐξευτελιστεῖ ἀπὸ ἄλλους, θὰ καταντροπιαστεῖ.

73. Ἄνθρωποι ποὺ διαπράττουν τὴν ἴδια ἁμαρτία, δὲν τὸ κάνουν ὅλοι γιὰ τὸν ἴδιο λόγο. Γιὰ παράδειγμα, ἄλλο εἶναι νὰ ἁμαρτάνει κανεὶς ἀπὸ συνήθεια, καὶ ἄλλο γιατὶ τὸν παρέσυρε μιὰ ξαφνικὴ παρόρμηση· αὐτὸς οὔτε πρὶν εἶχε τὴν ἁμαρτία στὸ νοῦ του, οὔτε ἔπειτα, ἀλλὰ καὶ πάρα πολὺ ὑποφέρει γι' αὐτὸ ποὺ ἔκανε. Ἀντίθετα, ἐκεῖνος ποὺ ἁμαρτάνει ἀπὸ συνήθεια, καὶ πρῶτα δὲν ἔπαυε κατὰ διάνοιαν νὰ ἁμαρτάνει, καὶ μετὰ τὴν ἁμαρτία, τὴν ἴδια διάθεση ἔχει.

74. Ἐκεῖνος ποὺ ἐργάζεται τὴν ἀρετὴ ἀπὸ κενοδοξία, εἶναι φανερὸ ὅτι καὶ τὴ γνώση γιὰ λόγους κενοδοξίας τὴν ἐπιδιώκει. Αὐτὸς οὔτε λέει, οὔτε κάνει κάτι γιὰ πνευματικὴ οἰκοδομὴ τῶν ἄλλων, ἀλλὰ σὲ ὅλα κυνηγᾶ τὴ δόξα ἐκείνων ποὺ τὸν βλέπουν ἢ τὸν ἀκοῦνε. Τὸ πάθος του ἐλέγχεται, ὅταν μερικοὶ ἀπ' αὐτοὺς τὸν κατηγορήσουν γιὰ τὰ ἔργα του ἢ γιὰ τὰ λόγια του. Τότε λυπᾶται ὑπερβολικά, ὄχι διότι δὲν ὠφελήθηκαν ἐκεῖνοι ποὺ τὸν ἄκουσαν, γιατὶ δὲν ἦταν αὐτὸς ὁ σκοπός του, ἀλλὰ γιατὶ ἐξευτελίστηκε.

75. Τὸ πάθος τῆς φιλαργυρίας ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὸ ὅτι χαίρεται κανεὶς ὅταν παίρνει καὶ λυπᾶται ὅταν δίνει. Δὲν μπορεῖ ἕνας τέτοιος νὰ εἶναι διαχειριστὴς χρημάτων.

76. Ὅταν ὑποφέρει κανείς, κάνει ὑπομονὴ γιὰ τὰ ἑξῆς: ἢ γιὰ τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, ἢ γιὰ τὴν ἐλπίδα τῆς ἀνταμοιβῆς, ἢ γιὰ τὸ φόβο τῆς κολάσεως, ἢ γιὰ τὸν φόβο τῶν ἀνθρώπων, ἢ γιατὶ εἶναι ἔτσι πλασμένος, ἢ γιὰ τὴν ἡδονή, ἢ γιὰ κέρδος, ἢ ἀπὸ κενοδοξία, ἢ ἀπὸ ἀνάγκη.

77. Ἄλλο εἶναι τὸ νὰ ἀπαλλαγεῖ κανεὶς ἀπὸ τοὺς λογισμοὺς καὶ ἄλλο τὸ νὰ ἐλευθερωθεῖ ἀπὸ τὰ πάθη. Καὶ πολλὲς φορὲς ἀπαλλάσσεται ἀπὸ τοὺς λογισμούς, ὅταν δὲν εἶναι παρόντα τὰ πράγματα, πρὸς τὰ ὁποῖα ἔχει τὰ πάθη. Κρύβονται ὅμως τὰ πάθη μέσα στὴν ψυχὴ καὶ ὅταν ἐμφανιστοῦν τὰ πράγματα, φανερώνεται ἡ ὕπαρξή τους. Πρέπει λοιπὸν νὰ παρατηροῦμε τὸ νοῦ μας στὴ σχέση του μὲ τὰ πράγματα, καὶ ν' ἀντιλαμβανόμαστε σὲ ποιὸ πράγμα κατευθύνεται τὸ πάθος του.

78. Εἰλικρινὴς φίλος εἶναι ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος συμμερίζεται στὴν ὥρα τοῦ πειρασμοῦ τὶς θλίψεις, τὶς ἀνάγκες καὶ τὶς συμφορὲς τοῦ πλησίον ποὺ φέρνει ἡ περίσταση, σὰν νὰ εἶναι δικές του, μὲ τρόπο ἀθόρυβο καὶ ἀτάραχο.

79. Μὴν περιφρονήσεις τὴ συνείδησή σου ποὺ σὲ συμβουλεύει πάντοτε τὰ ἄριστα. Γιατὶ σοῦ ὑποβάλλει ὑποδείξεις θεῖες καὶ ἀγγελικὲς καὶ σὲ ἐλευθερώνει ἀπὸ τοὺς κρυφοὺς μολυσμοὺς τῆς καρδιᾶς καὶ σοῦ χαρίζει παρρησία καὶ θάρρος κατὰ τὴν ὥρα τοῦ θανάτου σου.

80. Ἂν θέλεις νὰ ἔχεις ἐπίγνωση καὶ μετριοφροσύνη καὶ νὰ μὴν εἶσαι δοῦλος στὸ πάθος τῆς οἰήσεως, νὰ ἀναζητεῖς στὰ ὄντα τί εἶναι ἐκεῖνο ποὺ διαφεύγει τὴ γνώση σου. Θὰ βρεῖς τότε, ὅτι σοῦ διαφεύγουν πάρα πολλὰ καὶ διάφορα, καὶ θὰ θαυμάσεις γιὰ τὴν ἄγνοιά σου καὶ θὰ ταπεινωθεῖς. Καὶ ἀφοῦ γνωρίσεις τὸν ἑαυτό σου, θὰ κατανοήσεις πολλὰ καὶ σπουδαῖα καὶ θαυμαστὰ πράγματα. Γιατὶ ἡ φανταστικὴ γνώση, δὲν ἀφήνει κανένα νὰ προχωρήσει στὴν πραγματικὴ γνώση.

81. Ἐκεῖνος ἀκριβῶς θέλει νὰ σωθεῖ, ποὺ δὲν ἀντιστέκεται στὰ ἰατρικὰ φάρμακα· κι αὐτὰ εἶναι πόνοι καὶ λύπες ποὺ μᾶς στέλνει ὁ Θεὸς μέσω ποικίλων συμφορῶν. Ὅποιος ὅμως ἀντιστέκεται, δὲν γνωρίζει οὔτε τὶ ἐμπορεύεται ἐδῶ, οὔτε τὶ θὰ ἔχει κερδίσει ἀπὸ αὐτὲς φεύγοντας ἀπὸ τὸν κόσμο αὐτό.

82. Ἡ κενοδοξία καὶ ἡ φιλαργυρία, γεννοῦν ἡ μία τὴν ἄλλη. Γιατὶ ἐκεῖνοι ποὺ εἶναι κενόδοξοι, πλουτίζουν, κι ἐκεῖνοι ποὺ πλουτίζουν γίνονται κενόδοξοι· ἀλλὰ αὐτὰ στοὺς κοσμικούς· γιατὶ ὁ μοναχὸς ὅταν δὲν ἔχει τίποτα, γίνεται πιὸ κενόδοξος· ἂν πάλι ἔχει χρήματα τὰ κρύβει, γιατὶ ντρέπεται νὰ ἔχει κάτι ἀταίριαστο στὸ σχῆμα του.

83. Ἰδίωμα τῆς κενοδοξίας τοῦ μοναχοῦ εἶναι νὰ κενοδοξεῖ γιὰ ἀρετὴ καὶ τὰ ἐπακόλουθά της. Ἰδίωμα τῆς ὑπερηφάνειάς του εἶναι νὰ φουσκώνει γιὰ τὰ κατορθώματά του, νὰ ἐξευτελίζει τοὺς ἄλλους καὶ νὰ μὴν τὰ ἀποδίδει στὸ Θεό, ἀλλὰ στὸν ἑαυτό του. Ἰδίωμα τῆς κενοδοξίας καὶ ὑπερηφάνειας τοῦ κοσμικοῦ εἶναι νὰ κενοδοξεῖ καὶ νὰ φουσκώνει γιὰ σωματικὴ ὀμορφιά, γιὰ πλοῦτο, γιὰ ἐξουσία καὶ φρόνηση.

84. Οἱ ἐπιτυχίες τῶν κοσμικῶν εἶναι πτώσεις τῶν μοναχῶν, καὶ οἱ ἐπιτυχίες τῶν μοναχῶν εἶναι πτώσεις τῶν κοσμικῶν. Παράδειγμα· οἱ ἐπιτυχίες τῶν κοσμικῶν εἶναι πλοῦτος καὶ δόξα καὶ ἐξουσία καὶ ἀπόλαυση καὶ τὰ

πολλὰ καὶ καλὰ παιδιὰ καὶ ὅσα ἐπακολουθοῦν σ' αὐτά, τὰ ὁποῖα ὅταν ἐπιτύχει ὁ μοναχός, χάνεται. Τὰ κατορθώματα τοῦ μοναχοῦ εἶναι ἀκτημοσύνη, ἀδοξία, ἀδυναμία, ἐγκράτεια, κακοπάθεια καὶ τὰ παρεπόμενά τους. Αὐτὰ ὁ φιλόκοσμος ὅταν τοῦ συμβοῦν χωρὶς νὰ θέλει, τὰ θεωρεῖ μεγάλο δυστύχημα καὶ κινδυνεύει πολλὲς φορὲς καὶ νὰ κρεμαστεῖ· μερικοὶ μάλιστα τὸ ἔκαναν.

85. Οἱ τροφὲς δημιουργήθηκαν γιὰ δύο αἰτίες, γιὰ τροφὴ καὶ γιὰ θεραπεία. Ἐκεῖνοι λοιπὸν ποὺ τρῶνε πέρα ἀπὸ τὶς δύο αὐτὲς αἰτίες, καταδικάζονται ὡς φιλήδονοι, γιατὶ κάνουν κατάχρηση ἐκείνων ποὺ δόθηκαν ἀπὸ τὸ Θεὸ γιὰ χρήση. Καὶ σὲ ὅλα τὰ πράγματα, ἡ κακὴ χρήση εἶναι ἁμαρτία.

86. Ταπεινοφροσύνη εἶναι μιὰ ἀκατάπαυστη προσευχὴ μὲ δάκρυα καὶ κακοπάθεια. Αὐτὴ ἐπικαλεῖται πάντοτε τὸ Θεὸ σὲ βοήθεια καὶ δὲν ἀφήνει νὰ θαρρεύεται στὴ δική της δύναμη καὶ σοφία ἀνόητα, οὔτε νὰ ὑπερηφανεύεται ἔναντι κανενός. Αὐτὰ εἶναι φοβερὲς ἀρρώστιες τοῦ πάθους τῆς ὑπερηφάνειας.

87. Ἄλλο εἶναι νὰ πολεμᾶ κανεὶς τὸν ψιλὸ λογισμό, γιὰ νὰ μὴ βάλει σὲ κίνηση τὸ πάθος· καὶ ἄλλο νὰ πολεμᾶ τὸν ἐμπαθῆ λογισμό, γιὰ νὰ μὴ συμβεῖ συγκατάθεση. Καὶ οἱ δύο αὐτοὶ τρόποι δὲν ἀφήνουν νὰ πολυκαιρίσουν οἱ λογισμοί.

88. Ἡ λύπη εἶναι ἑνωμένη μὲ τὴ μνησικακία. Ὅταν ὁ νοῦς βλέπει μὲ λύπη τὸ πρόσωπο τοῦ ἀδελφοῦ στὸν καθρέφτη τῆς μνήμης, εἶναι φανερὸ ὅτι ἔχει μνησικακία ἐναντίον του. Οἱ δρόμοι τῶν μνησικάκων ὁδηγοῦν στὸν πνευματικὸ θάνατο[95], γιατὶ κάθε μνησίκακος εἶναι παραβάτης τοῦ Νόμου[96].

89. Ἂν ἐσὺ ἔχεις μνησικακία ἐναντίον ἄλλου, νὰ προσεύχεσαι γι' αὐτόν, καὶ σταματᾶς τὴν κίνηση τοῦ πάθους, ἀποχωρίζοντας μὲ τὴν προσευχὴ τὴ λύπη ἀπὸ τὴν θύμηση τοῦ κακοῦ ποὺ σοῦ ἔκανε. Ὅταν ἀποκτήσεις ἀγάπη καὶ φιλανθρωπία, θὰ ἐξαφανίσεις ἐντελῶς τὸ πάθος ἀπὸ τὴν ψυχή σου. Ἂν ἄλλος μνησικακεῖ ἐναντίον σου, γίνε εὐεργετικὸς καὶ ταπεινὸς πρὸς αὐτὸν καὶ νὰ τοῦ φέρεσαι μὲ καλοὺς τρόπους καὶ μὲ αὐτὰ τὸν ἐλευθερώνεις ἀπὸ τὸ πάθος.

90. Τὴ λύπη ἐκείνου ποὺ σὲ φθονεῖ, μὲ κόπο θὰ τὴν σταματήσεις, γιατὶ θεωρεῖ συμφορά του αὐτὸ ποὺ φθονεῖ σ' ἐσένα· καὶ δὲν εἶναι δυνατὸν διαφορετικὰ νὰ τὸν σταματήσεις ἂν δὲν τοῦ τὸ ἀποκρύψεις. Ἂν τώρα πολλοὺς τοὺς ὠφελεῖ τὸ καλὸ ποὺ ἔχεις, ἐνῶ σ' ἐκεῖνον προκαλεῖ λύπη, ποιὰ πλευρὰ θὰ καταφρονήσεις; Ἀνάγκη λοιπὸν νὰ μὴ χάσουν οἱ πολλοὶ τὴν ὠφέλειά τους, ἀλλὰ κι αὐτὸν νὰ μὴν τὸν παραμελήσεις. Οὔτε νὰ παρασυρθεῖς ἀπὸ τὴν κακία τοῦ πάθους ὥστε νὰ μὴν πολεμᾶς τὸ πάθος τοῦ φθόνου, ἀλλὰ τὸν πάσχοντα ἀπ' αὐτό. Ἀλλὰ μὲ τὴν ταπεινοφροσύνη σου νὰ νομίζεις ὅτι εἶναι ἀνώτερός σου, καὶ σὲ κάθε καιρὸ καὶ τόπο καὶ πράγμα νὰ τὸν προτιμᾶς. Τὸ δικό σου φθόνο τώρα, μπορεῖς νὰ τὸν σταματήσεις, ἂν σ' ἐκεῖνα ποὺ χαίρεται ὁ φθονούμενος, χαίρεσαι κι ἐσὺ μαζί, καὶ σ' ἐκεῖνα ποὺ λυπᾶται, λυπᾶσαι κι ἐσύ, ἐκπληρώνοντας τὴ συμβουλὴ τοῦ Ἀποστόλου: «Νὰ χαίρεστε μ' αὐτοὺς ποὺ χαίρονται, καὶ νὰ κλαῖτε μ' αὐτοὺς ποὺ κλαῖνε»[97].

95. Παροιμ. 12, 28. 96. Παροιμ. 21, 24.

91. Ὁ νοῦς μας βρίσκεται ἀνάμεσα σὲ δύο, ποὺ κάνει καθένα τὰ δικά του, τὸ ἕνα τὴν ἀρετή, καὶ τὸ ἄλλο τὴν κακία, δηλαδὴ μεταξὺ ἀγγέλου καὶ δαίμονα. Καὶ ὁ νοῦς ἔχει ἐξουσία καὶ δύναμη, σ' ὅποιο θέλει, εἴτε νὰ ἀκολουθήσει εἴτε νὰ ἀντισταθεῖ.

92. Οἱ ἀγγελικὲς δυνάμεις μᾶς παρακινοῦν στὰ καλά, καὶ τὰ φυσικὰ σπέρματα καὶ ἡ ἀγαθὴ προαίρεση μᾶς βοηθοῦν. Τὶς προσβολὲς τῶν δαιμόνων τὶς ὑποβοηθοῦν τὰ πάθη καὶ ἡ κακὴ προαίρεση.

93. Τὸν καθαρὸ νοῦ, ἄλλοτε ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς ἔρχεται καὶ τὸν διδάσκει, ἄλλοτε οἱ ἅγιες δυνάμεις τοῦ προβάλλουν τὰ καλά, ἄλλοτε ἡ θεωρία γιὰ τὴ φύση τῶν πραγμάτων.

94. Ὁ νοῦς ποὺ ἀξιώθηκε νὰ ἀποκτήσει τὴν πνευματικὴ γνώση, πρέπει νὰ διατηρεῖ ἀπαθῆ τὰ νοήματα τῶν πραγμάτων, τὰ ἀντικείμενα τῆς θεωρίας ἀσφαλισμένα ἀπὸ λάθος, καὶ τὴν κατάσταση τῆς προσευχῆς ἀθόλωτη. Αὐτὰ ὅμως δὲν μπορεῖ νὰ τὰ φυλάγει πάντοτε, καθὼς τὸν θολώνουν οἱ ἀναθυμιάσεις τῆς σάρκας μὲ τὴν ἐπιβουλὴ τῶν δαιμόνων.

95. Δὲ συμβαίνει νὰ ὀργιζόμαστε κιόλας γιὰ ὅλα ὅσα λυπούμαστε. Γιατὶ εἶναι περισσότερα ἐκεῖνα ποὺ προξενοῦν λύπη, παρὰ ὀργή. Παράδειγμα· ἔσπασε τὸ τάδε πράγμα, χάθηκε τὸ τάδε, πέθανε ὁ δεῖνα. Γι' αὐτὰ λυπούμαστε μόνο· γιὰ τὰ λοιπὰ ὅμως καὶ λυπούμαστε καὶ θυμώνομε γιατὶ δὲν ἔχομε διάθεση φιλοσοφημένη.

96. Ὁ νοῦς, ὅταν δέχεται τὰ νοήματα τῶν πραγμάτων, μετασχηματίζεται ἀνάλογα μὲ τὸ κάθε νόημα. Ὅταν τὰ θεωρεῖ πνευματικῶς, μεταμορφώνεται κατὰ ποικίλους τρόπους ἀνάλογα μὲ κάθε θεωρία. Ὅταν ὅμως ἑνωθεῖ μὲ τὸ Θεό, τότε γίνεται τελείως ἄμορφος καὶ ἀσχημάτιστος. Γιατὶ θεωρώντας τὸν Μονοειδῆ Θεὸ γίνεται καὶ ὁ νοῦς μονοειδὴς καὶ φωτοειδής.

97. Ψυχὴ τέλεια εἶναι ἐκείνη ποὺ ἡ παθητικὴ δύναμή της ἔχει κλίνει ὁλότελα πρὸς τὸ Θεό.

98. Νοῦς τέλειος εἶναι ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος μὲ τὴν ἀληθινὴ πίστη του γνώρισε πάνω ἀπὸ κάθε γνώση, μὲ τρόπο ὑπεράγνωστο, τὸν Ὑπεράγνωστο, καὶ εἶδε καθολικὰ τὰ δημιουργήματά Του, καὶ ἔλαβε ἀπὸ τὸ Θεὸ τὴν περιεκτικὴ γνώση περὶ Προνοίας καὶ Κρίσεως τῶν δημιουργημάτων Του· ἐννοῶ βέβαια ὅσο αὐτὸ εἶναι δυνατὸ σὲ ἀνθρώπους.

99. Ὁ χρόνος τέμνεται σὲ τρία (παρελθόν, παρόν, μέλλον). Καὶ ἡ πίστη ἁπλώνεται καὶ στὰ τρία τμήματα, ἐνῶ ἡ ἐλπίδα στὸ ἕνα καὶ ἡ ἀγάπη στὰ δύο. Ἐπίσης ἡ πίστη καὶ ἡ ἐλπίδα φτάνουν ὡς ἕνα σημεῖο —ὡς τὸ τέλος τῆς ἐπίγειας ζωῆς—, ἐνῶ ἡ ἀγάπη διαμένει στοὺς ἄπειρους αἰῶνες, ὑπερενωμένη μὲ τὸν Ὑπεράπειρο καὶ πάντοτε ὑπεραυξανόμενη. Καὶ γιὰ τοῦτο, μεγαλύτερο ἀπ' ὅλα εἶναι ἡ ἀγάπη[98].

97. Ρωμ. 12, 15. 98. Κορ. 13, 13.

Τέταρτη ἑκατοντάδα κεφαλαίων περὶ ἀγάπης

Πρῶτα ὁ νοῦς αἰσθάνεται θαυμασμὸ καθὼς ἐννοεῖ τὴν ἀπόλυτη ἀπειρία τοῦ Θεοῦ κι ἐκεῖνο τὸ ἀπέραντο καὶ πολυπόθητο πέλαγος τῆς Θεότητας. Ἔπειτα κυριεύεται ἀπὸ ἔκπληξη καθὼς σκέφτεται πῶς ὁ Θεὸς δημιούργησε τὰ πάντα ἀπὸ τὸ μηδέν. Ἀλλὰ ὅπως ἡ μεγαλοσύνη Του δὲν ἔχει ὅριο[99], ἔτσι καὶ δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ ἐξιχνιάσει τὴ σοφία Του[100].

2. Πῶς νὰ μὴ θαυμάζει ὁ νοῦς, ὅταν συλλογίζεται τὸ ἀπέραντο πέλαγος τῆς ἀγαθότητας τοῦ Θεοῦ, ποὺ εἶναι πέρα ἀπὸ κάθε ἔκπληξη; Ἢ πῶς νὰ μὴν σαστίσει, ὅταν σκέφτεται πῶς καὶ ἀπὸ ποῦ ἔγινε ἡ λογικὴ καὶ νοερὴ οὐσία, καὶ τὰ τέσσερα στοιχεῖα ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦνται τὰ σώματα, χωρὶς νὰ ὑπάρχει καμιὰ ὕλη πρὶν ἀπὸ τὴν δημιουργία τους, καὶ ποιὰ εἶναι ἡ δύναμη ἐκείνη ποὺ μπῆκε σὲ ἐνέργεια καὶ τὰ ἔφερε στὴν ὕπαρξη; Ἀλλὰ τοῦτο οἱ Ἕλληνες δὲν τὸ παραδέχονται, γιατὶ ἀγνοοῦν τὴν παντοδύναμη Ἀγαθότητα καὶ τὴ δραστικὴ σοφία καὶ γνώση Της ποὺ ξεπερνᾶ κάθε νοῦ.

3. Ἐπειδὴ ὁ Θεὸς εἶναι προαιώνια Δημιουργός, ὅταν θέλει δημιουργεῖ μὲ τὸν ὁμοούσιο Λόγο Του καὶ τὸ Πνεῦμα ἀπὸ ἄπειρη ἀγαθότητα. Καὶ μὴ ρωτήσεις γιὰ ποιὸ λόγο δημιούργησε τώρα, ἀφοῦ εἶναι ἀγαθὸς πάντοτε; Γιατὶ ἐγὼ σοῦ ἀπαντῶ ὅτι ἡ ἀνεξερεύνητη σοφία τῆς ἄπειρης θείας οὐσίας ὑπερβαίνει τὴν ἀνθρώπινη γνώση.

4. Τὴ γνώση τῶν ὄντων ποὺ ὑπῆρχε στὸ Θεὸ προαιώνια, ἔφερε στὴν ὕπαρξη ὁ Δημιουργὸς καὶ τὴν πρόβαλε πρὸς τὰ ἔξω, ὅταν τὸ θέλησε. Γιατὶ εἶναι ἄτοπο νὰ ἀμφιβάλομε ἂν ὁ παντοδύναμος Θεὸς μπορεῖ νὰ δώσει ὕπαρξη σὲ κάτι, ὅταν θέλει.

5. Γιὰ ποιὰ αἰτία δημιούργησε ὁ Θεὸς νὰ τὸ ἐρευνᾶς· γιατὶ εἶναι δυνατὴ αὐτὴ ἡ γνώση. Νὰ μὴν ἐρευνᾶς ὅμως τὸ πῶς καὶ τὸ γιατὶ δημιούργησε πρόσφατα, γιατὶ αὐτὸ δὲν εἶναι στίς δυνατότητες τοῦ νοῦ σου. Γιατὶ ἀπὸ τὰ θεῖα, ἄλλα εἶναι κατανοητὰ στοὺς ἀνθρώπους, κι ἄλλα ἀκατανόητα. Θεωρία ἀχαλίνωτη, ἴσως ὠθήσει καὶ στὸν κρημνό, ὅπως εἶπε κάποιος ἀπὸ τοὺς ἁγίους.

6. Μερικοὶ ὑποστηρίζουν ὅτι τὰ δημιουργήματα ὑπάρχουν προαιώνια μαζὶ μὲ τὸ Θεό, πράγμα ἀδύνατο. Πῶς μποροῦν νὰ συνυπάρχουν προαιώνια μὲ τὸν ἀπὸ κάθε ἄποψη Ἄπειρο τὰ ἀπὸ κάθε ἄποψη πεπερασμένα; Ἢ πῶς εἶναι πράγματι δημιουργήματα, ἂν εἶναι συναιώνια μὲ τὸ Δημιουργό; Ὁ λόγος αὐτὸς εἶναι βέβαια τῶν Ἑλλήνων, οἱ ὁποῖοι παρουσιάζουν τὸ Θεὸ ὡς Δημιουργὸ ὄχι τῆς οὐσίας τῶν δημιουργημάτων, ἀλλὰ μόνο τῶν ἰδιοτήτων τους. Ἐμεῖς ὅμως, ποὺ ἔχομε γνωρίσει τὸ Θεὸ ὡς παντοδύναμο, λέμε ὅτι εἶναι Δημιουργὸς ὄχι ἰδιοτήτων, ἀλλὰ οὐσιῶν μαζὶ μὲ τὶς ἰδιότητές τους. Κι

99. Ψαλμ. 144, 3. 100. Ἡσ. 40, 28.

ἀφοῦ εἶναι ἔτσι, δὲν συνυπάρχουν προαιωνίως τὰ δημιουργήματα μὲ τὸ Θεό.

7. Τὸ θεῖον καὶ τὰ σχετικὰ μὲ αὐτό, εἶναι ἀπὸ μία ἄποψη γνωστό, ἐνῶ ἀπὸ ἄλλη ἄποψη παραμένει ἄγνωστο. Γίνεται γνωστὸ μὲ τὴ θεωρία τῶν ἰδιοτήτων του· παραμένει ὅμως ἄγνωστο κατὰ τὴν οὐσία του.

8. Μὴ ζητήσεις στὴν ἁπλὴ καὶ ἄπειρη οὐσία τῆς Ἁγίας Τριάδας νὰ βρεῖς ἕξεις καὶ ἱκανότητες, γιὰ νὰ μὴν τὴν κάνεις σύνθετη ὅπως τὰ κτίσματα, πράγμα ποὺ εἶναι ἄτοπο καὶ ἀνεπίτρεπτο νὰ ἐννοήσεις γιὰ τὸ Θεό.

9. Μόνο ἡ ἄπειρη καὶ παντοδύναμη θεία οὐσία ποὺ δημιούργησε τὰ πάντα, εἶναι ἁπλή, μονοειδής, χωρὶς ποιότητες, ἀμετάβλητη καὶ ἀδιατάρακτη. Ὅλη ἡ κτίση εἶναι σύνθετη ἀπὸ οὐσία καὶ γνωρίσματα, κι ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ τὴ θεία Πρόνοια, γιατὶ δὲν εἶναι ἀπαλλαγμένη ἀπὸ μεταβλητότητα.

10. Κάθε οὐσία νοερὴ καὶ αἰσθητική, ὅταν ἦρθε στὴν ὕπαρξη, ἔλαβε ἀπὸ τὸ Θεὸ δυνάμεις κατάλληλες γιὰ τὴν κατανόηση τῶν ὄντων. Ἡ νοερὴ οὐσία ἔλαβε τὴ νοητικὴ δύναμη, ἡ αἰσθητικὴ τὶς αἰσθήσεις.

11. Ὁ Θεὸς μετέχεται μόνο, ἐνῶ ἡ κτίση καὶ μετέχει καὶ μεταδίδει. Μετέχει στὴν ὕπαρξη, μεταδίδει ὅμως μόνο τὸ ἀγαθὸ καὶ τὴν εὐδαιμονία. Ἀλλὰ μὲ διαφορετικὸ τρόπο ἡ σωματικὴ καὶ μὲ διαφορετικὸ τρόπο ἡ ἀσώματη οὐσία.

12. Ἡ ἀσώματη οὐσία μεταδίδει τὸ ἀγαθὸ καὶ τὴν εὐδαιμονία καὶ ὅταν μιλᾶ καὶ ὅταν ἐνεργεῖ καὶ ὅταν ἐξετάζεται θεωρητικά· ἡ σωματικὴ μόνον ὅταν ἐξετάζεται θεωρητικά.

13. Τὸ νὰ ὑπάρχει πάντοτε ἢ ὄχι νοερὴ καὶ λογικὴ οὐσία ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴ βούληση Ἐκείνου, ποὺ ὅλα τὰ δημιούργησε καλά. Τὸ νὰ εἶναι ὅμως τὰ δημιουργήματα ἀγαθὰ ἢ κακὰ κατὰ τὴν προαίρεση, αὐτὸ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴ θέλησή τους.

14. Τὸ κακὸ δὲ βρίσκεται στὴν οὐσία τῶν ὄντων, ἀλλὰ στὴ σφαλερὴ καὶ ἄλογη κίνησή τους.

15. Ἡ ψυχὴ κινεῖται λογικὰ καὶ σωστὰ ὅταν τὸ ἐπιθυμητικό της μέρος ἔχει ἀποκτήσει σὰν ἰδιότητά του τὴν ἐγκράτεια· κι ὅταν τὸ θυμικὸ μέρος της εἶναι προσηλωμένο στὴν ἀγάπη καὶ ἀποστρέφεται τὸ μίσος· κι ὅταν τὸ λογιστικὸ μέρος της βρίσκεται κοντὰ στὸ Θεὸ μὲ προσευχὴ καὶ πνευματικὴ θεωρία.

16. Δὲν ἔχει ἀκόμη τέλεια ἀγάπη, οὔτε βαθιὰ γνώση τῆς θείας πρόνοιας, ἐκεῖνος ποὺ σὲ καιρὸ πειρασμοῦ δὲν κάνει ὑπομονὴ γιὰ ὅσα λυπηρὰ τοῦ συμβαίνουν, ἀλλὰ ἀποκόβεται ἀπὸ τὴν ἀγάπη τῶν πνευματικῶν ἀδελφῶν.

17. Σκοπὸς τῆς θείας πρόνοιας εἶναι νὰ ἑνώνει μὲ τὴν ὀρθὴ πίστη καὶ τὴν πνευματικὴ ἀγάπη ἐκείνους ποὺ ἔχει χωρίσει ἡ κακία μὲ διάφορους τρόπους, —ἂν βέβαια γι' αὐτὸ ἔπαθε ὁ Σωτήρας, δηλ. γιὰ νὰ μαζέψει σὲ

ἕνα τὰ διασκορπισμένα παιδιὰ τοῦ Θεοῦ[101]. Ἐκεῖνος λοιπὸν ποὺ δὲν ἀνέχεται τὰ ἐνοχλητικά, οὔτε ὑποφέρει τὰ λυπηρά, οὔτε ὑπομένει τὰ ἐπίπονα, βαδίζει ἔξω ἀπὸ τὴ θεία ἀγάπη καὶ τὸ σκοπὸ τῆς πρόνοιας.

18. Ἀφοῦ ἡ ἀγάπη δείχνει ὑπομονὴ καὶ καλωσύνη[102], ὅποιος λιγοψυχεῖ γιὰ τὰ ὅσα λυπηρὰ τοῦ συμβαίνουν καὶ γι' αὐτὸ γίνεται κακὸς καὶ διακόπτει τὴν ἀγάπη πρὸς ἐκείνους ποὺ τὸν λύπησαν, πῶς δὲν ξεπέφτει ἀπὸ τὸ σκοπὸ τῆς θείας πρόνοιας;

19. Πρόσεχε τὸν ἑαυτό σου, μήπως ἡ κακία ποὺ σὲ χωρίζει ἀπὸ τὸν ἀδελφό, δὲν βρίσκεται στὸν ἀδελφό, ἀλλὰ σὲ σένα, καὶ τρέξε νὰ συμφιλιωθεῖς μαζί του, γιὰ νὰ μὴν ξεπέσεις ἀπὸ τὴν ἐντολὴ τῆς ἀγάπης.

20. Μὴν καταφρονήσεις τὴν ἐντολὴ τῆς ἀγάπης, γιατὶ μὲ αὐτὴν θὰ γίνεις υἱὸς Θεοῦ. Παραβαίνοντάς την, θὰ βρεθεῖς παιδὶ τῆς γέεννας.

21. Ἐκεῖνα ποὺ χωρίζουν ἀπὸ τὴν ἀγάπη τῶν φίλων εἶναι τὰ ἑξῆς: τὸ νὰ φθονεῖ κανεὶς ἢ νὰ φθονεῖται, τὸ νὰ ζημιώνει ἢ νὰ ζημιώνεται, τὸ νὰ προσβάλλει ἢ νὰ προσβάλλεται, καὶ οἱ λογισμοὶ ἀπὸ ὑποψίες. Μήπως λοιπὸν προκάλεσες ἢ ἔπαθες κάτι τέτοιο καὶ γι' αὐτὸ χωρίζεσαι ἀπὸ τὴν ἀγάπη τοῦ φίλου;

22. Σοῦ προκάλεσε κάποιο πειρασμὸ ὁ ἀδελφός σου καὶ ἡ λύπη σὲ ὁδήγησε στὸ μίσος; Μὴ νικιέσαι ἀπὸ τὸ μίσος, ἀλλὰ νὰ νικᾶς τὸ μίσος μὲ τὴν ἀγάπη. Καὶ θὰ τὸ νικήσεις, ἂν προσεύχεσαι γιὰ χάρη του εἰλικρινὰ στὸ Θεὸ καὶ δέχεσαι τὴν ἀπολογία του. Ἢ καὶ σὺ ὁ ἴδιος τὸν ἱκανοποιεῖς μὲ δική σου ἀπολογία, θεωρώντας τὸν ἑαυτό σου αἴτιο τοῦ πειρασμοῦ καὶ μακροθυμώντας, ὥσπου νὰ περάσει τὸ σύννεφο.

23. Μακρόθυμος εἶναι ἐκεῖνος ποὺ περιμένει καρτερικὰ τὸ τέλος τοῦ πειρασμοῦ καὶ κερδίζει τὸν ἔπαινο τῆς ὑπομονῆς.

24. Ὁ ἄνθρωπος ποὺ μακροθυμεῖ, ἔχει πολλὴ φρόνηση[103], γιατὶ ὅλα ὅσα τοῦ συμβαίνουν, τὰ ἀναφέρει στὸ τέλος τους, καὶ αὐτὸ περιμένοντας, ὑπομένει τὰ λυπηρά. Καὶ τὸ τέλος τους εἶναι, κατὰ τὸν Ἀπόστολο, ἡ αἰώνια ζωή[104]. «Καὶ αὐτὴ εἶναι ἡ αἰώνια ζωή, τὸ νὰ γνωρίζουν Ἐσένα, τὸν μόνο ἀληθινὸ Θεό, καὶ τὸν Ἰησοῦ Χριστὸ ποὺ μᾶς ἀπέστειλες»[105].

25. Μὴν εἶσαι εὔκολος στὸ νὰ ἀπορρίπτεις τὴν πνευματικὴ ἀγάπη, γιατὶ δὲν ἔχει μείνει στοὺς ἀνθρώπους ἄλλη ὁδὸς σωτηρίας.

26. Τὸν ἀδελφὸ ποὺ τὸν εἶχες μέχρι χθὲς πνευματικὸ καὶ ἐνάρετο, μὴν τὸν κρίνεις σήμερα, ἐπειδὴ ὁ πονηρὸς σ' ἔβαλε νὰ τὸν μισήσεις, ὡς κακὸ καὶ φαῦλο. Ἀλλὰ μὲ τὴν ἀγάπη ποὺ μακροθυμεῖ, ἔχοντας στὸ νοῦ σου τὰ χθεσινὰ καλά, διῶξε τὸ σημερινὸ μίσος τῆς ψυχῆς.

27. Ἐκεῖνον ποὺ ὣς χθὲς τὸν ἐπαινοῦσες ὡς καλὸ καὶ τὸν ἐγκωμίαζες ὡς ἐνάρετο, μὴν τὸν κακολογήσεις σήμερα ὡς κακὸ καὶ φαῦλο, ἐπειδὴ μετέβαλες τὴν ἀγάπη σου σὲ μίσος, προβάλλοντας τὸν κακὸ λόγο τοῦ ἀδελφοῦ ὡς πρόσχημα τοῦ δικοῦ σου μίσους. Ἀλλὰ ἐξακολούθησε τοὺς ἐπαίνους σου, ἔστω καὶ ἂν ἀκόμη κυριαρχεῖσαι ἀπὸ τὴ λύπη, καὶ μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν ἐπανέρχεσαι στὴν ἴδια σωτηριώδη ἀγάπη.

101. Ἰω. 11, 52.
102. Α' Κορ. 13, 4.
103. Παροιμ. 14, 29.
104. Ρωμ. 6, 22.
105. Ἰω. 17,3.

28. Ὅταν συνομιλεῖς μὲ ἄλλους, πρόσεχε μήπως ἐξαιτίας τῆς λύπης ποὺ διατηρεῖς ἀκόμα κρυμμένη, νοθεύσεις τὸ συνηθισμένο ἔπαινο τοῦ ἀδελφοῦ, ἀνακατώνοντας ἀσυναίσθητα στοὺς λόγους σου τὴν κατηγορία. Στὴ συνάντηση μὲ τοὺς ἄλλους νὰ χρησιμοποιήσεις ἁγνὸ ἔπαινο τοῦ ἀδελφοῦ καὶ νὰ προσεύχεσαι γι' αὐτὸν εἰλικρινὰ σὰν νὰ προσεύχεσαι γιὰ τὸν ἑαυτό σου· ἔτσι θὰ ἐλευθερωθεῖς πολὺ σύντομα ἀπὸ τὸ ὀλέθριο μίσος.

29. Μὴν πεῖς, «Δὲ μισῶ τὸν ἀδελφό μου», ἐνῶ δὲ θέλεις νὰ τὸν θυμᾶσαι, ἀλλὰ ἄκουσε τί λέει ὁ Μωυσῆς: «Μὴ νιώσεις μίσος γιὰ τὸν ἀδελφό σου στὴ διάνοιά σου. Νὰ ἐλέγξεις τὸν ἀδελφό σου καὶ δὲ θὰ κάνεις ἐξαιτίας του ἁμαρτία»[106].

30. Ἂν κάποιος, ἐπειδὴ πειράζεται ἀπὸ τὸν διάβολο ἐπιμένει νὰ σὲ κακολογεῖ, ἐσὺ μὴ βγεῖς ἀπὸ τὴν κατάσταση τῆς ἀγάπης, καθὼς ὁ ἴδιος δαίμονας πειράζει καὶ σένα κατὰ διάνοια. Καὶ δὲ θὰ βγεῖς ἀπὸ τὴν κατάσταση αὐτή, ἂν ἐνῶ σὲ κατηγορεῖ, ἐσὺ εὔχεσαι τὸ καλό του, ἄν, ἐνῶ σὲ δυσφημεῖ, ἐσὺ φανεῖς συμφιλιωτικός. Αὐτὴ εἶναι ἡ ὁδὸς τῆς κατὰ Χριστὸν φιλοσοφίας. Κι ὅποιος δὲ βαδίζει αὐτὴ τὴν ὁδό, δὲ συγκατοικεῖ μὲ τὸν Χριστό.

31. Μὴ νομίζεις ὅτι σὲ ἀγαποῦν ἐκεῖνοι ποὺ σοῦ μεταφέρουν λόγια τὰ ὁποῖα σοῦ προξενοῦν λύπη καὶ μίσος ἐναντίον τοῦ ἀδελφοῦ, ἀκόμα καὶ ἂν σοῦ φαίνονται ὅτι λὲν ἀλήθεια· ἀλλὰ νὰ τοὺς ἀποστρέφεσαι σὰν θανατηφόρα φίδια, ὥστε κι ἐκείνους νὰ σταματήσεις νὰ κατηγοροῦν, καὶ τὴ δική σου ψυχὴ νὰ ἀπαλλάξεις ἀπὸ τὴν κακία.

32. Μὴ θίξεις τὸν ἀδελφό σου μὲ ὑπονοούμενα, μὴν τυχὸν σοῦ ἀνταποδώσει κι ἐκεῖνος τὰ ἴδια, καὶ διώξεις τὴν ἀγάπη καὶ ἀπὸ τοὺς δύο σας, ἀλλὰ μὲ παρρησία γεμάτη ἀγάπη, πήγαινε καὶ ἔλεγξέ τον γιὰ νὰ διαλύσεις τὶς αἰτίες τῆς λύπης καὶ ν' ἀπαλλάξεις καὶ τοὺς δύο σας ἀπὸ τὴν ταραχὴ καὶ τὴ λύπη.

33. Ἐξέτασε τὴ συνείδησή σου μὲ κάθε λεπτομέρεια, μήπως ἐξαιτίας σου δὲν συμφιλιώθηκε ὁ ἀδελφὸς μαζί σου. Καὶ μὴν τὴν καταφρονεῖς, γιατὶ αὐτὴ γνωρίζει τὰ μυστικά σου καὶ σὲ κατηγορεῖ τὴν ὥρα τοῦ θανάτου σου καὶ σοῦ γίνεται ἐμπόδιο τὴν ὥρα τῆς προσευχῆς.

34. Τὴν ὥρα τῆς εἰρήνης σου μὴ θυμᾶσαι ἐκεῖνα ποὺ σοῦ εἶπε ὁ ἀδελφὸς τὸν καιρὸ ποὺ σὲ στενοχώρησε, εἴτε σὲ σένα κατὰ πρόσωπο τὰ εἶπε, εἴτε σὲ ἄλλον καὶ μετὰ τὰ ἄκουσες, γιὰ νὰ μὴν ξαναγυρίσεις στὸ ὀλέθριο μίσος κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ μὲ τὸ νὰ ἀνέχεσαι τοὺς λογισμοὺς τῆς μνησικακίας.

35. Δὲν μπορεῖ ἡ λογικὴ ψυχή, ὅταν ἔχει μίσος ἐναντίον κάποιου ἀν-

106. Λευΐτ. 19,17.

θρώπου, νὰ εἰρηνεύει μὲ τὸν Θεό, ὁ ὁποῖος ἔχει δώσει τὶς ἐντολές. Γιατὶ λέει: «Ἂν δὲ συγχωρεῖτε στοὺς ἀνθρώπους τὰ σφάλματά τους, μήτε ὁ Πατέρας σας ὁ οὐράνιος θὰ συγχωρήσει τὰ δικά σας σφάλματα»[107]. Κι ἂν ὁ ἄλλος εἶναι ποὺ δὲν θέλει νὰ εἰρηνεύει, ἐσὺ πάντως φύλαξε τὸν ἑαυτό σου ἀπὸ τὸ μίσος, καὶ νὰ προσεύχεσαι γι' αὐτὸν εἰλικρινὰ καὶ νὰ μὴν τὸν κακολογεῖς σὲ κανέναν.

36. Ἡ ἄκρα εἰρήνη τῶν ἁγίων ἀγγέλων συντηρεῖται ἀπὸ τὶς δύο αὐτὲς διαθέσεις: ἀπὸ τὴν ἀγάπη πρὸς τὸ Θεὸ καὶ τὴν ἀγάπη μεταξύ τους. Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ μὲ ὅλους τοὺς ἁγίους ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ κόσμου. Ὡραιότατα λοιπὸν ἔχει λεχθεῖ ὅτι σ' αὐτὲς τὶς δύο ἐντολὲς κρέμονται ὅλος ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆτες[108].

37. Μὴ θέλεις ν' ἀρέσεις στὸν ἑαυτό σου, καὶ δὲ θὰ μισεῖς τὸν ἀδελφό σου. Μὴν εἶσαι φίλαυτος, καὶ θὰ γίνεις φιλόθεος.

38. Ἂν διάλεξες νὰ ζήσεις μαζὶ μὲ πνευματικοὺς ἀδελφούς, ἀπαρνήσου ἀπὸ τὴν πόρτα ἀκόμη τὰ θελήματά σου. Γιατὶ δὲ θὰ μπορέσεις μὲ ἄλλον τρόπο νὰ εἰρηνεύσεις, οὔτε μὲ τὸ Θεό, οὔτε μὲ τοὺς ἀδελφούς.

39. Ἐκεῖνος ποὺ μπόρεσε νὰ ἀποκτήσει τὴν τέλεια ἀγάπη καὶ νὰ ρυθμίσει σύμφωνα μὲ αὐτὴν ὅλη τὴ ζωή του, αὐτὸς ἐπικαλεῖται τὸν Κύριο Ἰησοῦ μὲ τὸ φωτισμὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος[109].

40. Ἡ ἀγάπη πρὸς τὸ Θεὸ ἐπιθυμεῖ νὰ δίνει πάντοτε φτερὰ στὸ νοῦ γιὰ τὴν ἀναστροφὴ μὲ τὸ Θεό, ἐνῶ ἡ ἀγάπη πρὸς τὸν πλησίον, τὸν διαθέτει νὰ σκέφτεται πάντοτε καλὰ γι' αὐτόν.

41. Γνώρισμα ἐκείνου ποὺ ἀγαπᾶ ἀκόμη τὴν κούφια δόξα ἢ εἶναι προσκολλημένος σὲ κάτι ὑλικό, εἶναι νὰ στενοχωρεῖται μὲ τοὺς ἀνθρώπους γιὰ τὰ πρόσκαιρα ἢ νὰ μνησικακεῖ ἢ νὰ διατηρεῖ μίσος ἐναντίον τους ἢ νὰ εἶναι ὑποδουλωμένος σὲ αἰσχροὺς λογισμούς. Γιὰ τὴν ψυχὴ ὅμως ποὺ ἀγαπᾶ τὸ Θεό, ὅλα αὐτὰ εἶναι τελείως ξένα.

42. Ὅταν μήτε πεῖς, μήτε πράξεις κάτι αἰσχρὸ κατὰ διάνοιαν, καὶ ὅταν δὲν μνησικακεῖς ἐναντίον ἐκείνου ποὺ σὲ ζημίωσε ἢ σὲ κατηγόρησε, καὶ ὅταν τὴν ὥρα τῆς προσευχῆς διατηρεῖς πάντοτε τὸ νοῦ σου ἄυλο καὶ ἀσχημάτιστο, τότε νὰ γνωρίζεις ὅτι ἔφθασες στὰ ὅρια τῆς ἀπάθειας καὶ τῆς τέλειας ἀγάπης.

43. Δὲν εἶναι μικρὸς ὁ ἀγώνας νὰ ἐλευθερωθεῖ κανεὶς ἀπὸ τὴν κενοδοξία. Καὶ ἐλευθερώνεται μὲ τὴν κρυφὴ ἐργασία τῶν ἀρετῶν καὶ τὴ συχνότερη προσευχή. Σημάδι δὲ τῆς ἀπαλλαγῆς εἶναι νὰ μὴ μνησικακεῖ πλέον ἐναντίον ἐκείνου ποὺ τὸν κατηγόρησε ἢ τὸν κατηγορεῖ.

44. Ἂν θέλεις νὰ εἶσαι δίκαιος, δίνε σὲ κάθε μέρος σου, δηλαδὴ στὴν ψυχὴ καὶ στὸ σῶμα, ὅ,τι τοὺς πρέπει. Στὸ λογιστικὸ τῆς ψυχῆς δίνε ἀναγνώσματα καὶ θεωρίες πνευματικὲς καὶ προσευχή. Στὸ θυμικὸ ἀγάπη πνευματική, ποὺ εἶναι ἀντίθετη στὸ μίσος. Στὸ ἐπιθυμητικό, σωφροσύνη καὶ ἐγκράτεια. Στὸ σαρκίο, τροφὲς καὶ σκεπάσματα τὰ μόνα πιὸ ἀπαραίτητα[110].

107. Ματθ. 6, 14-15. 108. Ματθ. 22, 40. 109. Α' Κορ. 12, 3.

45. Ὁ νοῦς ἐνεργεῖ κατὰ φύση, ὅταν ἔχει στὴν ἐξουσία του τὰ πάθη, καὶ ἐξετάζει τοὺς λόγους τῶν ὄντων, καὶ μένει στὸ Θεό.

46. Ὅπως τὴν ὑγεία καὶ τὴν νόσο τὴν ἀναφέρομε στὸ σῶμα τοῦ ζώου, καὶ τὸ φῶς καὶ τὸ σκοτάδι στὸ μάτι, ἔτσι ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ κακία ἀναφέρονται στὴν ψυχὴ καὶ ἡ γνώση καὶ ἡ ἀγνωσία στὸ νοῦ.

47. Ἡ πνευματικὴ ἐνασχόληση τοῦ χριστιανοῦ στρέφεται στὰ ἑξῆς τρία: στὶς ἐντολές, στὰ δόγματα καὶ στὴν πίστη. Οἱ ἐντολὲς χωρίζουν τὸ νοῦ ἀπὸ τὰ πάθη, τὰ δόγματα τὸν εἰσάγουν στὴ γνώση τῶν ὄντων, ἐνῶ ἡ πίστη, στὴ θεωρία τῆς Ἁγίας Τριάδας.

48. Ἄλλοι ἀπὸ τοὺς ἀγωνιστὲς ἀποκρούουν μόνον τοὺς ἐμπαθεῖς λογισμούς, ἄλλοι κόβουν καὶ τὰ πάθη. Καὶ ἡ ἀπόκρουση γίνεται π.χ. ἢ μὲ ψαλμωδία ἢ μὲ προσευχὴ ἢ μὲ τὴν ἀνύψωση τοῦ νοῦ ἢ μὲ κάποιον ἄλλο περισπασμὸ σὲ κάτι ἐκεῖ κοντά. Τὰ πάθη τὰ κόβει κανεὶς μὲ τὴν καταφρόνηση ἐκείνων τῶν πραγμάτων, πρὸς τὰ ὁποῖα ἔχει τὰ πάθη.

49. Τὰ πράγματα πρὸς τὰ ὁποῖα ἔχομε τὰ πάθη εἶναι τὰ ἑξῆς: ἡ γυναίκα, τὰ χρήματα, τὰ δῶρα κτλ. Καὶ τὴν γυναίκα, τότε μπορεῖ κανεὶς νὰ τὴν καταφρονεῖ, ὅταν καὶ μετὰ τὴν ἀναχώρηση ἀπὸ τὸν κόσμο, μαραίνει τὸ σῶμα ὅπως χρειάζεται μὲ τὴν ἐγκράτεια. Τὰ χρήματα, ὅταν πείθει τὸν λογισμό του νὰ ἀκολουθεῖ τὴν αὐτάρκεια στὸ κάθε τί, καὶ τὴ δόξα ὅταν ἀγαπήσει τὴν κρυφὴ ἐργασία τῶν ἐντολῶν ποὺ φαίνεται μόνο στὸ Θεό. Παρόμοια καὶ γιὰ τὰ ἄλλα πράγματα. Κι ὅποιος αὐτὰ τὰ καταφρονεῖ, δὲ θὰ μισήσει ποτὲ κανένα.

50. Ἐκεῖνος ποὺ ἀπαρνήθηκε τὰ ὑλικὰ πράγματα, π.χ. τὴ γυναίκα, τὰ χρήματα κτλ., ἔκανε τὸν ἐξωτερικὸ ἄνθρωπο μοναχό, ὄχι ὅμως ἀκόμη καὶ τὸν ἐσωτερικό. Ἐνῶ ἐκεῖνος ποὺ ἀπαρνήθηκε καὶ τὰ ἐμπαθῆ νοήματα τῶν πραγμάτων, αὐτὸς ἔκανε μοναχὸ καὶ τὸν ἐσωτερικὸ ἄνθρωπο, ὁ ὁποῖος εἶναι ὁ νοῦς. Καὶ τὸν ἐξωτερικὸ ἄνθρωπο τὸν κάνει κανεὶς μοναχὸ εὔκολα, μόνον ἂν τὸ θελήσει. Ἀλλὰ δὲν εἶναι μικρὸς ὁ ἀγώνας, νὰ κάνει μοναχὸ τὸν ἐσωτερικὸ ἄνθρωπο.

51. Ποιὸς εἶναι ἄραγε στὴν παροῦσα γενεά, ποὺ ἐλευθερώθηκε ὁλότελα ἀπὸ ἐμπαθῆ νοήματα καὶ κρίθηκε ἄξιος νὰ ἀποκτήσει ἀδιάκοπη τὴν καθαρὴ καὶ ἄυλη προσευχή, ποὺ εἶναι τὸ σημάδι τοῦ ἐσωτερικοῦ μοναχοῦ;

52. Πολλὰ πάθη εἶναι κρυμμένα στὶς ψυχές μας, ποὺ βγαίνουν στὴν ἐπιφάνεια ὅταν παρουσιάζονται τὰ πράγματα ποὺ τὰ ἐρεθίζουν.

53. Μπορεῖ κανεὶς νὰ μὴν ἐνοχλεῖται ἀπὸ τὰ πάθη, ὅταν λείπουν τὰ πράγματα, γιατὶ ἔφτασε σὲ ἕνα ὁρισμένο βαθμὸ ἀπάθειας. Ὅταν ὅμως πα-

110. Α' Τιμ. 6, 8.

ρουσιαστοῦν τὰ πράγματα, ἀμέσως τὰ πάθη τραβοῦν τὴν προσοχὴ τοῦ νοῦ.

54. Μὴ νομίζεις ὅτι ἔχεις τέλεια ἀπάθεια, ὅταν δὲν εἶναι παρὸν τὸ πράγμα ποὺ ἐρεθίζει κάποιο πάθος. Ὅταν παρουσιαστεῖ αὐτὸ κι ἐσὺ μένεις ἀνεπηρέαστος καὶ ἀπὸ αὐτὸ καὶ ἀπὸ τὴ μνήμη του κατόπιν, τότε νὰ γνωρίζεις ὅτι ἔφτασες στὰ ὅρια τῆς ἀπάθειας. Ἀλλὰ οὔτε τότε νὰ μὴν ἀμελήσεις· γιατὶ ἀρετὴ ποὺ πολυκαιρίζει νεκρώνει τὰ πάθη, ὅταν ὅμως παραμελεῖται, αὐτὰ πάλι ξεσηκώνονται.

55. Ἐκεῖνος ποὺ ἀγαπᾶ τὸ Χριστό, ὁπωσδήποτε Τὸν μιμεῖται ὅσο μπορεῖ. Ὁ Χριστὸς π.χ. δὲν ἔπαυσε νὰ εὐεργετεῖ τοὺς ἀνθρώπους· καὶ ἐνῶ δεχόταν τὴν ἀχαριστία καὶ τὶς βλασφημίες τους, ἔδειχνε μακροθυμία· καὶ ὅταν Τὸν χτυποῦσαν καὶ Τὸν θανάτωναν, ὑπέμεινε χωρὶς καθόλου νὰ λογαριάζει γιὰ κανένα τὸ κακὸ ποὺ Τοῦ ἔκανε. Αὐτὰ τὰ τρία εἶναι τὰ ἔργα τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν πλησίον, χωρὶς τὰ ὁποῖα, ἐκεῖνος ποὺ λέει ὅτι ἀγαπᾶ τὸ Χριστὸ ἢ ὅτι θὰ ἐπιτύχει τὴν βασιλεία Του, ξεγελᾶ τὸν ἑαυτό του. Γιατὶ ὁ Κύριος λέει: «Δὲ θὰ μπεῖ στὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν καθένας ποὺ μὲ λέει Κύριε-Κύριε, ἀλλὰ ὅποιος κάνει τὸ θέλημα τοῦ Πατέρα μου»[111], καὶ πάλι: «Ὅποιος μὲ ἀγαπᾶ, θὰ τηρήσει τὶς ἐντολές μου»[112].

56. Ὅλος ὁ σκοπὸς τῶν ἐντολῶν τοῦ Σωτῆρα εἶναι νὰ ἐλευθερώσουν τὸ νοῦ ἀπὸ τὴν ἀκρασία καὶ τὸ μίσος, καὶ νὰ τὸν φέρουν στὴν ἀγάπη Αὐτοῦ καὶ τοῦ πλησίον, ἀπὸ τὰ ὁποῖα γεννιέται τὸ φῶς τῆς ἐνεργοῦ ἁγίας γνώσεως.

57. Ὅταν κριθεῖς ἄξιος καὶ λάβεις ἀπὸ τὸ Θεὸ μία μερικὴ πνευματικὴ γνώση, μὴν ἀμελεῖς τὴν ἀγάπη καὶ τὴν ἐγκράτεια. Γιατὶ αὐτὲς καθαρίζουν τὸ παθητικὸ μέρος τῆς ψυχῆς καὶ διαρκῶς ἀνοίγουν τὸ δρόμο πρὸς τὴν πνευματικὴ γνώση.

58. Δρόμος γιὰ τὴ γνώση εἶναι ἡ ἀπάθεια καὶ ἡ ταπείνωση· χωρὶς αὐτὰ κανεὶς δὲ θὰ δεῖ τὸν Κύριο.

59. Ἐπειδὴ ἡ γνώση «φουσκώνει», ἐνῶ ἡ ἀγάπη οἰκοδομεῖ[113], ἕνωσε μὲ τὴ γνώση τὴν ἀγάπη καὶ θὰ εἶσαι ταπεινὸς καὶ πνευματικὸς οἰκοδόμος, ποὺ θὰ οἰκοδομεῖς καὶ τὸν ἑαυτό σου καὶ ὅλους ἐκείνους ποὺ σὲ πλησιάζουν.

60. Ἡ ἀγάπη κάνει τὸν ἄνθρωπο νὰ μὴ φθονεῖ, μήτε νὰ πικραίνεται πρὸς ἐκείνους ποὺ τὸν φθονοῦν, μήτε νὰ κοινολογεῖ ἐπιδεικτικὰ τὸ προτέρημα ποὺ προκαλεῖ φθόνο, μήτε νὰ νομίζει ὅτι πέτυχε πιὰ τὸ σκοπό του[114], καὶ γιὰ ὅσα δὲ γνωρίζει, νὰ ὁμολογεῖ χωρὶς νὰ ντρέπεται τὴν ἄγνοιά του. Ἔτσι ἡ ἀγάπη κάνει τὸ νοῦ ταπεινὸ καὶ νὰ προχωρεῖ συνεχῶς στὴν πνευματικὴ γνώση.

61. Εἶναι κατὰ κάποιο τρόπο φυσικὰ παρεπόμενα τῆς γνώσεως ἡ οἴηση καὶ ὁ φθόνος, καὶ μάλιστα στὴν ἀρχή. Καὶ ἡ οἴηση φυτρώνει μέσα μας μόνο, ἐνῶ ὁ φθόνος καὶ ἐσωτερικὰ καὶ ἐξωτερικά· ἐσωτερικά, ἐναντίον ἐκείνων ποὺ ἔχουν γνώση· ἐξωτερικά, ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἔχουν ἄγνοια. Ἡ ἀγάπη λοιπὸν ἀνατρέπει καὶ τὰ τρία: τὴν οἴηση, γιατὶ ἡ ἀγάπη δὲ «φουσκώνει»· τὸν ἐσωτερικὸ φθόνο, γιατὶ ἡ ἀγάπη δὲ ζηλεύει· τὸν ἐξωτερικό, ἐπειδὴ ἡ ἀγάπη δείχνει μακροθυμία καὶ ἀγαθότητα[115]. Εἶναι ἀναγκαῖο λοιπόν, ἐκεῖνος ποὺ ἔχει γνώση, νὰ προσθέσει σ' αὐτὴ καὶ τὴν ἀγάπη, γιὰ νὰ διατηρεῖ πάντοτε τὸ νοῦ του ἀπλήγωτο.

111. Ματθ. 7, 21. 112. Ἰω. 14, 15. 113. Α' Κορ. 8, 2. 114. Φιλιπ. 3, 13.

62. Ἐκεῖνος ποὺ καταξιώθηκε καὶ ἔλαβε τὸ χάρισμα τῆς γνώσεως, ἔχει ὅμως ἐναντίον ἀνθρώπου λύπη ἢ μνησικακία ἢ μίσος, εἶναι ὅμοιος μ' ἐκεῖνον ποὺ τρυπᾶ τὰ μάτια του μὲ ἀγκάθια καὶ τριβόλια. Γι' αὐτὸ ἡ γνώση ἔχει ἀνάγκη ἀπαραίτητα ἀπὸ τὴν ἀγάπη.

63. Μὴν ἀφιερώνεις ὅλη σου τὴν ἐπιμέλεια στὸ σῶμα· ὅρισέ του τὴν ἄσκηση ποὺ μπορεῖ νὰ κάνει καὶ στρέψε ὅλο τὸ νοῦ σου πρὸς τὸ ἐσωτερικό σου. Γιατὶ ἡ σωματικὴ ἄσκηση λίγο ὠφελεῖ, ἐνῶ ἡ εὐσέβεια εἶναι σὲ ὅλα ὠφέλιμη[116].

64. Ἐκεῖνος ποὺ εἶναι στραμμένος ἀκατάπαυστα στὸ ἐσωτερικό του, εἶναι ἐγκρατής, μακρόθυμος, εὐεργετικός, ταπεινός. Καὶ ὄχι μόνον αὐτά, ἀλλὰ καὶ ἐπιδίδεται στὴ θεωρία καὶ τὴν θεολογία καὶ τὴν προσευχή. Καὶ αὐτὸ εἶναι ἐκεῖνο ποὺ λέει ὁ Ἀπόστολος: «Νὰ ἐνεργεῖτε σύμφωνα μὲ τὸ φωτισμὸ τοῦ Πνεύματος κτλ.»[117].

65. Ἐκεῖνος ποὺ δὲ γνωρίζει νὰ βαδίζει τὸν πνευματικὸ δρόμο, δὲν ἐνδιαφέρεται γιὰ τὰ ἐμπαθῆ νοήματα, ἀλλὰ ἔχει ὅλη του τὴν ἐπιμέλεια γύρω ἀπὸ τὴ σάρκα, καὶ ἢ παρατρώει καὶ εἶναι ἀκόλαστος καὶ λυπᾶται ἐναντίον τοῦ πλησίον του καὶ ὀργίζεται καὶ μνησικακεῖ, κι ἔτσι σκοτίζει τὸ νοῦ του, ἢ κάνει ὑπερβολικὴ ἄσκηση καὶ συγχίζει τὴ διάνοιά του.

66. Κανένα ἀπὸ ὅσα μᾶς ἔδωσε ὁ Θεὸς γιὰ χρήση δὲν καταργεῖ ἡ Γραφή, ἀλλὰ καταδικάζει τὴν ἀμετρία καὶ διορθώνει τὴν ἀλόγιστη χρήση. Γιὰ παράδειγμα· δὲν ἐμποδίζει νὰ τρώει κανένας, οὔτε νὰ κάνει παιδιά, οὔτε νὰ ἔχει χρήματα καὶ νὰ τὰ χρησιμοποιεῖ σωστά. Ἐμποδίζει τὴ γαστριμαργία, τὴν πορνεία κτλ. Οὔτε καὶ νὰ τὰ σκέφτεται κανεὶς ἐμποδίζει ἡ Γραφή, γιατὶ γι' αὐτὸ ἔγιναν, ἀλλὰ ἐμποδίζει τὸ νὰ τὰ σκέφτεται κανεὶς μὲ πάθος.

67. Ἄλλα ἀπὸ ὅσα θεάρεστα κάνομε εἶναι κατ' ἐντολήν, κι ἄλλα χωρὶς ἐντολή, ἀλλὰ τὰ προσφέρομε θεληματικά. Τὸ νὰ ἀγαποῦμε τὸ Θεὸ καὶ τὸν πλησίον, τὸ νὰ ἀγαποῦμε τοὺς ἐχθρούς, τὸ νὰ μὴ μοιχεύομε ἢ φονεύομε κτλ., εἶναι κατ' ἐντολήν, καὶ ὅταν τὰ παραβαίνομε, καταδικαζόμαστε. Χωρὶς ἐντολὴ εἶναι ἡ παρθενία, ἡ ἀγαμία, ἡ ἀκτημοσύνη, ἡ ἀναχώρηση ἀπὸ τὸν κόσμο κτλ. Ἔτσι ἂν ἀπὸ ἀσθένεια δὲν μπορέσομε νὰ κατορθώσομε κάποιες ἀπὸ τὶς ἐντολὲς τοῦ Χριστοῦ, νὰ ἐξιλεώσομε μὲ τὶς ἑκούσιες προσφορές μας τὸν ἀγαθὸ Κύριό μας.

68. Ἐκεῖνος ποὺ διάλεξε τὴν παρθενία καὶ τὴν ἀγαμία, ὀφείλει νὰ ἔχει

115. Α' Κορ. 13, 4. 116. Α' Τιμ. 4, 8. 117. Γαλ. 5, 16.

πάντοτε τὴ μέση του καλὰ ζωσμένη καὶ τὸ λυχνάρι του πάντοτε ἀναμμένο[118]. Τὴ μέση ζωσμένη μὲ τὴν ἐγκράτεια, τὸ λυχνάρι ἀναμμένο μὲ τὴν προσευχή, τὴ θεωρία καὶ τὴν πνευματικὴ ἀγάπη.

69. Μερικοὶ ἀδελφοὶ νομίζουν ὅτι δὲν ἔχουν τὰ χαρίσματα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἐπειδὴ ἔχουν ἀμελήσει τὴν ἐργασία τῶν ἐντολῶν, δὲν γνωρίζουν ὅτι ὅποιος ἔχει ἀνόθευτη τὴν πίστη του στὸ Χριστό, ἔχει ὅλα μαζὶ τὰ χαρίσματα μέσα του. Ἐπειδὴ ἐξαιτίας τῆς ἀργίας μας εἴμαστε μακριὰ ἀπὸ τὴν κατ' ἐνέργειαν ἀγάπη πρὸς Αὐτόν, ἡ ὁποία μᾶς δείχνει τοὺς θησαυροὺς ποὺ ἔχομε μέσα μας, δικαιολογημένα νομίζομε ὅτι δὲν ἔχομε τὰ θεῖα χαρίσματα.

70. Ἂν ὁ Χριστὸς κατοικεῖ στὶς καρδιές μας[119] μὲ τὴν πίστη, κατὰ τὸ θεῖο Ἀπόστολο, καὶ ὅλοι οἱ θησαυροὶ τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσεως εἶναι κρυμμένοι μέσα σ' Αὐτόν[120], ἄρα ὅλοι οἱ θησαυροὶ τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσεως εἶναι κρυμμένοι μέσα στὶς καρδιές μας. Γίνονται φανεροὶ στὴν καρδιὰ ἀνάλογα μὲ τὴν κάθαρση καθενὸς μέσω τῆς ἐργασίας τῶν ἐντολῶν.

71. Αὐτὸς εἶναι ὁ θησαυρὸς ποὺ εἶναι κρυμμένος στὸν ἀγρὸ τῆς καρδιᾶς σου, τὸν ὁποῖον δὲ βρῆκες ἀκόμη ἐξαιτίας τῆς ἀργίας σου. Γιατὶ ἂν τὸν εἶχες βρεῖ, θὰ πουλοῦσες τὰ πάντα γιὰ νὰ ἀγοράσεις αὐτὸ τὸν ἀγρό[121]. Τώρα ἀφοῦ ἄφησες τὸν ἀγρό, περιποιεῖσαι τὰ γύρω τοῦ ἀγροῦ, στὰ ὁποῖα δὲ βρίσκεις τίποτε ἄλλο ἐκτὸς ἀπὸ ἀγκάθια καὶ τριβόλια.

72. Γι' αὐτὸ λέει ὁ Σωτήρας: «Μακάριοι ὅσοι ἔχουν καθαρὴ καρδιά, γιατὶ αὐτοὶ θὰ δοῦν τὸ Θεό»[122]. Τότε θὰ δοῦν Αὐτὸν καὶ τοὺς θησαυρούς Του, ὅταν καθαρίσουν τὸν ἑαυτό τους μὲ τὴν ἀγάπη καὶ τὴν ἐγκράτεια· καὶ τόσο περισσότερο θὰ Τὸν δοῦν, ὅσο καθαρότεροι γίνονται.

73. Γι' αὐτὸ πάλι λέει: «Πουλῆστε τὰ ὑπάρχοντά σας καὶ δώσετε ἐλεημοσύνη, κὰὶ νά, θὰ εἶναι ὅλα σας καθαρά»[123], γιατὶ δὲν θὰ ἀσχολεῖσθε πιὰ μὲ τὰ σωματικά, ἀλλὰ ὁ στόχος σας θὰ εἶναι νὰ καθαρίζετε ἀπὸ μίσος καὶ ἀκρασία τὸ νοῦ σας (τὸν ὁποῖο ὁ Κύριος ὀνομάζει καρδιά). Γιατὶ αὐτά, μὲ τὸ νὰ μολύνουν τὸ νοῦ, δὲν τὸν ἀφήνουν νὰ βλέπει τὸ Χριστὸ ποὺ κατοικεῖ μέσα του μὲ τὴ χάρη τοῦ ἁγίου βαπτίσματος.

74. Ὁδούς, ἡ Γραφὴ ὀνομάζει τὶς ἀρετές. Μεγαλύτερη ἀπ' ὅλες τὶς ἀρετὲς εἶναι ἡ ἀγάπη. Γι' αὐτὸ ἔλεγε ὁ Ἀπόστολος: «Ἀκόμη σᾶς δείχνω μιὰ ἐξαίρετη ὁδὸ (τὴν ἀγάπη)»[124]· ἐπειδὴ αὐτὴ μᾶς κάνει νὰ καταφρονοῦμε τὰ ὑλικὰ πράγματα καὶ κανένα ἀπὸ τὰ πρόσκαιρα νὰ μὴν προτιμοῦμε ἀπὸ τὰ αἰώνια.

75. Ἡ ἀγάπη πρὸς τὸ Θεὸ ἀντιστέκεται στὴν ἐπιθυμία, γιατὶ πείθει τὸ νοῦ νὰ ἐγκρατεύεται ἀπὸ τὶς ἡδονές. Ἡ ἀγάπη πρὸς τὸν πλησίον ἀντιστέκεται στὸ θυμό, γιατὶ κάνει τὸν ἄνθρωπο νὰ καταφρονεῖ τὴ δόξα καὶ τὰ χρήματα. Καὶ αὐτὰ εἶναι τὰ δύο δηνάρια ποὺ ἔδωσε ὁ Σωτήρας στὸν πανδοχέα[125], γιὰ νὰ φροντίσει γιὰ σένα. Ἀλλὰ μὴ φανεῖς ἀχάριστος καὶ σχετίζεσαι πάλι μὲ τοὺς ληστές, μήπως ξαναπληγωθεῖς, ὁπότε δὲ θὰ βρεθεῖς μισοπεθαμένος, ἀλλὰ νεκρός.

118. Λουκ. 12, 35.
119. Ἐφ. 3, 17.
120. Κολ. 2, 3.
121. Ματθ. 13, 44.
122. Ματθ. 5, 8.
123. Λουκ. 12, 33· 11, 41.
124. Α΄ Κορ. 12, 31.

76. Καθάρισε τὸ νοῦ σου ἀπὸ τὴν ὀργὴ καὶ τὴ μνησικακία καὶ τοὺς αἰσχροὺς λογισμούς, καὶ τότε θὰ μπορέσεις νὰ νιώσεις ὅτι ὁ Θεὸς κατοικεῖ μέσα σου.

77. Ποιὸς σὲ φώτισε στὴν πίστη τῆς Ἁγίας καὶ ὁμοουσίου καὶ προσκυνητῆς Τριάδας; Ἢ ποιὸς σοῦ ἔμαθε τὴν οἰκονομία γιὰ τὴ σάρκωση τοῦ ἑνὸς προσώπου τῆς Ἁγίας Τριάδας; Καὶ ποιὸς σὲ δίδαξε τοὺς λόγους τῶν ἀσωμάτων; Ἢ τοὺς λόγους περὶ τῆς δημιουργίας καὶ τοῦ τέλους τοῦ ὁρατοῦ κόσμου; Ἢ σχετικὰ μὲ τὴν ἀνάσταση τῶν νεκρῶν καὶ τὴν αἰώνια ζωή, τὴ δόξα τῆς βασιλείας τῶν Οὐρανῶν καὶ τὴ φοβερὴ κρίση; Δὲν σοῦ τὰ ἔμαθε ὅλα αὐτὰ ἡ χάρη τοῦ Χριστοῦ ποὺ κατοικεῖ μέσα σου, ἡ ὁποία εἶναι ὁ ἀρραβώνας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος[126]; Τί μεγαλύτερο ἀπ' αὐτὴ τὴ χάρη; Ἢ τί καλύτερο ἀπ' αὐτὴ τὴ σοφία καὶ γνώση; Ἢ τί ὑψηλότερο ἀπ' αὐτὲς τὶς ὑποσχέσεις; Ἂν ὅμως καθόμαστε ἀργοὶ καὶ ἀμελεῖς καὶ δὲν καθαρίζομε τοὺς ἑαυτούς μας ἀπὸ τὰ πάθη ποὺ μᾶς μολύνουν καὶ τυφλώνουν τὸ νοῦ μας, ὥστε νὰ μὴ μποροῦμε νὰ βλέπομε καθαρότερα καὶ ἀπὸ τὸν ἥλιο τοὺς λόγους ὅσων ἀναφέραμε, νὰ κατηγοροῦμε τοὺς ἑαυτούς μας καὶ ὄχι νὰ ἀρνηθοῦμε τὴν κατοίκηση τῆς χάρης μέσα στὶς καρδιές μας.

78. Ὁ Θεὸς ὁ ὁποῖος σοῦ ὑποσχέθηκε τὰ αἰώνια ἀγαθὰ καὶ ἔδωσε ὡς ἀρραβῶνα τὸ Πνεῦμα Του στὴν καρδιά σου[127], σοῦ ἔδωσε ἐντολὴ νὰ ἐπιμελεῖσαι τὸ βίο σου, ὥστε νὰ καθαριστεῖ ὁ ἐσωτερικὸς ἄνθρωπος ἀπὸ τὰ πάθη, καὶ ν' ἀρχίσει ἀπὸ τοῦτον ἐδῶ τὸν κόσμο τὴν ἀπόλαυση τῶν μελλόντων ἀγαθῶν.

79. Ὅταν ἀξιωθεῖς νὰ φθάσεις τὶς θεῖες καὶ ὑψηλὲς θεωρίες, φρόντιζε πάρα πολὺ νὰ ἔχεις ἀγάπη καὶ ἐγκράτεια, γιὰ νὰ διατηρεῖς ἀτάραχο τὸ παθητικὸ μέρος τῆς ψυχῆς καὶ νὰ μὴν ἐκλείπει ποτὲ τὸ φῶς τῆς ψυχῆς σου.

80. Τὸ θυμικὸ μέρος τῆς ψυχῆς, χαλιναγώγησέ το μὲ τὴν ἀγάπη· τὸ ἐπιθυμητικό, μάρανέ το μὲ τὴν ἐγκράτεια· καὶ τὸ λογιστικό, φτέρωσέ το μὲ τὴν προσευχή. Ἔτσι τὸ φῶς τοῦ νοῦ δὲν σκοτεινιάζει ποτέ.

81. Αὐτὰ ποὺ διώχνουν τὴν ἀγάπη εἶναι τὰ ἑξῆς: προσβολή, ζημία, συκοφαντία σὲ θέματα πίστεως ἢ διαγωγῆς, δαρμοί, πληγὲς καὶ τὰ λοιπά, κι αὐτὰ εἴτε γίνονται στὸν ἴδιο, εἴτε σὲ κανένα συγγενὴ ἢ φίλο του. Ἐκεῖνος λοιπὸν ποὺ μ' αὐτὰ διώχνει τὴν ἀγάπη, δὲν ἔμαθε ἀκόμη ποιὸς εἶναι ὁ σκοπὸς τῶν ἐντολῶν τοῦ Χριστοῦ.

82. Φρόντισε ὅσο μπορεῖς νὰ ἀγαπήσεις κάθε ἄνθρωπο. Ἂν αὐτὸ δὲν μπορεῖς νὰ τὸ κάνεις ἀκόμη, τουλάχιστον μὴ μισήσεις κανένα. Ἀλλὰ μήτε

125. Λουκ. 10, 35.
126. Β΄ Κορ. 1, 22· 5, 5.
127. Β΄ Κορ. 1, 22.

αὐτὸ δὲν μπορεῖς νὰ τὸ κάνεις, ἂν δὲν καταφρονήσεις τὰ πράγματα τοῦ κόσμου.

83. Βλασφήμησε κάποιος; Μὴ μισήσεις αὐτόν, ἀλλὰ τὴ βλασφημία καὶ τὸν δαίμονα ποὺ τὸν ἔβαλε καὶ βλασφήμησε. Ἂν ὅμως μισεῖς ἐκεῖνον ποὺ βλασφήμησε, μίσησες κάποιο ἄνθρωπο καὶ ἔτσι ἀθέτησες τὴν ἐντολή. Ὅ,τι ἔκανε ἐκεῖνος μὲ τὸ λόγο, ἐσὺ τὸ κάνεις μὲ τὸ ἔργο. Ἂν τώρα τηρεῖς τὴν ἐντολή, δεῖξε τὴν ἀγάπη σου καὶ ὅσο μπορεῖς βοήθησέ τον νὰ ἀπαλλαγεῖ ἀπὸ τὸ κακό.

84. Δὲν θέλει ὁ Χριστὸς νὰ ἔχεις ἐναντίον κανενὸς γενικὰ ἀνθρώπου μίσος ἢ λύπη ἢ ὀργὴ ἢ μνησικακία, γιὰ ὁποιοδήποτε πρόσκαιρο πράγμα. Καὶ αὐτὸ τὸ φωνάζουν στὸν καθένα τὰ τέσσερα Εὐαγγέλια.

85. Πολλοὶ εἴμαστε ἐκεῖνοι ποὺ λέμε, λίγοι ἐκεῖνοι ποὺ πράττουν. Κανεὶς ὡστόσο δὲν πρέπει νὰ νοθεύει τὸ λόγο τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὴν ἀμέλειά του, ἀλλὰ νὰ ὁμολογεῖ ὁ καθένας τὴν ἀσθένειά του, χωρὶς ὅμως νὰ κρύβει τὴν ἀλήθεια τοῦ Θεοῦ. Ἔτσι δὲ θὰ γίνομε ὑπόδικοι, μαζὶ μὲ τὴν παράβαση τῶν ἐντολῶν, καὶ γιὰ ἐσφαλμένη ἐξήγηση τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ.

86. Ἡ ἀγάπη καὶ ἡ ἐγκράτεια ἐλευθερώνουν τὴν ψυχὴ ἀπὸ τὰ πάθη. Ἡ ἀνάγνωση καὶ ἡ θεωρία ἐλευθερώνουν τὸ νοῦ ἀπὸ τὴν ἄγνοια. Ἡ ἀληθινὴ προσευχὴ τὸν φέρνει μπροστὰ στὸν ἴδιο τὸ Θεό.

87. Ὅταν μᾶς δοῦν οἱ δαίμονες ὅτι καταφρονοῦμε τὰ πράγματα τοῦ κόσμου, μὲ σκοπὸ νὰ μὴ μισήσομε γιὰ χάρη τους τοὺς ἀνθρώπους καὶ ἔτσι ξεπέσομε ἀπὸ τὴν ἀγάπη, τότε ξεσηκώνουν ἐναντίον μας συκοφαντίες, γιὰ νὰ μισήσομε τοὺς συκοφάντες, μὴ ὑποφέροντας τὴν λύπη.

88. Δὲν ὑπάρχει βαρύτερος πόνος τῆς ψυχῆς ἀπὸ τὴ συκοφαντία, εἴτε στὴν πίστη, εἴτε στὴ διαγωγὴ συκοφαντεῖται κάποιος. Καὶ κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ μείνει ἀδιάφορος ὅταν συκοφαντεῖται, παρὰ μόνο ἐκεῖνος ποὺ στρέφει τὰ μάτια του στὸ Θεό, ὅπως ἡ Σωσάννα[128]. Ὁ Ὁποῖος μόνος μπορεῖ νὰ λυτρώσει ἀπὸ τὸν κίνδυνο καὶ νὰ φανερώσει στοὺς ἀνθρώπους τὴν ἀλήθεια, ὅπως ἔκανε στὴν περίπτωση τῆς Σωσάννας, καὶ νὰ παρηγορήσει τὴν ψυχὴ μὲ τὴν ἐλπίδα.

89. Ὅσο ἐσὺ προσεύχεσαι μὲ τὴν ψυχή σου γιὰ χάρη ἐκείνου ποὺ σὲ συκοφάντησε, τόσο καὶ ὁ Θεὸς πείθει γιὰ τὴν ἀθωότητά σου ὅσους σκανδαλίστηκαν λόγω τῆς συκοφαντίας.

90. Φύσει ἀγαθὸς εἶναι μόνο ὁ Θεός[129]. Κατὰ τὴν προαίρεση ἀγαθὸς εἶναι μόνον ἐκεῖνος ποὺ μιμεῖται τὸ Θεό, δηλαδὴ ὁ σκοπός του εἶναι νὰ ἑνώσει τοὺς πονηροὺς μὲ Ἐκεῖνον ποὺ εἶναι φύσει ἀγαθός, γιὰ νὰ γίνουν ἀγαθοί. Γι' αὐτὸ ὅταν ἐκεῖνοι τὸν λοιδοροῦν, αὐτὸς εὐλογεῖ· ὅταν τὸν καταδιώκουν, ὑπομένει· ὅταν τὸν βλασφημοῦν, παρηγορεῖ[130]· ὅταν τὸν φονεύουν,

128. Σωσάννα 35· 60· 62. 129. Ματθ. 19, 17. 130. Α' Κορ. 4, 12-13.

προσεύχεται γι' αὐτούς. Τὰ πάντα κάνει γιὰ νὰ μὴν ξεπέσει ἀπὸ τὸ σκοπὸ τῆς ἀγάπης, ἡ ὁποία εἶναι Αὐτὸς ὁ Θεὸς μας[131].

91. Οἱ ἐντολὲς τοῦ Κυρίου μᾶς διδάσκουν νὰ χρησιμοποιοῦμε λογικὰ τὰ πράγματα ποὺ δὲν ὁδηγοῦν σὲ πάθος. Ἡ λογικὴ χρήση αὐτῶν τῶν πραγμάτων κάνει καθαρὴ τὴν κατάσταση τῆς ψυχῆς. Ἡ καθαρὴ κατάσταση γεννᾶ τὴν ἀπάθεια, ἀπὸ τὴν ὁποία γεννιέται ἡ τέλεια ἀγάπη.

92. Δὲν ἔχει ἀκόμη τὴν ἀπάθεια ἐκεῖνος ποὺ ἐπειδὴ τοῦ ἔτυχε κάποιος πειρασμός, δὲν μπορεῖ νὰ παραβλέψει τὸ ἐλάττωμα τοῦ φίλου, εἴτε εἶναι πραγματικό, εἴτε ὑποθετικό. Γιατὶ τὰ πάθη ποὺ ὑπάρχουν στὴν ψυχή, ὅταν ταράζονται τυφλώνουν τὸ νοῦ καὶ δὲν τὸν ἀφήνουν νὰ ἀτενίσει πρὸς τὸ φῶς τῆς ἀλήθειας, οὔτε νὰ διακρίνει τὸ καλύτερο ἀπὸ τὸ χειρότερο. Ἄρα οὔτε τὴν τέλεια ἀγάπη δὲν ἀπόκτησε ὁ ἄνθρωπος αὐτός, ἡ ὁποία ἀποδιώχνει τὸ φόβο τῆς κρίσεως[132].

93. Ὁ πιστὸς φίλος δὲν ἀνταλλάσσεται μὲ τίποτα[133]· ἐπειδὴ τὶς συμφορὲς τοῦ φίλου τὶς νομίζει γιὰ δικές του καὶ ὑποφέρει μαζί του ὑπομένοντας μέχρι θανάτου.

94. Ὑπάρχουν πολλοὶ φίλοι, ἀλλὰ στὸν καιρὸ τῆς εὐημερίας[134]. Στὸν καιρὸ τοῦ πειρασμοῦ, ζήτημα ἂν βρεῖς ἕνα.

95. Κάθε ἄνθρωπο πρέπει νὰ τὸν ἀγαποῦμε μὲ τὴν ψυχή μας. Ὅμως μόνο στὸ Θεὸ νὰ ἔχομε τὴν ἐλπίδα μας, καὶ μὲ ὅλη τὴ δύναμή μας νὰ Τὸν λατρεύομε. Γιατὶ ὅσο μᾶς συντηρεῖ Ἐκεῖνος, καὶ οἱ φίλοι μᾶς περιποιοῦνται καὶ οἱ ἐχθροὶ δὲν μποροῦν νὰ μᾶς βλάψουν. Ὅταν ὅμως Ἐκεῖνος μᾶς ἐγκαταλείψει, καὶ οἱ φίλοι μᾶς ἀποστρέφονται, καὶ οἱ ἐχθροὶ ἀποκτοῦν δύναμη ἐναντίον μας.

96. Τέσσερις εἶναι γενικὰ οἱ τρόποι ἐγκαταλείψεως: ἡ κατ' οἰκονομίαν Θεοῦ, ὅπως ἔγινε στὸ πάθος τοῦ Κυρίου[135], ὥστε μὲ τὴ νομιζόμενη ἐγκατάλειψη νὰ σωθοῦν οἱ ἄνθρωποι, ποὺ εἶχαν ἐγκαταλειφθεῖ· ἔπειτα ἡ πρὸς δοκιμήν, ὅπως μὲ τὸν Ἰὼβ καὶ τὸν Ἰωσήφ, γιὰ νὰ ἀναδειχθοῦν ὁ πρῶτος ὑπόδειγμα ἀνδρείας, καὶ ὁ ἄλλος ὑπόδειγμα σωφροσύνης[136]· τρίτη, ἡ πατρικὴ παιδαγωγία, ὅπως μὲ τὸν Ἀπόστολο Παῦλο, γιὰ νὰ φυλάξει μὲ τὴν ταπεινοφροσύνη τὴν ἄφθονη χάρη[137]· τέλος, ἡ ἐγκατάλειψη λόγω ἀποστροφῆς, ὅπως τῶν Ἰουδαίων, ὥστε μὲ τὴν τιμωρία νὰ μαλακώσουν καὶ νὰ λυγίσουν σὲ μετάνοια. Ὅλοι αὐτοὶ οἱ τρόποι εἶναι σωτήριοι καὶ γεμάτοι ἀπὸ θεία ἀγαθότητα καὶ φιλανθρωπία.

97. Μόνο ὅσοι τηροῦν πιστὰ τὶς ἐντολὲς τοῦ Θεοῦ καὶ εἶναι γνήσιοι μύστες τῶν θείων κρίσεων, δὲν ἐγκαταλείπουν τοὺς φίλους οἱ ὁποῖοι πειράζονται κατὰ παραχώρηση τοῦ Θεοῦ. Οἱ καταφρονητὲς ὅμως τῶν ἐντολῶν καὶ

131. Α' Ἰω. 4, 8. 132. Α' Ἰω. 4, 18. 133. Σοφ. Σειρ. 6, 15. 134. Παροιμ. 19, 4. 135. Ματθ. 27, 46· Μάρκ. 15, 34. 136. Ἰὼβ 40, 8· Γεν. 39, 7-20. 137. Β' Κορ. 12, 7.

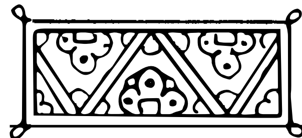
ἀμύητοι στὶς θεῖες παραχωρήσεις, ὅταν ὁ φίλος εὐημερεῖ, ἀπολαμβάνουν μαζί του, ἐνῶ ὅταν ταλαιπωρεῖται ἀπὸ τοὺς πειρασμούς, τὸν ἐγκαταλείπουν. Κάποτε συμμαχοῦν καὶ μὲ τοὺς ἐχθρούς του.

98. Οἱ φίλοι τοῦ Χριστοῦ ἀγαποῦν τοὺς πάντες ἀληθινά, δὲν ἀγαπιοῦνται ὅμως ἀπὸ ὅλους. Οἱ φίλοι τοῦ κόσμου ἐπίσης δὲν ἀγαπιοῦνται ἀπὸ ὅλους. Καὶ οἱ φίλοι τοῦ Χριστοῦ διατηροῦν τὴν ἀγάπη συνεχῶς μέχρι τέλους, ἐνῶ οἱ φίλοι τοῦ κόσμου μέχρις ὅτου συγκρουσθοῦν μεταξύ τους γιὰ πράγματα τοῦ κόσμου.

99. Ὁ πιστὸς φίλος εἶναι ἰσχυρὸ καταφύγιο[138], ἐπειδὴ καὶ στὴν εὐημερία τοῦ φίλου εἶναι σύμβουλος ἀγαθὸς καὶ συνεργὸς μὲ ὅλη του τὴν ψυχή, καὶ στὶς θλίψεις του εἶναι βοηθὸς ὁλότελα εἰλικρινὴς καὶ ὑπερασπιστὴς ποὺ συμμετέχει ἀπόλυτα στὶς δυσκολίες.

100. Πολλοὶ ἔχουν πεῖ πολλὰ περὶ ἀγάπης, ἂν ὅμως τὴν ἀναζητήσεις, θὰ τὴ βρεῖς μόνο στοὺς μαθητὲς τοῦ Χριστοῦ, ἐπειδὴ μόνο αὐτοὶ εἶχαν τὴν ἀληθινὴ Ἀγάπη δάσκαλο τῆς ἀγάπης, γιὰ τὴν ὁποία ἔλεγαν: «Ἂν ἔχω τὸ χάρισμα τῆς προφητείας καὶ ἂν γνωρίζω ὅλα τὰ μυστικὰ σχέδια τοῦ Θεοῦ, καὶ ἔχω ὅλη τὴ γνώση, ἀλλὰ δὲν ἔχω ἀγάπη, δὲν ὠφελοῦμαι τίποτε»[139]. Ἐκεῖνος λοιπὸν ποὺ ἀπόκτησε τὴν ἀγάπη, ἀπόκτησε τὸ Θεό, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς εἶναι ἀγάπη[140].

Σ' Αὐτὸν ἀνήκει ἡ δόξα καὶ τὸ
κράτος στοὺς αἰῶνες.
Ἀμήν.

138. Σοφ. Σειρ. 6, 14. 139. Α' Κορ. 13, 2-3. 140. Α' Ἰω. 4, 8.

200 κεφάλαια πρὸς τὸν Θαλάσσιο, περὶ Θεολογίας καὶ τῆς ἐνσάρκου Οἰκονομίας τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ.

Πρώτη ἑκατοντάδα*

Ὁ Θεὸς εἶναι ἕνας, δὲν ἔχει ἀρχή, εἶναι ἀκατάληπτος καὶ ἔχει ὅλη τὴ δύναμη τῆς ὑπάρξεώς Του γενική. Ἀποκλείει ἐντελῶς κάθε ἔννοια γιὰ τὸ πότε καὶ πῶς εἶναι, γιατὶ εἶναι σὲ ὅλους ἀπλησίαστος καὶ σὲ κανένα ἀπὸ τὰ ὄντα δὲν εἶναι γνωστὸς μέσω κάποιας φυσικῆς ἐνδείξεως.

2. Ὁ Θεὸς δὲν εἶναι τέτοιας φύσεως, ὥστε νὰ εἶναι δυνατὸν νὰ τὸν γνωρίζομε ἐμεῖς οἱ ἄνθρωποι. Δὲν εἶναι οὔτε ἀρχή, οὔτε μεσότητα, οὔτε τέλος, οὔτε γενικὰ κάτι ἄλλο σχετικό, ἀπὸ αὐτὰ ποὺ μποροῦμε νὰ παρατηρήσομε στὴ φύση. Γιατὶ ὁ Θεὸς εἶναι ἀπροσδιόριστος, ἀμετάβλητος καὶ ἄπειρος, ἐπειδὴ εἶναι ἀπείρως πέρα ἀπὸ κάθε οὐσία καὶ δύναμη καὶ ἐνέργεια.

3. Κάθε οὐσία, ἐπειδὴ περικλείει μέσα της τὸν ὅρο τῆς ὑπάρξεώς της, εἶναι ἐκ φύσεως ἀρχὴ τῆς κατὰ δύναμη κινήσεως ποὺ παρατηρεῖται σ' αὐτή. Κάθε φυσικὴ κίνηση πρὸς κάποια ἐνέργεια, ἐπειδὴ νοεῖται μετὰ τὴν οὐσία της, πρὶν ὅμως ἀπὸ τὴν ἐνέργειά της, εἶναι μεσότητα, ἐπειδὴ ἀπὸ τὴ φύση της εἶναι ἀνάμεσα σ' αὐτὲς τὶς δύο. Καὶ κάθε ἐνέργεια ποὺ καθορίζεται φυσικῶς ἀπὸ τὸ λόγο τῆς ὑπάρξεώς της, εἶναι τέλος τῆς κινήσεως τῆς οὐσίας, κινήσεως ποὺ ἔρχεται στὸ νοῦ πρὶν ἀπὸ αὐτή.

4. Ὁ Θεὸς δὲν εἶναι οὐσία, ὅπως τὴ λέμε μὲ γενικὸ ἢ μερικὸ νόημα, ὥστε νὰ εἶναι καὶ ἀρχή. Οὔτε δύναμη μὲ γενικὸ ἢ μερικὸ νόημα, ὥστε νὰ εἶναι καὶ μεσότητα. Οὔτε ἐνέργεια μὲ γενικὸ ἢ μερικὸ νόημα, ὥστε νὰ εἶναι τέλος τῆς κατὰ δύναμη κινήσεως τῆς οὐσίας, ἡ ὁποία κίνηση νοεῖται πρὶν ἀπὸ τὴν ἐνέργεια. Ἀλλὰ εἶναι Ὀντότητα οὐσιοποιητικὴ καὶ μαζὶ ὑπερούσια· καὶ θεμέλιο ποὺ προκαλεῖ δύναμη καὶ εἶναι πέρα ἀπὸ κάθε δύναμη· καὶ εἶναι ἱκανότητα ἀτελεύτητη, ποὺ προξενεῖ κάθε ἐνέργεια. Μὲ λίγα λόγια, ὁ Θεὸς εἶναι ὀντότητα ποὺ δημιουργεῖ κάθε οὐσία καὶ δύναμη καὶ ἐνέργεια, κάθε ἀρχὴ καὶ μεσότητα καὶ τέλος.

5. Ἡ ἀρχή, ἡ μεσότητα καὶ τὸ τέλος εἶναι γνωρίσματα ἐκείνων ποὺ διαιροῦνται ὡς πρὸς τὸ χρόνο, καί, θὰ ἦταν ἀληθινὸ ἂν ἔλεγε κάποιος, κι ἐκείνων ὅλων ποὺ θεωροῦμε μέσα στὴν αἰωνιότητα. Γιατὶ ὁ χρόνος, ἐπειδὴ ἔχει κίνηση ποὺ τὴ μετροῦμε, προσδιορίζεται ἀριθμητικά. Ἡ αἰωνιότητα, ἐ-

* Στὶς ἑπόμενες ἑπτὰ ἑκατοντάδες κεφαλαίων, ὅπως καὶ τὴν ἑρμηνεία τοῦ «Πάτερ ἡμῶν», πρὸς ἀποκατάσταση σφαλμάτων ἢ παραλείψεων, ἔγινε βοηθητικὴ χρήση τοῦ ἀντίστοιχου κειμένου τῆς Πατρολογίας τοῦ J. Migne (P.G. 90). Ὅπου ἔγινε αὐτό, οἱ ἀντίστοιχες λέξεις ἢ φράσεις ἔχουν τεθεῖ σὲ ἀγκύλες [ ].

πειδὴ ἔχει μαζὶ μὲ τὴν ὕπαρξη συνεπινοούμενη καὶ τὴν κατηγορία* τοῦ χρόνου, δέχεται μιὰ διάσταση, ἐπειδὴ ἔλαβε ἀρχὴ τοῦ εἶναι. Ἂν τώρα ὁ χρόνος καὶ ἡ αἰωνιότητα δὲν εἶναι χωρὶς ἀρχή, πολὺ περισσότερο δὲν εἶναι ἄναρχα ὅσα περιέχονται σ' αὐτά.

6. Ἕνας καὶ μόνος ἐκ φύσεως πάντοτε οὐσιαστικὰ καὶ ἀπόλυτα εἶναι ὁ Θεός, περικλείοντας στὸν ἑαυτό Του μὲ κάθε τρόπο τὴν ἀπόλυτη ὕπαρξη, ὡς ὑπέρτερος καὶ ἀπὸ αὐτὴν ἀκόμη τὴν ἀπόλυτη ὕπαρξη. Κι ἀφοῦ εἶναι ἔτσι, καθόλου τίποτε πουθενὰ ἀπ' ὅλα ὅσα λέμε ὅτι ὑπάρχουν, δὲν ἔχει τὴν ἀπόλυτη ὕπαρξη. Ἑπομένως, ἀπολύτως τίποτε τὸ διαφορετικὸ κατὰ τὴν οὐσία ἀπὸ τὸ Θεὸ δὲν νοεῖται ὅτι συνυπῆρχε αἰώνια μ' Αὐτόν, οὔτε ὁ κόσμος, οὔτε ὁ χρόνος, οὔτε κανένα ἀπὸ τὰ ὄντα ποὺ ζοῦν μέσα σ' αὐτά. Γιατὶ δὲν συμπίπτουν ποτὲ ἡ ἀπόλυτη ὕπαρξη καὶ ἡ μὴ ἀπόλυτη.

7. Ἡ ἀρχή, ἡ μεσότητα καὶ τὸ τέλος στὸ κάθε τὶ δὲν εἶναι ποτὲ ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴν κατηγορία τῆς σχέσεως. Ὁ Θεὸς ὅμως, ἐπειδὴ ὁλότελα εἶναι ἄπειρες φορὲς ἀπείρως ἀνώτερος ἀπὸ κάθε σχέση, εἶναι λογικὸ νὰ μὴν εἶναι οὔτε ἀρχή, οὔτε μεσότητα, οὔτε τέλος, ἀλλὰ οὔτε γενικῶς τίποτε ἄλλο ἀπὸ ἐκεῖνα στὰ ὁποῖα μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ ἡ κατηγορία τῆς σχέσεως.

8. Ὅλα τὰ ὄντα λέγονται νοούμενα, ἐπειδὴ ἔχουν φανερὲς ἀρχές, μέσω τῶν ὁποίων ἀποκτοῦμε τὴ γνώση τους. Ὁ Θεὸς ὅμως δὲν ὀνομάζεται νοούμενος, ἀλλὰ τὰ νοούμενα μᾶς ὁδηγοῦν μόνο στὸ νὰ πιστεύομε ὅτι ὑπάρχει. Γι' αὐτὸ κανένα ἀπὸ τὰ νοούμενα δὲν συγκρίνεται σὲ τίποτα μὲ Αὐτόν.

9. Οἱ γνώσεις τῶν ὄντων, γιὰ τὴν φανέρωσή τους, ἔχουν φυσικῶς συναρτημένους τοὺς ἀντίστοιχους λόγους, καὶ μέσω αὐτῶν γίνονται φυσικῶς περιγραπτές. Ὁ Θεὸς ὅμως, διὰ μέσου τῶν λόγων ποὺ ὑπάρχουν στὰ ὄντα, πιστεύεται μόνο· καὶ δίνει στοὺς εὐσεβεῖς, πιὸ ἰσχυρὴ ἀπὸ κάθε ἀπόδειξη, τὴν ὁμολογία καὶ τὴν πίστη ὅτι ὑπάρχει ἀπόλυτα. Γιατὶ πίστη εἶναι ἡ ἀληθινὴ γνώση ποὺ οἱ ἀρχές της δὲν ἐπιδέχονται ἀπόδειξη καὶ κάνει χειροπιαστὰ πράγματα ποὺ ὑπερβαίνουν τὴ νόηση καὶ τὴ λογική[1].

10. Ὁ Θεὸς εἶναι ἀρχὴ καὶ μεσότητα καὶ τέλος τῶν ὄντων, ἐνεργώντας ὅμως καὶ ὄχι πάσχοντας. Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ μὲ ὅλα τὰ ἄλλα μὲ τὰ ὁποῖα Τὸν ὀνομάζομε. Εἶναι ἀρχή, γιατὶ εἶναι Δημιουργός· μεσότητα, γιατὶ εἶναι προνοητής· καὶ τέλος, ὡς καθορισμός. Γιατὶ λέει ὁ Ἀπόστολος: «Τὰ πάντα προέρχονται ἀπὸ Αὐτόν, ἔγιναν μέσω Αὐτοῦ καὶ σ' Αὐτὸν ἀποβλέπουν»[2].

11. Δὲν ὑπάρχει ψυχὴ λογική, ποὺ νὰ ἔχει κατὰ τὴν οὐσία μεγαλύτερη

1. Ἑβρ. 11, 1. 2. Ρωμ. 11, 36.

* Οἱ κατηγορίες σημαίνουν τὶς ἰδιότητες, χωρὶς τὶς ὁποῖες τίποτε δὲ νοεῖται. Αὐτές, κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη, εἶναι «τὸν ἀριθμὸν δέκα· τί ἐστι, ποσόν, ποιόν, πρός τι, ποῦ, πότε, κεῖσθαι, ἔχειν, ποιεῖν, πάσχειν» (Τοπικὰ Α9, 103 καὶ 21-23). Ἀπὸ αὐτές, οἱ ἐννιὰ εἶναι γνωρίσματα τῆς οὐσίας (τοῦ «τί ἐστι»).

ἀξία ἀπὸ ἄλλη ψυχὴ λογική. Γιατὶ κάθε ψυχὴ ποὺ δημιουργεῖ κατ' εἰκόνα Του ὁ Θεὸς ἀπὸ ἀγαθότητα, τὴ φέρνει στὴν ὕπαρξη γιὰ νὰ κινεῖται ἀπὸ μόνη της. Καὶ καθεμιά, ἀνάλογα μὲ τὴν πρόθεσή της, ἢ διαλέγει τὴν τιμή, ἢ ἐπισύρει τὴν ἀτιμία θεληματικὰ μὲ τὰ ἔργα της.

12. Ὁ Θεὸς εἶναι ὁ Ἥλιος τῆς δικαιοσύνης[3], ὅπως λέει ἡ Γραφή, ποὺ ρίχνει ἐπάνω σ' ὅλους χωρὶς διάκριση, τὶς ἀκτίνες τῆς ἀγαθότητας· καὶ ἡ ψυχὴ κατὰ τὴν προαίρεσή της, γίνεται ἢ κερὶ ἂν ἀγαπᾷ τὸ Θεό, ἢ πηλός, ἂν ἀγαπᾷ τὴν ὕλη. Ὁ πηλὸς ἐκ φύσεως ξεραίνεται ἀπὸ τὸν ἥλιο, ἐνῶ τὸ κερὶ φυσικῶς μαλακώνει. Ἔτσι καὶ κάθε ψυχὴ φιλόυλη καὶ φιλόκοσμη, ποὺ τὴ νουθετεῖ ὁ Θεὸς καὶ αὐτὴ ἀντιστέκεται μὲ τὴ θέλησή της, σκληραίνει σὰν τὸν πηλὸ καὶ σπρώχνει τὸν ἑαυτό της στὴν ἀπώλεια ὅπως ὁ Φαραώ[4]. Ἐνῶ κάθε ψυχὴ ποὺ ἀγαπᾷ τὸ Θεό, μαλακώνει σὰν τὸ κερί, καὶ καθὼς τυπώνεται καὶ σφραγίζεται μὲ τὰ θεῖα, γίνεται κατοικητήριο τοῦ Θεοῦ μὲ τὴ χάρη τοῦ Πνεύματος[5].

13. Ἐκεῖνος ποὺ καταφώτισε τὸ νοῦ του μὲ τὰ θεῖα νοήματα καὶ συνήθισε τὸ λόγο του νὰ δοξολογεῖ ἀκατάπαυστα τὸν Δημιουργὸ μὲ θείους ὕμνους καὶ ἐξάγνισε μὲ τὶς ἀμόλυντες θεωρίες τὶς αἰσθήσεις του, αὐτὸς στὸ καλὸ ποὺ ἔχει ἐκ φύσεως κατ' εἰκόνα Θεοῦ, πρόσθεσε καὶ τὸ «καθ' ὁμοίωσιν» προαιρετικὸ ἀγαθό.

14. Φυλάει κανένας τὴν ψυχή του ἀκηλίδωτη γιὰ χάρη τοῦ Θεοῦ, ἂν ἀναγκάσει τὴ διάνοιά του νὰ διανοεῖται μόνο γιὰ τὸ Θεὸ καὶ τὶς ἀρετές Του, κι ἂν κάνει τὸ λογικό του ὀρθὸ ἑρμηνευτὴ καὶ ἐξηγητὴ τῶν ἀρετῶν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἂν διδάξει τὶς αἰσθήσεις του νὰ φαντάζονται εὐσεβῶς τὸν ὁρατὸ κόσμο καὶ ὅλα ὅσα βρίσκονται σ' αὐτόν, μεταδίδοντας στὴν ψυχὴ τὴν μεγαλειότητα τῶν λόγων ποὺ βρίσκονται στὰ ὄντα.

15. Ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος μᾶς ἐλευθέρωσε ἀπὸ τὴν πικρὴ δουλεία τῶν δαιμόνων ποὺ μᾶς τυραννοῦσαν, μᾶς χάρισε φιλάνθρωπο ζυγὸ τῆς θεοσέβειας, τὴν ταπεινοφροσύνη. Μὲ αὐτὴν δαμάζεται κάθε διαβολικὴ δύναμη, καὶ σ' ἐκείνους ποὺ τὴ διάλεξαν, δημιουργεῖται κάθε ἀγαθὸ καὶ φυλάγεται ἀπρόσβλητο ἀπὸ ραδιουργίες.

16. Ἐκεῖνος ποὺ πιστεύει, φοβᾶται· κι ὅποιος φοβᾶται, ταπεινώνεται· κι ὅποιος ταπεινώνεται, γίνεται πράος γιατὶ ἀποκτᾷ συνήθεια νὰ κρατεῖ ἀνενέργητες τὶς παρὰ φύση κινήσεις τοῦ θυμοῦ καὶ τῆς ἐπιθυμίας. Ὁ πράος τηρεῖ τὶς ἐντολές· κι ὅποιος τηρεῖ τὶς ἐντολές, καθαρίζεται· κι ὅποιος καθαρίστηκε, φωτίζεται· κι ἐκεῖνος ποὺ φωτίζεται, ἀξιώνεται νὰ ἑνωθεῖ μὲ τὸν οὐράνιο Νυμφίο, τὸν Θεὸ Λόγο, στὸ νυμφώνα τῶν Μυστηρίων.

17. Ὅπως ὁ γεωργός, ποὺ ζητώντας κατάλληλο τόπο γιὰ νὰ μεταφυτέψει κάποιο ἄγριο δέντρο βρίσκει ἕναν ἀνέλπιστο θησαυρό, ἔτσι εἶναι καὶ κάθε ἀσκητὴς ταπεινὸς καὶ ἄδολος καὶ ἀπαλλαγμένος ἀπὸ τὴν ὑλικὴ δασύ-

3. Μαλ. 4, 2. 4. Ἐξ. 7, 13· 14, 28. 5. Ἐφ. 2, 22.

τητα στὴν ψυχή, ὅπως ἀναφέρεται γιὰ τὸν τρισμακάριο Ἰακώβ[6]. Ὅταν ἐρωτηθεῖ ἀπὸ τὸν πνευματικό του πατέρα πῶς ἀπόκτησε τὴ γνώση: «Τί εἶναι αὐτὸ ποὺ βρῆκες ἔτσι γρήγορα, παιδί μου;», ἀποκρίνεται λέγοντας: «Εἶναι κάτι ποὺ ὁ Κύριος καὶ Θεός μοῦ τὸ παρέδωσε». Ὅταν λοιπὸν ὁ Θεὸς μᾶς παραδώσει τὰ σοφὰ θεωρήματα τῆς σοφίας Του, χωρὶς κόπο, καὶ ἐνῶ δὲν τὸ περιμέναμε, ἂς σκεφτοῦμε ὅτι βρήκαμε ξαφνικὰ πνευματικὸ θησαυρό. Γιατὶ ὁ γνήσιος ἀσκητὴς εἶναι πνευματικὸς γεωργός, ὁ ὁποῖος τὴ θεωρία τῶν ὁρατῶν μέσω τῆς αἰσθήσεως, τὴ μεταφυτεύει σὰν ἄγριο δέντρο στὴ γῆ τῶν νοητῶν, καὶ βρίσκει θησαυρὸ τὴν κατὰ χάρη φανέρωση τῆς σοφίας ποὺ βρίσκεται μέσα στὰ ὄντα.

18. Ἡ γνώση τῶν θείων θεωρημάτων ποὺ ἔρχεται ξαφνικὰ στὸν ἀσκητή, χωρὶς νὰ τὸ περιμένει, λόγω τῆς ταπεινοφροσύνης του, κατασυντρίβει τὸ φρόνημα ἐκείνου ποὺ μὲ κόπο καὶ μόχθο τὴν ἀναζητεῖ γιὰ ἐπίδειξη καὶ δὲν τὴν βρίσκει. Καὶ προξενεῖ χωρὶς λόγο φθόνο στὸν ἀνόητο ἐναντίον τοῦ ἀδελφοῦ καὶ σκέψη φόνου καὶ λύπη, ἐπειδὴ δὲν μπορεῖ νὰ ἔχει τὴν ἔπαρση ἀπὸ τοὺς ἐπαίνους.

19. Ἐκεῖνοι ποὺ ζητοῦν μὲ κόπο τὴ γνώση καὶ δὲν τὴν πετυχαίνουν, ἀποτυγχάνουν ἢ λόγω ἀπιστίας ἢ γιατὶ ἀπὸ ἀνόητη ἐριστικότητα θ' ἀρχίσουν ἴσως νὰ ὑπερηφανεύονται ἐναντίον ἐκείνων ποὺ ἔχουν τὴ γνώση, ὅπως κάποτε οἱ Ἰσραηλίτες ἐναντίον τοῦ Μωυσῆ. Σ' αὐτοὺς ὁ Νόμος θὰ πεῖ, ὅπως πρέπει, ὅτι «μερικοὶ ἀνέβηκαν διὰ τῆς βίας στὸ ὄρος καὶ βγῆκαν οἱ Ἀμορραῖοι ποὺ κατοικοῦσαν ἐκεῖ καὶ τοὺς χτυποῦσαν καὶ τοὺς πλήγωναν»[7]. Γιατὶ εἶναι ἀναπόφευκτο, ἐκεῖνοι ποὺ προφασίζονται γιὰ ἐπίδειξη τὴν ἀρετή, ὄχι μόνον νὰ ἀποτυγχάνουν, νοθεύοντας τὴν εὐσέβεια, ἀλλὰ καὶ νὰ πληγώνονται ἀπὸ τὴ συνείδησή τους.

20. Ἐκεῖνος ποὺ ἐπιθυμεῖ τὴ γνώση γιὰ ἐπίδειξη καὶ δὲν τὴν πετυχαίνει, μήτε νὰ φθονεῖ τὸν πλησίον, μήτε νὰ λυπᾶται. Ἀλλά, ὅπως ἔχει διαταχθεῖ, ἂς προπαρασκευάζεται σὲ κάτι παραπλήσιο· δηλαδὴ ἂς κοπιάσει πρῶτα φιλόπονα μὲ τὸ σῶμα στὴν πρακτικὴ ἀρετή, προετοιμάζοντας ἔτσι τὴν ψυχή του γιὰ τὴ θεία γνώση.

21. Ἐκεῖνοι ποὺ ἀντικρύζουν μὲ εὐσέβεια τὰ ὄντα καὶ δὲν προσπαθοῦν νὰ ἐφεύρουν κανένα τρόπο ἐπιδείξεως, θὰ βροῦν μπροστά τους νὰ τοὺς προϋπαντοῦν οἱ ὁλόφωτες θεωρίες τῶν ὄντων, καὶ νὰ προκαλοῦν σ' αὐτοὺς τὴν τελειότατη κατανόησή τους. Πρὸς αὐτοὺς ὁ Νόμος λέει: «Ἐλᾶτε νὰ κληρονομήσετε πόλεις μεγάλες καὶ ὡραῖες, γεμάτες ἀπὸ κάθε καλό, τὶς ὁποῖες δὲν κτίσατε ἐσεῖς, καὶ δεξαμενὲς πελεκημένες ποὺ δὲν πελεκήσατε ἐσεῖς, καὶ ἀμπέλια καὶ ἐλαιῶνες ποὺ δὲν τοὺς φυτέψατε ἐσεῖς»[8]. Γιατὶ ἐκεῖνος ποὺ δὲ ζεῖ γιὰ τὸν ἑαυτό του, ἀλλὰ γιὰ τὸ Θεό, γεμίζει ἀπὸ ὅλα τὰ χαρίσματα ποὺ προηγουμένως δὲ φαίνονταν λόγω τῆς ἐνοχλήσεως ποὺ προξενοῦσαν τὰ πάθη.

6. Ἐξ. 27, 11 καὶ 20. 7. Δευτ. 1, 43-44. 8. Δευτ. 6, 10-11.

22. Ἡ αἴσθηση διακρίνεται σὲ δύο εἴδη. Εἶναι ἡ αἴσθηση ὡς διαρκὴς φυσικὴ ἰδιότητα, ποὺ λειτουργεῖ καὶ ὅταν κοιμόμαστε, ἡ ὁποία δὲν ἀντιλαμβάνεται κανένα ἀπὸ τὰ ὑποκείμενά της καὶ δὲν ἔχει καμιὰ ὠφέλεια, ἀφοῦ δὲν τείνει πρὸς ἐνέργειαν· εἶναι καὶ ἡ ἐνεργητικὴ αἴσθηση, μὲ τὴν ὁποία ἀντιλαμβανόμαστε τὰ αἰσθητά. Ἔτσι καὶ ἡ γνώση εἶναι δύο εἰδῶν· ἡ μία εἶναι θεωρητική, ποὺ στοχάζεται μόνο ἀπὸ ἔξη τοὺς λόγους τῶν ὄντων καὶ δὲν ἔχει καμιὰ ὠφέλεια, καθὼς δὲν ἐπεκτείνεται στὴν ἐνέργεια τῶν ἐντολῶν· ἡ ἄλλη εἶναι ἐνεργητικὴ καὶ βασίζεται στὴν πράξη, καὶ θεωρεῖ ἀληθινὴ κατανόηση τῶν ὄντων ἐκείνη ποὺ βεβαιώνεται ἀπὸ τὴν πεῖρα.

23. Ὁ ὑποκριτής, ὅσο νομίζει ὅτι δὲν τὸν ἀντιλήφθηκαν, εἶναι ἥρεμος, κυνηγώντας τὴ δόξα τοῦ νὰ νομίζεται δίκαιος. Ὅταν ὅμως ἀνακαλυφθεῖ, τότε προβάλλει θανατηφόρους λόγους, νομίζοντας ὅτι μὲ τὶς κατηγορίες ἐναντίον τῶν ἄλλων θὰ σκεπάσει τὴν ἀπρέπειά του. Αὐτόν, ἐπειδὴ εἶναι ἄστατος, ἡ Γραφὴ τὸν παρομοίασε μὲ γέννημα ἔχιδνας καὶ τὸν διέταξε νὰ κάνει καρποὺς ἄξιους τῆς μετάνοιας[9], δηλαδὴ νὰ μετατρέψει τὴν κρυφὴ διάθεση τῆς καρδιᾶς, ὥστε νὰ γίνει σύμφωνη μὲ τοὺς ἐξωτερικοὺς τρόπους.

24. Μερικοὶ λένε ὅτι θηρίο ὀνομάζεται κάθε ζῶο ἀπὸ ὅσα ζοῦν στὸν ἀέρα, στὴ γῆ καὶ στὴ θάλασσα, ποὺ ὁ Νόμος δὲν τὸ ἔχει κρίνει καθαρό[10], ἀκόμη καὶ ἂν φαίνεται ἥμερο. Ὀνομασία θηρίου δίνει καὶ ὁ λόγος μας σὲ κάθε ἄνθρωπο ἀνάλογα μὲ τὸ πάθος ποὺ τὸν κατέχει.

25. Ἐκεῖνος ποὺ ὑποκρίνεται φιλία γιὰ νὰ βλάψει τοὺς γύρω του, εἶναι λύκος ποὺ κρύβει κάτω ἀπὸ προβιὰ τὴν κακία του. Αὐτὸς ὅταν βρεῖ ἕνα ἀθῶο φέρσιμο ἢ λόγο, ποὺ γίνεται ἢ λέγεται ὅπως θέλει ὁ Χριστός, ἀλλὰ μὲ τρόπο ἁπλοϊκό, τὸ ἁρπάζει καὶ τὸ καταστρέφει, ἐκτοξεύοντας μύριες κατηγορίες πρὸς ἐκείνους, τῶν ὁποίων στὰ ἤθη ἢ τοὺς λόγους ἐπιτίθεται, σὰν ἐπίβουλος τῆς ἐλευθερίας ποὺ ἔχουν οἱ ἀδελφοὶ ἀπὸ τὸ Χριστό[11].

26. Ἐκεῖνος ποὺ ὑποκρίνεται σιωπὴ γιὰ νὰ πράξει κάτι κακό, μηχανεύεται δόλο κατὰ τοῦ πλησίον. Ἂν ἀποτύχει σ' αὐτό, φεύγει προσθέτοντας στὸ πάθος του καὶ τὸν πόνο τῆς ἀποτυχίας. Ἐνῶ ἐκεῖνος ποὺ σιωπᾶ γιὰ νὰ ὠφελήσει, αὐξάνει τὴ φιλία καὶ φεύγει μὲ χαρά, γιατὶ ἔλαβε φωτισμὸ ποὺ διώχνει τὸ σκοτάδι.

27. Ἐκεῖνος ποὺ μέσα σὲ σύναξη διακόπτει τὴν ἀκρόαση τῶν λόγων μὲ αὐθάδεια, δὲν κρύβει ὅτι πάσχει ἀπὸ φιλοδοξία. Δοῦλος τῆς φιλοδοξίας αὐτῆς, προτείνει στροφὲς καὶ περιστροφὲς προτάσεων, θέλοντας νὰ διασπάσει τὸν εἱρμὸ τῶν λεγομένων.

28. Ὁ σοφός, εἴτε διδάσκει, εἴτε διδάσκεται, μόνον τὰ ὠφέλιμα θέλει νὰ διδάσκεται καὶ νὰ διδάσκει. Ὁ δοκησίσοφος —αὐτὸς ποὺ κάνει τὸ σοφό—, καὶ ὅταν ἐρωτᾶ καὶ ὅταν τὸν ρωτοῦν, μόνο τὰ πιὸ περίεργα παρουσιάζει.

29. Ἐκεῖνος ποὺ εἶναι μέτοχος ἀγαθῶν κατὰ χάρη Θεοῦ, εἶναι χρεώ-

9. Ματθ. 3, 7-8. 10. Λευϊτ. 11, 1-43. 11. Γαλ. 2, 4.

στης νὰ τὰ μεταδίδει καὶ στοὺς ἄλλους χωρὶς φθόνο· γιατὶ λέει ἡ Γραφή: «Δωρεὰν ἐλάβατε, δωρεὰν νὰ δώσετε»[12]. Αὐτὸς ποὺ κρύβει τὴ θεία δωρεά, συκοφαντεῖ τὸν Κύριο ὡς σκληρὸ καὶ ἀρνεῖται τὴν ἀρετή, θέλοντας νὰ μὴν ταλαιπωρήσει τὴ σάρκα του. Κι ἐκεῖνος ποὺ πουλάει τὴν ἀλήθεια στοὺς ἐχθροὺς κι ἔπειτα ξεσκεπάζεται ὡς φιλόδοξος, ἀπαγχονίζεται μὴν μπορώντας ν' ἀντέξει τὴν ντροπή[13].

30. Ἐκεῖνοι ποὺ ἀκόμη δειλιάζουν τὸν πόλεμο ἐναντίον τῶν παθῶν καὶ φοβοῦνται τὴν ἐπίθεση τῶν ἀοράτων ἐχθρῶν, πρέπει νὰ σωπαίνουν, δηλαδὴ νὰ μὴ μεταχειρίζονται τὸν ἀντιρρητικὸ τρόπο γιὰ ὑπεράσπιση τῆς ἀρετῆς, ἀλλὰ νὰ ἀναθέτουν στὸ Θεὸ μὲ προσευχὴ νὰ φροντίσει γιὰ κείνους. Πρὸς αὐτοὺς λέγεται στὴν Ἔξοδο: «Ὁ Κύριος θὰ πολεμήσει γιὰ λογαριασμό σας κι ἐσεῖς θὰ σιγήσετε»[14]. Ἐκεῖνοι ὅμως, ποὺ μετὰ τὴν κατανίκηση τῶν δαιμόνων ζητοῦν ἀμέσως τοὺς τρόπους ἀσκήσεως τῶν ἀρετῶν, γιὰ νὰ τοὺς μάθουν ἀπὸ καλὴ διάθεση, πρέπει νὰ ἔχουν ἀνοιχτὸ τὸ αὐτὶ τῆς διάνοιάς τους. Σ' αὐτοὺς λέει: «Ἀκοῦτε Ἰσραηλίτες»[15]. Σ' ἐκεῖνον πάλι πού, ἐπειδὴ ἔχει καθαρθεῖ, ἐπιθυμεῖ σφοδρὰ τὴ θεία γνώση, ἁρμόζει ἡ εὐλαβὴς παρρησία πρὸς τὸ Θεό· πρὸς αὐτὸν θὰ λεχθεῖ: «Γιατὶ φωνάζεις πρὸς ἐμένα;»[16]. Ἑπομένως, σ' ὅποιον ἔχει διαταχθεῖ ἡ σιωπὴ ἐπειδὴ φοβᾶται, εἶναι κατάλληλη ἡ καταφυγὴ πρὸς τὸ Θεό· σ' ἐκεῖνον ποὺ δίνεται ἡ ἐντολὴ νὰ ἀκούει, ἁρμόζει ἡ ἑτοιμότητα στὸ νὰ ὑπακούει στὶς ἐντολές· γιὰ τὸν γνωστικό, κατάλληλο εἶναι νὰ φωνάζει ἀκατάπαυστα στὸ Θεὸ παρακαλώντας γιὰ τὴν ἀποτροπὴ τῶν κακῶν καὶ εὐχαριστώντας γιὰ τὴν παροχὴ τῶν ἀγαθῶν.

31. Ποτὲ ἡ ψυχὴ δὲν μπορεῖ νὰ ὑψωθεῖ στὴ γνώση τοῦ Θεοῦ ἂν ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς ἀπὸ συγκατάβαση δὲν τὴν πιάσει καὶ τὴν ἀνεβάσει πρὸς τὸν ἑαυτό Του. Γιατὶ ποτὲ δὲν θὰ εἶχε τόση δύναμη ὁ ἀνθρώπινος νοῦς ὥστε νὰ δεχθεῖ κάποιο θεῖο φωτισμό, ἂν ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς δὲν τὸν τραβήξει ἐπάνω, ὅσο αὐτὸ εἶναι δυνατὸ σὲ ἄνθρωπο, καὶ δὲν τὸν φωτίσει μὲ τὶς θεῖες λάμψεις.

32. Ἐκεῖνος ποὺ μιμεῖται τοὺς μαθητὲς τοῦ Κυρίου, δὲν ἀποφεύγει ἀπὸ φόβο τῶν Φαρισαίων νὰ βαδίζει τὸ Σάββατο μέσα ἀπὸ τὰ σπαρμένα χωράφια καὶ νὰ μαδᾶ τὰ στάχυα[17]. Ἀλλὰ μετὰ τὴν ἄσκηση τῆς πρακτικῆς ἀρετῆς καὶ ἀφοῦ φτάσει στὴν ἀπάθεια, ἀναλογίζεται τοὺς λόγους τῶν δημιουργημάτων καὶ τρέφεται εὐσεβῶς μὲ τὴ θεία ἐπιστήμη τῶν ὄντων.

33. Ἐκεῖνος ποὺ εἶναι μόνο πιστὸς κατὰ τὸ Εὐαγγέλιο, μετακινεῖ τὸ βουνὸ τῆς κακίας του μὲ τὴν πρακτικὴ ἀρετή[18]. Ἐπειδὴ κατανοεῖ τὴν ἀστάθεια τῶν αἰσθητῶν, ἀπομακρύνει ἀπὸ μέσα του τὴν διάθεση ποὺ εἶχε πρωτύτερα πρὸς αὐτά. Ἐκεῖνος ποὺ μπορεῖ νὰ εἶναι καὶ μαθητής, δέχεται ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ λόγου τὰ κομμάτια τῶν ἄρτων τῆς γνώσεως καὶ τρέφει μὲ αὐτὰ χιλιάδες[19], φανερώνοντας ἔτσι ὅτι ἡ δύναμη τοῦ λόγου αὐξάνεται μὲ τὴν

12. Ματθ. 10, 8.
13. Πρβλ. Ματθ. 25, 24· 26, 15· 27, 5.
14. Ἐξ. 14, 14.
15. Δευτ. 6, 4.
16. Ἐξ. 14, 15.
17. Ματθ. 12, 1-2.
18. Ματθ. 17, 20.
19. Ματθ. 14, 19-20.

πράξη. Ἐκεῖνος ποὺ μπόρεσε νὰ εἶναι καὶ Ἀπόστολος, θεραπεύει κάθε ἀσθένεια καὶ ἀδυναμία· βγάζει δαιμόνια[20], ἐξορίζει δηλαδὴ τὴν ἐνέργεια τῶν παθῶν· θεραπεύει ἀσθενεῖς, ἐπαναφέροντας μέσω τῆς ἐλπίδας στὴ συνήθεια τῆς εὐσέβειας, ἐκείνους ποὺ τὴν εἶχαν στερηθεῖ· καὶ ἐκείνους ποὺ ἀπὸ ὀκνηρία χαυνώθηκαν, τοὺς ἐλέγχει μὲ τὴν ὑπόμνηση τῆς κρίσεως. Γιατί, ἀφοῦ διατάχθηκε νὰ πατεῖ πάνω σὲ φίδια καὶ σκορπιούς[21], ἐξαφανίζει τὴν ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος τῆς ἁμαρτίας.

34. Ὁ Ἀπόστολος καὶ μαθητής, εἶναι ὁπωσδήποτε καὶ πιστός. Ὁ μαθητὴς πάλι δὲν εἶναι ὁπωσδήποτε καὶ Ἀπόστολος, εἶναι ὅμως ἀπαραίτητα πιστός. Ἐκεῖνος ποὺ εἶναι μόνον πιστός, οὔτε μαθητὴς εἶναι, οὔτε Ἀπόστολος. Πλὴν ὅμως μπορεῖ μὲ τὸν ἀνάλογο βίο καὶ μὲ τὴ θεωρία, καὶ ὁ πιστὸς νὰ γίνει μαθητής, καὶ ὁ μαθητὴς νὰ μεταταχθεῖ στὴν τάξη καὶ ἀξία τοῦ Ἀποστόλου.

35. Ὅσα δημιουργοῦνται ἐν χρόνῳ καὶ ὑπόκεινται στὸ χρόνο, σταματοῦν ὅταν τελειωθοῦν, παύοντας τὴ φυσική τους αὔξηση. Ὅσα ὅμως ἔργα ἀρετῆς κατορθώνονται μὲ τὴν γνώση τοῦ Θεοῦ, αὐτὰ καὶ ὅταν ὁλοκληρωθοῦν, πάλι κινοῦνται γιὰ νέα αὔξηση. Γιατὶ τὰ τέλη τους ἀποτελοῦν ἀρχὲς ἄλλων. Ὅποιος δηλαδὴ κατάργησε στὸν ἑαυτό του τὴ δύναμη τῶν φθαρτῶν μέσω τῆς πρακτικῆς ἐφαρμογῆς τῶν ἀρετῶν, ἄρχισε ἤδη τὴν πραγματοποίηση ἄλλων θειοτέρων καταστάσεων. Γιατὶ ὁ Θεὸς δὲν δίνει τέλος ποτὲ στὰ καλά, τὰ ὁποῖα δὲν ἔχουν οὔτε ἀρχή. Γιατὶ ὅπως ἰδίωμα τοῦ φωτὸς εἶναι νὰ φωτίζει, ἔτσι ἰδίωμα καὶ τοῦ Θεοῦ εἶναι νὰ εὐεργετεῖ. Γι' αὐτὸ στὸ Νόμο ὅπου γίνεται ἡ ἀφήγηση τῆς κατὰ χρόνον συστάσεως ὅσων δημιουργοῦνται καὶ φθείρονται, τιμᾶται μὲ ἀργία τὸ Σάββατο[22]. Στὸ Εὐαγγέλιο ὅμως, μὲ τὸ ὁποῖο εἰσάγεται τὸ καθεστὼς τῶν νοητῶν, τὸ Σάββατο στολίζεται μὲ ἀγαθοεργίες[23], ἀκόμα καὶ ἂν ἀγανακτοῦν ἐκεῖνοι ποὺ δὲν ἐννόησαν ὅτι τὸ Σάββατο ἔγινε γιὰ τὸν ἄνθρωπο καὶ ὄχι ὁ ἄνθρωπος γιὰ τὸ Σάββατο, καὶ ὅτι ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου εἶναι Κύριος καὶ τοῦ Σαββάτου[24].

36. Ἀναφέρεται στὸ Νόμο καὶ στοὺς προφῆτες: καὶ σάββατο[25], καὶ σάββατα[26], καὶ σάββατα σαββάτων[27], ὅπως ἐπίσης καὶ περιτομὴ καὶ περιτομὴ περιτομῆς[28], καὶ θέρος[29] καὶ θέρος θέρους, ὅπως στὴ φράση: «Ὅταν θερίσετε τὸν θερισμό σας»[30]. Σημαίνουν λοιπόν, τὸ πρῶτο τὴν τελείωση τῆς πρακτικῆς, τῆς φυσικῆς καὶ τῆς θεολογικῆς φιλοσοφίας· τὸ δεύτερο, [τὴν ἀποδέσμευση ἀπὸ] τὴν δημιουργία καὶ τοὺς λόγους τῶν δημιουργημάτων· [τὸ τρίτο,] τὴ συγκέντρωση καὶ ἀπόλαυση [τῶν πιὸ πνευματικῶν λόγων τῶν αἰσθητῶν καὶ νοητῶν]. Καὶ ἂν αὐτὸ γίνει κατὰ τρεῖς τρόπους, δηλ. γιὰ τὸ καθένα ἀπ' ὅσα εἴπαμε, θὰ γνωρίσει αὐτὸς ποὺ ἔχει θεία γνώση τοὺς λό-

20. Ματθ. 10, 8· Λουκ. 10, 17.
21. Λουκ. 10, 19.
22. Ἐξ. 31, 14-15.
23. Ἰω. 5, 16-17.
24. Μάρκ. 2, 27-28.
25. Ἠσ. 66, 23.
26. Ἐξ. 31, 13.
27. Λευϊτ. 16, 31.
28. Γεν. 17, 10-13.
29. Γεν. 8, 22.
30. Λευϊτ. 23, 10.

γους γιὰ τοὺς ὁποίους ὁ Μωυσῆς πεθαίνει καὶ «σαββατίζει», δηλ. ἀναπαύεται ἔξω ἀπὸ τὴν ἁγία γῆ[31]· καὶ ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ διενεργεῖ τὴν περιτομὴ ἀφοῦ περάσει τὸν Ἰορδάνη[32]· καὶ αὐτοὶ ποὺ κληρονομοῦν τὴν ἀγαθὴ γῆ προσκομίζουν στὸ Θεὸ τὴν εἰσφορὰ μὲ τὸ ὑπερθετικὸ τοῦ διπλοῦ θέρους[33].

37. Σάββατο, εἶναι ἡ ἀπάθεια τῆς λογικῆς ψυχῆς, ἡ ὁποία μέσω τῆς πρακτικῆς ἀρετῆς ἀπέρριψε ὁλότελα τὰ στίγματα τῆς ἁμαρτίας.

38. Σάββατα, εἶναι ἡ ἐλευθερία τῆς λογικῆς ψυχῆς, ἡ ὁποία ἔχει ἀποθέσει καὶ αὐτὴν ἀκόμη τὴν φυσικὴ ἐνέργεια τῆς αἰσθήσεως μέσω τῆς πνευματικῆς θεωρίας τῆς φύσεως.

39. Σάββατα σαββάτων εἶναι ἡ πνευματικὴ ἠρεμία τῆς λογικῆς ψυχῆς, ἡ ὁποία ἀπέσπασε τὸ νοῦ καὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἀκόμη τοὺς πιὸ θείους λόγους τῶν ὄντων καὶ τὸν βύθισε ὁλοκληρωτικὰ στὸ Θεὸ μόνο κατὰ ἐρωτικὴ ἔκσταση, καὶ τὸν ἔκανε ὁλότελα ἀμετακίνητο ἀπὸ τὸ Θεὸ μὲ τὴν μυστικὴ θεολογία.

40. Περιτομὴ εἶναι ἡ ἀποβολὴ ἀπὸ τὴν ψυχὴ τῆς ἐμπαθοῦς διαθέσεως πρὸς τὰ δημιουργήματα.

41. Περιτομὴ περιτομῆς, εἶναι ἡ τέλεια ἀποβολὴ καὶ ἀφαίρεση ἀπὸ τὴν ψυχὴ καὶ αὐτῶν τῶν φυσικῶν κινήσεων πρὸς τὰ δημιουργήματα.

42. Θέρος τῆς λογικῆς ψυχῆς εἶναι ἡ κατὰ γνώση συγκέντρωση καὶ ἐπίγνωση τῶν πιὸ πνευματικῶν λόγων περὶ τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς φύσεως τῶν ὄντων.

43. Θέρος θέρους, εἶναι ἡ ἀπρόσιτη σ' ὅλους κατανόηση τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία πραγματοποιεῖται στὸ νοῦ μετὰ τὴ μυστικὴ θεωρία τῶν νοητῶν μὲ τρόπο ποὺ ξεπερνᾶ τὴ γνώση. Αὐτὴ τὴ μυστικὴ θεωρία προσφέρει ὅπως πρέπει αὐτὸς ποὺ ἐξ ἀφορμῆς τῶν ὁρατῶν καὶ ἀοράτων δημιουργημάτων δοξάζει ἄξια τὸ Δημιουργό.

44. Ὑπάρχει καὶ ἄλλο θέρος πνευματικότερο, ποὺ ἀναφέρεται πὼς εἶναι τοῦ Θεοῦ, καὶ ἄλλη πιὸ μυστικὴ περιτομὴ καὶ ἄλλο πιὸ κρυφὸ σάββατο, κατὰ τὸ ὁποῖο ὁ Θεὸς «σαββατίζει» ἀπὸ τὰ ἔργα του, δηλ. ἀναπαύεται· καὶ αὐτὰ σύμφωνα μὲ τοὺς λόγους: «Ὁ θερισμὸς εἶναι πολύς, ἀλλὰ οἱ ἐργάτες λίγοι»[34], καί: «Πνευματικὴ περιτομὴ τῆς καρδιᾶς»[35], καί: «Εὐλόγησε ὁ Θεὸς τὴν ἕβδομη ἡμέρα καὶ τὴν ἁγίασε, ἐπειδὴ σ' αὐτὴν ἀναπαύθηκε ἔχοντας ὁλοκληρώσει ὅλα τὰ ἔργα Του, τὰ ὁποῖα εἶχε ἀρχίσει ὁ Θεὸς νὰ δημιουργεῖ»[36].

45. Θέρος Θεοῦ εἶναι ἡ αἰώνια παραμονὴ καὶ ἐγκατάσταση ὅλων τῶν ἀξίων πλησίον Του μετὰ τὸ τέλος τῶν αἰώνων.

46. Πνευματικὴ περιτομὴ τῆς καρδιᾶς[35] εἶναι ἡ τέλεια ἀφαίρεση τῶν φυσικῶν ἐνεργειῶν τῶν αἰσθήσεων καὶ τοῦ νοῦ σχετικὰ μὲ τὰ αἰσθητὰ καὶ

31. Δευτ. 34, 5.
32. Ἰ. Ναυῆ 5, 3.
33. Λευϊτ. 23, 11.
34. Ματθ. 9, 37.
35. Ρωμ. 2, 29.
36. Γεν. 2, 3.

τὰ νοητά. Αὐτὸ γίνεται μὲ τὴν παρουσία τοῦ Πνεύματος, ποὺ κατὰ τρόπο ἄμεσο μεταμορφώνει πρὸς τὸ θεϊκότερο ὁλικὰ καὶ τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχή.

47. Σαββατισμὸς τοῦ Θεοῦ εἶναι ἡ ὁλικὴ κατάληξη σ' Αὐτὸν τῶν δημιουργημάτων Του, μὲ τὴν ὁποία ὁ Θεὸς παύει τὴ φυσικὴ ἐνέργειά τους, ὅταν αὐτὰ ἐνεργοῦν μυστικῶς τὴ δική Του θειότατη ἐνέργεια. Σταματᾶ δηλαδὴ ὁ Θεὸς τὴ φυσικὴ ἐνέργεια ποὺ τυχὸν ἔχει κάθε ὂν καὶ σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία ἐκ φύσεως κινεῖται, ὅταν τὸ καθένα ἀπὸ τὰ ὄντα, ἀφοῦ δεχτεῖ ἀναλόγως τὴ θεία ἐνέργεια, κατευθύνει τὴ δική του φυσικὴ ἐνέργεια πρὸς τὸν ἴδιο τὸ Θεό.

48. Ἂς ἀναζητήσουν ὅσοι ἔχουν ζῆλο στὰ πνευματικά, ποιὰ πρέπει νὰ θεωρήσουν ὅτι εἶναι τὰ ἔργα ποὺ ἄρχισε νὰ δημιουργεῖ ὁ Θεός[36], καὶ ποιὰ πάλι εἶναι ἐκεῖνα ποὺ δὲν ἄρχισε. Γιατὶ ἂν ὁ Θεὸς σταμάτησε ὅταν ὁλοκλήρωσε τὰ ἔργα ποὺ ἄρχισε, εἶναι φανερὸ ὅτι δὲν σταμάτησε ἀπὸ ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα δὲν ἄρχισε. Ἂς σκεφτοῦν λοιπόν, μήπως ἔργα τοῦ Θεοῦ ποὺ ἔχουν ἀρχίσει χρονικὰ εἶναι ὅλα τὰ ὄντα τὰ «μετέχοντα» (ὅσα μετέχουν στὶς μεθεκτὲς θεῖες ἐνέργειες), δηλαδὴ οἱ διάφορες οὐσίες τῶν ὄντων· γιατὶ ἔχουν τὸ «μὴ εἶναι» πρωτύτερο ἀπὸ τὸ «εἶναι» τους, καθὼς ἦταν καιρὸς ποὺ τὰ μετέχοντα ὄντα δὲν ὑπῆρχαν. Καὶ μήπως ἔργα τοῦ Θεοῦ ποὺ δὲν ἔχουν ἀρχίσει χρονικὰ εἶναι τὰ «μεθεκτὰ» ὄντα, ἐκεῖνα δηλαδὴ στὰ ὁποῖα μετέχουν κατὰ χάρη τὰ «μετέχοντα». Τέτοια εἶναι ἡ ἀγαθότητα καὶ ὅ,τι περιέχεται στὴν ἔννοια τῆς ἀγαθότητας, καὶ γενικὰ ὅλη ἡ ζωὴ καὶ ἡ ἀθανασία καὶ ἡ ἁπλότητα καὶ ἡ ἀμετατρεψία καὶ ἡ ἀπειρία καὶ ὅσα ἀποτελοῦν οὐσιώδεις ἐνέργειες τοῦ Θεοῦ. Αὐτὰ καὶ ἔργα τοῦ Θεοῦ εἶναι, καὶ δὲν ἔχουν ἀρχὴ μέσα στὸ χρόνο. Γιατὶ ἡ ἀνυπαρξία δὲν εἶναι ἀρχαιότερη ἀπὸ τὴν ἀρετή, οὔτε ἀπὸ κανένα ἀπὸ ὅσα προαναφέραμε, ἀκόμη καὶ ἂν ἐκεῖνα ποὺ μετέχουν σ' αὐτὰ ἔχουν τὰ ἴδια χρονικὴ ἀρχή. Κάθε ἀρετὴ εἶναι ἄναρχη, καὶ δὲν εἶναι ὁ χρόνος ἀρχαιότερός της, γιατὶ ἔχει τὸ Θεὸ ἕνα καὶ μοναδικὸ γεννήτορά της προαιωνίως.

49. Ἀπὸ ὅλα τὰ ὄντα, καὶ τὰ μετέχοντα καὶ τὰ μεθεκτά, εἶναι πάνω ἀπείρως ἄπειρες φορὲς ὁ Θεός. Γιατὶ κάθε τὶ ποὺ ἔχει ὡς κατηγορούμενό του τὴν ἰδιότητα τῆς ὑπάρξεως, εἶναι ἔργο τοῦ Θεοῦ. Καὶ τοῦτο, εἴτε ἔχει δημιουργηθεῖ κι ἔχει χρονικὴ ἀρχὴ τῆς ὑπάρξεως, εἴτε δόθηκε κατὰ χάρη στὰ δημιουργήματα, σὰν μία ἔμφυτη δύναμη ποὺ κηρύττει μεγαλόφωνα τὸ Θεὸ ποὺ βρίσκεται σὲ ὅλα.

50. Ὅλα ὅσα εἶναι ἀθάνατα καὶ ἡ ἴδια ἡ ἀθανασία, καὶ ὅλα ὅσα ζοῦνε καὶ ἡ ἴδια ἡ ζωή, καὶ ὅλα τὰ ἅγια καὶ ἡ ἴδια ἡ ἁγιότητα, καὶ ὅλα τὰ ἐνάρετα καὶ ἡ ἴδια ἡ ἀρετή, καὶ ὅλα τὰ ἀγαθὰ καὶ ἡ ἴδια ἡ ἀγαθότητα, καὶ ὅλα τὰ ὄντα καὶ ἡ ἴδια ἡ ὀντότητα, ὁλοφάνερα εἶναι ἔργα τοῦ Θεοῦ. Ἀλλὰ αὐτὰ ἔχουν χρονικὴ ἀρχή, γιατὶ κάποτε δὲν ὑπῆρχαν· [ἐνῶ τὰ ἄλλα δὲν ἔχουν χρονικὴ ἀρχή, γιατὶ πάντοτε ὑπῆρχαν] ἀρετὴ καὶ ἀγαθότητα καὶ ἁγιότητα

καὶ ἀθανασία. Καὶ αὐτὰ ποὺ ἔχουν χρονικὴ ἀρχή, ὑπάρχουν καὶ λέγονται ὅ,τι εἶναι καὶ ὅ,τι λέγονται μὲ τὴ μετοχή τους σ' ἐκεῖνα ποὺ δὲν ἔχουν χρονικὴ ἀρχή. Γιατὶ δημιουργὸς κάθε ζωῆς καὶ ἀθανασίας καὶ ἁγιότητας καὶ ἀρετῆς εἶναι ὁ Θεός· καὶ εἶναι πάνω καὶ πέρα ἀπὸ τὴν οὐσία ὅλων ὅσα νοοῦμε καὶ λέμε.

51. Ἡ ἕκτη ἡμέρα, κατὰ τὴ Γραφή, διηγεῖται τὴ συμπλήρωση τῶν ὄντων τῆς φύσεως. Ἡ ἕβδομη τελειώνει τὴν κίνηση τοῦ χρόνου. Καὶ ἡ ὄγδοη ὑποδηλώνει τὸν τρόπο τῆς καταστάσεως ποὺ ὑπερβαίνει καὶ τὴν φύση καὶ τὸ χρόνο.

52. Ἐκεῖνος ποὺ διέρχεται τὴν ἕκτη ἡμέρα σύμφωνα μόνο μὲ τὸ Νόμο, φεύγοντας ἀπὸ τὴν ἐνεργητικὴ κυριαρχία τῶν παθῶν ποὺ πιέζουν τὴν ψυχή, αὐτὸς περνᾶ ἄφοβα τὴ θάλασσα καὶ βγαίνει στὴν ἔρημο[37], ὅπου «σαββατίζει», δηλ. ἀναπαύεται μόνο μὲ τὴν ἀργία τῶν παθῶν. Ἐκεῖνος ὅμως ποὺ πέρασε τὸν Ἰορδάνη[38], ἀφοῦ ἄφησε καὶ αὐτὴ τὴν κατάσταση τῆς ἀργίας τῶν παθῶν, ἔφτασε στὴν κληρονομία* τῶν ἀρετῶν.

53. Ἐκεῖνος ποὺ περνᾶ τὴν ἕκτη ἡμέρα σύμφωνα μὲ τὸ Εὐαγγέλιο, ἀφοῦ πρωτύτερα θανάτωσε τὶς πρῶτες κινήσεις τῆς ἁμαρτίας, φτάνει διὰ μέσου τῶν ἀρετῶν στὴν ἔρημη ἀπὸ κάθε κακία κατάσταση τῆς ἀπάθειας, ὅπου σαββατίζει τὸ νοῦ του καὶ ἀπὸ αὐτὴ τὴν ψιλὴ φαντασία τῶν παθῶν. Ἐκεῖνος τώρα ποὺ πέρασε τὸν Ἰορδάνη, μετατίθεται στὴ χώρα τῆς γνώσεως, ὅπου ὁ νοῦς, σὰν ναὸς ποὺ κτίζεται μυστικὰ ἀπὸ τὴν εἰρήνη, γίνεται πνευματικὸ κατοικητήριο τοῦ Θεοῦ.

54. Ἐκεῖνος ποὺ συμπλήρωσε τὴν ἕκτη ἡμέρα κατὰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ μὲ κατάλληλα ἔργα καὶ σκέψεις καὶ ὁλοκλήρωσε καὶ αὐτός, ὅπως ὁ Θεός, τὰ ἔργα του, πέρασε διὰ μέσου τῆς κατανοήσεως ὅλο τὸν κόσμο τῶν ὄντων, ποὺ τὰ ἐξουσιάζουν ἡ φύση καὶ ὁ χρόνος, καὶ ἦρθε στὴ μυστικὴ θεωρία τῶν αἰώνων καὶ τῶν αἰωνίων, ὅπου σαββατίζει νοερὰ κατὰ τρόπο ἀκατάληπτο μὲ τὴν ὁλοκληρωτικὴ ἐγκατάλειψη καὶ ὑπέρβαση τῶν ὄντων. Ἐκεῖνος τώρα ποὺ ἀξιώθηκε καὶ τὴν ὄγδοη ἡμέρα, ἀναστήθηκε καὶ αὐτὸς ὅπως ὁ Θεὸς ἀπὸ τοὺς νεκροὺς –δηλαδὴ ἀπὸ ὅλα, ἀπὸ τὰ αἰσθητὰ καὶ τὰ νοητά, τοὺς λόγους καὶ τὰ νοήματα— καὶ ἔζησε τὴν μακάρια ζωὴ τοῦ Θεοῦ, τοῦ μόνου ποὺ ἀληθινὰ καὶ λέγεται καὶ εἶναι κατὰ κυριολεξίαν ζωή, γιατὶ ἔγινε καὶ ὁ ἴδιος Θεὸς μὲ τὴ θέωση.

55. Ἕκτη ἡμέρα εἶναι ἡ τέλεια ἀπὸ τοὺς πρακτικοὺς ἐκπλήρωση τῶν φυσικῶν ἐνεργειῶν τῶν σχετικῶν μὲ τὴν ἀρετή. Ἕβδομη, εἶναι ἡ ἀποπεράτωση καὶ ἡ παύση ἀπὸ τοὺς θεωρητικοὺς ὅλων τῶν φυσικῶν ἐννοιῶν γύρω ἀπὸ τὴν ἀνέκφραστη γνώση. Ὄγδοη εἶναι ἡ μετάταξη καὶ μετάβαση τῶν ἀ-

37. Ἐξ. 14, 29-30· 16, 1. 38. Ἰ. Ναυὴ 3, 17.

* Ὅπως οἱ Ἰσραηλίτες μετὰ τὴ διάβαση τοῦ Ἰορδάνη ἔφτασαν στὴ γῆ τῆς ἐπαγγελίας, ποὺ ἦταν ἡ «κληρονομία» ποὺ τοὺς ἔδωσε ὁ Θεὸς (βλ. Ἰ. Ναυὴ 1,15).

ξίων πρὸς τὴν θέωση. Καὶ ἴσως ὁ Κύριος ὑποδηλώνοντας μυστικότερα αὐτὴν τὴν ἕβδομη καὶ τὴν ὄγδοη ἡμέρα τὶς ὀνόμασε «ἡμέρα καὶ ὥρα συντελείας»[39], ἐπειδὴ περικλείουν τὰ μυστήρια καὶ τοὺς λόγους τῶν πάντων. Αὐτὴ τὴν «ἡμέρα καὶ τὴν ὥρα», καμία ἀπολύτως ἀπὸ τὶς ἐπουράνιες καὶ ἐπίγειες δυνάμεις δὲ θὰ μπορέσει νὰ τὶς γνωρίσει προτοῦ νὰ τὶς ζήσει, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἴδια τὴ μακάρια Θεότητα ποὺ δημιουργεῖ αὐτὰ τὰ πράγματα.

56. Ἡ ἕκτη ἡμέρα ὑποδηλώνει τὸ λόγο τῆς ὑπάρξεως τῶν ὄντων. Ἡ ἕβδομη ὑπονοεῖ τὸν τρόπο τῆς εὐδαιμονίας τῶν ὄντων, καὶ ἡ ὄγδοη ὑπαγορεύει τὸ ἄρρητο μυστήριο τῆς αἰώνιας εὐδαιμονίας τῶν ὄντων.

57. Ἀφοῦ γνωρίζομε ὅτι ἡ ἕκτη ἡμέρα εἶναι σύμβολο τῆς πρακτικῆς ἐνέργειας, ἔχομε χρέος νὰ ἐκπληρώσομε κατ' αὐτὴν ὅλο τὸ χρέος τῶν ἔργων τῆς ἀρετῆς, γιὰ νὰ λεχθεῖ καὶ σ' ἐμᾶς ὁ λόγος: «Καὶ εἶδε ὁ Θεὸς ὅλα ὅσα δημιούργησε, καὶ ἰδού, εἶναι πολὺ καλά»[40].

58. Ἐκπληρώνει τὸ χρέος τῆς καλῆς ἐργασίας, τὴν ὁποία ἐπαινεῖ ὁ Θεός, ἐκεῖνος ποὺ μέσω τῆς φιλόπονης σωματικῆς ἀσκήσεως στολίζει τὴν ψυχὴ μὲ τὶς ποικίλες ἀρετές.

59. Ἐκεῖνος ποὺ ὁλοκλήρωσε τὴν παρασκευὴ τῶν ἔργων τῆς δικαιοσύνης, πέρασε στὴν ἀνάπαυση τῆς γνωστικῆς θεωρίας· κατὰ τὴν ὁποία, ἀφοῦ ἔκλεισε μέσα του μὲ θεῖο τρόπο τοὺς λόγους τῶν ὄντων, ἀναπαύεται ἀπὸ τὴ νοερὴ κίνηση γύρω ἀπὸ αὐτήν.

60. Ἐκεῖνος ποὺ ἔγινε μέτοχος τῆς ἀναπαύσεως τοῦ Θεοῦ γιὰ μᾶς τὴν ἕβδομη ἡμέρα, θὰ γίνει μέτοχος καὶ τῆς θεωτικῆς γιὰ μᾶς ἐνέργειάς Του τῆς ὄγδοης ἡμέρας, δηλαδὴ τῆς μυστικῆς ἀναπαύσεως, ἀφήνοντας καὶ αὐτὸς στὸν τάφο τὰ ὀθόνια καὶ τὸ σουδάριο τῆς κεφαλῆς[41]. Αὐτὰ βλέποντάς τα ὁ ὁποιοσδήποτε Πέτρος καὶ Ἰωάννης, πιστεύουν ὅτι ὁ Κύριος ἔχει ἀναστηθεῖ.

61. Μνημεῖο τοῦ Κυρίου εἶναι ἐξίσου ὁ κόσμος καὶ ἡ καρδιὰ κάθε πιστοῦ. Τὰ ὀθόνια εἶναι οἱ λόγοι τῶν αἰσθητῶν μαζὶ μὲ τοὺς τρόπους τῶν ἀρετῶν. Τὸ σουδάριο εἶναι ἡ ἁπλὴ καὶ ἑνιαία γνώση τῶν νοητῶν καὶ ἡ θεολογία στὸ μέτρο ποὺ κατορθώνεται. Μὲ αὐτὰ ἔγινε τότε γνωστὸς ὁ λόγος τῆς Ἀναστάσεως, καὶ χωρὶς αὐτὰ εἶναι ὁλότελα ἀδύνατη γιὰ μᾶς ἡ κατανόηση ὅσων εἶναι πιὸ πάνω ἀπὸ αὐτά.

62. Ἐκεῖνοι ποὺ ἐνταφιάζουν μὲ τιμὲς τὸν Κύριο, θὰ Τὸν δοῦν καὶ ἀναστημένο μὲ δόξα, ἐνῶ εἶναι ἀθέατος σ' ὅλους ποὺ δὲν ἐνεργοῦν ἔτσι. Γιατὶ δὲ συλλαμβάνεται πλέον ὁ Κύριος ἀπ' ὅσους Τὸν ἐπιβουλεύονται, καθὼς δὲν ἔχει τὰ ἐξωτερικὰ περικαλύμματα μὲ τὰ ὁποῖα φαινόταν ὅτι ἀφήνεται θεληματικὰ νὰ συλληφθεῖ ἀπὸ τοὺς διῶκτες Του καὶ ὑπέμεινε τὸ πάθος γιὰ τὴ σωτηρία ὅλων.

63. Ἐκεῖνος ποὺ ἐνταφιάζει μὲ τιμὲς τὸν Κύριο[42], εἶναι σὲ ὅλους τοὺς

39. Ματθ. 21, 36. 40. Γεν. 1, 31. 41. Ἰω. 20, 6-7. 42. Ματθ. 28, 60.

φιλόθεους σεβάσμιος, γιατὶ Τὸν ἔσωσε, ὅπως ἔπρεπε, ἀπὸ τὴ διαπόμπευση καὶ τὸν ἐξευτελισμὸ τῶν ἐχθρῶν Του, καὶ δὲν ἄφησε νὰ γίνει τὸ κάρφωμά Του πάνω στὸ σταυρὸ ἀφορμὴ βλασφημίας στοὺς ἄπιστους. Ἐκεῖνοι ποὺ σφραγίζουν τὸν τάφο καὶ βάζουν στρατιῶτες νὰ τὸν φρουροῦν[43], εἶναι μισητοὶ γιὰ τὴν πράξη τους· καὶ ὅταν ἀναστηθεῖ ὁ Λόγος, αὐτοὶ διαδίδουν ὅτι δῆθεν Τὸν ἔκλεψαν[44]. Γιὰ τὴ συκοφαντία αὐτὴ τοῦ ἀναστημένου Σωτήρα, ἐξαγοράζουν καὶ τοὺς στρατιῶτες μὲ χρήματα, ὅπως καὶ γιὰ τὴν προδοσία εἶχαν ἐξαγοράσει τὸ νόθο μαθητή[45]· (νόθο μαθητὴ ἐννοῶ τὸν ἐπιδεικτικὸ τρόπο τῆς ἀρετῆς). Γνωρίζει τὴν ἔννοια τῶν λεγομένων ὅποιος κατέχει θεία γνώση· αὐτὸς δὲν ἀγνοεῖ πῶς καὶ μὲ πόσους τρόπους σταυρώνεται ὁ Κύριος καὶ ἐνταφιάζεται καὶ ἀνασταίνεται κάνοντας σὰν νεκροὺς τοὺς ἐμπαθεῖς λογισμοὺς ποὺ τοὺς ἐγκαθιστοῦν οἱ δαίμονες στὴν καρδιά, ἐκείνους ποὺ διαμοιράζονται στὶς ὧρες τοῦ πειρασμοῦ σὰν ἱμάτια[46] τοὺς τρόπους τῆς ἠθικῆς ὁμορφιᾶς· καὶ πῶς ἐξουδετερώνει, ὅπως τὶς σφραγίδες τοῦ τάφου, τὰ ἀποτυπώματα ποὺ ἄφησαν πάνω στὴν ψυχὴ τὰ προηγούμενα ἁμαρτήματα.

64. Κάθε φιλάργυρος ποὺ μὲ σχῆμα εὐλάβειας ὑποκρίνεται τὴν ἀρετή, ὅταν βρεῖ τρόπο νὰ συλλέξει τὰ χρήματα ποὺ ποθεῖ, ἀπαρνεῖται τὴ συμπεριφορὰ μὲ τὴν ὁποία νομιζόταν πρωτύτερα ὅτι εἶναι μαθητὴς τοῦ Λόγου.

65. Ὅταν δεῖς κάποιους ὑπερήφανους ποὺ δὲν ἀντέχουν νὰ ἐπαινοῦνται οἱ καλύτεροι, καὶ μηχανεύονται πῶς νὰ συγκαλύψουν τὴν ἀλήθεια ποὺ κηρύττεται, ἐμποδίζοντάς την μὲ χίλιους-δυὸ πειρασμοὺς κι ἀθέμιτες διαβολές, τότε νὰ νοεῖς ὅτι ξανασταυρώνεται ἀπ' αὐτοὺς ὁ Κύριος καὶ ἐνταφιάζεται καὶ φρουρεῖται μὲ στρατιῶτες καὶ σφραγίδες στὸν τάφο. Ὁ λόγος ὅμως, ἀνατρέποντας αὐτούς, ἀνασταίνεται, καὶ πιὸ πολὺ ἀναδεικνύεται ἀπὸ τὸν ἐναντίον του πόλεμο, ἐνισχυόμενος ὡς πρὸς τὴν ἀπάθεια μὲ τὰ παθήματα. Γιατὶ εἶναι ἰσχυρότερος ἀπ' ὅλα, ἐπειδὴ καὶ εἶναι[47] καὶ ὀνομάζεται ἀλήθεια.

66. Τὸ μυστήριο τῆς Σαρκώσεως τοῦ Λόγου περιέχει τὸ νόημα ὅλων τῶν αἰνιγματικῶν καὶ συμβολικῶν λόγων τῆς Γραφῆς, καθὼς ἐπίσης καὶ τὴ γνώση τῶν ὁρατῶν [καὶ τῶν νοητῶν] δημιουργημάτων. Ὅποιος ἔχει κατανοήσει τὸ μυστήριο τοῦ σταυροῦ καὶ τῆς ταφῆς, κατανοεῖ καὶ τοὺς λόγους ὅσων προαναφέρθηκαν. Κι ὅποιος ἔχει μυηθεῖ στὴν ἀνέκφραστη δύναμη τῆς Ἀναστάσεως, κατανόησε τὸ σκοπὸ γιὰ τὸν ὁποῖο ἀρχικὰ ὁ Θεὸς δημιούργησε τὰ πάντα.

67. Ὅλες οἱ ὁρατὲς πραγματικότητες χρειάζονται τὸ σταυρό, δηλαδὴ τὴν κατάσταση στὴν ὁποία ἀποκόπτονται ἀπὸ πράγματα ποὺ ἐπενεργοῦν στὶς πραγματικότητες αὐτὲς μέσω τῆς αἰσθήσεως. Τὰ νοητὰ πάλι ὅλα, ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ τὴν ταφή· τὴν ὁλικὴ δηλαδὴ ἀκινησία αὐτῶν ποὺ ἐπενεργοῦν νοερὰ σ' αὐτά. Γιατὶ ὅταν μαζὶ μὲ τὴν σχέση θανατώνεται καὶ κάθε

43. Ματθ. 27, 66.
44. Ματθ. 28, 13.
45. Ματθ. 26, 15.
46. Ματθ. 27, 35.
47. Ἰω. 17, 17.

φυσικὴ ἐνέργεια καὶ κίνηση σχετικὰ μὲ ὅλα τὰ πράγματα, τότε ὁ λόγος, μένοντας μόνος μὲ τὸν ἑαυτό του, φανερώνεται σὰν ἀναστημένος ἀπὸ τοὺς νεκρούς, περικλείοντας μέσα του ὅλα ὅσα προέρχονται ἀπ' αὐτόν, χωρὶς κανένα γενικῶς πράγμα νὰ ἔχει μαζί του τὴν οἰκειότητα τῆς φυσικῆς σχέσεως. Ἐπειδὴ κατὰ χάρη γίνεται ἡ σωτηρία τῶν σωζομένων καὶ ὄχι κατὰ φύση[48].

68. Οἱ αἰῶνες καὶ οἱ χρόνοι καὶ οἱ τόποι ἀνήκουν στὴν κατηγορία τῆς σχέσεως καὶ χωρὶς αὐτὰ δὲν ὑπάρχει τίποτε ἀπὸ ὅσα ἐννοοῦνται μαζί τους. Ὁ Θεὸς ὅμως δὲν ἀνήκει στὰ σχετικά, γιατὶ τίποτε ἄλλο ἀπολύτως δὲν ὑπάρχει ποὺ νὰ ἐννοεῖται μαζὶ μὲ Αὐτόν. Ἂν λοιπὸν ἡ κληρονομία τῶν ἀξίων εἶναι αὐτὸς ὁ Θεός, ἐκεῖνος ποὺ θὰ ἀξιωθεῖ αὐτὴ τὴ χάρη, θὰ εἶναι πάνω ἀπὸ ὅλους τοὺς αἰῶνες καὶ χρόνους καὶ τόπους· τόπος του θὰ εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Θεός, σύμφωνα μὲ τὴ Γραφή: «Γίνε γιὰ μένα Θεὸς ὑπερασπιστὴς καὶ τόπος ὀχυρὸς γιὰ νὰ μὲ σώσεις»[49].

69. Τὸ τέλος δὲν ἔχει καμιὰ ὁμοιότητα μὲ τὴ μεσότητα· ἀλλιῶς δὲ θὰ ἦταν τέλος. Μεσότητα εἶναι ὅλα ὅσα βρίσκονται ἔπειτα ἀπὸ τὴν ἀρχὴ καὶ πρὶν ἀπὸ τὸ τέλος. Ἂν λοιπὸν ὅλοι οἱ αἰῶνες καὶ οἱ χρόνοι καὶ οἱ τόποι μὲ ὅλα ὅσα ἐννοοῦνται μαζί τους, εἶναι μετὰ τὸ Θεό, ὁ ὁποῖος εἶναι ἀρχὴ ἄναρχη, ἀλλὰ βρίσκονται καὶ πολὺ πρὶν ἀπὸ Αὐτόν, ἄρα σὲ τίποτε δὲ διαφέρουν ἀπὸ τὴ μεσότητα. Τέλος τῶν σωζομένων εἶναι ὁ Θεός· δὲν θὰ ὑπάρχει τίποτε ἀπὸ τὴν μεσότητα, ποὺ νὰ συνθεωρεῖται μὲ ὅσους σώζονται φτάνοντας στὸ ἀκρότατο τέλος.

70. Ὁ κόσμος ὅλος, περιοριζόμενος ἀπὸ τοὺς ἴδιους τοὺς λόγους του, καὶ τόπος λέγεται καὶ αἰώνας ἐκείνων ποὺ ζοῦν μέσα σ' αὐτόν. Ἔχει τρόπους φυσικῆς θεωρίας τοὺς κατάλληλους μὲ τὴν φύση του, οἱ ὁποῖοι μποροῦν νὰ προξενήσουν μερικὴ κατανόηση τῆς σοφίας τοῦ Θεοῦ ποὺ ἁπλώνεται σὲ ὅλα. Αὐτοὶ ποὺ ζοῦν μέσα στὸν κόσμο, ὅσο μεταχειρίζονται τοὺς τρόπους αὐτοὺς ὡς μέσα κατανοήσεως, δὲν μποροῦν νὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὴ μεσότητα καὶ τὴ μερικὴ κατανόηση. Ὅμως τὸ μερικό, ὅταν φανεῖ τὸ τέλειο, καταργεῖται· καὶ οἱ καθρέφτες ὅλοι καὶ τὰ σκοτεινὰ αἰνίγματα περνοῦν καθὼς φτάνει ἡ πρόσωπο πρὸς πρόσωπο ἀλήθεια[50]. Ἔτσι ὁ σωζόμενος, ὅταν ἀποκτήσει τὴν κατὰ Θεὸν τελειότητα, θὰ εἶναι πάνω ἀπ' ὅλους τοὺς κόσμους καὶ αἰῶνες καὶ τόπους, μὲ τοὺς ὁποίους μέχρι τότε παιδαγωγοῦνταν ὡς νήπιο.

71. Ὁ Πιλάτος εἶναι ὁ τύπος τοῦ φυσικοῦ νόμου, ἐνῶ τοῦ γραπτοῦ νόμου, τὸ πλῆθος τῶν Ἰουδαίων. Ἐκεῖνος λοιπὸν ποὺ δὲν ὑψώθηκε μὲ τὴν πίστη πάνω ἀπὸ τοὺς δύο νόμους, δὲν μπορεῖ νὰ δεχτεῖ τὴν ἀλήθεια ποὺ εἶναι πάνω ἀπὸ τὴ φύση καὶ τὸ λόγο, ἀλλὰ σταυρώνει πάντως τὸ λόγο, θεωρώντας τὸ Εὐαγγέλιο εἴτε σκάνδαλο, ὅπως ὁ Ἰουδαῖος, εἴτε μωρία, ὅπως ὁ ἐθνικός[51].

48. Ἐφ. 2, 5.
49. Ψαλμ. 70, 3.
50. Α΄ Κορ. 13, 10-12.
51. Α΄ Κορ. 1, 23.

72. Ὅταν δεῖς τὸν Ἡρώδη καὶ τὸν Πιλάτο νὰ συμφιλιώνονται γιὰ νὰ θανατώσουν τὸν Ἰησοῦ[52], τότε νὰ νοήσεις τὴ συνάντηση τῶν δαιμόνων τῆς πορνείας καὶ τῆς κενοδοξίας ποὺ συμφώνησαν μεταξύ τους γιὰ νὰ θανατώσουν τὸ λόγο τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς γνώσεως. Γιατὶ ὁ δαίμονας τῆς κενοδοξίας ὑποκρίνεται πνευματικὴ γνώση καὶ παραπέμπει στὸ δαίμονα τῆς πορνείας· ὁ δαίμονας πάλι τῆς πορνείας ὑποκρίνεται καθαρότητα καὶ στέλνει πίσω στὸν δαίμονα τῆς κενοδοξίας, καθὼς λέει: «Ἀφοῦ Τοῦ φόρεσε φόρεμα λαμπρό, ὁ Ἡρώδης ἔστειλε τὸν Ἰησοῦ ξανὰ στὸν Πιλάτο»[53].

73. Καλὸ εἶναι νὰ μὴν ἐπιτρέπομε στὸ νοῦ νὰ ἀσχολεῖται μὲ τὸ σῶμα καὶ τὰ πάθη. Γιατὶ λέει ἡ Γραφή: «Δὲν μαζεύουν σύκα ἀπὸ τ' ἀγκάθια», δηλαδὴ ἀρετὴ ἀπὸ τὰ πάθη, «οὔτε σταφύλια ἀπὸ τὴ βάτο»[54], δηλαδὴ ἀπὸ τὴ σάρκα, τὴν πνευματικὴ γνώση ποὺ εὐφραίνει.

74. Ὁ ἀσκητὴς δοκιμάζεται μὲ τὴν ὑπομονὴ τῶν πειρασμῶν, καθαρίζεται μὲ τὴ σωματικὴ παιδαγωγία, τελειοποιεῖται μὲ τὴν ἐπιμέλεια τῶν ὑψηλῶν θεωριῶν, καὶ ἔτσι ἀξιώνεται τὴν θεία παρηγοριά. Γιατὶ λέει ὁ Μωυσῆς: «Ὁ Κύριος ἔρχεται ἀπὸ τὸ Σινᾶ», δηλαδὴ ἀπὸ τοὺς πειρασμούς, «καὶ μᾶς φανερώθηκε ἀπὸ τὴ Σηείρ», δηλαδὴ ἀπὸ τοὺς σωματικοὺς κόπους, «καὶ ἔσπευσε νὰ ἔρθει ἀπὸ τὸ ὄρος Φαρρὰν μαζὶ μὲ μυριάδες Κάδης (ἁγίων)»[55], δηλαδὴ ἀπὸ τὸ ὄρος τῆς πίστεως μαζὶ μὲ μυριάδες ἁγίων γνώσεων.

75. Ὁ Ἡρώδης ἔχει τὴ θέση τοῦ σαρκικοῦ φρονήματος ἐνῶ ὁ Πιλάτος τῆς αἰσθήσεως, ὁ Καίσαρας τῶν αἰσθητῶν, καὶ οἱ Ἰουδαῖοι τῶν ψυχικῶν λογισμῶν. Ὅταν λοιπὸν ἡ ψυχὴ ἀπὸ ἄγνοια στραφεῖ στὰ αἰσθητά, παραδίνει στὴν αἴσθηση τὸ λόγο γιὰ νὰ θανατωθεῖ, καὶ κατακυρώνει ἐναντίον της μὲ τὴν ὁμολογία της τὴ βασιλεία τῶν φθαρτῶν. Γιατὶ εἶπαν οἱ Ἰουδαῖοι: «Δὲν ἔχομε βασιλιά, παρὰ τὸν Καίσαρα»[56].

76. Ὁ Ἡρώδης ἔχει τὴ θέση τῆς ἐνέργειας τῶν παθῶν, ἐνῶ ὁ Πιλάτος τῆς ἕξεως ποὺ δημιουργεῖται ἀπὸ τὴν ἀπάτη τῶν παθῶν· ὁ Καίσαρας τοῦ σκοτεινοῦ κοσμοκράτορα, τοῦ διαβόλου, καὶ οἱ Ἰουδαῖοι τῆς ψυχῆς. Ὅταν λοιπὸν ἡ ψυχὴ ὑποταχθεῖ στὰ πάθη καὶ παραδώσει τὴν ἀρετὴ ὑποχείρια στὴν ἕξη τῆς κακίας, ἀρνεῖται ὁλοφάνερα τὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ καὶ μεταβαίνει στὴν καταστρεπτικὴ τυραννία τοῦ διαβόλου.

77. Δὲν ἀρκεῖ στὴν ψυχή, γιὰ τὴν πνευματικὴ εὐφροσύνη της, ἡ ὑποδούλωση τῶν παθῶν, ἂν δὲν ἀποκτήσει τὶς ἀρετὲς μὲ τὴν ἐκπλήρωση τῶν ἐντολῶν. «Νὰ μὴ χαίρεστε, λέει ὁ Κύριος, γιατὶ ὑποτάσσονται σ' ἐσᾶς τὰ δαιμόνια», δηλαδὴ τὰ ἐνεργήματα τῶν παθῶν, «ἀλλὰ γιατὶ τὰ ὀνόματά σας γράφτηκαν στὸν οὐρανό»[57], καθὼς μεταγράφηκαν στὸν τόπο τῆς ἀπάθειας μὲ τὴ χάρη τῆς υἱοθεσίας μέσω τῶν ἀρετῶν.

78. Σ' ἐκεῖνον ποὺ ἔχει πνευματικὴ γνώση, εἶναι ἀναγκαῖος ὁπωσδήποτε ὁ πλοῦτος τῶν ἀρετῶν, ποὺ ἀποκτᾶται μὲ τὴν πρακτικὴ ἄσκηση. Γιατὶ λέει ὁ Κύριος: «Ὅποιος ἔχει βαλλάντιο», δηλαδὴ γνώση πνευματική, «ἂς τὸ πάρει· ἐπίσης καὶ δισάκκι», δηλαδὴ τὴν ἀφθονία τῶν ἀρετῶν ποὺ διατρέφει πλουσιοπάροχα τὴν ψυχή· «καὶ ὅποιος δὲν ἔχει βαλλάντιο καὶ δισάκκι», δηλαδὴ ἀρετὴ καὶ γνώση, «ἂς πουλήσει τὸ φόρεμά του κι ἂς ἀγοράσει μαχαίρι»[58], δηλαδὴ ἂς παραδώσει μὲ προθυμία τὸ σῶμα του στοὺς κόπους τῶν ἀρετῶν καὶ ἂς μεταχειρισθεῖ μὲ σοφία γιὰ χάρη τῆς εἰρήνης τοῦ Θεοῦ τὸν πόλεμο ἐναντίον τῶν παθῶν καὶ τῶν δαιμόνων· δηλαδὴ τὴν ἱκανότητα νὰ διακρίνει μὲ τὸ λόγο τοῦ Θεοῦ τὸ χειρότερο ἀπὸ τὸ καλύτερο.

52. Λουκ. 23, 12.
53. Λουκ. 23, 11.
54. Λουκ. 6, 44.
55. Δευτ. 33, 2.
56. Ἰω. 19, 15.
57. Λουκ. 10, 20.

79. Ὅταν ἔγινε τριάντα ἐτῶν ἄρχισε ὁ Κύριος τὸ ἔργο Του[59], διδάσκοντας μὲ τὸν ἀριθμὸ αὐτὸ τοὺς διορατικοὺς τὰ σχετικὰ μὲ τὸν ἑαυτό Του μυστήρια μὲ μυστικὸ τρόπο. Γιατὶ ὁ ἀριθμὸς τριάντα, ὅταν κατανοηθεῖ μυστικά, παρουσιάζει τὸν Κύριο ὡς δημιουργὸ καὶ προνοητὴ τοῦ χρόνου καὶ τῆς φύσεως καὶ τῶν νοητῶν ποὺ εἶναι πάνω ἀπὸ τὴν ὁρατὴ φύση. Ὡς δημιουργὸ τοῦ χρόνου μὲ τὸ ἑπτά, γιατὶ ὁ χρόνος εἶναι ἑβδοματικός· τῆς φύσεως μὲ τὸ πέντε, γιατὶ ἡ φύση εἶναι πενταδική, ἐξαιτίας τῆς αἰσθήσεως ποὺ διαιρεῖται σὲ πέντε εἴδη· τῶν νοητῶν μὲ τὸ ὀκτώ, γιατὶ ἡ γένεση τῶν νοητῶν βρίσκεται παραπάνω ἀπὸ τὸ χρόνο ποὺ μετροῦμε. Ὡς προνοητὴ μὲ τὸν ἀριθμὸ δέκα· τοῦτο καὶ λόγω τῆς ἁγίας δεκάδας τῶν ἐντολῶν ποὺ κατευθύνουν τοὺς ἀνθρώπους πρὸς τὴ μακαριότητα, ἀλλὰ καὶ γιατὶ μὲ αὐτὸ τὸ γράμμα* ἀρχίζει τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου, ὅταν ἔγινε ἄνθρωπος. Ἂν λοιπὸν προσθέσεις τοὺς ἀριθμοὺς πέντε, ἑπτά, ὀκτὼ καὶ δέκα, ἔχεις τὸν ἀριθμὸ τριάντα. Ἐκεῖνος λοιπὸν ποὺ γνωρίζει νὰ ἀκολουθεῖ σωστὰ τὸν Κύριο ὡς ἀρχηγό, δὲ θὰ ἀγνοήσει τὸ λόγο γιὰ τὸν ὁποῖο καὶ αὐτὸς τριάντα ἐτῶν θὰ ἐμφανισθεῖ ἔχοντας τὴ δύναμη νὰ κηρύττει τὸ εὐαγγέλιο τῆς Βασιλείας. Γιατὶ ὅταν χωρὶς ψεγάδι δημιουργήσει σὰν κάποια ὁρατὴ φύση τὸν κόσμο τῶν πρακτικῶν ἀρετῶν, χωρὶς νὰ μεταβάλει τὴν πορεία ποὺ σὰν κάποιος χρόνος πραγματοποιεῖται διὰ μέσου τῶν ἀντιθέτων στὴν ἴδια τὴν ψυχή, καὶ ἀποκομίσει γνώση χωρὶς σφάλματα μέσω τῆς θεωρίας καὶ μπόρεσε νὰ μεταδώσει μὲ φροντίδα τὴν αὐτὴ διάθεση καὶ στοὺς ἄλλους, τότε καὶ αὐτός, ὅση σωματικὴ ἡλικία καὶ ἂν ἔχει, εἶναι τριάντα ἐτῶν κατὰ τὸ πνεῦμα καὶ φανερώνει τὴν ἐνέργεια τῶν δικῶν του ἀγαθῶν στοὺς ἄλλους.

80. Ἐκεῖνος ποὺ εἶναι παραλυμένος ἀπὸ τὶς ἡδονὲς τοῦ σώματος, οὔτε γιὰ πραγμάτωση ἀρετῆς ἐνεργεῖ, οὔτε μπορεῖ νὰ κινηθεῖ γιὰ τὴν πνευματικὴ γνώση. Γι' αὐτὸ οὔτε ποὺ ἔχει ἄνθρωπο, δηλαδὴ φρόνιμο λογισμό, γιὰ νὰ τὸν βάλει, ὅταν ταραχθεῖ τὸ νερό, στὴν κολυμβήθρα[60], δηλαδὴ στὴν ἀρετὴ ποὺ εἶναι δεκτικὴ τῆς θείας γνώσεως καὶ θεραπεύει κάθε ἀσθένεια, ἂν βέ-

58. Λουκ. 22, 36.
59. Λουκ. 3, 23.
60. Ἰω. 5, 7.

* Ἐννοεῖ τὸ γράμμα Ι, ἀρχικὸ τῆς λέξεως Ἰησοῦς, τὸ ὁποῖο στὴν ἑλληνικὴ ἀρίθμηση συμβολίζει τὸ 10.

βαια, καθὼς ὁ ἄρρωστος ἀναβάλλει ἀπὸ ραθυμία, δὲν προλάβει κάποιος ἄλλος ποὺ θὰ τὸν ἐμποδίσει νὰ βρεῖ τὴ θεραπεία του. Γι' αὐτὸ καὶ μένει στὸ κρεβάτι ἀπὸ τὴν ἀρρώστια του τριάντα ὀκτὼ χρόνια[61]. Ἐκεῖνος δηλαδὴ ποὺ δὲν παρατηρεῖ τὴν ὁρατὴ κτίση πρὸς δόξαν Θεοῦ καὶ δὲν ἀνεβάζει μὲ εὐσεβὴ λογισμὸ τὴ θεωρία τῶν αἰσθητῶν πρὸς τὴ νοητὴ φύση, εἶναι λογικὸ νὰ μένει ἄρρωστος τὸν παραπάνω ἀριθμὸ τῶν ἐτῶν. Γιατὶ ὁ ἀριθμὸς τριάντα, μὲ τὴ φυσικὴ ἔννοια σημαίνει τὴν αἰσθητὴ φύση, ὅπως καὶ ὅταν τὸν πάρομε πρακτικά, σημαίνει τὴν [πρακτικὴ] ἀρετή. Ὁ ἀριθμὸς ὀκτώ, στὸ μυστικό του νόημα ὑποδηλώνει τὴ νοητὴ φύση τῶν ἀσωμάτων, ὅπως καὶ ὅταν τὸν δοῦμε γνωστικά, ὑποδηλώνει τὴν πάνσοφη θεολογία. Ὅποιος δὲν κινεῖται μ' αὐτὲς γιὰ νὰ φτάσει στὸ Θεό, μένει παράλυτος, μέχρις ὅτου ἔρθει ὁ Λόγος καὶ τὸν διδάξει τὸν σύντομο τρόπο τῆς θεραπείας λέγοντάς του: «Σήκω, πάρε τὸ κρεβάτι σου καὶ πήγαινε»[62], διατάζοντας δηλαδὴ τὸ νοῦ νὰ σηκωθεῖ ἀπὸ τὴ φιληδονία ποὺ τὸν κατέχει καὶ νὰ πάρει τὸ σῶμα στοὺς ὤμους τῶν ἀρετῶν καὶ νὰ πάει στὸ σπίτι του, δηλαδὴ στὸν οὐρανό. Γιατὶ εἶναι καλὸ νὰ σηκώνεται τὸ χειρότερο (τὸ σῶμα) πρὸς τὴν ἀρετὴ ἀπὸ τὸ καλύτερο (τὸ νοῦ) στοὺς ὤμους τῆς πρακτικῆς ἀσκήσεως, παρὰ τὸ καλύτερο νὰ ὁδηγεῖται στὴ φιληδονία ἀπὸ τὸ χειρότερο μὲ τὴ μαλθακότητα.

81. Ἐφόσον δὲν ἔχομε ξεπεράσει καθαρὰ κατὰ διάνοια τόσο τὴ δική μας ὕπαρξη, ὅσο καὶ ὅλων τῶν ἔπειτα ἀπὸ τὸ Θεό, δὲν ἔχομε ἀποκτήσει ἀκόμη τὴν κατάσταση τῆς σταθερότητας στὴν ἀρετή. Κι ὅταν μὲ τὴν ἀγάπη ἐπιτύχομε αὐτὴ τὴν ὑψηλὴ κατάσταση, τότε θὰ γνωρίσομε τὴ δύναμη τῆς θείας ὑποσχέσεως. Γιατὶ ἐκεῖ πρέπει νὰ πιστεύομε ὅτι θὰ ἔχουν ἀμετακίνητη ἐγκατάσταση οἱ ἄξιοι, ὅπου ὁ νοῦς πρωτύτερα ρίζωσε τὴ δική του δύναμη μὲ τὴν ἀγάπη. Γιατὶ ἐκεῖνος ποὺ δὲν «βγῆκε» ἀπὸ τὸν ἑαυτό του καὶ ἀπὸ ὅλα ὅσα μποροῦν νὰ νοηθοῦν, καὶ δὲν ἔφτασε στὴ σιωπὴ ποὺ εἶναι πάνω ἀπὸ κάθε νόηση, δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι τελείως ἐλεύθερος ἀπὸ τὴ μεταβολή.

82. Κάθε νόηση ἐμπεριέχει ὁπωσδήποτε τὴν ἔννοια τοῦ πλήθους, ἢ τουλάχιστον τῆς δυάδας, γιατὶ ἀποτελεῖ τὴ μέση σχέση δύο ἄκρων, καθὼς ἑνώνει μεταξύ τους αὐτὸ ποὺ νοεῖ καὶ αὐτὸ ποὺ νοεῖται (τὸ νοοῦν καὶ τὸ νοούμενο)· καὶ κανένα ἀπὸ τὰ δύο αὐτὰ δὲ διασώζει τὴν τέλεια ἁπλότητα. Τὸ νοοῦν εἶναι ἕνα ὑποκείμενο, καθὼς συνεπινοεῖται μαζί του ἡ δύναμη νὰ νοεῖ. Καὶ τὸ νοούμενο εἶναι πάντως ὑποκείμενο, καὶ ἢ ἔχει συνεπινοούμενη μέσα στὸ νοοῦν ὑποκείμενο τὴ δύναμη νὰ νοεῖται, ἢ ἔχει ὡς προϋπάρχουσα τὴν οὐσία ἐκείνου τοῦ ὁποίου εἶναι δύναμη. Γιατὶ κανένα ὂν δὲν εἶναι ἐντελῶς αὐτὸ καθ' αὑτὸ ἁπλὴ οὐσία ἢ νόηση γιὰ νὰ εἶναι καὶ μονάδα ἀδιαίρετη. Ὁ Θεὸς ὅμως, εἴτε οὐσία Τὸν ποῦμε, δὲν ἔχει φυσικῶς συνεπινοούμενη μαζί Του τὴ δύναμη νὰ νοεῖται, γιατὶ διαφορετικὰ θὰ ἦταν σύνθετος· εἴτε νόηση Τὸν ποῦμε, δὲν ἔχει φυσικῶς οὐσία ἐπιδεκτικὴ νοήσεως, ἀλλὰ ὁ Θεὸς

61. Ἰω. 5, 5.
62. Ἰω. 5, 8.

εἶναι νόηση κατ' οὐσίαν. Καὶ εἶναι ὅλος νόηση, καὶ μόνο νόηση, καὶ ὁ ἴδιος εἶναι κατὰ τὴ νόηση οὐσία, καὶ ὅλος οὐσία καὶ μόνον οὐσία, καὶ ὅλος πάνω ἀπὸ οὐσία, [καὶ ὅλος πάνω ἀπὸ νόηση,] γιατὶ εἶναι καὶ μονάδα ἀδιαίρετη καὶ χωρὶς μέρη καὶ ἁπλή. Ἐκεῖνος λοιπὸν ποὺ ἔχει μὲ ὁποιοδήποτε τρόπο νόηση, δὲν βγῆκε ἀκόμη ἀπὸ τὴν δυάδα· ἐκεῖνος ὅμως ποὺ τὴν ἄφησε ὁλότελα, μπῆκε ὁπωσδήποτε στὴ μονάδα, ἐγκαταλείποντας μὲ τὴν ὑπέρβαση τὴ δύναμη τῆς νοήσεως.

83. Στὰ πολλὰ ὑπάρχει ἡ ἑτερότητα, ἡ ἀνομοιότητα καὶ ἡ διαφορά. Ἀλλὰ στὸ Θεό, ὁ ὁποῖος εἶναι ἕνας καὶ μόνος, ὑπάρχει μόνο ἡ ταυτότητα, ἡ ἁπλότητα καὶ ἡ ὁμοιότητα. Δὲν εἶναι ἀκίνδυνο λοιπὸν πρὶν βγοῦμε ἔξω ἀπὸ τὰ πολλά, νὰ προχωροῦμε στὶς θεωρίες περὶ Θεοῦ. Τοῦτο τὸ φανερώνει ὁ Μωυσῆς στήνοντας τὴ σκηνὴ τῆς διάνοιας ἔξω ἀπὸ τὸ στρατόπεδο[63] καὶ τότε συνομιλώντας μὲ τὸ Θεό. Εἶναι ἐπικίνδυνο νὰ ἐπιχειρήσει κανεὶς νὰ πεῖ μὲ προφορικὸ λόγο τὸ ἄρρητο, γιατὶ ὁ προφορικὸς λόγος εἶναι καὶ δυάδα καὶ ἀκόμη περισσότερο. Ἐνῶ τὸ νὰ θεωρεῖ κανεὶς τὸ ὂν χωρὶς φωνὴ μὲ μόνη τὴν ψυχή, αὐτὸ εἶναι πολὺ ἰσχυρό, γιατὶ τότε μένει στὴν ἀδιαίρετη μονάδα καὶ ὄχι στὰ πολλά. Τὸ παράδειγμα τοῦ Ἀρχιερέα, ποὺ εἶχε διαταγὴ μιὰ μόνο φορὰ τὸ χρόνο νὰ διασχίζει τὸ καταπέτασμα καὶ νὰ εἰσέρχεται στὰ Ἅγια τῶν Ἁγίων[64], διδάσκει ὅτι μόνο ἐκεῖνος ποὺ πέρασε τὴν αὐλὴ καὶ τὰ Ἅγια πρέπει νὰ εἰσέρχεται στὰ Ἅγια τῶν Ἁγίων, δηλαδὴ μόνο ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ξεπέρασε ὅλη τὴ φύση καὶ τῶν αἰσθητῶν καὶ τῶν νοητῶν καὶ ἔγινε καθαρὸς ἀπὸ κάθε τὶ ποὺ χαρακτηρίζει τὰ δημιουργήματα, πρέπει νὰ πλησιάζει στὶς περὶ Θεοῦ θεωρίες μὲ τελείως γυμνὴ διάνοια.

84. Ὁ μέγας Μωυσῆς, ἀφοῦ ἔστησε τὴν σκηνή του ἔξω ἀπὸ τὸ στρατόπεδο[63], δηλαδὴ ἀφοῦ ἔστησε τὴ γνώμη καὶ τὴ διάνοιά του ἔξω ἀπὸ ὅσα βλέπομε, ἀρχίζει νὰ λατρεύει τὸ Θεό· καὶ ἀφοῦ μπῆκε μέσα στὸν γνόφο[65], δηλαδὴ στὸν ἀσχημάτιστο καὶ ἄυλο τόπο τῆς γνώσεως, ἐκεῖ ἐπιτέλεσε τὶς ἱερότατες τελετές.

85. Ὁ γνόφος εἶναι ἡ ἀσχημάτιστη καὶ ἄυλη καὶ ἀσώματη κατάσταση, ἡ ὁποία κατέχει τὴ γνώση τῶν πρωτοτύπων ὅλων τῶν ὄντων. Ὅποιος βρεθεῖ μέσα σ' αὐτήν, σὰν ἕνας ἄλλος Μωυσῆς, παρότι θνητὸς κατὰ τὴ φύση, κατανοεῖ τὰ ἀθάνατα. Μὲ τὴ γνώση αὐτή, ἀφοῦ ζωγραφίσει μέσα του τὸ κάλλος τῶν θείων ἀρετῶν, σὰν ζωγραφιὰ ποὺ εἶναι πιστὸ ἀντίγραφο τοῦ ἀρχέτυπου κάλλους, κατεβαίνει ἀπὸ τὸ ὄρος καὶ παρουσιάζει τὸν ἑαυτό του ὡς πρότυπο σ' ἐκείνους ποὺ θέλουν νὰ μιμοῦνται τὴν ἀρετή[66]. Καὶ μὲ αὐτὸ φανερώνει τὴ φιλανθρωπία καὶ τὴν ἀφθονία τῆς χάρης τῆς ὁποίας ἔγινε μέτοχος.

86. Ἐκεῖνοι ποὺ ἀσκοῦν μὲ καθαρότητα τὴν κατὰ Θεὸν φιλοσοφία, ἐ-

63. Ἐξ. 33, 7.
64. Λευΐτ. 16, 34· Ἑβρ. 9, 7.
65. Ἐξ. 20, 21.
66. Ἐξ. 24, 18· 34, 29.

χουν ἕνα πολὺ μεγάλο κέρδος ἀπὸ τὴ θεία γνώση ποὺ αὐτὴ προξενεῖ: τὸ νὰ μὴ μεταβάλλεται πλέον ἡ γνώμη τους μαζὶ μὲ τὰ πράγματα, ἀλλὰ μὲ σταθερὴ βεβαιότητα νὰ καταπιάνονται πρόθυμα μὲ ὅσα ἁρμόζουν στὴν ἀρετή.

87. Ὅταν βαπτισθήκαμε ἐν Χριστῷ διὰ τοῦ Πνεύματος, ντυθήκαμε τὴν κατὰ σάρκα πρώτη ἀφθαρσία· περιμένομε τώρα τὴν τελικὴ κατὰ Χριστὸν ἀφθαρσία τοῦ Πνεύματος, ἀφοῦ βέβαια φυλάξαμε ἀκηλίδωτη τὴν πρώτη μὲ τὴν καρποφορία ἀγαθῶν ἔργων καὶ τὴ θεληματικὴ νέκρωση. Ὅποιος ἔχει τὴν τελικὴ αὐτὴ ἀφθαρσία, δὲν φοβᾶται πλέον ὅτι θὰ χάσει τὰ ἀποκτηθέντα ἀγαθά.

88. Ἐπειδὴ ὁ Θεὸς θέλησε ἀπὸ εὐσπλαχνία νὰ στείλει σ' ἐμᾶς ποὺ κατοικοῦμε τὴ γῆ τὴ χάρη τῆς θείας ἀρετῆς ἀπὸ τὸν οὐρανό, κατασκεύασε συμβολικὰ τὴν ἱερὴ σκηνὴ μὲ ὅλα ὅσα περιέχει[67], γιὰ νὰ εἶναι ἀπεικόνιση, ὑποτύπωση καὶ μίμηση τῆς σοφίας.

89. Ἡ χάρη τῆς Νέας Διαθήκης εἶναι κρυμμένη μυστικὰ στὸ γράμμα τῆς Παλαιᾶς. Γι' αὐτὸ λέει ὁ Ἀπόστολος ὅτι ὁ Νόμος εἶναι πνευματικός[68]. Ὁ Νόμος λοιπὸν κατὰ τὸ γράμμα παλιώνει καὶ γερνᾶ καὶ καταργεῖται[69], κατὰ τὸ πνεῦμα ὅμως μένει νέος καὶ εἶναι πάντοτε ἐνεργούμενος. Γιατὶ ἡ χάρη δὲν παλιώνει καθόλου.

90. Ὁ Νόμος ἀποτελεῖ τὴ σκιὰ τοῦ Εὐαγγελίου, ἐνῶ τὸ Εὐαγγέλιο εἶναι εἰκόνα τῶν μελλοντικῶν ἀγαθῶν. Ὁ Νόμος ἐμποδίζει τὶς ἐνέργειες τῶν κακῶν, τὸ Εὐαγγέλιο παραθέτει τὶς πράξεις τῶν ἀγαθῶν.

91. Ὅλη ἡ ἁγία Γραφὴ λέμε ὅτι διαιρεῖται σὲ σάρκα καὶ σὲ πνεῦμα, σὰν νὰ εἶναι ἕνας πνευματικὸς ἄνθρωπος. Καὶ ἐκεῖνος ποὺ λέει ὅτι τὸ γράμμα τῆς Γραφῆς εἶναι σάρκα καὶ τὸ νόημά του ὅτι εἶναι πνεῦμα, δηλαδὴ ψυχή, δὲν κάνει λάθος. Καὶ εἶναι φανερὰ σοφὸς ἐκεῖνος ποὺ ἄφησε τὸ φθειρόμενο μέρος καὶ δόθηκε ὁλότελα στὸ ἄφθαρτο.

92. Ὁ Νόμος εἶναι ἡ σάρκα τῆς ἁγίας Γραφῆς, ὅταν θεωρηθεῖ σὰν πνευματικὸς ἄνθρωπος. Αἴσθηση εἶναι οἱ Προφῆτες. Τὸ Εὐαγγέλιο εἶναι ἡ νοερὴ ψυχὴ ποὺ ἐνεργεῖ μὲ τὴ σάρκα τοῦ Νόμου καὶ μὲ τὴν αἴσθηση τῶν Προφητῶν καὶ ἐκδηλώνει τὴ δύναμή της μὲ τὶς ἐνέργειές της.

93. Ὁ Νόμος εἶχε τὴ σκιά[70], ἐνῶ οἱ Προφῆτες τὴν εἰκόνα τῶν θείων καὶ πνευματικῶν ἀγαθῶν τοῦ Εὐαγγελίου. Τὸ Εὐαγγέλιο ὅμως ἔδειξε σ' ἐμᾶς παροῦσα στὰ πράγματα τὴν ἀλήθεια ποὺ εἶχε δοθεῖ πρωτύτερα ἀπὸ τὸ Νόμο ὡς σκιὰ καὶ εἶχε προεικονισθεῖ ἀπὸ τοὺς Προφῆτες.

94. Ἐκεῖνος ποὺ μὲ τὸν βίο καὶ τὴ διαγωγή του ἐκτελεῖ τὸ Νόμο, ἔχει ἀργία μόνον γιὰ τὴν τέλεση τῆς ἁμαρτίας, προσφέροντας θυσία στὸ Θεὸ τὴν ἐνέργεια τῶν ἀλόγων παθῶν, καὶ ἀρκεῖται σ' αὐτὸ γιὰ τὴ σωτηρία του, λόγω τῆς πνευματικῆς του νηπιότητας.

95. Ἐκεῖνος ποὺ παιδαγωγεῖται μὲ τὸν προφητικὸ λόγο, μαζὶ μὲ τὴν ἀποβολὴ τῆς ἐνέργειας τῶν παθῶν ἀποβάλλει καὶ τὶς συγκαταθέσεις πρὸς αὐτά, οἱ ὁποῖες ἐνεργοῦνται στὴν ψυχή του. Ἀλλιῶς ἐνῶ νομίζει ὅτι μὲ τὸ χειρότερο μέρος του, ἐννοῶ τὴ σάρκα, ἀπέχει ἀπὸ τὴν κακία, θὰ τοῦ διαφύγει ὅτι μὲ τὸ καλύτερο μέρος, ἐννοῶ τὴν ψυχή, τὴν διαπράττει ἀδιάκοπα.

67. Ἐξ. 25, 8. 68. Ρωμ. 7, 14. 69. Ἑβρ. 8, 13. 70. Ἑβρ. 10, 1.

96. Ἐκεῖνος ποὺ ἀκολουθεῖ μὲ γνησιότητα τὴν εὐαγγελικὴ ζωή, ἔκοψε καὶ τὴν ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος τῆς κακίας του, καὶ ἐργάζεται κάθε ἀρετὴ μὲ τὸ ἔργο καὶ μὲ τὸ λόγο. Προσφέρει στὸ Θεὸ θυσία δοξολογίας καὶ εὐχαριστίας[71]· εἶναι ἐλευθερωμένος ἀπὸ κάθε ἐνόχληση ἐνέργειας τῶν παθῶν, καθὼς ἐπίσης καὶ ἀπὸ τὸ νοερὸ πόλεμο ἐναντίον τους· καὶ ἔχει μοναδικὴ ἀχόρταστη ἡδονὴ τὴν ἐλπίδα τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, ἡ ὁποία τρέφει τὴν ψυχή.

97. Σ' ἐκείνους ποὺ μελετοῦν μὲ μεγάλη ἐπιμέλεια τὶς θεῖες Γραφές, ὁ Κύριος παρουσιάζεται νὰ ἔχει δύο μορφές. Ἡ μία εἶναι κοινὴ καὶ πιὸ δημώδης καὶ [ὄχι] σὲ λίγους θεατή, καὶ σ' αὐτὴν ἀναφέρεται ἡ φράση: «Τὸν εἴδαμε καὶ δὲν εἶχε ὡραιότητα οὔτε κάλλος»[72]. Ἡ ἄλλη εἶναι πιὸ μυστικὴ καὶ λίγοι τὴ φτάνουν, ὅσοι ἔχουν γίνει ἤδη ὅμοιοι μὲ τοὺς ἁγίους ἀποστόλους Πέτρο καὶ Ἰωάννη, μπροστὰ στοὺς ὁποίους μεταμορφώθηκε ὁ Κύριος μὲ λαμπρότητα ποὺ ὑπερβαίνει τὴν αἴσθηση[73]. Μὲ τὴ μορφὴ αὐτὴ εἶναι «ὡραῖος περισσότερο ἀπ' ὅλους τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων»[74]. Ἀπὸ αὐτὲς τὶς δύο μορφὲς ἡ πρώτη εἶναι κατάλληλη γιὰ τοὺς ἀρχαρίους, ἡ δεύτερη γιὰ ἐκείνους ποὺ ἔγιναν τέλειοι στὴ γνώση, ὁ καθένας ἀνάλογα μὲ τὴ δυνατότητά του. Ἡ μία μορφὴ εἶναι εἰκόνα τῆς πρώτης παρουσίας τοῦ Κυρίου· σ' αὐτήν, ποὺ καθαρίζει μὲ τὰ παθήματα τοὺς πρακτικούς, ἀντιστοιχεῖ τὸ γράμμα τοῦ Εὐαγγελίου. Ἡ ἄλλη εἶναι προεικόνιση τῆς ἔνδοξης δευτέρας παρουσίας Του· σ' αὐτὴ νοεῖται τὸ πνεῦμα τοῦ Εὐαγγελίου, καὶ αὐτὴ μεταμορφώνει πρὸς τὴ θέωση μὲ τὴ σοφία τοὺς γνωστικοὺς καθώς, μὲ τὴ μεταμόρφωση τοῦ Λόγου ποὺ γίνεται μέσα τους, αὐτοὶ ἀντανακλοῦν μὲ ἀκάλυπτο πρόσωπο τὴ λαμπρότητα τοῦ Κυρίου[75].

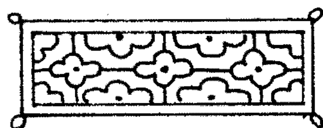
98. Ἐκεῖνος ποὺ γιὰ τὴν ἀπόκτηση τῆς ἀρετῆς μένει μὲ τὴν καρτερία ἀκλόνητος στὰ δεινά, ἔχει ἐπάνω του τὰ γνωρίσματα τῆς πρώτης παρουσίας τοῦ Λόγου, ἡ ὁποία τὸν καθαρίζει ἀπὸ κάθε κηλίδα. Ἐκεῖνος ποὺ ἔχει μεταφέρει τὸ νοῦ του μὲ τὴ θεωρία στὴν κατάσταση τῶν ἀγγέλων, ἔχει τὴ δύναμη τῆς δευτέρας παρουσίας, ἡ ὁποία τοῦ δίνει τὴν ἀπάθεια καὶ τὸ νὰ μένει ἄπτωτος.

99. Ἡ αἴσθηση συνοδεύει τὸν πρακτικὸ ποὺ κατορθώνει μὲ κόπους τὶς ἀρετές. Τὸν γνωστικὸ τὸν χαρακτηρίζει ἡ νέκρωση τῆς αἰσθήσεως, γιατὶ ἔχει ἀποσύρει τὸ νοῦ του ἀπὸ τὴ σάρκα καὶ τὸν κόσμο καὶ τὸν περιόρισε στὸ Θεό. Ὁ πρῶτος, καθὼς ἀγωνίζεται μὲ τὴν πρακτικὴ ἄσκηση νὰ λύσει τὴν

71. Ψαλμ. 49, 14· 115, 8. 72. Ἠσ. 53, 2. 73. Ματθ. 17, 2· Β' Πέτρ. 1, 17-18. 74. Ψαλμ. 44, 3. 75. Β' Κορ. 3, 18.

ψυχὴ ἀπὸ τὸ φυσικὸ δεσμὸ τῆς σχέσεως μὲ τὴ σάρκα, ἔχει συνεχῶς τὸ φρόνημά του καμπτόμενο μπροστὰ στοὺς κόπους. Ἐνῶ ὁ ἄλλος, ἐπειδὴ μὲ τὴ θεωρία ἀφαίρεσε τὰ καρφιὰ τῆς σχέσεως αὐτῆς, δὲν μπορεῖ νὰ περιοριστεῖ διόλου ἀπὸ τίποτε, γιατὶ ἔγινε πλέον ἐλεύθερος ἀπὸ τὸ νὰ ὑποφέρει καὶ νὰ κρατεῖται ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ θέλουν νὰ τὸν κυριεύσουν.

100. Τὸ μάννα ποὺ δόθηκε στοὺς Ἰσραηλίτες στὴν ἔρημο[76], εἶναι ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος ἐπαρκεῖ σὲ κείνους ποὺ τὸν τρῶνε γιὰ κάθε πνευματικὴ ἡδονή, καὶ μεταβάλλεται σὲ κάθε γεύση ἀνάλογα μὲ τὴ διαφορὰ τῆς ἐπιθυμίας ἐκείνων ποὺ τὸν τρῶνε· γιατὶ ἔχει τὴν ποιότητα ὁποιασδήποτε πνευματικῆς τροφῆς. Γι' αὐτὸ σ' ἐκείνους ποὺ μὲ τὸ Πνεῦμα γεννήθηκαν ἄνωθεν[77] ἀπὸ ἄφθαρτη σπορά, γίνεται ἄδολο πνευματικὸ γάλα[78]· στοὺς ἀσθενεῖς γίνεται λάχανο[79] ποὺ τονώνει τὴ δύναμη τῆς ψυχῆς ποὺ ἔχει τραυματιστεῖ. Σ' ἐκείνους ποὺ λόγω τῆς ἕξεως στὸ καλὸ ἔχουν γυμνασμένα τὰ αἰσθητήρια τῆς ψυχῆς καὶ διακρίνουν τὸ καλὸ καὶ τὸ κακό, τοὺς δίνει στερεὰ τροφή[80]. Ἔχει καὶ ἄλλες ἄπειρες δυνάμεις ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, οἱ ὁποῖες εἶναι ἀνέφικτες ἐδῶ. Ὅταν ὅμως κανεὶς τελειώσει τὴ ζωὴ καὶ γίνει ἄξιος νὰ τοῦ δοθοῦν στὸν οὐρανὸ πολλὰ ἢ ὅλα[81], αὐτὸς θὰ λάβει καὶ ὅλες ἢ μερικὲς ἀπὸ ἐκεῖνες τὶς δυνάμεις τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴ ἔλαβε ἐδῶ τὰ πολὺ λίγα. Γιατὶ ἡ ἀκρότητα τῶν θείων χαρισμάτων ποὺ δίνονται ἐδῶ, ὅταν συγκριθεῖ μὲ τὰ μέλλοντα, εἶναι κάτι τὸ ἐλάχιστο καὶ μέτριο.

76. Ἐξ. 16, 14-35.
77. Ἰω. 3, 3-5.
78. Α' Πέτρ. 2, 2.
79. Ρωμ. 14, 2.
80. Ἑβρ. 5, 14.
81. Ματθ. 25, 21.

Δεύτερη ἑκατοντάδα

Ὁ Θεὸς εἶναι ἕνας, γιατὶ μία εἶναι ἡ θεότητα, ἄναρχη, ἁπλή, πάνω ἀπὸ οὐσία, δίχως μέρη καὶ ἀδιαίρετη. Ἡ ἴδια θεότητα εἶναι μονάδα καὶ τριάδα. Μονάδα ἀκέραιη ἡ αὐτή, καὶ Τριάδα πλήρης ἡ αὐτή. Μονάδα ἀκέραιη κατὰ τὴν οὐσία ἡ ἴδια, καὶ Τριάδα πλήρης κατὰ τὶς ὑποστάσεις ἡ ἴδια. Γιατὶ ἡ θεότητα εἶναι Πατέρας, Υἱὸς καὶ Ἅγιο Πνεῦμα. Καὶ ἡ θεότητα εἶναι καὶ στὸν Πατέρα καὶ στὸν Υἱὸ καὶ στὸ Ἅγιο Πνεῦμα. Ὅλη ἡ θεότητα σὲ ὅλον τὸν Πατέρα ἡ ἴδια, καὶ ὅλος ὁ Πατέρας σὲ ὅλη τὴν ἴδια. Καὶ ὅλη ἡ ἴδια σὲ ὅλο τὸν Υἱό, καὶ ὅλος ὁ Υἱὸς σὲ ὅλη τὴν ἴδια. Καὶ ὅλη σὲ ὅλο τὸ Ἅγιο Πνεῦμα ἡ ἴδια θεότητα, καὶ ὅλο τὸ Ἅγιο Πνεῦμα σὲ ὅλη τὴν ἴδια. Ὅλη ἡ θεότητα εἶναι Πατέρας, καὶ εἶναι σὲ ὅλο τὸν Πατέρα· καὶ ὁ Πατέρας εἶναι ὅλος σὲ ὅλη τὴν θεότητα· καὶ αὐτὴ ὅλη εἶναι ὅλος ὁ Πατέρας. Καὶ στὴν ἴδια ὅλη εἶναι ὅλος ὁ Υἱός· καὶ ἡ ἴδια εἶναι ὅλη σὲ ὅλο τὸν Υἱό, καὶ ὅλος ὁ Υἱὸς εἶναι ὅλη ἡ θεότητα καὶ σὲ ὅλη. Καὶ ἡ ἴδια εἶναι ὅλη Ἅγιο Πνεῦμα, καὶ σὲ ὅλο τὸ Ἅγιο Πνεῦμα· καὶ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα εἶναι ὅλο ὅλη ἡ θεότητα· καὶ σὲ ὅλη τὴν ἴδια εἶναι ὅλο τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιο. Γιατὶ δὲν εἶναι ἡ θεότητα κατὰ ἕνα μέρος της στὸν Πατέρα, οὔτε κατὰ ἕνα μέρος εἶναι Θεὸς ὁ Πατέρας· οὔτε κατὰ ἕνα μέρος εἶναι ἡ θεότητα στὸν Υἱό, ἢ κατὰ ἕνα μέρος εἶναι Θεὸς ὁ Υἱός· οὔτε κατὰ ἕνα μέρος εἶναι ἡ θεότητα στὸ Ἅγιο Πνεῦμα, ἢ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα κατὰ ἕνα μέρος εἶναι Θεός. Γιατὶ οὔτε μερίζεται ἡ θεότητα, οὔτε εἶναι ἐλλιπὴς Θεὸς ὁ Πατέρας ἢ ὁ Υἱὸς ἢ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, ἀλλὰ ὅλη ἡ θεότητα εἶναι ἡ ἴδια τέλεια τελείως στὸν τέλειο Πατέρα καὶ ὅλη τελείως στὸν τέλειο Υἱὸ ἡ ἴδια καὶ ὅλη τελείως ἡ ἴδια στὸ τέλειο Ἅγιο Πνεῦμα. Γιατὶ ὁ Πατέρας εἶναι ὅλος τελείως σὲ ὅλο τὸν Υἱὸ καὶ στὸ Πνεῦμα· καὶ ὅλος τελείως σὲ ὅλο τὸν Πατέρα καὶ τὸ Πνεῦμα εἶναι ὁ Υἱός· καὶ ὅλο τελείως σὲ ὅλο τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸ εἶναι τὸ Ἅγιο Πνεῦμα. Γι' αὐτὸ καὶ εἶναι ἕνας Θεὸς ὁ Πατέρας καὶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα· γιατὶ μία καὶ ἡ αὐτὴ εἶναι ἡ οὐσία καὶ ἡ δύναμη καὶ ἡ ἐνέργεια τοῦ Πατέρα καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, καὶ δὲν ὑπάρχει οὔτε νοεῖται καμιὰ ἀπὸ τὶς τρεῖς Ὑποστάσεις χωρὶς τὶς ἄλλες.

2. Κάθε νόηση ἀνήκει στὰ ὄντα ποὺ νοοῦν καὶ σ' αὐτὰ ποὺ νοοῦνται. Ὁ Θεὸς ὅμως δὲν εἶναι ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ νοοῦν, οὔτε ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ νοοῦνται, γιατὶ εἶναι πάνω ἀπὸ αὐτά. Διαφορετικά, περιορίζεται· ἢ ἀπὸ τὴν ἀνάγκη τῆς σχέσεως μὲ τὸ νοούμενο, ἂν θὰ νοοῦσε· ἢ μὲ τὸ νὰ ὑπόκειται φυσικὰ σ' ἐκεῖνον ποὺ Τὸν νοεῖ, ἂν θὰ ἦταν νοούμενος. Ἀπομένει λοιπὸν νὰ παραδεχθοῦμε ὅτι οὔτε νοεῖ ὁ Θεός, οὔτε νοεῖται, ἀλλὰ ὅτι εἶναι πέρα ἀπὸ τὸ νὰ νοεῖ ἢ νὰ νοεῖται. Γιατὶ οἱ ἰδιότητες αὐτὲς ἀνήκουν ἐκ φύσεως στὰ ὕστερα ἀπὸ Ἐκεῖνον.

3. Κάθε νόηση, ὅπως ἔχει τὴ θέση της ὁπωσδήποτε σὲ κάποια οὐσία ὡς ἰδιότητα, ἔτσι ἔχει καὶ τὴν κίνησή της γύρω ἀπὸ κάποια οὐσία μὲ ἰδιότητες. Γιατὶ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ τὴ δεχθεῖ κάτι ποὺ ὑπάρχει καθ' ἑαυτό, ἀπόλυτα ἀνεξάρτητο καὶ ἁπλό, γιατὶ καὶ ἡ νόηση δὲν εἶναι ἀνεξάρτητη καὶ ἁπλή. Ὁ Θεὸς ὅμως, ἐπειδὴ εἶναι καὶ κατὰ τὰ δύο ἀπόλυτα ἁπλὸς (καὶ ὡς οὐσία δηλαδὴ δὲν εἶναι κάτι ποὺ νοεῖται, καὶ ὡς νόηση [δὲν] ἔχει καθόλου ἕνα δεδομένο ὑποκείμενο), δὲν εἶναι ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ [νοοῦν καὶ] νοοῦνται· γιατὶ βέβαια ὁ Θεὸς εἶναι πάνω ἀπὸ οὐσία καὶ νόηση.

4. Γιὰ ὅλες τὶς εὐθεῖες γραμμὲς ποὺ ξεκινοῦν ἀπὸ ἕνα κέντρο, αὐτὸ παραμένει ἡ ὁλότελα ἀδιαίρετη ἀρχή τους. Ἔτσι καὶ ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἀξιώθηκε νὰ βρεθεῖ μέσα στὸ Θεό, θὰ μάθει μὲ μιὰ ἁπλὴ καὶ ἀδιαίρετη γνώση ὅλους τοὺς λόγους τῶν δημιουργημάτων ποὺ προϋπάρχουν σ' Αὐτόν.

5. Ὅταν ἡ νόηση παίρνει τὴ μορφὴ ὅσων νοοῦνται, τότε ἡ μία νόηση διαιρεῖται σὲ πολλὲς νοήσεις, παίρνοντας μορφὴ ἀνάλογα μὲ κάθε ἕνα εἶδος ὅσων νοοῦνται. Ὅταν ὅμως ξεπεράσει τὸ πλῆθος τῶν αἰσθητῶν καὶ νοητῶν ποὺ τῆς δίνουν μορφὴ καὶ γίνει ἐντελῶς χωρὶς μορφὴ καὶ σχῆμα, τότε μὲ κατάλληλο τρόπο ὁ λόγος ποὺ εἶναι πάνω ἀπὸ κάθε νόηση τὴν οἰκειοποιεῖται καὶ τὴ σταματᾶ ἀπὸ ὅσα ἐκ φύσεως τὴν ἀλλοιώνουν μὲ τὶς μορφὲς τῶν νοημάτων. Ἐκεῖνος ποὺ φτάνει στὸ σημεῖο αὐτὸ ἀναπαύθηκε ἀπὸ ὅλα τὰ ἔργα του, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ὁ Θεὸς ἀπὸ τὰ δικά Του[82].

6. Ἐκεῖνος ποὺ ἔφτασε ἐδῶ τὴ δυνατὴ γιὰ τοὺς ἀνθρώπους τελειότητα, καρποφορεῖ στὸ Θεὸ ἀγάπη, χαρά, εἰρήνη, μακροθυμία[83]. Οἱ μελλοντικοὶ καρποὶ εἶναι ἡ ἀφθαρσία, ἡ αἰωνιότητα καὶ τὰ ὅμοια μὲ αὐτά. Καὶ ἴσως τὰ πρῶτα ἁρμόζουν σ' ἐκεῖνον ποὺ ὁλοκλήρωσε τὴν πρακτικὴ ἀρετή, ἐνῶ τὰ δεύτερα σ' ἐκεῖνον ποὺ μὲ ἀληθινὴ γνώση βγῆκε ἔξω ἀπὸ τὰ δημιουργήματα.

7. Ὅπως τὸ ἀποτέλεσμα τῆς παρακοῆς εἶναι ἡ ἁμαρτία, ἔτσι ἐπίτευγμα τῆς ὑπακοῆς εἶναι ἡ ἀρετή. Καὶ ὅπως στὴν παρακοὴ ἀκολουθεῖ παράβαση τῶν ἐντολῶν καὶ χωρισμὸς ἀπὸ τὸ Θεὸ ποὺ ἔδωσε τὶς ἐντολές, ἔτσι καὶ στὴν ὑπακοὴ ἀκολουθεῖ ἡ τήρηση τῶν ἐντολῶν καὶ ἡ ἕνωση μὲ τὸ Θεό. Ἐκεῖνος λοιπὸν ποὺ τήρησε τὴν ἐντολὴ μὲ τὴν ὑπακοή του, καὶ τὴν ἀρετὴ κατόρθωσε, καὶ δὲ χώρισε τὸν ἑαυτό του ἀπὸ τὴν ἕνωση μὲ τὸ Θεὸ μέσω τῆς ἀγάπης.

8. Ἐκεῖνος ποὺ συγκεντρώνεται ἀπὸ τὴ διαίρεση ποὺ προκάλεσε ἡ παράβαση, πρῶτα χωρίζεται ἀπὸ τὰ πάθη, ἔπειτα ἀπὸ τοὺς ἐμπαθεῖς λογισμούς· κατόπιν χωρίζεται ἀπὸ τὴ φύση καὶ τοὺς λόγους τῆς φύσεως· στὴ συνέχεια ἀπὸ τὰ νοήματα καὶ τὴ σχετικὴ μὲ αὐτὰ γνώση. Καὶ τελευταῖα, ἀφοῦ προσπεράσει τὴν ποικιλία τῶν λόγων περὶ Προνοίας, καταλήγει κατὰ τρόπο ἄγνωστο σ' αὐτὸν τὸ λόγο περὶ Μονάδος· τότε ὁ νοῦς, καθὼς βλέπει

82. Ἑβρ. 4, 10· Γεν. 2, 2.
83. Γαλ. 5, 22.

μόνο τὴ σταθερότητά του, χαίρεται μὲ τὴν ἀνεκλάλητη χαρά, γιατὶ ἔλαβε τὴν εἰρήνη τοῦ Θεοῦ ποὺ ὑπερβαίνει κάθε νοῦ καὶ ποὺ φρουρεῖ ἀδιάκοπα ἀπὸ κάθε πτώση ἐκεῖνον ποὺ ἀξιώθηκε νὰ τὴν λάβει[84].

9. Ὁ φόβος τῆς κολάσεως κάνει τοὺς ἀρχάριους νὰ ἀποφεύγουν τὴν κακία· ὁ πόθος τῆς ἀνταποδόσεως τῶν ἀγαθῶν χαρίζει σ' ἐκείνους ποὺ προκόβουν τὴν προθυμία τῆς ἐργασίας τῶν ἀρετῶν. Τὸ μυστήριο ὅμως τῆς ἀγάπης ὑπερυψώνει τὸ νοῦ πάνω ἀπ' ὅλα τὰ δημιουργήματα καὶ κάνει τὸ νοῦ τυφλὸ πρὸς ὅλα ὅσα εἶναι μετὰ τὸ Θεό. Γιατὶ ὁ Κύριος κάνει σοφοὺς μόνο ἐκείνους ποὺ ἔγιναν τυφλοὶ[85] σὲ ὅλα ὅσα εἶναι ἔπειτα ἀπὸ τὸ Θεό, δείχνοντάς τους τὰ πιὸ θεῖα.

10. Ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος μοιάζει μὲ κόκκο σιναπιοῦ[86], προτοῦ καλλιεργηθεῖ φαίνεται πάρα πολὺ μικρός. Ὅταν ὅμως καλλιεργηθεῖ ὅπως πρέπει, γίνεται τόσο μεγάλος, ὥστε οἱ ὑψηλοὶ λόγοι τῶν αἰσθητῶν καὶ νοητῶν κτισμάτων ἀναπαύονται πάνω σ' αὐτὸν σὰν πουλιά. Γιατὶ τότε γίνονται ἀπὸ αὐτὸν καταληπτοὶ οἱ λόγοι τῶν πάντων, αὐτὸς ὅμως δὲν εἶναι κατανοητὸς σὲ κανένα ἀπὸ τὰ ὄντα. Γι' αὐτὸ ἐκεῖνος ποὺ ἔχει πίστη σὰν κόκκο σιναπιοῦ μπορεῖ μὲ τὸ λόγο του νὰ μετακινήσει τὸ βουνὸ ποὺ εἶπε ὁ Κύριος[87], δηλαδὴ τὴ δύναμη τοῦ διαβόλου ποὺ στρέφεται ἐναντίον μας νὰ τὴ διώχνει καὶ νὰ τὴ μετακινεῖ ἀπὸ τὴ βάση της.

11. Κόκκος τοῦ σιναπιοῦ εἶναι ὁ Κύριος, ὁ ὁποῖος μὲ τὴν πίστη σπείρεται πνευματικὰ στὶς καρδιὲς ἐκείνων ποὺ Τὸν δέχονται. Ὅταν κανεὶς τὸν καλλιεργήσει ἐπιμελῶς μὲ τὶς ἀρετές, μετακινεῖ τὸ βουνὸ τοῦ χωματένιου φρονήματος ἀπωθώντας μὲ δύναμη τὴ δυσμετακίνητη ἕξη τῆς κακίας του, καὶ δίνει τόπο ν' ἀναπαυθοῦν μέσα του, σὰν πουλιὰ τοῦ οὐρανοῦ, οἱ λόγοι τῶν ἐντολῶν καὶ οἱ τρόποι ἢ καὶ οἱ θεῖες δυνάμεις τους.

12. Πάνω στὸν Κύριο, σὰν σὲ θεμέλιο τῆς πίστεως, ἂς ὑψώσομε τὴν οἰκοδομὴ τῶν ἀγαθῶν, βάζοντας χρυσό, ἄργυρο, πολύτιμους λίθους[88], δηλαδὴ θεολογία καθαρὴ καὶ ἀνόθευτη καὶ βίο ὁλοκάθαρο καὶ λαμπρὸ καὶ θείους λογισμοὺς καὶ νοήματα σὰν μαργαριτάρια. Ὄχι ὅμως ξύλα, οὔτε χόρτο, οὔτε καλαμιά, δηλαδὴ ὄχι εἰδωλολατρία —ἐννοῶ τὴν ἐμπαθὴ ἐπιθυμία τῶν αἰσθητῶν—, οὔτε βίο ἀσυλλόγιστο, οὔτε λογισμοὺς ἐμπαθεῖς ποὺ στεροῦνται τὴ σοφὴ σύνεση, σὰν ἄχυρα.

13. Ἐκεῖνος ποὺ ἐπιθυμεῖ τὴ γνώση, ἂς στηρίξει σταθερὰ τὶς βάσεις τῆς ψυχῆς του κοντὰ στὸν Κύριο, ὅπως λέει ὁ Θεὸς στὸ Μωυσῆ: «Ἐσὺ στάσου ἐδῶ μαζί Μου»[89]. Καὶ πρέπει νὰ γνωρίζομε ὅτι καὶ σ' αὐτοὺς ποὺ στέκονται κοντὰ στὸν Κύριο, ὑπάρχει διαφορά, ἂν βέβαια οἱ φιλομαθεῖς δὲ διαβάζουν μὲ ἐπιπολαιότητα τὸ χωρίο: «Εἶναι μερικοὶ ἀπὸ ὅσους στέκονται ἐδῶ ποὺ δὲ θὰ γευτοῦν θάνατο, ὡσότου δοῦν τὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ νὰ ἔχει ἔρθει μὲ

84. Φιλιπ. 4, 7.
85. Ψαλμ. 145, 8.
86. Ματθ. 13, 31.
87. Ματθ. 17, 20.
88. Α' Κορ. 3, 12.
89. Δευτ. 5, 31.

δύναμη»[90]. Γιατὶ ὁ Κύριος δὲν φανερώνεται πάντοτε μὲ δόξα σ' ἐκείνους ποὺ στέκονται κοντά Του, ἀλλὰ στοὺς ἀρχαρίους παρουσιάζεται μὲ μορφὴ δούλου[91], ἐνῶ σ' ἐκείνους ποὺ μποροῦν νὰ Τὸν ἀκολουθήσουν καθὼς ἀνεβαίνει στὸ ψηλὸ βουνὸ τῆς μεταμορφώσεώς Του, φανερώνεται μὲ μορφὴ Θεοῦ[92], μὲ τὴν ὁποία ὑπῆρχε πρὶν ἀπὸ τὴ δημιουργία τοῦ κόσμου[93]. Εἶναι λοιπὸν δυνατὸ νὰ μὴ φαίνεται σὲ ὅλους ὅσοι εἶναι κοντά Του ὁ Κύριος κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο, ἀλλὰ σὲ ἄλλους ἔτσι, καὶ σὲ ἄλλους μὲ ἄλλο τρόπο, ἀνάλογα μὲ τὸ μέτρο τῆς πίστεως καθενός.

14. Ὅταν ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ γίνει μέσα μας ὁλοφάνερος καὶ λαμπρὸς καὶ λάμψει τὸ πρόσωπό του ὅπως ὁ ἥλιος, τότε φαίνονται κατάλευκα καὶ τὰ φορέματά του[94], δηλαδὴ τὰ λόγια τῶν Εὐαγγελίων φαίνονται καθαρὰ καὶ σαφὴ καὶ χωρὶς νὰ ἔχουν τίποτε καλυμμένο· ἀλλὰ καὶ ὁ Μωυσῆς καὶ ὁ Ἠλίας τὸν πλησιάζουν, δηλαδὴ οἱ πνευματικότεροι λόγοι τοῦ Νόμου καὶ τῶν Προφητῶν.

15. Ὅπως θὰ ἔρθει ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, κατὰ τὴ Γραφή[95], μαζὶ μὲ τοὺς ἀγγέλους Του, μέσα στὴ δόξα τοῦ Πατέρα Του, ἔτσι σὲ κάθε προκοπὴ ἀρετῆς μεταμορφώνεται γιὰ τοὺς ἄξιους ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, ἐρχόμενος μαζὶ μὲ τοὺς ἀγγέλους του μέσα στὴ δόξα τοῦ Πατέρα. Γιατὶ οἱ πνευματικότεροι λόγοι τοῦ Νόμου καὶ τῶν Προφητῶν, τοὺς ὁποίους προτυπώνουν ὁ Μωυσῆς καὶ ὁ Ἠλίας μὲ τὴν ἐμφάνισή τους στὴ Μεταμόρφωση τοῦ Κυρίου, διατηροῦν τὴν ἀναλογία τῆς δόξας τους ἀποκαλύπτοντας τὸ νόημά τους στοὺς ἄξιους στὸ βαθμὸ ποὺ μποροῦν αὐτοὶ νὰ ἐννοήσουν.

16. Ἐκεῖνος ποὺ διδάχθηκε κάπως τὸν μυστικὸ λόγο τῆς μονάδας, ὁπωσδήποτε ἔμαθε καὶ τοὺς περὶ προνοίας καὶ κρίσεως λόγους ποὺ εἶναι μαζὶ μὲ αὐτόν. Γι' αὐτὸ καί, ὅπως ὁ Πέτρος, ἀποφασίζει πὼς εἶναι καλὸ νὰ κάνει μέσα του τρεῖς σκηνὲς γιὰ ὅσα εἶδε[96], δηλαδὴ τὶς τρεῖς καταστάσεις τῆς σωτηρίας, ἐννοῶ τῆς ἀρετῆς, τῆς γνώσεως καὶ τῆς θεολογίας. Γιατὶ ἡ πρώτη ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ τὴν ἀνδρεία καὶ τὴ σωφροσύνη στὴν πράξη, τῆς ὁποίας τύπος ἦταν ὁ μακάριος Ἠλίας. Ἡ δεύτερη ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ τὶς ἀρετὲς τῆς φυσικῆς θεωρίας, τὴν ὁποία φανέρωσε μὲ τὸν ἑαυτό του ὁ μέγας Μωυσῆς. Καὶ ἡ τρίτη χρειάζεται τὴν ἄκρα τελειότητα τῆς φρονήσεως, τὴν ὁποία ἔδειξε ὁ Κύριος. Ὀνομάστηκαν σκηνές, γιατὶ ὑπάρχουν ἄλλες καταστάσεις, καλύτερες ἀπὸ αὐτὲς καὶ ἐνδοξότερες, ποὺ θὰ ἀποδοθοῦν στοὺς ἄξιους στὸ μέλλοντα αἰώνα.

17. Ὁ πρακτικὸς λέγεται ὅτι προσωρινὰ κατοικεῖ στὴ σάρκα, γιατὶ μὲ τὶς ἀρετὲς κόβει τὴ σχέση τῆς ψυχῆς μὲ τὴ σάρκα καὶ ἀφαιρεῖ ἀπὸ τὸν ἑαυτό του τὴν ἀπάτη τῶν ὑλικῶν πραγμάτων. Ὁ γνωστικὸς καὶ σ' αὐτὴ τὴν ἀρετὴ ἀκόμη λέγεται ὅτι κατοικεῖ προσωρινά, ἀφοῦ ἀκόμα βλέπει τὴν ἀλήθεια μὲ ἀσάφεια, σὰν μέσα σὲ καθρέφτη[97]. Γιατὶ δὲν εἶδε ἀκόμη ὅπως εἶναι πραγματικὰ τὰ εἴδη τῶν αὐτοϋπόστατων θείων ἀγαθῶν, καὶ δὲν τὰ ἀπόλαυσε βλέποντάς τα πρόσωπο πρὸς πρόσωπο. Κάθε ἅγιος περνᾶ ἀπὸ εἰκόνες τῶν ἀγαθῶν βαδίζοντας πρὸς τὸ μέλλον, καὶ κραυγάζει: «Ξένος καὶ περαστικὸς εἶμαι ἐδῶ, ὅπως ὅλοι οἱ πατέρες μου»[98].

90. Μάρκ. 9, 1.
91. Φιλιπ. 2, 7.
92. Ματθ. 17, 1-9.
93. Ἰω. 17, 5.
94. Ματθ. 17, 2.
95. Ματθ. 16, 27.
96. Ματθ. 17, 4.

18. Ἐκεῖνος ποὺ προσεύχεται, δὲν πρέπει ποτὲ νὰ σταματᾶ τὴν ὑψηλὴ ἀνάβαση ποὺ ὁδηγεῖ στὸ Θεό. Γιατί, ὅπως πρέπει νὰ ἀνεβαίνομε ἀπὸ δύναμη σὲ δύναμη[99] στὴν πρακτικὴ προκοπὴ τῶν ἀρετῶν, καὶ νὰ ὑψωνόμαστε ἀπὸ δόξα σὲ δόξα[100] στὶς πνευματικὲς γνώσεις τῆς θεωρίας, καὶ ἀπὸ τὸ γράμμα τῆς ἁγίας Γραφῆς νὰ μεταβαίνομε στὸ πνεῦμα, ἔτσι πρέπει νὰ κάνομε καὶ ὅταν βρεθοῦμε στὸν τόπο τῆς προσευχῆς· νὰ ὑψώνομε τὸ νοῦ ἀπὸ τὰ ἀνθρώπινα, καὶ τὸ φρόνημα τῆς ψυχῆς πρὸς τὰ θειότερα, γιὰ νὰ μπορέσει ὁ νοῦς νὰ ἀκολουθήσει τὸν Ἰησοῦ, τὸν Υἱὸ τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος διαπέρασε τοὺς οὐρανοὺς[101] καὶ βρίσκεται παντοῦ. Αὐτὸς διέρχεται ἀπ' ὅλα κατ' οἰκονομίαν γιὰ χάρη μας, ὥστε κι ἐμεῖς, ἀκολουθώντας Τον, νὰ προσπεράσομε ὅλα ὅσα εἶναι μετὰ ἀπὸ Αὐτὸν καὶ νὰ φτάσομε σ' Αὐτόν, ἂν βέβαια Τὸν νοοῦμε ὄχι σύμφωνα μὲ τὴν ταπεινὴ μορφὴ ποὺ ἔλαβε ἀπὸ συγκατάβαση μὲ τὴ σάρκωσή Του, ἀλλὰ σύμφωνα μὲ τὴν φυσικὴ ἀπεριόριστη μεγαλειότητά Του.

19. Καλὸ εἶναι πάντοτε νὰ ἀφιερώνομε τὸν καιρό μας στὸ Θεὸ καὶ νὰ Τὸν ζητοῦμε, ὅπως ἔχομε διαταχθεῖ. Ἂν καὶ στὴν παροῦσα ζωὴ δὲν μποροῦμε νὰ φτάσομε στὸ τέλος τοῦ βάθους τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ ἴσως καὶ σ' ἕνα σημεῖο φτάνοντας, θὰ μπορέσομε νὰ θεωροῦμε διαρκῶς ἁγιότερα καὶ διαρκῶς πνευματικότερα πράγματα. Καὶ αὐτὸ φανερώνει ὁ Ἀρχιερέας ποὺ ἔμπαινε ἀπὸ τὰ ἅγια, ποὺ εἶναι ἁγιότερα ἀπὸ τὴν αὐλή, στὰ ἅγια τῶν ἁγίων, [ποὺ εἶναι ἁγιότερα ἀπὸ τὰ ἅγια][102].

20. Κάθε λόγος τοῦ Θεοῦ οὔτε πολλὰ λόγια ἀπαιτεῖ, οὔτε πολυλογία εἶναι, ἀλλὰ εἶναι ἕνας κι ἀποτελεῖται ἀπὸ διάφορα θεωρήματα, καθένα ἀπὸ τὰ ὁποῖα εἶναι στοιχεῖο τοῦ λόγου. Ὥστε ἐκεῖνος ποὺ ὁμιλεῖ γιὰ χάρη τῆς ἀλήθειας, ἀκόμη καὶ ἂν τὰ πεῖ ὅλα ὥστε νὰ μὴν παραλείψει τίποτε, ἕνα λόγο Θεοῦ ἔχει πεῖ.

21. Στὸ Χριστό, ἐπειδὴ εἶναι Θεὸς καὶ Λόγος τοῦ Πατέρα, κατοικεῖ κατ' οὐσίαν ὅλο τὸ πλήρωμα τῆς θεότητας σωματικά[103]. Σ' ἐμᾶς ἡ θεότητα στὴν πληρότητά της κατοικεῖ κατὰ χάρη, ὅταν συλλέξομε μέσα μας κάθε ἀρετὴ καὶ σοφία ποὺ δὲν ὑπολείπεται διόλου —ὅσο εἶναι δυνατὸ σὲ ἄνθρωπο— ἀπὸ τὴν ἀκριβῆ μίμηση τοῦ πρωτοτύπου. Γιατὶ δὲν εἶναι ἀνάρμοστο κατὰ τὸν θέσει (καὶ ὄχι φύσει) λόγο νὰ κατοικήσει καὶ σ' ἐμᾶς τὸ πλήρωμα τῆς θεότητας, ποὺ ἀποτελεῖται ἀπὸ διάφορα πνευματικὰ θεωρήματα.

97. Α' Κορ. 13, 12.
98. Ψαλμ. 38, 7 καὶ 13.
99. Ψαλμ. 83, 6-8.
100. Β' Κορ. 3, 18.
101. Ἑβρ. 4, 14.
102. Λευϊτ. 16, 12-16.
103. Κολ. 2, 9.

22. Ὅπως ὁ μέσα μας λόγος ποὺ πηγάζει φυσικὰ ἀπὸ τὸ νοῦ εἶναι ἀγγελιοφόρος τῶν κρυμμένων κινήσεων τοῦ νοῦ, ἔτσι καὶ ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ, ἐπειδὴ γνωρίζει στὴν οὐσία Του τὸν Πατέρα ὅπως ὁ λόγος γνωρίζει τὸ νοῦ ποὺ τὸν γέννησε —καὶ χωρὶς Αὐτὸν δὲν μπορεῖ κανένα ἀπὸ τὰ δημιουργήματα νὰ πλησιάσει τὸν Πατέρα[104]—, ἀποκαλύπτει τὸν Πατέρα ἐπειδὴ εἶναι κατὰ φύση Λόγος. Καὶ σύμφωνα μ' αὐτὸ λέγεται καὶ «ἀγγελιοφόρος τῆς μεγάλης βουλῆς»[105].

23. Μεγάλη βουλὴ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα εἶναι τὸ κρυμμένο στὴ σιγὴ[106] καὶ ἄγνωστο μυστήριο τῆς θείας Οἰκονομίας, τὸ ὁποῖο φανέρωσε ὁ Μονογενὴς Υἱὸς καθὼς τὸ πραγματοποίησε μὲ τὴ σάρκωσή Του κι ἔγινε ἀγγελιοφόρος τῆς μεγάλης προαιώνιας βουλῆς τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα. Γίνεται ἀγγελιοφόρος τῆς μεγάλης βουλῆς τοῦ Θεοῦ καὶ ὁ ἄνθρωπος ποὺ γνώρισε τὸ λόγο τοῦ μυστηρίου καὶ ἀνυψώνεται μὲ ἔργο καὶ λόγο σὲ κάθε περίπτωση, μὲ τρόπο ἀκατανόητο, ὥσπου νὰ φτάσει σ' Ἐκεῖνον ποὺ κατέβηκε τόσο πολὺ πρὸς αὐτόν.

24. Ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ κατέβηκε κατ' οἰκονομία γιὰ χάρη μας στὰ κατώτερα μέρη τῆς γῆς καὶ ἀνέβηκε πάνω ἀπὸ ὅλους τοὺς οὐρανούς[107], —Αὐτὸς ποὺ κατὰ τὴ φύση Του εἶναι ὁλότελα ἀκίνητος—, προενεργώντας κατ' οἰκονομία στὸν ἑαυτό Του ὡς ἄνθρωπο αὐτὰ ποὺ μέλλουν νὰ συμβοῦν. Ἂς βλέπει λοιπὸν μὲ μυστικὴ χαρὰ ἐκεῖνος ποὺ ἀγαπᾶ τὴ φιλία τῆς γνώσεως, ποιὸ εἶναι τὸ ὑποσχεμένο τέλος ἐκείνων ποὺ ἀγαποῦν τὸν Κύριο.

25. Ἂν ὁ Θεὸς Λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα ἔγινε ἄνθρωπος καὶ υἱὸς ἀνθρώπου, γιὰ νὰ κάνει τοὺς ἀνθρώπους θεοὺς καὶ υἱοὺς Θεοῦ, ἂς πιστέψομε ὅτι ἐκεῖ θὰ φτάσομε, ὅπου τώρα εἶναι αὐτὸς ὁ Χριστός, ὡς κεφαλὴ τοῦ ὅλου σώματος[107], ποὺ ἔγινε γιὰ χάρη μας πρόδρομός μας[108] πρὸς τὸν Πατέρα μὲ τὴ δική μας φύση. Γιατὶ στὴ σύναξη τῶν θεῶν, δηλαδὴ αὐτῶν ποὺ θὰ σωθοῦν, θὰ σταθεῖ ὁ Θεὸς[109] ἀνάμεσά τους μοιράζοντας τὶς ἀμοιβὲς τῆς ἐπουράνιας μακαριότητας, χωρὶς νὰ ὑπάρχει καμιὰ ἀπόσταση μεταξὺ Αὐτοῦ καὶ τῶν ἀξίων.

26. Ἐκεῖνος ποὺ ἱκανοποιεῖ ἀκόμη τὶς ἐμπαθεῖς ὀρέξεις τῆς σάρκας, σὰν εἰδωλολάτρης καὶ εἰδωλοποιὸς κατοικεῖ τὴ χώρα τῶν Χαλδαίων. Ὅταν λίγο ξεκαθαρίσει τὰ πράγματα καὶ αἰσθανθεῖ τοὺς τρόπους ποὺ ταιριάζουν στὴν ἀνθρώπινη φύση, ἀφοῦ ἐγκαταλείψει τὴ χώρα τῶν Χαλδαίων, ἔρχεται στὴ Χαρρὰν τῆς Μεσοποταμίας[110], δηλαδὴ στὴν κατάσταση ποὺ βρίσκεται μεταξὺ ἀρετῆς καὶ κακίας, ἡ ὁποία δὲν καθαρίστηκε ἀκόμη ἀπὸ τὴν πλάνη τῆς αἰσθήσεως· γιατὶ αὐτὸ σημαίνει ἡ Χαρράν. Ἂν ὅμως ὑπερβεῖ καὶ τὴ μέτρια κατανόηση τοῦ καλοῦ ποὺ ἀποκτᾶ μέσω τῆς αἰσθήσεως, τότε θὰ σπεύσει πρὸς τὴν ἀγαθὴ γῆ, δηλαδὴ στὴν κατάσταση ποὺ εἶναι ἐλεύθερη ἀπὸ κά-

104. Ἰω. 14, 6.
105. Ἠσ. 9, 6.
106. Ρωμ. 16, 25.
107. Κολ. 1, 18.
108. Ἑβρ. 6, 20.
109. Ψαλμ. 81, 1.
110. Γεν. 11, 31.

θε κακία καὶ ἄγνοια· τὴν ὁποία ὁ Θεός, ὁ Ὁποῖος δὲν ψεύδεται, δείχνει καὶ ὑπόσχεται νὰ δώσει[111] σὰν βραβεῖο ἀρετῆς σ' ἐκείνους ποὺ Τὸν ἀγαποῦν.

27. Ἂν σταυρώθηκε γιὰ μᾶς ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ ὡς ἀδύνατος ἄνθρωπος καὶ ἀναστήθηκε μὲ τὴ δύναμη τοῦ Θεοῦ[112], αὐτὸ σημαίνει πνευματικῶς ὅτι πάντοτε τὸ κάνει αὐτὸ καὶ πάσχει πρὸς χάρη μας, γιατὶ γίνεται τὰ πάντα, γιὰ νὰ σώσει τοὺς πάντες[113]. Καλῶς λοιπὸν ὁ θεῖος Ἀπόστολος στοὺς Κορινθίους ποὺ ἦσαν ἀσθενεῖς ἔκρινε ὅτι τίποτε ἄλλο δὲν ἔπρεπε νὰ μάθουν, παρὰ μόνο τὸν Ἰησοῦ Χριστό, καὶ Αὐτὸν σταυρωμένο[114]. Στοὺς Ἐφεσίους ὅμως ποὺ ἦσαν τέλειοι, γράφει: «Ὁ Θεὸς μᾶς συνανέστησε καὶ μᾶς κάθισε μαζὶ μὲ τὸ Χριστὸ στὰ ἐπουράνια»[115]. Λέει μ' αὐτὰ ὅτι ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ γίνεται στὸν καθένα ἀνάλογα μὲ τὰ μέτρα τῆς δυνάμεώς του. Σταυρώνεται λοιπὸν γιὰ ἐκείνους ποὺ πρωτομπαίνουν πρακτικῶς στὴν εὐσέβεια, καρφώνοντας τὶς ἐμπαθεῖς ἐνέργειές τους μὲ τὸ θεῖο φόβο. Ἀνασταίνεται καὶ ἀνεβαίνει στοὺς οὐρανοὺς γιὰ ἐκείνους ποὺ ξεντύθηκαν τὸν «παλαιὸ ἄνθρωπο» ποὺ φθείρεται ἀπὸ τὶς ἀπατηλὲς ἐπιθυμίες καὶ ντύθηκαν τὸ νέο ἄνθρωπο ποὺ κτίζεται κατ' εἰκόνα Θεοῦ μὲ τὸ Πνεῦμα[116] καὶ ἔφτασαν στὸν Πατέρα μὲ τὴ χάρη ποὺ εἶναι μέσα τους παραπάνω ἀπὸ κάθε ἀρχὴ καὶ ἐξουσία καὶ δύναμη καὶ κυριότητα καὶ ἀπὸ κάθε ὄνομα ποὺ ὀνομάζεται ὄχι μόνον στὸν παρόντα αἰώνα, ἀλλὰ καὶ στὸν μέλλοντα[117]. Γιατὶ ὅλα τὰ ἔπειτα ἀπὸ τὸ Θεό, καὶ πράγματα καὶ ὀνόματα καὶ ἀξιώματα, θὰ εἶναι κάτω ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ μὲ τὴ χάρη θὰ φτάσει στὸ Θεό.

28. Πρὶν ἀπὸ τὴ φανερὴ κατὰ σάρκα παρουσία Του, ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ ἐνδημοῦσε νοητὰ στοὺς Πατριάρχες καὶ τοὺς Προφῆτες, προτυπώνοντας τὰ μυστήρια τῆς παρουσίας Του. Ἔτσι καὶ ὕστερα ἀπὸ αὐτήν, ἔρχεται ὄχι μόνο σ' ἐκείνους ποὺ εἶναι ἀκόμη νήπιοι γιὰ νὰ τοὺς θρέψει πνευματικὰ καὶ νὰ τοὺς φέρει στὴν ἡλικία τῆς κατὰ Θεὸν τελειότητας, ἀλλὰ καὶ στοὺς τέλειους ἐπίσης, ἰχνογραφώντας ἐκ τῶν προτέρων σ' αὐτοὺς μυστικά, σὰν σὲ εἰκόνα, τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς μέλλουσας παρουσίας Του.

29. Οἱ λόγοι τοῦ Νόμου καὶ τῶν Προφητῶν, ὡς πρόδρομοι τῆς κατὰ σάρκα παρουσίας τοῦ Λόγου, παιδαγωγοῦσαν τὶς ψυχὲς νὰ πιστέψουν στὸ Χριστό[118]. Ἔτσι καὶ ὁ δοξασμένος Λόγος τοῦ Θεοῦ μὲ τὴ Σάρκωσή Του ἔγινε πρόδρομος τῆς πνευματικῆς παρουσίας Του, παιδαγωγώντας τὶς ψυχὲς μὲ τοὺς λόγους Του γιὰ νὰ ὑποδεχθοῦν τὴ φανερὴ θεϊκὴ παρουσία Του, τὴν ὁποία κάνει πάντοτε μεταβάλλοντας ἀπὸ σαρκικοὺς σὲ πνευματικοὺς τοὺς ἀξίους μὲ τὴν ἀρετή. Θὰ τὴν κάνει καὶ στὸ τέλος τοῦ αἰώνα, ἀποκαλύπτοντας ὁλοφάνερα τὰ ὡς τότε ἀνέκφραστα καὶ μυστικά.

30. Ὅσο ἐγὼ εἶμαι ἀτελὴς καὶ ἀνυπότακτος καὶ δὲν ὑπακούω στὸ Θεὸ μὲ τὴν ἐργασία τῶν ἐντολῶν, οὔτε γίνομαι τέλειος στὸ νοῦ[119] ὡς πρὸς τὴν

111. Γεν. 12, 1.
112. Β' Κορ. 13, 4.
113. Α' Κορ. 9, 22.
114. Α' Κορ. 2, 2.
115. Ἐφ. 2, 6.
116. Ἐφ. 4, 22-24.
117. Ἐφ. 1, 21.
118. Γαλ. 3, 24.
119. Α' Κορ. 14, 20.

γνώση, στὸ πρόσωπό μου φαίνεται ἀτελὴς καὶ ἀνυπόταχτος καὶ ὁ Χριστός, ἐξαιτίας μου. Γιατὶ Τὸν ἐλαττώνω καὶ Τὸν κολοβώνω, ἀφοῦ δὲ μεγαλώνω κι ἐγὼ μαζί Του κατὰ πνεῦμα, ὡς σῶμα ποὺ εἶμαι Χριστοῦ καὶ ἕνα ἀπὸ τὰ μέλη Του[120].

31. «Ἀνατέλλει ὁ ἥλιος καὶ βασιλεύει ὁ ἥλιος»[121], λέει ἡ Γραφή. Λοιπὸν καὶ ὁ λόγος ἄλλοτε βλέπεται ψηλά, ἄλλοτε χαμηλά, σύμφωνα δηλαδὴ μὲ τὴν ἀξία καὶ τὴν ἀναλογία ἢ τὸν τρόπο ἐκείνων ποὺ ἐργάζονται τὴν ἀρετὴ καὶ κινοῦνται γύρω ἀπὸ τὴ θεία γνώση. Καὶ εἶναι μακάριος ἐκεῖνος ποὺ κρατεῖ ἀβασίλευτο μέσα του, ὅπως ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ[122], τὸν ἥλιο τῆς δικαιοσύνης γιὰ ὅλη τὴ διάρκεια τῆς ἡμέρας τῆς παρούσας ζωῆς, χωρὶς νὰ περιορίζεται ἀπὸ τὴ νύχτα τῆς κακίας καὶ τῆς ἄγνοιας, γιὰ νὰ μπορέσει νόμιμα νὰ κατατροπώσει τοὺς πονηροὺς δαίμονες ποὺ ξεσηκώνονται ἐναντίον του.

32. Ὅταν ἀνυψώνεται μέσα μας ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ μὲ τὴν πράξη καὶ τὴ θεωρία, ἑλκύει ὅλους πρὸς τὸν ἑαυτό Του[123], καὶ τοὺς λογισμοὺς καὶ λόγους μας γύρω ἀπὸ τὴ σάρκα καὶ τὴν ψυχὴ καὶ τὴ φύση τῶν ὄντων, καὶ αὐτὰ τὰ μέλη τοῦ σώματος καὶ τὶς αἰσθήσεις, ἁγιάζοντάς τα μὲ τὴν ἀρετὴ καὶ τὴ γνώση καὶ θέτοντάς τα κάτω ἀπὸ τὸν ζυγό Του. Ἐκεῖνος λοιπὸν ποὺ θεωρεῖ τὰ θεῖα, ἂς ἀνεβαίνει μὲ μεγάλη προθυμία, ἀκολουθώντας τὸ Λόγο μέχρις ὅτου φτάσει τὸν τόπο ὅπου βρίσκεται· γιατὶ ἐκεῖ τὸν ἕλκει. Ὅπως λέει ὁ Ἐκκλησιαστής: «Καὶ ἕλκει στὸν τόπο Του»[124], ἐννοεῖται ἐκείνους ποὺ τὸν ἀκολουθοῦν ὡς Μεγάλο Ἀρχιερέα· τοὺς ὁποίους εἰσάγει στὰ Ἅγια τῶν Ἁγίων ὅπου γιὰ χάρη μας Αὐτὸς πρόδρομος εἰσῆλθε φορώντας τὴν ἀνθρώπινη φύση[125].

33. Ἐκεῖνος ποὺ ἀσκεῖται στὴν εὐσέβεια καὶ ἀντιπαρατάσσεται στὶς ἀόρατες δυνάμεις, ἂς προσεύχεται νὰ παραμένουν σ' αὐτὸν καὶ ἡ φυσικὴ διάκριση μὲ τὸ μέτριο φῶς της, καὶ ἡ φωτιστικὴ χάρη τοῦ Πνεύματος. Γιατὶ ἡ μία παιδαγωγεῖ μὲ τὴν πρακτικὴ ἄσκηση τὴ σάρκα στὴν ἀρετή, ἐνῶ ἡ ἄλλη καταφωτίζει τὸ νοῦ νὰ προτιμᾶ πάνω ἀπ' ὅλα νὰ ζεῖ μαζὶ μὲ τὴ σοφία, μὲ τὴν ὁποία γκρεμίζει τὰ ὀχυρώματα τῆς κακίας καὶ κάθε τὶ ποὺ ὑψώνεται ὑπερήφανα ἐναντίον τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ[126]. Τὸ φανερώνει αὐτὸ ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ ποὺ προσευχήθηκε νὰ σταματήσει ὁ ἥλιος κατὰ τὸ μέρος τῆς Γαβαών, δηλαδὴ νὰ μὴ δύσει τὸ φῶς τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὸ ὄρος τῆς νοερῆς θεωρίας· καὶ ἡ σελήνη στὴ φάραγγα[127], δηλαδὴ ἡ φυσικὴ διάκριση ποὺ ἐποπτεύει τὴ σαρκικὴ ἀδυναμία, νὰ μένει ἀμετάβλητη στὴν ἀρετή.

34. Ἡ Γαβαὼν εἶναι ὁ νοῦς ὁ στραμμένος πρὸς τὰ ἄνω. Ἡ φάραγγα εἶναι ἡ σάρκα ποὺ ἔχει ταπεινωθεῖ μὲ τὸν θάνατο. Ὁ ἥλιος εἶναι ὁ λόγος ποὺ φωτίζει τὸ νοῦ καὶ τοῦ δίνει δύναμη γιὰ τὴ θεωρία καὶ τὸν ἐλευθερώνει

120. Α' Κορ. 12, 27. 122. Ἰ. Ναυῆ 10, 12-13. 124. Ἐκκλ. 1, 5. 126. Β' Κορ. 10, 5.
121. Ἐκκλ. 1, 5. 123. Ἰω. 12, 32. 125. Ἑβρ. 6, 20. 127. Ἰ. Ναυῆ 10, 12-13.

ἀπὸ κάθε ἄγνοια, ἐνῶ ἡ σελήνη εἶναι ὁ φυσικὸς νόμος, ὁ ὁποῖος πείθει τὴ σάρκα νὰ ὑποταχθεῖ, ὅπως εἶναι δίκαιο, στὸ πνεῦμα, γιὰ νὰ δεχθεῖ τὸ ζυγὸ τῶν ἐντολῶν. Ἡ σελήνη εἶναι σύμβολο τῆς φύσεως, γιατὶ εἶναι μεταβλητή. Στοὺς ἁγίους ὅμως εἶναι ἀμετάβλητη, γιατὶ ἀπόκτησαν τὴν ἀμετάβλητη ἕξη τῆς ἀρετῆς.

35. Ἐκεῖνοι ποὺ ζητοῦν τὸν Κύριο, δὲν πρέπει νὰ Τὸν ζητοῦν ἔξω ἀπὸ τὸν ἑαυτό τους, ἀλλὰ μέσα τους, μὲ τὴν ἔμπρακτη πίστη. Γιατὶ λέει ἡ Γραφή: «Εἶναι κοντά σου ὁ λόγος, στὸ στόμα σου καὶ στὴν καρδιά σου»[128], δηλαδὴ ὁ λόγος τῆς πίστεως, γιατὶ ὁ ζητούμενος λόγος εἶναι αὐτὸς ὁ Χριστός.

36. Καὶ ἂν σκεφτοῦμε τὸ ὕψος τῆς θεϊκῆς ἀπεραντοσύνης, ἂς μὴν ἀπελπιστοῦμε γιὰ τὴ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ, ὅτι τάχα εἶναι τόσο ψηλά, ὥστε δὲ φτάνει ὡς ἐμᾶς· οὔτε νὰ βάλομε στὸ νοῦ μας τὸ ἄπειρο βάθος στὸ ὁποῖο πέσαμε μὲ τὴν ἁμαρτία καὶ ἀπιστήσομε τὸ ἂν μπορεῖ νὰ ἀναστηθεῖ ἡ ἀρετὴ ποὺ νεκρώθηκε μέσα μας. Γιατὶ καὶ τὰ δύο εἶναι δυνατὰ στὸ Θεό: καὶ τὸ νὰ κατεβεῖ καὶ νὰ φωτίσει τὸ νοῦ μας μὲ τὴ γνώση, καὶ τὸ νὰ ἀναστήσει πάλι μέσα μας τὴν ἀρετὴ καὶ νὰ μᾶς ἀνυψώσει μαζί Του μὲ τὰ ἔργα τῆς ἀρετῆς. Γιατὶ λέει: «Νὰ μὴ σοῦ περάσει ἡ σκέψη, ποιὸς θὰ ἀνεβεῖ στὸν οὐρανὸ γιὰ νὰ κατεβάσει ἀπὸ ἐκεῖ τὸ Χριστό; Ἢ ποιὸς θὰ κατεβεῖ στὴν ἄβυσσο, γιὰ νὰ ἀναστήσει τὸ Χριστὸ ἀπὸ τοὺς νεκρούς;»[129] Σύμφωνα μὲ ἄλλη ἐκδοχή, ἄβυσσος εἶναι ὅλα ὅσα εἶναι ἔπειτα ἀπὸ τὸ Θεό, ὅλα σὲ ὅσα πηγαίνει κατὰ πρόνοιαν ὅλος ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, σὰν ζωὴ ποὺ ἐπέρχεται στὰ νεκρὰ ὄντα· γιατὶ ὅλα ὅσα ζοῦν μετέχοντας στὴ ζωή, καθ' ἑαυτὰ εἶναι νεκρά. Ὡς οὐρανὸ δέ, ἐννόησε τὴ φυσικὴ τοῦ Θεοῦ κρυφιότητα, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία σὲ ὅλους εἶναι ἀκατάληπτος. Κι ἂν κανεὶς ἐννοήσει ὡς οὐρανὸ τὸν λόγο τῆς θεολογίας, καὶ ὡς ἄβυσσο τὸ μυστήριο τῆς θείας Οἰκονομίας, δὲν θὰ πεῖ κάτι ἀνάρμοστο κατὰ τὴν γνώμη μου. Γιατὶ καὶ τὰ δύο εἶναι δύσκολο νὰ τὰ συλλάβουν ἐκεῖνοι ποὺ ἐπιχειροῦν νὰ τὰ ἐξετάσουν λογικά· ἢ μᾶλλον εἶναι ὁλότελα ἀπρόσιτα ὅταν ἐρευνῶνται χωρὶς πίστη.

37. Στὸν πρακτικό, παχύνεται ὁ Λόγος μὲ τὴν ἐξάσκηση τῶν ἀρετῶν καὶ γίνεται «σάρκα»[130]· στὸν θεωρητικὸ λεπτύνεται μὲ τὰ πνευματικὰ νοήματα καὶ γίνεται ἐκεῖνο ποὺ ἦταν ἀπὸ τὴν ἀρχή, Θεὸς Λόγος μαζὶ μὲ τὸν Πατέρα[131].

38. Κάνει τὸ λόγο σάρκα ἐκεῖνος ποὺ μὲ παραδείγματα καὶ λόγια ὑλικότερα, ἀνάλογα μὲ τὴ δυνατότητα κατανοήσεως τῶν ἀκροατῶν, διδάσκει τὴν ἠθικὴ πλευρὰ τοῦ λόγου. Ἀντίθετα κάνει πνεῦμα τὸν λόγο, ἐκεῖνος ποὺ ἐκθέτει μὲ ὑψηλὰ θεωρήματα τὴ μυστικὴ θεολογία.

39. Ἐκεῖνος ποὺ θεολογεῖ καταφατικά, χρησιμοποιώντας θέσεις, κάνει τὸν λόγο σάρκα, γιατὶ δὲ γνωρίζει ἀπὸ ἀλλοῦ τὸ Θεὸ ὡς αἴτιο, παρὰ ἀπὸ ὅσα βλέπομε καὶ ψηλαφοῦμε. Ἐκεῖνος ὅμως ποὺ θεολογεῖ ἀποφατικά, χρη-

128. Ρωμ. 10, 8. 129. Ρωμ. 10, 6-7. 130. Ἰω. 1, 14. 131. Ἰω. 1, 1-2.

σιμοποιώντας ἀρνήσεις, κάνει πνεῦμα τὸν λόγο, ἐπειδὴ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ εἶναι Θεός. Καὶ γνωρίζει ὀρθὰ τὸν Ὑπεράγνωστο, χωρὶς τὴ χρήση κανενὸς ἀπολύτως ἀπὸ ὅσα μποροῦν νὰ γνωσθοῦν.

40. Ἐκεῖνος ποὺ ἔμαθε νὰ ἀνοίγει, ὅπως οἱ Πατριάρχες, μὲ πράξη καὶ θεωρία τὰ πηγάδια[132] τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς γνώσεως ποὺ εἶναι μέσα του, θὰ βρεῖ μέσα του τὸ Χριστό, τὴν πηγὴ τῆς ζωῆς, ἀπὸ τὴν ὁποία μᾶς παρακινεῖ ἡ σοφία νὰ πίνομε μὲ τὰ ἑξῆς λόγια: «Πίνε νερὸ ἀπὸ τὰ δικά σου δοχεῖα καὶ ἀπὸ τὴν πηγὴ τῶν πηγαδιῶν σου»[133]· τὸ ὁποῖο ἂν κάνομε, θὰ βροῦμε ὅτι μέσα μας εἶναι οἱ θησαυροί της.

41. Ἐκεῖνοι ποὺ ζοῦν σὰν κτήνη μὲ μόνη τὴν αἴσθηση, κάνουν σάρκα τὸ λόγο μὲ μεγάλο τους κίνδυνο, κάνοντας κατάχρηση στὰ κτίσματα τοῦ Θεοῦ γιὰ τὴν ἱκανοποίηση τῶν παθῶν, καὶ μὴ κατανοώντας τὴ σοφία ποὺ βρίσκεται σὲ ὅλα τὰ κτίσματα γιὰ νὰ γνωρίσουν καὶ νὰ δοξάσουν τὸ Θεὸ ἀπὸ τὰ ἔργα Του, καὶ ν' ἀντιληφθοῦν ἀπὸ ποῦ, καὶ τί, καὶ γιὰ ποιὸ σκοπὸ γίναμε καὶ ποῦ πρέπει νὰ ὁδηγούμαστε ἀπὸ τὰ βλεπόμενα, ἀλλὰ περνοῦν τὴ ζωὴ αὐτὴ μέσα στὸ σκοτάδι, ψηλαφώντας μονάχα μὲ τὰ δυό τους χέρια τὴν ἀγνωσία γύρω ἀπὸ τὸ Θεό.

42. Ἐκεῖνοι ποὺ παραμένουν στὸ γράμμα μόνο τῆς Γραφῆς καὶ δεσμεύουν τὸ ἀξίωμα τῆς ψυχῆς στὴ σωματικὴ λατρεία τοῦ νόμου, κάνουν στὸν ἑαυτό τους σάρκα τὸ λόγο μὲ τρόπο ἀξιοκατηγόρητο καὶ νομίζουν ὅτι ὁ Θεὸς εὐχαριστεῖται μὲ θυσίες ἀλόγων ζώων. Αὐτοὶ φροντίζουν πολὺ γιὰ τὴν ἐξωτερικὴ καθαρότητα τοῦ σώματος καὶ παραμελοῦν τὸ κάλλος τῆς ψυχῆς ποὺ λεκιάζεται ἀπὸ τὶς κηλίδες τῶν παθῶν, γιὰ χάρη τῆς ὁποίας προσφέρθηκε ὅλη ἡ δύναμη τῶν ὁρατῶν καὶ ἔχει δοθεῖ κάθε θεῖος λόγος καὶ νόμος.

43. Τὸ ἅγιο Εὐαγγέλιο λέει πὼς ὁ Κύριος θὰ γίνει αἰτία πτώσεως καὶ ἀναστάσεως πολλῶν μέσα στὸν Ἰσραηλιτικὸ λαό[134]. Λοιπὸν ἂς προσέξομε μήπως εἶναι αἰτία πτώσεως σ' ἐκείνους ποὺ μόνο μὲ τὴν αἴσθηση παρατηροῦν τὴν ὁρατὴ κτίση καὶ μόνο τὸ γράμμα τῆς Γραφῆς ἀκολουθοῦν, γιατὶ δὲν μποροῦν νὰ περάσουν καὶ νὰ φτάσουν στὸ καινούργιο πνεῦμα τῆς χάρης λόγω τῆς ἀνοησίας τους. Καὶ πάλι μήπως εἶναι αἰτία ἀναστάσεως σ' ἐκείνους ποὺ καὶ τὰ κτίσματα καὶ τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ τὰ θεωροῦν καὶ τὰ ἀκοῦν πνευματικῶς καὶ μὲ τοὺς κατάλληλους τρόπους φροντίζουν μόνον γιὰ τὴ θεία εἰκόνα τῆς ψυχῆς.

44. Τὸ ὅτι ὁ Κύριος θὰ γίνει αἰτία πτώσεως καὶ ἀναστάσεως πολλῶν μέσα στὸν Ἰσραήλ, ὅταν ἐννοηθεῖ ἀπὸ τὴ θετικὴ μόνο ἄποψη, ἀναφέρεται στὴν πτώση τῶν παθῶν καὶ τῶν πονηρῶν λογισμῶν μέσα σὲ κάθε πιστό, καὶ στὴν ἀνάσταση τῶν ἀρετῶν καὶ κάθε θεάρεστου λογισμοῦ.

45. Ἐκεῖνος ποὺ θεωρεῖ τὸν Κύριο δημιουργὸ μόνον ἐκείνων ποὺ γεν-

132. Γεν. 26, 15-19. 133. Παροιμ. 5, 15. 134. Λουκ. 2, 34.

νιοῦνται καὶ φθείρονται, Τὸν παραγνωρίζει ὡς κηπουρό, ὅπως ἡ Μαγδαληνὴ Μαρία. Γι' αὐτό, γιὰ νὰ τὸν ὠφελήσει, ἀποφεύγει τὸ ἄγγιγμά του ὁ Κύριος, γιατὶ δὲν μπόρεσε ἀκόμη νὰ ἀνεβεῖ μαζί Του πρὸς τὸν Πατέρα, καὶ τοῦ λέει: «Μὴ μὲ ἀγγίζεις»[135]. Γιατὶ γνωρίζει ὁ Κύριος ὅτι βλάπτεται ἐκεῖνος ποὺ ἔρχεται σ' Αὐτὸν μὲ τέτοια χαμηλὴ ἰδέα.

46. Ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι ἀπὸ τὸ φόβο τῶν Ἰουδαίων κάθησαν στὸ ὑπερῶο στὴ Γαλιλαία καὶ ἔκλεισαν τὶς θύρες, δηλαδὴ ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι γιὰ τὸ φόβο τῶν πνευμάτων τῆς πονηρίας ἀνέβηκαν μὲ ἀσφάλεια στὸ ὕψος τῶν θείων θεωρημάτων στὴ χώρα τῶν Ἀποκαλύψεων καὶ ἔκλεισαν σὰν θύρες τὶς αἰσθήσεις, δέχονται τὸ Λόγο τοῦ Θεοῦ καὶ Θεό, ποὺ ἔρχεται μὲ τρόπο ἄγνωστο καὶ παρουσιάζεται σ' αὐτοὺς χωρὶς νὰ μεσολαβεῖ ἡ αἴσθηση. Σ' αὐτούς, δίνοντάς τους εἰρήνη τοὺς χαρίζει ἀπάθεια, καὶ φυσώντας τους τοὺς χορηγεῖ τὸ καὶ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα[136], παρέχει τὴν ἐξουσία κατὰ τῶν πονηρῶν πνευμάτων[137] καὶ δείχνει σ' αὐτοὺς τὰ σύμβολα τῶν μυστηρίων Του.

47. Γιὰ ἐκείνους ποὺ ἐρευνοῦν σαρκικὰ τὸ λόγο περὶ τοῦ Θεοῦ, ὁ Κύριος δὲν ἀνεβαίνει πρὸς τὸν Πατέρα. Γιὰ ἐκείνους ὅμως ποὺ Τὸν ἀναζητοῦν πνευματικά, μὲ ὑψηλὰ θεωρήματα, ἀνεβαίνει πρὸς τὸν Πατέρα. Ἂς μὴν κρατοῦμε λοιπὸν κάτω γιὰ πάντα Ἐκεῖνον ποὺ ἦρθε γιὰ χάρη μας κάτω ἀπὸ φιλανθρωπία, ἀλλὰ ἂς πᾶμε μαζί Του ψηλὰ πρὸς τὸν Πατέρα, ἀφοῦ ἀφήσομε τὴ γῆ καὶ τὰ γήινα· γιὰ νὰ μὴν πεῖ καὶ σ' ἐμᾶς ἐκεῖνο ποὺ εἶπε στοὺς ἀδιόρθωτους Ἰουδαίους: «Ὅπου πηγαίνω ἐγώ, ἐσεῖς δὲν μπορεῖτε νὰ 'ρθεῖτε»[138]. Γιατὶ χωρὶς τὸ Λόγο, εἶναι ἀδύνατο νὰ φτάσομε στὸν Πατέρα τοῦ Λόγου.

48. Ἡ γῆ τῶν Χαλδαίων εἶναι ὁ ἐμπαθὴς βίος, στὸν ὁποῖον φτιάχνονται καὶ προσκυνοῦνται τὰ εἴδωλα τῶν ἁμαρτημάτων. Ἡ Μεσοποταμία εἶναι ἡ ἀσταθὴς συμπεριφορὰ ποὺ κυμαίνεται ἀνάμεσα σὲ ἀντίθετα ἄκρα. Ἡ γῆ τῆς ἐπαγγελίας εἶναι ἡ κατάσταση ποὺ εἶναι γεμάτη ἀπὸ κάθε καλό. [Καθένας] λοιπόν, ποὺ —ὅπως ὁ παλαιὸς Ἰσραὴλ— ἀμελεῖ τὴν ἕξη τοῦ ἀγαθοῦ, παρασύρεται πάλι στὴ δουλεία τῶν παθῶν καὶ στερεῖται τὴν ἐλευθερία ποὺ τοῦ δόθηκε.

49. Πρέπει νὰ σημειώσομε ὅτι κανένας ἀπὸ τοὺς Ἁγίους δὲν φαίνεται νὰ πῆγε θεληματικὰ στὴ Βαβυλώνα. Γιατὶ δὲν εἶναι σωστό, οὔτε φρόνιμο, νὰ προτιμοῦν ἀπὸ τὰ ἀγαθά, τὰ χειρότερα, ἐκεῖνοι ποὺ ἀγαποῦν τὸ Θεό. Μερικοὺς τώρα ἀπὸ αὐτούς, τοὺς ὁδήγησαν διὰ τῆς βίας ἐκεῖ μαζὶ μὲ τὸ λαό[139]. Μὲ αὐτοὺς νοοῦμε ὅποιους ἄφησαν τὸν ὑψηλότερο λόγο τῆς γνώσεως ὄχι θεληματικά, ἀλλὰ γιατὶ τὸ ζήτησε ἡ περίσταση, γιὰ χάρη τῆς σωτηρίας ἐκείνων ποὺ ἔχουν ἀνάγκη καθοδηγήσεως, καὶ καταγίνονται μὲ τὴ διδασκαλία περὶ παθῶν. Γι' αὐτὸ τὸ λόγο καὶ ὁ μέγας Ἀπόστολος Παῦλος

135. Ἰω. 20, 15-17. 136. Ἰω. 20, 19-22. 137. Μάρκ. 16, 17. 138. Ἰω. 8, 21. 139. Δ' Βασ. 25.

ἔκρινε συμφερότερο νὰ μένει στὴ σάρκα, δηλαδὴ στὴν ἠθικὴ διδασκαλία γιὰ χάρη τῶν μαθητῶν, μολονότι εἶχε ὅλο τὸν πόθο νὰ ἀφήσει τὴν ἠθικὴ διδασκαλία καὶ νὰ εἶναι μαζὶ μὲ τὸ Θεὸ[140] μὲ τὴν ὑπερκόσμια, νοερὴ καὶ ἁπλὴ θεωρία.

50. Ὅπως τὸν Σαοὺλ ποὺ τὸν ἔπνιγε πονηρὸ πνεῦμα, τὸν καταπράϋνε ὁ μακάριος Δαβίδ, ψάλλοντας μὲ τὴν κιθάρα του[141], ἔτσι κάθε λόγος πνευματικὸς ποὺ γλυκαίνεται μὲ θεωρίες τῆς γνώσεως, γαληνεύει τὸ νοῦ ποὺ ἐπηρεάζεται ἀπὸ δαίμονες καὶ τὸν ἐλευθερώνει ἀπὸ τὴν πονηρὴ συνείδηση ποὺ τὸν πνίγει.

51. Πυρρόξανθος μὲ ὡραῖα μάτια εἶναι, ὅπως ἦταν ὁ Δαβίδ[142], ἐκεῖνος ποὺ μαζὶ μὲ τὴ λαμπρότητα τῆς κατὰ Θεὸν ζωῆς ἔχει καὶ τὴν ἐπιπλέον λάμψη τῆς γνώσεως, μὲ τὶς ὁποῖες παίρνουν ὕπαρξη ἡ πράξη καὶ ἡ θεωρία. Ἡ πράξη λαμπρύνεται μὲ τοὺς τρόπους τῶν ἀρετῶν, ἡ θεωρία φωτίζεται μὲ θεῖα νοήματα.

52. Ἡ βασιλεία τοῦ Σαοὺλ εἶναι εἰκόνα τῆς σωματικῆς λατρείας τοῦ Νόμου, τὴν ὁποία κατάργησε ὁ Κύριος γιατὶ τίποτε δὲν ἔφερε στὴν τελειότητα. Γιατὶ λέει: «Τίποτε δὲν ἔφερε στὴν τελειότητα ὁ Νόμος»[143]. Ἡ βασιλεία ὅμως τοῦ μεγάλου Δαβὶδ εἶναι προτύπωση τῆς εὐαγγελικῆς λατρείας, γιατὶ περιέχει τέλεια τὰ ἐγκάρδια θελήματα τοῦ Θεοῦ.

53. Ὁ Σαοὺλ εἶναι ὁ φυσικὸς νόμος ποὺ δόθηκε ἀπὸ τὸν Κύριο στὴν ἀρχὴ γιὰ νὰ ἐξουσιάζει τὴν ἀνθρώπινη φύση. Αὐτός, ἐπειδὴ δὲν τήρησε τὴν ἐντολὴ μὲ τὴν παρακοή του, γιατὶ λυπήθηκε τὸν Ἀγάγ, τὸν βασιλιὰ τοῦ Ἀμαλὴκ[144], δηλαδὴ τὸ σῶμα, καὶ γλίστρησε στὰ πάθη, διώχνεται ἀπὸ τὴ βασιλεία, γιὰ νὰ παραλάβει τὸν Ἰσραὴλ ὁ Δαβίδ, δηλαδὴ ὁ νόμος τοῦ πνεύματος, ποὺ γεννᾶ τὴν εἰρήνη, ἡ ὁποία κτίζει ὁλόλαμπρο γιὰ τὸ Θεὸ τὸ ναὸ τῆς θεωρίας[145].

54. [Σαμουὴλ] ἑρμηνεύεται ὑπακοὴ Θεοῦ. Ἐφόσον λοιπὸν ἱερατεύει μέσα μας ὁ λόγος τῆς ὑπακοῆς, καὶ ἂν ἀκόμη ὁ Σαοὺλ λυπηθεῖ τὸν Ἀγάγ, δηλαδὴ τὸ γήινο φρόνημα, ἀλλ' ὅμως τὸ σκοτώνει ὁ ἱερέας λόγος καὶ ἐπιπλήττει καταντροπιάζοντας τὸ νοῦ ποὺ ἀγαπᾶ τὴν ἁμαρτία, ὡς παραβάτη τῶν θείων δικαιωμάτων[146].

55. Ὅταν ὁ νοῦς ἀπὸ ὑπερηφάνεια καταφρονήσει τὸ λόγο τῆς διδασκαλίας, ὁ ὁποῖος τὸν ἔχρισε βασιλιὰ ἐναντίον τῶν παθῶν, καὶ πάψει νὰ τοῦ ἀπευθύνει τὶς κατάλληλες ἐρωτήσεις γιὰ τὸ τί πρέπει νὰ κάνει καὶ τί νὰ μὴν κάνει, κυριεύεται ὁπωσδήποτε ἀπὸ τὰ πάθη λόγω τῆς ἄγνοιας. Μὲ τὰ πάθη χωρίζεται σταδιακὰ ἀπὸ τὸ Θεό, ὁπότε βαδίζει πρὸς τὶς ἀθέλητες θλίψεις· καὶ τότε κάνει Θεὸ τὴν κοιλιά του πρὸς εὐχαρίστηση τῶν δαιμόνων, ζητώντας ἀπὸ ἐκεῖ παρηγοριὰ τῶν δεινῶν του. Ἂς σὲ πείσει σ' αὐτό, τὸ παρά-

140. Φιλιπ. 1, 23.
141. Α' Βασ. 16, 12.
142. Α' Βασ. 17, 42.
143. Ἑβρ. 7, 19.
144. Α' Βασ. 15, 8-28.
145. Β' Βασ. 7, 13.
146. Α' Βασ. 15, 22 καὶ 33.

δειγμα τοῦ Σαοὺλ ποὺ δὲν εἶχε σὲ ὅλα σύμβουλο τὸν Σαμουὴλ καὶ γύρισε κατὰ συνέπειαν στὴν εἰδωλολατρία καὶ καταδεχόταν νὰ ἐρωτᾶ σὰν κάποιο θεὸ τὴν ἐγγαστρίμυθο[147].

56. Ἐκεῖνος ποὺ προσεύχεται νὰ λάβει τὸν ἐπιούσιο ἄρτο[148], δὲν τὸν δέχεται ὁπωσδήποτε ὁλόκληρο, ὅπως εἶναι ὁ ἄρτος, ἀλλὰ ὅσο μπορεῖ αὐτὸς νὰ δεχτεῖ. Σὲ ὅλους ὅσοι τὸν ζητοῦν δίνει τὸν ἑαυτό Του ὁ Ἄρτος τῆς ζωῆς[149], ὡς φιλάνθρωπος, ὄχι ὅμως μὲ ὅμοιο μέτρο σὲ ὅλους, ἀλλὰ σ' ἐκείνους ποὺ ἔχουν κάνει μεγάλα ἔργα ἀρετῆς, περισσότερο, σ' ἐκείνους ποὺ ἔχουν κάνει μικρότερα, λιγότερο. Στὸν καθένα ἀναλόγως, ὅσο μπορεῖ νὰ δεχτεῖ ἡ δύναμη τοῦ νοῦ του.

57. Ὁ Κύριος ἄλλοτε λείπει μακριά, ἄλλοτε εἶναι μέσα μας. Κατὰ τὴ θεωρία πρόσωπο πρὸς πρόσωπο εἶναι μέσα μας· κατὰ τὴ θεωρία σὰν σὲ καθρέφτη, ὥστε νὰ μένουν αἰνίγματα[150], λείπει.

58. Στὸν πρακτικό, ὁ Κύριος εἶναι παρὼν μὲ τὶς ἀρετές. Ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ δὲν λογαριάζει διόλου τὴν ἀρετή, λείπει μακριά. Καὶ πάλι στὸν θεωρητικὸ εἶναι παρὼν μὲ τὴν ἀληθινὴ γνώση τῶν ὄντων· ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ σφάλλει σὲ κάτι ἀπὸ αὐτήν, λείπει μακριά.

59. Ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὴν σάρκα[151] ἐκεῖνος ποὺ ἀπὸ τὴν πρακτικὴ πέρασε στὴν κατάσταση τῆς γνώσεως. Αὐτὸς ἁρπάζεται μὲ τὰ ὑψηλότερα νοήματα, σὰν μὲ σύννεφα, στὸ διάφανο ἀέρα τῆς μυστικῆς θεωρίας, ὅπου θὰ μπορεῖ νὰ εἶναι πάντοτε μαζὶ μὲ τὸν Κύριο[152]. Φεύγει ἀπὸ τὸν Κύριο[153] ἐκεῖνος ποὺ δὲν μπορεῖ ἀκόμη, χωρὶς τὶς ἐνέργειες τῶν αἰσθήσεων, μὲ καθαρὸ νοῦ νὰ θεωρήσει τὰ νοήματα, ὅσο αὐτὸ εἶναι ἐφικτό, καὶ δὲν μπορεῖ νὰ δεχτεῖ τὸν λόγο τοῦ Κυρίου ἁπλὸ καὶ χωρὶς αἰνίγματα.

60. Ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ δὲ λέγεται «σάρκα»[154] μόνο γιατὶ σαρκώθηκε, ἀλλὰ καὶ γιὰ ἄλλη αἰτία. Ὅταν νοεῖται ἁπλῶς ὡς Θεὸς Λόγος ποὺ εἶναι ἀπὸ τὴν ἀρχὴ μαζὶ μὲ τὸ Θεὸ Πατέρα[155] καὶ ποὺ ἔχει σαφῆ καὶ γυμνὰ τὰ πρότυπα τῆς ἀλήθειας γιὰ ὅλα, τότε δὲν περιέχει παραβολὲς καὶ αἰνίγματα, οὔτε ἱστορίες ποὺ ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ ἀλληγορικὴ ἑρμηνεία. Ὅταν ὅμως ἔρθει πρὸς ἀνθρώπους ποὺ δὲν μποροῦν μὲ γυμνὸ νοῦ νὰ προσεγγίσουν γυμνὰ τὰ νοητά, τότε μιλώντας σ' αὐτοὺς μὲ τὸ συνηθισμένο σ' αὐτοὺς τρόπο, συγκροτεῖται ἀπὸ τὴν ποικιλία τῶν ἱστοριῶν, τῶν αἰνιγματικῶν φράσεων, τῶν παραβολῶν καὶ τῶν δυσνόητων λόγων καὶ γίνεται σάρκα. Γιατὶ στὸ πρῶτο πλησίασμα, δὲν πλησιάζει ὁ νοῦς μας σὲ γυμνὸ λόγο, ἀλλὰ σὲ λόγο σαρκωμένο, δηλαδὴ στὴν ποικιλία τῶν λέξεων, ποὺ εἶναι λόγος κατὰ τὴ φύση, ἀλλὰ σάρκα στὴν ὄψη, ὥστε οἱ πολλοὶ ὄχι μόνο νὰ τὸν βλέπουν, ἀλλὰ καὶ νὰ τὸν πιστεύουν σάρκα, κι ἂς εἶναι πράγματι λόγος. Ἡ ἔννοια τῆς Γραφῆς δὲν εἶναι ἐκείνη ποὺ νομίζουν οἱ πολλοί, ἀλλὰ ἄλλη ἀπὸ ἐκείνη ποὺ

147. Α' Βασ. 28, 7-19.
148. Ματθ. 6, 11.
149. Ἰω. 6, 35.
150. Α' Κορ. 13, 12.
151. Β' Κορ. 5, 8.
152. Α' Θεσ. 4, 17.
153. Β' Κορ. 5, 6.
154. Ἰω. 1, 14.
155. Ἰω. 1, 1-2.

φαίνεται. Γιατὶ ὁ λόγος γίνεται σάρκα μὲ καθένα ἀπὸ τὰ γραμμένα λόγια.

61. Ἡ ἀρχὴ τῆς μαθητείας τῶν ἀνθρώπων στὴν εὐσέβεια γίνεται ἀπὸ τὴ σάρκα. Γιατὶ κατὰ τὴν πρώτη προσπάθειά μας γιὰ τὴ θεοσέβεια συναντοῦμε τὸ γράμμα καὶ ὄχι τὸ πνεῦμα. Προχωρώντας ὅμως σταδιακὰ στὸ πνεῦμα καὶ πελεκώντας τὴν παχύτητα τῶν λέξεων μὲ τὰ πιὸ λεπτὰ θεωρήματα, φτάνομε καθαρὰ στὸν καθαρὸ Χριστό, ὅσο εἶναι δυνατὸ στὸν ἄνθρωπο. Μποροῦμε τότε νὰ λέμε ὅπως ὁ Ἀπόστολος: «Ἂν καὶ γνωρίσαμε κατὰ σάρκα τὸ Χριστό, τώρα ὅμως δὲν Τὸν γνωρίζομε πλέον μὲ τὸν ἴδιο τρόπο»[156], λόγω δηλαδὴ τῆς ἄμεσης ἐπαφῆς τοῦ νοῦ μὲ τὸ Λόγο χωρὶς τὰ καλύμματα ποὺ Τὸν σκεπάζουν, ἐπειδὴ προκόψαμε ἀπὸ τὴ γνώση τοῦ Λόγου ὡς σάρκας, στὴ γνώση τῆς δόξας Του ποὺ ἔχει ὡς μονογενὴς ἀπὸ τὸν Πατέρα[157].

62. Ἐκεῖνος ποὺ ἔζησε τὴν ἐν Χριστῷ ζωή, ξεπέρασε τὴ δικαιοσύνη καὶ τοῦ νόμου καὶ τῆς φύσεως. Αὐτὸ δείχνοντας ὁ Ἀπόστολος, λέει: «Στὴν καινούργια ζωὴ τῆς κοινωνίας μὲ τὸ Χριστὸ οὔτε ἡ περιτομὴ ἀξίζει τίποτε, οὔτε ἡ ἀκροβυστία»[158]. Μὲ τὴν περιτομὴ φανερώνει τὴ νομικὴ δικαιοσύνη, μὲ τὴν ἀκροβυστία ὑπαινίσσεται τὴ φυσικὴ ἰσότητα.

63. Ἄλλοι ἀναγεννιοῦνται μὲ νερὸ καὶ πνεῦμα[159], ἄλλοι δέχονται τὸ βάπτισμα μὲ Ἅγιο Πνεῦμα καὶ φωτιά[160]. Μὲ τὰ τέσσερα αὐτά, τὸ νερό, τὸ πνεῦμα, τὴ φωτιὰ καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιο, νοῶ τὸ ἕνα καὶ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ. Σὲ ἄλλους τὸ Ἅγιο Πνεῦμα εἶναι νερὸ ἐπειδὴ καθαρίζει τοὺς ἐξωτερικοὺς σωματικοὺς μολυσμούς. Σὲ ἄλλους εἶναι πνεῦμα, γιατὶ ἐνεργεῖ τὰ ἀγαθὰ ἔργα τῆς ἀρετῆς. Σὲ ἄλλους εἶναι φωτιά, γιατὶ καθαρίζει τὶς ἐσωτερικὲς κηλίδες ποὺ εἶναι βαθιὰ στὴν ψυχή. Σὲ ἄλλους εἶναι, ὅπως λέει ὁ μέγας Δανιήλ[161], Πνεῦμα Ἅγιο γιατὶ χορηγεῖ σοφία καὶ γνώση. Ἀπὸ τὶς ἐνέργειές Του, ποὺ εἶναι διάφορες στὸν καθένα, παίρνει διάφορες ὀνομασίες τὸ ἕνα καὶ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα.

64. Ὁ Νόμος ἔδωσε τὸ σάββατο γιὰ νὰ ἀναπαυθεῖ, λέει, τὸ ὑποζύγιό σου καὶ ὁ δοῦλος σου[162]. Καὶ τὰ δύο αὐτὰ ὑπαινίσσονται τὸ σῶμα. Γιατὶ τὸ σῶμα εἶναι ὑποζύγιο τοῦ πρακτικοῦ νοῦ ποὺ ἀναγκάζεται διὰ τῆς βίας νὰ σηκώνει τὸ βάρος τῆς πρακτικῆς ἀσκήσεως τῶν ἀρετῶν. Ἐνῶ τοῦ θεωρητικοῦ εἶναι δοῦλος τὸ σῶμα, γιατὶ ἔγινε πλέον λογικὸ μὲ τὶς θεωρίες καὶ ὑπηρετεῖ λογικὰ στὶς διαταγὲς τοῦ νοῦ ποὺ ξεκινοῦν ἀπὸ τὴ θεία γνώση. Καὶ γιὰ τὰ δύο ὑπάρχει σάββατο, ποὺ εἶναι ἡ περάτωση τῶν καλῶν ποὺ αὐτὰ ἐνεργοῦν, τόσο στὴν πράξη ὅσο καὶ τὴ θεωρία, καὶ δίνει στὸ καθένα τὴν κατάλληλη ἀνάπαυση.

65. Ἐκεῖνος ποὺ καλλιεργεῖ τὴν ἀρετὴ μὲ τὴν πρέπουσα γνώση, ἔχει ὑποζύγιο τὸ σῶμα καὶ τὸ ὁδηγεῖ λογικὰ στὴν ἐνέργεια ὅσων πρέπει. Δοῦλο

156. Β' Κορ. 5, 16.
157. Ἰω. 1, 14.
158. Γαλ. 5, 6.
159. Ἰω. 3, 5.
160. Ματθ. 3, 11.
161. Δαν. 5, 11.
162. Ἐξ. 20, 10.

του ἔχει τὸν τρόπο τῆς πρακτικῆς ἀσκήσεως τῆς ἀρετῆς, δηλαδὴ αὐτὸν τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο συμβαίνει νὰ σχηματίζεται ἡ ἀρετή, ποὺ τὸν ἀγόρασε σὰν μὲ χρήματα μὲ τοὺς λογισμοὺς τῆς διακρίσεως. Σάββατο γι' αὐτὸν εἶναι ἡ ἀπαθὴς καὶ εἰρηνικὴ κατάσταση τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος, δηλαδὴ ἡ ἀμετάβλητη ἕξη τῆς ἀρετῆς.

66. Ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ, σ' ἐκείνους ποὺ φροντίζουν περισσότερο γιὰ τὰ σωματικὰ εἴδη τῆς ἀρετῆς, γίνεται ἄχυρο καὶ χορτάρι ποὺ τρέφει τὸ παθητικὸ μέρος τῆς ψυχῆς γιὰ νὰ ὑπηρετεῖ τὶς ἀρετές. Σ' ἐκείνους ποὺ ἔχουν ὑψωθεῖ στὴ θεωρία τῆς πραγματικῆς κατανοήσεως τῶν θείων, εἶναι ἄρτος ποὺ τρέφει τὸ νοερὸ μέρος τῆς ψυχῆς καὶ τὴν ἀνεβάζει στὴ θεοειδὴ τελειότητα. Γι' αὐτὸ βλέπομε τοὺς Πατριάρχες νὰ ἐφοδιάζονται γιὰ τὸ δρόμο μὲ ἄρτους γιὰ τὸν ἑαυτό τους καὶ χορτάρι γιὰ τὰ ζῶα τους[163]. Καὶ ὁ Λευΐτης τοῦ βιβλίου τῶν Κριτῶν ποὺ φιλοξενήθηκε ἀπὸ τὸν γέροντα στὴ Γαβαών, τοῦ εἶπε: «Ἔχομε καὶ ἄρτους γιὰ μᾶς καὶ ἄχυρα γιὰ τοὺς ὄνους μας, καὶ δὲ λείπει τίποτε ἀπὸ τοὺς δούλους σου»[164].

67. Ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ λέγεται καὶ εἶναι δροσιά[165], νερό, πηγή[166] καὶ ποταμός[167], ὅπως λέει ἡ Γραφή, δηλαδὴ εἶναι καὶ γίνεται αὐτὰ ἀναλόγως μὲ τὴ δύναμη ἐκείνων ποὺ τὸν δέχονται. Σὲ ἄλλους εἶναι δροσιά, γιατὶ σβήνει τὴν πύρωση καὶ ἐνέργεια τῶν παθῶν, ποὺ τοὺς ἔρχεται στὸ σῶμα ἀπὸ ἔξω. Σ' ἐκείνους ποὺ ψήνονται στὰ βάθη τους ἀπὸ τὸ φαρμάκι τῆς κακίας εἶναι νερό, ὄχι μόνο γιατὶ καταστρέφει τὴν κακία ὡς ἀντίμαχός της, ἀλλὰ καὶ γιατὶ μεταδίδει ζωτικὴ δύναμη ποὺ ὁδηγεῖ στὴ μακαριότητα. Σ' ἐκείνους ποὺ ἡ ἕξη τῆς θεωρίας ἀναβλύζει ἀενάως, εἶναι πηγὴ γιατὶ εἶναι χορηγὸς σοφίας. Σ' ἐκείνους ποὺ χύνουν σὰν ποτάμι τὴν εὐσεβὴ καὶ ὀρθὴ καὶ σωτήρια διδασκαλία, εἶναι ποταμὸς γιατὶ ποτίζει ἄφθονα ἀνθρώπους καὶ κτήνη καὶ θηρία καὶ φυτά. Ἔτσι καὶ οἱ ἄνθρωποι θὰ θεωθοῦν καθὼς θ' ἀνυψωθοῦν μὲ τὰ νοήματα τῶν λεγομένων· καὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἀποκτηνώθηκαν μὲ τὰ πάθη θὰ γίνουν πάλι ἄνθρωποι μὲ τὴν ἀκριβὴ κατόρθωση τῆς ἐνάρετης ζωῆς, καὶ θὰ ξαναπάρουν τὴ φυσικὴ λογικότητα· καὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἔγιναν θηρία μὲ τὶς πονηρὲς συνήθειες καὶ κακὲς πράξεις, ἀφοῦ ἐξημερωθοῦν μὲ τὴν ἤπια καὶ ἁπαλὴ παρακίνηση, θὰ ξαναγυρίσουν στὴ φυσικὴ ἡμερότητα· καὶ ἐκεῖνοι ποὺ σὰν φυτὰ εἶναι ἀναίσθητοι στὰ ἀγαθά, ἀφοῦ μαλακώσουν μὲ τὴν εἴσοδο τοῦ λόγου βαθιὰ μέσα τους, θὰ δεχθοῦν τὴ γονιμότητα τοῦ λόγου ποὺ τοὺς διατρέφει, ἀποκτώντας αἴσθηση καὶ δύναμη πρὸς καρποφορία.

68. Ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ εἶναι ὁδός[168] γιὰ κείνους ποὺ κατὰ τὴν πρακτικὴ ἄσκηση τρέχουν σωστὰ καὶ δυνατὰ στὸ στάδιο τῆς ἀρετῆς καὶ μήτε δεξιὰ κλίνουν μὲ τὴν κενοδοξία, μήτε ἀριστερὰ μὲ τὴ ῥοπὴ πρὸς τὰ πάθη, καθὼς κατευθύνει τὰ βήματά τους σύμφωνα μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Αὐτὸ δὲν

163. Ἐξ. 42, 25-27.
164. Κριτ. 19, 19.
165. Δευτ. 32, 2.
166. Ἰω. 4, 14.
167. Ἰω. 7, 38.
168. Ἰω. 14, 6.

τὸ τήρησε μέχρι τὸ τέλος ὁ Ἀσὰ ὁ βασιλεύς Ἰούδα, γι' αὐτὸ καὶ λέγεται ὅτι στὰ γηρατειά του ἀσθένησε στὰ πόδια[169], ἐπειδὴ εἶχε ἐξασθενήσει στὸ δρόμο τοῦ κατὰ Θεὸν βίου.

69. Θύρα λέγεται ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ[170] γιατὶ εἰσάγει στὴ θεία γνώση ἐκείνους ποὺ πέρασαν μ' ἐπιτυχία τὸ δρόμο τῶν ἀρετῶν κατὰ τὴν ἀψεγάδιαστη πορεία τῆς πρακτικῆς ἀσκήσεως, καὶ σὰν φῶς δείχνει τοὺς ὁλοφώτεινους θησαυροὺς τῆς σοφίας. Ὁ ἴδιος εἶναι καὶ ὁδὸς καὶ θύρα καὶ κλειδὶ καὶ βασιλεία. Εἶναι ὁδός, ὡς ὁδηγός· κλειδί, γιατὶ ἀνοίγει στοὺς ἀξίους τὰ θεῖα καὶ ἀνοίγεται καὶ ὁ ἴδιος· θύρα γιατὶ εἰσάγει· καὶ βασιλεία, γιατὶ κληρονομεῖται καὶ μετέχεται ἀπὸ ὅλους.

70. Ὁ Κύριος λέγεται φῶς καὶ ζωὴ καὶ ἀνάσταση καὶ ἀλήθεια[171]. Λέγεται φῶς γιατὶ κάνει λαμπρὲς τὶς ψυχὲς καὶ διώχνει τὸ σκοτάδι τῆς ἄγνοιας καὶ φωτίζει τὸ νοῦ γιὰ νὰ κατανοεῖ τὰ ἀπόρρητα καὶ δείχνει τὰ μυστήρια ποὺ μποροῦν νὰ δοῦν μόνον οἱ καθαροί. Ζωὴ λέγεται, γιατὶ δίνει τὴν κίνηση πρὸς τὰ θεῖα ποὺ ἁρμόζει στὶς ψυχὲς ποὺ ἀγαποῦν τὸν Κύριο. Ἀνάσταση, γιατὶ ἀνασταίνει τὸ νοῦ ἀπὸ τὴ νεκρὴ προσκόλληση στὰ ὑλικὰ καθαρὸ ἀπὸ κάθε φθορὰ καὶ νεκρότητα. Καὶ ἀλήθεια, γιατὶ χαρίζει στοὺς ἀξίους ἀμετάβλητη καὶ σταθερὴ τὴν ἕξη τῶν ἀγαθῶν.

71. Ὁ Θεὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα βρίσκεται μυστικὰ μέσα σὲ κάθε μιὰ ἀπὸ τὶς ἐντολές Του. Ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας εἶναι ὅλος ἀχώριστος σὲ ὅλο τὸ Λόγο Του ἐκ φύσεως. Ἐκεῖνος λοιπὸν ποὺ δέχεται μιὰ θεία ἐντολὴ καὶ τὴν πράττει, δέχεται τὸ Λόγο τοῦ Θεοῦ ποὺ ὑπάρχει μέσα σ' αὐτήν. Ἐκεῖνος ποὺ δέχθηκε τὸ Λόγο διὰ μέσου τῶν ἐντολῶν, διὰ μέσου Αὐτοῦ δέχθηκε καὶ [τὸν Πατέρα ποὺ ὑπάρχει ἐκ φύσεως μέσα σ' Αὐτόν, ὅπως ἐπίσης καὶ] τὸ Πνεῦμα ποὺ ἐκ φύσεως ὑπάρχει μέσα σ' Αὐτόν. Γιατὶ λέει: «Σᾶς λέω ἀλήθεια, ὅποιος δέχεται αὐτὸν ποὺ θὰ στείλω, δέχεται ἐμένα· κι ὅποιος δέχεται ἐμένα, δέχεται αὐτὸν ποὺ μ' ἔχει στείλει»[172]. Ἐκεῖνος λοιπὸν ποὺ ἔλαβε ἐντολὴ καὶ τὴν τήρησε, ἔλαβε καὶ ἔχει μυστικὰ τὴν Ἁγία Τριάδα.

72. Δοξάζει τὸ Θεὸ στὸ πρόσωπό του, ὄχι ἐκεῖνος ποὺ μὲ λόγια μόνο τιμᾶ τὸ Θεό, ἀλλὰ ἐκεῖνος ποὺ ὑπομένει γιὰ τὸ Θεὸ τοὺς κόπους καὶ τὰ παθήματα γιὰ χάρη τῆς ἀρετῆς. Καὶ ἀντιδοξάζεται ἀπὸ τὸ Θεὸ μὲ τὴ δόξα ποὺ βρίσκεται στὸ Θεό, παίρνοντας σὰν ἔπαθλο τῆς ἀρετῆς τὴ χάρη τῆς ἀπάθειας κατὰ μέθεξη. Γιατὶ ὁ καθένας ποὺ στὸ πρόσωπό του δοξάζει τὸ Θεὸ μὲ τοὺς κόπους τῆς πρακτικῆς ἀσκήσεως γιὰ χάρη τῆς ἀρετῆς, δοξάζεται κι ὁ ἴδιος μέσα στὸ Θεὸ μὲ τὴν ἀπαθὴ ἔλλαμψη τῶν θείων κατὰ τὴ θεωρία. Γιατὶ ὁ Κύριος, ἐρχόμενος πρὸς τὸ Πάθος, ἔλεγε: «Τώρα δοξάστηκε ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, καὶ σ' αὐτὸν δοξάστηκε ὁ Θεός· καὶ ὁ Θεὸς θὰ τὸν δοξάσει

169. Γ' Βασ. 15, 23.
170. Ἰω. 10, 9.
171. Ἰω. 8, 12· 11, 25· 14, 6.
172. Ἰω. 13, 20.

μὲ τὸν ἑαυτό Του, καὶ θὰ τὸν δοξάσει ἀμέσως»[173]. Ἀπὸ αὐτὸ γίνεται φανερὸ ὅτι στοὺς κόπους γιὰ χάρη τῆς ἀρετῆς ἀκολουθοῦν τὰ θεῖα χαρίσματα.

73. Ὅσο βλέπομε τὸ Λόγο τοῦ Θεοῦ σωματωμένο στὸ γράμμα τῆς ἁγίας Γραφῆς μὲ τὰ διάφορα αἰνίγματα, δὲν ἔχομε δεῖ ἀκόμη νοητῶς τὸν ἀσώματο καὶ ἁπλὸ καὶ ἑνιαῖο καὶ μόνο Πατέρα μέσα στὸν ἀσώματο καὶ ἁπλὸ καὶ ἑνιαῖο καὶ μόνο Υἱό, κατὰ τὸ ρητό: «Ὅποιος ἔχει δεῖ ἐμένα, ἔχει δεῖ καὶ τὸν Πατέρα· καὶ ἐγὼ εἶμαι μέσα στὸν Πατέρα, κι ὁ Πατέρας σ' ἐμένα»[174]. Ὑπάρχει λοιπὸν ἀνάγκη ἀπὸ πολλὴ γνώση, ὥστε, ἀφοῦ περάσομε προηγουμένως κάτω ἀπὸ τὰ λόγια ποὺ καλύπτουν τὸ Λόγο, ἔτσι μὲ γυμνὸ τὸ νοῦ νὰ δοῦμε καθαρὸ τὸν Λόγο, ὅπως εἶναι καθ' ἑαυτόν, νὰ μᾶς δείχνει καθαρά, ὅσο εἶναι ἐφικτὸ στοὺς ἀνθρώπους, τὸν Πατέρα ποὺ εἶναι μέσα Του. Γι' αὐτό, εἶναι ἀνάγκη, ἐκεῖνος ποὺ ἐπιζητεῖ μὲ εὐσέβεια τὸ Θεό, νὰ μὴν πιάνεται ἀπὸ κανένα ρητὸ τῆς Γραφῆς, γιὰ νὰ μὴν ἀπατηθεῖ παίρνοντας ἀντὶ τοῦ Θεοῦ τὰ γύρω ἀπὸ τὸ Θεό· δηλαδὴ ἀντὶ τοῦ Λόγου, δεχόμενος λανθασμένα τὸ γράμμα τῆς Γραφῆς, ἐνῶ ὁ Λόγος ἔχει διαφύγει ἀπὸ τὸ νοῦ, ποὺ κρατώντας τὸ περίβλημα νομίζει ὅτι κρατᾶ τὸν ἀσώματο Λόγο. Καὶ συμβαίνει ὅπως μὲ τὴν Αἰγυπτία, ποὺ κράτησε ὄχι τὸν Ἰωσήφ, ἀλλὰ τὰ ροῦχα του[175], καὶ ὅπως μὲ τοὺς παλαιοὺς ἀνθρώπους, οἱ ὁποῖοι παραμένοντας μόνο στὴν ὀμορφιὰ τῶν ὁρατῶν, χωρὶς νὰ καταλάβουν λάτρευαν τὴ κτίση καὶ ὄχι τὸν Κτίστη[176].

74. Ὁ λόγος τῆς ἁγίας Γραφῆς, ὅταν ξεντυθεῖ μέσω τῶν ὑψηλοτέρων νοημάτων τὴ σύνθεση τῶν λέξεων ποὺ εἶναι σωματικὰ διαμορφωμένες πάνω του, φανερώνεται σὰν νὰ ὑπάρχει στὸν ἦχο λεπτῆς αὔρας στὸ διορατικὸ νοῦ, ὁ ὁποῖος μὲ τὴν ἄκρα ἀπόθεση τῶν φυσικῶν ἐνεργειῶν του μπόρεσε νὰ λάβει αἴσθηση μόνο τῆς ἁπλότητας ποὺ κάνει κάπως γνωστὸ τὸ λόγο, ὅπως ὁ μέγας Ἠλίας ποὺ ἀξιώθηκε στὸ σπήλαιο Χωρὴβ νὰ δεῖ αὐτὴ τὴν ὅραση[177]. Χωρὴβ ἐξηγεῖται νεοοργωμένη γῆ, ποὺ σημαίνει τὴν μόνιμη ἀπόκτηση τῶν ἀρετῶν μὲ τὸ νέο πνεῦμα τῆς χάρης. Τὸ σπήλαιο εἶναι ἡ κρυφιότητα τῆς σοφίας τοῦ νοῦ, στὴν ὁποία ὅποιος φτάσει θὰ αἰσθανθεῖ μυστικὰ τὴ γνώση ἐκείνη ποὺ ὑπερβαίνει τὴν αἴσθηση· στὴ γνώση αὐτὴ λέγεται ὅτι βρίσκεται ὁ Θεός. Ὁ καθένας λοιπὸν ποὺ ζητεῖ ἀληθινὰ τὸ Θεό, ὅπως ὁ μέγας Ἠλίας, δὲ θὰ φτάσει μόνο στὸ Χωρήβ, δηλαδὴ ὡς πρακτικὸς στὴν ἕξη τῶν ἀρετῶν, ἀλλὰ καὶ στὸ σπήλαιο ποὺ εἶναι στὸ Χωρήβ, δηλαδὴ ὡς θεωρητικὸς θὰ φτάσει στὴν κρυφιότητα τῆς σοφίας, ἡ ὁποία βρίσκεται μόνο στὴν ἕξη τῶν ἀρετῶν.

75. Ὅταν ὁ νοῦς ἀποτινάξει τὶς πολλὲς δοξασίες ποὺ ἔχει περὶ τῶν ὄντων, τότε φαίνεται σ' αὐτὸν καθαρὸς ὁ λόγος τῆς ἀλήθειας, ὁ ὁποῖος τοῦ δίνει τὶς ὑποδείξεις τῆς πραγματικῆς γνώσεως καὶ ἀπομακρύνει τὶς προηγού-

173. Ἰω. 13, 31-32.
174. Ἰω. 14, 9-10.
175. Γεν. 39, 12.
176. Ρωμ. 1, 25.
177. Γ' Βασ. 19, 12-13.

μενες ἐμπαθεῖς ἀντιλήψεις σὰν λέπια ἀπὸ τὰ μάτια του, ὅπως ἔγινε στὸν θεσπέσιο καὶ μέγα Ἀπόστολο Παῦλο[178]. Γιατὶ λέπια εἶναι πράγματι, ποὺ ἐπικάθονται στὸ διορατικὸ μέρος τῆς ψυχῆς καὶ ἐμποδίζουν τὸ πέρασμα στὸν καθαρὸ λόγο τῆς ἀλήθειας, καὶ οἱ γνῶμες ποὺ στηρίζονται στὸ γράμμα μόνο τῆς Γραφῆς, καὶ οἱ κατὰ τὴν αἴσθηση ἐμπαθεῖς θεωρίες τῶν ὁρατῶν.

76. Ὁ θεῖος Ἀπόστολος Παῦλος εἶπε ὅτι ἔχει μερικὴ γνώση τοῦ Λόγου[179], ἐνῶ ὁ μέγας Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης λέει ὅτι εἶδε τὴ δόξα Του. «Εἴδαμε, λέει, τὴ δόξα Του ποὺ τὴν ἔχει ὡς μονογενὴς ἀπὸ τὸν Πατέρα· ἦταν γεμάτος ἀπὸ χάρη καὶ ἀλήθεια»[180]. Ἴσως ὁ ἅγιος Παῦλος εἶπε ὅτι ἔχει μερικὴ γνώσὴ τοῦ Λόγου ὡς Θεοῦ· γιατὶ ἀπὸ τὶς ἐνέργειές Του μόνο γνωρίζεται κάπως, ἐνῶ ἡ γνώση τῆς οὐσίας καὶ τῆς ὑποστάσεώς Του εἶναι ἐξίσου ἀπλησίαστη καὶ στοὺς ἀγγέλους καὶ στοὺς ἀνθρώπους. Ὁ ἅγιος Ἰωάννης πάλι, ποὺ μυήθηκε τέλεια —ὅσο εἶναι δυνατὸν σὲ ἄνθρωπο— στὸ λόγο τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Λόγου, εἶπε ὅτι εἶδε τὴ δόξα τοῦ ἔνσαρκου Λόγου, δηλαδὴ εἶδε τὸ λόγο, τὸ σκοπό, γιὰ τὸν ὁποῖο ὁ Θεὸς ἔγινε ἄνθρωπος γεμάτος χάρη καὶ ἀλήθεια. Γιατὶ ὁ Μονογενὴς δὲν χαριτώθηκε ὡς Θεὸς ποὺ εἶναι κατὰ τὴν οὐσία καὶ ὁμοούσιος μὲ τὸ Θεὸ Πατέρα, ἀλλὰ καθὼς ἔγινε φύσει ἄνθρωπος κατ' οἰκονομία καὶ ὁμοούσιος μὲ μᾶς, χαριτώθηκε γιὰ μᾶς ποὺ ἔχομε ἀνάγκη ἀπὸ χάρη. Καὶ ἀπὸ τὴν πληρότητα τῆς δικῆς Του χάρης δεχόμαστε πάντοτε σὲ κάθε προκοπὴ μας τὴν ἀνάλογη χάρη. Ὥστε ἐκεῖνος ποὺ φύλαξε τὸ λόγο τελείως καθαρὸ μέσα του, θὰ λάβει τὴ δόξα τὴ γεμάτη ἀπὸ χάρη καὶ ἀλήθεια τοῦ Θεοῦ Λόγου ποὺ σαρκώθηκε γιὰ μᾶς καὶ ποὺ δόξασε ὡς ἄνθρωπος γιὰ χάρη μας καὶ ἁγίασε τὸν ἑαυτό Του κατὰ τὸν καιρὸ τῆς ἐπίγειας παρουσίας Του. Γιατὶ λέει: «Ὅταν φανερωθεῖ, θὰ εἴμαστε ὅμοιοι μὲ Αὐτόν»[181].

77. Ἕως ὅτου ἡ ψυχὴ μεταβαίνει ἀπὸ δύναμη σὲ δύναμη[182] καὶ ἀπὸ δόξα σὲ δόξα[183], δηλαδὴ πραγματοποιεῖ μεγαλύτερη προκοπὴ ἀπὸ ἀρετὴ σὲ ἀρετὴ καὶ ὑψηλότερη ἀνάβαση ἀπὸ γνώση σὲ γνώση, δὲν ἔπαψε νὰ κατοικεῖ ἐδῶ προσωρινά, σύμφωνα μὲ τὸ λόγο: «Εἶναι πολὺς καιρὸς ποὺ παροικεῖ ἡ ψυχή μου»[184]. Γιατὶ εἶναι πολὺ τὸ διάστημα καὶ τὸ πλῆθος τῶν γνώσεων ποὺ πρέπει αὐτὴ νὰ περάσει ὥσπου νὰ φτάσει στὸν τόπο τῆς θαυμαστῆς σκηνῆς, ὣς τὸν οἶκο τοῦ Θεοῦ, μὲ φωνὴ ἀγαλλιάσεως καὶ ἑορταστικὸ ἦχο[185], προσθέτοντας πάντοτε φωνὴ νοερὴ στὶς νοερὲς φωνὲς μὲ τὴν προκοπὴ στὶς θεῖες θεωρίες, μαζὶ μὲ τὴ μεγάλη ἀγαλλίαση τοῦ νοῦ —τὴ χαρὰ δηλαδὴ καὶ τὴν ἀνάλογη εὐχαριστία γιὰ ὅσα ἔχουν θεωρηθεῖ. Γιατὶ τέτοιες ἑορτὲς ἑορτάζουν ἐκεῖνοι ποὺ ἔλαβαν τὸ πνεῦμα τῆς χάρης στὶς καρδιές τους καὶ φωνάζουν: «Ἀββᾶ, Πατέρα»[186].

178. Πράξ. 9, 18.
179. Α' Κορ. 13, 9.
180. Ἰω. 1, 14.
181. Α' Ἰω. 3, 2.
182. Β' Κορ. 3, 18.
183. Ψαλμ. 83, 8.
184. Ψαλμ. 119, 6.
185. Ψαλμ. 41, 5.
186. Γαλ. 4, 6.

78. Ὁ τόπος τῆς θαυμαστῆς σκηνῆς εἶναι ἡ ἀπαθὴς καὶ ἀδιατάρακτη ἕξη τῶν ἀρετῶν, κατὰ τὴν ὁποία ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ καταστολίζει σὰν σκηνὴ τὴν ψυχὴ μὲ διάφορα εἴδη ἀρετῶν. Ὁ οἶκος τοῦ Θεοῦ εἶναι ἡ γνώση ποὺ ἀποτελεῖται ἀπὸ πολλὰ καὶ διάφορα θεωρήματα, κατὰ τὴν ὁποία ἔρχεται ὁ Θεὸς στὴν ψυχὴ καὶ τὴν γεμίζει ἀπὸ τὸν κρατήρα τῆς σοφίας. Ἡ φωνὴ τῆς ἀγαλλιάσεως εἶναι τὸ σκίρτημα τῆς ψυχῆς γιὰ τὸν πλοῦτο τῶν ἀρετῶν. Ἐξομολόγηση εἶναι ἡ εὐχαριστία γιὰ τὴ δόξα τῆς εὐωχίας τῆς σοφίας. Καὶ ὁ ἦχος εἶναι ἡ συνεχὴς μυστικὴ δοξολογία ποὺ παράγεται ἀπὸ τὴ σύγκραση καὶ τῶν δύο, δηλαδὴ τῆς ἀγαλλιάσεως καὶ τῆς ἐξομολογήσεως.

79. Ἐκεῖνος ποὺ νίκησε παλεύοντας μὲ γενναιότητα τὰ πάθη τοῦ σώματος καὶ πολέμησε ἀρκετὰ τὰ ἀκάθαρτα πνεύματα καὶ ἔδιωξε τὰ νοήματά τους ἀπὸ τὴ χώρα τῆς ψυχῆς του, ἂς προσεύχεται νὰ τοῦ δοθεῖ καρδιὰ καθαρὴ καὶ νὰ ἐγκατασταθεῖ στὰ βάθη Του πνεῦμα εὐθύτητας[187]. Νὰ ἀδειάσει δηλαδὴ τελείως ἀπὸ τοὺς φαύλους λογισμοὺς καὶ νὰ γεμίσει ἀπὸ τὶς θεῖες ἔννοιες μὲ τὴ χάρη, ὥστε νὰ μεταβληθεῖ σὲ κόσμο νοητὸ τοῦ Θεοῦ, λαμπρὸ καὶ μεγάλο, [ἀποτελούμενο] ἀπὸ ἠθικὰ καὶ φυσικὰ καὶ θεολογικὰ θεωρήματα.

80. Ἐκεῖνος ποὺ ἔχανε καθαρὴ τὴν καρδιά του, δὲ θὰ γνωρίσει τοὺς λόγους τῶν ὑψηλῶν καὶ μετὰ τὸ Θεὸ ὄντων μόνο, ἀλλὰ μετὰ τὴν προσπέραση ὅλων, βλέπει κάπως καὶ αὐτὸν τὸ Θεό, κι αὐτὸ εἶναι τὸ ἀκρότατο ὅριο ὅλων τῶν ἀγαθῶν. Ὅταν ὁ Θεὸς ἔρθει σ' αὐτὴ τὴν καρδιά, τὴν ἀξιώνει νὰ χαράξει σ' αὐτὴ τὰ δικά Του γράμματα μέσω τοῦ Πνεύματος, σὰν νὰ ἦταν οἱ πλάκες τοῦ Μωυσῆ[188]· καὶ τόσο περισσότερο, ὅσο αὐτὴ ἐπιδόθηκε στὴν πράξη καὶ τὴ θεωρία, σύμφωνα μὲ τὴν ἐντολὴ ποὺ προστάζει μυστικά, «νὰ αὐξάνεσαι»[189].

81. Καρδιὰ καθαρὴ λέγεται ἴσως ἐκείνη, ποὺ δὲν ἔχει μὲ κανένα τρόπο καμιὰ φυσικὴ κίνηση πρὸς ὁ,τιδήποτε· στὴν ὁποία ἔρχεται ὁ Θεὸς καί, σὰν σὲ πίνακα καλὰ καθαρισμένο ἀπὸ τὴν ἄκρα ἀπλότητα, γράφει τοὺς δικούς Του νόμους.

82. Καρδιὰ καθαρὴ εἶναι ἐκείνη ποὺ παρουσίασε στὸ Θεὸ τελείως ἀσχημάτιστη καὶ ἀδιαμόρφωτη τὴ μνήμη καὶ ἕτοιμη νὰ σφραγισθεῖ μόνο μὲ τὰ δικά Του σημεῖα, μὲ τὰ ὁποῖα συμβαίνει νὰ φανερώνεται ὁ Θεός.

83. Ὁ νοῦς τοῦ Χριστοῦ τὸν ὁποῖο ἀποκτοῦν οἱ ἅγιοι σύμφωνα μὲ ἐκεῖνον ποὺ εἶπε: «Ἐμεῖς ἔχομε νοῦν Χριστοῦ»[190], δὲν δημιουργεῖται σ' ἐμᾶς μὲ στέρηση τῆς δυνάμεως τοῦ νοῦ ποὺ ἔχομε, οὔτε ὡς συμπλήρωμα τοῦ δικοῦ μας νοῦ, οὔτε ὅτι ἔρχεται κατὰ τὴν οὐσία καὶ τὴν ὑπόστασή του στὸ δικό μας νοῦ, ἀλλὰ μὲ τὴ θεία ἰδιότητά του λαμπρύνει τὴ δύναμη τοῦ νοῦ μας καὶ τὴν ὁδηγεῖ στὴν ἐνέργεια τὴν ἴδια μὲ τὴ δική του. Ἐγὼ λέω ὅτι νοῦν

187. Ψαλμ. 50, 12.
188. Ἐξ. 31, 18.
189. Γεν. 35, 11.
190. Α' Κορ. 2, 16.

Χριστοῦ ἔχει ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος νοεῖ ὅπως ὁ Χριστὸς καὶ μέσω ὅλων νοεῖ Αὐτόν.

84. Σῶμα Χριστοῦ λεγόμαστε πὼς εἴμαστε, σύμφωνα μὲ τὸ λόγο: «Ἐμεῖς εἴμαστε σῶμα τοῦ Χριστοῦ καὶ ἐπιμέρους μέλη Του»[191]. Καὶ γινόμαστε ἐκεῖνο τὸ σῶμα ὄχι γιατὶ στερούμαστε τὰ σώματά μας, οὔτε πάλι γιατὶ ἐκεῖνο ἔρχεται κατὰ τὴν ὑπόστασή του σὲ μᾶς ἢ διαμελίζεται, ἀλλὰ γιατί, ὅμοια μὲ τὴν σάρκα τοῦ Κυρίου, τινάζομε ἀπὸ πάνω μας τὴ φθορὰ τῆς ἁμαρτίας. Ὅπως ὁ Χριστός, νοούμενος ὡς ἄνθρωπος, ἦταν κατὰ φύση ἀναμάρτητος καὶ στὸ σῶμα καὶ στὴν ψυχή, ἔτσι κι ἐμεῖς ποὺ πιστέψαμε σ' Αὐτὸν μποροῦμε νὰ εἴμαστε χωρὶς ἁμαρτία.

85. Ἀναφέρονται στὴ Γραφὴ καὶ χρονικοὶ αἰῶνες ποὺ περιλαμβάνουν τὴ συντέλεια ἄλλων αἰώνων, σύμφωνα μὲ τό: «Τώρα ὅμως μιὰ φορὰ μὲ τὴ συντέλεια τῶν αἰώνων κτλ.»[192]. Ἐπίσης καὶ ἄλλοι αἰῶνες ποὺ δὲν ἔχουν χρονικὴ φύση, μετὰ τὸν παρόντα αἰώνα ποὺ ἄρχισε μὲ τὴ συντέλεια τῶν αἰώνων, κατὰ τὸ λόγο: «Γιὰ νὰ δείξει στοὺς αἰῶνες ποὺ ἔρχονται τὸν ὑπερβολικὸ πλοῦτο κτλ.»[193]. Βρίσκομε στὴ Γραφὴ πλῆθος αἰώνων, καὶ περασμένων καὶ τωρινῶν καὶ μελλοντικῶν. Εἶναι καὶ αἰῶνες αἰώνων[194], καὶ αἰώνας τοῦ αἰώνα[195], καὶ χρόνοι αἰώνιοι[196], καὶ γενεὲς ποὺ συνδέονται μὲ αἰῶνες[197]. Καὶ γιὰ νὰ μὴν ἐπεκτεινόμαστε τώρα πολὺ ἔξω ἀπὸ τὸ θέμα μας, λέγοντας τί θέλει νὰ φανερώσει ὁ λόγος μὲ τοὺς χρονικοὺς αἰῶνες καὶ τί μὲ τοὺς αἰώνιους χρόνους καὶ τὶς γενεές, καὶ ποιοὶ πάλι εἶναι ἁπλῶς αἰῶνες, καὶ ποιοὶ οἱ αἰῶνες τῶν αἰώνων, καὶ ποιὸς εἶναι ἁπλῶς ὁ αἰώνας τοῦ αἰώνα, ἂς ἐπανέλθομε στὸ σκοπὸ γιὰ τὸν ὁποῖο τὰ ἀναφέραμε αὐτά, ἀφήνοντας τὴ μελέτη τους στοὺς φιλομαθεῖς.

86. Γνωρίζομε τί εἶναι κατὰ τὴ Γραφὴ τὸ ὑπεραιώνιο. Ὅτι ὑπάρχει τὸ δήλωσε· τί ὅμως εἶναι αὐτὸ δὲν τὸ κατονόμασε, ὅπως στὸ λόγο: «Ὁ Κύριος βασιλεύει κατὰ τὸν αἰώνα καὶ στὸν αἰώνα καὶ παραπέρα»[198]. Ἑπομένως ἡ ἀδιατάρακτη βασιλεία τοῦ Θεοῦ εἶναι κάτι ποὺ ὑπερβαίνει τοὺς αἰῶνες· γιατὶ δὲν ἐπιτρέπεται βέβαια νὰ ποῦμε ὅτι ἔχει λάβει ἀρχὴ ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἢ ὅτι ἀναφαίνεται ἀπὸ τοὺς αἰῶνες ἢ τοὺς χρόνους. Πιστεύομε ὅτι αὐτὴ εἶναι ἡ κληρονομία ἐκείνων ποὺ σώζονται, καὶ ἡ διαμονὴ καὶ ὁ τόπος τους, ὅπως παραδίδει ὁ ἀληθινὸς λόγος, γιατὶ εἶναι τὸ τέλος ἐκείνων ποὺ κινοῦνται μὲ πόθο πρὸς τὸ ἔσχατο ἐπιθυμητό. Ὅταν φτάσουν σ' αὐτό, δέχονται τὴν παύση ὁποιασδήποτε κινήσεως, γιατὶ δὲν ὑπάρχει πλέον γι' αὐτοὺς χρόνος ἢ αἰώνας ποὺ πρέπει νὰ τὸν διανύσουν· ἔφτασαν πλέον στὸ Θεὸ ποὺ ὑπάρχει πρὸ πάντων τῶν αἰώνων καὶ τὸν Ὁποῖο δὲν μπορεῖ νὰ φτάσει ἡ φύση τῶν αἰώνων.

87. Ὅσο χρόνο κανεὶς εἶναι στὴ ζωὴ αὐτή, καὶ ἂν ἀκόμη στὴν ἐδῶ κατάσταση φτάσει τὸ τέλος τῆς πράξεως καὶ θεωρίας, ἔχει μερικὴ μόνο τὴ γνώση καὶ τὴν προφητεία καὶ τὸν ἀρραβώνα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, καὶ ὄχι ὅλο τὸ πλήρωμα. Θὰ ἔρθει κάποτε μετὰ τὴν περάτωση τῶν αἰώνων στὴν τέλεια κατάληξη ποὺ δείχνει πρόσωπο πρὸς πρόσωπο[199] στοὺς ἄξιους καθ' ἑαυτὴν τὴν ἀλήθεια, ὥστε νὰ μὴν ἔχει πλέον μέρος μόνο τοῦ πληρώματος, ἀλλὰ νὰ παίρνει κατὰ μέθεξη ὁλόκληρο τὸ πλήρωμα τῆς χάρης. Γιατὶ λέει ὁ θεῖος Ἀπόστολος ὅτι θὰ φτάσουν, ἐννοεῖται ὅλοι οἱ σωζόμενοι, νὰ γίνουν ἄνδρες τέλειοι στὸ μέτρο τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ[200], στὸν ὁποῖο εἶναι κρυμμένοι ὅλοι οἱ θησαυροὶ τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσεως[201]· ὅταν αὐτοὶ φανερωθοῦν, θὰ καταργηθεῖ τὸ ἐπιμέρους.

88. Μερικοὶ θέλουν νὰ μάθουν πῶς θὰ εἶναι ἡ κατάσταση ἐκείνων ποὺ θὰ ἀξιωθοῦν τὴν τελειότητα τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ. Ποιὸ ἀπὸ τὰ δύο, θὰ εἶναι κατάσταση προόδου καὶ μεταβάσεως, ἢ στατικῆς ταυτότητας; Καὶ πῶς πρέπει νὰ νομίζομε ὅτι θὰ εἶναι οἱ ψυχὲς καὶ τὰ σώματα; Σ' αὐτὸ μπορεῖ ν' ἀπαντήσει κανεὶς εὔστοχα μ' ἕνα παράδειγμα: Στὴ σωματικὴ ζωή, εἶναι διπλὸς ὁ λόγος τῆς τροφῆς. Ὁ ἕνας εἶναι γιὰ νὰ αὐξηθεῖ τὸ σῶμα καὶ ὁ ἄλλος γιὰ νὰ συντηρηθεῖ. Μέχρις ὅτου ὁλοκληρωθεῖ ἡ σωματική μας ἀνάπτυξη, τρεφόμαστε γιὰ αὔξηση, ὅταν ὅμως τὸ σῶμα σταματήσει νὰ μεγαλώνει, δὲν τρέφεται πλέον γιὰ αὔξηση, ἀλλὰ γιὰ συντήρηση. Ἔτσι καὶ στὴν ψυχή, διπλὸς εἶναι ὁ λόγος τῆς τροφῆς. Γιατὶ καθὼς προχωρεῖ, τρέφεται μὲ τὶς ἀρετὲς καὶ τὶς θεωρίες, μέχρις ὅτου, ἀφοῦ περάσει ὅλα τὰ ὄντα, φτάσει τὸ μέτρο τῆς ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ[200]. Καὶ ὅταν φτάσει σ' αὐτό, σταματᾶ κάθε πρόοδος πρὸς ἀνάπτυξη καὶ αὔξηση μὲ τὰ μέσα αὐτὰ καὶ τρέφεται κατὰ τρόπο ἄμεσο μὲ αὐτὸ ποὺ ὑπερβαίνει τὴ νόηση. Καὶ γι' αὐτό, τὸ εἶδος τῆς ἄφθαρτης τροφῆς ὑπερβαίνει τὴν αὔξηση καὶ εἶναι γιὰ νὰ συντηρηθεῖ ἡ θεοειδὴς τελειότητα ποὺ δόθηκε στὴν ψυχὴ καὶ νὰ φανερωθοῦν οἱ ἄπειρες λαμπρότητες τῆς τροφῆς ἐκείνης. Μὲ αὐτὴν ἡ ψυχὴ δέχεται τὴν παντοτινὴ καὶ ἀμετάβλητη εὐδαιμονία ποὺ ἦρθε σ' αὐτήν, καὶ γίνεται θεὸς μὲ τὴ μέθεξη τῆς θείας χάρης, παύοντας κάθε ἐνέργεια τοῦ νοῦ καὶ τῆς αἰσθήσεώς της, μαζὶ καὶ τὶς φυσικὲς ἐνέργειες τοῦ σώματος, καθὼς κι αὐτὸ θεώθηκε μαζὶ μ' αὐτὴν κατὰ τὴ μέθεξη τῆς θεώσεως ποὺ τοῦ ἀναλογεῖ. Ἔτσι διὰ μέσου καὶ τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος φαίνεται μόνον ὁ Θεός, ἐπειδὴ τὰ φυσικά τους γνωρίσματα ἔχουν παραμεριστεῖ ἀπὸ τὴν ὑπερβολὴ τῆς δόξας.

89. Κάποιοι φιλομαθεῖς ζητοῦν νὰ μάθουν πῶς θὰ διαφέρουν μεταξύ τους τὰ αἰώνια καταλύματα καὶ ἀγαθὰ ποὺ ὑποσχέθηκε ὁ Θεός: κατὰ τὴν τοπικὴ ὑπόσταση, ἢ νοητῶς κατὰ τὴν ποιότητα καὶ ποσότητα ποὺ προσιδιάζουν σὲ κάθε πνευματικὸ κατάλυμα; Ἄλλοι πιστεύουν τὸ πρῶτο, ἄλλοι τὸ δεύτερο. Ἐκεῖνος ὅμως ποὺ γνώρισε τί θὰ πεῖ «ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ εἶναι

191. Α' Κορ. 12, 27. 192. Ἑβρ. 9, 26. 193. Ἐφ. 2, 7. 194. Ψαλμ. 83, 5. 195. Ψαλμ. 9, 6. 196. Β' Τιμ. 1, 9. 197. Γεν. 9, 12. 198. Ἐξ. 15, 18.

199. Α' Κορ. 13, 12. 200. Ἐφ. 4, 13. 201. Κολ. 2, 3.

μέσα σας»[202], καὶ τί θὰ πεῖ «στὸν Πατέρα μου ὑπάρχουν πολλὰ καταλύματα»[203], θὰ παραδεχθεῖ μᾶλλον τὸ δεύτερο.

90. Κάποιοι ζητοῦν νὰ μάθουν ποιὰ διαφορὰ ἔχει ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν. Διαφέρουν μεταξύ τους οὐσιαστικὰ ἢ νοητῶς; Σ' αὐτοὺς πρέπει νὰ ποῦμε ὅτι διαφέρουν ὄχι οὐσιαστικά, ἀλλὰ νοητῶς. Γιατὶ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν εἶναι ἡ κατανόηση τῆς προαιώνιας ἀκέραιης γνώσεως τῶν ὄντων ποὺ βρίσκεται στὸ Θεό, σύμφωνα μὲ τοὺς λόγους τους. Ἐνῶ ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ εἶναι μετάδοση κατὰ χάρη, τῶν ἀγαθῶν τὰ ὁποῖα φύσει ἔχει ὁ Θεός. Ἡ πρώτη θὰ συμβεῖ κατὰ τὸ τέλος τῶν ὄντων, ἐνῶ ἡ ἄλλη θὰ εἶναι νοερή, μετὰ τὸ τέλος τῶν ὄντων.

91. Ὁ λόγος «πλησίασε ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν»[204] δὲ σημαίνει, νομίζω, χρονικὸ περιορισμό. Γιατὶ αὐτὴ δὲν ἔρχεται κατὰ τρόπο ποὺ νὰ παρατηρεῖται, οὔτε θὰ ποῦν: «Νάτην ἐδῶ, νάτην ἐκεῖ»[205], ἀλλὰ ἀναφέρεται στὴ σχέση τῶν ἀξίων πρὸς αὐτὴν ἀνάλογα μὲ τὴν κατάστασή τους. Γιατὶ λέει: «Ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ εἶναι μέσα σας»[202].

92. Ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν βρίσκεται ὡς δυνατότητα σὲ ὅλους ὅσοι πιστεύουν, ἐνεργοποιεῖται ὅμως σ' ἐκείνους ποὺ ἀπέβαλαν θεληματικὰ ὅλη τὴ φυσικὴ ζωὴ τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος καὶ ἀπόκτησαν μόνο τὴ ζωὴ τοῦ Πνεύματος καὶ μποροῦν νὰ λένε: «Δὲ ζῶ πιὰ ἐγώ, ἀλλὰ μέσα μου ζεῖ ὁ Χριστός»[206].

93. Μερικοὶ λένε ὅτι ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν εἶναι ἡ ζωὴ τῶν ἀξίων στοὺς οὐρανούς. Ἄλλοι, ὅτι εἶναι ἡ ὅμοια μὲ τῶν ἀγγέλων κατάσταση τῶν σωζομένων. Ἄλλοι, ὅτι εἶναι αὐτὴ ἡ μορφὴ τῆς θεϊκῆς ὡραιότητας ἐκείνων ποὺ φόρεσαν τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου[207]. Συμπίπτουν, νομίζω, μὲ τὴν ἀλήθεια καὶ οἱ τρεῖς αὐτὲς γνῶμες. Γιατὶ σὲ ὅλους ἀνάλογα μὲ τὴν ποιότητα καὶ τὴν ποσότητα τῆς δικαιοσύνης τους δίνεται ἡ μελλοντικὴ χάρη.

94. Ἕως ὅτου κανείς, κατὰ τὴν πρακτικὴ φιλοσοφία, περνᾶ μὲ ἀνδρεία τοὺς θείους ἀγῶνες, κατέχει κοντά του τὸν Λόγο, ὁ ὁποῖος ἦρθε στὸν κόσμο ἀπὸ τὸν Πατέρα μέσω τῶν ἐντολῶν. Ὅταν ὅμως ἀφήσει τὴν ἔμπρακτη πάλη κατὰ τῶν παθῶν, ἐπειδὴ ἀποδείχθηκε νικητὴς τῶν παθῶν καὶ τῶν δαιμόνων, καὶ περάσει μὲ τὴ θεωρία στὴ γνωστικὴ φιλοσοφία, ἐπιτρέπει στὸ Λόγο μυστικὰ νὰ ἀφήσει πάλι τὸν κόσμο καὶ νὰ πορευθεῖ πρὸς τὸν Πατέρα. Γι' αὐτὸ λέει ὁ Κύριος στοὺς μαθητές: «Ἐσεῖς μὲ ἀγαπήσατε καὶ πιστέψατε ὅτι ἐγὼ ἦρθα ἀπὸ τὸ Θεό. Ξεκίνησα ἀπὸ τὸν Πατέρα καὶ ἦρθα στὸν κόσμο. Ἀφήνω πάλι τὸν κόσμο καὶ πορεύομαι πρὸς τὸν Πατέρα»[208]. Κόσμο ἴσως νὰ εἶπε τὴν ἐπίπονη ἐργασία τῶν ἀρετῶν κατὰ τὴν πρακτικὴ ἄσκηση, καὶ πατέρα τὴν ὑπερκόσμια καὶ ἐλεύθερη ἀπὸ κάθε ὑλικὸ φρόνημα κατάσταση τοῦ νοῦ, κατὰ τὴν ὁποία ἔρχεται μέσα μας ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ παύει τὴ μάχη ἐναντίον τῶν παθῶν καὶ τῶν δαιμόνων.

202. Λουκ. 17, 21. 203. Ἰω. 14, 2. 204. Ματθ. 3, 2· 4, 17. 205. Λουκ. 17, 20-21. 206. Γαλ. 2, 20. 207. Α' Κορ. 15, 49. 208. Ἰω. 16, 27-28.

95. Ἐκεῖνος ποὺ μπόρεσε μὲ τὴν πρακτικὴ ἄσκηση νὰ νεκρώσει τὰ μέλη του ποὺ ἐπιθυμοῦν τὰ γήινα[209] καὶ νὰ νικήσει μὲ τὶς ἐντολὲς τὸν κόσμο τῶν παθῶν ποὺ βρίσκεται μέσα του, δὲ θὰ ἔχει στὸ ἑξῆς καμιὰ θλίψη, γιατὶ ἄφησε τὸν κόσμο καὶ ἑνώθηκε μὲ τὸν Χριστό, ὁ ὁποῖος νίκησε τὸν κόσμο τῶν παθῶν καὶ χορηγεῖ κάθε εἰρήνη. Ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἄφησε τὴν ἐμπαθὴ προσκόλληση στὰ ὑλικά, θὰ ἔχει διαρκῶς θλίψη, γιατὶ ἀλλάζει ἡ διάθεσή του μαζὶ μὲ τὰ ὑλικὰ ποὺ ἀλλάζουν ἀπὸ τὴ φύση τους. Ἐκεῖνος ὅμως ποὺ ἔφτασε στὸ Χριστό, δὲν αἰσθάνεται ὁλότελα καμία ὑλικὴ μεταβολή. Γι' αὐτὸ λέει ὁ Κύριος: «Σᾶς τὰ εἶπα αὐτὰ γιὰ νὰ ἔχετε εἰρήνη μαζί μου. Θὰ ἔχετε θλίψη μέσα στὸν κόσμο· ἀλλὰ νὰ ἔχετε θάρρος, ἐγὼ νίκησα τὸν κόσμο»[210]. Δηλαδή, σ' ἐμένα, τὸ Λόγο τῆς ἀρετῆς, ἔχετε εἰρήνη, ἐλεύθεροι ἀπὸ τὸν στροβιλισμὸ καὶ τὴν ταραχὴ τῶν ὑλικῶν παθῶν καὶ πραγμάτων. Στὸν κόσμο ὅμως, δηλαδὴ στὴν ἐμπαθὴ προσκόλληση στὰ ὑλικά, θὰ ἔχετε θλίψη λόγω τῆς ἀκατάπαυστης μεταβολῆς τους. Γιατὶ ἔχουν θλίψη καὶ οἱ δύο, καὶ ἐκεῖνος ποὺ ἐργάζεται τὴν ἀρετή, γιὰ τὸν κόπο ποὺ τὴ συνοδεύει, καὶ ἐκεῖνος ποὺ ἀγαπᾶ τὸν κόσμο, γιὰ τὴν ἀποτυχία τῶν ὑλικῶν. Ὁ ἕνας ὅμως ἔχει θλίψη σωτήρια, ἐνῶ ὁ δεύτερος, καταστρεπτικὴ καὶ ὀλέθρια. Καὶ τῶν δύο ἀνάπαυση εἶναι ὁ Κύριος. Τὸν πρῶτο τὸν ἀναπαύει ἀπὸ τοὺς κόπους τῶν ἀρετῶν μὲ τὴν ἀπάθεια κατὰ τὴ θεωρία· ἀπὸ τὸν δεύτερο ἀφαιρεῖ τὴν προσκόλληση πρὸς τὰ ὑλικὰ μὲ τὴ μετάνοια.

96. Ἡ διατύπωση τῆς κατηγορίας ἐναντίον τοῦ Σωτήρα στὴν ἐπιγραφὴ τοῦ Σταυροῦ, δίδαξε καθαρὰ ὅτι Αὐτὸς ποὺ σταυρώθηκε εἶναι Κύριος καὶ βασιλεὺς τῆς πρακτικῆς καὶ τῆς φυσικῆς καὶ τῆς θεολογικῆς φιλοσοφίας. Γιατὶ λέγεται ὅτι ἦταν γραμμένη στὰ Ρωμαϊκά, στὰ Ἑλληνικὰ καὶ στὰ Ἑβραϊκά[211]. Μὲ τὰ Ρωμαϊκὰ νοῶ τὴν πρακτικὴ ἀρετή, ἀφοῦ ἡ ρωμαϊκὴ βασιλεία κατὰ τὸν Δανιὴλ ὁρίζεται ὅτι εἶναι ἡ πιὸ ἀνδρεία ἀπ' ὅλες τὶς βασιλεῖες τοῦ κόσμου[212]· καὶ γνώρισμα τῆς πρακτικῆς, παραπάνω ἀπὸ κάθε ἄλλο, εἶναι ἡ ἀνδρεία. Μὲ τὰ Ἑλληνικά, τὴ φυσικὴ θεωρία, γιατὶ τὸ ἔθνος τῶν Ἑλλήνων περισσότερο ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους ἀσχολήθηκε μὲ τὴ φυσικὴ φιλοσοφία. Μὲ τὰ Ἑβραϊκά, τὴ θεολογικὴ μυσταγωγία, γιατὶ τὸ ἔθνος αὐτὸ προφανῶς ἦταν ἀνέκαθεν ἀφιερωμένο μέσω τῶν Πατριαρχῶν στὸ Θεό.

97. Πρέπει νὰ εἴμαστε ὄχι μόνο φονευτὲς τῶν σωματικῶν παθῶν, ἀλλὰ καὶ ἐξολοθρευτὲς τῶν ἐμπαθῶν λογισμῶν τῆς ψυχῆς, σύμφωνα μὲ τὸν ἅγιο ποὺ λέει: «Τὰ πρωινὰ σκότωνα ὅλους τοὺς ἁμαρτωλοὺς τῆς γῆς, γιὰ νὰ ἐξολοθρεύσω ἀπὸ τὴν πόλη τοῦ Κυρίου ὅλους ὅσοι κάνουν ἄνομα ἔργα»[213], δηλαδὴ τὰ πάθη τοῦ σώματος καὶ τοὺς ἄνομους λογισμοὺς τῆς ψυχῆς.

98. Ἐκεῖνος ποὺ διατήρησε ἀκέραιη τὴν ὁδὸ τῶν ἀρετῶν, μὲ εὐσεβὴ καὶ ὀρθὴ γνώση, χωρὶς νὰ κλίνει δεξιὰ ἢ ἀριστερά, αὐτὸς θὰ γνωρίσει τὴν

209. Κολ. 3, 5. 210. Ἰω. 16, 33. 211. Ἰω. 19, 20. 212. Δαν. 2, 40. 213. Ψαλμ. 100, 8.

παρουσία τοῦ Θεοῦ πρὸς αὐτὸν μὲ τὴν ἀπάθεια. Γιατὶ λέει ὁ ψαλμωδός: «Θά ψάλω καὶ θὰ κατανοήσω μὲ ἄμεμπτο τρόπο ζωῆς πότε θὰ ἔρθεις πρὸς ἐμένα»[214]. Μὲ τὸν ψαλμὸ φανερώνει τὴν ἐνάρετη πράξη, ἐνῶ μὲ τὴν κατανόηση τὴ γνωστικὴ ἐπιστήμη ποὺ προξενεῖται ἀπὸ τὴν ἀρετὴ καὶ ποὺ μ' αὐτὴν αἰσθάνεται χανεὶς τὴ θεία παρουσία. Κι ἐκεῖνος ποὺ ξαγρυπνώντας στὶς ἀρετὲς περιμένει τὸν Κύριό του, εἶναι πιστὸς καὶ ἀγαθός.

99. Δὲν πρέπει ὁ ἀρχάριος στὴν εὐσέβεια, νὰ ὁδηγεῖται πρὸς τὴν πράξη τῶν ἐντολῶν μόνο μὲ τὴν ἀγαθότητα, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴ μνήμη τῶν δίκαιων κρίσεων τοῦ Θεοῦ νὰ ἀγωνιστεῖ μὲ βία ἐντονότερα, ὥστε ὄχι μόνο νὰ ἀγαπᾶ τὰ θεῖα μὲ πόθο, ἀλλὰ καὶ νὰ ἀπέχει ἀπὸ τὴν κακία ἀπὸ φόβο. Γιατὶ λέει: «Τὴν εὐσπλαχνία καὶ τὴ δικαιοσύνη Σου θὰ ψάλω, Κύριε»[215]. Ἔτσι καὶ θὰ ψάλλει μ' εὐχαρίστηση στὸ Θεὸ ἀπὸ τὸν πόθο, καὶ θὰ ἀντέχει στὴν ὑμνωδία καθὼς θὰ χαλυβδώνεται ἀπὸ τὸ φόβο.

100. Ἐκεῖνος ποὺ μὲ τὴν ἀρετὴ καὶ τὴ γνώση ἐναρμόνισε τὸ σῶμα πρὸς τὴν ψυχή, ἔγινε κιθάρα τοῦ Θεοῦ καὶ ναὸς καὶ αὐλός. Ἔγινε κιθάρα, γιατὶ φύλαξε καλῶς τὴν ἁρμονία τῶν ἀρετῶν. Αὐλός, γιατὶ μὲ τὶς θεῖες θεωρίες δέχεται τὴν ἔμπνευση τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Καὶ ναός, γιατὶ λόγω τῆς καθαρότητας τοῦ νοῦ του ἔγινε κατοικητήριο τοῦ Λόγου.

214. Ψαλμ. 100, 2.

215. Ψαλμ. 100, 1.

Διάφορα κεφάλαια περὶ Θεολογίας, Οἰκονομίας, ἀρετῆς καὶ κακίας.

Τρίτη ἑκατοντάδα*

Ἕνα εἶναι τὸ πάνω ἀπὸ ἄναρχο καὶ πάνω ἀπὸ οὐσία Ἀγαθό, ἡ Ἁγία Τρισυπόστατη Μονάδα, Πατέρας, Υἱὸς καὶ Ἅγιο Πνεῦμα· μιὰ ἄπειρη συμφυΐα τριῶν ἀπείρων. Ἔχει ἐντελῶς ἀπλησίαστο ἀπ' ὅλα τὰ ὄντα τὸν λόγο τοῦ εἶναι της, τοῦ πῶς ὑπάρχει, τοῦ τί καὶ ποιό εἶναι. Ξεφεύγει ἀπὸ κάθε νόηση ὅσων νοοῦν, ἀφοῦ δὲν ἐξέρχεται διόλου ἀπὸ τὴν κατὰ φύση κρύφια ἐσωτερικότητά της, καὶ ἀφοῦ ἁπλώνεται πέρα ἀπὸ κάθε γνώση ὅλων τῶν γνώσεων.

2. Αὐτὸ ποὺ στὴν οὐσία Του εἶναι ἀπόλυτα ἀγαθό, εἶναι ἐκεῖνο ποὺ μήτε ἀρχὴ ἔχει, μήτε τέλος, μήτε αἰτία τῆς ὑπάρξεως, μήτε ὁποιαδήποτε ὡς πρὸς τὴν ὕπαρξή Του κίνηση πρὸς κάποια αἰτία. Ἐκεῖνο ποὺ δὲν εἶναι ἔτσι, οὔτε ὑπάρχει ἀπόλυτα, ἀφοῦ ἔχει ἀρχὴ καὶ τέλος καὶ αἰτία ὑπάρξεως καὶ τὴ σχετικὴ μὲ τὴν ὕπαρξη κίνηση πρὸς κάποια αἰτία. Αὐτὸ ποὺ δὲν ὑπάρχει ἀπόλυτα, καὶ ἂν λέγεται ὅτι ὑπάρχει, κατὰ μέθεξη καὶ ἐπειδὴ θέλει τὸ ἀπόλυτο ὂν καὶ ὑπάρχει καὶ λέγεται.

3. Ἂν ὁ Λόγος προηγεῖται καὶ κατευθύνει τὴ δημιουργία τῶν ὄντων, τότε οὔτε ὑπῆρχε, οὔτε ὑπάρχει, οὔτε θὰ ὑπάρξει λόγος ἀνώτερος τοῦ Λόγου. Ὁ Λόγος δὲν εἶναι χωρὶς νοῦ ἢ χωρὶς ζωή, ἀλλὰ μὲ νοῦ καὶ ζωή, ἀφοῦ ἔχει τὸν Πατέρα ὡς νοῦ ποὺ ὑφίσταται κατ' οὐσίαν καὶ ὁ ὁποῖος Τὸν γεννᾶ, καὶ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα ὡς ζωὴ ποὺ ὑφίσταται κατ' οὐσίαν καὶ συνυπάρχει μ' Αὐτόν.

4. Ἕνας Θεὸς ὑπάρχει, Πατέρας ποὺ γέννησε ἕναν Υἱό, καὶ πηγὴ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Εἶναι Μονάδα ποὺ δὲ συγχέεται καὶ Τριάδα ποὺ δὲ διαιρεῖται· ἄναρχος Νοῦς, μόνος γεννήτορας κατὰ τὴν οὐσία τοῦ μόνου ἄναρχου Λόγου καὶ πηγὴ τῆς μόνης προαιώνιας ζωῆς, δηλαδὴ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

5. Ὁ Θεὸς εἶναι ἕνας γιατὶ μία εἶναι ἡ θεότητα. Εἶναι Μονάδα ἄναρχη, ἁπλή, πάνω ἀπὸ κάθε οὐσία, ἀμέριστη καὶ ἀδιαίρετη. Ἡ ἴδια εἶναι καὶ Μονάδα καὶ Τριάδα κτλ.

6. Ἂν κάθε μετοχὴ (σὲ κάποια κατάσταση) προηγεῖται στὴ νόηση ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ μετέχουν, τότε εἶναι φανερὸ ὅτι ἡ Αἰτία τῶν ὄντων εἶναι ἀσυγκρίτως καὶ μὲ κάθε τρόπο πάνω ἀπὸ τὰ ὄντα, ἐπειδὴ κατὰ φύση προϋπάρ-

* Οἱ ἑπόμενες πέντε ἑκατοντάδες (τρίτη ἕως ἕβδομη), ἂν καὶ στὴ Φιλοκαλία ἀκολουθοῦν στὴν ἀρίθμηση τὶς δύο ἑκατοντάδες κεφαλαίων πρὸς τὸ Θαλάσσιο, ἀποτελοῦν ἀνεξάρτητο ἔργο τοῦ ἁγίου Μαξίμου.

χει καὶ νοεῖται πρὶν ἀπὸ τὰ ὄντα. Δὲν ὑπάρχει δηλαδὴ ὡς οὐσία σὲ συμβεβηκότα, γιατὶ τότε τὸ θεῖο θὰ ἀποδειχθεῖ κάτι σύνθετο, ποὺ ἔχει γιὰ συμπλήρωση τῆς ὑπάρξεώς Του τὴν ὕπαρξη τῶν ὄντων· ἀλλὰ ὑπάρχει ὡς ἡ ὑπερουσιότητα τῆς οὐσίας. Γιατὶ ἂν οἱ τέχνες ἐφεῦραν τὰ σχήματα τῶν προϊόντων τους καὶ ἡ φύση γενικὰ τὶς μορφὲς ὅσων περιέχει, πολὺ περισσότερο ὁ Θεὸς ἔφερε ἀπὸ τὴν ἀνυπαρξία στὴν ὕπαρξη τὶς οὐσίες τῶν ὄντων, ἀφοῦ εἶναι ὑπερούσιος, ἢ μᾶλλον, εἶναι καὶ ἀπὸ κάθε ἔννοια ὑπερουσιότητας ἀπείρως πιὸ πάνω. Αὐτὸς εἶναι ποὺ συνέζευξε τὶς τέχνες μὲ τὶς ἐπιστῆμες πρὸς ἐξεύρεση σχημάτων, καὶ ἔδωσε στὴ φύση τὴν ἐνέργεια μὲ τὴν ὁποία δημιουργοῦνται οἱ διάφορες μορφές, καὶ στὶς οὐσίες ἔδωσε τὴν ὕπαρξη, ὅποια εἶναι αὐτή.

7. Αὐτὸς ποὺ δὲν εἶναι μεθεκτὸς ἀπὸ τὰ ὄντα κατὰ τὴν οὐσία Του, ἀλλὰ θέλει νὰ μετέχεται μὲ ἄλλο τρόπο ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ μποροῦν, δὲν ἀπομακρύνεται διόλου ἀπὸ τὴν κρυφιότητα τῆς οὐσίας Του. Ὁπότε καὶ αὐτὸς ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον μετέχεται θεληματικά, ὅπως Αὐτὸς γνωρίζει, εἶναι γιὰ πάντα σὲ ὅλους ἀφανέρωτος. Ἔτσι καὶ θέλοντας ἔφερε στὴν ὕπαρξη ἐκεῖνα ποὺ μετέχουν, κατὰ τὸ λόγο ποὺ Ἐκεῖνος γνωρίζει ἀπὸ ὑπερβολικὴ δύναμη τῆς ἀγαθότητάς Του. Αὐτὸ λοιπὸν ποὺ ἔγινε μὲ τὴ θέληση τοῦ Δημιουργοῦ του, δὲν μπορεῖ ποτὲ νὰ εἶναι συνάναρχο μὲ Ἐκεῖνον ποὺ θέλησε νὰ τὸ κατασκευάσει.

8. Ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ ποὺ γεννήθηκε μιὰ φορὰ κατὰ σάρκα, γεννιέται θεληματικὰ πάντοτε κατὰ πνεῦμα ἀπὸ φιλανθρωπία γιὰ ὅποιους θέλουν· καὶ γίνεται βρέφος καὶ σχηματίζει τὸν ἑαυτό Του μέσα τους μὲ τὶς ἀρετές. Καὶ φαίνεται τόσο, ὅσο γνωρίζει ὅτι μπορεῖ νὰ Τὸν δεῖ ἐκεῖνος ποὺ Τὸν δέχεται. Δὲν μικραίνει τὴ φανέρωση τοῦ μεγαλείου Του ἀπὸ φθόνο, ἀλλὰ μετρᾶ ἀκριβῶς τὴ δύναμη ἐκείνων ποὺ θέλουν νὰ Τὸν βλέπουν. Ἔτσι πάντοτε καὶ ἐνῶ φαίνεται ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ μὲ τοὺς τρόπους ποὺ μετέχεται, μένει πάντοτε λόγῳ τῆς ὑπερβολῆς τοῦ μυστηρίου, ἀθέατος. Γι' αὐτό, ἀφοῦ μελέτησε μὲ σοφία τὴ δύναμη τοῦ μυστηρίου ὁ θεῖος Ἀπόστολος, λέει: «Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἶναι ὁ ἴδιος χθὲς καὶ σήμερα καὶ στοὺς αἰῶνες»[1], ἐπειδὴ γνωρίζει ὅτι τὸ μυστήριο εἶναι πάντα νέο καὶ ποτὲ δὲν παλιώνει μὲ τὸ νὰ περιληφθεῖ ἀπὸ νοῦ.

9. Ὁ Χριστὸς ὁ Θεὸς γεννιέται καὶ γίνεται ἄνθρωπος μὲ τὴν πρόσληψη σάρκας ποὺ ἔχει νοερὴ ψυχή, Αὐτὸς ποὺ ἔδωσε στὰ ὄντα τὴν ὕπαρξη ἀπὸ τὴν ἀνυπαρξία. Τὸν γέννησε Παρθένος ὑπὲρ φύση, χωρὶς νὰ καταστρέψει κανένα ἀπὸ τὰ γνωρίσματα τῆς παρθενίας. Γιατὶ ὅπως Αὐτὸς ἔγινε ἄνθρωπος χωρὶς νὰ μεταβάλει τὴν θεία Του φύση ἢ νὰ χάσει τὴ δύναμή Του, ἔτσι καὶ ἐκείνη ποὺ Τὸν γέννησε, καὶ Μητέρα τὴν κάνει καὶ Παρθένο τὴ διατηρεῖ. Ἑρμηνεύει θαῦμα μὲ θαῦμα καὶ συγχρόνως κρύβει τὸ ἕνα θαῦμα μὲ τὸ

1. Ἑβρ. 13, 8.

ἄλλο, ἐπειδὴ ἀπὸ τὸν ἑαυτό του ὁ Θεὸς εἶναι κατὰ τὴν οὐσία πάντοτε μυστήριο καὶ βγάζει τόσο τὸν ἑαυτό Του ἀπὸ τὴ φυσικὴ κρυφιότητα, ὅσο γιὰ νὰ τὴν κάνει μὲ τὴ φανέρωση ἀκόμα πιὸ πολὺ κρύφια. Καὶ τόσο πάλι κάνει μητέρα τὴν Παρθένο ποὺ Τὸν γέννησε, ὅσο γιὰ νὰ γίνουν μὲ τὴν κύηση ἄλυτα τὰ δεσμὰ τῆς παρθενίας.

10. Οἱ φύσεις καινοτομοῦνται καὶ ὁ Θεὸς γίνεται ἄνθρωπος. Δὲν εἶναι μόνο ἡ θεία φύση, ἡ σταθερὴ καὶ ἀκίνητη, ποὺ κινεῖται πρὸς τὴν κινούμενη καὶ ἄστατη ἀνθρώπινη φύση γιὰ νὰ τὴν σταματήσει ἀπὸ τὴ φορά της· οὔτε μόνο ἡ ἀνθρώπινη φύση ποὺ χωρὶς καταβολὴ σπέρματος σχηματίζει ὑπὲρ φύση σάρκα, ἡ ὁποία τελειοποιεῖται μὲ τὸ λόγο ὥστε νὰ σταθεῖ ἀπὸ τὴ φορά της· ἀλλὰ εἶναι καὶ τὸ ἄστρο ἀπὸ τὴν ἀνατολὴ ποὺ φαίνεται τὴν ἡμέρα καὶ ὁδηγεῖ τοὺς Μάγους[2] στὸν τόπο τῆς Σαρκώσεως τοῦ Λόγου, γιὰ νὰ δείξει μυστικὰ ὅτι ὁ λόγος ποὺ ὑπῆρχε στὸ Νόμο καὶ τοὺς προφῆτες νικᾶ τὴν αἴσθηση καὶ ὁδηγεῖ τὰ ἔθνη πρὸς τὸ μέγιστο φῶς τῆς ἐπιγνώσεως. Γιατὶ ὁλοκάθαρα ὁ λόγος τοῦ Νόμου καὶ τῶν προφητῶν, ὅταν κατανοεῖται μ' εὐλάβεια, σὰν ἄστρο ὁδηγεῖ πρὸς τὴν ἐπίγνωση τοῦ σαρκωμένου Λόγου ὅσους σύμφωνα μὲ τὴν προαίρεσή τους εἶναι χαλεσμένοι ἀπὸ τὴ χάρη.

11. Μὲ τὴ θέλησή μου ἐγὼ ὁ ἄνθρωπος ἔχω παραβεῖ τὴν ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ καὶ ὁ διάβολος, δελεάζοντάς με μὲ τὴν ἐλπίδα τῆς θεότητας[3] ἔσυρε τὴ σταθερότητα τῆς φύσεώς μου κάτω πρὸς τὴν ἡδονὴ καὶ καμάρωνε ποὺ μ' αὐτὴ ἔφερε τὸ θάνατο, ἀπολαμβάνοντας τὴ φθορὰ τῆς φύσεως. Γι' αὐτὸ ὁ Θεὸς γίνεται τέλειος ἄνθρωπος, χωρὶς νὰ παραλείψει τίποτε ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη φύση, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἁμαρτία, ἡ ὁποία ἐξάλλου δὲν ἀνῆκε στὴν ἀνθρώπινη φύση. Ἤθελε προβάλλοντας τὴ σάρκα, νὰ δελεάσει τὸν ἄπληστο δράκοντα καὶ νὰ τὸν ἐρεθίσει ὥστε ν' ἀνοίξει τὸ στόμα του καὶ νὰ καταπιεῖ τὴ σάρκα, γιὰ νὰ τοῦ γίνει δηλητήριο καταστρέφοντάς τον ὁλότελα μὲ τὴ δύναμη τῆς θεότητας ποὺ ἔκρυβε μέσα της· στὴν ἀνθρώπινη φύση ὅμως νὰ γίνει φάρμακο, ἐπαναφέροντάς την στὴν ἀρχικὴ χάρη μὲ τὴ δύναμη πάλι τῆς θεότητας ποὺ αὐτὴ εἶχε. Γιατὶ ὅπως ὁ διάβολος ἔχυσε τὸ δηλητήριό του στὸ δένδρο τῆς γνώσεως καὶ διέφθειρε τὴν ἀνθρώπινη φύση ποὺ γεύθηκε ἀπὸ αὐτό, ἔτσι καὶ ὁ ἴδιος, ὅταν θέλησε νὰ φάει τὴ σάρκα τοῦ Κυρίου, ἐξολοθρεύτηκε μὲ τὴ δύναμη τῆς θεότητας ποὺ εἶχε μέσα της.

12. Τὸ μέγα μυστήριο τῆς Ἐνανθρωπήσεως, μένει πάντοτε μυστήριο. Ὄχι μόνο γιατί, καθὼς φανερώνεται ἀνάλογα μὲ τὴ δύναμη ὅσων σώζονται ἀπὸ αὐτό, κρύβει μυστικὸ βάθος μεγαλύτερο ἀπ' ὅ,τι φανερώνεται, ἀλλὰ γιατὶ καὶ αὐτὸ ποὺ φάνηκε, μένει ἀκόμη τελείως ἀπόκρυφο καὶ μὲ κανένα τρόπο δὲν γνωρίζεται ὅπως εἶναι. Ἂς μὴ θεωρηθεῖ παράδοξο τὸ λεγόμενο. Γιατὶ ὁ Θεὸς ὄντας ὑπερούσιος καὶ πολὺ πιὸ πάνω ἀπὸ κάθε ὑπερουσιότητα, ἀφοῦ θέλησε νὰ λάβει οὐσία, τὸ ἔκανε μὲ τρόπο ὑπερούσιο. Γι' αὐτό, ἐνῶ

2. Ματθ. 2, 2-10. 3. Γεν. 3, 5.

ὡς φιλάνθρωπος ἔγινε ἀληθινὰ ἄνθρωπος ἀπὸ τὴν οὐσία τῶν ἀνθρώπων μὲ τρόπο ποὺ ὑπερβαίνει τὸν ἄνθρωπο, ἐξακολουθεῖ νὰ ἔχει γιὰ πάντα ἀφανέρωτο τὸν τρόπο τοῦ πῶς ἔγινε ἄνθρωπος. Γιατὶ ἔγινε ἄνθρωπος μὲ τρόπο ποὺ ὑπερβαίνει τὸν ἄνθρωπο.

13. Ἂς παρατηρήσομε μὲ πίστη τὸ μυστήριο τῆς θείας ἐνανθρωπήσεως καὶ ἂς δοξάσομε μόνο μὲ ἁπλότητα Ἐκεῖνον ποὺ εὐδόκησε νὰ γίνει αὐτὸ γιὰ μᾶς. Γιατὶ ποιὸς μπορεῖ, θαρρώντας σὲ λογικὲς ἀποδείξεις, νὰ πεῖ πῶς γίνεται σύλληψη τοῦ Θεοῦ Λόγου; Πῶς γίνεται σχηματισμὸς σάρκας χωρὶς σπορά; Πῶς γίνεται γέννηση χωρὶς φθορὰ τῆς παρθενίας; Πῶς εἶναι μητέρα ἐκείνη ποὺ καὶ μετὰ τὸν τοκετὸ ἔμεινε παρθένος; Πῶς ὁ ὑπερτέλειος προόδευε καὶ μεγάλωνε στὸ σῶμα[4]; Πῶς ὁ καθαρὸς βαπτιζόταν[5]; Πῶς ἐκεῖνος ποὺ πεινοῦσε ἔτρεφε τοὺς ἄλλους[6]; Πῶς ἐκεῖνος ποὺ κοπίαζε χάριζε δύναμη[7]; Πῶς ἐκεῖνος ποὺ ἔπασχε ἔκανε θεραπεῖες; Πῶς ἐκεῖνος ποὺ πέθαινε ἔδινε ζωή[8]; Καὶ γιὰ νὰ πῶ τὸ πρῶτο καὶ τὸ τελευταῖο, πῶς ὁ Θεὸς γίνεται ἄνθρωπος; Καὶ τὸ ἀκόμα πιὸ μυστηριῶδες, πῶς βρίσκεται νὰ ἔχει ὑπόσταση οὐσιωδῶς στὴ σάρκα αὐτὸς ποὺ κατὰ τὴν οὐσία εἶναι ὑποστατικῶς ὅλος στὸν Πατέρα; Πῶς ὁ ἴδιος, καὶ ὅλος εἶναι Θεὸς κατὰ φύση, καὶ ὅλος ἔγινε κατὰ φύση ἄνθρωπος, χωρὶς ν' ἀπαρνηθεῖ καθόλου καμία φύση, οὔτε τὴ θεία κατὰ τὴν ὁποία εἶναι Θεός, οὔτε τὴ δική μας κατὰ τὴν ὁποία ἔγινε ἄνθρωπος; Μόνο ἡ πίστη χωρεῖ αὐτὰ τὰ μυστήρια, γιατὶ αὐτὴ κάνει χειροπιαστὰ τὰ πράγματα ποὺ ὑπερβαίνουν τὸ νοῦ καὶ τὴ λογική[9].

14. Παραβαίνοντας τὴν ἐντολὴ ὁ Ἀδάμ, προξένησε τὸ νὰ περιέχει ἡδονὴ ὁ τρόπος δημιουργίας τῆς ἀνθρώπινης φύσεως· ἐξορίζοντας ἀπὸ τὴ φύση τὴν ἡδονὴ ὁ Κύριος, δὲ δέχτηκε τὴ σύλληψη μέσω σπέρματος. Παραβαίνοντας τὴν ἐντολὴ ἡ γυναίκα, ἐπέφερε τὸ νὰ ἀρχίζει μὲ ὀδύνη ἡ ἐμφάνιση τῆς ἀνθρώπινης φύσεως· ἀποτινάζοντας τὴν ὀδύνη ἀπὸ τὴν φύση ὁ Κύριος, δὲν ἐπέτρεψε κατὰ τὴ γέννησή Του νὰ ὑποστεῖ ἡ Παρθένος καμιὰ φθορά. Μ' αὐτὰ ἤθελε νὰ ἀφαιρέσει ἀπὸ τὴν φύση καὶ τὴ θεληματικὴ ἡδονή, καὶ τὴν ἀθέλητη ὀδύνη ποὺ προῆλθε ἀπὸ τὴν ἡδονή, ὥστε νὰ γίνει ἐξολοθρευτὴς αὐτῶν ποὺ δὲ δημιούργησε, καὶ νὰ μᾶς διδάξει μυστικὰ ν' ἀρχίσομε μὲ τὴ βούλησή μας ἄλλη ζωή, ἡ ὁποία ξεκινᾶ ἴσως μὲ ὀδύνη καὶ κόπους, καταλήγει ὅμως ὁπωσδήποτε σὲ θεία ἡδονὴ καὶ ἀπέραντη εὐφροσύνη. Γι' αὐτὸ γίνεται ἄνθρωπος καὶ γεννιέται ὡς ἄνθρωπος ὁ Δημιουργὸς τοῦ ἀνθρώπου, γιὰ νὰ σώσει τὸν ἄνθρωπο· καὶ γιατρεύοντας τὰ πάθη μας μὲ τὰ πάθη Του, νὰ δειχθεῖ ὅτι Αὐτὸς εἶναι «πάθος» τῶν δικῶν μας παθῶν, ποὺ ἀνακαινίζει ὑπὲρ φύση ἀπὸ φιλανθρωπία τὶς πνευματικές μας ἕξεις μέσω τῶν κατὰ σάρκα στερήσεών Του.

4. Λουκ. 2, 52.
5. Ματθ. 3, 16.
6. Ματθ. 1, 2· 11, 16-20· 15, 36-37.
7. Ἰω. 1, 6· Λουκ. 6, 19.
8. Ματθ. 9, 25· Λουκ. 7, 14-15· Ἰω. 11, 43-44.
9. Ἑβρ. 11, 1.

15. Ἐκεῖνος ποὺ μὲ τὸ θεῖο πόθο νίκησε τὴν κλίση τῆς ψυχῆς πρὸς τὸ σῶμα, δὲν περιορίζεται πλέον ἀπὸ τίποτε, ἂν καὶ βρίσκεται στὸ σῶμα. Γιατὶ ὁ Θεὸς ὁ Ὁποῖος ἑλκύει τὴν ἐπιθυμία ἐκείνου ποὺ Τὸν ποθεῖ, εἶναι ἀσύγκριτα πιὸ ὑψηλὸς ἀπ' ὅλα καὶ δὲν ἀφήνει νὰ προσηλώσει τὴν ἐπιθυμία του ἐκεῖνος ποὺ Τὸν ποθεῖ σὲ κάτι ποὺ εἶναι μετὰ τὸ Θεό. Ἂς ποθήσομε λοιπὸν τὸ Θεὸ μὲ ὅλη τὴ δύναμη τῆς φύσεώς μας καὶ ἂς μὴ δεσμεύσομε τὴν προαίρεσή μας σὲ κανένα ἀπὸ τὰ σωματικά. Ἂς ἀνεβοῦμε μὲ τὴν προαίρεσή μας πάνω ἀπὸ ὅλα τὰ ὄντα, αἰσθητὰ καὶ νοητά, καὶ καθόλου ἂς μὴ μειώσει ὁ φυσικός μας περιορισμὸς τὴ θέληση νὰ εἴμαστε μαζὶ μὲ τὸ Θεό, τὸν κατὰ φύση ἀπεριόριστο.

16. Ἡ κακοπάθεια τῶν ἁγίων εἶναι ἀγώνας μεταξὺ φθόνου καὶ ἀρετῆς. Ὁ φθόνος ἀγωνίζεται νὰ ἐπικρατήσει, ἐνῶ ἡ ἀρετὴ ἀγωνίζεται νὰ μείνει ἀνίκητη ὑπομένοντας τὰ πάντα. Ὁ φθόνος ἀγωνίζεται νὰ εὐοδωθεῖ ἡ κακία μὲ τὸ νὰ κάνει κακὸ στοὺς ἐναρέτους, ἐνῶ ἡ ἀρετὴ ἀγωνίζεται νὰ κρατήσει τοὺς ἀγαθούς, ἀκόμη καὶ ἂν δέχονται ἀλλεπάλληλες συμφορές.

17. Ἡ πάλη τῆς ἀρετῆς εἶναι τὸ νὰ ἀγωνίζεται μέσα σὲ κόπους. Ἔπαθλο τῆς νίκης γιὰ ὅσους ὑπομένουν εἶναι ἡ ἀπάθεια τῆς ψυχῆς. Στὴν κατάσταση αὐτὴ ἡ ψυχὴ ἑνώνεται μέσω τῆς ἀγάπης μὲ τὸ Θεὸ καὶ χωρίζεται αὐτοπροαίρετα ἀπὸ τὸ σῶμα καὶ τὸν κόσμο. Γιατὶ ἡ κακοπάθεια τοῦ σώματος, σὲ ὅσους ὑπομένουν, εἶναι εὐρωστία τῆς ψυχῆς.

18. Ἀφοῦ ἐξαπατηθήκαμε ἀπὸ τὴν ἡδονὴ ἐξαρχῆς, προτιμήσαμε τὸν θάνατο ἀπὸ τὴν ἀληθινὴ ζωή. Ἂς ὑπομένομε λοιπὸν εὐχαρίστως τὴν κακοπάθεια τοῦ σώματος ποὺ σκοτώνει τὴν ἡδονή, κι ἔτσι, ἀφοῦ ἀφανίσει ὁ θάνατος τῆς ἡδονῆς τὸν θάνατο ποὺ προῆλθε ἀπ' αὐτήν, νὰ λάβομε πάλι πίσω, ἀγορασμένη μὲ μικροὺς σωματικοὺς κόπους, τὴ ζωὴ ποὺ τὴν πουλήσαμε γιὰ τὴν ἡδονή.

19. Ἂν μὲ τὴν καλοπέραση τῆς σάρκας συμβαίνει ν' αὐξάνει ἡ δύναμη τῆς ἁμαρτίας, εἶναι φανερὸ ὅτι ὅταν αὐτὴ κακοπαθεῖ, ξανανιώνει ἡ δύναμη τῆς ἀρετῆς. Ἂς ὑπομένομε λοιπὸν μὲ γενναιότητα τὴν κακοπάθεια τοῦ σώματος, ἡ ὁποία καθαρίζει τοὺς μολυσμοὺς τῆς ψυχῆς καὶ προξενεῖ τὴν μέλλουσα δόξα. Γιατὶ τὰ παθήματα τοῦ καιροῦ αὐτοῦ δὲν εἶναι ἄξια νὰ συγκριθοῦν μὲ τὴ δόξα ποὺ μέλλει ν' ἀποκαλυφθεῖ σ' ἐμᾶς[10].

20. Οἱ γιατροὶ ποὺ θεραπεύουν τὰ σώματα δὲ δίνουν ἕνα καὶ τὸ αὐτὸ φάρμακο σὲ ὅλους. Ἔτσι καὶ ὁ Θεὸς ποὺ γιατρεύει τὶς ἀσθένειες τῶν ψυχῶν, δὲ γνωρίζει ἕνα μόνο τρόπο θεραπείας ποὺ νὰ ταιριάζει σὲ ὅλες, ἀλλὰ δίνοντας στὴν κάθε ἀσθένεια τὸ κατάλληλο φάρμακο, προξενεῖ τὴ θεραπεία. Ἂς εὐχαριστήσομε λοιπόν, ὅταν θεραπευόμαστε, ἔστω κι ἂν ἔχει ταλαιπωρία ἡ θεραπεία. Γιατὶ τὸ τέλος εἶναι μακάριο.

21. Τίποτε ἄλλο δὲ φανερώνει τὴν κατάσταση τῆς ψυχῆς, ὅσο οἱ ἐπα-

10. Ρωμ. 8, 18.

ναστάσεις τοῦ σώματος ποὺ κακοπαθεῖ, στὶς ὁποῖες ἂν ὑποχωρήσει, θὰ φανεῖ ὅτι προτιμᾶ τὴ σάρκα ἀπὸ τὸ Θεό. Ἂν ὅμως στὰ τινάγματά τους μείνει ἀκλόνητη, τότε θὰ δειχθεῖ ὅτι ἀπὸ τὴ σάρκα προτιμᾶ τὴν ἀρετή, μὲ τὴν ὁποία θὰ ἔρθει νὰ κατοικήσει μέσα της ὁ Θεὸς ποὺ γι' αὐτὴν καταδέχθηκε νὰ πάθει ὡς ἄνθρωπος καὶ ποὺ λέει, ὅπως παλιὰ στοὺς μαθητές: «Ἔχετε θάρρος, ἐγὼ ἔχω νικήσει τὸν κόσμο»[11].

22. Ἂν ὅλοι οἱ ἅγιοι παιδαγωγήθηκαν μὲ κακοπάθειες, ἂς εὐχαριστήσομε κι ἐμεῖς ὅταν παιδαγωγούμαστε μαζί τους, γιὰ νὰ ἀξιωθοῦμε νὰ μετάσχομε καὶ στὴ δόξα τους. Γιατὶ ὅποιον ἀγαπᾶ ὁ Κύριος, τὸν παιδαγωγεῖ, καὶ χτυπᾶ μὲ μαστίγιο ὅποιον παραδέχεται σὰν γιό Του[12].

23. Ὁ Ἀδάμ, ἀφοῦ συγκατατέθηκε στὴν πλευρά του ποὺ τοῦ πρότεινε τὴν ἡδονή, ἔβγαλε ἔξω ἀπὸ τὸν Παράδεισο τὸ ἀνθρώπινο γένος[13]. Καὶ ὁ Κύριος ποὺ ὑπόμεινε τὸν πόνο ἀπὸ τὸ κέντημά της, ἔβαλε τὸν ληστὴ μέσα στὸν Παράδεισο[14]. Ἂς ἀγαπήσομε λοιπὸν τὴν κακοπάθεια τοῦ σώματος, καὶ ἂς μισήσομε τὴν ἡδονή του. Γιατὶ ἡ πρώτη εἰσάγει στὸν Παράδεισο καὶ μᾶς ἀποκαθιστᾶ στὰ ἀγαθά, ἐνῶ ἡ ἄλλη βγάζει ἔξω καὶ χωρίζει ἀπὸ τὰ ἀγαθά.

24. Ἂν ὁ Θεὸς πάσχει κατὰ τὴ σάρκα ἀφοῦ ἔγινε ἄνθρωπος, ποιὸς ὅταν ὑποφέρει, δὲν χαίρεται ποὺ ἔχει τὸ Θεὸ συμμέτοχο τῶν παθημάτων του; Τὸ νὰ συμπάσχει κανεὶς μ' Αὐτὸν προξενεῖ τὴ βασιλεία. Γιατὶ λέει ἀλήθεια ἐκεῖνος ποὺ εἶπε: «Ἐφόσον συμπάσχομε, θὰ δοξαστοῦμε καὶ μαζί Του»[15].

25. Ἂν ὁπωσδήποτε πρέπει νὰ κακοπαθήσομε, ἐπειδὴ ἀναμείχθηκε μὲ τὴν ἀνθρώπινη φύση μέσω τοῦ προπάτορά μας ἡ ἡδονή, ἂς ὑποφέρομε μὲ γενναιότητα καὶ καρτερία τὶς πρόσκαιρες κακοπάθειες, οἱ ὁποῖες καὶ τὸ κεντρὶ τῆς ἡδονῆς τὸ ἀμβλύνουν μέσα μας καὶ μᾶς ἐλευθερώνουν ἀπὸ τὶς αἰώνιες κολάσεις ποὺ μᾶς περιμένουν ἐξαιτίας της.

26. Ὅλων τῶν ἀγαθῶν τὸ τέρμα εἶναι ἡ ἀγάπη, γιατὶ ὁδηγεῖ ἐκείνους ποὺ ζοῦν σύμφωνα μ' αὐτὴ καὶ τοὺς προσφέρει καὶ τοὺς συγκεντρώνει στὸ Θεό, ὁ Ὁποῖος εἶναι τὸ ἀκρότατο ἀγαθὸ καὶ αἴτιος κάθε ἀγαθοῦ, καὶ γιατὶ ἡ ἀγάπη εἶναι πιστὴ καὶ δὲν θὰ πάψει ποτὲ νὰ ὑπάρχει[16]. Ἡ πίστη εἶναι βάση τῶν ἑπομένων, ἐννοῶ τῆς ἐλπίδας καὶ τῆς ἀγάπης, καθὼς κάνει βέβαιη τὴν ἀλήθεια. Ἡ ἐλπίδα εἶναι ἡ δύναμη τῶν ἄκρων, ἐννοῶ τῆς ἀγάπης καὶ τῆς πίστεως, γιατὶ διὰ μέσου του ἑαυτοῦ της κάνει νὰ φανεῖ καὶ στὶς δύο Αὐτὸ ποὺ πιστεύομε καὶ ἀγαποῦμε, καὶ γιατὶ διδάσκει νὰ πορευόμαστε μέσω αὐτῆς πρὸς Αὐτό. Ἡ ἀγάπη τέλος εἶναι ἡ συμπλήρωση τῶν δύο, καθὼς ὅλη ἀγκαλιάζει ὅλο τὸ ἀκρότατο Ἐπιθυμητὸ καὶ δίνει σ' αὐτὲς τὴν παύση τῆς κινήσεως πρὸς Αὐτό, ἀντικαθιστώντας τὴν πίστη στὴν ὕπαρξή Του καὶ τὴν ἐλπίδα στὸν ἐρχομό Του μὲ τὴν ἀπόλαυση τῆς παρουσίας Του διὰ μέσου της.

11. Ἰω. 16, 33. 12. Παροιμ. 3, 12. 13. Γεν. 3, 24. 14. Λουκ. 23, 43. 15. Ρωμ. 8, 17. 16. Α' Κορ. 13, 8.

27. Τὸ τελειότατο ἔργο τῆς ἀγάπης καὶ τὸ πέρας τῆς ἐνέργειάς της εἶναι τὸ νὰ κάνει νὰ ταιριάζουν τὰ γνωρίσματα καὶ οἱ ὀνομασίες μὲ σχετικὸ ἀντιδόσιμό καὶ στὰ δύο ποὺ αὐτὴ ἔχει ἑνώσει. Ἔτσι κάνει τὸν ἄνθρωπο θεό, καὶ τὸ Θεὸ νὰ γίνεται καὶ νὰ φαίνεται ἄνθρωπος, ἐξαιτίας τῆς μιᾶς καὶ ἀπαράλλακτης βουλήσεως καὶ κινήσεως τοῦ θελήματος καὶ τῶν δύο.

28. Ἀφοῦ εἴμαστε πλασμένοι κατ' εἰκόνα Θεοῦ[17], ἂς γίνομε πραγματικὰ κατὰ τὴν εἰκόνα μας καὶ τοῦ Θεοῦ. Ἢ μᾶλλον μόνου καὶ ὅλου τοῦ Θεοῦ, καὶ ὁλόκληροι, χωρὶς νὰ ἔχομε μέσα μας τίποτε τὸ ἐπίγειο, γιὰ νὰ πλησιάσομε τὸ Θεὸ καὶ νὰ γίνομε θεοί, παίρνοντας ἀπὸ τὸ Θεὸ τὸ νὰ γίνομε θεοί. Γιατὶ ἔτσι ἀποδίδεται τιμὴ στὰ θεῖα δῶρα καὶ δείχνεται ἡ ἀγάπη μας στὴν παρουσία τῆς θείας εἰρήνης.

29. Εἶναι μέγα ἀγαθὸ ἡ ἀγάπη, καὶ ἀγαθὸ ἀπ' ὅλα τὰ ἀγαθὰ τὸ πρῶτο καὶ ἀνώτερο, γιατὶ ἑνώνει τὸ Θεὸ καὶ τοὺς ἀνθρώπους γύρω ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ τὴν ἔχει. Καὶ κάνει τὸ Δημιουργὸ τῶν ἀνθρώπων νὰ φανεῖ ὡς ἄνθρωπος, ἐπειδὴ ὅσο εἶναι δυνατὸ στοὺς ἀνθρώπους δὲν παραλλάζει ἀπὸ τὸ Θεὸ σχετικὰ μὲ τὸ ἀγαθὸ αὐτὸς ποὺ θεώνεται. Αὐτὸ νομίζω ὅτι τὸ ἐνεργεῖ τὸ «νὰ ἀγαπήσομε τὸ Θεὸ μ' ὅλη τὴν καρδιὰ καὶ τὴν ψυχὴ καὶ τὴ δύναμή μας, καὶ τὸν πλησίον ὅπως τὸν ἑαυτό μας»[18].

30. Πρέπει νὰ γνωρίζομε ὅτι ὁ διάβολος μᾶς ἐξαπάτησε μὲ δόλο κατὰ τρόπο κακοῦργο καὶ πανοῦργο διὰ μέσου τῆς φιλαυτίας προσβάλοντάς μας μὲ τὴν ἡδονή[19], καὶ ἔτσι μᾶς χώρισε κατὰ τὴν προαίρεση τὸν ἕνα ἀπὸ τὸν ἄλλο καὶ ἀπὸ τὸ Θεό. Διέστρεψε τὴν εὐθύτητά μας καὶ μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ διαίρεσε τὴν ἀνθρώπινη φύση καὶ τὴν κατακομμάτιασε σὲ πολλὲς γνῶμες καὶ φαντασίες.

31. Τρία εἶναι τὰ πιὸ μεγάλα ποὺ γίνονται ἀρχὴ τοῦ κακοῦ καὶ ποὺ γεννοῦν κάθε κακία: ἡ ἄγνοια, ἡ φιλαυτία καὶ ἡ τυραννικὴ συμπεριφορά. Τὸ καθένα ἐξαρτᾶται καὶ ὑποστηρίζεται ἀπὸ τὰ ἄλλα δύο. Ἀπὸ τὴν ἄγνοια τοῦ Θεοῦ προέρχεται ἡ φιλαυτία, ἐνῶ ἀπὸ αὐτήν, ἡ τυραννικὴ συμπεριφορὰ πρὸς τοὺς συνανθρώπους. Καὶ δὲν θὰ ὑπάρξει ἀντίρρηση γιὰ τὸ ὅτι αὐτὲς τὶς ἐγκατέστησε μέσα μας ὁ πονηρὸς κατὰ τὴ σφαλερὴ χρήση τῶν δυνάμεων τῆς ψυχῆς, δηλαδὴ τοῦ λογιστικοῦ, τοῦ ἐπιθυμητικοῦ καὶ τοῦ θυμοειδοῦς.

32. Πρέπει μὲ τὸ λογικὸ ἀντίθετο στὴν ἄγνοια, νὰ κινούμαστε μέσω τῆς γνώσεως πρὸς τὸ Θεό, ἀναζητώντας Αὐτὸν καὶ μόνο. Μὲ ἐπιθυμία καθαρὴ ἀπὸ τὸ πάθος τῆς φιλαυτίας, νὰ κατευθυνόμαστε μὲ πόθο πρὸς μόνο τὸ Θεό. Καὶ μὲ θυμὸ χωρισμένο ἀπὸ τὴν τυραννικὴ διάθεση, νὰ ἀγωνιζόμαστε νὰ ἐπιτύχομε μόνο τὸ Θεό. Καὶ ἀπὸ αὐτὰ νὰ δημιουργήσομε τὴ θεία καὶ μακαρία ἀγάπη, γιὰ τὴν ὁποία καὶ ὑπάρχουν αὐτά, καὶ ἡ ὁποία ἑνώνει μὲ τὸ Θεὸ καὶ κάνει θεὸ ἐκεῖνον ποὺ ἀγαπᾶ τὸ Θεό.

33. Ὅταν ξεριζωθεῖ ἡ φιλαυτία ποὺ εἶναι ἀρχὴ καὶ μητέρα ὅλων τῶν

17. Γεν. 1, 27. 18. Ματθ. 22, 37-39. 19. Γεν. 3, 1-6.

κακῶν, ὅπως εἶπα, συνήθως ξεριζώνονται μαζὶ καὶ ὅλα ὅσα προέρχονται ἀπὸ αὐτὴν κι ὅσα τὴν ἀκολουθοῦν. Γιατὶ ὅταν δὲν ὑπάρχει αὐτή, μὲ κανένα ὁλότελα τρόπο, οὔτε τὸ παραμικρὸ ἴχνος ἢ εἶδος κακίας δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρχει.

34. Εἶναι ἀνάγκη νὰ φροντίζομε σὲ τέτοιο βαθμὸ γιὰ τὸν ἑαυτό μας καὶ γιὰ τοὺς ἄλλους, ὅσο ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς ἔδειξε πρῶτος μὲ τὸν ἑαυτό Του καταδεχόμενος νὰ πάθει γιὰ χάρη μας.

35. Γιὰ χάρη τῆς ἀγάπης ὅλοι οἱ ἅγιοι ἀντιστάθηκαν στὴν ἁμαρτία, χωρὶς νὰ λογαριάσουν καθόλου τὴν παροῦσα ζωή. Καὶ ὑπέφεραν τοὺς πολύμορφους τρόπους τοῦ θανάτου, γιὰ νὰ μαζευτοῦν ἀπὸ τὸν κόσμο στὸν ἑαυτό τους καὶ στὸ Θεό, καὶ νὰ ἑνώσουν πάνω τους τὰ ρήγματα τῆς φύσεως. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἀληθινὴ καὶ χωρὶς ψεγάδι θεία σοφία τῶν πιστῶν· αὐτῆς τὸ τέλος εἶναι τὸ ἀγαθὸ καὶ ἡ ἀλήθεια, ἂν βέβαια ἀγαθὸ εἶναι ἡ φιλανθρωπία, καὶ ἀλήθεια εἶναι ἡ ἀπὸ τὴν πίστη φιλοθεΐα, τὰ ὁποῖα εἶναι γνωρίσματα τῆς ἀγάπης, γιατὶ ἑνώνει τοὺς ἀνθρώπους μὲ τὸ Θεὸ καὶ μεταξύ τους, καὶ γι' αὐτὸ ἔχει ἀδιάπτωτη τὴν παραμονὴ τῶν ἀγαθῶν.

36. Ἐνέργεια καὶ ἀπόδειξη τῆς τέλειας ἀγάπης πρὸς τὸ Θεὸ εἶναι ἡ εἰλικρινὴς διάθεση μὲ ἑκούσια συμπάθεια πρὸς τὸν πλησίον. «Γιατὶ ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἀγαπᾶ τὸν ἀδελφό του ποὺ τὸν βλέπει —λέει ὁ θεῖος Ἰωάννης—, δὲ μπορεῖ νὰ ἀγαπᾶ τὸ Θεό, τὸν ὁποῖο δὲν βλέπει»[20].

37. Ἡ ὁδὸς τῆς ἀλήθειας εἶναι ἡ ἀγάπη. Δίνοντας στὸν ἑαυτό Του αὐτὸ τὸ ὄνομα ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ[21], παρουσιάζει στὸ Θεὸ καὶ Πατέρα ἐκείνους ποὺ βαδίζουν αὐτὴ τὴν ὁδὸ καθαροὺς ἀπὸ κάθε κακία.

38. Ἡ ἀγάπη εἶναι ἡ θύρα ἀπὸ τὴν ὁποία ὅποιος περνᾶ, φτάνει στὰ Ἅγια τῶν Ἁγίων καὶ γίνεται θεατὴς τοῦ ἀπλησίαστου κάλλος τῆς ἁγίας καὶ βασιλικῆς Τριάδας.

39. Εἶναι πραγματικὰ φοβερὸ πράγμα καὶ ὑπερβαίνει κάθε ὑπολογισμὸ ἡ καταδίκη ποὺ ἐπισύρει, τὸ νὰ νεκρώσομε θεληματικὰ τὴ ζωὴ ποὺ μᾶς ἔδωσε ὁ Θεὸς μὲ τὴ δωρεὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἀγαπώντας τὰ πράγματα ποὺ φθείρονται. Καὶ τὸν γνωρίζουν ὁπωσδήποτε αὐτὸ τὸ φόβο ἐκεῖνοι ποὺ προτίμησαν συνειδητὰ ἀντὶ γιὰ τὴ φιλαυτία τὴν ἀλήθεια.

40. Ἂς χρησιμοποιήσομε κατάλληλα τὴν εἰρήνη, καὶ ἀφοῦ ἀθετήσομε τὴ φιλία πρὸς τὸν κόσμο καὶ τὸν κοσμοκράτορα διάβολο, ἡ ὁποία κακῶς ὑπάρχει μέσα μας, ἂς καταργήσομε ἔστω καὶ ἀργὰ τὸν πόλεμο ποὺ κάνομε μὲ τὰ πάθη μας ἐναντίον τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἀφοῦ κάνομε μὲ τὸ Θεὸ ἀδιάλυτη συνθήκη εἰρήνης μαζί Του, νεκρώνοντας τὸ ἁμαρτητικὸ μέρος τοῦ σώματος[22], ἂς τερματίσομε τὴν ἔχθρα μας πρὸς Αὐτόν.

41. Εἶναι ἀδύνατο νὰ φιλιωθοῦμε μὲ τὸ Θεό, ἐφόσον μὲ τὰ πάθη μας ἐπαναστατοῦμε ἐναντίον Του καὶ ἀνεχόμαστε νὰ πληρώνομε φόρο μὲ τὴν κακία μας στὸ διάβολο, τὸν κακὸ τύραννο καὶ φονευτὴ τῶν ψυχῶν μας, ἂν δὲ βγοῦμε πρωτύτερα σὲ ὁλοκληρωτικὸ πόλεμο ἐναντίον τοῦ πονηροῦ. Γιατὶ μέχρι τότε εἴμαστε ἐχθροὶ καὶ ἀντίπαλοι τοῦ Θεοῦ, καὶ ἂς πλάθομε γιὰ τὸν ἑαυτό μας τὸ ὄνομα τῶν πιστῶν, ἕως ὅτου δηλαδὴ θέλομε νὰ δουλεύομε στὰ πάθη τῆς ἀτιμίας. Καὶ καμιὰ ὠφέλεια δὲν θὰ ἔχομε ἀπὸ τὴν εἰρήνη στὸν κόσμο, ἐφόσον ἡ ψυχὴ ἔχει κακὴ κατάσταση καὶ ἐπαναστατεῖ ἐναντίον τοῦ Δημιουργοῦ της καὶ δὲ δέχεται νὰ ταχθεῖ κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία τῆς βασιλείας Του, καὶ εἶναι ἀγορασμένη ἀπὸ χίλιους-δυὸ ὠμοὺς ἀφέντες ποὺ τὴ σπρώχνουν μὲ βία στὴν κακία καὶ τὴν ἑτοιμάζουν ἀπατηλὰ νὰ προτιμήσει τὴν ὁδὸ ποὺ ὁδηγεῖ στὴν ἀπώλεια, παρὰ τὴν ὁδὸ ποὺ σώζει.

42. Ὁ Θεὸς μᾶς ἔπλασε γιὰ νὰ γίνομε κοινωνοὶ τῆς θείας φύσεως[23] καὶ μέτοχοι τῆς αἰωνιότητάς Του, καὶ νὰ φανοῦμε ὅμοιοι μὲ Αὐτόν[24], θεούμενοι μέσω τῆς θείας χάρης. Γιὰ τὴ θέωση αὐτὴ συστάθηκαν καὶ ἐξακολουθοῦν νὰ ὑπάρχουν τὰ ὄντα, καὶ γι' αὐτὴν τὰ μὴ ὄντα καρποφόρησαν καὶ γέννησαν τὰ ὄντα.

43. Ἂν ἐπιθυμοῦμε νὰ ὀνομαζόμαστε καὶ νὰ εἴμαστε τοῦ Θεοῦ, ἂς ἀγωνιστοῦμε νὰ μὴν προδώσομε τὸ Λόγο μὲ τὰ πάθη, ὅπως ὁ Ἰούδας, ἢ νὰ Τὸν ἀρνηθοῦμε ὅπως ὁ Πέτρος[25]. Ἄρνηση τοῦ Λόγου εἶναι νὰ ἀποφύγομε νὰ κάνομε τὸ καλὸ ἀπὸ φόβο, καὶ προδοσία εἶναι ἡ ἔμπρακτη θεληματικὴ ἁμαρτία, καθὼς καὶ ἡ ὁρμὴ πρὸς τὴν ἁμαρτία.

44. Κάθε θλίψη καταλήγει σὲ χαρά, καὶ κάθε κόπος σὲ ἀνάπαυση, καὶ κάθε ἀτιμία σὲ δόξα. Καὶ γενικά, τὸ τέλος ὅλων τῶν θλίψεων γιὰ τὴν ἀρετὴ εἶναι τὸ νὰ βρεθεῖ κανεὶς μαζὶ μὲ τὸ Θεὸ καὶ νὰ μείνει μ' Αὐτὸν γιὰ πάντα καὶ νὰ ἀπολαύσει τὴν αἰώνια ἀνάπαυση ποὺ δὲν ἔχει πέρας.

45. Ὁ Θεὸς θέλοντας νὰ μᾶς ἑνώσει μεταξύ μας ὄχι μόνο κατὰ τὴ φύση, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴ γνώση, καὶ παρακινώντας ὡς ἀγαθὸς πρὸς αὐτὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, χάραξε τὶς σωτήριες καὶ φιλάνθρωπες ἐντολὲς γιὰ μᾶς, καὶ ἕνεκα τούτου νομοθέτησε νὰ ἐλεοῦμε καὶ νὰ ἐλεούμαστε[26].

46. Ἡ φιλαυτία καὶ ἡ ἐξυπνάδα τῶν ἀνθρώπων, ἀφοῦ καὶ τοὺς συνανθρώπους καὶ τὸ Νόμο εἴτε τοὺς παραμέρισε, εἴτε τοὺς σοφιστεύθηκε, κατακομμάτιασε σὲ πολλὰ μέρη τὴ μία ἀνθρώπινη φύση· καὶ ἀφοῦ εἰσήγαγε καὶ ἐξάπλωσε τὴν ἀναισθησία ποὺ ἐπικρατεῖ τώρα σ' αὐτή, ὅπλισε μὲ τὴν προαίρεση τὴν φύση ἐναντίον τοῦ ἑαυτοῦ της. Γι' αὐτό, ὅποιος μὲ σώφρονα λογισμὸ καὶ γενναῖο φρόνημα μπόρεσε νὰ διαλύσει αὐτὴ τὴν ἀντίφαση τῆς φύσεως, ἐλέησε πρῶτα-πρῶτα τὸν ἑαυτό του, γιατὶ συμμόρφωσε τὴν προαίρεσή του σύμφωνα μὲ τὴ φύση, καὶ κατέφυγε στὸ Θεὸ κατὰ τὴν προαίρεση λόγω τῆς φύσεως. Καὶ ἔδειξε στὸν ἑαυτό του τί σημαίνει τὸ «κατ' εἰκόνα» καὶ πῶς ὁ Θεὸς στὴν ἀρχή, δημιουργώντας τὴ δική μας φύση ὅπως ἔπρεπε, ὅμοια μὲ τὸν ἑαυτό Του καὶ ὁλοκάθαρο ἀπεικόνισμα τῆς ἀγαθότητάς Του,

20. Α' Ἰω. 4, 20. 21. Ἰω. 14, 6. 22. Ρωμ. 6, 6.

23. Β' Πέτρ. 1, 4. 24. Α' Ἰω. 3, 2. 25. Ματθ. 26, 14-16 καὶ 69-75. 26. Ματθ. 5, 7.

τῆς ἐξασφάλισε τὴν ταυτότητα μὲ τὸν ἑαυτό της σὲ ὅλα, νὰ εἶναι ἄμαχη, εἰρηνική, χωρὶς ἐναντιότητες, δεμένη σφικτὰ μὲ τὸ Θεὸ καὶ τὸν ἑαυτό της μέσω τῆς ἀγάπης, ἡ ὁποία μᾶς ἐξαρτᾶ μὲ τὸν πόθο ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ μᾶς συνδέει μεταξύ μας μὲ τὴ συμπάθεια.

47. Ὁ φιλάνθρωπος Θεὸς ἔγινε ἄνθρωπος γιὰ νὰ συγκεντρώσει τὴν ἀνθρώπινη φύση στὸν ἑαυτό Του καὶ νὰ τὴ σταματήσει ἀπὸ τὸ νὰ φέρεται ἄσχημα στὸν ἑαυτό της, ἢ μᾶλλον νὰ ἐπαναστατεῖ ἐναντίον τοῦ ἑαυτοῦ της καὶ νὰ ἔχει κομματιαστεῖ καὶ νὰ μὴ σταματᾶ πουθενὰ ἐξαιτίας τῆς ἄστατης κινήσεως τῆς προαιρέσεώς της γύρω ἀπὸ τὸ κάθε πράγμα.

48. Τίποτε ἀπ' ὅσα εἶναι μετὰ τὸ Θεό, δὲν εἶναι πολυτιμότερο γιὰ ὅσους ἔχουν νοῦ, ἢ μᾶλλον προσφιλέστερο στὸ Θεό, ἀπὸ τὴν ἀγάπη. Γιατὶ ἐκείνους ποὺ εἶναι χωρισμένοι τοὺς μαζεύει σὲ ἕνα, καὶ μπορεῖ νὰ δημιουργήσει ταυτότητα γνώμης γιὰ τοὺς πολλοὺς ἢ γιὰ ὅλους, χωρὶς ἐναντιότητες. Γιατὶ ἰδίωμα τῆς ἀγάπης εἶναι νὰ κάνει μία τὴ γνώμη ὅσων τὴν ἐπιζητοῦν.

49. Ἂν ἀπὸ τὴ φύση του τὸ ἀγαθὸ ἑνοποιεῖ καὶ συγκρατεῖ τὰ διαιρεμένα, εἶναι φανερὸ ὅτι τὸ κακὸ διαιρεῖ καὶ καταστρέφει τὰ ἑνωμένα. Γιατὶ ἀπὸ τὴ φύση του τὸ κακὸ εἶναι κάτι ποὺ διασκορπίζεται, εἶναι ἄστατο, πολύμορφο καὶ διαιρετικό.

50. Ἀπαλλαγὴ ἀπὸ ὅλα τὰ κακὰ καὶ σύντομος δρόμος σωτηρίας εἶναι ἡ ἀληθινή, ἡ μὲ ἐπίγνωση ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ τέλεια ἀπάρνηση τῆς στοργῆς τῆς ψυχῆς πρὸς τὸ σῶμα καὶ τὸν κόσμο. Σύμφωνα μ' αὐτήν, ἀφοῦ ἀποβάλομε τὴν ἐπιθυμία τῆς ἡδονῆς καὶ τὸ φόβο τῆς ὀδύνης, ἐλευθερωνόμαστε ἀπὸ τὴν κακὴ φιλαυτία καὶ ἀνεβαίνομε στὴ γνώση τοῦ Δημιουργοῦ. Καὶ ἀφοῦ πάρομε στὴ θέση τῆς κακῆς τὴν ἀγαθὴ νοερὴ φιλαυτία, τὴ χωρισμένη ἀπὸ σωματικὴ στοργή, δὲν παύομε νὰ λατρεύομε τὸ Θεὸ μὲ αὐτὴν τὴν καλὴ φιλαυτία, ζητώντας πάντοτε ἀπὸ τὸ Θεὸ τὸν καταρτισμὸ τῆς ψυχῆς. Γιατὶ αὐτὴ εἶναι ἡ λατρεία ἡ ἀληθινὴ καὶ πραγματικὰ θεάρεστη, ἡ ἀκριβὴς ἐπιμέλεια τῆς ψυχῆς μέσω τῶν ἀρετῶν.

51. Ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἐπιθυμεῖ σωματικὴ ἡδονὴ καὶ καθόλου δὲ φοβᾶται ὀδύνη, ἔγινε ἀπαθής. Γιατὶ μαζὶ μ' αὐτὲς καὶ τὴ μητέρα τους φιλαυτία σκότωσε καὶ ὅλα τὰ πάθη ποὺ γι' αὐτὲς ὑπάρχουν καὶ ἀπὸ αὐτὲς προέρχονται, ὅπως καὶ τὴν ἄγνοια, τὴν ἀρχηγὸ τῶν κακῶν. Καὶ ἔτσι ὁλόκληρος δόθηκε στὸ φύσει Καλό, τὸ ὁποῖο εἶναι σταθερὸ καὶ μόνιμο καὶ ἀναλλοίωτο, μένοντας μαζὶ μ' Αὐτὸ τελείως ἀκίνητος νὰ ἀντανακλᾶ μὲ ἀκάλυπτο πρόσωπο τὴ δόξα τοῦ Κυρίου[27] καὶ ἀπὸ τὴν φωτοειδὴ δόξα ποὺ ἔχει μέσα του νὰ βλέπει τὴ θεϊκὴ καὶ ἀπλησίαστη δόξα.

52. Ἂς ἀρνηθοῦμε τὴν ἡδονὴ καὶ τὴν ὀδύνη τῆς ζωῆς αὐτῆς μὲ ὅλη μας τὴ δύναμη, καὶ τότε θὰ ἀπαλλαγοῦμε ἀπὸ κάθε ἐπινόηση τῶν παθῶν καὶ κάθε δαιμονικὴ κακουργία. Γιατὶ ἀγαποῦμε τὰ πάθη γιὰ τὴν ἡδονὴ καὶ ἐξαιτίας τοῦ πόνου ἀποφεύγομε τὴν ἀρετή.

27. Β' Κορ. 3, 18.

53. Ἐπειδὴ κάθε κακία ἐκ φύσεως καταστρέφεται μαζὶ μὲ τοὺς τρόπους ποὺ τὴ δημιούργησαν, βρίσκοντας ὁ ἄνθρωπος μὲ τὴ πείρα του ὅτι κάθε ἡδονὴ τὴ διαδέχεται ἡ ὀδύνη, κατεύθυνε ὅλη τὴν ὁρμή του πρὸς τὴν ἡδονὴ καὶ ὅλη τὴν ἀποστροφή του πρὸς τὴν ὀδύνη. Τὴν πρώτη τὴν ὑπερασπίζεται μὲ ὅλη του τὴ δύναμη, ἐνῶ τὴν ἄλλη τὴν καταπολεμᾶ μὲ ὅλο του τὸ ζῆλο, πιστεύοντας κάτι ἀδύνατο, ὅτι μὲ τὴ μέθοδο αὐτὴ θὰ διαχωρίσει τὴ μιὰ ἀπὸ τὴν ἄλλη καὶ μόνη τὴ φιλαυτία θὰ ἔχει ἑνωμένη μὲ τὴν ἡδονὴ χωρὶς νὰ τῆς βάζει τέλος ἡ ὀδύνη· τὸ πάθος ὅμως φαίνεται τὸν κάνει ν' ἀγνοεῖ ὅτι σὲ καμιὰ περίπτωση δὲν ὑπάρχει ἡδονὴ χωρὶς ὀδύνη. Γιατὶ εἶναι ἀνακατεμένος μὲ τὴν ἡδονὴ ὁ πόνος, κι ἂς μοιάζει νὰ μὴ γίνεται ἀντιληπτὸς ἀπ' ὅσους τὸν ἔχουν, καθὼς στὸ πάθος ἐπικρατεῖ ἡ ἡδονή. Καὶ εἶναι φυσικὸ νὰ προβάλλει πάντοτε ἐκεῖνο ποὺ ἐπικρατεῖ, καὶ νὰ σκεπάζει ὅ,τι συνυπάρχει. Ὅταν λοιπὸν διεκδικοῦμε τὴν ἡδονὴ ἐξαιτίας τῆς φιλαυτίας μας καὶ φροντίζουμε νὰ ἀποφεύγομε τὴν ὀδύνη, πάλι γιὰ τὴν ἴδια αἰτία, τότε ἐφευρίσκομε τὰ ἀπερίγραπτα καταστρεπτικὰ πάθη.

54. Ἀγνοεῖ ὁ ἄνθρωπος καὶ δὲν αἰσθάνεται τὴν ἡδονὴ καὶ τὴν ὀδύνη, ὅταν στὸ Θεό, ποὺ εἶναι τὸ ὄντως ἀγαπητὸ καὶ ἀξιέραστο καὶ ἐπιθυμητό, δέσει ἢ μᾶλλον κολλήσει τὸ νοῦ του, ὁπότε γίνεται ἐλεύθερος ἀπὸ τὴ σωματικὴ σχέση.

55. Ὅπως δὲν μπορεῖ νὰ λατρεύει κανεὶς τὸ Θεὸ καθαρά, ἂν δὲν καθαρίζει ἀπὸ τὰ βάθη τὴν ψυχή του, ἔτσι δὲν μπορεῖ νὰ λατρεύει τὴν κτίση ἂν δὲν περιποιεῖται τὸ σῶμα. Ἐπιτελώντας σ' αὐτὸ τὸ σῶμα ὁ ἄνθρωπος τὴ φθοροποιὸ αὐτὴ λατρεία καὶ καταντώντας φίλαυτος, εἶχε ἀκατάπαυστα ἐνεργούμενη μέσα του τὴν ἡδονὴ καὶ τὴν ὀδύνη, τρώγοντας διαρκῶς ἀπὸ τὸ δένδρο τῆς παρακοῆς ποὺ παρεῖχε ἀνακατωμένη τὴ γνώση τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ[28] μὲ τὴν πείρα μέσω τῆς αἰσθήσεως. Καὶ ἂν κανεὶς πεῖ ὅτι τὸ δένδρο τῆς γνώσεως τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ εἶναι ἡ ὁρατὴ κτίση, δὲ θὰ σφάλει. Γιατὶ ἡ ἀπόλαυσή της ἐκ φύσεως προξενεῖ ἡδονὴ καὶ ὀδύνη.

56. Ὅπου δὲν ἐπικρατεῖ τὸ λογικό, ἐκεῖ εἶναι φυσικὸ νὰ ἐπικρατεῖ ἡ δύναμη τῆς αἰσθήσεως, στὴν ὁποία ἔχει ἀναμειχθεῖ κατὰ κάποιο τρόπο ἡ δύναμη τῆς ἁμαρτίας. Αὐτὴ κρυφοσέρνει τὴν ψυχὴ μὲ τὴν ἡδονὴ σὲ οἰκτο τάχα πρὸς τὴ συγγενὴ κατὰ τὴν ὑπόσταση σάρκα, καὶ ἀφοῦ τῆς ἀναθέσει σὰν φυσικό της ἔργο τὴν ἐμπαθὴ καὶ ἡδονικὴ ἐπιμέλεια τῆς σάρκας, τὴν [ἀπομακρύνει] ἀπὸ τὴ ζωὴ ποὺ ταιριάζει στὴ φύση της καὶ τὴν πείθει νὰ γίνει δημιουργὸς τῆς κακίας, ἡ ὁποία καθ' ἑαυτὴν εἶναι ἀνυπόστατη.

57. Κακία τῆς νοερῆς ψυχῆς εἶναι ἡ λησμοσύνη τῶν φυσικῶν καλῶν, καὶ προέρχεται ἀπὸ τὴν ἐμπαθὴ σχέση πρὸς τὴ σάρκα καὶ τὸν κόσμο. Τὴ λησμοσύνη αὐτὴ τὴν ἀφανίζει τὸ λογικό, ὅταν ἐνεργεῖ στρατηγικὰ σύμφωνα μὲ τὴν πνευματικὴ ἐπιστήμη, διερευνώντας τὴ φύση τοῦ κόσμου καὶ τῆς σάρκας καὶ ὁδηγώντας τὴν ψυχὴ στὴ συγγενική της χώρα τῶν νοητῶν.

28. Γεν. 3, 5.

Ἐκεῖ δὲν ἔχει κανένα πέρασμα ὁ νόμος τῆς ἁμαρτίας, γιατὶ δὲν ἔχει πιὰ τὴν αἴσθηση νὰ τὸν περνᾶ ἐκεῖ σὰν γέφυρα, ἀφοῦ ἡ αἴσθηση ἔχει ἤδη χωριστεῖ κατὰ τὴ σχέση της μὲ τὴν ψυχὴ καὶ ἔχει ἀπορριφθεῖ στὰ αἰσθητὰ θεάματα, τῶν ὁποίων ὁ νοῦς ἀφοῦ ξεπέρασε τὴ σχέση καὶ τὴ φύση, δὲν τὰ αἰσθάνεται ὁλότελα.

58. Ὅταν τὸ λογικὸ κυριαρχεῖ στὰ πάθη, κάνει τὶς αἰσθήσεις ὄργανο τῶν ἀρετῶν. Ἔτσι ἀντίθετα, ὅταν τὰ πάθη κυριαρχοῦν πάνω στὸ λογικό, διαμορφώνουν τὶς αἰσθήσεις σύμφωνα μὲ τὴν ἁμαρτία. Πρέπει λοιπὸν μὲ νήψη νὰ ἐξετάζομε καὶ νὰ μελετοῦμε μὲ ποιὸ τρόπο ἡ ψυχὴ θὰ κάνει τὴν καλὴ ἀντιστροφὴ ὅπως πρέπει, ὥστε ἐκεῖνα μὲ τὰ ὁποῖα πρωτύτερα ἁμάρτανε, νὰ τὰ μεταχειριστεῖ τώρα γιὰ τὴν πραγματοποίηση καὶ στερέωση τῶν ἀρετῶν.

59. Τὸ ἅγιο Εὐαγγέλιο διδάσκει τὴν ἀπάρνηση τῆς σαρκικῆς ζωῆς καὶ τὴν ὑπόσχεση τῆς πνευματικῆς ζωῆς. Μιλῶ γι' αὐτοὺς οἱ ὁποῖοι, ἐνῶ συνεχῶς πεθαίνουν κατὰ ἄνθρωπον, ἐννοῶ τὴν ἀνθρώπινη ζωὴ στὴ σάρκα κατὰ τὸν αἰώνα τοῦτο, ζοῦνε ὅμως κατὰ Θεὸν μόνο πνευματικά[29], ὅπως ἦταν ὁ θεῖος Ἀπόστολος καὶ οἱ ὅμοιοί του, οἱ ὁποῖοι δὲν ζοῦν διόλου δική τους ζωή, ἀλλὰ ἔχουν τὸ Χριστὸ μέσα τους νὰ ζεῖ στὴν ψυχή τους[30]. Ἔτσι ἐκεῖνοι ποὺ εἶναι νεκροὶ γιὰ τὸ Θεὸ στὸν αἰώνα τοῦτο, δοκιμάζονται στὴ σάρκα[29] ἔχοντας θλίψεις καὶ βάσανα πολλὰ καὶ στενοχώριες καὶ ὑπομένοντας διωγμοὺς καὶ χίλια-δυὸ εἴδη πειρασμῶν μὲ χαρά.

60. Κάθε πάθος σχηματίζεται ὁπωσδήποτε μὲ τὸ συνδυασμὸ κάποιου αἰσθητοῦ πράγματος καὶ μιᾶς αἰσθήσεως καὶ μιᾶς φυσικῆς δυνάμεως, τοῦ θυμοῦ π.χ. ἢ τῆς ἐπιθυμίας, ἡ ὁποία ἔχει ἐκτραπεῖ ἀπὸ τὴ φυσικὴ λειτουργία της. Ἂν λοιπὸν ὁ νοῦς ἐξετάσει τὸ ἀποτέλεσμα τῆς συνθέσεως τοῦ αἰσθητοῦ καὶ τῆς αἰσθήσεως καὶ τῆς φυσικῆς δυνάμεως καὶ μπορέσει, ἀφοῦ τὰ ξεχωρίσει, νὰ ἐπαναφέρει στὸ φυσικό του λόγο τὸ καθένα καὶ νὰ θεωρήσει τὸ αἰσθητὸ καθ' ἑαυτό, χωρὶς τὴ σχέση τῆς αἰσθήσεως πρὸς αὐτό, καὶ τὴν αἴσθηση χωρὶς τὴν οἰκειότητα τοῦ αἰσθητοῦ πρὸς αὐτήν, καὶ τὴν ἐπιθυμία, γιὰ παράδειγμα, ἢ μιὰ ἄλλη φυσικὴ δύναμη χωρὶς τὴν ἐμπαθὴ διάθεση πρὸς τὴν αἴσθηση καὶ τὸ αἰσθητό, ὅπως ἡ συγκεκριμένη κίνηση τοῦ πάθους καθορίζει νὰ γίνεται ἡ θεωρία, τότε διέλυσε καὶ ἔκανε σκόνη τὴ σύσταση τοῦ ὁποιουδήποτε πάθους καὶ τὴ σκόρπισε κάτω ἀπὸ τὸ νερὸ τῆς γνώσεως, ὅπως ἔκανε παλιὰ ὁ Μωυσῆς στὸ χρυσὸ μοσχάρι[31], καὶ ἐξαφάνισε ὁλότελα καὶ αὐτὴ τὴν ψιλὴ φαντασία τῶν παθῶν, μὲ τὴν ἀποκατάσταση τῶν στοιχείων ποὺ συνθέτουν τὰ πάθη, χωριστὰ τὸ καθένα, στὴ φυσική τους κατάσταση.

61. Ὁ βίος ποὺ ἔχει κηλιδωθεῖ ἀπὸ πολλὰ ἁμαρτήματα τῶν σαρκικῶν παθῶν, εἶναι σὰν ἕνα κατασπιλωμένο φόρεμα· γιατὶ ὁ καθένας εἶναι φυσικὸ

29. Α' Πέτρ. 1, 6. 30. Γαλ. 2, 20. 31. Ἐξ. 32, 20.

νὰ φαίνεται ἀπὸ τὴ διαγωγή του σὰν ἀπὸ ἕνα φόρεμα ἂν εἶναι δίκαιος ἢ ἄδικος. Ὁ ἕνας ἔχει φόρεμα καθαρό, τὸν ἐνάρετο βίο. Ὁ ἄλλος ἔχει τὴν ζωή του κηλιδωμένη μὲ πονηρὰ ἔργα. Ἢ μᾶλλον, φόρεμα λερωμένο ἀπὸ τὴ σάρκα[32] εἶναι ἡ συνειδητὴ ἕξη καὶ διάθεση ποὺ διαμορφώνει τὴν ψυχὴ μὲ τὴ μνήμη τῶν πονηρῶν κινήσεων καὶ ἐνεργημάτων τῆς σάρκας. Βλέποντας συνεχῶς ἡ ψυχὴ νὰ τὴν τυλίγει ἡ ἕξη καὶ διάθεση αὐτὴ σὰν φόρεμα, γεμίζει ἀπὸ τὴ δυσωδία τῶν παθῶν. Γιατὶ ὅπως ἀπὸ τὸ Πνεῦμα μὲ τὶς ἀρετὲς ποὺ συνυφαίνονται κατὰ λόγο μεταξύ τους, γίνεται φόρεμα γιὰ τὴν ψυχή, ποὺ ὅταν τὸ φορεῖ γίνεται ὡραία καὶ δοξασμένη, ἔτσι καὶ ἀπὸ τὴ σάρκα, ὅταν συνυφαίνονται μεταξύ τους κατ' ἀναλογίαν τὰ πάθη, γίνεται ἕνα ἀκάθαρτο καὶ λεκιασμένο φόρεμα ποὺ δείχνει ἀπὸ τὴ δική του κατάσταση τί λογῆς εἶναι ἡ ψυχή, ἀφοῦ τῆς ἔδωσε ἄλλη μορφὴ καὶ εἰκόνα διαφορετικὴ ἀπὸ τὴ θεία.

62. Βέβαιη ἐγγύηση τῆς ἐλπίδας ὅτι θὰ θεωθεῖ ἡ ἀνθρώπινη φύση ἀποτελεῖ ἡ ἐνανθρώπηση τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία κάνει τὸν ἄνθρωπο θεὸ στὸ βαθμὸ ποὺ Ἐκεῖνος ἔγινε ἄνθρωπος. Γιατὶ Ἐκεῖνος ποὺ ἔγινε ἄνθρωπος χωρὶς ἁμαρτία[33] εἶναι φανερὸ ὅτι θὰ θεοποιήσει τὴν ἀνθρώπινη φύση χωρὶς νὰ τὴ μεταβάλει σὲ θεότητα· καὶ τόσο θὰ τὴν ἀνεβάσει γιὰ τὸν ἑαυτό Του, ὅσο Αὐτὸς κατέβασε χαμηλὰ γιὰ τὸν ἄνθρωπο τὸν ἑαυτό Του. Αὐτὰ διδάσκοντας μυστικὰ καὶ ὁ μέγας Ἀπόστολος, λέει ὅτι θὰ φανερωθεῖ στοὺς ἐπερχόμενους αἰῶνες ὁ ὑπερβολικὸς πλοῦτος τῆς ἀγαθότητας τοῦ Θεοῦ πρὸς ἐμᾶς[34].

63. Ὅταν τὸ λογικὸ ἐπιστατεῖ στὸ θυμὸ καὶ τὴν ἐπιθυμία, δημιουργεῖ τὶς ἀρετές· ὅταν ὁ νοῦς συλλαμβάνει τοὺς λόγους τῶν δημιουργημάτων, συλλέγει τὴν ἀλάνθαστη γνώση. Ὅταν λοιπὸν τὸ λογικό, ἀφοῦ ἀπομακρύνει ὅσα τοῦ εἶναι ἀντίθετα, βρεῖ τὸ σύμφωνα μὲ τὴ φύση του ἀξιαγάπητο, καὶ ὁ νοῦς, ξεπερνώντας ὅσα μποροῦν νὰ γνωσθοῦν, φτάσει στὴν Αἰτία τῶν ὄντων ποὺ ξεπερνᾶ κάθε οὐσία καὶ γνώση, τότε πραγματώνεται κατὰ χάρη τὸ πάθος τῆς θεώσεως. Αὐτὸ μεταφέρει τὸ λογικὸ ἀπὸ τὴ φυσικὴ διάκριση ἐκεῖ ὅπου δὲν ὑπάρχει ἀντικείμενο τῆς διακρίσεως, καὶ ὁδηγεῖ τὸ νοῦ νὰ ἀναπαυθεῖ ἀπὸ τὸ φυσικὸ τρόπο νοήσεως ἐκεῖ ὅπου δὲν ὑπάρχει κάτι νὰ τὸ γνωρίσει, καὶ κάνει θεό, μέσα στὴν ταυτότητα ποὺ δίνει ἡ στάση, ἐκεῖνον ποὺ ἀξιώνεται τὴ θεία μέθεξη.

64. Τὴν ψυχὴ ποὺ σκούριασε τελείως ἀπὸ τὴν ἀκαθαρσία τῆς ἡδονῆς, τὴν καθαρίζει ἡ κακοπάθεια καὶ τῆς ἀφαιρεῖ ὁλότελα τοὺς δεσμοὺς μὲ τὰ ὑλικά, καθὼς ἡ ψυχὴ μαθαίνει τὴ ζημία ποὺ ἀκολουθεῖ τὴ φιλία μὲ αὐτά. Γι' αὐτὸ τὸ λόγο ὁ Θεός, σύμφωνα μὲ τὴ δίκαιη κρίση Του, ἐπιτρέπει στὸν διάβολο νὰ καταπιέζει μὲ δοκιμασίες τοὺς ἀνθρώπους.

65. Ἡ ἡδονὴ καὶ ἡ λύπη, ἡ ἐπιθυμία καὶ ὁ φόβος καὶ τὰ ἐπακόλουθά τους, δὲ δημιουργήθηκαν ἀπὸ τὴν ἀρχὴ μαζὶ μὲ τὴν ἀνθρώπινη φύση, γιατὶ

32. Ἰούδα 23. 33. Ἑβρ. 4, 15. 34. Ἐφ. 2, 7.

τότε θὰ συντελοῦσαν καὶ στὸ σκοπὸ τῆς φύσεως. Ὑποστηρίζω κάτι ποὺ ἔμαθα ἀπὸ τὸν μεγάλο Γρηγόριο Νύσσης, ὅτι αὐτὰ μπῆκαν ἀργότερα λόγω τῆς ἐκπτώσεως ἀπὸ τὴν τελειότητα καὶ συνδέθηκαν μὲ τὸ πιὸ ἄλογο μέρος τῆς φύσεως. Μὲ αὐτά, στὴ θέση τῆς μακαρίας καὶ θείας εἰκόνας, εὐθὺς μόλις ἔγινε ἡ παράβαση τοῦ Ἀδάμ, ἔγινε φανερὴ καὶ καθαρὴ στὸν ἄνθρωπο ἡ ὁμοίωση μὲ τὰ ἄλογα ζῶα. Γιατὶ ἔπρεπε, ἀφοῦ σκεπάστηκε ἡ ἀξία τοῦ λογικοῦ, νὰ τιμωρηθεῖ δικαίως ἡ φύση τῶν ἀνθρώπων μὲ τὰ γνωρίσματα τῆς ἀλογίας ποὺ μόνη της διάλεξε. Ἔτσι οἰκονόμησε μὲ τὴ σοφία Του ὁ Θεὸς γιὰ νὰ ἔρθει ὁ ἄνθρωπος σὲ συναίσθηση τῆς λογικῆς μεγαλοσύνης τοῦ νοῦ του.

66. Στοὺς πνευματικοὺς ἀγωνιστὲς γίνονται καλὰ καὶ τὰ πάθη ὅταν, ἀπομακρύνοντάς τα μὲ σοφία ἀπὸ τὰ σωματικά, τὰ χρησιμοποιοῦμε γιὰ νὰ ἀποκτήσομε τὰ οὐράνια. Ὅταν δηλαδὴ μετατρέψομε τὴν ἐπιθυμία σὲ κίνηση ποὺ ὀρέγεται τὴ νοερὴ πόθηση τῶν θείων· τὴν ἡδονή, σὲ γαλήνια εὐφροσύνη τῆς θελητικῆς ἐνέργειας τοῦ νοῦ γιὰ τὰ θεῖα χαρίσματα· τὸ φόβο, σὲ ἐπιμέλεια προφυλάξεως ἀπὸ τὴ μέλλουσα τιμωρία λόγω τῶν ἁμαρτιῶν· τὴ λύπη τέλος, σὲ μεταμέλεια γιὰ τὴ διόρθωση κάποιου τωρινοῦ κακοῦ. Καὶ μ' ἕνα λόγο, ὅπως κάνουν οἱ σοφότεροι γιατροὶ ποὺ μὲ τὸ σῶμα τῆς φαρμακερῆς ἔχιδνας ἐξουδετερώνουν τὴ βλάβη ποὺ αὐτὴ προκάλεσε, ἢ προξενοῦν ἀνοσία γιὰ ἐνδεχόμενη, κι ἐμεῖς νὰ χρησιμοποιοῦμε τὰ πάθη αὐτὰ γιὰ ἐξόντωση κακίας ποὺ ὑπάρχει ἢ ποὺ τὴν περιμένομε, καὶ γι' ἀπόκτηση καὶ φύλαξη ἀρετῆς καὶ γνώσεως.

67. Ὁ νόμος τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, μὲ τὴν πρακτικὴ φιλοσοφία καθαρίζει τὴν ἀνθρώπινη φύση ἀπὸ κάθε μολυσμό. Ὁ νόμος τῆς Καινῆς Διαθήκης, μὲ τὴ θεωρητικὴ μυσταγωγία ἀνεβάζει τὸ νοῦ μὲ τὴ θεία γνώση ἀπὸ τὰ σωματικὰ στὰ θεάματα τὰ συγγενὴ μὲ τὰ νοητά.

68. Ἡ ἁγία Γραφὴ τοὺς ἀρχαρίους ποὺ βρίσκονται κάπου στὰ προπύλαια τῆς θείας αὐλῆς τῶν ἀρετῶν[35], τοὺς ὀνομάζει «φοβουμένους»[36]. Ἐκείνους ποὺ ἀπόκτησαν μιὰ ὁρισμένη ἕξη τῶν λόγων καὶ τῶν τρόπων τῆς ἀρετῆς, τοὺς ὀνομάζει «προκόπτοντες». Κι ἐκείνους ποὺ μὲ τὴν ἐξάσκηση τῆς ἀρετῆς ἔφτασαν ἤδη μὲ τὴ γνώση στὴν κορυφὴ τῆς ἀποκαλυπτικῆς ἀλήθειας τῶν ἀρετῶν, τοὺς ἀποκαλεῖ «τελείους». Ἐκεῖνος λοιπὸν ποὺ ἀποστράφηκε τὴν παλιά του ἀναστροφὴ μὲ τὰ πάθη καὶ παρέδωσε ὅλη του τὴ διάθεση στὰ θεῖα πράγματα λόγω τοῦ φόβου, δὲν ὑπολείπεται σὲ κανένα καλὸ ἀπ' ὅσα ἁρμόζουν στοὺς ἀρχαρίους, καὶ ἂν ἀκόμη δὲν ἀπόκτησε τὴν ἕξη τῶν ἀρετῶν οὔτε ἔγινε μέτοχος τῆς σοφίας ποὺ διδάσκεται στοὺς τελείους[37]. Ἀλλὰ οὔτε καὶ ἕνας ἀπὸ τοὺς «προκόπτοντες» ὑστερεῖ σὲ κάποιο ἀπὸ τὰ καλὰ ποὺ ἀνήκουν στὸ βαθμό του, καὶ ἂν δὲν ἀπόκτησε ἀκόμη τὴν ὑψηλότατη γνώση τῶν θείων ποὺ ἔχουν οἱ τέλειοι. Γιατὶ οἱ τέλειοι, ἀφοῦ ἀξιώθηκαν ἤδη νὰ λάβουν μυστικὰ τὴ θεωρητικὴ θεολογία καὶ ἀφοῦ καθάρισαν τὸ νοῦ

35. Ἐξ. 27, 9. 36. Πράξ. 13, 16. 37. Α' Κορ. 2, 6.

τους ἀπὸ κάθε ὑλικὴ φαντασία καὶ τὸν ἔκαναν εἰκόνα ποὺ φέρει ἀκέραιο τὸ ὁμοίωμα τῆς θείας ὡραιότητας χωρὶς καμιὰ ἔλλειψη, ἀποδεικνύονται ὅτι ἔχουν ἐγκαταστήσει μέσα τους τὴ θεία ἀγάπη.

69. Δύο εἰδῶν εἶναι ὁ φόβος· ἁγνὸς καὶ μὴ ἁγνός. Ὁ φόβος τῆς κολάσεως ποὺ δημιουργεῖται κυρίως γιὰ τὰ ἁμαρτήματά μας, ἐπειδὴ αἰτία τῆς δημιουργίας του ἔχει τὴν ἁμαρτία, δὲν εἶναι ἁγνός, οὔτε καὶ θὰ ὑπάρχει γιὰ πάντα, γιατὶ ἐξαφανίζεται μὲ τὴ μετάνοια μαζὶ μὲ τὴν ἁμαρτία. Ἐκεῖνος ὅμως ποὺ πάντοτε ὑπάρχει χωρὶς τὴ λύπη γιὰ ἁμαρτήματα, αὐτὸς εἶναι ὁ ἁγνὸς φόβος, ὁ ὁποῖος δὲ θὰ λείψει ποτέ. Γιατὶ εἶναι σὰν φυτεμένος ἀπὸ τὸ Θεὸ στὴν κτίση καὶ κάνει ὁλοφάνερη σὲ ὅλους τὴ φυσικὴ σεβασμιότητα τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ὑπεροχή Του, ποὺ εἶναι πάνω ἀπὸ κάθε βασιλεία καὶ δύναμη.

70. Ἐκεῖνος ποὺ δὲν φοβᾶται τὸ Θεὸ ὡς κριτή, ἀλλὰ Τὸν σέβεται γιὰ τὸ ὑπερβολικὸ μεγαλεῖο τῆς ἄπειρης δυνάμεώς Του, δικαίως δὲν ὑστερεῖ, ἀλλὰ εἶναι τέλειος στὴν ἀγάπη, καὶ ἀγαπᾶ τὸ Θεὸ μὲ συστολὴ καὶ τὸν πρέποντα σεβασμό. Αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος ποὺ ἀπόκτησε τὸ φόβο ποὺ παραμένει στὸν αἰῶνα τοῦ αἰῶνος[38], καὶ δὲν ὑστερεῖ καθόλου[39] οὔτε στὸ παραμικρό.

71. Ἀπὸ τὰ ὄντα γνωρίζομε τὸν Αἴτιο τῶν ὄντων. Ἀπὸ τὴ διαφορὰ τῶν ὄντων διδασκόμαστε τὴν ἐνυπόστατη Σοφία τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἀπὸ τὴ φυσικὴ κίνηση τῶν ὄντων μαθαίνομε τὴν ἐνυπόστατη Ζωὴ τοῦ Θεοῦ, τὴ δύναμη ποὺ ζωοποιεῖ τὰ ὄντα, δηλαδὴ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα.

72. Τὸ Ἅγιο Πνεῦμα δὲν ἀπουσιάζει ἀπὸ κανένα ἀπὸ τὰ ὄντα καὶ μάλιστα ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ ἔχουν ὁπωσδήποτε λογικό. Γιατὶ αὐτὸ συγκρατεῖ τὴ γνώση καθενός, ἐπειδὴ εἶναι Θεὸς καὶ Πνεῦμα Θεοῦ, καὶ μὲ τὴ δύναμή Του προχωρεῖ προνοητικὰ ἀνάμεσα ἀπ' ὅλα τὰ ὄντα· ἀνακινεῖ τὸ κατὰ φύση λογικὸ ποὺ ἔχει τὸ καθένα καὶ μέσω αὐτοῦ φέρνει σὲ συναίσθηση ὅσων ἔχουν γίνει ἐσφαλμένα πέρα ἀπ' ὅ,τι ὁρίζει ἡ φύση ἐκεῖνον ποὺ αἰσθάνεται καὶ ἔχει τὴν προαίρεσή του ὑπάκουη στὸ νὰ δέχεται τοὺς ὀρθοὺς καὶ σύμφωνους μὲ τὴ φύση λογισμούς. Γι' αὐτὸ καὶ βρίσκομε πολλοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τοὺς πολὺ βαρβάρους καὶ νομάδες, οἱ ὁποῖοι ἀλλάζουν καὶ γίνονται καλοκάγαθοι καὶ ἀπορρίπτουν τοὺς θηριώδεις νόμους ποὺ ἴσχυαν ἀνέκαθεν σ' αὐτούς.

73. Τὸ Ἅγιο Πνεῦμα εἶναι βέβαια παρὸν σὲ ὅλα γενικῶς τὰ ὄντα, καθὼς ὅλα τὰ συγκρατεῖ καὶ ἀνακινεῖ τὰ φυσικά τους σπέρματα. Ἰδιαίτερα ὅμως ὑπάρχει σ' ὅλους, ὅσοι ὑπακούουν στὸ Νόμο, γιατὶ ὑποδεικνύει σ' αὐτοὺς τὴν παράβαση τῶν ἐντολῶν καὶ τοὺς φωτίζει σχετικὰ μὲ τὴν ὑπόσχεση τοῦ ἐρχομοῦ τοῦ Χριστοῦ· καὶ ἐπιπλέον ὅσων εἴπαμε, ὑπάρχει σ' ὅλους τοὺς χριστιανοὺς γιατὶ τοὺς χαρίζει τὴν υἱοθεσία. Μὲ τὴν ἰδιότητά Του ὅμως νὰ προξενεῖ σοφία, σὲ κανένα ἀπὸ τοὺς παραπάνω δὲν ὑπάρχει ἀναγκαστικά, ἐκτὸς σ' ἐκείνους ποὺ ἔχουν φανεῖ συνετοὶ καὶ ποὺ μὲ τὴν ἔνθεη ζωή τους ἔκαναν τοὺς ἑαυτούς των ἀξίους τῆς θεοποιητικῆς κατοικήσεώς Του μέσα

38. Ψαλμ. 18, 10. 39. Ψαλμ. 33, 10.

τους. Γιατὶ καθένας ποὺ δὲν κάνει τὰ θεῖα θελήματα, ἀκόμη καὶ ἂν εἶναι πιστός, ἔχει καρδιὰ ἀσύνετη, καθὼς εἶναι ἐργαστήριο πονηρῶν λογισμῶν, καὶ σῶμα βυθισμένο στὶς ἁμαρτίες, καθὼς περιπλέκεται συνεχῶς σὲ μολυσμοὺς παθῶν.

74. Ὁ Θεός, ὁ Ὁποῖος ἐπιθυμεῖ τὴ σωτηρία ὅλων τῶν ἀνθρώπων καὶ πεινᾶ γιὰ τὴ θεοποίησή τους, ξεραίνει τὴν οἴησή τους σὰν τὴν ἄκαρπη συκιά[40], μὲ τὸ σκοπό, ἀφοῦ προτιμήσουν νὰ εἶναι δίκαιοι ἀπὸ τὸ νὰ νομίζονται τέτοιοι, καὶ ἀφοῦ ξεντυθοῦν τὸ ὑποκριτικὸ φόρεμα τῆς ἠθικῆς ἐπιδείξεως, νὰ περάσουν εὐσεβῶς τὴ ζωή τους, ὅπως θέλει ὁ θεῖος λόγος, ἐπιδιώκοντας ἀνόθευτα τὶς ἀρετὲς καὶ ἐπιδεικνύοντας στὸ Θεὸ μᾶλλον τὴν κατάσταση τῆς ψυχῆς τους, παρὰ στοὺς ἀνθρώπους τὸ ψεύτικο ἐξωτερικὸ σχῆμα τῶν ἠθῶν.

75. Ἄλλη εἶναι ἡ αἰτία τοῦ νὰ πράττομε, καὶ ἄλλη τοῦ νὰ πάσχομε. Ἡ αἰτία τοῦ νὰ πράττομε εἶναι ἡ φυσικὴ δύναμη πρὸς ἐνέργεια τῶν ἀρετῶν, ἐνῶ ἡ αἰτία τοῦ νὰ πάσχομε εἶναι εἴτε δωρεὰ ὅσων εἶναι ὑπὲρ τὴ φύση, εἴτε ἀναγκαῖο ἐπακολούθημα τῆς ῥοπῆς μας στὰ παρὰ φύση· γιατὶ ὅπως δὲν ἔχομε φυσικὴ τὴ δύναμη γιὰ ὅσα ὑπερβαίνουν τὰ ὄντα, ἔτσι [δὲν] ἔχομε φυσικὴ τὴ δύναμη γιὰ ὅσα εἶναι μὴ ὄντα. Πάσχομε λοιπὸν τὴ θέωση κατὰ χάρη, ἐπειδὴ εἶναι ὑπὲρ φύση, καὶ δὲν τὴν προξενοῦμε, γιατὶ δὲν ἔχομε ἀπὸ τὴ φύση μας δύναμη δεκτικὴ τῆς θεώσεως. Καὶ πάσχομε πάλι, ὡς ἀντίθετη στὴ φύση μας, μὲ τὴν προαίρεσή μας κατὰ σύμπτωση τὴν κακία, γιατὶ δὲν ἔχομε φυσικὴ δύναμη πρὸς δημιουργία κακίας. Πράττομε λοιπὸν ὄντας ἐδῶ κατὰ τὴ φύση μας τὶς ἀρετές, γιατὶ ἔχομε φυσικὴ τὴ δύναμη νὰ τὶς πράττομε· ἐνῶ πάσχομε γιὰ τὸ μέλλον τὴ θέωση, δεχόμενοι τὴ χάρη πρὸς τοῦτο ὡς δωρεά.

76. Πράττομε ἐμεῖς, ὅσο ἔχομε ἐνεργὸ τὴ λογικὴ δύναμη μὲ τὴν ὁποία ἐκ φύσεως μποροῦμε νὰ πράττομε τὶς ἀρετές, καὶ ὅσο ἡ νοερή μας δύναμη, ἡ δεκτικὴ κάθε γνώσεως, προσπερνᾶ ἀκατάσχετα τὴ φύση ὅλων ὅσα ὑπάρχουν καὶ ἀποτελοῦν ἀντικείμενο γνώσεως καὶ ἀφήνει πίσω της ὅλους τοὺς αἰῶνες. Πάσχομε ὅταν, ἔχοντας περάσει τελείως τοὺς λόγους τῶν ὄντων, φτάσομε —μὲ τρόπο ποὺ ξεπερνᾶ τὴ γνώση— στὴν Αἰτία τῶν ὄντων, καὶ ἐκεῖ καταπαύσομε τὴν ἐνέργεια τῶν δυνάμεών μας μαζὶ μὲ ὅσα ἐκ φύσεως εἶναι πεπερασμένα. Γινόμαστε τότε ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖο καθόλου δὲν ἀποτελεῖ κατόρθωμα τῆς φυσικῆς δυνάμεως, ἀφοῦ ἡ φύση δὲν ἔχει τὴ δύναμη νὰ φτάσει τὸ ὑπὲρ φύση. Γιατὶ κανένα δημιούργημα δὲν μπορεῖ ἀπὸ τὴ φύση του νὰ προξενήσει τὴ θέωση, ἀφοῦ οὔτε μπορεῖ νὰ φτάσει τὸ Θεό. Μόνο ἡ θεία χάρη ἔχει φυσικὸ ἰδίωμα νὰ χαρίζει μὲ ἀναλογία στὰ ὄντα τὴ θέωση, καθὼς λαμπρύνει τὴ φύση μὲ τὸ ὑπερφυσικὸ φῶς καὶ τὴν ἀνεβάζει πάνω ἀπὸ τὰ ὅριά της μὲ τὴν ὑπερβολικὴ δόξα.

40. Ματθ. 21, 19.

77. Ἔπειτ' ἀπὸ αὐτὴ τὴ ζωὴ παύομε νὰ πράττομε τὶς ἀρετές· δὲν παύομε ὅμως νὰ πάσχομε κατὰ χάρη τὴ θέωση ποὺ παρέχεται ἕνεκα τῶν ἀρετῶν. Γιατὶ τὸ ὑπερφυσικὸ πάθος εἶναι ἀπεριόριστο ὅσο καὶ δραστικό, ἐνῶ τὸ παρὰ φύση πάθος εἶναι ἀνύπαρκτο καὶ ἀνενεργό.

78. Τύποι τῶν θείων ἀγαθῶν εἶναι οἱ τρόποι τῶν ἀρετῶν καὶ οἱ λόγοι τῶν ὄντων, μὲ τοὺς ὁποίους ὁ Θεὸς γίνεται συνεχῶς ἄνθρωπος. Καὶ ὡς σῶμα ἔχει τοὺς τρόπους τῶν ἀρετῶν, ἐνῶ ὡς ψυχὴ τοὺς πνευματικοὺς λόγους τῆς γνώσεως· μέσω αὐτῶν θεοποιεῖ τοὺς ἀξίους δίνοντάς τους ἐνυπόστατη μορφὴ ἀρετῆς καὶ χαρίζοντας οὐσιαστικὴ ὕπαρξη γνώσεως χωρὶς πλάνη.

79. Ὁ πιστὸς καὶ πρακτικὸς νοῦς μοιάζει μὲ τὸν ἀπόστολο Πέτρο, ποὺ φυλακίστηκε ἀπὸ τὸν Ἡρώδη —ὄνομα ποὺ ἑρμηνεύεται «δερμάτινος». Ἔτσι καὶ αὐτός, ὅταν κρατηθεῖ ἀπὸ τὸν δερμάτινο νόμο, δηλαδὴ ἀπὸ τὸ σαρκικὸ φρόνημα, τότε κλείνεται στὴ φυλακὴ μὲ δύο φρουροὺς καὶ μιὰ σιδερένια πύλη. Πολεμεῖται δηλαδὴ καὶ ἀπὸ τὴν ἐνέργεια τῶν παθῶν καὶ ἀπὸ τὴ συγκατάθεση τῆς διάνοιας στὰ πάθη· ὅταν περάσει ἀνάμεσα ἀπ' αὐτὲς σὰν ἀπὸ δύο φρουρὲς ἢ φυλακές, μέσω τοῦ λόγου τῆς πρακτικῆς φιλοσοφίας σὰν μὲ βοήθεια ἀγγέλου, φτάνει στὴ σιδερένια πύλη ποὺ ὁδηγεῖ στὴν πόλη, δηλαδὴ στὴ στερεὰ καὶ ἀπότομη καὶ δυσκολοπολέμητη σχέση τῶν αἰσθήσεων πρὸς τὰ αἰσθητά. Τὴν πύλη αὐτὴ ἀνοίγει αὐτόματα ὁ λόγος τῆς πνευματικῆς θεωρίας τῆς φύσεως καὶ ἄφοβα πλέον παραπέμπει τὸ νοῦ στὰ συγγενὴ νοητά, ἐλεύθερο ἀπὸ τὴ λύσσα τοῦ Ἡρώδη[41].

80. Ὁ διάβολος εἶναι καὶ ἐχθρὸς τοῦ Θεοῦ καὶ ἐκδικητής[42]. Ἐχθρὸς τοῦ Θεοῦ εἶναι ὅταν, ἀπὸ μίσος πρὸς Αὐτόν, παρουσιάζεται ὁ ὀλέθριος σὰν νὰ ἔχει ἀγάπη πρὸς ἐμᾶς τοὺς ἀνθρώπους, καὶ πείθει τὴν προαίρεσή μας μὲ τὰ ἑκούσια πάθη μέσω τῆς ἡδονῆς νὰ προτιμᾶ ἀπὸ τὰ αἰώνια ἀγαθὰ τὰ πρόσκαιρα, μὲ τὰ ὁποῖα κλέβει ὅλη τὴν ἐπιθυμία τῆς ψυχῆς καὶ μᾶς απομακρύνει τελείως ἀπὸ τὴ θεία ἀγάπη, κάνοντάς μας θεληματικοὺς ἐχθροὺς τοῦ Δημιουργοῦ. Ἐκδικητὴς πάλι εἶναι ὅταν, δείχνοντας γυμνὸ τὸ μίσος του ἐναντίον μας, ἀφοῦ πλέον γίναμε μὲ τὴν ἁμαρτία ὑποχείριοί του, ζητεῖ τὴν τιμωρία μας. Γιατὶ τίποτε ἄλλο δὲν εἶναι τόσο εὐχάριστο στὸ διάβολο, ὅσο ἄνθρωπος ποὺ τιμωρεῖται. Ὅταν τοῦ ἐπιτραπεῖ αὐτό, τότε ἐφευρίσκει τὰ ἀλλεπάλληλα κύματα τῶν ἀθέλητων παθημάτων καὶ τὰ ἐπιφέρει σὰν λαίλαπα ἀνελέητα ἐναντίον ἐκείνων ποὺ ἔλαβε τὴν ἄδεια κατὰ παραχώρηση Θεοῦ. Καὶ αὐτὸ ὄχι γιατὶ θέλει νὰ ἐκπληρώσει τὸ θεῖο πρόσταγμα, ἀλλὰ γιατὶ ἐπιθυμεῖ νὰ χορέσει τὸ πάθος τοῦ μίσους του ἐναντίον μας, ὥστε ἡ ψυχή, ἀτονώντας καὶ γονατίζοντας ἀπὸ τὸ πολὺ βάρος τῶν ὀδυνηρῶν συμφορῶν, νὰ περικόψει τὴ δύναμη τῆς θείας ἐλπίδας της μετατρέποντας σὲ αἰτία ἀθεΐας τὰ κύματα τῶν δεινῶν ποὺ ἐπέρχονται σ' αὐτὴν γιὰ σωφρονισμό.

81. Ὅταν ἐκεῖνοι ποὺ ἀπόκτησαν τὴν πρακτικὴ ἕξη καὶ τὴ θεωρητικὴ

41. Πράξ. 12, 3-11. 42. Ψαλμ. 8, 3.

γνώση τὶς μεταχειρίζονται γιὰ δόξα ἀνθρώπινη, καὶ μὲ τὸ φέρσιμό τους ἰχνογραφοῦν ἐξωτερικὰ τὶς ἀρετὲς καὶ λένε λόγια μόνο σοφίας καὶ γνώσεως, χωρὶς νὰ ἔχουν ἔργα δικαιοσύνης, καὶ γιὰ τὴ φαινομενικὴ ἀρετὴ καὶ γνώση τους δείχνουν ἀλαζονεία ἀπέναντι τῶν ἄλλων, τότε εὔλογα παραδίνονται στὰ δεινὰ ποὺ τοὺς ἁρμόζουν, καὶ μαθαίνουν ἐκ τῶν ὑστέρων τὴν ταπεινοφροσύνη, τὴν ὁποία ἀγνόησαν ἀπὸ τὴ μάταιη οἴησή τους.

82. Καθένας ἀπὸ τοὺς δαίμονες, ἀνάλογα μὲ τὴν ἰδιαίτερή του ἱκανότητα συμβαίνει νὰ προκαλεῖ αὐτὴ ἢ τὴν ἄλλη ἐπιφορὰ τῶν πειρασμῶν. Γιατὶ καθένας προξενεῖ διαφορετικὴ κακία, καὶ ὁ ἕνας εἶναι σαφῶς πιὸ ἀκάθαρτος ἀπὸ τὸν ἄλλον καὶ ἱκανότερος σὲ ὁρισμένο μᾶλλον εἶδος κακίας.

83. Χωρὶς τὴν παραχώρηση τοῦ Θεοῦ, κι αὐτοὶ οἱ δαίμονες δὲν μποροῦν νὰ ὑπηρετοῦν τὸν διάβολο. Γιατὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς ἐπιτρέπει μὲ τὴν πρέπουσα φιλάνθρωπη καὶ ἀγαθὴ πρόνοια στὸ διάβολο νὰ ἐπιφέρει μὲ τοὺς ὑπηρέτες του δαίμονες διάφορες τιμωρίες. Αὐτὸ τὸ φανερώνει καθαρὰ ἡ ἱστορία τοῦ Ἰώβ, ποὺ γράφει ὅτι δὲν μποροῦσε διόλου ὁ διάβολος νὰ πλησιάσει τὸν Ἰώβ, χωρὶς τὴ θέληση τοῦ Θεοῦ[43].

84. Πραγματικὴ πίστη εἶναι ἡ φανερὴ καὶ ἔμπρακτη, κατὰ τὴν ὁποία ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ φανερώνεται στοὺς πρακτικοὺς παίρνοντας σῶμα μὲ τὶς ἐντολές. Μέσω αὐτῶν, ὡς Λόγος, ἀνεβάζει ὅσους τὶς πράττουν πρὸς τὸν Πατέρα, στὸν ὁποῖο βρίσκεται Αὐτὸς κατὰ φύση.

85. Τὸ μυστήριο τῆς Νέας Διαθήκης κηρύττει τὴν ἀλλαγὴ ζωῆς, τὴν ἀγγελικὴ λατρεία, τὴ θεληματικὴ ἀποξένωση τῆς ψυχῆς ἀπὸ τὸ σῶμα καὶ τὴν ἔναρξη τῆς θεϊκῆς μεταμορφώσεως μὲ τὴ χάρη τοῦ Πνεύματος. Πνευματικὴ περιτομὴ[44] ἐννοεῖ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ τὴν ἀποκοπὴ τῆς ἐμπαθοῦς σχέσεως τῆς ψυχῆς πρὸς τὸ σῶμα.

86. Ἐπειδὴ ὁ Θεὸς εἶναι ἀγαθὸς καὶ θέλει νὰ ξεριζώσει ὁλότελα ἀπὸ μέσα μας τὸ σπόρο τῆς κακίας, δηλαδὴ τὴν ἡδονή, ἡ ὁποία σύλησε ἀπὸ τὸν νοῦ τὴ θεία ἀγάπη, ἐπιτρέπει στὸν διάβολο νὰ μᾶς προξενήσει πόνους καὶ τιμωρίες. Ἔτσι ξύνει ἀπὸ τὴν ψυχὴ μὲ τοὺς πόνους τὴ σκουριὰ τῆς προηγούμενης ἡδονῆς καὶ συγχρόνως θέλει νὰ μᾶς προξενήσει μίσος καὶ τέλεια ἀποστροφὴ πρὸς τὰ παρόντα, τὰ ὁποῖα θωπεύουν μόνο τὴν αἴσθηση, ἐπειδὴ χρησιμοποιώντας τα δὲν ἔχομε πέρα ἀπὸ τὴν τιμωρία κανένα κέρδος. Καὶ θέλει ἀκόμα, τὴν ἐκδικητικὴ καὶ μισάνθρωπη δύναμη τοῦ διαβόλου νὰ τὴν κάνει ἀφορμὴ ἐπιστροφῆς στὴν ἀρετή, γιὰ ὅσους θεληματικὰ ἔφυγαν ἀπὸ αὐτήν.

87. Εἶναι πρέπον καὶ δίκαιο νὰ τιμωροῦνται ἀπὸ τὸν διάβολο ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι δέχθηκαν εὐχαρίστως τὶς κακὲς συμβουλές του γιὰ ἑκούσια ἁμαρτήματα. Γιατὶ ὁ διάβολος καὶ τὴν ἡδονὴ σπέρνει, μὲ τὰ ἑκούσια πάθη, καὶ τὴν ὀδύνη προξενεῖ, μὲ τὰ ἀκούσια παθήματα.

43. Ἰὼβ 1, 11-12. 44. Ρωμ. 2, 29.

88. Ὁ λόγος ποὺ ὁ θεωρητικὸς καὶ γνωστικὸς νοῦς παραδίνεται πολλὲς φορὲς πρὸς τιμωρία στὸ διάβολο, ὁ ὁποῖος δικαίως τοῦ προξενεῖ πόνους καὶ συμφορές, εἶναι γιὰ νὰ μάθει ὑποφέροντας νὰ φιλοσοφεῖ μᾶλλον περὶ καρτερίας καὶ ὑπομονῆς στοὺς πόνους, παρὰ νὰ ματαιολογεῖ ἀνώφελα μὲ ὑπερηφάνεια γιὰ ἀνύπαρκτα πράγματα.

89. Ἐκεῖνος ποὺ ὑποφέρει γιατὶ ἔχει παραβεῖ κάποια θεία ἐντολή, ἂν ἐννοήσει τὴν αἰτία τῆς θείας πρόνοιας ποὺ τὸν τιμωρεῖ γιὰ νὰ τὸν θεραπεύσει, καὶ τὴ συμφορὰ δέχεται εὐχαρίστως καὶ τὸ σφάλμα γιὰ τὸ ὁποῖο τιμωρεῖται διορθώνει μὲ χαρά. Ἐκεῖνος ὅμως ποὺ μένει ἀναίσθητος σ' αὐτὴ τὴ θεραπεία, δίκαια χωρίζεται ἀπὸ τὴ χάρη ποὺ τοῦ δόθηκε καὶ παραδίνεται στὴ σύγχυση τῶν παθῶν, καὶ ἀφήνεται νὰ καταλήξει στὴν διάπραξη ἐκείνων τῶν ἁμαρτημάτων ποὺ ἐπιθυμοῦσε ἐσωτερικά.

90. Ἐκεῖνος ποὺ θεληματικά, ἀπὸ συναίσθηση τῶν ἁμαρτιῶν του δείχνει ὑπομονὴ καθὼς δέχεται τὶς ἐπίπονες ἐπιθέσεις τῶν ἀθέλητων πειρασμῶν, μαζὶ μὲ τὴν πρέπουσα εὐχαριστία, δὲν ἐκδιώκεται ἀπὸ τὴν ἕξη τῆς ἀρετῆς καὶ τὴ χάρη, γιατὶ ὑποτάχθηκε μὲ τὴ θέλησή του στὸ ζυγὸ τοῦ βασιλιᾶ τῆς Βαβυλώνας[45] καὶ δέχεται τὶς δοκιμασίες σὰν νὰ πληρώνει χρέος. Ἀλλὰ παραμένοντας σ' αὐτές, στὸ βασιλιὰ τῆς Βαβυλώνας καταβάλλει ὡς φόρο τοὺς βίαιους πόνους ποὺ προξενήθηκαν ἀπὸ τὸ παθητικὸ μέρος τῆς φύσεώς του, καὶ τὴν κατὰ διάνοια συγκατάθεση γι' αὐτούς, ὡς χρεώστης τους γιὰ τὶς προηγούμενες ἁμαρτίες· στὸ Θεὸ ὅμως προσφέρει τὴ διόρθωση τῶν σφαλμάτων μέσω τῆς ἀληθινῆς λατρείας, δηλαδὴ τῆς ταπεινῆς διαθέσεως.

91. Ἐκεῖνος ποὺ δὲ δέχεται μὲ εὐχαριστία τὴ συμφορὰ ποὺ μὲ ἀκούσιους πειρασμοὺς ἐπιτρέπει ὁ Θεὸς πρὸς διόρθωσή του, καὶ δὲν ἀποβάλλει μετανοώντας τὴν οἴηση ποὺ ἔχει γιατὶ τάχα εἶναι δίκαιος, αὐτός, ἐπειδὴ ἀντιτάσσεται στὶς διαταγὲς τῆς δίκαιης κρίσεως τοῦ Θεοῦ καὶ δὲν καταδέχεται νὰ ὑποταχθεῖ θεληματικὰ στὸ ζυγὸ τοῦ βασιλιᾶ τῆς Βαβυλώνας, παραδίνεται σύμφωνα μὲ θεία διαταγὴ σὲ αἰχμαλωσία καὶ κλοιοὺς καὶ δεσμὰ καὶ ἀρρώστια καὶ θάνατο καὶ μαχαίρι καὶ ἐξορίζεται ἐντελῶς ἀπὸ τὴν πατρίδα του[46]. Γιατὶ ὅλα αὐτά, καὶ περισσότερα ἀκόμη, παθαίνει ἐκεῖνος ποὺ ἐξορίζεται ἀπὸ τὴν ἕξη τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς γνώσεως σὰν ἀπὸ τὴν πατρίδα του. Καὶ ὁ λόγος εἶναι ποὺ δὲν θέλει ἀπὸ ὑπερηφάνεια καὶ μάταιη οἴηση νὰ ἐκτίσει τὶς ποινὲς ποὺ τοῦ ἐπιβάλλονται γιὰ τὶς ἁμαρτίες του καὶ νὰ χαίρεται στὶς θλίψεις, στὶς ἀνάγκες καὶ στὶς στενοχώριες ὅπως ὁ θεῖος Ἀπόστολος[47]. Γιατὶ γνώριζε ὁ μέγας Ἀπόστολος ὅτι ἡ ταπείνωση ποὺ προέρχεται ἀπὸ τοὺς σωματικοὺς πόνους φυλάγει τοὺς θείους θησαυροὺς τῆς ψυχῆς· γι' αὐτὸ καὶ εὐχαρίστως ἔκανε ὑπομονὴ καὶ γιὰ τὸν ἑαυτό του καὶ γιὰ ὅσους ἦταν τύπος ἀρετῆς καὶ πίστεως, ὥστε καὶ ἂν ὡς ὑπεύθυνοι πάσχουν —ὅπως ὁ

45. Ἱερ. 34, 11. 46. Ἱερ. 34, 8· 35, 14. 47. Β' Κορ. 12, 10.

Κορίνθιος ποὺ ἐπιτιμήθηκε[48]—, νὰ ἔχουν παρηγοριὰ καὶ παράδειγμα ὑπομονῆς αὐτὸν ποὺ ὑπέφερε χωρὶς νὰ φταίει.

92. Ἐκεῖνος ποὺ δὲ στέκεται ἐξαιτίας τῆς αἰσθήσεως στὰ σχήματα τῶν ὁρατῶν, ἀλλὰ μὲ τὸ νοῦ ἀναζητᾶ τοὺς λόγους τους ὡς ὑποτυπώσεις τῶν νοητῶν ἢ παρατηρεῖ τοὺς λόγους τῶν αἰσθητῶν κτισμάτων, διδάσκεται ὅτι κανένα ἀπὸ ὅσα βλέπομε δὲν εἶναι ἀκάθαρτο. Γιατὶ ὅλα ἔχουν γίνει ἐκ φύσεως πολὺ καλά[49].

93. Ἐκεῖνος ποὺ δὲν μεταβάλλεται μαζὶ μὲ τὴν κίνηση τῶν αἰσθητῶν, ἐργάζεται ἀνόθευτα τὶς ἀρετές. Ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἄφησε τὰ αἰσθητὰ νὰ ἀποτυπώσουν στὸ νοῦ του τὰ σχήματά τους, αὐτὸς ἔχει λάβει τὴν ἀληθινὴ ἰδέα τῶν ὄντων. Ἐκεῖνος πάλι ποὺ μὲ τὴ διάνοιά του προσπέρασε καὶ αὐτὴ τὴν οὐσία τῶν ὄντων, αὐτὸς ὡς ἄριστος θεολόγος, ἔπειτ' ἀπὸ αὐτήν, εἶδε μὲ τρόπο ἄγνωστο τὴ Μονάδα.

94. Κάθε θεωρητικὸς νοῦς ποὺ ἔχει τὸ μαχαίρι τοῦ Πνεύματος, δηλαδὴ τὸν λόγο τοῦ Θεοῦ[50], ἀφοῦ θανάτωσε μέσα του τὴν κίνηση τῆς ὁρατῆς κτίσεως, κατόρθωσε τὴν ἀρετή. Καὶ ἀφοῦ ἀπόκοψε ἀπὸ τὸν ἑαυτό Του τὴ φαντασία τῶν αἰσθητῶν σχημάτων, βρῆκε τὴν ἀλήθεια ποὺ ὑπάρχει μέσα στοὺς λόγους τῶν ὄντων, πάνω στὴν ὁποία στηρίζεται ἡ φυσικὴ θεωρία. Καὶ ἀφοῦ ἀνέβηκε πάνω ἀπὸ τὴν οὐσία τῶν ὄντων, δέχεται τὸ φωτισμὸ τῆς θείας καὶ ἄναρχης Μονάδας, ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖ τὸ μυστήριο τῆς ἀληθινῆς θεολογίας.

95. Στὸν καθένα φανερώνεται ὁ Θεὸς ἀνάλογα μὲ τὴν ἰδέα ποὺ ἔχει περὶ Αὐτοῦ. Σ' ἐκείνους ποὺ μὲ τὴν ἐπιθυμία τους ξεπέρασαν τὴν ὑλικὴ σύνθεση καὶ οἱ δυνάμεις τῆς ψυχῆς τους κινοῦνται μὲ ἴση δύναμη γύρω ἀπὸ τὸ Θεὸ σὲ μία καὶ τὴν αὐτὴ ἀεικινησία, φανερώνεται ὡς Μονάδα καὶ Τριάδα, τόσο γιὰ νὰ δείξει τὴν ὕπαρξή Του, ὅσο καὶ νὰ διδάξει μυστικὰ τὸν τρόπο τῆς ὑπάρξεώς Του. Σ' ἐκείνους ποὺ ἡ ἐπιθυμία τους κινεῖται μόνο γύρω ἀπὸ τὰ ὑλικὰ καὶ οἱ δυνάμεις τῆς ψυχῆς τους δὲν συνδέονται μεταξύ τους, δὲν φανερώνεται ὅπως εἶναι Αὐτός, ἀλλὰ ὅπως εἶναι ἐκεῖνοι, δείχνοντάς τους ὅτι καὶ μὲ τὰ δυό τους χέρια ἔχουν ἀγκαλιάσει τὴν ὑλικὴ δυάδα, κατὰ τὴν ὁποία συγκροτήθηκε ὅλος ὁ σωματικὸς κόσμος, ἀπὸ ὕλη δηλαδὴ καὶ μορφή.

96. Ὁ θεῖος Ἀπόστολος τὶς διάφορες ἐνέργειες τοῦ Ἁγίου Πνεύματος τὶς ὀνομάζει διάφορα χαρίσματα[51], τὰ ὁποῖα ἐνεργοῦνται ἀπὸ ἕνα καὶ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα[52]. Ἂν λοιπὸν κατὰ τὸ μέτρο τῆς πίστεως καθενὸς δίνεται ἡ φανέρωση τοῦ Πνεύματος[53] μὲ τὴ μετοχὴ στὸ τάδε χάρισμα, εἶναι φανερὸ ὅτι καθένας πιστὸς δέχεται τὴν ἐνέργεια τοῦ Πνεύματος στὸ βαθμὸ ποὺ ἀναλογεῖ μὲ τὴν πίστη καὶ τὴν κατάσταση τῆς ψυχῆς του. Καὶ ἡ ἐνέργεια αὐτὴ τοῦ χαρίζει τὴν κατάλληλη ἕξη γιὰ τὴν ἐργασία αὐτῆς ἢ ἐκείνης τῆς ἐντολῆς.

48. Α' Κορ. 5, 1-5.
49. Γεν. 1, 31.
50. Ἐφ. 6, 17.
51. Ρωμ. 12, 6.
52. Α' Κορ. 12, 11.
53. Α' Κορ. 12, 7.

97. Ἕνας δέχεται λόγο σοφίας, ἄλλος λόγο γνώσεως, ἄλλος λόγο πίστεως καὶ ἄλλος ἄλλο ἀπὸ τὰ χαρίσματα τοῦ Πνεύματος ποὺ ἀπαριθμεῖ ὁ μέγας Ἀπόστολος[54]. Ἔτσι, ἕνας δέχεται μέσω τοῦ Πνεύματος τὸ χάρισμα τῆς τέλειας καὶ ἄμεσης ἀγάπης πρὸς τὸ Θεό, ἡ ὁποία δὲν ἔχει τίποτε ὑλικό, ἀνάλογα μὲ τὴν πίστη του· ἄλλος τὸ χάρισμα τῆς τέλειας ἀγάπης πρὸς τὸν πλησίον μέσω τοῦ ἴδιου Πνεύματος· καὶ ἄλλος κάποιο ἄλλο χάρισμα. Καὶ ὁ καθένας ἔχει τὸ χάρισμά του ἐνεργοποιούμενο ἀπὸ τὸ ἴδιο Πνεῦμα, ὅπως εἶπα· γιατὶ εἶναι χάρισμα τοῦ Πνεύματος κάθε ἕξη ποὺ ἐνεργοποιεῖται πρὸς ἐργασίαν ἐντολῆς, λέει ὁ Ἀπόστολος.

98. Τὸ βάπτισμα τοῦ Κυρίου εἶναι ἡ τέλεια νέκρωση τῆς προαιρέσεώς μας πρὸς τὸν αἰσθητὸ κόσμο. Ἐνῶ τὸ ποτήρι[55], εἶναι ἡ ἄρνηση καὶ αὐτῆς τῆς παρούσας ζωῆς μας ὑπὲρ τῆς ἀλήθειας.

99. Τὸ βάπτισμα τοῦ Κυρίου εἶναι τύπος τῶν δικῶν μας αὐτοπροαιρέτων κόπων ποὺ κάνομε γιὰ χάρη τῆς ἀρετῆς, μὲ τοὺς ὁποίους ἀφοῦ καθαρίσομε τοὺς μολυσμοὺς τῆς συνειδήσεώς μας, δεχόμαστε τὸν ἑκούσιο θάνατο τῆς προαιρέσεως πρὸς τὰ ὁρατά. Τὸ ποτήρι εἶναι τύπος τῶν περιστασιακῶν ἀκούσιων πειρασμῶν ποὺ ἐπέρχονται σὲ μᾶς [παρὰ] τὴν προαίρεσή μας γιὰ χάρη τῆς ἀλήθειας. Μὲ αὐτούς, προτιμώντας τὸ θεῖο πόθο περισσότερο κι ἀπὸ τὴν ἴδια τὴ φύση μας, δεχόμαστε θεληματικὰ τὸ βίαιο θάνατο τῆς φύσεως.

100. Αὐτὴ εἶναι ἡ διαφορὰ ἀνάμεσα στὸ βάπτισμα καὶ τὸ ποτήρι: τὸ βάπτισμα νεκρώνει τὴν προαίρεση πρὸς τὰ εὐχάριστα τοῦ βίου, γιὰ χάρη τῆς ἀρετῆς, ἐνῶ τὸ ποτήρι κάνει τοὺς εὐσεβεῖς νὰ προτιμοῦν τὴν ἀλήθεια καὶ ἀπὸ αὐτὴ τὴ φύση.

54. Α' Κορ. 12, 8-10.
55. Ματθ. 20, 22.

Τέταρτη ἑκατοντάδα

Ο Κύριος ἀνέφερε τὸ ποτήρι πρὶν ἀπὸ τὸ βάπτισμα[56], ἐπειδὴ ἡ ἀρετὴ εἶναι γιὰ τὴν ἀλήθεια καὶ ὄχι ἡ ἀλήθεια γιὰ τὴν ἀρετή. Γι' αὐτὸ ἐκεῖνος ποὺ πράττει τὴν ἀρετὴ γιὰ τὴν ἀλήθεια, εἶναι ἄτρωτος ἀπὸ τὰ βέλη τῆς κενοδοξίας. Ἐκεῖνος ὅμως ποὺ ἀσκεῖ τὴν ἀλήθεια ἕνεκα τῆς ἀρετῆς, ἔχει σύνοικο τῆς κενοδοξίας τὴν οἴηση.

2. Ἀλήθεια, λέει, εἶναι ἡ θεία γνώση· ἀρετή, οἱ ἀγῶνες γιὰ χάρη τῆς ἀλήθειας ἐκείνων ποὺ τὴν ἐπιθυμοῦν. Ἐκεῖνος λοιπὸν ποὺ γιὰ χάρη τῆς γνώσεως ὑποφέρει κόπους, δὲν κενοδοξεῖ, γιατὶ γνωρίζει ὅτι ἀπὸ τὴ φύση της ἡ ἀλήθεια δὲν ἀποτελεῖ κατόρθωμα κόπων· ἐπειδὴ ἐκ φύσεως τὸ πρῶτο δὲν περιορίζεται ἀπὸ τὰ δεύτερα. Ἐκεῖνος ὅμως ποὺ ἐμφανίζεται νὰ ἔχει γνώση ἐπειδὴ ἀγωνίστηκε γι' αὐτήν, εἶναι ὁπωσδήποτε κενόδοξος γιατὶ νομίζει ὅτι ἔλαβε τὰ στεφάνια πρὶν ἀπὸ τοὺς ἱδρῶτες, μὴ γνωρίζοντας ὅτι οἱ κόποι εἶναι γιὰ τὰ στεφάνια, ἀλλὰ ὄχι τὰ στεφάνια γιὰ τοὺς κόπους. Γιατὶ ἐκ φύσεως παύει νὰ ἐνεργεῖται κάθε μέθοδος, ὅταν ὁ σκοπός της κατορθωθεῖ ἢ νομιστεῖ ὅτι κατορθώθηκε.

3. Ἐκεῖνος ποὺ καταγίνεται, εἴτε μὲ τὴ μορφὴ μόνο τῆς γνώσεως, ποὺ εἶναι ὁ ἀπογυμνωμένος λόγος, εἴτε μὲ τὴν εἰκόνα τῆς ἀρετῆς, ποὺ εἶναι ἀπογυμνωμένο ἦθος, εἶναι Ἰουδαῖος καὶ αὐτός, ὑπερηφανευόμενος γιὰ τοὺς τύπους τῆς ἀλήθειας.

4. Ὅποιος δὲ βλέπει τὴ φαινόμενη λατρεία τοῦ Νόμου μὲ τὴν αἴσθησή του, ἀλλὰ ἀφοῦ ἐξετάσει κάθε ὁρατὸ σύμβολο μὲ τὸ νοῦ του διδασκόμενος τὸ θεϊκὸ λόγο ποὺ κρύβεται στὸ καθένα, βρίσκει μέσα στὸ Νόμο τὸ Θεό, ἐρευνώντας ὀρθὰ μὲ τὴ νοερὴ δύναμή του μέσα στὴν ὕλη τῶν νομικῶν διατάξεων, σὰν μέσα σὲ σωρὸ ἀπὸ ἄχρηστα, μήπως βρεῖ κάπου κρυμμένο στὴ σάρκα τοῦ Νόμου τὸ μαργαριτάρι[57], δηλαδὴ τὸ λόγο ποὺ διαφεύγει ὁλότελα τὴν αἴσθηση.

5. Κι ἐκεῖνος ποὺ δὲν προσδιορίζει τὴ φύση τῶν ὄντων μόνο μὲ τὴν αἴσθηση, ἀλλὰ ἐρευνᾶ σοφὰ μὲ τὸ νοῦ τὸ λόγο ποὺ ὑπάρχει σὲ κάθε κτίσμα, βρίσκει τὸ Θεό, διδασκόμενος τὴν Αἰτία τῶν ὄντων ἀπὸ τὴν μεγαλοπρέπεια ποὺ παρουσιάζουν τὰ ὄντα.

6. Ἰδίωμα αὐτοῦ ποὺ ἐρευνᾶ εἶναι ἡ διάκριση. Ὅποιος λοιπὸν ἐρευνᾶ μὲ γνώση τὰ σύμβολα τοῦ Νόμου καὶ θεωρεῖ μ' ἐπιστήμη τὴ φύση τῶν ὄντων, διακρίνει τὴ Γραφή, τὴν κτίση καὶ τὸν ἑαυτό του. Τὴ Γραφὴ τὴ χωρίζει σὲ γράμμα καὶ πνεῦμα, τὴν κτίση σὲ λόγο καὶ ἐξωτερικὸ φαινόμενο καὶ τὸν ἑαυτό του σὲ νοῦ καὶ αἴσθηση. Καὶ ἀφοῦ πάρει ἀπὸ τὴ Γραφὴ τὸ πνεῦμα, ἀπὸ τὴν κτίση τὸ λόγο καὶ ἀπὸ τὸν ἑαυτό του τὸ νοῦ καὶ ἀφοῦ τὰ ἑνώ-

56. Ματθ. 20, 22. 57. Ματθ. 13, 45-46.

σει ἀδιάρρηκτα, βρῆκε τὸ Θεό. Τοῦτο γιατὶ γνώρισε ὅπως πρέπει καὶ ὅσο εἶναι δυνατὸν τὸ Θεὸ ποὺ βρίσκεται ὡς Νοῦς καὶ Λόγος καὶ Πνεῦμα. Ἀπαλλάχθηκε ἔτσι ἀπὸ ὅλα ὅσα πλανοῦν καὶ παρασέρνουν σὲ μύριες δοξασίες, ἐννοῶ ἀπὸ τὸ γράμμα, τὸ φαινόμενο καὶ τὴν αἴσθηση, ὅπου ὑπάρχουν οἱ διαφορὲς τῆς ποσότητας καὶ ἀποτελοῦν ἀντίθεση στὴ μονάδα. Ἂν ὅμως κάποιος συμπλέξει καὶ ἀνακατώσει τὸ γράμμα τοῦ Νόμου, τὸ ἐξωτερικὸ φαινόμενο τῶν ὁρατῶν καὶ τὴν αἴσθησή του, αὐτὸς εἶναι τυφλὸς καὶ βλέπει θαμπὰ ὅπως οἱ μύωπες, καὶ εἶναι ἄρρωστος ἀπὸ τὴν ἄγνοια τῆς Αἰτίας τῶν ὄντων.

7. Ὁ θεῖος καὶ μέγας Ἀπόστολος ὁρίζει τὴν πίστη ὡς ἑξῆς: «Πίστη σημαίνει πεποίθηση γι' αὐτὰ ποὺ ἐλπίζομε, καὶ βεβαιότητα γι' αὐτὰ ποὺ δὲ βλέπομε»[58]. Ἂν τώρα κανεὶς τὴν ὁρίσει καὶ ὡς ἕνα ἐσωτερικὸ ἀγαθὸ τῆς διαθέσεώς μας, ἢ ὡς ἀληθινὴ γνώση ποὺ ἀποκαλύπτει τὰ ἀπόρρητα ἀγαθά, δὲν ἀστοχεῖ τὴν ἀλήθεια.

8. Ἡ πίστη εἶναι μιὰ δύναμη ποὺ φέρνει σὲ σχέση, ἢ μιὰ σχέση ποὺ πραγματοποιεῖ τὴν ὑπὲρ φύση ἄμεση καὶ τέλεια ἕνωση τοῦ πιστεύοντος μὲ τὸν πιστευόμενο Θεό.

9. Ἐπειδὴ ὁ ἄνθρωπος ἀποτελεῖται ἀπὸ σῶμα καὶ ψυχή, ὑπόκειται σὲ δύο νόμους, τῆς σάρκας καὶ τοῦ Πνεύματος[59]. Ὁ νόμος τῆς σάρκας ἐνεργεῖ στὶς αἰσθήσεις, ἐνῶ ὁ νόμος τοῦ Πνεύματος στὸ νοῦ. Ὁ νόμος τῆς σάρκας, ὅταν ἐνεργεῖ στὴν αἴσθηση, συνήθως συνδέει μὲ τὴν ὕλη, ἐνῶ ὁ νόμος τοῦ Πνεύματος, ὅταν ἐνεργεῖ στὸ νοῦ, προξενεῖ τὴν ἄμεση ἕνωση μὲ τὸ Θεό. Εὔλογα λοιπὸν ἐκεῖνος ποὺ δὲ θὰ διστάσει μέσα στὴν καρδιά του, ποὺ δὲ θὰ κάνει δηλαδὴ διάκριση μέσα στὸ νοῦ του καὶ δὲ θὰ διακόψει ἔτσι τὴν ἄμεση ἕνωση μὲ τὸ Θεὸ ποὺ προκλήθηκε ἀπὸ τὴν πίστη, καθὼς εἶναι ἀπαθής, ἢ μᾶλλον καθὼς ἔγινε ἤδη θεὸς μὲ τὴν ἕνωση μέσω τῆς πίστεως, θὰ πεῖ σ' αὐτὸ τὸ βουνὸ νὰ πάει ἀλλοῦ, καὶ αὐτὸ θὰ πάει[60]. Μὲ τὸ παράδειγμα αὐτὸ δηλώνεται τὸ φρόνημα καὶ ὁ νόμος τῆς σάρκας ποὺ εἶναι πράγματι βαρὺς καὶ δυσκολομετακίνητος, καὶ ὅσο ἐξαρτᾶται ἀπὸ φυσικὴ δύναμη, τελείως ἀκίνητος καὶ ἀσάλευτος.

10. Τόσο πολὺ ἔχει μὲ τὴν αἴσθηση ριζώσει στὴν ἀνθρώπινη φύση ἡ δύναμη τῆς ἀλογίας, ὥστε οἱ πολλοὶ νὰ νομίζουν ὅτι δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο ὁ ἄνθρωπος, παρὰ μόνο σάρκα ποὺ ἔχει τὴν αἴσθηση ὡς μέσο ἀπολαύσεως τῆς παρούσας ζωῆς.

11. «Ὅλα, λέει, εἶναι δυνατὰ σ' ὅποιον πιστεύει»[61] καὶ δὲν «διακρίνεται», δηλαδὴ δὲν χωρίζεται ἀπὸ τὴ νοερὴ ἕνωση μὲ τὸ Θεό, ποὺ ἔχει ἐπιτευχθεῖ σ' αὐτὸν μὲ τὴν πίστη, ἐξαιτίας τῆς σχέσεως τῆς ψυχῆς μὲ τὸ σῶμα μέσω τῆς αἰσθήσεως. Ὅλα ὅσα ἀλλοτριώνουν τὸ νοῦ ἀπὸ τὸν κόσμο καὶ τὴ σάρκα καὶ τὸν προσοικειώνουν στὸ Θεὸ τέλειο στὰ κατορθώματα, ὅλα αὐτὰ

58. Ἑβρ. 11, 1. 59. Ρωμ. 7, 23. 60. Ματθ. 17, 20· Μάρκ. 11, 23. 61. Μάρκ. 9, 23.

ἐξυπακούονται μὲ τὸ λόγο «ὅλα εἶναι δυνατὰ σ' ὅποιον πιστεύει».

12. Ἡ πίστη εἶναι γνώση ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ ἀποδειχθεῖ. Κι ἀφοῦ εἶναι γνώση ποὺ δὲ δέχεται ἀπόδειξη, ἄρα εἶναι μιὰ ὑπερφυσικὴ σχέση, μὲ τὴν ὁποία ἑνωνόμαστε μὲ τὸ Θεὸ μὲ τρόπο ἄγνωστο καὶ χωρὶς ἀποδείξεις σὲ μιὰ ἕνωση ποὺ ξεπερνᾶ τὴ νόηση.

13. Ὅταν ὁ νοῦς λάβει τὴν ἄμεση ἕνωση μὲ τὸ Θεό, τότε ἡ δύναμή του νὰ νοεῖ καὶ νὰ νοεῖται μένει ὁλότελα ἀργή. Ὅταν ὅμως ἐνεργοποιήσει αὐτὴ τὴ δύναμη καὶ σκεφτεῖ κάτι μετὰ τὸ Θεό, τότε χωρίστηκε καὶ διέκοψε τὴν ἕνωση αὐτὴ ποὺ ξεπερνᾶ τὴ νόηση. Ὅσο εἶναι ἔτσι ἑνωμένος μὲ τὸ Θεό, ἐπειδὴ ἔχει ξεπεράσει τὴ φύση καὶ ἔγινε κατὰ μέθεξη θεός, μεταθέτει ἀπὸ πάνω του σὰν κάποιο βουνὸ ἀμετακίνητο, τὸ νόμο τῆς φύσεως.

14. Ὁ ἀρχάριος στὴν εὐσέβεια ποὺ διδάσκεται τὰ ἔργα τῆς δικαιοσύνης, ἐπιτελεῖ τὴν πρακτικὴ μόνο ἀρετή, μὲ κάθε ὑπακοὴ καὶ πίστη, τρώγοντας — σὰν νὰ ἦταν σάρκες— τὶς ἐξωτερικὲς ὄψεις τῶν ἀρετῶν, δηλαδὴ τὴν ἠθικὴ παιδαγωγία. Τοὺς λόγους ὅμως τῶν ἐντολῶν, στοὺς ὁποίους βρίσκεται ἡ γνώση τῶν τελείων, τοὺς ἀφήνει στὸ Θεὸ μὲ τὴν πίστη, γιατὶ δὲν μπορεῖ ἀκόμη νὰ ἁπλωθεῖ σ' ὅλο τὸ μῆκος τῆς πίστεως.

15. Ὁ τέλειος, ἀφοῦ πέρασε ὄχι μόνο τῶν ἀρχαρίων τὴν τάξη, ἀλλὰ καὶ ἐκείνων ποὺ προοδεύουν, δὲν ἀγνοεῖ τοὺς λόγους ὅσων πράττει τηρώντας τὶς ἐντολές, ἀλλὰ ἔχοντας πιεῖ πρῶτα αὐτοὺς μὲ τὸ πνεῦμα, τρώει μὲ τὰ ἔργα ὅλη τὴ σάρκα τῶν ἀρετῶν, ἀνεβάζοντας στὴ νοερὴ γνώση τὴν κατ' αἴσθηση κίνηση ὅσων γίνονται.

16. Ὁ Κύριος εἶπε: «Νὰ ζητεῖτε πρῶτα τὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν δικαιοσύνη Του»[62], δηλαδὴ πρὶν ἀπ' ὅλα τὴν ἐπίγνωση τῆς ἀλήθειας καὶ ἔπειτα τὴν ἐξάσκηση ὅσων ἁρμόζουν σ' αὐτή· μὲ αὐτό, ἔδειξε καθαρά, ὅτι οἱ πιστοὶ πρέπει νὰ ἐπιζητοῦν μόνο τὴ θεία γνώση καὶ τὴν ἀρετὴ ποὺ τὴ στολίζει μὲ τὰ ἔργα.

17. Εἶναι πολλὰ ἐκεῖνα ποὺ ζητοῦνται ἀπὸ τοὺς πιστοὺς γιὰ τὴ γνώση τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἀρετή, ὅπως ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὰ πάθη, ὑπομονὴ στοὺς πειρασμούς, λόγοι τῶν ἀρετῶν, πραγματοποίηση τῶν τρόπων σωτηρίας, ἀποσύνδεση τῆς διαθέσεως τῆς ψυχῆς πρὸς τὴ σάρκα, ἀποξένωση τῆς αἰσθήσεως ἀπὸ τὴ σχέση της μὲ τὰ αἰσθητά, τέλεια ἀναχώρηση τοῦ νοῦ ἀπὸ ὅλα τὰ δημιουργήματα, καὶ γενικῶς χίλια-δυὸ ἄλλα, τὰ ὁποῖα ὅλα συντελοῦν στὴν ἀποχὴ τῆς κακίας καὶ τῆς ἄγνοιας καὶ στὴν κατόρθωση τῆς γνώσεως καὶ τῆς ἀρετῆς. Γι' αὐτὸ ὁ Κύριος εἶπε: «Ὅλα ὅσα θὰ ζητᾶτε μὲ πίστη, θὰ τὰ λάβετε»[63], ἐννοώντας ὅτι οἱ εὐσεβεῖς πρέπει καὶ νὰ ἐπιδιώκουν καὶ νὰ ζητοῦν μόνον ὅλα ὅσα συντελοῦν στὴν ἐπίγνωση τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἀρετή, μὲ συναίσθηση καὶ πίστη. Γιατὶ αὐτὰ ὅλα εἶναι γιὰ τὸ συμφέρον μας καὶ τὰ δίνει ὁπωσδήποτε ὁ Θεὸς σ' ἐκείνους ποὺ τὰ ζητοῦν.

62. Ματθ. 6, 33. 63. Ματθ. 21, 22.

18. Ἐκεῖνος λοιπὸν ποὺ μόνο γιὰ τὴν πίστη, δηλαδὴ γιὰ τὴν ἄμεση ἕνωση μὲ τὸ Θεό, ζητεῖ ὅλα ὅσα ὁδηγοῦν στὴν ἕνωση, ὁπωσδήποτε θὰ τὰ λάβει. Ἐκεῖνος ποὺ ζητεῖ χωρὶς τὴν αἰτία αὐτή, εἴτε ἄλλα, εἴτε τὰ προηγούμενα, δὲν θὰ τὰ λάβει, γιατὶ δὲν πιστεύει, ἀλλὰ ὡς ἄπιστος ἐπιδιώκει διὰ μέσου τῶν θείων τὴ δική του δόξα.

19. Ἐκεῖνος ποὺ μὲ τὴν προαίρεσή του διατηρεῖται καθαρὸς ἀπὸ τὴ φθορὰ τῆς ἁμαρτίας, φθείρει τὴ φθορὰ ἐκείνων ποὺ ἐκ φύσεως φθείρουν. Γιατὶ ἡ ἀφθαρσία τῆς προαιρέσεως ἀπὸ φυσικοῦ της διατηρεῖ ἄφθαρτη τὴ φθαρτὴ φύση μας κατὰ θεία πρόνοια, μὲ τὴ χάρη τοῦ Πνεύματος ποὺ ἔχει, καὶ δὲν τὴν ἀφήνει νὰ διαφθείρεται μὲ τὶς ἀντίθετες ἰδιότητες.

20. Ἐπειδὴ ὁ λόγος τῆς φύσεως καὶ τῆς χάρης δὲν εἶναι ἕνας καὶ ὁ αὐτός, γι' αὐτὸ δὲν εἶναι ἄξιο ἀπορίας, πῶς μερικοὶ ἅγιοι ἄλλοτε νικοῦσαν τὰ πάθη καὶ ἄλλοτε μᾶλλον ἔπεφταν σ' αὐτά, ἀφοῦ ἐμεῖς γνωρίζομε ὅτι τὸ θαῦμα ἀνῆκε στὴ χάρη, ἐνῶ τὸ πάθος στὴ φύση.

21. Ἐκεῖνος ποὺ θυμᾶται τὴ ζωὴ τῶν ἁγίων μὲ τὸ νὰ τοὺς μιμεῖται, βγάζει ἀπὸ πάνω του τὴ νέκρωση τῶν παθῶν καὶ δέχεται τὴ ζωὴ τῶν ἀρετῶν.

22. Ὁ Θεός, ὁ Ὁποῖος ὅρισε πρὶν ἀπὸ τοὺς αἰῶνες τὴ ζωὴ κάθε ἀνθρώπου, ὁδηγεῖ τὸν καθένα, εἴτε δίκαιο, εἴτε ἄδικο, μὲ τὸν τρόπο ποὺ θέλει, στὸ τέλος τῆς ζωῆς ποὺ τοῦ ἁρμόζει.

23. Ἡ ὁλοσκότεινη κακοκαιρία ποὺ συνάντησε ὁ μακάριος Παῦλος[64], συμπεραίνω πὼς εἶναι τὸ βάρος τῶν ἀθέλητων πειρασμῶν. Τὸ νησὶ εἶναι ἡ σταθερὴ καὶ ἄσειστη κατοχὴ τῆς θείας ἐλπίδας, καὶ ἡ πυρά, ἡ ἕξη τῆς γνώσεως. Τὰ φρύγανα εἶναι ἡ φύση τῶν ὁρατῶν, ποὺ τὴ μάζεψε μὲ τὸ χέρι του, δηλαδὴ μὲ τὴν ἐρευνητικὴ δύναμη τοῦ νοῦ κατὰ τὴ θεωρία, καὶ μὲ τὰ νοήματα ποὺ προέρχονται ἀπ' αὐτὴ τροφοδοτοῦσε σὰν πυρὰ τὴν ἕξη τῆς γνώσεως, ἡ ὁποία θεραπεύει τὴ σκυθρωπότητα ποὺ προκάλεσε στὸ νοῦ ἡ κακοκαιρία τῶν πειρασμῶν. Ἡ ἔχιδνα εἶναι ἡ πονηρὴ καὶ καταστρεπτικὴ δύναμη ποὺ κρύβεται ἀόρατη στὰ αἰσθητά· αὐτὴ τοῦ δάγκωσε τὸ χέρι, δηλαδὴ τὴ νοερὴ ἐρευνητικὴ ἐνέργεια τῆς θεωρίας, δὲν ἔβλαψε ὅμως τὸν διορατικὸ νοῦ, γιατὶ μὲ τὸ φῶς τῆς γνώσεως ἀμέσως σὰν μέσα σὲ φωτιὰ τὴν ἀφάνισε[65], αὐτὴ τὴν καταστρεπτικὴ δύναμη ποὺ ἡ θεωρία τῶν αἰσθητῶν εἶχε κολλήσει στὴν πρακτικὴ κίνηση τοῦ νοῦ.

24. Ὁ Ἀπόστολος ἦταν ὀσμὴ ποὺ ὁδηγοῦσε ἀπὸ ζωὴ σὲ ζωή[66], γιατὶ μὲ τὸ παράδειγμά του ἔκανε τοὺς πιστοὺς νὰ κινοῦνται μὲ τὴν πράξη πρὸς τὴν εὐωδία τῶν ἀρετῶν, ἢ γιατί, ὡς κήρυκας, μετέφερε ὅσους πείθονταν στὸ λόγο τῆς χάρης ἀπὸ τὴ ζωὴ τῶν αἰσθήσεων στὴν πνευματικὴ ζωή. Καὶ ἦταν ὀσμὴ θανάτου ποὺ ὁδηγεῖ σὲ θάνατο, γιὰ ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἀπὸ τὸ θάνατο τῆς ἄγνοιας, προχώρησαν στὸ θάνατο τῆς ἀπιστίας, μὲ τὸ νὰ τοὺς κάνει νὰ

64. Πράξ. 27, 20. 65. Πράξ. 28, 1-4. 66. Β' Κορ. 2, 16.

αἰσθάνονται τὴ μέλλουσα κατάκρισή τους. Ἢ πάλι ἦταν ὀσμὴ ἀπὸ ζωὴ σὲ ζωὴ γιὰ ἐκείνους ποὺ ἀνεβαίνουν ἀπὸ τὴν πράξη στὴ θεωρία· καὶ ὀσμὴ θανάτου ποὺ ὁδηγεῖ σὲ θάνατο γιὰ ἐκείνους οἱ ὁποῖοι, ἀφοῦ μὲ τὴν ἀργία τῆς ἁμαρτίας νεκρώσουν τὰ μέλη τους ποὺ ἐπιθυμοῦν τὰ γήινα[67], φτάνουν καὶ στὴν ἀξιέπαινη νέκρωση τῶν ἐμπαθῶν νοημάτων καὶ φαντασιῶν.

25. Τρεῖς εἶναι οἱ δυνάμεις τῆς ψυχῆς, τὸ λογικό, ὁ θυμὸς καὶ ἡ ἐπιθυμία. Μὲ τὸ λογικὸ ζητοῦμε, μὲ τὴν ἐπιθυμία ποθοῦμε τὸ ἀγαθὸ ποὺ ζητήσαμε, μὲ τὸ θυμὸ ἀγωνιζόμαστε γι' αὐτό. Ὅσοι ἀγαποῦν τὸ Θεό, μὲ αὐτὲς τὶς δυνάμεις παραμένουν κοντὰ στὸ θεῖο λόγο τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς γνώσεως· μὲ τὴ μιὰ τὸν ζητοῦν, μὲ τὴν ἄλλη τὸν ποθοῦν καὶ μὲ τὴν τρίτη ἀγωνίζονται γι' αὐτόν. Ἔτσι δέχονται τροφὴ ἄφθαρτη ποὺ χορταίνει[68] τὸ νοῦ μὲ τὴ γνώση τῶν δημιουργημάτων.

26. Τὴν ἀνθρώπινη φύση, ποὺ [κενώθηκε] ἀπὸ τὴ γνώση ποὺ τῆς δόθηκε, ὅταν ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ ἔγινε ἄνθρωπος τὴ γέμισε πάλι μὲ γνώση. Καὶ ἀφοῦ τὴν ἰσχυροποίησε ὥστε νὰ εἶναι ἀμετάτρεπτη, τὴ θεοποίησε, ὄχι κατὰ τὴ φύση, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἰδιότητα. Καὶ τὴ σφράγισε ὁλοκληρωτικὰ μὲ τὸ Πνεῦμα Του, ὅπως μετέβαλε τὸ νερὸ στὴ δυνατὴ φύση τοῦ κρασιοῦ. Γιατὶ γι' αὐτὸ ἔγινε ἀληθινὰ ἄνθρωπος, γιὰ νὰ μᾶς κάνει κατὰ χάρη θεούς.

27. Ὁ Θεὸς ποὺ δημιούργησε τὴν ἀνθρώπινη φύση, μόλις τῆς ἔδωσε τὸ εἶναι κατὰ τὴ θέλησή Του, συνένωσε μ' αὐτὴ καὶ τὴ δύναμη νὰ κάνει ὅσα πρέπει. Δύναμη ἐννοῶ τὴν κίνηση ποὺ εἶναι οὐσιωδῶς σπαρμένη στὴν ἀνθρώπινη φύση γιὰ τὴν ἐνέργεια τῶν ἀρετῶν, καὶ ἡ ὁποία ἐμφανίζεται στὴν πράξη σύμφωνη μὲ τὴ γνώμη καὶ τὴ βούληση αὐτοῦ ποὺ τὴν ἔχει.

28. Φυσικὸ κριτήριο ἔχομε τὸ νόμο τῆς φύσεως, ὁ ὁποῖος μᾶς διδάσκει ὅτι πρὶν ἀπὸ τὴν κατάκτηση τῆς σοφίας τῶν ὅλων, ἔπρεπε νὰ κινεῖ τὴν ἐπιθυμία μας ἡ μυσταγώγηση στὴ γνώση τοῦ Δημιουργοῦ τῶν ὅλων.

29. Τὸ πηγάδι τοῦ Ἰακὼβ[69] εἶναι ἡ Γραφή. Τὸ νερὸ εἶναι ἡ θεία γνώση ποὺ περιέχει ἡ Γραφή. Τὸ βάθος εἶναι τὸ δυσκολοπλησίαστο νόημα τῶν γραφικῶν αἰνιγμάτων. Τὸ δοχεῖο γιὰ τὴν ἄντληση εἶναι ἡ μάθηση τοῦ θείου λόγου μέσω ἀναγνώσεως, τὴν ὁποία δὲν εἶχε ὁ Κύριος, γιατὶ Λόγος εἶναι ὁ ἴδιος καὶ δὲν παρέχει σ' ὅσους πιστεύουν τὴ γνώση ποὺ προέρχεται ἀπὸ μάθηση καὶ μελέτη, ἀλλὰ δωρίζει στοὺς ἄξιους τὴ σοφία ποὺ πηγάζει ἀπὸ τὴν πνευματικὴ χάρη καὶ ποὺ ρέει ἀσταμάτητα καὶ ἀστείρευτα. Γιατὶ τὸ δοχεῖο τῆς ἀντλήσεως, δηλαδὴ ἡ μάθηση, παίρνει ἕνα ἐλάχιστο μέρος τῆς γνώσεως καὶ ἀφήνει τὸ ὅλον ποὺ μὲ κανένα λόγο δὲν πιάνεται· ἐνῶ ἡ κατὰ χάρη γνώση ἔχει τὸ σύνολο — καὶ μάλιστα χωρὶς μελέτη — τῆς δυνατῆς γιὰ ἀνθρώπους σοφίας, ἡ ὁποία ἀναβλύζει ἀνάλογα μὲ τὶς ἀνάγκες.

30. Ὑπάρχει μεγάλη καὶ ἀπερίγραπτη διαφορὰ ἀνάμεσα στὸ δέντρο τῆς ζωῆς καὶ στὸ ἄλλο ποὺ δὲν εἶναι τέτοιο, ἡ ὁποία φαίνεται καὶ μόνο ἀπὸ τὸ

67. Κολ. 3, 5. 68. Ματθ. 15, 32-37. 69. Ἰω. 4, 5-14.

ὅτι τὸ ἕνα ὀνομάστηκε δένδρο τῆς ζωῆς, ἐνῶ τὸ ἄλλο ὄχι τῆς ζωῆς, ἀλλὰ τῆς γνώσεως τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ[70]. Γιατὶ τὸ δένδρο τῆς ζωῆς ὁπωσδήποτε προξενεῖ ζωή, ἐνῶ αὐτὸ ποὺ δὲν εἶναι τῆς ζωῆς, εἶναι φανερὸ ὅτι προξενεῖ θάνατο. Αὐτὸ ποὺ δὲν προξενεῖ ζωὴ —γιατὶ δὲν ὀνομάστηκε δένδρο τῆς ζωῆς— σαφῶς προξενεῖ τὸ θάνατο· γιατὶ τίποτε ἄλλο δὲν ἀντιδιαστέλλεται κατ' ἐναντίωση πρὸς τὴ ζωή.

31. Τὸ δένδρο τῆς ζωῆς, καὶ ὡς σοφία ποὺ εἶναι, ἔχει πολὺ μεγάλη διαφορὰ ἀπὸ τὸ δένδρο τῆς γνώσεως τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, τὸ ὁποῖο μήτε σοφία ἦταν, μήτε ὀνομάστηκε ἔτσι. Γιατὶ ἰδίωμα τῆς σοφίας εἶναι ὁ νοῦς καὶ τὸ λογικό, ἐνῶ ἰδίωμα τῆς καταστάσεως τῆς ἀντίθετης πρὸς τὴ σοφία εἶναι ἡ ἀλογία καὶ ἡ αἴσθηση.

32. Ἐπειδὴ ὁ ἄνθρωπος δημιουργήθηκε ἀποτελούμενος ἀπὸ ψυχὴ νοερὴ καὶ σῶμα μὲ αἰσθήσεις, ἂς δεχτοῦμε, σύμφωνα μὲ μία ἄποψη, ὅτι «δένδρο τῆς ζωῆς» εἶναι ὁ νοῦς τῆς ψυχῆς, ὅπου ὑπάρχει ἡ σοφία, καὶ «δένδρο τῆς γνώσεως τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ» ἡ σωματικὴ αἴσθηση, ὅπου ὑπάρχει ξεκάθαρη ἡ κίνηση τῆς ἀλογίας. Ὁ ἄνθρωπος ἔλαβε θεία ἐντολὴ νὰ μὴ λάβει πεῖρα αὐτῆς μέσω κάποιας ἐνέργειάς του, ἀλλὰ δὲν τὴ φύλαξε.

33. Καὶ τὰ δύο δένδρα ποὺ λέει ἡ Γραφή, δηλαδὴ ὁ νοῦς καὶ ἡ αἴσθηση, ἔχουν τὴν ἱκανότητα νὰ χαρακτηρίζουν. Ὁ νοῦς ἔχει τὴ δύναμη νὰ διακρίνει τὰ νοητὰ καὶ τὰ αἰσθητά, τὰ πρόσκαιρα καὶ τὰ αἰώνια. Ἢ μᾶλλον, ἐπειδὴ εἶναι ἡ διακριτικὴ δύναμη τῆς ψυχῆς, τὴν πείθει σὲ ἄλλα νὰ προσηλώνεται καὶ ἄλλα νὰ τὰ ξεπερνᾶ. Ἡ αἴσθηση ἔχει τὴ δύναμη νὰ διακρίνει τὴν ἡδονὴ τῶν σωμάτων καὶ τὴν ὀδύνη. Ἢ μᾶλλον, ἐπειδὴ εἶναι δύναμη σωμάτων ἐμψύχων καὶ μὲ αἴσθηση, τὰ πείθει νὰ ἐπιδιώκουν τὴν ἡδονὴ καὶ νὰ ἀποδιώχνουν τὴν ὀδύνη.

34. Ἂν ὁ ἄνθρωπος περιοριστεῖ στὴν ἐνέργεια τῆς αἰσθήσεως νὰ διακρίνει ἀνάμεσα στὴν ἡδονὴ καὶ τὴν ὀδύνη τῶν σωμάτων, τότε, παραβαίνοντας τὴ θεία ἐντολή, τρώει ἀπὸ τὸ δένδρο τῆς γνώσεως τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, δηλαδὴ τὴν ἀλογία τῆς αἰσθήσεως. Καὶ τοῦτο, γιατὶ ἔχει μόνο τὴ διάκριση ποὺ φροντίζει γιὰ τὸ σῶμα, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία θεωρεῖ καλὸ τὴν ἡδονὴ καὶ τὴν ἐπιδιώκει, ἐνῶ θεωρεῖ κακὸ τὴν ὀδύνη καὶ τὴν ἀποφεύγει. Ἂν ὅμως περιοριστεῖ τελείως στὴ διάκριση τοῦ νοῦ ποὺ διακρίνει τὰ πρόσκαιρα ἀπὸ τὰ αἰώνια, τότε, ἔχοντας φυλάξει τὴ θεία ἐντολή, τρώει ἀπὸ τὸ δένδρο τῆς ζωῆς, δηλαδὴ τὴ σοφία ποὺ ἔρχεται στὸ νοῦ. Καὶ τοῦτο, γιατὶ ἔχει μόνο τὴ διάκριση ποὺ φροντίζει γιὰ τὴν ψυχή, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία θεωρεῖ καλὸ τὴ δόξα τῶν αἰωνίων καὶ τὴν ἐπιδιώκει, ἐνῶ θεωρεῖ κακὸ τὴ φθορὰ τῶν προσκαίρων καὶ τὴν ἀποφεύγει.

35. Καλὸ τοῦ νοῦ εἶναι ἡ ἀπαθὴς διάθεση πρὸς τὸ πνεῦμα καὶ κακὸ ἡ ἐμπαθὴς σχέση πρὸς τὴν αἴσθηση. Καλὸ γιὰ τὴν αἴσθηση εἶναι ἡ ἕνεκα ἡδο-

70. Γεν. 2, 9.

νῆς ἐμπαθὴς κίνηση πρὸς σῶμα, καὶ κακὸ ἡ διάθεση ποὺ δημιουργεῖται ὅταν τὴν στερηθεῖ.

36. Ἐκεῖνος ποὺ ἔπεισε τὴ συνείδησή του νὰ θεωρεῖ τὸ κάκιστο ποὺ κάνει ὅτι εἶναι ἐκ φύσεως καλό, αὐτὸς ἀφοῦ ἅπλωσε τὴν πρακτική του σὰν νὰ ἦταν χέρι, πῆρε ἀξιοκατηγόρητα ἀπὸ τὸ δένδρο τῆς ζωῆς, νομίζοντας ὅτι τὸ κάκιστο εἶναι ἀπὸ τὴ φύση του ἀθάνατο. Γι' αὐτὸ ὁ Θεός, θέτοντας φυσικὰ στὴ συνείδηση τοῦ ἀνθρώπου τὴν καταδίκη τοῦ κακοῦ, τὸν ξεχώρισε ἀπὸ τὴ ζωή, γιατὶ ἔγινε κακὸς κατὰ τὴν προαίρεση· ἔτσι ἂν κάνει τὸ κακό, νὰ μὴν μπορεῖ νὰ πείσει τὴ συνείδησή του ὅτι τὸ κάκιστο εἶναι ἐκ φύσεως καλό.

37. Τὸ κλῆμα κάνει τὸ κρασί· τὸ κρασὶ τὴ μέθη· ἡ μέθη τὴν ἔκσταση. Λοιπόν, τὸ καλοφυτεμένο λογικό, ποὺ εἶναι τὸ κλῆμα, ὅταν καλλιεργεῖται μὲ τὶς ἀρετές, γεννᾶ τὴ γνώση· ἡ γνώση γεννᾶ τὴν καλὴ ἔκσταση, ἡ ὁποία ἀποσπᾶ τὸ νοῦ ἀπὸ τὴ σχέση μὲ τὴν αἴσθηση.

38. Μέσα στὰ νοήματα τῶν αἰσθητῶν ὁ διάβολος συνηθίζει μὲ κακουργία νὰ συμπλέκει τὶς μορφὲς καὶ τὰ σχήματα τῶν αἰσθητῶν, μὲ τὰ ὁποῖα δημιουργοῦνται τὰ πάθη γύρω ἀπὸ τὰ ἐξωτερικὰ φαινόμενα τῶν ὁρατῶν. Σταματᾶ τότε ἡ λογικὴ ἐνέργεια μέσα μας διὰ μέσου τῆς αἰσθήσεως τὴν ἄνοδό της πρὸς τὰ νοητά. Γι' αὐτὸ καὶ ὑπερισχύοντας ὁ διάβολος, λεηλατεῖ τὴν ψυχὴ καὶ τὴ σέρνει στὴ σύγχυση τῶν παθῶν.

39. Ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ εἶναι λυχνάρι καὶ συγχρόνως φῶς[71], καὶ γιατὶ φωτίζει τοὺς κατὰ φύση λογισμοὺς τῶν πιστῶν, καὶ γιατὶ καίει τοὺς παρὰ φύση, καὶ γιατὶ διαλύει τὸ σκοτάδι τῆς ζωῆς τῶν αἰσθήσεων γιὰ ὅσους βιάζονται μέσω τῶν ἐντολῶν νὰ προχωροῦν στὴν ἐλπιζόμενη ζωή, καὶ γιατὶ τιμωρεῖ μὲ τὸ κάψιμο τῆς κρίσεως ἐκείνους οἱ ὁποῖοι εἶναι θεληματικὰ προσηλωμένοι στὴ σκοτεινὴ αὐτὴ νύκτα τοῦ βίου ἀπὸ φιλία πρὸς τὴ σάρκα.

40. Ὅποιος δὲν ἀνέβηκε, λέει, πρὸς τὸν ἑαυτό του πρῶτα μὲ τὴν ἀπόρριψη τῶν παρὰ φύση παθῶν, δὲ θὰ ἀνεβεῖ πρὸς τὴν Αἰτία του, δηλαδὴ τὸ Θεό, μέσω τῆς ἀποκτήσεως τῶν ὑπερφυσικῶν ἀγαθῶν μὲ τὴ βοήθεια τῆς θείας χάρης. Γιατὶ πρέπει νὰ χωριστεῖ κατὰ διάνοια ἀπὸ τὰ δημιουργήματα ἐκεῖνος ποὺ θέλει νὰ ἑνωθεῖ ἀληθινὰ μὲ τὸ Θεό.

41. Ἔργο τοῦ γραπτοῦ νόμου εἶναι ἡ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὰ πάθη, ἐνῶ τοῦ φυσικοῦ ἡ ἀπόδοση ἴσης τιμῆς πρὸς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους σύμφωνα μὲ τὸ δίκαιο. Τοῦ πνευματικοῦ νόμου ὁλοκλήρωση εἶναι ἡ ἐξομοίωση πρὸς τὸ Θεὸ —ὅσο εἶναι δυνατὸ στὸν ἄνθρωπο.

42. Τὴ γνώση τῶν σωμάτων καὶ ἀσωμάτων εἶναι ἱκανὴ ἀπὸ τὴ φύση της νὰ τὴν δεχτεῖ ἡ δύναμη τοῦ νοῦ. Τῆς Ἁγίας Τριάδος ὅμως μόνον κατὰ χάρη δέχεται τὶς φανερώσεις, πιστεύοντας μόνο ὅτι ὑπάρχει, χωρὶς νὰ αὐθαδιάζει γιὰ τὸ τί εἶναι κατὰ τὴν οὐσία Της, ὅπως ὁ δαιμονικὸς νοῦς. Γιατὶ ἐκεῖνος ποὺ στερεῖται τὴ γνώση, καθόλου δὲν γνωρίζει τὸν τρόπο καθάρσεως ἀπὸ τὴν κακία μέσω τῆς ἀρετῆς.

71. Ψαλμ. 118, 105.

43. Ἐκεῖνος ποὺ ἀγαπᾶ τὸ ψεῦδος, παραδίνεται σ' αὐτὸ γιὰ νὰ ἀπωλεσθεῖ, ὥστε παθαίνοντας ν' ἀντιληφθεῖ τί ἦταν ἐκεῖνο ποὺ θεληματικὰ περιποιόταν καὶ νὰ μάθει μὲ προσωπικὴ πείρα ὅτι χωρὶς νὰ τὸ καταλαβαίνει ἀγκάλιαζε ἀντὶ τὴ ζωὴ τὸν θάνατο.

44. Ὁ Θεὸς ἔχει τὴ γνώση μόνο τοῦ καλοῦ, γιατὶ εἶναι κατὰ τὴν οὐσία Του φύση καὶ γνώση τοῦ καλοῦ. Τὸ κακὸ τὸ ἀγνοεῖ, γιατὶ ἀδυνατεῖ νὰ τὸ πράξει. Γιατὶ γιὰ ἐκεῖνα ποὺ ἔχει ἐκ φύσεως τὴ δύναμη, γι' αὐτὰ ἔχει οὐσιωδῶς τὴ γνώση.

45. Τὸ «στηθύνιο» ποὺ ἀναφέρεται στὸ Λευϊτικὸ[72] φανερώνει τὴν καλύτερη καὶ ὑψηλὴ θεωρία, ἐνῶ ὁ «βραχίων» τὴν πράξη, δηλαδὴ τὴν ἕξη καὶ τὴν ἐνέργεια τῆς διάνοιας, ἢ τὴ γνώση καὶ τὴν ἀρετή. Γιατὶ ἡ γνώση ὁδηγεῖ ἀμέσως τὸ νοῦ στὸν ἴδιο τὸ Θεό, ἐνῶ ἡ ἀρετὴ κατὰ τὴν ἄσκησή της τὸν βγάζει μέσα ἀπὸ τὴν ἐπίδραση τῶν ὄντων. Αὐτὰ τὰ δύο ὁ Λόγος τὰ ξεχώρισε γιὰ τοὺς ἱερεῖς, ἐπειδὴ αὐτοὶ τὸ Θεὸ μόνον εἶχαν λάβει ὡς κληρονομία[73] καὶ δὲν εἶχαν τίποτε ὁλότελα τὸ ἐπίγειο.

46. Ἐκεῖνοι ποὺ τὸ πνεῦμα τους ἔχει ὁλότελα διαμορφωθεῖ ἀπὸ τὴ γνώση καὶ τὴν ἀρετή, κάνουν μὲ τὴ διδαχή τους τὶς καρδιὲς τῶν ἄλλων ἱκανὲς νὰ δεχτοῦν τὴν εὐσέβεια καὶ τὴν πίστη, καὶ ἀπομακρύνοντας τὴν πρακτικὴ ἕξη καὶ τὴ δύναμή τους ἀπὸ τὶς ἐπιδιώξεις τὶς σχετικὲς μὲ τὴ φθαρτὴ φύση, τὶς μεταφέρουν πρὸς τὴν ἐνέργεια τῶν ὑπὲρ φύση ἄφθαρτων ἀγαθῶν. Εὔλογα λοιπὸν ὁ λόγος πρόσταξε, τὸ στηθύνιο τοῦ σφαγίου, δηλαδὴ ἡ καρδιὰ τῶν προσφερομένων νὰ θυσιαστοῦν στὸ Θεό, καὶ ὁ βραχίονας, δηλαδὴ ἡ πράξη τῶν ἰδίων, νὰ ἀφιερώνονται στοὺς ἱερεῖς.

47. Ὅλη ἡ ἐδῶ δικαιοσύνη, ὅταν συγκριθεῖ μὲ τὴ μέλλουσα, εἶναι σὰν καθρέφτης ποὺ περιέχει τὴν εἰκόνα τῶν ἀρχετύπων καὶ ὄχι τὰ ἴδια τὰ πράγματα ὅπως ὑπάρχει τὸ καθένα. Καὶ κάθε γνώση ἐδῶ τῶν οὐρανίων, ὅταν συγκριθεῖ μὲ τὴ μέλλουσα, εἶναι ἕνα σκοτεινὸ αἴνιγμα ποὺ περιέχει μόνο εἰκόνα τῆς ἀλήθειας, ἀλλ' ὄχι τὴν ἴδια τὴν πραγματικὴ ἀλήθεια ποὺ μέλλει νὰ φανεῖ.

48. Ἐπειδὴ τὰ θεῖα συγκρατοῦνται μὲ ἀρετὴ καὶ γνώση, ὁ καθρέφτης δείχνει τὰ πρωτότυπα τῆς ἀρετῆς, ἐνῶ τὸ αἴνιγμα[74] θέλει νὰ φανερώσει τὰ ἀρχέτυπα τῆς γνώσεως.

49. Ἐκεῖνος ποὺ μὲ τὴν πρακτικὴ ἄσκηση εὐαρέστησε στὸ Θεό, μὲ τὴ θεωρία εἶναι φανερὸ ὅτι μεταθέτει τὸ νοῦ του στὴ χώρα τῶν νοητῶν. Καὶ αὐτὸ γιὰ νὰ μὴν ὑποστεῖ ἐξαιτίας κάποιας φαντασίας τὸ θάνατο[75] ποὺ προξενοῦν τὰ πάθη μέσω τῆς αἰσθήσεως, καθὼς δὲ θὰ βρίσκεται διόλου ἀπὸ κανένα ἀπ' ὅσα θέλουν νὰ τὸν συλλάβουν.

50. Ἐκεῖνος ποὺ μὲ τὸ καθαρὸ μάτι τῆς πίστεως εἶδε τὴν ὡραιότητα τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, ὑπακούει στὴ διαταγὴ νὰ βγεῖ μὲ προθυμία ἀπὸ τὴ

72. Λευϊτ. 7, 31-34. 73. Ἀριθ. 18, 20. 74. Α' Κορ. 13, 12. 75. Ἑβρ. 11, 5.

γῆ του καὶ τοὺς συγγενεῖς του καὶ τὸ πατρικό του σπίτι[76], ἐγκαταλείποντας τὴ σάρκα, τὴν αἴσθηση καὶ τὰ αἰσθητά, ὅπως καὶ τὴ σχέση καὶ τὴν ἐμπαθῆ κλίση πρὸς αὐτά. Καὶ σὲ καιρὸ πειρασμοῦ καὶ ἀγώνων εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ τὴ φύση, προτιμώντας ἀπὸ τὴ φύση τὴν Αἰτία της, ὅπως ὁ μέγας Ἀβραὰμ προτίμησε ἀντὶ τὸν Ἰσαὰκ τὸ Θεό[77].

51. Ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἐπιδιώκει νὰ ἀσκήσει τὴν ἀρετὴ ἢ τὴ μελέτη τῶν θείων λόγων γιὰ δόξα ἢ ὡς κάλυμμα τῆς πλεονεξίας ἢ γιὰ κολακεία καὶ ἀνθρωπαρέσκεια καὶ ἐπίδειξη[78], ἀλλὰ γιὰ τὸ Θεὸ κάνει καὶ λέει καὶ σκέφτεται τὰ πάντα, αὐτὸς βαδίζει μὲ γνώση τὸ δρόμο τῆς ἀλήθειας. Γιατὶ σὲ μὴ ἴσιους δρόμους δὲν συνηθίζει νὰ περπατεῖ ὁ θεῖος λόγος, ἀκόμη καὶ ἂν βρεῖ σὲ μερικὰ σημεῖα ἕτοιμη τὴν ὁδό[79].

52. Νηστεύει κανεὶς καὶ ἀπέχει ἀπὸ δίαιτα ποὺ φλογίζει τὰ πάθη, καὶ πράττει ὅλα τὰ ἄλλα, ὅσα βοηθοῦν νὰ ἀπαλλαχθεῖ ἀπὸ τὴν κακία· αὐτὸς ἑτοίμασε ἐκεῖνο ποὺ λέγεται «ὁδός». Ἂν ὅμως ὅλα αὐτὰ τὰ κάνει ἀπὸ κενοδοξία ἢ πλεονεξία ἢ κολακεία ἢ ἄλλη αἰτία, καὶ ὄχι γιὰ τὴν εὐαρέστηση τοῦ Θεοῦ, τότε δὲν ἔκανε ἴσιους τοὺς δρόμους τοῦ Κυρίου[79]. Ἔτσι τὸν κόπο τῆς ἑτοιμασίας τῆς ὁδοῦ τὸν ὑπέφερε, δὲν εἶχε ὅμως τὸ Θεὸ νὰ περπατᾶ στοὺς δρόμους του.

53. Κάθε χαράδρα θὰ γεμίσει[80]· ὄχι ὅμως ὅλες οἱ χαράδρες γενικῶς, οὔτε ὅλων τῶν ἀνθρώπων, δηλαδὴ ὄχι καὶ ἐκείνων ποὺ δὲν ἑτοίμασαν τὴν ὁδὸ τοῦ Κυρίου καὶ δὲν ἔκαναν ἴσιους τοὺς δρόμους Του. Ὅταν λοιπὸν ἡ χαράδρα, δηλαδὴ ἡ σάρκα ἢ ἡ ψυχὴ ἐκείνων ποὺ ἑτοίμασαν ὅπως εἶπα τὴν ὁδὸ τοῦ Κυρίου καὶ ἔκαναν ἴσιους τοὺς δρόμους Του, γεμίσει ἀπὸ γνώση καὶ ἀρετὴ μὲ τὴν παρουσία τοῦ Θεοῦ Λόγου ποὺ περπατᾶ σ' αὐτοὺς διὰ τῶν ἐντολῶν, τότε ὅλα τὰ πνεύματα τῆς κίβδηλης γνώσεως καὶ κακίας χαμηλώνουν καθὼς τὰ πατεῖ ὁ Λόγος καὶ τὰ ὑποτάσσει καὶ σωριάζει τὸ κράτος τῆς κακίας ποὺ ὑψώνεται κατὰ τῆς ἀνθρώπινης φύσεως καὶ κατασκάπτει κατὰ κάποιο τρόπο τὸ μέγεθος καὶ τὸ ὕψος τῶν ὀρέων καὶ τῶν βουνῶν καὶ γεμίζει μ' αὐτὸ τὶς χαράδρες. Γιατὶ ἡ ἀποβολὴ τῶν παρὰ φύση παθῶν καὶ ἡ ἐγκατάσταση τῶν κατὰ φύση ἀρετῶν ἐξομαλύνει τὶς χαραδρώσεις τῆς ψυχῆς καὶ ταπεινώνει τὴν ἐξουσία τῶν πονηρῶν πνευμάτων ποὺ ὑψώνεται σὰν βουνό.

54. Οἱ κακοτράχαλοι δρόμοι, δηλαδὴ οἱ ἀθέλητες συμφορές, θὰ γίνουν ὁμαλοί, καὶ μάλιστα ὅταν ὁ νοῦς νιώθοντας χαρὰ καὶ εὐφροσύνη δέχεται εὐχαρίστως τὶς ἀσθένειες, τὶς θλίψεις καὶ τὶς ἀνάγκες[81], ἐξουδετερώνοντας μὲ τὶς ἀθέλητες συμφορὲς ὅλη τὴν ἐξουσία τῶν ἑκούσιων παθῶν. Γιατὶ κακοτράχαλους δρόμους ὀνομάζει τὶς ἀθέλητες συμφορές, ποὺ ὅμως μεταβάλλονται σὲ ὁμαλοὺς μὲ τὴν ὑπομονὴ καὶ τὴν εὐχαριστία.

76. Γεν. 12, 1.
77. Γεν. 22, 12.
78. Α΄ Θεσ. 2, 4-6.
79. Ἡσ. 40, 3· Λουκ. 3, 4.
80. Ἡσ. 40, 4· Λουκ. 3, 5.
81. Β΄ Κορ. 12, 10.

55. Ἐκεῖνος ποὺ ἐπιθυμεῖ τὴν ἀληθινὴ ζωή, ἐπειδὴ γνωρίζει ὅτι κάθε πόνος εἴτε θεληματικὸς εἴτε ἀθέλητος γίνεται ὁ θάνατος τῆς μητέρας τοῦ θανάτου, τῆς ἡδονῆς, θὰ δεχτεῖ μὲ πολλὴ χαρὰ ὅλες τὶς σκληρὲς συμφορὲς τῶν ἀθέλητων πειρασμῶν. Μὲ τὴν ὑπομονή του μετατρέπει τὶς θλίψεις σὲ δρόμους εὔκολους καὶ ὁμαλοὺς ποὺ τὸν ὁδηγοῦν ἀλάθευτα στὸ βραβεῖο τῆς οὐράνιας κλήσεώς του[82] ὅταν κάνει μ' εὐσέβεια τὴ θεία πορεία σ' αὐτούς. Γιατὶ βέβαια, μητέρα τοῦ θανάτου εἶναι ἡ ἡδονή, ἀλλὰ θάνατος τῆς ἡδονῆς εἶναι ὁ πόνος, καὶ ὁ προαιρετικὸς καὶ ὁ ἀθέλητος.

56. Καθένας λοιπὸν ποὺ μὲ τὴν ἐγκράτεια διέλυσε τὴν πολύστροφη καὶ πολύπλοκη ἡδονή, ἡ ὁποία εἶναι πλεγμένη μὲ ὅλα γενικῶς τὰ αἰσθητά, αὐτὸς ἔκανε τὰ στραβὰ ἴσια. Κι ἐκεῖνος ποὺ μὲ τὴν ὑπομονὴ καταπάτησε τὴ δύσβατη καὶ τραχιὰ ἐπιφορὰ τῶν πόνων, αὐτὸς τοὺς κακοτράχαλους δρόμους τοὺς ἔκανε ἴσιους. Γι' αὐτὸ σὰν βραβεῖο τῆς ἀρετῆς καὶ τῶν κόπων γι' αὐτή, ἐπειδὴ ἀγωνίστηκε νόμιμα καὶ σωστὰ καὶ νίκησε τὴν ἡδονὴ μὲ τὸν πόθο τῆς ἀρετῆς, ἐνῶ καταπάτησε τὴν ὀδύνη μὲ τὸν ἔρωτα τῆς γνώσεως καὶ διεξήγαγε καὶ στὰ δύο πεδία μὲ γενναιότητα τοὺς θείους ἀγῶνες, αὐτὸς θὰ δεῖ, ὅπως λέει ἡ Γραφή[83], τὴ σωτηρία τοῦ Θεοῦ.

57. Ἐκεῖνος ποὺ ἀγαπᾶ τὴν ἀρετή, κατευνάζει θεληματικὰ τὸ καμίνι τῶν ἡδονῶν. Ἐκεῖνος ποὺ ὁ νοῦς του ἔχει διαποτιστεῖ ἀπὸ τὴ γνώση τῆς ἀλήθειας, δὲν ἐμποδίζεται ἀπὸ τοὺς ἀθέλητους πόνους στὴν ἀεικινησία τῆς ἐπιθυμίας του ποὺ τὸν ὁδηγεῖ πρὸς τὸν Θεό.

58. Ἐκεῖνος ποὺ μὲ τὴν ἐγκράτεια ἴσιωσε τὴ στρεβλότητα τῶν θεληματικῶν παθῶν, δηλαδὴ τὰ κινήματα τῆς ἡδονῆς, καὶ μὲ τὴν ὑπομονὴ ἐξομάλυνε τὴν τραχύτητα τῶν συμφορῶν τῶν ἀθέλητων πειρασμῶν, δηλαδὴ τὶς διάφορες περιπτώσεις τῆς ὀδύνης, καὶ τὶς ἔκανε δρόμους λείους, αὐτὸς εὔλογα θὰ δεῖ τὴ σωτηρία ποὺ στέλνει ὁ Θεός, γιατὶ ἔγινε καθαρὸς στὴν καρδιά. Μ' αὐτὴ μέσω τῶν ἀρετῶν καὶ τῶν εὐσεβῶν θεωριῶν, βλέπει τὸ Θεὸ στὸ τέλος τῶν ἀγώνων, σύμφωνα μὲ τὸ λόγο: «Μακάριοι ὅσοι εἶναι καθαροὶ στὴν καρδιά, γιατὶ αὐτοὶ θὰ δοῦν τὸ Θεό».[84] Γιὰ τοὺς κόπους του ὑπὲρ τῆς ἀρετῆς ἔλαβε τὴ χάρη τῆς ἀπάθειας, περισσότερο ἀπὸ τὴν ὁποία τίποτε ἄλλο δὲ φανερώνει τὸ Θεὸ σ' ὅσους τὴν ἔχουν.

59. Λάκκους ὀνομάζει ἡ Γραφὴ τὶς καρδιὲς ποὺ εἶναι κατάλληλες νὰ δέχονται τὰ οὐράνια χαρίσματα τῆς ἁγίας γνώσεως, καρδιὲς ποὺ εἶναι πελεκημένες μὲ τὸν δυνατὸ λόγο τῶν ἐντολῶν καὶ ἔχουν ἀφαιρέσει σὰν πετρωμένο πουρὶ τὴ φιληδονία πρὸς τὰ πάθη καὶ τὴ σχέση τῆς φύσεως πρὸς τὰ αἰσθητὰ καὶ γεμίζουν ἀπὸ τὴν πνευματικὴ γνώση ποὺ ἔρχεται ἀπὸ ψηλὰ καὶ καθαρίζει τὰ πάθη καὶ ζωοποιεῖ καὶ τρέφει τὶς ἀρετές.

60. Ὁ Κύριος ἀνοίγει λάκκους στὴν ἔρημο[85], θέλω νὰ πῶ στὸν κόσμο καὶ στὴν ἀνθρώπινη φύση, βγάζοντας τὸ χῶμα ἀπὸ τὶς καρδιὲς τῶν ἀξίων

82. Φιλιπ. 3, 14.
83. Ἡσ. 40, 5· Λουκ. 3, 6.
84. Ματθ. 5, 8.
85. Β΄ Παρ. 26, 10.

καὶ καθαρίζοντάς τες ἀπὸ τὸ ὑλικὸ βάρος καὶ φρόνημα καὶ κάνοντάς τες εὐρύχωρες, ὥστε νὰ δέχονται τὶς θεῖες βροχὲς τῆς σοφίας καὶ τῆς γνώσεως γιὰ νὰ ποτίζουν τὰ κτήνη τοῦ Χριστοῦ, δηλαδὴ ἐκείνους ποὺ λόγω νηπιότητας τῆς ψυχῆς ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ ἠθικὴ διδασκαλία.

61. Ὀρεινὴ[85] ὀνομάζει ἡ Γραφὴ τὴν ὑψηλὴ πνευματικὴ θεωρία τῆς φύσεως, τὴν ὁποία καλλιεργοῦν ἐκεῖνοι ποὺ νεκρώθηκαν ὡς πρὸς τὶς φαντασίες τῶν αἰσθητῶν καὶ πέρασαν διὰ μέσου τῶν ἀρετῶν στοὺς νοητοὺς λόγους τους.

62. Ὁ νοῦς, ὅσον καιρὸ διατηρεῖ μέσα του ζωντανὴ τὴ μνήμη τοῦ Θεοῦ, ζητεῖ μέσω τῆς θεωρίας μ' ἐπιμονὴ τὸν Κύριο, ὄχι ἔτσι ἁπλῶς, ἀλλὰ μὲ φόβο Κυρίου[86], δηλαδὴ μὲ τὴν ἐργασία τῶν ἐντολῶν. Ἐκεῖνος ποὺ ζητεῖ μὲ τὴ θεωρία μόνο τὸν Κύριο, χωρὶς ἐργασία τῶν ἐντολῶν, δὲν Τὸν βρίσκει, γιατὶ δὲν ζήτησε τὸν Κύριο μὲ φόβο Κυρίου, γιὰ νὰ τὸν βοηθήσει ὁ Κύριος. Γιατὶ στὸν καθένα ποὺ συνδυάζει τὴ γνώση μὲ τὴν πράξη, ὁ Κύριος ἀνοίγει τὸ δρόμο, διδάσκοντας σ' αὐτὸν τοὺς τρόπους τῶν ἐντολῶν καὶ ἀποκαλύπτοντας τοὺς ἀληθινοὺς λόγους τῶν ὄντων.

63. Ὁ ὑψηλὸς λόγος περὶ τῆς θεότητος εἶναι πύργος τῆς ψυχῆς ὀχυρωμένος μὲ τὴν ἐργασία τῶν ἐντολῶν. Καὶ αὐτὸ εἶναι ποὺ λέει ἡ Γραφὴ ὅτι ὁ Ὀζίας ἔκτισε πύργους στὴν Ἱερουσαλὴμ[87]. Γιατὶ ἐκεῖνος ποὺ προχωρεῖ καλὰ στὴν ἐπίμονη ἀναζήτηση τοῦ Κυρίου μέσω τῆς θεωρίας μὲ τὸν πρέποντα φόβο, δηλαδὴ μὲ τὴν ἐργασία τῶν ἐντολῶν, αὐτὸς οἰκοδομεῖ πύργους στὴν Ἱερουσαλήμ· μὲ ἄλλα λόγια ἀνυψώνει τοὺς περὶ θεότητος λόγους ἐπάνω στὴν ἁπλὴ καὶ ἤρεμη κατάσταση τῆς ψυχῆς.

64. Οἱ μερικοὶ λόγοι, ὅταν προχωροῦν πρὸς τοὺς καθολικούς, ἐπιφέρουν τὴν ἕνωση τῶν διαιρεμένων. Γιατὶ οἱ καθολικότεροι λόγοι περικλείουν συνοπτικὰ καὶ τοὺς πιὸ μερικούς, καὶ σ' αὐτοὺς ἀναφέρονται φυσικῶς τὰ ἐπιμέρους. Ἀλλὰ ὑπάρχει καὶ κάποιος πνευματικὸς λόγος ποὺ συσχετίζει τὸ νοῦ μὲ τὴν αἴσθηση, τὸν οὐρανὸ μὲ τὴ γῆ, τὰ αἰσθητὰ μὲ τὰ νοητά, τὴ φύση μὲ τὸ λόγο, καὶ ὁ ὁποῖος τὰ ἑνώνει μεταξύ τους.

65. Ἐκεῖνος ποὺ μπόρεσε ν' ἀπαγκιστρώσει τὶς αἰσθήσεις ἀπὸ τὰ πάθη καὶ ν' ἀποσυνδέσει τὴν ψυχὴ ἀπὸ τὴ σχέση πρὸς τὶς αἰσθήσεις, κατόρθωσε νὰ ἀποκλείσει τὴν εἴσοδο τοῦ διαβόλου στὸ νοῦ ποὺ γίνεται διὰ μέσου τῶν αἰσθήσεων. Γι' αὐτὸ καὶ μέσα στὴν ἔρημο, ἐννοῶ τὴ φυσικὴ θεωρία, οἰκοδόμησε σὰν πύργους ἀπόρθητους[85] τὶς εὐσεβεῖς ἀντιλήψεις περὶ τῶν ὄντων. Ὅποιος καταφεύγει σ' αὐτές, δὲν φοβᾶται τοὺς δαίμονες ποὺ ληστεύουν σ' αὐτὴ τὴν ἔρημο, δηλαδὴ τὴ φύση τῶν ὁρατῶν, καὶ πλανοῦν τὸ νοῦ μὲ τὴν αἴσθηση, σέρνοντάς τον στὸ σκοτάδι τῆς ἄγνοιας. Ἔτσι καὶ αὐτὸς ποὺ λέγαμε, δὲ φοβᾶται τοὺς δαίμονες ποὺ πλανοῦν τοὺς ἀνθρώπους μέσω τῶν ὁρατῶν.

86. Β' Παρ. 26, 5. 87. Β' Παρ. 26, 9.

66. Κάθε νοῦς ποὺ ἔχει δύναμη θεωρίας, εἶναι ἀληθινὸς γεωργός, καὶ μὲ τὴ φροντίδα καὶ τὴν ἐπιμέλειά του φυλάει καθαρὰ ἀπὸ ζιζάνια τὰ θεῖα σπέρματα τῶν ἀγαθῶν, ὅσο τὸν συγκρατεῖ ἡ μνήμη τοῦ Θεοῦ. Λέει ἡ Γραφή: «Καὶ ζητοῦσε ἐπίμονα τὸν Κύριο, στὸν καιρὸ τοῦ Ζαχαρία, μὲ φόβο Κυρίου»[86]. Γνωρίζομε ὅτι Ζαχαρίας στὴν Ἑλληνικὴ γλώσσα μεταφράζεται μνήμη Θεοῦ. Γι' αὐτὸ ἂς παρακαλέσομε τὸν Κύριο νὰ διατηρεῖται πάντοτε μέσα μας ἡ σωτήρια μνήμη Του, γιὰ νὰ μὴ διαφθαρεῖ ἡ ψυχὴ ἀπὸ τὰ κατορθώματά της καὶ ἀποτολμήσει ἀπὸ ὑπερηφάνεια νὰ κάνει πράγματα πάνω ἀπὸ τὴ φύση της, ὅπως ὁ Ὀζίας[88].

67. Ἡ χωρὶς πλάνη θεωρία τῶν ὄντων χρειάζεται ψυχὴ ἀπαλλαγμένη ἀπὸ τὰ πάθη. Μιὰ τέτοια ψυχὴ λέγεται Ἱερουσαλήμ, τόσο γιὰ τὴν ὁλοκληρωμένη ἀρετή της, ὅσο καὶ γιὰ τὴν ἄυλη γνώση της, ἡ ὁποία ἔρχεται ὄχι μὲ τὴν ἀπουσία τῶν παθῶν μόνο, ἀλλὰ ἀκόμη καὶ τῶν φαντασιῶν τῶν αἰσθητῶν.

68. Χωρὶς πίστη, ἐλπίδα καὶ ἀγάπη, οὔτε κανένα κακὸ καταργεῖται ἐντελῶς, οὔτε κανένα καλὸ κατορθώνεται. Ἡ πίστη πείθει τὸ νοῦ ποὺ πολεμεῖται νὰ προσφεύγει στὸ Θεὸ καὶ τοῦ ἑτοιμάζει ὅλα τὰ πνευματικὰ ὅπλα γιὰ θάρρος καὶ ἐνίσχυση. Ἡ ἐλπίδα τοῦ γίνεται ἀψευδὴς ἐγγυητὴς τῆς θείας βοήθειας καὶ τοῦ ὑπόσχεται τὴν κατανίκηση τῶν δαιμονικῶν δυνάμεων. Ἡ ἀγάπη τὸν κάνει δυσκολομετακίνητο, ἢ μᾶλλον τελείως ἀκίνητο ἀπὸ τὴ στοργὴ τοῦ Θεοῦ κι ὅταν πολεμεῖται, προσηλώνοντας στὸ θεῖο πόθο ὅλη του τὴ φυσικὴ δύναμη.

69. Ἡ πίστη παρηγορεῖ τὸ νοῦ ποὺ πολεμεῖται, δυναμώνοντάς τον μὲ τὴν ἐλπίδα τῆς θείας βοήθειας. Ἡ ἐλπίδα, φέρνοντας μπροστά του τὴ βοήθεια ποὺ πίστεψε, ἀποκρούει τὴν ἐπίθεση τῶν ἐχθρῶν. Ἡ ἀγάπη νεκρώνει, γιὰ τὸ νοῦ ποὺ ἀγαπᾶ τὸ Θεό, τὴν ἐπίθεση τῶν ἐχθρῶν, ἡ ὁποία ἐξασθενίζει τελείως ἀπὸ τὴ μεγάλη ἐπιθυμία τοῦ Θεοῦ.

70. Πρῶτο καὶ μοναδικὸ γέννημα τῆς θείας ὄντως μερίδας, δηλαδὴ τῆς ἀληθινῆς γνώσεως, εἶναι ὁ λόγος τῆς θείας ἀναστάσεως μέσα μας μέσω τῆς πίστεως, ποὺ μαζὶ μὲ τὴν ἀπαραίτητη οἰκονομία τῆς προαιρέσεως —δηλαδὴ τὴ διάκριση— ἐξουδετερώνει μ' ἐπιτυχία τὶς ἐπαναστάσεις τῶν ἑκουσίων [καὶ ἀκουσίων] πειρασμῶν. Γιατὶ ἡ πίστη ποὺ οἰκονομεῖται σωστὰ μὲ τὰ ἔργα τῶν ἐντολῶν ἀποτελεῖ τὴν πρώτη ἀνάσταση μέσα μας τοῦ Θεοῦ, ποὺ μὲ τὴν ἄγνοια εἶχε νεκρωθεῖ σ' ἐμᾶς.

71. Ἡ στροφὴ πρὸς τὸ Θεὸ φανερώνει καθαρὰ τὴν πλήρη ἐλπίδα σ' Αὐτόν, χωρὶς τὴν ὁποία δὲν μπορεῖ κανένας μὲ κανένα τρόπο νὰ συγκατατεθεῖ σ' ὁ,τιδήποτε στὸ Θεό· γιατὶ ἡ ἐλπίδα ἔχει ἰδίωμα νὰ φέρνει μπροστὰ τὰ μέλλοντα ὡς παρόντα καὶ νὰ πείθει ὅτι, ἐκείνους ποὺ πολεμοῦνται ἀπὸ τὶς δαιμονικὲς δυνάμεις, καθόλου δὲν τοὺς ἀφήνει ὁ Θεὸς ποὺ τοὺς ὑπερα-

88. Β' Παρ. 26, 16.

σπίζεται, ἀφοῦ γιὰ χάρη Αὐτοῦ καὶ ἐξαιτίας Αὐτοῦ γίνεται ὁ πόλεμος τῶν Ἁγίων. Χωρὶς προσδοκία, ἢ εὐχάριστη ἢ δυσάρεστη, δὲ γίνεται ποτὲ στροφὴ πρὸς τὸ καλό.

72. Πράγματι, τίποτε ἄλλο ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἀγάπη δὲ μαζεύει τοὺς διασκορπισμένους καὶ δὲ δημιουργεῖ μιὰ γνώμη μεταξύ τους ποὺ συγκρατεῖται μὲ τὴ σύμπνοια. Γνώρισμά της εἶναι τὸ κάλλος τοῦ νὰ ἀπονέμει κανεὶς τὴν ἴδια τιμὴ σ' ὅλους. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἀγάπη εἶναι γέννημα τῆς συγκεντρώσεως καὶ ἑνώσεως γύρω ἀπὸ τὰ θεῖα τῶν ψυχικῶν δυνάμεων, δηλαδὴ τῆς λογικῆς, τῆς θυμικῆς καὶ τῆς ἐπιθυμητικῆς. Στὴν κατάσταση αὐτή, ὅσοι ἔλαβαν ἤδη μέσω τῆς χάρης τὸ νὰ θεωροῦν ὅλους ἴσους ἀπέναντι τοῦ Θεοῦ, χαράζουν στὴ μνήμη τὸ κάλλος τῆς θείας ὡραιότητας καὶ δὲ λησμονοῦν ποτὲ τὴν ἐπιθυμία τῆς θείας ἀγάπης, ἡ ὁποία γράφει καὶ ἐντυπώνει αὐτὸ τὸ καθαρὸ κάλλος στὸ νοῦ, τὸ ἡγεμονικὸ μέρος τῆς ψυχῆς.

73. Κάθε νοῦς ποὺ ἔχει περιβληθεῖ θεία ἐξουσία, κατέχει σὰν συμβούλους καὶ ἄρχοντες τὴ λογικὴ δύναμη, τὴν ἐπιθυμητικὴ καὶ τὴ θυμική. Ἀπὸ τὴν πρώτη γεννιέται ἡ πίστη μὲ γνώση, ἀπὸ τὴν ὁποία ὁ νοῦς διδάσκεται ἀνέκφραστα ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι πάντοτε παρών, καὶ ἑνώνεται μέσω τῆς ἐλπίδας μὲ τὰ μέλλοντα σὰν νὰ εἶναι παρόντα. Ἀπὸ τὴ δεύτερη δύναμη συγκροτεῖται ἡ θεία ἀγάπη, μὲ τὴν ὁποία ὁ νοῦς, προσηλωμένος θεληματικὰ στὸν πόθο τῆς ἄχραντης θεότητας, ἔχει ἀκατάπαυστη τὴν ἐπιθυμία τοῦ ποθουμένου. Μὲ τὴν τρίτη, κρατᾶ ἀχώριστα τὴ θεία εἰρήνη καὶ διεγείρει πρὸς τὸ θεῖο ἔρωτα τὴν κίνηση τῆς ἐπιθυμίας. Αὐτὲς τὶς δυνάμεις τὶς ἔχει κάθε νοῦς καὶ τὸν βοηθοῦν στὴν ἐξουδετέρωση τῆς κακίας καὶ στὴν ἀπόκτηση καὶ διατήρηση τῆς ἀρετῆς.

74. Χωρὶς τὴ λογικὴ δύναμη δὲν ὑπάρχει ἀκριβὴς γνώση· καὶ χωρὶς γνώση δὲν ὑπάρχει πίστη, ἀπὸ τὴν ὁποία προέρχεται τὸ καλὸ γέννημα, ἡ ἐλπίδα, μὲ τὴν ὁποία ἑνώνεται ὁ πιστὸς μὲ τὰ μέλλοντα σὰν νὰ εἶναι παρόντα. Χωρὶς τὴ δύναμη τῆς ἐπιθυμίας δὲν ὑπάρχει πόθος, τέλος τοῦ ὁποίου εἶναι ἡ ἀγάπη· γιατὶ τὸ νὰ ἔχει κανεὶς ἔρωτα γιὰ κάτι, εἶναι ἰδίωμα τῆς ἐπιθυμίας. Καὶ χωρὶς τὴ θυμικὴ δύναμη, ἡ ὁποία δυναμώνει τὴν ἐπιθυμία στὸ νὰ ἑνωθεῖ μὲ ὅ,τι τὴν εὐχαριστεῖ, δὲν μπορεῖ καθόλου νὰ γίνει εἰρήνη —ἂν βέβαια εἰρήνη εἶναι ἀληθινὰ ἡ ἀνενόχλητη καὶ τέλεια κατοχὴ τοῦ ἐπιθυμητοῦ.

75. Ἐκεῖνος ποὺ δὲν καθαρίστηκε πρωτύτερα ἀπὸ τὰ πάθη, δὲν πρέπει νὰ ἐγγίζει τὴ φυσικὴ θεωρία· γιατὶ μπορεῖ οἱ εἰκόνες τῶν αἰσθητῶν νὰ κινήσουν σὲ πάθος τὸ νοῦ ἐκείνου ποὺ δὲν ἐλευθερώθηκε τελείως ἀπὸ τὰ πάθη. Γιατὶ ὁ νοῦς ποὺ μὲ τὴ φαντασία μένει στὴν ἐξωτερικὴ ὄψη τῶν ὁρατῶν ἐξαιτίας τῆς αἰσθήσεως, γίνεται δημιουργὸς ἀκάθαρτων παθῶν, ἀδυνατώντας νὰ διαβεῖ μὲ τὴ θεωρία πρὸς τὰ συγγενῆ νοητά.

76. Ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος κατὰ τὸν καιρὸ τῆς ἐξεγέρσεως τῶν παθῶν ἔκλεισε μὲ ἀνδρεία τὶς αἰσθήσεις καὶ ἔδιωξε τελείως τὴ φαντασία καὶ τὴ μνήμη τῶν αἰσθητῶν καὶ περιόρισε τελείως τὶς φυσικὲς κινήσεις τοῦ νοῦ σχετικὰ μὲ τὴν ἔρευνα τῶν ἐξωτερικῶν πραγμάτων, αὐτὸς ταπείνωσε τὴν πονηρὴ καὶ τυραννικὴ δύναμη ποὺ ἐπαναστάτησε ἐναντίον του καὶ τὴ νίκησε μὲ τὸ χέρι τοῦ Θεοῦ.

77. Ὅταν τὸ λογικὸ καταντήσει χωρὶς νοῦ καὶ ὁ θυμὸς ἀκράτητος καὶ παράλογη ἡ ἐπιθυμία, καὶ κυριαρχοῦν στὴν ψυχὴ ἡ ἄγνοια, ἡ τυραννικὴ διάθεση καὶ ἡ ἀκολασία, τότε ἡ ἕξη τῆς κακίας γίνεται ἐνεργητική, καθὼς ἑνώθηκε μὲ τὴ βλαβερὴ ἡδονὴ τῶν αἰσθήσεων.

78. Πρέπει ὁ νοῦς ποὺ ξέρει νὰ διαλύει μὲ γνώση τὶς ἀόρατες συμπλοκὲς τῶν δαιμόνων, μήτε τὴ φυσικὴ θεωρία νὰ ἀσκεῖ, μήτε ἄλλο τίποτε νὰ κάνει στὸν καιρὸ τῆς ἐπιθέσεως τῶν πονηρῶν δυνάμεων· μόνο νὰ προσεύχεται, νὰ δαμάζει μὲ κόπους τὸ σῶμα καὶ μὲ ὅλο τὸ ζῆλο του νὰ ταπεινώνει τὸ χοϊκὸ φρόνημα καὶ νὰ φυλάει τὰ τείχη τῆς πόλεως, δηλαδὴ τὶς ἀρετὲς ποὺ εἶναι φρουροὶ τῆς ψυχῆς καὶ τὶς μεθόδους ποὺ φυλάγουν τὶς ἀρετές, ἐννοῶ τὴν ἐγκράτεια καὶ τὴν ὑπομονή. Ἀλλιῶς μπορεῖ ὁ διάβολος, ὁ ὁποῖος θολώνει καὶ ἀνατρέπει[89] τὴν ψυχή, νὰ τὸν ἀπατήσει ἀπὸ τὰ δεξιὰ καὶ νὰ τοῦ ὑποκλέψει τὴν ἐπιθυμία ἀποκρύνοντάς την ἀπὸ τὸ Θεό, καὶ μὲ αὐτὰ ποὺ θεωροῦνται καλὰ νὰ παρασύρει πρὸς τὰ χειρότερα τὴ διάνοια ποὺ ζητεῖ τὰ καλά.

79. Ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ἀποφασιστικὰ μὲ τὴ μετρημένη καὶ γενικὴ ἐγκράτεια καὶ ὑπομονὴ ἔκλεισε τὶς αἰσθήσεις του καὶ ἀπόκλεισε μὲ τὶς ψυχικές του δυνάμεις τὴν εἴσοδο στὸ νοῦ τῶν αἰσθητῶν σχημάτων, καταστρέφει εὔκολα τὶς πονηρὲς μηχανὲς τοῦ διαβόλου καὶ τὸν στέλνει ντροπιασμένο πίσω ἀπὸ ἐκεῖ ποὺ ἦρθε. Καὶ δρόμος ἀπ' ὅπου ἔρχεται ὁ διάβολος εἶναι τὰ ὑλικὰ πράγματα ποὺ νομίζομε ὅτι χρειάζονται γιὰ τὴν ὕπαρξη τοῦ σώματος.

80. Ὁ νοῦς ποὺ ἕνωσε μὲ τὸν ἑαυτό του κατὰ φύση διὰ μέσου τοῦ λογικοῦ τὴν αἴσθηση, πορίζεται τὴν ἀληθινὴ γνώση ἀπὸ τὴ φυσικὴ θεωρία.

81. Οἱ πηγὲς ἔξω ἀπὸ τὴν πόλη, δηλαδὴ τὴν ψυχή, τὶς ὁποῖες φράζει ὁ Ἐζεκίας[90], εἶναι ὅλα τὰ αἰσθητά. Τὰ νερὰ τῶν πηγῶν αὐτῶν εἶναι τὰ νοήματα τῶν αἰσθητῶν. Ποταμὸς ποὺ περνᾶ ἀπὸ τὸ μέσον τῆς πόλεως εἶναι ἡ γνώση ποὺ συνάγεται μὲ τὴ φυσικὴ θεωρία ἀπὸ τὰ νοήματα τῶν αἰσθητῶν καὶ ποὺ περνάει ἀπὸ τὸ μέσο τῆς ψυχῆς, ἀφοῦ αὐτὴ εἶναι ἡ μεθόριος ἀνάμεσα στὸ νοῦ καὶ τὴν αἴσθηση. Γιατὶ ἡ γνώση τῶν αἰσθητῶν οὔτε ἐντελῶς ξένη εἶναι ἀπὸ τὴ νοερὴ δύναμη, οὔτε ἀνήκει ἐξ ὁλοκλήρου στὴν ἐνέργεια τῆς αἰσθήσεως, ἀλλὰ ἐπειδὴ συμβαίνει νὰ εἶναι τὸ ἐνδιάμεσο σημεῖο ὅπου συναντιέται ὁ νοῦς μὲ τὴν αἴσθηση καὶ ἡ αἴσθηση μὲ τὸ νοῦ, γίνεται τὸ μέσο ποὺ φέρνει σὲ συνάφεια μεταξύ τους αὐτὰ τὰ δύο. Ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῆς αἰσθήσεως μὲ τὸ νὰ ἐντυπώνεται μὲ τὰ σχήματα τῶν αἰσθητῶν· ἀπὸ τὴν

89. Ἀββακ. 2, 15.

90. Β' Παρ. 32, 3-4.

πλευρὰ τοῦ νοῦ, μὲ τὸ νὰ ἀνάγει σὲ λόγους τοὺς τύπους τῶν σχημάτων. Γι' αὐτὸ ἡ γνώση τῶν ὁρατῶν εὔλογα ὀνομάστηκε ποταμὸς ποὺ περνᾶ μέσα ἀπὸ τὴν πόλη, ἐπειδὴ εἶναι στὸ μεταίχμιο τῶν ἄκρων, δηλαδὴ τοῦ νοῦ καὶ τῆς αἰσθήσεως.

82. Ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος κατὰ τὸν καιρὸ τῆς ἐξεγέρσεως τῶν παθῶν ἀπέχει ἀπὸ τὴ φυσικὴ θεωρία, εἶναι ὅμως προσηλωμένος στὴν προσευχὴ μὲ συγκέντρωση τοῦ νοῦ του ἀπὸ ὅλα τὰ πράγματα πρὸς τὸν ἑαυτό του μόνο καὶ τὸ Θεό, αὐτὸς σκοτώνει τὴν ἕξη ποὺ προκαλεῖ τὴν κακία καὶ διώχνει πίσω ντροπιασμένο τὸν διάβολο ποὺ ὑποβάλλει τὴν ἕξη ποὺ εἴπαμε καὶ ποὺ σ' αὐτὴν βασιζόμενος ἦρθε μὲ τὴ γνωστή του ἀλαζονεία στὴν ψυχὴ μέσω τῶν ὑπερήφανων λογισμῶν, ὑψηλοφρονώντας ἀπέναντι στὴν ἀλήθεια. Αὐτὸ φαίνεται ἀφοῦ ἔμαθε καὶ ἔπαθε καὶ ἔπραξε ὁ μέγας Δαβὶδ ποὺ εἶχε μεγάλη πεῖρα ἀπὸ τὴν τακτικὴ τῶν νοητῶν πολέμων, λέει: «Ὅσο εἶχα ν' ἀντιμετωπίσω τὸν ἁμαρτωλό, γινόμουν σὰν κωφάλαλος, ταπεινωνόμουν καὶ σιγοῦσα ἀκόμη καὶ γιὰ τὰ καλά»[91]. Καὶ ὁ θεῖος Ἱερεμίας ἔκανε τὸ ἴδιο μ' αὐτόν, προστάζοντας τὸ λαὸ νὰ μὴ βγοῦν ἀπὸ τὴν πόλη, γιατὶ τὸ σπαθὶ τῶν ἐχθρῶν εἶναι κρυμμένο παντοῦ γύρω[92].

83. Ἂν λοιπὸν καὶ ὁ μακάριος Ἄβελ φυλαγόταν καὶ δὲν ἔβγαινε μαζὶ μὲ τὸν Κάιν στὴν πεδιάδα, δηλαδὴ στὸ πλάτος τῆς φυσικῆς θεωρίας πρὶν ἀποκτήσει τὴν ἀπάθεια, δὲ θὰ τὸν σκότωνε ὁρμώντας πάνω του[93] ὁ νόμος τῆς σάρκας —ποὺ εἶναι καὶ λέγεται Κάιν—, ξεγελώντας τον μὲ δόλο πρωτύτερα ἀπὸ τὰ δεξιά, μὲ τὴ θεωρία δηλαδὴ τῶν ὄντων πρὶν ἀπὸ τὴν τέλεια ἕξη τῆς ἀρετῆς.

84. Ὁμοίως καὶ ἡ Δείνα, ἡ κόρη τοῦ μεγάλου Ἰακώβ, ἂν δὲν ἔβγαινε ἔξω μαζὶ μὲ τὶς κόρες τῶν ἐντοπίων, δηλαδὴ μὲ τὶς αἰσθητὲς φαντασίες, δὲν θὰ τὴν ἔβλεπε ὁ Συχέμ, ὁ γιὸς τοῦ Ἐμμώρ, καὶ δὲν θὰ τὴν ἀτίμαζε[94].

85. Καλὸ εἶναι, πρὶν ἀπὸ τὴν τέλεια ἕξη τῆς ἀρετῆς νὰ μὴν ἐπιχειροῦμε τὴ φυσικὴ θεωρία, γιὰ νὰ μὴ μαζέψομε πάθη χωρὶς νὰ τὸ καταλάβομε, ἐνῶ ζητοῦμε λόγους πνευματικοὺς ἀπὸ τὰ βλεπόμενα κτίσματα. Γιατὶ στοὺς ἀτελεῖς, τὰ ἐξωτερικὰ σχήματα τῶν ὁρατῶν ἔχουν μεγαλύτερη ἰσχὺ πάνω στὴν αἴσθηση ἀπ' ὅ,τι ἔχουν πάνω στὴν ψυχὴ οἱ λόγοι τῶν κτισμάτων, οἱ κρυμμένοι στὰ σχήματα. Ἐκεῖνοι λοιπὸν ποὺ ἔδεσαν τὴ διάνοιά τους μὲ ἰουδαϊκὸ τρόπο μόνο στὸ γράμμα, περιμένουν στὸν τωρινὸ αἰώνα τὶς ὑποσχέσεις τῶν θείων ἀγαθῶν καὶ δὲ γνωρίζουν ποιὰ εἶναι τὰ ἀγαθὰ τὰ σύμφωνα μὲ τὴ φύση τῆς ψυχῆς.

86. Ἐκεῖνος ποὺ φόρεσε τὴν «εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου»[95], προσπαθεῖ μὲ ὅλα τὰ μέσα νὰ ἀκολουθεῖ τὸ πνεῦμα τῆς ἁγίας Γραφῆς, μέσα στὸ ὁποῖο ἐπιτυγχάνεται ἡ συντήρηση τῆς ψυχῆς μὲ τὴν ἀρετὴ καὶ τὴ γνώση. Ἐνῶ ἐ-

91. Ψαλμ. 38, 2-3.
92. Ἱερ. 6, 25.
93. Γεν. 4, 8.
94. Γεν. 34, 1-2.
95. Α΄ Κορ. 15, 49.

κεῖνος ποὺ φορεῖ τὴν «εἰκόνα τοῦ χοϊκοῦ», προσέχει μόνο στὸ γράμμα καὶ ἔτσι ὁδηγεῖται στὴν ὑπηρεσία τοῦ σώματος μέσω τῆς αἰσθήσεως, ἡ ὁποία δημιουργεῖ τὰ πάθη.

87. Δύναμη Θεοῦ εἶναι ἡ ἀρετὴ ποὺ ἀφανίζει τὰ πάθη καὶ περιφρουρεῖ τοὺς εὐσεβεῖς λογισμούς. Τὴν ἀρετὴ γεννᾶ ἡ ἐργασία τῶν ἐντολῶν, μὲ τὴν ὁποία καταστρέφομε τὶς πονηρὲς δυνάμεις ποὺ ἐναντιώνονται στὸ ἀγαθό, μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ, ἢ μᾶλλον μὲ μόνη τὴ δύναμη τοῦ Θεοῦ. Ὕψος τοῦ Θεοῦ εἶναι ἡ γνώση τῆς ἀλήθειας, τὴν ὁποία γεννᾶ ὁ κόπος γιὰ χάρη τῆς θεωρίας τῶν δημιουργημάτων καὶ οἱ ἱδρῶτες τῆς ἐργασίας τῶν ἀρετῶν, οἱ ὁποῖοι ἔγιναν πατέρες αὐτοῦ τοῦ κόπου. Μὲ τὴ γνώση αὐτὴ ἐξαφανίζομε τελείως τὴ δύναμη τοῦ ψεύδους ποὺ εἶναι ἀντίθετη στὴν ἀλήθεια, ταπεινώνοντας καὶ καταβάλλοντας κάθε ἔπαρση τῶν πονηρῶν πνευμάτων ποὺ ξεσηκώνονται κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ[96]. Γιατὶ ὅπως ἡ πράξη γεννᾶ τὴν ἀρετή, ἔτσι καὶ ἡ θεωρία γεννᾶ τὴ γνώση.

88. Ἡ ἀνεξάλειπτη γνώση, τῆς ὁποίας ἡ νοερὴ κίνηση γύρω ἀπὸ τὴν ἀπειρία τοῦ Θεοῦ εἶναι χωρὶς ὅρια καὶ πάνω ἀπὸ τὴ νόηση, εἰκονίζει μὲ τὴν ἀπεριοριστία της τὴν ὑπεράπειρη δόξα τῆς ἀλήθειας. Ἡ αὐτοπροαίρετη μίμηση τῆς σοφῆς ἀγαθότητας ποὺ ἔχει ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ, ἔχει ὡς βραβεῖο τὴν ὁλοφάνερη ἐξομοίωση, κατὰ τὴ διάθεση τοῦ νοῦ, μὲ τὸ Θεό, ὅσο αὐτὸ εἶναι δυνατό.

89. Ἡ γλώσσα εἶναι τὸ σύμβολο τῆς γνωστικῆς δυνάμεως τῆς ψυχῆς. Ὁ λάρυγγας εἶναι σημάδι τῆς φυσικῆς φιλίας πρὸς τὸ σῶμα. Ἐκεῖνος λοιπὸν ποὺ ἀξιοκατηγόρητα κόλλησε αὐτὰ μεταξύ τους, δὲν μπορεῖ νὰ θυμηθεῖ τὴν εἰρηνικὴ κατάσταση[97] τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς γνώσεως, γιατὶ εὐχαριστεῖται μὲ πολλὴ προθυμία στὴ σύγχυση τῶν σωματικῶν παθῶν.

90. Οἱ κατὰ φύση ὀρέξεις καὶ ἡδονὲς ποὺ εἶναι ἀδιάβλητες, εἶναι ἀναγκαῖο παρακολούθημα τῆς φυσικῆς ὀρέξεως. Γιατὶ ἐκ φύσεως προκαλεῖ ἡδονή, ἀκόμη καὶ χωρὶς νὰ θέλομε, καὶ ἡ ὅποια τροφὴ ποὺ ἱκανοποιεῖ τὴ σχετικὴ ἀνάγκη, καὶ τὸ νερὸ ποὺ ἀπομακρύνει τὴν ἐνόχληση τῆς δίψας, καὶ ὁ ὕπνος ποὺ ἀνανεώνει τὶς δυνάμεις ποὺ ξοδεύονται κατὰ τὴν ἐγρήγορση. Τὸ ἴδιο καὶ μὲ ὅσα ἄλλα τυχαίνει νὰ εἶναι φυσικές μας κλίσεις, τὰ ὁποῖα εἶναι ἀναγκαῖα γιὰ τὴ σύσταση τῆς φύσεώς μας καὶ χρήσιμα στοὺς ἀγωνιστὲς πρὸς ἀπόκτηση τῆς ἀρετῆς. Αὐτὰ τὰ ὑπερβαίνει κάθε νοῦς κατὰ τὴν ἔξοδό του ἀπὸ τὴ σύγχυση τῆς ἁμαρτίας, γιὰ νὰ μὴ μείνει ἐξαιτίας τους ὑποδουλωμένος στὰ διαβλητὰ καὶ παρὰ φύση πάθη, τὰ ἐξαρτώμενα ἀπὸ μᾶς, ποὺ δὲν ἔχουν μέσα μας ἄλλη ἀπὸ τὴν κίνηση τῶν κατὰ φύση παθῶν καὶ τὰ ὁποῖα ἐξάλλου οὔτε ἔχουν στὴ φύση τους νὰ μᾶς ἀκολουθοῦν στὴν ἀθάνατη καὶ αἰώνια ζωή.

91. Οἱ λόγοι τοῦ Θεοῦ, ὅταν προφέρονται μόνο ὡς γυμνὰ λόγια, δὲν ἀ-

96. Β΄ Κορ. 10, 5.
97. Ψαλμ. 136, 6.

κούγονται, γιατὶ δὲν ἔχουν ὡς ἦχο τὴν πράξη αὐτῶν ποὺ τοὺς λένε. Ἂν ὅμως λέγονται μὲ τὴ φωνὴ τῆς πράξεως τῶν ἐντολῶν, τότε κάνουν καὶ τοὺς δαίμονες νὰ λιώνουν μὲ τὴν φωνὴ αὐτή, καὶ τοὺς ἀνθρώπους νὰ οἰκοδομοῦν πρόθυμα τὸ θεῖο ναὸ τῆς καρδιᾶς μὲ τὴν προκοπὴ στὰ ἔργα τῆς δικαιοσύνης.

92. Ὅπως ὁ Θεὸς δὲν ὑπόκειται σὲ γνώση τῆς οὐσίας Του, ἔτσι οὔτε ὁ λόγος Του περιλαμβάνεται στὴν ἀνθρώπινη γνώση. Γιατὶ ὁ λόγος τῆς ἁγίας Γραφῆς, ἂν καὶ δέχεται περιορισμὸ κατὰ τὸ γράμμα, ἀφοῦ τελειώνει κι αὐτὸς μαζὶ μὲ τὸ χρόνο τῶν γεγονότων ποὺ ἐξιστορεῖ, κατὰ τὸ πνεῦμα ὅμως, ὅσον ἀφορᾶ στὶς θεωρίες τῶν νοημάτων, μένει παντοτινὰ ἀπεριόριστος.

93. Ἐκεῖνος ποὺ μὲ γνώση νοεῖ τὴν ἁγία Γραφὴ κατὰ Χριστόν, ἐφαρμόζοντας τὸ νόημα στὴν ψυχή, πρέπει νὰ ἐξασκηθεῖ φιλόπονα καὶ στὴν ἑρμηνεία τῶν ὀνομάτων, γιατὶ ἔτσι μπορεῖ νὰ διασαφηνίσει ὅλη τὴν ἔννοια τῶν γραφομένων, ἂν πράγματι φροντίζει γιὰ τὴν ἀκριβὴ κατανόηση τῆς Γραφῆς. Ὄχι μὲ τρόπο ἰουδαϊκὸ νὰ κατεβάζει στὴ γῆ καὶ στὸ σῶμα τὸ ὕψος τοῦ Πνεύματος, καὶ τὶς θεῖες καὶ ἀψευδεῖς ὑποσχέσεις γιὰ τὰ νοητὰ ἀγαθὰ νὰ τὶς περιορίζει μέσα στὴ φθορὰ τῶν περαστικῶν πραγμάτων.

94. Ὅπως εὐχὴ εἶναι ὑπόσχεση τῶν ἀγαθῶν ποὺ προσφέρουν οἱ ἄνθρωποι στὸ Θεό, ἔτσι προσευχὴ εἶναι ἡ αἴτηση τῶν ἀγαθῶν ποὺ χορηγοῦνται ἀπὸ τὸ Θεὸ στοὺς ἀνθρώπους γιὰ τὴ σωτηρία τους, ὡς ἀνταμοιβὴ τῆς καλῆς διαθέσεως ποὺ ἔχουν. Βοὴ εἶναι, στὸν καιρὸ τῆς ἐπιδρομῆς τῶν πονηρῶν δαιμόνων, ἡ ἐπίταση καὶ ἐπαύξηση τῶν πρακτικῶν τρόπων τῆς ἀρετῆς καὶ τῶν γνωστικῶν συλλήψεων τῆς θεωρίας· αὐτὴ τὴ βοὴ προπαντὸς ἀκούει φυσικὰ ὁ Θεός, σὰν δυνατὴ φωνή, ἀπ' ὅλους ἐκείνους ποὺ ἐπιμελοῦνται τὴν κατάσταση τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς γνώσεως.

95. Ἡ κακὴ καὶ ὀλέθρια βασιλεία τοῦ διαβόλου, ποὺ συμβολίζεται μὲ τὴ βασιλεία τῶν Ἀσσυρίων[98], ἀφοῦ ξεσήκωσε πόλεμο ἐναντίον τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς γνώσεως, μηχανεύεται νὰ κατατροπώσει τὴν ψυχὴ μὲ τὶς ἔμφυτες δυνάμεις της. Ἐρεθίζει πρῶτα τὴν ἐπιθυμία νὰ ὀρέγεται τὰ παρὰ φύση καὶ προσπαθεῖ νὰ τὴν πείσει νὰ προτιμᾶ τὰ αἰσθητὰ ἀπὸ τὰ νοητά. Διεγείρει ἔπειτα τὸ θυμὸ νὰ ἀγωνίζεται νὰ κατακτήσει τὸ αἰσθητὸ ποὺ διάλεξε ἡ ἐπιθυμία, καὶ τέλος διδάσκει τὸ λογικὸ νὰ ἐπινοεῖ τρόπους ἀπολαύσεως τῶν ἡδονῶν τῆς αἰσθήσεως.

96. Τῆς ἄκρας Ἀγαθότητας ἰδίωμα δὲν εἶναι μόνο τὸ νὰ κάνει τὶς θεῖες καὶ ἀσώματες οὐσίες τῶν νοητῶν ἀπεικονίσεις τῆς ἀνέκφραστης θείας δόξας ποὺ νὰ δέχονται ὅσο ἐπιτρέπεται, ἀνάλογα μὲ τὴ δυνατότητά τους, ὅλη τὴν ἀκατάληπτη ὡραιότητα τοῦ ἀπλησίαστου θείου κάλλους. Εἶναι καὶ τοῦτο· μέσα στὰ αἰσθητά, ποὺ εἶναι πολὺ κατώτερα ἀπὸ τὶς νοητὲς οὐσίες, νὰ ἀναμείξει ἀνταναχλάσεις τῆς θείας μεγαλειότητας, οἱ ὁποῖες, ὅταν χρησιμοποιοῦνται σὰν ὄχημα ἀπὸ τὸν ἀνθρώπινο νοῦ, μποροῦν νὰ τὸν μεταφέρουν κατευθεῖαν στὸ Θεό, ξεπερνώντας ὅλα τὰ ὁρατὰ καὶ φτάνοντας στὴν ἄκρα μακαριότητα.

98. Β' Παρ. 32, 1.

97. Κάθε νοῦς στεφανωμένος μὲ ἀρετὴ καὶ γνώση, ποὺ τοῦ δόθηκε ὅπως στὸν μέγα Ἐζεκία νὰ βασιλεύει στὴν Ἱερουσαλὴμ[99] (ἡ ὁποία σημαίνει τὴν ἕξη ποὺ βλέπει μόνο τὴν εἰρήνη, δηλαδὴ τὴν κατάσταση ἀπ' ὅπου λείπει κάθε πάθος, ἐπειδὴ Ἱερουσαλὴμ ἑρμηνεύεται ὅραση εἰρήνης), ἔχει ὅλη τὴν κτίση ὑποχείριά του μέσω ὅλων τῶν μορφῶν ποὺ τὴ γεμίζουν. Ἔτσι ἡ κτίση προσφέρει μέσω τοῦ νοῦ σὰν δῶρα στὸ Θεὸ τοὺς πνευματικοὺς λόγους τῆς γνώσεως ποὺ βρίσκονται σ' αὐτήν, ἐνῶ στὸ νοῦ παρέχει σὰν εἰσφορὲς τοὺς τρόπους ποὺ κατὰ τὸ φυσικὸ νόμο ὑπάρχουν μέσα της καὶ ποὺ ὁδηγοῦν στὴν ἀρετή. Καὶ μὲ αὐτὰ τὰ δύο τιμᾶ ἐκεῖνον ποὺ μπορεῖ μὲ πολλὴ δύναμη νὰ εὐδοκιμεῖ καὶ στὰ δύο, ἐννοῶ τὸν φιλόσοφο νοῦ, ὁ ὁποῖος μέσω τῆς πράξεως καὶ τῆς θεωρίας ἔφτασε στὴν τελειότητα κατὰ τὸ λόγο καὶ τὸ βίο.

98. Ἐκεῖνος ποὺ κατόρθωσε μὲ τὴν πράξη καὶ τὴ θεωρία νὰ φτάσει στὴν κορυφὴ τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς γνώσεως, εὔλογα ὑψώνεται πάνω ἀπὸ κάθε σαρκικὸ καὶ διαβλητὸ πάθος. Γιατὶ μὲ τὴν πρακτικὴ ἀρετή του ἔφτασε παραπάνω καὶ ἀπὸ τὰ φυσικὰ λεγόμενα σώματα, δηλαδὴ ἀπὸ τὰ ὄντα ποὺ ὑπόκεινται σὲ γένεση καὶ φθορά. Καὶ γενικά, γιὰ νὰ μιλήσω συνοπτικά, αὐτὸς ἀφοῦ κατὰ τὴ θεωρία ὅλων τῶν αἰσθητῶν εἰδῶν ξεπέρασε μὲ τὴ γνώση ὅλους τοὺς λόγους ποὺ αὐτὰ περιέχουν, ἀνύψωσε τὸ νοῦ του πρὸς τὰ συγγενικὰ μὲ αὐτὸν καὶ θεῖα.

99. Ἐκεῖνος ποὺ μὲ τοὺς κόπους τῆς πρακτικῆς ἀρετῆς ἔλαβε τὸ νὰ κατοικεῖ στὴν ἀπάθεια σὰν σὲ κάποια Ἱερουσαλήμ, καὶ ἔχει ἀπαλλαχθεῖ ἀπὸ κάθε ἐνόχληση τῆς ἁμαρτίας, καὶ μόνο τὴν εἰρήνη καὶ πράττει καὶ λέει καὶ ἀκούει καὶ συλλογίζεται, αὐτός, ἀφοῦ δεχτεῖ διὰ τῆς φυσικῆς θεωρίας τὴ φύση τῶν ὁρατῶν νὰ προσκομίζει διὰ μέσου του σὰν δῶρα στὸν Κύριο τοὺς πιὸ θείους λόγους ποὺ αὐτὴ ἔχει, καὶ στὸν ἴδιο νὰ προσφέρει σὰν εἰσφορὲς σὲ βασιλιὰ τοὺς νόμους ποὺ ὑπάρχουν σ' αὐτήν, ὑψώνεται μπροστὰ σὲ ὅλα τὰ ἔθνη[100]. Γιατὶ τότε ἔχει ὑπερβεῖ τὰ πάντα· μὲ τὴν πράξη ἔχει ὑπερβεῖ τὰ πάθη τῆς σάρκας καὶ τὰ φυσικὰ σώματα, ἐνῶ μὲ τὴ θεωρία ὅλα τὰ αἰσθητὰ εἴδη, ξεπερνώντας τοὺς πνευματικοὺς λόγους καὶ τρόπους ποὺ κρύβονται σ' αὐτά.

100. Ἡ πρακτικὴ φιλοσοφία ἀνεβάζει τὸν πρακτικὸ πάνω ἀπὸ τὰ πάθη. Ἡ θεωρία ὁδηγεῖ τὸν γνωστικὸ πάνω ἀπὸ τὰ ὁρατά, ἀνεβάζοντας τὸ νοῦ στὰ συγγενῆ νοητά.

99. Β' Παρ. 29, 1. 100. Β' Παρ. 32, 23.

Πέμπτη ἑκατοντάδα

Ἐκεῖνος ποὺ τὴ γνώση του συνοδεύει ἡ πράξη καὶ τὴν πράξη του ἡ γνώση, εἶναι θρόνος καὶ ὑποπόδιο τοῦ Θεοῦ[101]. Θρόνος εἶναι γιὰ τὴ γνώση ποὺ ἔχει, καὶ ὑποπόδιο γιὰ τὴν πρακτική του ἀρετή. Ἂν τώρα κανεὶς ὑποστηρίζει ὅτι καὶ ὁ ἀνθρώπινος νοῦς εἶναι οὐρανός, καθαρὸς ἀπὸ κάθε ὑλικὴ φαντασία καὶ ἀσχολούμενος, ἢ μᾶλλον καταστολισμένος μὲ τοὺς θείους λόγους τῶν νοητῶν, νομίζω ὅτι δὲ βρίσκεται ἔξω ἀπὸ τὴν ἀλήθεια.

2. Κάθε φιλόσοφος καὶ εὐσεβὴς ποὺ φρουρεῖται ἀπὸ τὴν ἀρετὴ καὶ τὴ γνώση, ἢ τὴν πράξη καὶ τὴ θεωρία, ὅταν δεῖ νὰ ἔχει ἐξεγερθεῖ ἐναντίον του μὲ τὰ πάθη ἡ πονηρὴ δύναμη, ὅπως ἐναντίον τοῦ Ἐζεκία ὁ βασιλιὰς τῶν Ἀσσυρίων[102], μία μόνο βοήθεια ἔχει γιὰ τὴ διάλυση τῶν δεινῶν, τὸ Θεό, ποὺ Τὸν ἐξιλεώνει μὲ ἀλάλητη κραυγή, μὲ τὴν ἐπίταση δηλαδὴ τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς γνώσεως. Καὶ τότε δέχεται σὲ συμμαχία, ἢ μᾶλλον πρὸς σωτηρία, ἄγγελο, δηλαδὴ λόγο ἀνώτερης σοφίας καὶ γνώσεως, ποὺ συντρίβει κάθε δυνατὸ πολεμιστὴ καὶ ἄρχοντα καὶ στρατηγὸ στὸ ἐχθρικὸ στρατόπεδο[103].

3. Ἀρχὴ κάθε πάθους εἶναι τὸ ἀντίστοιχο αἰσθητό. Χωρὶς νὰ ὑπάρχει κάτι ποὺ νὰ κινεῖ πρὸς τὸν ἑαυτό του τὶς δυνάμεις τῆς ψυχῆς διὰ μέσου κάποιας αἰσθήσεως, πάθος δὲ δημιουργεῖται ποτέ. Γιατὶ χωρὶς αἰσθητὸ πράγμα δὲ σχηματίζεται πάθος. Ἂν δὲν ὑπάρχει π.χ. γυναίκα, δὲν ὑπάρχει πορνεία· χωρὶς φαγητά, δὲν ὑπάρχει γαστριμαργία· καὶ ἂν δὲν ὑπάρχει χρυσάφι, δὲν ὑπάρχει φιλαργυρία. Λοιπὸν σὲ κάθε ἐμπαθὴ κίνηση τῶν φυσικῶν μας δυνάμεων δεσπόζει κάποιο αἰσθητό, δηλαδὴ διὰ μέσου αὐτοῦ ἐρεθίζει ὁ δαίμονας τὴν ψυχὴ νὰ ἁμαρτήσει.

4. Ἡ τριβὴ ἐξαφανίζει μόνο τὴν ἐνέργεια, ἐνῶ ἡ ἐκτριβὴ καὶ αὐτὴ τὴ θύμηση τῆς κακίας. Γιατὶ ἡ τριβὴ καταργεῖ μόνο τὴν ἐνεργητικὴ ἐμπαθὴ πράξη, ἐνῶ ἡ ἐκτριβὴ ἐξαφανίζει ἐντελῶς καὶ τὶς πονηρὲς κινήσεις τῆς διανοίας.

5. Ἀνάμεσα στὸ Θεὸ καὶ στοὺς ἀνθρώπους εἶναι τὰ αἰσθητὰ καὶ τὰ νοητά, τὰ ὁποῖα ὑπερβαίνει ὁ ἀνθρώπινος νοῦς ποὺ κινεῖται πρὸς τὸ Θεό. Αὐτὸ συμβαίνει ὅταν ὁ νοῦς κατὰ τὴν πράξη δὲν ὑποδουλώνεται στὰ αἰσθητά, καὶ κατὰ τὴ θεωρία δὲν ἀνακόπτεται καθόλου ἀπὸ τὰ νοητά.

6. Ἡ κτίση γίνεται κατήγορος τῶν ἀσεβῶν ἀνθρώπων. Γιατὶ μὲ τοὺς λόγους ποὺ βρίσκονται μέσα σ' αὐτήν, κηρύττει τὸν Ποιητή της, ἐνῶ μὲ τοὺς φυσικοὺς νόμους ποὺ ἀφοροῦν καθένα εἶδος, παιδαγωγεῖ τὸν ἄνθρωπο πρὸς τὴν ἀρετή. Οἱ λόγοι λοιπὸν ἀναγνωρίζονται στὴ συνοχὴ τῆς μονιμότητας καθενὸς εἴδους, ἐνῶ οἱ νόμοι φαίνονται στὴν ταυτότητα τῆς φυσικῆς ἐ-

101. Ἠσ. 66, 1. 102. Β΄ Παρ. 32, 1. 103. Β΄ Παρ. 32, 20-21.

νέργειας τοῦ κάθε εἴδους. Ὅταν ὅμως δὲ μελετᾶμε αὐτὰ μὲ τὴ νοερὴ δύναμη ποὺ ἔχομε μέσα μας, τότε καὶ τὴν Αἰτία τῶν ὄντων ἀγνοοῦμε καὶ εἴμαστε προσκολλημένοι σὲ ὅλα τὰ παρὰ φύση πάθη.

7. Ὁ θεῖος λόγος μᾶς συμβουλεύει νὰ προσφέρομε δῶρα στὸ Θεό, για νὰ μᾶς δείξει πόσο ἄπειρη εἶναι ἡ θεία ἀγαθότητα, καὶ σὰν νὰ μὴ μᾶς ἔχει δώσει τίποτα ἐκ τῶν προτέρων, δέχεται τὶς εἰσφορὲς ἀπὸ ἐμᾶς σὰν δῶρα καὶ ἀποδίδει τὴν εἰσφορὰ ὁλόκληρη σ' ἐμᾶς. Μὲ αὐτὸ δείχνει ὅτι εἶναι μεγάλη καὶ ἀνέκφραστη ἡ ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ πρὸς ἐμᾶς, ἀφοῦ δέχεται ὡς δικά μας τὰ δικά Του ποὺ ἐμεῖς τοῦ προσφέρομε καὶ ὁμολογεῖ ὅτι μᾶς τὰ ὀφείλει, σὰν νὰ μὴν εἶναι δικά Του.

8. Ὁ ἄνθρωπος κατανοώντας τοὺς πνευματικοὺς λόγους τῶν ὁρατῶν, μαθαίνει ὅτι ὑπάρχει κάποιος Δημιουργὸς ὅσων βλέπομε, δὲν ἐξετάζει ὅμως πῶς εἶναι Αὐτός, γιατὶ τοῦτο εἶναι ἀνέφικτο. Γιατὶ ἡ κτίση, ὅπως τὴ βλέπομε, μᾶς δίνει νὰ καταλάβομε ὅτι ὑπάρχει Δημιουργός, ὄχι ὅμως καὶ πῶς εἶναι.

9. Ὀργὴ Θεοῦ εἶναι ἡ ὀδυνηρὴ αἴσθηση ἐκείνων ποὺ παιδαγωγοῦνται ἀπὸ τὸ Θεό. Καὶ γίνεται ὀδυνηρὴ αἴσθηση ὅταν ἔρχονται ἀθέλητοι πόνοι, μὲ τοὺς ὁποίους ὁ Θεὸς ὁδηγεῖ πολλὲς φορὲς τὸ νοῦ, ποὺ φουσκώνει γιὰ τὴν ἀρετὴ καὶ τὴ γνώση του, σὲ συστολὴ καὶ ταπείνωση· ἔτσι παραχωρεῖ ν' ἀποκτήσει ἐπίγνωση τοῦ ἴδιου τοῦ ἑαυτοῦ του καὶ συναίσθηση τῆς ἀσθένειάς του. Κι ὅταν τὴ συναισθανθεῖ, ἀποβάλλει τὴ μάταιη ἔπαρση τῆς καρδιᾶς του.

10. Ὀργὴ Κυρίου εἶναι τὸ σταμάτημα τῆς χορηγίας τῶν θείων χαρισμάτων, ἡ ὁποία γίνεται σὲ κάθε νοῦ ποὺ μετεωρίζεται στὰ ὕψη καὶ καυχιέται γιὰ τὰ καλὰ ποὺ τοῦ ἔδωσε ὁ Θεός, σὰν νὰ εἶναι δικά του.

11. Ὁ κάθε γνωστικὸς καὶ φιλόσοφος νοῦς κατέχει καὶ τὴν Ἰουδαία καὶ τὴν Ἱερουσαλήμ· τὴν Ἰουδαία ὡς πρακτικὴ φιλοσοφία, ἐνῶ τὴν Ἱερουσαλὴμ ὡς θεωρητικὴ μυσταγωγία. Ὅταν λοιπὸν μὲ τὴ θεία χάρη ὁ φιλόθεος νοῦς ἀποκρούει στὴν πράξη καὶ τὴ θεωρία κάθε δύναμη ποὺ εἶναι ἐνάντια στὴν ἀρετὴ καὶ τὴ γνώση καὶ ἀναδειχθεῖ τέλειος νικητὴς τῶν πονηρῶν πνευμάτων, δὲν ἀποδώσει ὅμως τὴν πρέπουσα εὐχαριστία στὸ Θεὸ ποὺ εἶναι αἴτιος τῆς νίκης, ἀλλὰ ὑπερηφανευτεῖ καὶ νομίσει τὸν ἑαυτό του αἴτιο τοῦ ὅλου κατορθώματος, τότε ἐπειδὴ δὲν ἀνταπέδωσε στὸ Θεὸ τὶς εὐεργεσίες ποὺ τοῦ ἔκανε, δέχεται ὄχι μόνον αὐτὸς τὴν ὀργὴ τῆς ἐγκαταλείψεως ἀπὸ τὸ Θεό, νὰ ξεσπᾶ ἐπάνω του, ἀλλὰ καὶ ἡ Ἰουδαία καὶ ἡ Ἱερουσαλὴμ[104], δηλαδὴ ἡ ἕξη τῆς πράξεως καὶ τῆς θεωρίας. Καὶ ἀμέσως, κατὰ παραχώρηση Θεοῦ, ἀπὸ τὴ μιὰ ἐπαναστατοῦν ἐναντίον τῆς πρακτικῆς ἀρετῆς τὰ πάθη τῆς ἀτιμίας καὶ μολύνουν τὴν μέχρι τότε καθαρὴ συνείδηση· κι ἀπὸ τὴν ἄλλη, συμπλέκονται μὲ τὴ θεωρία τῶν ὄντων οἱ ψεύτικες ἔννοιες καὶ

104. Β΄ Παρ. 32, 25.

διαστρέφουν τὴ μέχρι τότε σωστὴ γνώση. Γιατὶ ἐκεῖνον ποὺ ὑπερηφανεύεται γιὰ τὴν πρακτικὴ ἀρετή, τὸν περιμένει ἡ ἀτιμία τῶν παθῶν· κι ἐκεῖνον ποὺ ἐπαίρεται γιὰ τὴ γνώση, τὸν ἀφήνει ἡ δίκαιη κρίση τοῦ Θεοῦ νὰ σφάλλει γύρω ἀπὸ τὴν ἀληθινὴ θεωρία.

12. Ὑπάρχει μέσα στὰ ὄντα κατὰ θεία πρόνοια θεϊκὸς ἀληθινὰ κανόνας καὶ νόμος ποὺ ἐπιτρέπει, ἐκεῖνοι ποὺ φάνηκαν ἀγνώμονες γιὰ τὰ καλὰ ποὺ ἔλαβαν, νὰ τιμωροῦνται μὲ τὰ ἀντίθετά τους, γιὰ νὰ γίνουν εὐγνώμονες καὶ τὴν πείρα ἀπὸ αὐτὰ νὰ τὴν κάνουν ἐπίγνωση τῆς θείας δυνάμεως ποὺ κατορθώνει τὰ καλά. Τοῦτο γιὰ νὰ μὴν παραχωρηθεῖ ἀπὸ τὴν πρόνοια νὰ ἔχομε ἀνίκητη τὴν οἴηση γιὰ τὰ κατορθώματα καὶ γλιστρήσομε στὴν ἀντίθεη ὑπερηφάνεια, νομίζοντας ὅτι ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ γνώση εἶναι κτῆμα δικό μας ἀπὸ τὴ φύση μας καὶ ὄχι μεταγενέστερο ἀπόκτημα μὲ τὴ δύναμη τῆς χάρης. Ὁπότε θὰ φανεῖ ὅτι μεταχειριζόμαστε τὸ καλὸ γιὰ τὴ δημιουργία τοῦ κακοῦ, κι ἀκόμα ὅτι αὐτά, μὲ τὰ ὁποῖα ἔπρεπε νὰ συσφιχθεῖ περισσότερο καὶ νὰ μείνει ἀσάλευτη μέσα μας ἡ θεία ἐπίγνωση, νὰ γίνονται —ὅπως δὲν ἔπρεπε— αἰτία νὰ περιπέσομε στὴν ἄγνοιά της.

13. Γνωρίζομε ὅτι ἡ πρόνοια ποὺ συγκρατεῖ τὰ ὄντα ἐνυπάρχει σ' αὐτὰ ὡς θεῖος κανόνας καὶ νόμος. Αὐτή, κατὰ δίκαιη κρίση, ἐκείνους ποὺ φάνηκαν ἀχάριστοι ἀπέναντι στὸ Θεὸ γιὰ τὰ ἄφθονα ἀγαθὰ ποὺ τοὺς ἔδωσε, τοὺς παιδαγωγεῖ μὲ τὴ στέρηση τῶν ἀγαθῶν ὥστε νὰ γίνουν εὐγνώμονες, καὶ μὲ τὰ ἀντίθετα τοὺς ὁδηγεῖ σὲ συναίσθηση καὶ ἀναγνώριση Αὐτοῦ ποὺ χαρίζει τὰ καλά. Γιατὶ ἡ οἴηση γιὰ τὴν ἀρετή, ὅταν μένει ἀτιμώρητη, γεννᾶ τὸ νόσημα τῆς ὑπερηφάνειας ποὺ κάνει τὴν προαίρεση τοῦ ἀνθρώπου νὰ εἶναι ἀντίθετη μὲ τὸ Θεό.

14. Ἐκεῖνος ποὺ νομίζει ὅτι ἔφτασε στὸ ἄκρο τῆς ἀρετῆς, δὲν θὰ ζητήσει διόλου πλέον τὴν πηγαία Αἰτία ποὺ παρέχει τὰ καλά, γιατὶ περιόρισε τὴ δύναμη τῆς ἐπιθυμίας στὸν ἑαυτό του μόνο, καὶ τὸν ὅρο τῆς σωτηρίας του, ἐννοῶ τὸ Θεό, τὸν χάνει ἀπὸ τὸν ἑαυτό του. Ἐκεῖνος ὅμως ποὺ συναισθάνεται τὴ φυσικὴ φτώχεια του στὰ καλά, δὲ σταματᾶ νὰ τρέχει βιαστικὰ πρὸς Ἐκεῖνον ποὺ μπορεῖ νὰ ἀναπληρώσει τὶς ἐλλείψεις του.

15. Ἐκεῖνος ποὺ κατάλαβε ὅτι ἡ ἀρετὴ εἶναι ἀπεριόριστη, δὲν παύει ποτὲ νὰ τρέχει πρὸς αὐτή, πρῶτα γιὰ νὰ μὴ χάσει τὴν ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος τῆς ἀρετῆς, δηλαδὴ τὸ Θεό, περιορίζοντας τὴν κίνηση τῆς ἐπιθυμίας του γύρω ἀπὸ τὸν ἑαυτό του, καὶ δεύτερο, μὴν τυχόν, χωρὶς νὰ τὸ ἀντιληφθεῖ, νομίσει ὅτι ἔφτασε στὴν τελειότητα καὶ ξεπέσει ἀπὸ τὸ ἀληθῶς Ὄν, πρὸς τὸ Ὁποῖο βιάζεται νὰ φτάσει κάθε ἀγωνιστής.

16. Στὸ νοῦ ποὺ ὑψηλοφρονεῖ, δίκαια ἐπέρχεται ὀργή, δηλαδὴ ἐγκατάλειψη, ὅπως εἰπώθηκε· παραχώρηση δηλαδὴ νὰ ἐνοχλεῖται ἀπὸ τοὺς δαίμονες κατὰ τὴ θεωρία, γιὰ νὰ συναισθανθεῖ τὴν φυσικὴ ἀσθένειά του καὶ νὰ γνωρίσει καλὰ τὴ θεία δύναμη καὶ χάρη ποὺ τὸν σκεπάζει καὶ κατορθώνει κάθε ἀγαθό, καὶ τέλος νὰ ταπεινωθεῖ καὶ νὰ ἀπομακρύνει ἐντελῶς τὸ ἀλλόκοτο καὶ παρὰ φύση ὑπερήφανο φρόνημα, ὥστε νὰ μὴν ἐπέλθει σ' αὐτὸν ἡ ἄλλη ὀργή, ἡ ἀφαίρεση δηλαδὴ τῶν χαρισμάτων ποὺ τοῦ δόθηκαν, ἀφοῦ θὰ ἔχει ταπεινωθεῖ καὶ θὰ ἔχει ἔρθει σὲ συναίσθηση Ἐκείνου ποὺ χορηγεῖ τὰ καλά.

17. Ἐκεῖνος ποὺ μὲ τὸ πρῶτο εἶδος τῆς ὀργῆς, δηλαδὴ τῆς ἐγκαταλείψεως, δὲ σωφρονίστηκε, ὥστε νὰ ἔρθει σὲ ταπείνωση, θεωρώντας την δάσκαλο τῆς θεογνωσίας, αὐτὸς δέχεται τὸ δεύτερο εἶδος τῆς ὀργῆς, ἡ ὁποία τοῦ ἀφαιρεῖ τὴν ἐνέργεια τῶν χαρισμάτων καὶ τὸν ἀφήνει ἔρημο ἀπὸ τὴ δύναμη ποὺ τὸν φρουροῦσε πρωτύτερα. Γιατὶ λέει ὁ Θεὸς γιὰ τὸν ἀχάριστο Ἰσραήλ: «Θὰ ἀφαιρέσω τὸ περίφραγμά του καὶ θὰ παραδοθεῖ στὴ διαρπαγή, θὰ χαλάσω τὸν τοῖχο του καὶ θὰ καταπατηθεῖ· θὰ ἐγκαταλείψω τὸ ἀμπέλι μου καὶ δὲ θὰ κλαδευτεῖ οὔτε θὰ σκαφτεῖ· θὰ μείνει χέρσο καὶ θὰ γεμίσει ἀγκάθια καὶ θὰ δώσω διαταγὴ στὰ σύννεφα νὰ μὴ βρέξουν πάνω του»[105].

18. Ἡ ἀναισθησία γιὰ τὴ στέρηση τῶν ἀρετῶν εἶναι κατήφορος πρὸς τὴν ἀσέβεια. Γιατὶ ἐκεῖνος ποὺ συνήθισε γιὰ τὶς ἡδονὲς τῆς σάρκας νὰ παρακούει τὸ Θεό, θὰ φτάσει καὶ νὰ Τὸν ἀρνηθεῖ ὅταν δοθεῖ ἀφορμή, καὶ θὰ προτιμήσει τὴ ζωὴ τῆς σάρκας ἀντὶ τὸ Θεό, τὶς ἡδονὲς τῆς ὁποίας θεωρεῖ καλύτερες ἀπὸ τὰ θελήματα τοῦ Θεοῦ.

19. Ὅταν νομίσομε μὲ ὁποιοδήποτε τρόπο ὅτι κάτι ἔπαθε ὁ νοῦς, τότε νὰ πιστέψομε ὅτι μὲ τὸ νοῦ αὐτό, σύμφωνα μὲ τὸ φυσικό τους λόγο, συμπάσχουν ὁπωσδήποτε τόσο ἡ πρακτική, ὅσο καὶ ἡ θεωρητική του δύναμη. Γιατὶ δὲν μπορεῖ νὰ πάθει κάτι τὸ ὑποκείμενο καὶ νὰ μὴν πάσχουν ἐκεῖνα ποὺ βρίσκονται μέσα σ' αὐτό. Ὑποκείμενο ἐννοῶ τὸ νοῦ, γιατὶ αὐτὸς δέχεται τὴν ἀρετὴ καὶ τὴ γνώση. Μέσα σ' αὐτὸ ἐννοῶ ὅτι βρίσκεται ἡ πράξη καὶ ἡ θεωρία, οἱ ὁποῖες ἀκολουθοῦν τὸ νοῦ. Γι' αὐτὸ καὶ ὅταν πάσχει ὁ νοῦς, συμπάσχουν ὁπωσδήποτε καὶ αὐτές, ἔχοντας τὴν ὅποια κίνησή του ὡς ἀρχὴ τῆς δικῆς τους μεταβολῆς.

20. Κάθε θεοφιλὴς καὶ ἐνάρετος ἄνθρωπος, ὅπως ὁ Ἐζεκίας, ποὺ μὲ τὴ γνώση ἔχει ζωστεῖ δύναμη κατὰ τῶν δαιμόνων, μπορεῖ ν' ἀντιμετωπίσει ἐπίθεση τῶν πονηρῶν πνευμάτων ποὺ διεξάγουν ἀοράτως ἐναντίον του νοερὸ πόλεμο, καὶ νὰ δεχτεῖ μὲ τὴν προσευχή του ἄγγελο σταλμένο ἀπὸ τὸ Θεό, ἐννοῶ λόγο ἀνώτερης σοφίας, καὶ νὰ συντρίψει καὶ νὰ διασκορπίσει ὅλο τὸ στράτευμα τοῦ διαβόλου[106]. Ἂν αὐτὸς δὲν ἀναγνωρίσει τὸ Θεὸ ὡς αἴτιο αὐτῆς τῆς νίκης καὶ σωτηρίας, ἀλλὰ ἀποδώσει ὅλη τὴ νίκη στὸν ἑαυτό του, τότε δὲν ἀνταπέδωσε στὸ Θεὸ σύμφωνα μὲ τὴ δωρεά Του[107], καὶ δὲν ἐξίσωσε τὶς εὐχαριστίες μὲ τὸ μέγεθος τῆς σωτηρίας, οὔτε ἔδειξε εὐγνωμοσύνη ἀνάλογη μὲ τὴν εὐεργεσία Ἐκείνου ποὺ τὸν ἔσωσε.

105. Ἡσ. 5, 5-6. 106. Β' Παρ. 32, 20-21. 107. Β' Παρ. 32, 25.

21. Ἂς φωτίσομε τὸ νοῦ μὲ τὰ θεῖα νοήματα καὶ ἂς λαμπρύνομε τὸ σῶμα μὲ τοὺς τρόπους τῶν πιὸ θείων λόγων ποὺ νοήσαμε, κάνοντάς το λογικὸ ἐργαστήριο ἀρετῆς μὲ τὴν ἀποβολὴ τῶν παθῶν. Γιατὶ τὰ ἔμφυτα πάθη τοῦ σώματος, ὅταν τὰ κυβερνᾶ τὸ λογικό, εἶναι ἀδιάβλητα· ὅταν ὅμως κινοῦνται χωρὶς τὸ λογικό, γίνονται διαβλητά. Πρέπει λοιπὸν νὰ ἀποβάλομε τὰ πάθη ποὺ ἔχουν ἔμφυτη κίνηση, ἀλλὰ ποὺ δὲ γίνεται πολλὲς φορὲς σύμφωνα μὲ τὴ φύση ἡ χρήση τους, γιατὶ δὲν τὴν κυβερνᾶ τὸ λογικό.

22. Καθένας ποὺ ὑπερηφανεύτηκε γιὰ τὰ χαρίσματα ποὺ ἔλαβε, καὶ ὑψηλοφρόνησε σὰν νὰ μὴν τὰ ἔλαβε ἀπὸ τὸ Θεό[108], δέχεται δίκαια ἐπάνω του τὴν ὀργή, μὲ τὸ νὰ παραχωρεῖ ὁ Θεὸς στὸ διάβολο νὰ τὸν πολεμήσει νοερὰ καὶ νὰ ταράξει κατὰ τὴν πράξη τοὺς τρόπους τῆς ἀρετῆς, καὶ νὰ θολώσει κατὰ τὴ θεωρία τοὺς διαυγεῖς λόγους τῆς γνώσεως. Ἔτσι θὰ μάθει τὴν ἀσθένειά του καὶ θὰ ἀναγνωρίσει τὴ μόνη δύναμη ποὺ καταπολεμεῖ μέσα μας τὰ πάθη. Κι ἀφοῦ μετανοήσει καὶ ταπεινωθεῖ, ἀπορρίπτοντας τὸν κομπασμὸ τῆς οἰήσεως, καὶ τὸ Θεὸ θὰ ἐξιλεώσει, καὶ τὴν ὀργὴ ποὺ ἔρχεται στοὺς ἀμετανόητους θ' ἀποφύγει, ἡ ὁποία ἀφαιρεῖ τὴ χάρη ποὺ φρουρεῖ τὴν ψυχὴ καὶ ἀφήνει ἔρημο τὸν ἀχάριστο νοῦ.

23. Ὀργὴ σωτήρια εἶναι ἡ παραχώρηση ἀπὸ τὸ Θεὸ νὰ πολεμεῖται ὁ ὑπερήφανος νοῦς μὲ τὰ πάθη ἀπὸ τοὺς δαίμονες. Ἔτσι μαθαίνει, καθὼς πάσχει μὲ ἀτιμία ἐπειδὴ κόμπαζε γιὰ τὶς ἀρετές του, ποιὸς εἶναι ἐκεῖνος ποὺ τὶς δίνει, ἢ ἀπογυμνώνεται ἀπὸ αὐτὲς ποὺ δὲν εἶναι δικές του, ἀλλὰ ποὺ νόμιζε ὅτι τὶς ἔχει ὁ ἴδιος χωρὶς νὰ τὶς λάβει ἀπὸ τὸ Θεό.

24. Μακάριος πράγματι εἶναι ἐκεῖνος ὁ νοῦς ποὺ πέθανε μὲ τρόπο ἀξιέπαινο γιὰ ὅλα τὰ ὄντα. Γιὰ τὰ αἰσθητὰ μὲ τὴν ἀπόθεση τῆς ἐνέργειας τῶν αἰσθήσεων, ἐνῶ γιὰ τὰ νοητὰ μὲ τὴν παύση τῆς νοερῆς κινήσεως. Σημείωσε ὅτι ἐπαινετὸ θάνατο τοῦ νοῦ ἐννοεῖ τὴν προαιρετικὴ ἀποδέσμευση ἀπὸ ὅλα τὰ ὄντα, ὕστερα ἀπὸ τὴν ὁποία ὁ νοῦς δέχεται τὴ ζωὴ τῆς θείας χάρης, ὅπου παίρνει ὡς ἀνταπόδοση ἀντὶ τῶν ὄντων, τὸν Αἴτιο τῶν ὄντων μὲ τρόπο ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ ἐννοηθεῖ.

25. Μακάριος εἶναι ἐκεῖνος ποὺ ἕνωσε τὴν πράξη μὲ τὸ κατὰ φύση ἀγαθό, καὶ τὴ θεωρία μὲ τὴν κατὰ φύση ἀλήθεια. Γιατὶ κάθε πράξη γίνεται γιὰ τὸ ἀγαθό, καὶ κάθε θεωρία ἐπιζητεῖ τὴ γνώση γιὰ χάρη τῆς ἀλήθειας μόνο. Ὅταν αὐτὰ ὁλοκληρωθοῦν, τίποτε ἀπολύτως δὲ θὰ ὑπάρχει πιὰ ποὺ νὰ ἐπηρεάζει τὴν πρακτικὴ ἱκανότητα τῆς ψυχῆς, οὔτε νὰ τραυματίζει ὀδυνηρὰ τὴ θεωρητική της ἱκανότητα μὲ ἄσχετα θεωρήματα. Ἡ ψυχὴ θὰ ἔχει πάει πιὰ πολὺ πέρα ἀπὸ ὅ,τι ὑπάρχει καὶ ἀπὸ ὅ,τι νοεῖται καὶ θὰ ἔχει εἰσδύσει στὸν ἴδιο τὸ Θεό, τὸν μόνο ποὺ εἶναι ἀγαθὸς καὶ ἀληθινὸς καὶ βρίσκεται πάνω ἀπὸ κάθε οὐσία καὶ κάθε νόηση.

26. Τέλος τῆς πρακτικῆς ἀρετῆς εἶναι, λένε, τὸ ἀγαθό. Ἡ ὁλοκλήρωσή

108. Α' Κορ. 4, 7.

του ὀφείλεται στὴ θεία ἐνέργεια ποὺ ὁδηγεῖ πρὸς αὐτὴ τὸ λογικὸ τῆς ψυχῆς μὲ τὴ σύμφωνη μὲ τὴ φύση χρήση τοῦ θυμοῦ καὶ τῆς ἐπιθυμίας· σ' αὐτὴν συνηθίζει νὰ φανερώνεται τὸ «καθ' ὁμοίωσιν» κάλλος. Ἡ δὲ ἀλήθεια εἶναι, λένε, τὸ τέλος τῆς θεωρητικῆς φιλοσοφίας. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἀδιαίρετη καὶ ἑνιαία γνώση ὅλων ὅσα ἀφοροῦν τὸ Θεό, πρὸς τὴν ὁποία κατευθύνεται ὁ καθαρὸς νοῦς, ἀφοῦ σβήσει ἀπὸ τὸν ἑαυτό του ἐντελῶς τὴν κρίση ποὺ βασίζεται στὴν αἴσθηση. Στὴ γνώση αὐτὴ φανερώνεται ἀπαραποίητα τὸ ἀξίωμα τῆς θείας εἰκόνας.

27. Κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ δοξάζει ἀληθινὰ τὸ Θεό, ἂν δὲν ἁγιάσει τὸ σῶμα του μὲ τὶς ἀρετὲς καὶ δὲν καταφωτίσει τὴν ψυχή του μὲ τὶς γνώσεις. Γιατὶ ἡ ἐνάρετη διάθεση εἶναι τὸ πρόσωπο τοῦ θεωρητικοῦ νοῦ, τὸ ὁποῖο στρέφεται σὰν σὲ οὐρανὸ πρὸς τὸ ὕψος τῆς ἀληθινῆς γνώσεως.

28. Μακάριος εἶναι ἐκεῖνος ποὺ γνωρίζει ὅτι μὲ ὅλους ἐμᾶς ὡς ὄργανα, ὁ Θεὸς πραγματοποιεῖ τὴν πράξη καὶ τὴ θεωρία, τὴν ἀρετὴ καὶ τὴ γνώση, τὴ νίκη καὶ τὴ σοφία, τὴν ἀγαθότητα καὶ τὴν ἀλήθεια, χωρὶς ἐμεῖς νὰ προσφέρομε τίποτε, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν καλή μας προαίρεση. Αὐτὴν εἶχε ὁ μέγας Ζοροβάβελ σχετικὰ μὲ τὰ πιὸ πάνω, κι ἔλεγε πρὸς τὸ Θεό: «Εὐλογημένος εἶσαι, ποὺ μοῦ ἔδωσες σοφία, καὶ ὁμολογῶ, Θεὲ τῶν πατέρων μας, ὅτι ἀπὸ Σένα προέρχεται ἡ νίκη, καὶ ἀπὸ Σένα ἡ σοφία· σὲ Σένα ἀνήκει ἡ δόξα κι ἐγὼ εἶμαι δικός Σου δοῦλος»[109]. Πράγματι, ὡς εὐγνώμων δοῦλος ἀνέθεσε τὰ πάντα στὸ Θεὸ ποὺ τοῦ χάρισε τὰ πάντα, ἀπὸ τὸν Ὁποῖο εἶχε λάβει τὴ σοφία, καὶ σὲ Αὐτὸν ποὺ ἦταν Θεὸς τῶν πατέρων ὁμολογοῦσε τὴ δύναμη τῶν ἀγαθῶν ποὺ τοῦ χάρισε, τὰ ὁποῖα ὅπως εἴπαμε, εἶναι ἕνωση νίκης καὶ σοφίας, ἀρετῆς καὶ γνώσεως, πράξεως καὶ θεωρίας, ἀγαθότητας καὶ ἀλήθειας. Γιατὶ αὐτὲς οἱ ἀρετὲς ἑνωμένες μαζὶ ἀστραποβολοῦν μιὰ δόξα καὶ λάμψη Θεοῦ.

29. Ὅλα τὰ κατορθώματα τῶν Ἁγίων ἦταν ὁλοφάνερα χαρίσματα τοῦ Θεοῦ, καὶ κανένας δὲν εἶχε ἀπολύτως τίποτε, παρὰ μόνο αὐτὸ τὸ ἀγαθὸ ποὺ τοῦ εἶχε δοθεῖ ἀπὸ τὸν Κύριο τὸ Θεό, καὶ ποὺ ἦταν ἀνάλογο μὲ τὸ μέτρο τῆς εὐγνωμοσύνης καὶ ἀγάπης ἐκείνου ποὺ τὸ δεχόταν. Καὶ εἶχε ἐκεῖνα μόνο, ὅσα θέλησε νὰ τοῦ δωρίσει ὁ Κύριος.

30. Ὁ νοῦς ποὺ κατευθύνει τὴν ἀρετὴ καὶ τὴ γνώση καὶ εἶναι ἀποφασισμένος νὰ ἀπαλλάξει τὴν ψυχὴ ἀπὸ τὴν κακὴ δουλεία τῶν παθῶν, λέει: «Ὑπερισχύουν οἱ γυναῖκες, ὑπερνικᾶ ὅμως ἡ ἀλήθεια»[110]. Γυναῖκες ἐννοεῖ τὶς θεοποιητικὲς ἀρετές, ἀπὸ τὶς ὁποῖες ἀποτελεῖται ἡ ἀγάπη ποὺ ἑνώνει τοὺς ἀνθρώπους μὲ τὸ Θεὸ καὶ μεταξύ τους· αὐτὴ ἁρπάζει τὴν ψυχὴ μακριὰ ἀπ' ὅλα ὅσα ἐξουσιάζονται ἀπὸ τὴ γένεση καὶ τὴ φθορά, ἀκόμη καὶ ἀπὸ τὶς νοητὲς πάνω ἀπ' αὐτὰ οὐσίες, καὶ τὴν συνδέει σὲ μιὰ ἐρωτικὴ ἕνωση μὲ τὸ Θεό, ὅσο εἶναι δυνατὸ στὴν ἀνθρώπινη φύση, καὶ δημιουργεῖ μυστικὰ τὴν ἀ-

109. Α' Ἐσδ. 4, 59-60.

110. Α' Ἐσδ. 3, 12.

μόλυντη καὶ θεία συμβίωση. Ἀλήθεια πάλι ἐννοεῖ τὴ μόνη καὶ μία Αἰτία τῶν ὄντων, τὴν ἀρχὴ καὶ τὴ βασιλεία καὶ τὴ δύναμη καὶ τὴ δόξα, ἀπὸ τὴν ὁποία καὶ γιὰ τὴν ὁποία ὅλα ἔγιναν καὶ γίνονται, καὶ ἀπὸ τὴν ὁποία καὶ μέσω τῆς ὁποίας ὅλα συγκρατοῦνται στὸ εἶναι, καὶ γιὰ χάρη τῆς ὁποίας ἐκδηλώνεται ἀπὸ τοὺς φιλόθεους κάθε ἐπιμέλεια καὶ κίνηση.

31. Λέγοντας παραπάνω, «οἱ γυναῖκες», ὑποδήλωσε τὸ τέλος τῶν ἀρετῶν, τὴν ἀγάπη, ἡ ὁποία εἶναι ἡ ἀμείωτη ἡδονὴ ὅσων μετέχουν στὸ φύσει ἀγαθὸ ποὺ ἐπιθυμοῦν, καὶ ἡ ἀδιάσπαστη ἕνωση μὲ αὐτό. Λέγοντας «ἀλήθεια» ὑποδήλωσε τὸ πέρας κάθε γνώσεως καὶ κάθε ἀντικειμένου γνώσεως, πρὸς τὸ ὁποῖο, σὰν ἀρχὴ καὶ τέλος ὅλων τῶν ὄντων, ἕλκονται γενικῶς ὅλες οἱ φυσικὲς κινήσεις. Γιατὶ ἡ Ἀρχὴ καὶ Αἰτία τῶν ὅλων, ὡς Ἀλήθεια, τὰ νικᾶ ὅλα ἀπὸ τὴ φύση της καὶ ἕλκει πρὸς τὸν ἑαυτό της τὴν κίνηση τῶν ὄντων.

32. Ἡ ἀλήθεια ἀπὸ τὴ φύση της ἐμφανίζεται ὡς ἕνα καὶ μόνο, κατὰ τὴν ἀπόλυτη ἀπουσία τῶν πολλῶν, καλύπτοντας τὶς γνωστικὲς δυνάμεις ὅλων ὅσα μποροῦν νὰ νοήσουν καὶ νὰ νοηθοῦν, ἐπειδὴ ἡ ὑπερούσια ὕπαρξή της εἶναι πάνω ἀπ' ὅσα νοοῦν καὶ ὅσα νοοῦνται. Καὶ ἐπειδὴ περικλείει μὲ ἄπειρη δύναμη τὰ ἄκρα τῆς ἀρχῆς καὶ τοῦ τέλους τῶν ὄντων, ἕλκει πρὸς τὸν ἑαυτό της κάθε κίνηση ὅλων. Καὶ σὲ ἄλλους παρέχει ὁλοφάνερη γνώση τῆς χάρης ποὺ στερήθηκαν, ἐνῶ σὲ ἄλλους δωρίζει μὲ ἀνέκφραστη αἴσθηση τὴν ἐπίγνωση τῆς ἀγαθότητας ποὺ ἐπιθυμοῦσαν, ὁλοκάθαρη μὲ τὴ μετοχὴ σ' αὐτήν.

33. Ὁ νοῦς εἶναι ὄργανο τῆς σοφίας, ἐνῶ τὸ λογικό, τῆς γνώσεως. Ἡ φυσικὴ ἐσωτερικὴ βεβαιότητα τοῦ νοῦ καὶ τοῦ λογικοῦ εἶναι ὄργανο τῆς πίστεως ποὺ συγκροτεῖται μὲ τὴ σοφία καὶ τὴ γνώση. Ἡ φυσικὴ φιλανθρωπία εἶναι ὄργανο τοῦ χαρίσματος τῶν ἰαμάτων. Γιατὶ κάθε χάρισμα θεϊκό, ἔχει μέσα μας τὸ ἐπιτήδειο καὶ κατάλληλο δεκτικό του ὄργανο σὰν δύναμη ἢ ἕξη ἢ διάθεση. Παράδειγμα· ἐκεῖνος ποὺ καθάρισε τὸ νοῦ του ἀπὸ κάθε φαντασία αἰσθητῶν, δέχεται σοφία. Ἐκεῖνος ποὺ ἔκανε τὸ λογικὸ κύριο τῶν ἔμφυτων παθῶν, ἐννοῶ τοῦ θυμοῦ καὶ τῆς ἐπιθυμίας, δέχεται γνώση. Ἐκεῖνος ποὺ ἔχει τὴν ἀκλόνητη βεβαιότητα μὲ τὸ νοῦ καὶ τὸ λογικὸ σχετικὰ μὲ τὰ θεῖα, δέχεται τὴν πίστη ποὺ μπορεῖ νὰ κάνει τὰ πάντα. Κι ἐκεῖνος ποὺ κατόρθωσε τὴ φυσικὴ φιλανθρωπία, ἀφοῦ ξερίζωσε τελείως τὴ φιλαυτία του, δέχεται χαρίσματα ἰαμάτων.

34. Ὁ καθένας ἀπὸ ἐμᾶς ἀνάλογα μὲ τὴν πίστη του[111] ἔχει καὶ τὶς ἐκδηλώσεις τῆς ἐνέργειας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ὥστε ὁ καθένας εἶναι ταμίας τῆς χάρης γιὰ τὸν ἑαυτό του. Καὶ ποτὲ —ἂν σκέφτεται σωστά— δὲ θὰ φθονήσει ἄλλον ποὺ προοδεύει στὰ χαρίσματα, ἀφοῦ ἀπὸ αὐτὸν ἐξαρτᾶται ἡ διάθεση ποὺ δέχεται τὰ θεϊκὰ ἀγαθά.

111. Ρωμ. 12, 6.

35. Αἰτία τῆς διανομῆς τῶν θεϊκῶν ἀγαθῶν εἶναι τὸ μέτρο τῆς πίστεως τοῦ καθενός. Γιατὶ ἀνάλογος μὲ τὴν πίστη μας εἶναι ὁ βαθμὸς τῆς προθυμίας μας νὰ πράττομε. Ἐκεῖνος λοιπὸν ποὺ πράττει, ἀνάλογα μὲ τὴν πράξη δείχνει καὶ τὸ μέτρο τῆς πίστεώς του, καὶ δέχεται ὅσο πίστεψε τὸ μέτρο τῆς χάρης. Ἐκεῖνος ποὺ δὲν πράττει, ἀνάλογα μὲ τὴν ἀπραξία του φανερώνει καὶ τὸ μέτρο τῆς ἀπιστίας του καὶ δέχεται, ὅσο ἀπίστησε, τὴ στέρηση τῆς χάρης. Ἑπομένως δὲν κάνει καλὰ ὁ φθονερὸς νὰ φθονεῖ ἐκείνους ποὺ κατορθώνουν τὴν ἀρετή, ἀφοῦ σαφῶς ἀπὸ αὐτὸν ἐξαρτᾶται, κι ὄχι ἀπὸ ἄλλον, ἡ ἐπιλογὴ μέσω τῆς πίστεως καὶ τῶν ἔργων του, νὰ δεχτεῖ τὴ χάρη ποὺ ἔρχεται κατὰ τὸ μέτρο τῆς πίστεως.

36. Ἐκεῖνος ποὺ ἔχει ἔρωτα πρὸς τὰ καλά, κατὰ θεία πρόνοια σπεύδει θεληματικὰ πρὸς τὴ χάρη τῆς θεώσεως μέσω τῶν λόγων τῆς σοφίας. Ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἔχει τέτοιον ἔρωτα, κατὰ δίκαιη κρίση του Θεοῦ ἀπομακρύνεται χωρὶς νὰ θέλει ἀπὸ τὴν κακία μέσω τρόπων παιδαγωγίας. Ὁ πρῶτος, ὡς φιλόθεος, θεώνεται ἀπὸ τὴν πρόνοια· ὁ δεύτερος δὲν ἀφήνεται μὲ τὴν παιδαγωγικὴ τιμωρία νὰ ἔρθει ὡς φιλόυλος σὲ καταδίκη. Γιατὶ ὁ Θεός, ὡς ἀγαθός, μὲ λόγους σοφίας περιποιεῖται τοὺς πρόθυμους, ἐνῶ μὲ παιδαγωγικοὺς τρόπους θεραπεύει ἐκείνους ποὺ εἶναι δυσκίνητοι στὴν ἀρετή.

37. Ἡ πραγματικὴ πίστη εἶναι ἀλήθεια ποὺ συνέχει καὶ συγκρατεῖ ὅλα καὶ δὲν περιέχει ψεῦδος. Ἡ ἀγαθὴ συνείδηση φέρνει τὴ δύναμη τῆς ἀγάπης, γιατὶ δὲν τὴ βαρύνει καμιὰ παράβαση ἐντολῆς.

38. «Καὶ θὰ ἀναπαυτοῦν —λέει— σ' αὐτὸν ἑπτὰ πνεύματα: τὸ πνεῦμα τῆς σοφίας, τὸ πνεῦμα τῆς συνέσεως, τὸ πνεῦμα τῆς γνώσεως, τὸ πνεῦμα τῆς ἐπιστήμης, τὸ πνεῦμα τῆς βουλῆς, τὸ πνεῦμα τῆς ἰσχύος, τὸ πνεῦμα τοῦ φόβου τοῦ Θεοῦ»[112]. Ἰδιαίτερα γνωρίσματα αὐτῶν τῶν πνευματικῶν χαρισμάτων εἶναι: τοῦ φόβου, ἡ ἀποβολὴ τῶν κακῶν· τῆς ἰσχύος, ἡ πραγμάτωση τῶν ἀγαθῶν· τῆς βουλῆς, ἡ διάκριση τῶν ἀντιθέτων· τῆς ἐπιστήμης, ἡ ἀνόθευτη πληροφορία γιὰ ὅ,τι ὀφείλομε· τῆς γνώσεως, ἡ ἐνεργητικὴ κατανόηση τῶν θείων λόγων τῶν ἀρετῶν· τῆς συνέσεως, ἡ καθολικὴ συγκατάθεση τῆς ψυχῆς πρὸς ὅσα κατανοήθηκαν· τῆς σοφίας, ἡ ἀκατανόητη ἕνωση μὲ τὸ Θεό. Κατ' αὐτή, ἡ ἐπιθυμία τοῦ Θεοῦ γίνεται γιὰ τοὺς ἄξιους ἀπόλαυση τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία μὲ τὴ μετοχὴ στὸ Θεὸ θεώνει αὐτὸν ποὺ μετέχει καὶ τὸν κάνει ἐξηγητὴ τῆς θείας μακαριότητας κατὰ τὴν ἀέναη καὶ μυστικὴ προβολὴ καὶ κοινοποίηση τῶν θείων μυστηρίων σὲ ὅσους ἔχουν ἀνάγκη.

39. Τὸ πνεῦμα τοῦ φόβου τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀποχὴ ἀπὸ τὴ διάπραξη τῶν κακῶν· τὸ πνεῦμα τῆς ἰσχύος εἶναι ἡ πρόθυμη ὁρμὴ καὶ κίνηση πρὸς ἐργασία τῶν ἐντολῶν· τὸ πνεῦμα τῆς βουλῆς εἶναι ἡ ἕξη τῆς διακρίσεως σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία πράττομε μὲ λόγο τὶς θεῖες ἐντολὲς καὶ ἀποχωρίζομε τὰ καλύτερα ἀπὸ τὰ χειρότερα· τὸ πνεῦμα τῆς ἐπιστήμης εἶναι ἡ σωστὴ πληρο-

112. Ἡσ. 11, 2-3.

φορία τῶν τρόπων ποὺ πράττομε τὶς ἀρετές, ποὺ ὅταν ἐνεργοῦμε σύμφωνα μ' αὐτή, δὲν πέφτομε ἔξω στὴν ὀρθὴ κρίση τοῦ λογικοῦ· τὸ πνεῦμα τῆς γνώσεως εἶναι ἡ κατανόηση τῶν ἐντολῶν καὶ τῶν λόγων τους, σύμφωνα μὲ τοὺς ὁποίους ὑπάρχουν οἱ τρόποι τῶν ἀρετῶν· τὸ πνεῦμα τῆς συνέσεως εἶναι ἡ συγκατάθεση στοὺς τρόπους καὶ στοὺς λόγους τῶν ἀρετῶν, ἢ κυριολεκτικότερα, ἡ μεταβολὴ μὲ τὴν ὁποία γίνεται ἀνάμιξη τῶν φυσικῶν δυνάμεων μὲ τοὺς τρόπους καὶ τοὺς λόγους τῶν ἐντολῶν· τὸ πνεῦμα τῆς σοφίας εἶναι ἡ ἀνάβαση πρὸς τὴν Αἰτία τῶν πιὸ πνευματικῶν λόγων τῶν ἐντολῶν καὶ ἡ ἕνωση μ' Αὐτή. Κατὰ τὴν ἕνωση αὐτή, μὲ τρόπο ἄγνωστο, εἰσαγόμαστε γενικὰ στοὺς λόγους τῶν ὄντων ποὺ ὑπάρχουν στὸ Θεὸ —ὅσο εἶναι δυνατὸ στοὺς ἀνθρώπους—, καὶ ἀπὸ τὴν καρδιά μας, σὰν ἀπὸ πηγὴ ποὺ ἀναβλύζει, προσφέρομε μὲ διάφορους τρόπους στοὺς ἀνθρώπους τὴν ἀλήθεια ποὺ ὑπάρχει στὰ πάντα.

40. Ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ εἶναι στὸ Θεὸ μακριὰ καὶ σ' ἐμᾶς κοντά, ἀνεβαίνομε διαδοχικὰ καὶ μὲ τάξη στὰ πρῶτα, ποὺ εἶναι μακριὰ ἀπὸ μᾶς καὶ κοντὰ στὸ Θεό. Ἀπὸ τὴν ἀποχὴ τῶν κακῶν λόγω φόβου, προχωροῦμε μὲ τὴν ἰσχὺ στὴν ἐργασία τῶν ἀρετῶν· ἀπὸ αὐτήν, στὴ διάκριση τῆς βουλῆς· ἀπὸ τὴ διάκριση, στὴν ἕξη τῶν ἀρετῶν, δηλαδὴ τὴν ἐπιστήμη· ἀπὸ τὴν ἕξη τῶν ἀρετῶν, στὴ γνώση τῶν λόγων αὐτῶν τῶν ἀρετῶν· ἀπὸ αὐτή, στὴν ἕξη ποὺ μᾶς μεταβάλλει σύμφωνα μὲ τοὺς λόγους τῶν ἀρετῶν ποὺ γνωρίσαμε, δηλαδὴ τὴ σύνεση· ἀπὸ αὐτὴν τέλος, στὴν ἁπλὴ καὶ ἀκριβὴ θεωρία τῆς ἀλήθειας ποὺ βρίσκεται σὲ ὅλα. Ἀπὸ αὐτὴν ξεκινώντας, θὰ προσφέρομε πολλοὺς καὶ ποικίλους εὐσεβεῖς λόγους γιὰ τὴν ἀλήθεια ἀπὸ τὴ σοφὴ θεωρία τῶν αἰσθητῶν ὄντων καὶ τῶν νοητῶν οὐσιῶν.

41. Τὸ καλὸ ποὺ εἶναι πρῶτο κατὰ τὴν ἐνέργειά του σ' ἐμᾶς, δηλαδὴ τὸ φόβο, ὁ λόγος τῆς Γραφῆς τὸ ἀπαρίθμησε τελευταῖο, ἐπειδὴ εἶναι ἀρχὴ τῆς σοφίας[113]. Ἀπὸ τὸν φόβο ξεκινοῦμε καὶ ἀνεβαίνομε στὸ τέλος τῆς σοφίας, τὴ σύνεση, ὕστερα ἀπὸ τὴν ὁποία πλησιάζομε τὸ Θεό, ἔχοντας μόνο τὴ σοφία νὰ μεσιτεύει γιὰ τὴν ἕνωσή μας μ' Αὐτόν. Γιατὶ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ ἐπιτύχει τὴ σοφία ἐκεῖνος ποὺ διὰ μέσου τοῦ φόβου καὶ τῶν λοιπῶν ἐνδιαμέσων χαρισμάτων δὲν ἀποτίναξε τελείως ἀπὸ πάνω του τὸ μόλυσμα τῆς ἄγνοιας καὶ τὴ σκόνη τῆς κακίας. Γι' αὐτὸ ἡ τάξη τῆς Γραφῆς τοποθέτησε τὴ σοφία κοντὰ στὸ Θεὸ καὶ τὸ φόβο κοντὰ σ' ἐμᾶς, γιὰ νὰ μάθομε τὸν κανόνα καὶ τὸ νόμο τῆς σωστῆς τάξεως.

42. Ἀνεβαίνοντας λοιπὸν μ' αὐτὰ τὰ μάτια τῆς πίστεως, δηλαδὴ μὲ τοὺς φωτισμούς, συναγόμαστε στὴ θεία μονάδα τῆς σοφίας. Ἀποκαθιστοῦμε τὴ διαίρεση τῶν χαρισμάτων ποὺ ἔγινε γιὰ χάρη μας, μέσα στὴν Αἰτία τους, μὲ τὶς ἐπιμέρους κατακτήσεις τῶν ἀρετῶν. Δὲν παραλείπομε τίποτε ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ εἴπαμε —μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ— γιὰ νὰ μὴν κάνομε τὴν

113. Ψαλμ. 110, 10· Παροιμ. 1, 7· 9, 10.

πίστη μας, ἀμελώντας σιγά-σιγά, τυφλὴ καὶ ἀόμματη, χωρὶς δηλαδὴ τοὺς φωτισμοὺς τοῦ Πνεύματος μέσω τῶν ἔργων, καὶ κολαστοῦμε δίκαια στοὺς ἄπειρους αἰῶνες, γιατὶ τυφλώσαμε μέσα μας, ὅσο ἐξαρτιόταν ἀπὸ μᾶς, τὰ θεῖα μάτια τῆς πίστεως.

43. Καθένας ποὺ μὲ τὴν ἀπραξία τῶν ἐντολῶν τύφλωσε μέσα του αὐτὰ τὰ μάτια τῆς πίστεως, εἶναι ὁπωσδήποτε ἄξιος καταδίκης, καὶ δὲν ἔχει πλέον τὸ Θεὸ νὰ τὸν ἐπιβλέπει. Ἂν δηλαδὴ ὁ θεῖος λόγος ἀποκαλεῖ «ὀφθαλμοὺς Κυρίου»[114] τὶς ἐνέργειες τοῦ Πνεύματος, ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἀνοίγει αὐτὰ τὰ μάτια μὲ τὴν ἐργασία τῶν ἐντολῶν, δὲν ἔχει τὸ Θεὸ νὰ τὸν ἐπιβλέπει. Γιατὶ ὁ Θεός, ὅπως εἶναι εὔλογο, ἀπὸ τὴ φύση Του δὲν ἐπιβλέπει μὲ ἄλλα μάτια τοὺς ἀνθρώπους, ἀφοῦ βέβαια ἀκτίνα τῆς θείας ὁράσεως εἶναι ὁ φωτισμός μας ποὺ συνοδεύει τὴν ἀρετή.

44. Ἡ σοφία εἶναι μονάδα, καὶ φαίνεται ἀδιαίρετη στὶς ἀρετὲς ποὺ πηγάζουν ἀπὸ αὐτή. Γίνεται νοητὴ μὲ τὶς ἐνέργειες τῶν ἀρετῶν σὰν ἕνα, καὶ πάλι μὲ τὶς ἀποκαταστάσεις σ' αὐτὴν τῶν ἀρετῶν ποὺ ἀπ' αὐτὴν προέρχονται, ἀποδεικνύεται ἁπλὴ μονάδα, ὅταν ἐμεῖς ποὺ γιὰ χάρη μας προοδεύει μὲ τὴν ἐπιτυχία κάθε μιᾶς ἀρετῆς, ἀνεβαίνομε μὲ κάθε ἀρετὴ καὶ συναγόμαστε σ' αὐτήν.

45. Ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἐργάζεται τὰ θεῖα προστάγματα τῆς πίστεως, ἔχει πίστη τυφλή. Γιατὶ ἂν τὰ προστάγματα τοῦ Θεοῦ εἶναι φῶς[115], γίνεται φανερὸ ὅτι εἶναι χωρὶς θεϊκὸ φῶς ἐκεῖνος ποὺ δὲν πράττει τὰ θεῖα προστάγματα, ἀλλὰ περιφέρει κούφια καὶ χωρὶς περιεχόμενο τὴ θεία κλήση.

46. Κανένας ἀπὸ ὅσους ἁμαρτάνουν δὲν μπορεῖ νὰ ἔχει συνήγορο τῆς ἁμαρτίας τὴν ἀσθένεια τῆς σάρκας. Ἡ ἕνωση μὲ τὸ Θεὸ Λόγο θεράπευσε ὅλη τὴν ἀνθρώπινη φύση μὲ τὴν κατάργηση τῆς κατάρας, στερώντας ἀπὸ δικαιολογία τὴν προσκόλληση τῆς προαιρέσεώς μας στὰ πάθη. Γιατὶ ἡ θεότητα τοῦ Λόγου μὲ τὴν παντοτινὴ κατὰ χάρη παρουσία της σὲ ὅσους πιστεύουν σ' Αὐτόν, μαραίνει ὁλωσδιόλου τὸ νόμο τῆς ἁμαρτίας ποὺ βρίσκεται στὴ σάρκα.

47. Ἐκεῖνος ποὺ μὲ τὴν πίστη καὶ τὴν ἀγάπη στὸ Θεὸ νίκησε τὶς παράλογες ἐπιθυμίες ἢ κινήσεις τῶν παρὰ φύση παθῶν, βγαίνει ἔξω ἀπὸ τὴν περιοχὴ κι αὐτοῦ τοῦ φυσικοῦ νόμου καὶ μεταφέρεται ὁλόκληρος στὴ χώρα τῶν νοητῶν, συνελευθερώνοντας καὶ τὸ συγγενικὸ κατὰ φύση μαζὶ μὲ ὅλα ὅσα ἔχει ἀποκτήσει, ἀπὸ τὴ δουλεία στὸν ἐχθρό.

48. Ὅταν ἡ γνώση δὲν χαλιναγωγεῖται κατὰ τὴν πράξη ἀπὸ τὸ φόβο τοῦ Θεοῦ, προκαλεῖ ἔπαρση, πείθοντας αὐτὸν ποὺ ἐπαίρεται γι' αὐτὴν νὰ παρουσιάζει σὰν δικό του ὅ,τι ἔχει δανειστεῖ καὶ νὰ συλλέγει τὴ λογικὴ γνώση μὲ στόχο τὸν ἔπαινό του. Κι ὅταν ἡ πράξη ποὺ αὐξάνει μαζὶ μὲ τὸ θεῖο πόθο δὲν ἐνδιαφέρεται γιὰ τὴ γνώση ποὺ εἶναι πέρα ἀπ' ὅ,τι πρέπει νὰ

114. Δευτ. 11, 12.
115. Ἠσ. 26, 9.

πραχθεῖ, κάνει ταπεινόφρονα τὸν πρακτικό, γιατὶ τὸν συμμαζεύει στὰ ὅρια τῶν λόγων τῆς δυνάμεώς του.

49. Οὐράνια κατοικία εἶναι ἡ ἀπαθὴς ἕξη τῆς ἀρετῆς καὶ ἡ γνώση ποὺ δὲν περιέχει κανένα στοιχεῖο πλάνης ποὺ νὰ τὴν ὑπονομεύει.

50. Τέλος τῆς μονάδας ποὺ κινήθηκε εἶναι ἡ μυριάδα, καὶ ἀρχὴ μυριάδας ποὺ δὲν κινήθηκε, ἡ μονάδα· γιατὶ ἀρχὴ κάθε τέλους εἶναι ἡ ἀκινησία του, καὶ τέλος κάθε ἀρχῆς εἶναι ἡ συμπλήρωση τῆς κινήσεώς της. Ἔτσι καὶ ἡ πίστη εἶναι φυσικὴ ἀρχὴ τῶν ἀρετῶν, καὶ τέλος ἔχει τὴν συμπλήρωση τοῦ ἀγαθοῦ μέσω τῶν ἀρετῶν. Καὶ τὸ κατὰ φύση ἀγαθό, ὡς τέλος τῶν ἀρετῶν, ἔχοντας ἀρχὴ τὴν πίστη, πρὸς αὐτὴν συνάγεται μὲ ἐνδιάθετη κίνηση. Γιατὶ ἡ πίστη εἶναι ἐνδιάθετο ἀγαθό, ἐνῶ τὸ ἀγαθὸ εἶναι πραγματοποιημένη πίστη. Πιστὸς ἀπὸ τὴ φύση Του καὶ ἀγαθὸς εἶναι ὁ Θεός[116]. Πιστός, ὡς πρῶτο ἀγαθό· ἀγαθός, ὡς ἔσχατο ἐπιθυμητό. Αὐτὰ ἀπὸ κάθε ἄποψη εἶναι μεταξύ τους τὸ ἴδιο, καὶ μὲ κανένα τρόπο, παρὰ μόνο θεωρητικά, δὲ διαιροῦνται τὸ ἕνα ἀπὸ τὸ ἄλλο λόγω τῆς κινήσεως ὅσων ἀρχίζουν ἀπὸ Αὐτὸν καὶ καταλήγουν σ' Αὐτόν. Ἄρα ἡ μυριάδα, ποὺ συμβολίζει τὸ ἔσχατο ἐπιθυμητό, περικλείει τέλεια τὴν ἐπιθυμία ἐκείνων ποὺ κινοῦνται πρὸς αὐτό. Καὶ ἡ μονάδα, ποὺ εἶναι σύμβολο τοῦ πρώτου ἀγαθοῦ, δίνει τὴν τέλεια βάση ἐκείνων ποὺ ξεκινοῦν ἀπὸ αὐτό.

51. Πρώτη ἀπάθεια εἶναι ἡ τέλεια ἀποχὴ ἀπὸ τὰ ἔμπρακτα κακά, ἡ ὁποία παρατηρεῖται στοὺς ἀρχαρίους. Δεύτερη, ἡ τέλεια ἀποβολὴ ἀπὸ τὴ διάνοια τῶν λογισμῶν τῆς συγκαταθέσεως στὰ κακά, ἡ ὁποία γίνεται σ' ἐκείνους ποὺ ἐπιδιώκουν ἔλλογα τὴν ἀρετή. Τρίτη, ἡ τέλεια ἀκινησία τῆς ἐπιθυμίας πρὸς τὰ πάθη· αὐτὴ ὑπάρχει σ' ἐκείνους ποὺ βλέπουν νοερὰ μέσω τῶν σχημάτων τῶν ὁρατῶν τοὺς λόγους τους. Τέταρτη ἀπάθεια εἶναι ἡ πλήρης κάθαρση καὶ αὐτῆς τῆς ψιλῆς φαντασίας, ἡ ὁποία γίνεται σ' ἐκείνους ποὺ μὲ τὴ γνώση καὶ τὴ θεωρία ἔκαναν τὸ νοῦ τους καθαρὸ καὶ διαφανὴ καθρέφτη τοῦ Θεοῦ. Ἐκεῖνος λοιπὸν ποὺ καθάρισε τὸν ἑαυτό του ἀπὸ τὴν ἐνέργεια τῶν παθῶν, ἐλευθερώθηκε ἀπὸ τὴ διανοητικὴ συγκατάθεση σ' αὐτά, σταμάτησε νὰ κινεῖται πρὸς τὰ πάθη μὲ τὴν ἐπιθυμία του, καὶ ἔκανε τὸ νοῦ του ἀμόλυντο καὶ ἀπὸ τὴν ψιλὴ φαντασία τῶν παθῶν, ἔχοντας καὶ τὶς τέσσερις γενικὲς ἀπάθειες, βγῆκε ἔξω ἀπὸ τὴν ὕλη καὶ τὰ ὑλικὰ καὶ τρέχει νὰ φτάσει τὸ νοερὸ καὶ θεϊκὸ καὶ εἰρηνικὸ τέρμα τῶν νοητῶν.

52. Πρώτη ἀπάθεια ἐννοεῖ τὴν κίνηση τοῦ σώματος ποὺ μένει ἀνέπαφη ἀπὸ τὴν ἐνεργητικὴ ἁμαρτία. Δεύτερη, τὴν τέλεια ἀποβολὴ ἀπὸ τὴν ψυχὴ τῶν ἐμπαθῶν λογισμῶν, μὲ τὴν ὁποία μαραίνεται ὁλωσδιόλου ἡ κίνηση τῶν παθῶν τῆς πρώτης ἀπάθειας, καθὼς δὲν ἔχει νὰ τὴ διεγείρουν σὲ ἐνέργεια οἱ ἐμπαθεῖς λογισμοί. Τρίτη, τὴν τέλεια ἀκινησία τῆς ἐπιθυμίας πρὸς τὰ πάθη, γιὰ τὴν ὁποία συμβαίνει καὶ ἡ δεύτερη ἀπάθεια ποὺ συνίσταται

116. Ματθ. 19, 17.

στὴν καθαρότητα τῶν λογισμῶν. Τέταρτη ἀπάθεια ἐννοεῖ τὴν τέλεια ἀπόθεση ἀπὸ τὴ διάνοια ὅλων τῶν αἰσθητῶν φαντασιῶν, ἀπὸ τὴν ὁποία δημιουργήθηκε ἡ τρίτη ποὺ δὲν ἔχει τὶς φαντασίες τῶν αἰσθητῶν νὰ μορφοποιοῦν σ' αὐτὴ τὶς εἰκόνες τῶν παθῶν.

53. Σὲ κάθε πρακτικό, τὸ λογικὸ καὶ ἡ διάνοια μοχθοῦν σὰν ὑπηρέτης καὶ ὑπηρέτρια, ἐπινοώντας καὶ δημιουργώντας τοὺς τρόπους τῆς πρακτικῆς ἀρετῆς καὶ ἀντιπαρατάσσοντας κατὰ κάποιο τρόπο ὅλη τους τὴ δύναμη κατὰ τῶν πονηρῶν πνευμάτων ποὺ ἀντιστρατεύονται στὴν πρακτικὴ ἄσκηση. Ὅταν ὅμως ὁλοκληρώσουν τὴν πρακτικὴ φιλοσοφία, τὴν ὁποία ὑποδήλωσε ὁ ἀριθμὸς τῶν ἕξι ἐτῶν —γιατὶ ἔχει λεχθεῖ ὅτι ὁ ἀριθμὸς ἕξι σημαίνει τὴν πρακτικὴ φιλοσοφία—, τότε ἀφήνονται ἐλεύθεροι[117], καὶ τὸ λογικὸ καὶ ἡ διάνοια, γιὰ νὰ πᾶνε στὴν πνευματικὴ φιλοσοφία, δηλαδὴ ν' ἀσχολοῦνται μὲ τὴ θεωρία τῶν λόγων τῶν ὄντων ποὺ εἶναι συγγενικοί τους.

54. Ἀλλοεθνὴς ὑπηρέτης καὶ ὑπηρέτρια εἶναι ὁ θυμὸς καὶ ἡ ἐπιθυμία, τοὺς ὁποίους βάζει γιὰ πάντα κάτω ἀπὸ τὸ ζυγὸ[118] τοῦ λογικοῦ ὁ θεωρητικὸς νοῦς μὲ τὴ δύναμη τῆς ἀνδρείας καὶ τῆς σωφροσύνης, γιὰ νὰ ὑπηρετοῦν τὶς ἀρετές· καὶ δὲ δίνει καθόλου σ' αὐτοὺς ἐλευθερία, μέχρις ὅτου ὁ νόμος τοῦ πνεύματος ἀπορροφήσει τὸ νόμο τῆς φύσεως, ὅπως καταπίνεται ὁ θάνατος τῆς δύστυχης σάρκας ἀπὸ τὴν ἄπειρη ζωὴ[119]. Θὰ φανερωθεῖ ἔτσι καθαρὰ ὁλόκληρη ἡ εἰκόνα τῆς ἄναρχης Βασιλείας, ἡ ὁποία θὰ ἔχει μὲ τὴ μίμηση ὅλη τὴ μορφὴ τοῦ Πρωτοτύπου. Ὅταν φτάσει ἐκεῖ ὁ θεωρητικὸς νοῦς, ἀφήνει ἐλεύθερο τὸ θυμὸ καὶ τὴν ἐπιθυμία, μεταβάλλοντας τὴν μὲν ἐπιθυμία στὴν ἄδολη ἡδονὴ τοῦ θείου ἔρωτα καὶ στὸ ἀμόλυντο θέλγητρο, τὸ δὲ θυμὸ σὲ πνευματικὸ ζῆλο καὶ φλογερὴ ἀκατάπαυστη κίνηση καὶ σὲ μανία γεμάτη σωφροσύνη.

55. Εἰκόνα τῆς ἄναρχης βασιλείας εἶναι ἡ σταθερότητα τοῦ νοῦ σχετικὰ μὲ τὴν ἀληθινὴ γνώση καὶ ἡ ἀφθαρσία τῆς αἰσθήσεως σχετικὰ μὲ τὴν ἀρετή, ὅταν ἡ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα εἶναι συνδεδεμένα μεταξύ τους μόνο μὲ τὸ θεῖο νόμο τοῦ Πνεύματος κατὰ τὴν πνευματικὴ μεταβολὴ τῆς αἰσθήσεως σὲ νοῦ. Στὴν κατάσταση αὐτὴ τὰ διαπερνᾶ συνεχῶς ἡ ἀεικίνητη καὶ ζωντανὴ ἐνέργεια τοῦ λόγου καὶ ἀπουσιάζει ὁλότελα κάθε ἀνομοιότητα πρὸς τὸ θεῖο.

56. Ἡ ἡδονὴ λένε πὼς εἶναι ἐπιθυμία ποὺ ἐνεργεῖται, ἂν βέβαια εἶναι παρὸν αὐτὸ ποὺ αὐτὴ θεώρησε ἀγαθό. Ὁ θυμὸς εἶναι μιὰ κίνηση μανίας ποὺ μελετοῦμε, ἐνῶ ἡ μανία εἶναι θυμὸς ποὺ ἐνεργεῖται. Ἐκεῖνος λοιπὸν ποὺ ὑπόταξε στὸ λογικὸ αὐτὲς τὶς δυνάμεις, θὰ δεῖ νὰ μεταβάλλεται ἡ ἐπιθυμία του σὲ ἡδονὴ κατὰ τὴν ἄχραντη ἕνωση τῆς ψυχῆς μὲ τὸ θεῖο μέσω τῆς χάρης, ἐνῶ ὁ θυμὸς σὲ καθαρὴ φλόγα ποὺ θὰ φρουρεῖ αὐτὴ τὴν ἡδονὴ καὶ σὲ μανία φρόνιμη ποὺ θὰ ἀποσπᾶ τελείως ἀπὸ τὰ ὄντα τὴ δύναμη ποὺ θέλγει τὴν ἔφεση τῆς ψυχῆς. Ἕως ὅτου λοιπὸν ζεῖ μέσα μας ὁ κόσμος καὶ ἡ ἑκού-

117. Δευτ. 15, 12. 118. Λευϊτ. 25, 44-46. 119. Β' Κορ. 5, 4.

σια σχέση τῆς ψυχῆς πρὸς τὰ ὑλικά, δὲν πρέπει νὰ δίνομε ἐλευθερία σ' αὐτὲς τὶς δύο δυνάμεις, μὴν τυχὸν ἀναμιχθοῦν μὲ τὰ αἰσθητὰ σὰν ὁμόφυλοί τους, πολεμήσουν τὴν ψυχὴ καὶ τὴ συλλάβουν, αἰχμαλωτισμένη ἀπὸ τὰ πάθη, ὅπως κατέλαβαν παλιὰ τὴν Ἱερουσαλὴμ οἱ Βαβυλώνιοι[120]. Γιατὶ ὁ λόγος τῆς Γραφῆς, μὲ τὸν αἰώνα κατὰ τὸν ὁποῖο ὁ Νόμος ὅριζε νὰ μένουν στὴ δουλεία οἱ ἀλλόφυλοι ὑπηρέτες[121], ὑποδήλωσε τὴν προαιρετικὴ σχέση τῆς ψυχῆς πρὸς τὸν κόσμο τοῦτο, δηλαδὴ πρὸς τὴν παροῦσα ζωή, φανερώνοντας τὰ νοούμενα μὲ τὴν ἱστορικὴ διήγηση.

57. Τὸ κακὸ ἔχει ἀρχή· ἀρχή του εἶναι ἡ παρὰ φύση κίνηση ἐκ μέρους μας. Τὸ ἀγαθὸ ὅμως δὲν ἔχει ἀρχή· γιατὶ ὑπάρχει πρὶν ἀπὸ κάθε αἰώνα καὶ χρόνο τὸ ἀγαθὸ ἀπὸ τὴ φύση του. Τὸ ἀγαθὸ εἶναι νοητό, τὸ ὁποῖο μόνο πρέπει νὰ νοοῦμε. Τὸ κακὸ δὲν εἶναι νοητό, τὸ ὁποῖο μόνο δὲν πρέπει νὰ νοοῦμε. Τὸ ἀγαθὸ μπορεῖ νὰ ἐκφραστεῖ, καὶ αὐτὸ μόνο πρέπει νὰ λέμε. Ἐπίσης τὸ ἀγαθὸ γίνεται· γιατὶ ἂν καὶ ἀπὸ τὴ φύση του εἶναι ἀγένητο, ἀνέχεται ἀπὸ φιλανθρωπία νὰ γίνεται ἀπὸ μᾶς κατὰ χάρη, γιὰ νὰ ὁδηγεῖ στὴ θέωση ὅσους τὸ πράττομε καὶ τὸ λέμε. Τὸ ἀγαθὸ τὸ κάνομε, καὶ μάλιστα αὐτὸ μόνο πρέπει νὰ γίνεται. Τὸ κακὸ δὲν τὸ κάνομε, καὶ αὐτὸ μόνο πρέπει νὰ μὴ γίνεται. Τὸ κακὸ εἶναι φθαρτό, γιατὶ ἀκριβῶς ἡ φύση τοῦ κακοῦ εἶναι φθορά, καὶ δὲν ἔχει καθόλου καὶ καμιὰ ὕπαρξη. Τὸ ἀγαθὸ εἶναι ἄφθαρτο, γιατὶ ὑπάρχει πάντοτε καὶ δὲν παύει ποτὲ νὰ ὑπάρχει, καὶ φρουρεῖ ὅλους ὅσοι τὸ ἀποκτοῦν. Αὐτὸ λοιπὸν τό ἀγαθό, τὸ ζητοῦμε μὲ τὸ λογιστικό· τὸ ποθοῦμε μὲ τὸ ἐπιθυμητικό· μὲ τὸ θυμικὸ τὸ φυλάγομε ἀσύλητο· μὲ τὴν αἴσθηση τὸ κρατοῦμε μὲ γνώση καθαρὸ καὶ χωριστὸ ἀπὸ τὰ ἀντίθετά του· μὲ τὴ φωνὴ τὸ λέμε καὶ τὸ κάνομε φανερὸ σ' ὅσους τὸ ἀγνοοῦν· καὶ μὲ τὴν παραγωγὴ τὸ αὐξάνομε, ἢ καλλίτερα, ἐμεῖς αὐξανόμαστε μ' αὐτό.

58. Ὁ θεωρητικὸς νοῦς ποὺ βασιλεύει πάνω στὰ νοήματα καὶ θεάματα τῶν ὄντων καὶ πάνω στὶς κινήσεις τους, πρέπει νὰ εἶναι σὲ μιὰ κατάσταση ἄγονη ὡς πρὸς τὴν κακία, δηλαδὴ μήτε νὰ συλλαμβάνει καθόλου, μήτε νὰ γεννᾶ τὴν κακία. Στηριγμένος σ' αὐτὰ πρέπει νὰ κινεῖται γύρω ἀπὸ τὴ θεωρία, μὴ τυχόν, κάνοντας πνευματικὰ τὴν ἐξέταση τῶν ὄντων, πέσει ἀσυναίσθητα στὴν ἐξουσία κάποιου πονηροῦ πνεύματος ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ νοθεύουν τὴν ἁγνὴ μελέτη τῆς καρδιᾶς μὲ κάποιο αἰσθητὸ πράγμα.

59. Ἐκεῖνος ποὺ ἔχει προσβληθεῖ ἀπὸ κενοδοξία γιὰ τὴν ἀρετή του ἢ τὴ γνώση του, αὐτὸς τρέφοντας μάταια σὰν τὸν Ἀβεσαλὼμ τὰ μαλλιὰ τῆς οἰήσεως, ἐπιδεικνύει τὸν ἠθικὸ βίο του ἐπιτηδευμένο καὶ μεικτό, σὰν διπλῆς καταγωγῆς ἡμίονο, γιὰ νὰ ἐξαπατᾶ ὅσους τὸν βλέπουν. Καὶ πετώντας ἐξαιτίας του στὰ σύννεφα, πιστεύει ὅτι θὰ ὑποτάξει τὸν πνευματικό του πατέρα ποὺ τὸν γέννησε μὲ τὴ διδασκαλία τοῦ λόγου, θέλοντας, ὅλη τὴ δόξα τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς γνώσεως ποὺ ἔχει ὁ πνευματικός του πατέρας ἀπὸ τὸ Θεό,

120. Δ' Βασ. 25, 4. 121. Λευϊτ. 25, 44-46.

σὰν ὑπερήφανος ποὺ εἶναι νὰ τὴν τραβήξει μὲ τυραννικὸ τρόπο στὸν ἑαυτό του. Βγαίνοντας ὅμως αὐτὸς στὸ πλάτος τῆς πνευματικῆς θεωρίας τῆς φύσεως γιὰ τὸν λογικὸ πόλεμο ὑπὲρ τῆς ἀλήθειας, καὶ ἐπειδὴ ἡ αἴσθησή του εἶναι ἀκόμη ζωντανή, πιάνεται στὸ δάσος ἀπὸ τὴν κοσμικὴ βελανιδιὰ τῶν ὑλικῶν θεαμάτων, ἔχοντας τὴν ἴδια τὴν κούφια οἴηση σὰν δεσμὸ θανάτου νὰ τὸν κρεμάει ἀνάμεσα στὸν οὐρανὸ καὶ στὴ γῆ[122]. Γιατὶ ὁ κενόδοξος δὲν ἔχει γνώση ποὺ νὰ τὸν ἕλκει σὰν οὐρανὸς ἀπὸ τὴν οἴηση ποὺ τὸν σέρνει πρὸς τὰ κάτω· οὔτε πάλι ἔχει γῆ, ἐννοῶ τὴ βάση τῆς πράξεως ποὺ στηρίζεται στὴν ταπείνωση, ἡ ὁποία νὰ τὸν ἕλκει κάτω ἀπὸ κεῖ ποὺ τὸν ἀνεβάζει ἡ ἔπαρση. Αὐτόν, ἀπὸ φιλανθρωπία, τὸν πενθεῖ καὶ πεθαμένο ὁ διδάσκαλος ποὺ τὸν γέννησε[123] πνευματικά, ὡς φιλόθεος καὶ μιμούμενος τὸ Θεό, γιατὶ δὲ θέλει τὸν θάνατο τοῦ ἁμαρτωλοῦ, ὅσο τὸ νὰ μετανοήσει καὶ νὰ ζήσει[124].

60. Ἀρχὴ καὶ τέλος τῆς σωτηρίας τοῦ καθενὸς εἶναι ἡ σοφία, ἡ ὁποία ἀρχίζει γεννώντας πρῶτα τὸ φόβο[125], καὶ ἔπειτα, καθὼς τελειοποιεῖται, δημιουργώντας τὸν πόθο. Ἢ μᾶλλον, αὐτὴ γίνεται γιὰ μᾶς κατ' οἰκονομία στὴν ἀρχὴ φόβος γιὰ νὰ κόψει ἀπὸ τὴν κακία τὸν ἐραστή της· καὶ στὸ τέλος γίνεται γιὰ τὸν ἑαυτό της πόθος, γιὰ νὰ γεμίσει μὲ χαρὰ ἐκείνους ποὺ ἀντάλλαξαν τὰ πάντα μὲ τὴ συμβίωση μαζί της.

61. Ἡ σοφία εἶναι καὶ φόβος γιὰ ἐκείνους ποὺ δὲν τὴν ἐπιθυμοῦν, ποὺ γίνεται μὲ τὴν ἀποφυγὴ στέρηση· εἶναι καὶ πόθος ποὺ τὸν βρίσκομε σὰν ἕξη ἀπολαυστικῆς ἐνέργειας σ' ἐκείνους ποὺ τὴν ἀγαποῦν. Γιατὶ ἡ σοφία, ἐλευθερώνοντας μὲ τὴν ἀπειλὴ τῆς κολάσεως τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὰ πάθη, προκαλεῖ φόβο, ἀλλὰ δημιουργεῖ καὶ πόθο, μὲ τὴν ἀπόκτηση τῶν ἀρετῶν συνηθίζοντας τὸ νοῦ νὰ βλέπει τὰ μέλλοντα.

62. Κάθε ἐξομολόγηση κάνει ταπεινὴ τὴν ψυχή. Ἡ μία ἐξομολόγηση τὴ διδάσκει ὅτι δικαιώθηκε μὲ τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ, καὶ ἡ ἄλλη ὅτι εἶναι ἔνοχη ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ γιὰ ἁμαρτίες ἀπὸ τὴ ράθυμη προαίρεσή της.

63. Δύο σκοποὺς ἔχει ἡ ἐξομολόγηση. Ὁ ἕνας εἶναι νὰ εὐχαριστήσομε τὸ Θεὸ γιὰ τὰ ἀγαθὰ ποὺ μᾶς ἔχει χαρίσει. Ὁ ἄλλος γίνεται γιὰ ἔλεγχο καὶ ἐξέταση ἐκείνων ποὺ κακῶς πράξαμε. Γιατὶ ἐξομολόγηση λέγεται καὶ ἡ ἀπαρίθμηση τῶν θείων εὐεργεσιῶν μ' εὐχαριστία ἀπ' ὅσους εὐεργετήθηκαν, ἀλλὰ καὶ ἡ φανέρωση τῶν σφαλμάτων τους ἀπὸ τοὺς ἐνόχους. Καὶ οἱ δύο τρόποι φέρνουν ταπείνωση. Γιατὶ καὶ ἐκεῖνος ποὺ εὐχαριστεῖ γιὰ τὰ καλὰ καὶ ἐκεῖνος ποὺ ἐξετάζει τὸν ἑαυτό του γιὰ τὰ κακὰ ποὺ ἔπραξε, ταπεινώνονται. Ὁ πρῶτος κρίνει τὸν ἑαυτό του ἀνάξιο γιὰ τὰ καλὰ ποὺ τοῦ ἔδωσε ὁ Θεός· ὁ δεύτερος παρακαλεῖ νὰ λάβει τὴν ἄφεση τῶν ἁμαρτιῶν του.

64. Τὸ πάθος τῆς ὑπερηφάνειας ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο ἄγνοιες, καὶ δύο ἄγνοιες ἑνωμένες μαζὶ ἀποτελοῦν μιὰ φρόνηση συγκεχυμένη. Γιατὶ ὑπερήφανος εἶναι μόνο ἐκεῖνος ποὺ ἀγνόησε καὶ τὴ θεία βοήθεια καὶ τὴν ἀνθρώπι-

122. Β' Βασ. 18, 9. 123. Β' Βασ. 18, 33. 124. Ἰεζ. 33, 11. 125. Παροιμ. 9, 10.

νη ἀσθένεια. Ἄρα λοιπὸν ὑπερηφάνεια εἶναι στέρηση θείας καὶ ἀνθρώπινης γνώσεως. Γιατὶ μὲ δύο ἀρνήσεις τῶν ἀληθινῶν ἄκρων, γίνεται μία καὶ ψεύτικη κατάφαση.

65. Ἡ κενοδοξία εἶναι ἀπομάκρυνση ἀπὸ τὸ θεῖο σκοπὸ καὶ μετάβαση σὲ ἄλλο σκοπό, διαφορετικὸ ἀπὸ τὸ θεῖο. Κενόδοξος δηλαδὴ εἶναι ἐκεῖνος ποὺ ἐργάζεται τὴν ἀρετὴ γιὰ χάρη τῆς δικῆς του δόξας καὶ ὄχι τοῦ Θεοῦ, καὶ μὲ τοὺς κόπους του ἐξαγοράζει τοὺς ἀνυπόστατους ἐπαίνους τῶν ἀνθρώπων.

66. Ὁ ἀνθρωπάρεσκος ἐνδιαφέρεται μόνο γιὰ τὴν ἐξωτερικὴ συμπεριφορά, καὶ βέβαια καὶ γιὰ τοὺς λόγους τοῦ κόλακα. Θέλει μὲ τὴ συμπεριφορὰ νὰ κλέβει τὴν ὅραση, καὶ μὲ τὸν κόλακα τὴν ἀκοὴ ἐκείνων ποὺ εὐχαριστοῦνται ἢ καὶ καταπλήσσονται μόνο ἀπ' ὅσα ἀκοῦνε καὶ ὅσα βλέπουν καὶ ποὺ μόνον μὲ τὴν αἴσθηση ὁρίζουν τὴν ἀρετή. Λέμε λοιπὸν ὅτι ἀνθρωπαρέσκεια εἶναι ἡ ἐπίδειξη ποὺ κάνει κάποιος τῆς δῆθεν ἀρετῆς του μὲ πράξεις καὶ λόγους.

67. Ὑποκρισία εἶναι ἡ προσποίηση φιλίας· ἢ τὸ μίσος ποὺ καλύπτεται μὲ ψεύτικο σχῆμα φιλίας· ἢ ἡ ἔχθρα ποὺ ἐκδηλώνεται μὲ μορφὴ συμπάθειας· ἢ ὁ φθόνος ποὺ μιμεῖται τὴν ἀγάπη· ἢ ὁ βίος ποὺ στολίζεται μὲ πλαστὴ κι ὄχι ἀληθινὴ ἀρετή· ἢ εἶναι προσποίηση δικαιοσύνης ποὺ διατηρεῖται μόνο ἀπὸ τὴν ἰδέα ὅτι ὑπάρχει· ἢ ἀπάτη ποὺ φαίνεται σὰν ἀλήθεια, τὴν ὁποία μεταχειρίζονται ἐκεῖνοι ποὺ μιμοῦνται τὴν πανουργία τοῦ φιδιοῦ μὲ τοὺς ὕπουλους τρόπους τους.

68. Ἡ αἰτία τῶν ὄντων καὶ τῶν ἀγαθῶν ποὺ ὑπάρχουν σ' αὐτὰ εἶναι ὁ Θεός. Ἐκεῖνος λοιπὸν ποὺ ἐπαίρεται γιὰ τὴν ἀρετή του ἢ τὴ γνώση του καὶ δὲν ἐπεκτείνει τὴν ἐπίγνωση τῆς ἀσθένειάς του σ' ὅλο τὸ μῆκος τῆς κατὰ χάρη ἀρετῆς καὶ προκοπῆς του, αὐτὸς ὁπωσδήποτε δὲν ξέφυγε τὸ κακὸ τῆς ὑπερηφάνειας. Ἐκεῖνος ποὺ γιὰ δική του δόξα κάνει τὸ καλό, αὐτὸς προτιμᾶ τὸν ἑαυτό του ἀπὸ τὸ Θεὸ καὶ ἔχει διαπεραστεῖ ἀπὸ τὸ καρφὶ τῆς κενοδοξίας. Ἐκεῖνος ποὺ πράττει ἢ μιλάει γιὰ τὴν ἀρετὴ γιὰ νὰ τὸν δοῦν οἱ ἄνθρωποι, αὐτὸς θεώρησε ἀνώτερη τὴν ἀνθρώπινη ἀναγνώριση ἀπὸ τὴ θεϊκὴ καὶ ἀσθενεῖ ἀπὸ τὸ πάθος τῆς ἀνθρωπαρέσκειας. Ἐκεῖνος ποὺ μόνο χρωμάτισε ὕπουλα τὰ ἤθη του μὲ τὴ σεμνότητα τῆς ἀρετῆς γιὰ νὰ ἐξαπατήσει τοὺς ἄλλους καὶ σκεπάζει τὴν πονηρή του προαίρεση μὲ τὸ φαινομενικὸ σχῆμα τῆς εὐλάβειας, αὐτὸς ἐξαγοράζει τὴν ἀρετὴ μὲ τὸ δόλο τῆς ὑποκρισίας. Αὐτὸς λοιπὸν σὲ ἄλλα πράγματα ἔστρεψε τὸ σκοπὸ τῶν ἔργων του, καὶ ὄχι πρὸς τὴν Αἰτία τους.

69. Κανένας ἀπὸ τοὺς πονηροὺς δαίμονες δὲν ἐμποδίζει ποτὲ τὴν προθυμία τοῦ ἐναρέτου, ἀλλὰ μᾶλλον περιορίζει μὲ δόλο τὶς ἐλλείψεις τῶν ἀρετῶν καὶ ὑπαγορεύει τὴν ἐπίτασή τους προθυμούμενος μαζὶ μὲ τὸν ἀγωνιστή· θέλει νὰ κάνει τὸν ἀσκητὴ νὰ στρέψει ὅλη του τὴν ἔγνοια στὸν ἑαυτό του καὶ ἀφοῦ χάσει τὸ σωστὸ μέτρο τῆς μεσότητας, χωρὶς νὰ καταλάβει νὰ βαδίζει σὲ ἄλλο τέρμα ἀπὸ ἐκεῖνο ποὺ σκόπευε.

70. Οἱ δαίμονες οὔτε τὴ σωφροσύνη μισοῦν, οὔτε τὴ νηστεία ἀποστρέφονται, οὔτε τὴ διανομὴ τῶν χρημάτων, οὔτε τὴ φιλοξενία, οὔτε τὴν ψαλμωδία, οὔτε τὴν ἱερὴ ἀνάγνωση, οὔτε τὸν ἡσυχαστικὸ βίο, οὔτε τὴν πιὸ ὑψηλὴ διδασκαλία, οὔτε τὴ χαμαικοιτία, οὔτε τὴν ἀγρυπνία, οὔτε ὅλα ὅσα χαρακτηρίζουν τὸν κατὰ Θεὸν βίο, ἕως ὅτου συγκλίνουν σ' αὐτοὺς ὁ σκοπὸς καὶ ἡ αἰτία τῶν ἀγαθῶν αὐτῶν πράξεων.

71. Τοὺς ἄλλους δαίμονες, ἀφοῦ ὁ ἀσκητὴς τοὺς νικήσει ἴσως γρηγορότερα, ἀποφεύγει τὴ βλάβη ποὺ προέρχεται ἀπὸ αὐτούς. Ἐκείνους ὅμως τοὺς δαίμονες ποὺ φαίνονται ὅτι συνεργάζονται στὸ δρόμο τῆς ἀρετῆς καὶ ὅτι θέλουν νὰ κτίζουν μαζί του καὶ αὐτὸν τὸ ναὸ τοῦ Κυρίου, ποιὸς ἄραγε νοῦς ἀπὸ τοὺς πολὺ ὑψηλοὺς μπορεῖ νὰ τοὺς καταλάβει, χωρὶς τὸ λόγο ποὺ εἶναι ζωντανὸς καὶ δραστικὸς καὶ εἰσχωρεῖ βαθιὰ ὣς τὸ σημεῖο νὰ διαχωρίζει τὴν ψυχὴ ἀπὸ τὸ πνεῦμα[126], δηλαδὴ νὰ διακρίνει ποιὰ ἔργα καὶ ποιὰ νοήματα εἶναι ψυχικά, δηλαδὴ φυσικὲς ἐκδηλώσεις καὶ κινήσεις τῆς ἀρετῆς, καὶ ποιὰ εἶναι πνευματικά, δηλαδὴ εἶναι ὑπὲρ φύση καὶ ἀποτελοῦν γνωρίσματα τοῦ Θεοῦ, δίνονται ὅμως στὴν ἀνθρώπινη φύση κατὰ χάρη ἀπὸ τὸ Θεό; Ὁ Λόγος μπορεῖ ν' ἀναγνωρίζει ἂν οἱ ἀρθρώσεις καὶ οἱ μυελοί, δηλαδὴ οἱ πνευματικοὶ λόγοι καὶ οἱ τρόποι τῆς ἀρετῆς, εἶναι συνταιριασμένοι ἁρμονικὰ ἢ ὄχι ἁρμονικά· καὶ διακρίνει τὶς ἐνθυμήσεις καὶ τὶς ἔννοιες τῶν καρδιῶν, δηλαδὴ τὶς ἀφανεῖς μέσα στὸ βάθος σχέσεις μὲ ὅσα ἀναφέρθηκαν, καὶ τὶς ἀόρατες αἰτίες τους μέσα στὴν ψυχή. Γιὰ τὸν Λόγο δὲν ὑπάρχει κάτι κρυφὸ μέσα μας, ποὺ νομίζομε ὅτι τοῦ διαφεύγομε· εἶναι ὅλα ἀνεξαιρέτως φανερά, καὶ ὅσα πράξαμε καὶ ὅσα σκεφτήκαμε, ἀκόμη κι ἐκεῖνα ποὺ θὰ πράξομε καὶ θὰ σκεφτοῦμε.

72. Διαχωρισμὸ τῆς ψυχῆς ἀπὸ τὸ πνεῦμα ἐννοεῖ τὴ διαφορὰ τῆς προελεύσεως τῶν ἀρετῶν· εἶναι ἐκεῖνες τῶν ὁποίων τοὺς λόγους ἔχομε ἐκ φύσεως μέσα μας, καὶ ἐκεῖνες ποὺ δίνει τὸ Πνεῦμα, τῶν ὁποίων δεχόμαστε δωρεὰν τὴ χάρη. Αὐτές, κρίνοντάς τις, τὶς διαστέλλει καθαρὰ ὁ Λόγος.

73. Ἐνθυμήσεις καὶ ἔννοιες τὶς ὁποῖες διακρίνει ὁ Λόγος, λέει ὅτι εἶναι οἱ σχέσεις τὶς ψυχῆς πρὸς τοὺς θείους λόγους καὶ λογισμούς, καὶ οἱ αἰτίες αὐτῶν τῶν σχέσεων. Γιατὶ ἡ ἐνθύμηση κινεῖ τὴ μνήμη, στοιχεῖο τῆς ὁποίας εἶναι ἡ σχέση· ἐνῶ ἡ ἔννοια ἀποβλέπει στὸ τέρμα, τὸ ὁποῖο χαρακτηρίζει ὡς αἰτία.

74. Ἂν ὁ Θεὸς οὐσιαστικὰ εἶναι γνώση, καὶ πρὶν ἀπὸ κάθε γνώση προηγεῖται νοῦς, στὸν ὁποῖο καὶ ὑπόκειται αὐτὴ ἐκ φύσεως, ἄρα ὁ Θεὸς εἶναι πάνω ἀπὸ τὴ γνώση, γιατὶ καὶ ἀπὸ κάθε νοῦ —στὸν ὁποῖο ὑπόκειται ἐκ φύσεως ὁποιαδήποτε γνώση— εἶναι ἀνώτερος ὑπεράπειρες φορές.

126. Ἑβρ. 4, 12-13.

75. Ποιὸς ἄραγε εἶναι ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος, ἂν δὲν ἔχει ἔνοικο τὸ θεῖο λόγο στὸ βάθος τῆς καρδιᾶς του, θὰ μπορέσει νὰ ἀποφύγει τὶς κρυφὲς πανουργίες τῆς ὑποκρισίας τῶν δαιμόνων ἐναντίον μας; Πῶς θὰ μπορέσει νὰ σταθεῖ ὁλομόναχος μὲ τὸν ἑαυτό του, χωρὶς καμιὰ σχέση μὲ αὐτούς, καὶ νὰ οἰκοδομήσει τὸ ναὸ τοῦ Κυρίου, ὅπως ὁ μέγας Ζοροβάβελ καὶ ὁ Ἰησοῦς καὶ οἱ ἄρχοντες τῶν φυλῶν[127], ποὺ φώναζαν ξεκάθαρα καὶ μὲ μεγάλη φωνὴ στοὺς ἀπατεῶνες δαίμονες τῆς ὑπερηφάνειας καὶ τῆς κενοδοξίας καὶ τῆς ἀνθρωπαρέσκειας καὶ τῆς ὑποκρισίας: «Δὲν θὰ οἰκοδομήσομε ἐμεῖς καὶ σεῖς ἀπὸ κοινοῦ τὸ ναὸ στὸν Κύριο τὸ Θεό μας· ἐμεῖς μόνοι μας θὰ οἰκοδομήσομε στὸν Κύριο τοῦ Ἰσραήλ»; Γιατὶ πρέπει νὰ ξέρει ὅτι ἡ σχέση μὲ αὐτοὺς ἐπιφέρει τὴν καταστροφὴ καὶ τὸν ἀφανισμὸ ὅλης τῆς οἰκοδομῆς καὶ σωριάζει κάτω ὅλη τὴ χάρη τῆς εὐπρέπειας τῶν θείων ἀφιερωμάτων.

76. Κανένας δὲν μπορεῖ, ἂν ἔχει κάποιον ἀπὸ τοὺς δαίμονες ποὺ εἴπαμε ὡς συνεργάτη στὴν ἀρετή, νὰ οἰκοδομήσει ναὸ στὸν Κύριο. Γιατὶ δὲν ἔχει σὰν σκοπὸ τῶν ἔργων του τὸ Θεό, στὸν Ὁποῖο ἀτενίζοντας τὴ φέρνει σὲ πέρας, ἀλλὰ τὸ πάθος ποὺ μέσω αὐτῆς προκαλεῖ.

77. Οἱ δαίμονες ποὺ μᾶς πολεμοῦν μὲ τὴν ἔλλειψη, εἶναι αὐτοὶ ποὺ διδάσκουν τὴν πορνεία, τὴ μέθη, τὴ φιλαργυρία καὶ τὸ φθόνο. Ἐκεῖνοι ποὺ μᾶς πολεμοῦν μὲ τὴν ὑπερβολή, εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ διδάσκουν τὴν οἴηση, τὴν κενοδοξία καὶ τὴν ὑπερηφάνεια, καὶ μέσω τῶν δεξιῶν μᾶς παραδίνουν κρυφὰ στὰ ἀριστερά.

78. Στὰ πονηρὰ πνεύματα, τὰ ὁποῖα μᾶς προσβάλλουν ἀοράτως μὲ πλαστὴ πνευματικὴ φιλία καὶ κρυφὰ θέλουν νὰ μᾶς προκαλέσουν διὰ μέσου τοῦ ἀγαθοῦ τὸ θάνατο τῆς ἁμαρτίας, καὶ γι' αὐτὸ μᾶς λένε: «Ἂς οἰκοδομήσομε μαζί σας τὸ ναὸ τοῦ Κυρίου σας», μακάρι ἐμεῖς νὰ ἀπαντούσαμε πάντοτε: «Δὲ θὰ οἰκοδομήσομε ἐμεῖς καὶ σεῖς ἀπὸ κοινοῦ τὸ ναὸ στὸν Κύριο τὸ Θεό μας· ἐμεῖς μόνοι μας θὰ οἰκοδομήσομε στὸν Κύριο τοῦ Ἰσραήλ»[127]. Ἐμεῖς μόνοι μας, γιατὶ ἀφοῦ ἐλευθερωθήκαμε καὶ ξεφύγαμε ἀπὸ τὰ πονηρὰ πνεύματα ποὺ μᾶς πολεμοῦν μὲ τὴν ἔλλειψη τῆς ἀρετῆς, δὲν θέλομε φουσκώνοντας μὲ τὶς ὑπερβολές μας νὰ ξαναπιαστοῦμε καὶ νὰ πέσομε μιὰ πτώση πολὺ χειρότερη ἀπὸ τὴν πρώτη. Στὴν πρώτη εἴχαμε εὔκολη ἐλπίδα ἐπιστροφῆς μας, ἀφοῦ συγχωρεθοῦμε λόγω τῆς ἀδυναμίας μας· στὴ δεύτερη ὅμως, ἢ δὲν ἔχομε καθόλου ἐλπίδα, ἢ θὰ εἶναι δύσκολη, γιατὶ γινόμαστε μισητοὶ μὲ τὴν ὑπερηφάνειά μας καὶ προσπαθώντας ἀπὸ τὸ δεξιὸ νὰ κάνομε κάτι ἀκόμη δεξιότερο. Καὶ πάλι ὅμως δὲν εἴμαστε μόνοι μας· ἔχομε τοὺς ἁγίους ἀγγέλους βοηθοὺς στὸ καλό, ἢ μᾶλλον τὸν ἴδιο τὸ Θεό, ποὺ μᾶς φανερώνει τὸν ἑαυτό Του μὲ τὰ ἔργα τῆς δικαιοσύνης καὶ οἰκοδομεῖ ἐμᾶς ναὸ ἅγιο γιὰ τὸν ἑαυτό Του, ἐλεύθερο ἀπὸ κάθε πάθος.

127. Α΄ Ἔσδ. 5, 67-68.

79. Ὅρος τῆς ἀρετῆς εἶναι ἡ κατ' ἐπίγνωση ἕνωση τῆς ἀνθρώπινης ἀσθένειας μὲ τὴ θεία δύναμη. Ἐκεῖνος λοιπὸν ποὺ περιορίζει τὸν ἑαυτό του στὴν ἀσθένεια τῆς φύσεώς του, δὲν ἔφτασε στὸν ὅρο τῆς ἀρετῆς καὶ γι' αὐτὸ πέφτει σὲ ἁμαρτίες, ἀφοῦ δὲν ἔλαβε τὴ δύναμη ποὺ ἐνισχύει τὴν ἀσθένεια τῆς φύσεως. Ἐκεῖνος πάλι ποὺ ἀντὶ γιὰ τὴ θεία δύναμη παρουσιάζει μὲ αὐθάδεια τὴν ἀσθένειά του σὰν δύναμη, αὐτὸς προσπέρασε τὸν ὅρο τῆς ἀρετῆς καὶ γι' αὐτὸ δὲ συναισθάνεται ὅτι ἁμαρτάνει, ἀφοῦ τὸ κατώτερο τὸ ἔκανε γι' αὐτὸν ἀνώτερο. Γιατὶ νομίζει ἀρετὴ τὸ ἁμάρτημα. Συγχωρεῖται λοιπὸν πιὸ πολὺ ἐκεῖνος ποὺ περιόρισε τὸν ἑαυτό του μέσα στὴν ἀνθρώπινη ἀσθένεια καὶ ἀπὸ ἀμέλειά του ξέπεσε ἀπὸ τὴν ἀρετή, παρὰ ἐκεῖνος ποὺ ἀντὶ γιὰ τὴ θεία δύναμη προβάλλει τὴ δική του ἀσθένεια σὰν δύναμη γιὰ τὴν ἐκτέλεση ὅσων πρέπει νὰ γίνουν, κι ἔτσι προκάλεσε τὴν ἔκπτωσή του ἀπὸ τὴν ἀρετὴ μᾶλλον ἀπὸ αὐθάδεια.

80. Ἐπειδὴ ἔχει γραφεῖ: «Ἡ δέηση τοῦ δικαίου, ὅταν ἐνεργοποιεῖται, ἔχει μεγάλη δύναμη»[128], γνωρίζω ὅτι αὐτὴ ἐνεργοποιεῖται κατὰ δύο τρόπους. Ὁ ἕνας τρόπος εἶναι ὅταν ἐκεῖνος ποὺ ἔρχεται στὸ Θεὸ προσφέρει τὴ δέηση μαζὶ μὲ τὰ ἔργα τῶν ἐντολῶν, ὥστε νὰ μὴν ξεπέφτει ἡ δέηση μὲ κούφιο λόγο μόνο καὶ ἄδειανὸ ἦχο τῆς φωνῆς καὶ νὰ μένει ἄπραγη καὶ ἀνυπόστατη, ἀλλὰ νὰ ἐμψυχώνεται καὶ νὰ γίνεται ἐνεργὸς καὶ ζωντανὴ μὲ τὰ ἔργα τῶν θείων ἐντολῶν. Γιατὶ ὑπόσταση τῆς προσευχῆς καὶ τῆς δεήσεως εἶναι ὁλοφάνερα ἡ ἐκπλήρωση τῶν ἐντολῶν μὲ τὶς ἀρετές· τότε ἡ δέηση τοῦ δικαίου εἶναι ἰσχυρὴ καὶ κατορθώνει τὰ πάντα, καθὼς ἐνεργοποιεῖται μὲ τὶς ἐντολές. Ὁ ἄλλος τρόπος εἶναι ὅταν ἐκεῖνος ποὺ ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ τὴν προσευχὴ τοῦ δικαίου, πράττει τὰ ἔργα τῆς προσευχῆς, διορθώνοντας τὸν προηγούμενο βίο του καὶ κάνοντας ἰσχυρὴ τὴ δέηση τοῦ δικαίου, καθὼς θὰ τὴν δυναμώνει μὲ τὴν καλὴ πολιτεία του.

81. Κανένα ὄφελος δὲν ἔχει ἀπὸ τὴ δέηση τοῦ δικαίου ἐκεῖνος ποὺ ἔχει τὴν ἀνάγκη της, ἐφόσον εὐχαριστεῖται περισσότερο στὰ ἁμαρτήματα παρὰ στὶς ἀρετές. Γιατὶ καὶ ὁ μέγας Σαμουὴλ λυπόταν γιὰ τὸν Σαοὺλ ποὺ ἁμάρτανε, ἀλλὰ δὲν μπόρεσε νὰ ἐξιλεώσει τὸ Θεό, καθὼς δὲν εἶχε σύμμαχο τῆς λύπης του τὴν πρέπουσα διόρθωση τοῦ Σαούλ. Γι' αὐτὸ ὁ Θεὸς σταματώντας τὸ δοῦλο Του ἀπὸ τὸ [ἀνώφελο] αὐτὸ πένθος, τοῦ εἶπε: «Ὣς πότε θὰ πενθεῖς γιὰ τὸν Σαούλ; Ἐγὼ τὸν ἔκρινα ἀνάξιο νὰ βασιλεύει πλέον στὸν Ἰσραήλ»[129].

82. Καὶ πάλι ὁ συμπαθέστατος Ἱερεμίας δὲν εἰσακούεται, ὅταν προσεύχεται γιὰ χάρη τοῦ λαοῦ τῶν Ἰουδαίων ποὺ ἔμενε στὴν πλάνη τῶν δαιμόνων· δὲν ἐνίσχυε τὴν προσευχή του ἡ ἐπιστροφὴ τῶν ἄθεων Ἰουδαίων ἀπὸ τὴν πλάνη τους. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Θεὸς τὸν ἐμπόδισε νὰ προσεύχεται μάταια

128. Ἰακ. 5. 16

129. Α΄ Βασ. 15, 35· 16, 1.

καὶ τοῦ εἶπε: «Μὴν προσεύχεσαι γι' αὐτὸ τὸ λαὸ καὶ μὴν ἀπαιτεῖς ἀπὸ ἐμένα νὰ τὸν ἐλεήσω· μὴν προσεύχεσαι καὶ μὴν ἔρθεις ἄλλο σ' ἐμένα γιὰ χάρη τους, γιατὶ δὲ θὰ σὲ ἀκούσω»[130].

83. Εἶναι πράγματι πολὺ μεγάλη ἀνοησία, γιὰ νὰ μὴν πῶ παραφροσύνη, νὰ ζητεῖ τὴ σωτηρία του μέσω τῆς προσευχῆς τῶν δικαίων, ἐκεῖνος ποὺ αἰσθάνεται εὐχαρίστηση μέσα του μὲ τοὺς λογισμοὺς καὶ τὶς ἐπιθυμίες του, καὶ νὰ ζητεῖ συγχώρηση γιὰ ἐκεῖνα ποὺ καυχιέται ἐνῶ μολύνεται κάνοντάς τα θεληματικά. Ἐκεῖνος ποὺ ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ τὴ δέηση τοῦ δικαίου, πρέπει νὰ μὴν τὴν ἀφήνει νὰ γίνεται ἀνενεργὸς καὶ ἀκίνητη, ἂν πράγματι μισεῖ τὰ πονηρά, ἀλλὰ νὰ τὴν κάνει ἐνεργὸ καὶ ἰσχυρὴ καὶ νὰ τῆς δίνει φτερὰ μὲ τὶς ἀρετές του, ὥστε νὰ φτάνει σ' Ἐκεῖνον ποὺ μπορεῖ νὰ δώσει τὴ συγχώρηση τῶν ἁμαρτιῶν.

84. Ἔχει μεγάλη δύναμη ἡ δέηση τοῦ δικαίου ποὺ ἐνεργοποιεῖται εἴτε ἀπὸ τὸν δίκαιο ποὺ τὴν κάνει, εἴτε ἀπὸ κεῖνον ποὺ ζητᾶ ἀπὸ τὸν δίκαιο νὰ τὴν κάνει. Ὅταν ἐνεργοποιεῖται ἀπὸ τὸν δίκαιο, δίνει σ' αὐτὸν παρρησία ἐνώπιον Ἐκείνου ποὺ μπορεῖ νὰ ἐκπληρώσει τὰ αἰτήματα τῶν δικαίων. Κι ὅταν ἀπὸ κεῖνον ποὺ τὴ ζητεῖ ἀπὸ τὸ δίκαιο, τὸν ἀπομακρύνει ἀπὸ τὴν πρωτυτερινή του κακία καὶ μεταβάλλει πρὸς τὴν ἀρετὴ τὴν προαίρεσή του.

85. Ὁ Ἀπόστολος εἶπε: «Γι' αὐτὸ νὰ χαίρεστε, ἔστω καὶ ἂν χρειαστεῖ νὰ λυπηθεῖτε τώρα λίγο μὲ διάφορους πειρασμούς»[131]. Πῶς γίνεται νὰ λυπᾶται κανεὶς λόγω πειρασμῶν καὶ νὰ μπορεῖ νὰ χαίρεται γιὰ κεῖνο ποὺ λυπᾶται;

86. (Ἀπόκριση.) Ὁ λόγος τῆς ἀλήθειας θεωρεῖ ὅτι ἡ λύπη εἶναι δύο εἰδῶν. Ἡ μία δημιουργεῖται μέσα στὴν ψυχὴ χωρὶς νὰ φαίνεται, ἐνῶ ἡ ἄλλη στὴν αἴσθηση καὶ εἶναι φανερή. Ἡ πρώτη περιλαμβάνει ὅλο τὸ βάθος τῆς ψυχῆς ποὺ τὸ δέρνει ἡ συνείδηση μὲ τὸ μαστίγιό της· ἡ δεύτερη περιορίζει ὅλη τὴν αἴσθηση ποὺ ἀπὸ τὸ βάρος τῶν ὀδυνηρῶν μαζεύεται ἀπὸ τὸ φυσικό της ἅπλωμα. Ἡ πρώτη εἶναι τὸ τέλος τῆς ἡδονῆς τῆς αἰσθήσεως, ἐνῶ ἡ ἄλλη εἶναι τὸ τέλος τῆς ψυχικῆς χαρᾶς· ἢ μᾶλλον ἡ μία εἶναι ἀποτέλεσμα τῶν προαιρετικῶν παθῶν τῆς αἰσθήσεως, ἐνῶ ἡ ἄλλη, τῶν ἀθέλητων παθημάτων ποὺ δοκιμάζει ἡ αἴσθηση.

87. Λύπη κατὰ τὴ γνώμη μου εἶναι μιὰ κατάσταση στερημένη ἀπὸ ἡδονές. Τὴ στέρηση τῶν ἡδονῶν τὴν προξενεῖ ἡ ἐπιφορὰ τῶν πόνων. Πόνος εἶναι καθαρὰ ἡ ἔλλειψη ἢ ἡ ὑποχώρηση μιᾶς φυσικῆς ἕξεως. Ἔλλειψη τῆς φυσικῆς ἕξεως εἶναι πάθος τῆς δυνάμεως ποὺ ἀποτελεῖ τὸ φυσικὸ ὑπόβαθρο τῆς ἕξεως. Τὸ πάθος τῆς δυνάμεως ποὺ ἔχει κατὰ φύση ἡ ἕξη εἶναι ὁ τρόπος τῆς φυσικῆς ἐνέργειας κατὰ τὴν κακὴ χρήση του. Κακὴ χρήση τοῦ τρόπου ἐνέργειας εἶναι ἡ κίνηση τῆς δυνάμεως πρὸς τὸ ἀφύσικο καὶ κατώτερο.

88. Ἡ λύπη τῆς ψυχῆς εἶναι τὸ τέλος τῆς ἡδονῆς τῆς αἰσθήσεως, γιατὶ

130. Ἱερ. 7, 16. 131. Α' Πέτρ. 1, 6.

ἀπὸ τὴν ἡδονὴ γίνεται ἡ λύπη τῆς ψυχῆς· ὅπως καὶ τῆς ψυχικῆς ἡδονῆς τέλος εἶναι ἡ κατὰ σάρκα λύπη, γιατὶ ἡ εὐφροσύνη τῆς ψυχῆς γίνεται λύπη τῆς σάρκας.

89. Ἡ λύπη εἶναι δύο εἰδῶν. Ἡ μία εἶναι ἡ λύπη τῆς αἰσθήσεως ποὺ δημιουργεῖται κατὰ τὴ στέρηση τῶν σωματικῶν ἡδονῶν, ἐνῶ ἡ ἄλλη εἶναι τοῦ νοῦ καὶ συμβαίνει ἀπὸ στέρηση τῶν ἀγαθῶν τῆς ψυχῆς. Δύο εἰδῶν εἶναι καὶ οἱ πειρασμοί· ἄλλοι θεληματικοί, ἄλλοι ἀθέλητοι. Οἱ θεληματικοὶ εἶναι πατέρες τῆς σωματικῆς ἡδονῆς καὶ γεννήτορες τῆς ψυχικῆς λύπης. Γιατὶ μόνο ἡ ἁμαρτία ὅταν διαπραχθεῖ, λυπεῖ τὴν ψυχή. Οἱ ἀθέλητοι, οἱ ὁποῖοι φανερώνονται στοὺς ἀπροαίρετους πόνους, εἶναι πατέρες τῆς ψυχικῆς ἡδονῆς καὶ γεννήτορες τῆς σωματικῆς λύπης τῆς αἰσθήσεως.

90. Ὁ λόγος τῆς ἀλήθειας, ὅπως θεωρεῖ ὅτι ἡ λύπη εἶναι δύο εἰδῶν, καθὼς εἶπα, ἔτσι γνωρίζει ὅτι οἱ πειρασμοὶ ἐκδηλώνονται μὲ δύο τρόπους. Ὁ ἕνας εἶναι σύμφωνος μὲ τὴ γνώμη μας· ὁ ἄλλος ἀντίθετος μ' αὐτή. Ὁ πρῶτος τρόπος εἶναι δημιουργὸς τῶν θεληματικῶν ἡδονῶν, ὁ δεύτερος ἐπιφέρει ἀθέλητους πόνους. Γιατὶ ὁ πειρασμὸς ποὺ εἶναι σύμφωνος μὲ τὴ γνώμη μας δημιουργεῖ σαφῶς τὶς κατὰ προαίρεση θεληματικὲς ἡδονές, ἐνῶ ὁ πειρασμὸς ποὺ ἔρχεται παρὰ τὴ γνώμη μας προκαλεῖ, ὅπως εἶναι φανερό, τοὺς ἀθέλητους πόνους ποὺ δὲ συμφωνοῦν μὲ τὴν προαίρεσή μας. Ὁ πρῶτος τρόπος εἶναι αἴτιος τῆς ψυχικῆς λύπης, ὁ δεύτερος τῆς λύπης τῆς αἰσθήσεως.

91. Ὁ πειρασμὸς ποὺ συμφωνεῖ μὲ τὴ γνώμη τοῦ ἀνθρώπου, προκαλεῖ τὴν ψυχικὴ λύπη καὶ σαφῶς δημιουργεῖ τὴν ἡδονὴ τῆς αἰσθήσεως. Ὁ πειρασμὸς ποὺ δὲ συμφωνεῖ μὲ τὴ γνώμη τοῦ ἀνθρώπου, δημιουργεῖ τὴν ψυχικὴ ἡδονὴ καὶ τὴ λύπη τῆς σάρκας.

92. Νομίζω ὅτι ὁ Κύριος καὶ Θεός μας, ὅταν δίδασκε τοὺς μαθητές Του πῶς πρέπει νὰ προσεύχονται, τοὺς συμβούλεψε νὰ εὔχονται νὰ ἀποφύγουν τὸ εἶδος τῶν πειρασμῶν ποὺ εἶναι σύμφωνοι μὲ τὴ γνώμη μας, λέγοντας: «Καὶ μὴ μᾶς βάλεις σὲ πειρασμό»[132]. Δηλαδὴ νὰ προσεύχονται νὰ μὴν ἐγκαταλειφθοῦν καὶ δοκιμάσουν τοὺς ἡδονικοὺς καὶ σύμφωνους μὲ τὴ γνώμη μας καὶ θεληματικοὺς πειρασμούς. Καὶ ὁ μέγας Ἰάκωβος, ὁ λεγόμενος ἀδελφὸς τοῦ Κυρίου, διδάσκοντας νὰ μὴ διστάζουν μπροστὰ στὸ εἶδος τῶν ἀθέλητων πειρασμῶν ὅσοι ἀγωνίζονται γιὰ χάρη τῆς ἀλήθειας, λέει: «Θεωρῆστε σὰν τὴν πιὸ μεγάλη χαρά, ἀδελφοί μου, τὸ νὰ πέσετε σὲ διάφορους πειρασμούς»[133]· δηλαδὴ σὲ πειρασμοὺς ἀθέλητους καὶ παρὰ τὴ γνώμη μας, ποὺ φέρνουν πόνο. Αὐτὰ τὰ φανερώνουν σαφῶς, καθὼς συμπληρώνουν, ὁ μὲν Κύριος: «Ἀλλὰ γλύτωσέ μας ἀπὸ τὸν πονηρό», ὁ δὲ μέγας Ἰάκωβος: «Γνωρίζοντας ὅτι ἡ δοκιμασία τῆς πίστεώς σας δημιουργεῖ ὑπομονή· καὶ ἡ ὑπομονή σας ἂς τελειοποιηθεῖ, γιὰ νὰ εἶστε τέλειοι καὶ ὁλοκληρωμένοι, χωρὶς νὰ σᾶς λείπει τίποτε».

132. Ματθ. 6, 13. 133. Ἰακ. 1, 2-4.

93. Ὁ Κύριος μᾶς διδάσκει νὰ προσευχόμαστε νὰ ἀποφύγομε τοὺς θεληματικοὺς πειρασμούς, γιατὶ προκαλοῦν ἡδονὴ στὴ σάρκα καὶ ὀδύνη στὴν ψυχή. Ὁ μέγας Ἰάκωβος μᾶς συμβουλεύει νὰ χαιρόμαστε στοὺς ἀθέλητους πειρασμούς, γιατὶ ἀφαιροῦν τὴν ἡδονὴ τῆς σάρκας καὶ τὴν ὀδύνη τῆς ψυχῆς.

94. Τέλειος εἶναι ἐκεῖνος ποὺ πολεμᾶ μὲ τὴν ἐγκράτεια τοὺς θεληματικοὺς πειρασμοὺς καὶ ἐγκαρτερεῖ μὲ ὑπομονὴ στοὺς ἀθέλητους. Ὁλοκληρωμένος εἶναι ἐκεῖνος ποὺ καὶ τὴν πράξη κατορθώνει μὲ γνώση, ἀλλὰ καὶ τὴ θεωρία ὄχι ἀποκομμένη ἀπὸ τὴν πράξη.

95. Ἀφοῦ ἡ λύπη καὶ ἡ ἡδονὴ μοιράζονται στὴν ψυχὴ καὶ στὴν αἴσθηση, ἐκεῖνος ποὺ φροντίζει γιὰ τὴν ἡδονὴ τῆς ψυχῆς καὶ ὑποφέρει μὲ ὑπομονὴ τὴ λύπη τῆς αἰσθήσεως, γίνεται δόκιμος καὶ τέλειος καὶ ὁλοκληρωμένος. Δόκιμος, γιατὶ ἀπόκτησε τὴν πείρα ἐκείνων ποὺ εἶναι ἀντίθετα κατὰ τὴν αἴσθηση. Τέλειος, γιατὶ πολεμᾶ ἀνυποχώρητα ἐναντίον τῆς λύπης καὶ τῆς ἡδονῆς τῆς αἰσθήσεως μὲ τὴν ἐγκράτεια καὶ τὴν ὑπομονή. Ὁλοκληρωμένος, γιατὶ φυλάει ἀλώβητες μέσα στὴ σταθερότητα τῆς λογικῆς ταυτότητάς τους τὶς ἕξεις ποὺ πολεμοῦν τὶς ἀλληλομαχόμενες διαθέσεις τῆς αἰσθήσεως. Ἕξεις ἐννοῶ τὴν πράξη καὶ τὴ θεωρία, τὶς ὁποῖες κρατᾶ δεμένες μαζὶ κι ἀχώριστες τὴ μία ἀπὸ τὴν ἄλλη· ἡ πράξη νὰ προβάλλει μὲ τὰ ἔργα τὴ γνώση τῆς θεωρίας, καὶ ἡ θεωρία νὰ εἶναι θωρακισμένη μὲ τὴν ἀρετὴ ὄχι λιγώτερο ἀπὸ τὸ λόγο.

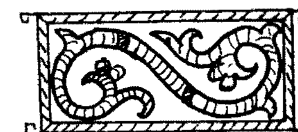
96. Ἐκεῖνος ποὺ ἔλαβε πείρα τῆς λύπης καὶ τῆς ἡδονῆς τοῦ σώματος, θὰ μποροῦσε νὰ ὀνομαστεῖ δοκιμασμένος, γιατὶ ἔλαβε πείρα τῶν εὐχάριστων καὶ δυσάρεστων καταστάσεων ποὺ ἀναφέρονται στὴ σάρκα. Τέλειος εἶναι ἐκεῖνος ποὺ κατανίκησε τὴν ἡδονὴ καὶ τὴν ὀδύνη τῆς σάρκας μὲ τὴ δύναμη τοῦ λογικοῦ. Καὶ ὁλοκληρωμένος εἶναι ἐκεῖνος ποὺ διατήρησε ἀμετάβλητες μὲ τὴ σφοδρότητα τοῦ θείου πόθου τὶς ἕξεις τῆς πράξεως καὶ τῆς θεωρίας.

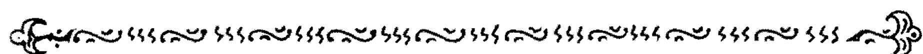
97. Ἡ ψυχικὴ λύπη εἶναι δύο εἰδῶν. Ἡ μία εἶναι γιὰ τὰ δικά μας ἁμαρτήματα, ἡ ἄλλη γιὰ τὰ ἁμαρτήματα τῶν ἄλλων. Αἰτία τῆς λύπης αὐτῆς εἶναι σαφῶς ἡ ἡδονὴ τῆς αἰσθήσεως εἴτε αὐτοῦ ποὺ λυπᾶται, εἴτε ἐκείνων γιὰ τοὺς ὁποίους λυπᾶται. Γιὰ νὰ ἀκριβολογήσομε, δὲν ὑπάρχει σχεδὸν καμία ἁμαρτία στοὺς ἀνθρώπους ποὺ δὲν ἔχει ὡς ἀρχὴ τῆς δημιουργίας της μιὰ ἀλόγιστη σχέση τῆς ψυχῆς μὲ τὴν αἴσθηση γιὰ χάρη τῆς ἡδονῆς. Αἰτία τῆς ψυχικῆς ἡδονῆς εἶναι φανερὰ ἡ λύπη κατὰ τὴν αἴσθηση ἐκείνου ποὺ εὐχαριστεῖται καὶ χαίρεται γιὰ τὶς δικές του ἢ τὶς ξένες ἀρετές. Γιὰ τὴν ἀκρίβεια, δὲν ὑπάρχει σχεδὸν ἀρετὴ στοὺς ἀνθρώπους ποὺ δὲν ἔχει ὡς ἀρχὴ τῆς δημιουργίας της μιὰ λογικὴ ἀποστροφὴ τῆς ψυχῆς πρὸς τὴν αἴσθηση.

98. Χωρὶς τὴν ἐμπαθὴ σχέση τῆς ψυχῆς μὲ τὴν αἴσθηση, δὲν ὑπάρχει στοὺς ἀνθρώπους διόλου ἁμαρτία. Καὶ σὲ κάθε ψυχικὴ λύπη, προηγεῖται σαρκικὴ ἡδονή.

99. Ἀληθινὴ γένεση ἀρετῆς εἶναι ἡ ἑκούσια ἀποξένωση τῆς ψυχῆς ἀπὸ τὴ σάρκα. Εὐφραίνει πνευματικὰ τὴν ψυχὴ ἐκεῖνος ποὺ δαμάζει τὴ σάρκα του μὲ τοὺς θεληματικοὺς κόπους.

100. Ὅταν ἡ ψυχὴ ἀποκτήσει γιὰ χάρη τῆς ἀρετῆς ἀποστροφὴ πρὸς τὴν αἴσθηση, τότε ἡ αἴσθηση θὰ βρεθεῖ κατ' ἀνάγκην μέσα σὲ πόνους, γιατὶ δὲν ἔχει πιὰ δεμένη μαζί της μὲ ἑκούσια σχέση τὴν ψυχικὴ δύναμη ποὺ νοεῖ τὶς ἡδονές. Ἀντιθέτως, ἀποκρούει μὲ ἀνδρεία τὴν ἐξέγερση τῶν ἡδονῶν μὲ τὴν ἐγκράτεια, μὲ τὴν ὑπομονὴ μένει τελείως ἄκαμπτη στὴν ἐπίθεση τῶν παρὰ φύση καὶ ἀθέλητων πόνων, δὲν ἀπομακρύνεται διόλου ἀπὸ τὴ θεοπρεπὴ ἀξία καὶ δόξα τῆς ἀρετῆς γιὰ χάρη ἀνυπόστατης ἡδονῆς, καὶ δὲν πέφτει διόλου ἀπὸ τὸ ὕψος τῶν ἀρετῶν ἀπὸ φροντίδα γιὰ τὴ σάρκα, γιὰ νὰ τὴν ἀνακουφίσει ἀπὸ τοὺς πόνους ἐξαιτίας τῆς αἰσθήσεως ποὺ ὑποφέρει. Αἰτία τῆς λύπης τῆς αἰσθήσεως εἶναι ἡ ἀποκλειστικὴ ἀσχολία τῆς ψυχῆς μὲ ὅσα εἶναι σύμφωνα μὲ τὴ φύση της. Τὴν ἡδονὴ τῆς αἰσθήσεως τὴ θεμελιώνει φανερὰ ἡ παρὰ φύση ἐνέργεια τῆς ψυχῆς, καὶ δὲν μπορεῖ νὰ ἔχει ἄλλη ἀρχὴ ὑπάρξεως, παρὰ τὴν ἀποβολὴ ὅσων εἶναι σύμφωνα μὲ τὴ φύση τῆς ψυχῆς.

Ἕκτη ἑκατοντάδα

Ἡ νοερὴ δύναμη τῆς ψυχῆς εἶναι ἐπινοητική. Αὐτὴ ὅταν χωριστεῖ ἀπὸ τὴ σχέση της μὲ τὴν αἴσθηση, στερεῖ τὴ σάρκα ἀπὸ τὴ φροντίδα νὰ τῆς ἐξασφαλίζει τὴν ἡδονή, ὅπως ἔκανε κατὰ τὴ θεληματικὴ σχέση τους, καὶ δὲ θέλει οὔτε τὴν ὀδύνη τῆς σάρκας νὰ παρηγορήσει, ἐξαιτίας τῆς ὁλικῆς καὶ ἀδιάκοπης ἀφιερώσεως τῆς γνώμης στὰ θεῖα.

2. Ὁ νοῦς καὶ ἡ αἴσθηση ἔχουν ἀντίθετες φυσικὲς ἐνέργειες, γιατὶ τὰ ἀντικείμενά τους ἔχουν ἀκρότατη διαφορὰ καὶ ἑτερότητα μεταξύ τους. Ὁ νοῦς ἔχει ὡς ἀντικείμενά του τὶς νοητὲς καὶ ἀσώματες ὑπάρξεις, ποὺ ἀντιλαμβάνεται ἐκ φύσεως τὴν οὐσία τους, ἐνῶ ἡ αἴσθηση ἔχει ὡς ἀντικείμενα τὶς αἰσθητὲς καὶ σωματικὲς φύσεις, τὶς ὁποῖες καὶ αὐτὴ ἐκ φύσεως ἀντιλαμβάνεται.

3. Ἡ ἀπόρριψη ἀπὸ τὴν ψυχὴ τῶν φυσικῶν της ἐνεργειῶν γίνεται ἀρχὴ τῆς ἡδονῆς τῆς αἰσθήσεως. Γιατὶ ὅταν ἡ ψυχὴ καταγίνεται μὲ τὰ ἀγαθὰ ποὺ ταιριάζουν στὴ φύση της, δὲν ὑπάρχει ἡ δύναμη ποὺ ἐφευρίσκει τὴν ἡδονὴ τῆς αἰσθήσεως.

4. Ὅταν κατὰ τὴ θεωρία τῶν ὁρατῶν τὸ λογικὸ προχωρεῖ μπροστὰ ἀπὸ τὴν αἴσθηση, τότε ἡ σάρκα στερεῖται ὅλη τὴ σύμφωνη μὲ τὴ φύση της ἡδονή, γιατὶ δὲν ἔχει ἀσύδοτη τὴν ἐπιθυμία καὶ λυμένη ἀπὸ τοὺς λογικοὺς φραγμοὺς στὴν ὑπηρεσία τῶν ἡδονῶν. Γι' αὐτὸ καὶ ἐξ ἀνάγκης, ὅταν ἐπικρατεῖ μέσα μας τὸ λογικό, βασανίζεται ἡ σάρκα ποὺ τοῦ ἔχει ὑποδουλωθεῖ γιὰ χάρη τῆς ἀρετῆς.

5. Ὅταν ὁ νοῦς νομίσει ὅτι ἡ αἴσθηση εἶναι κατὰ φύση δική του δύναμη, τότε πλεγμένος μὲ τὶς ἐξωτερικὲς μορφὲς τῶν αἰσθητῶν, ἐπινοεῖ τὶς σαρκικὲς ἡδονές, καθὼς δὲν μπορεῖ νὰ ξεπεράσει τὴ φύση τῶν ὁρατῶν, γιατὶ ἔχει πιαστεῖ σὲ ἐμπαθὴ σχέση μὲ τὴν αἴσθηση.

6. Δὲν εἶναι δυνατὸν ὁ νοῦς νὰ διαβεῖ πρὸς τὰ συγγενή του νοητὰ χωρὶς τὴ θεωρία τῶν αἰσθητῶν ποὺ μεσολαβοῦν. Ὅμως ἡ θεωρία αὐτὴ εἶναι τελείως ἀδύνατο νὰ γίνει χωρὶς τὴν αἴσθηση ποὺ συνυπάρχει μὲ τὸ νοῦ καὶ κατὰ τὴ φύση συγγενεύει μὲ τὰ αἰσθητά. Ἂν τώρα ὁ νοῦς, καθὼς παρατηρεῖ τὰ ὁρατά, παραμείνει στὶς ἐξωτερικὲς μορφές τους, νομίζοντας ὅτι ἡ αἴσθηση ποὺ συνυπάρχει μ' αὐτὸν εἶναι φυσική του ἐνέργεια, εὔλογα ξεπέφτει ἀπὸ τὰ σύμφωνα μὲ τὴ φύση του νοητὰ καὶ ἀγκαλιάζει μὲ τὰ δύο του χέρια, ὅπως λένε, τὰ ἀντίθετα μὲ τὴ φύση του σώματα. Καθὼς κυριαρχεῖται ἀπὸ αὐτὰ ἀντίθετα μὲ τὴ λογική, λόγω τῆς ἥττας του ἀπὸ τὴν αἴσθησή τους, γίνεται πρόξενος λύπης στὴν ψυχὴ μὲ τὸ νὰ δέχεται συνεχεῖς μαστιγώσεις ἀπὸ τὴ συνείδηση, ἐνῶ γίνεται ὁλοφάνερα δημιουργὸς τῆς ἡδονῆς τῆς αἰσθήσεως καὶ παχύνεται μὲ τὶς ἐπινοήσεις τρόπων νὰ περιποιεῖται τὴ σάρκα. Ἂν ὅμως, καθὼς παρατηρεῖ τὰ ὁρατά, διασπάσει ἀμέσως τὴν αἰσθητὴ ἐπιφάνειά τους καὶ δεῖ τοὺς πνευματικοὺς λόγους τῶν ὄντων καθαροὺς ἀπὸ τὰ σχήματα ποὺ τοὺς καλύπτουν, τότε προξενεῖ τὴν ἡδονὴ τῆς ψυχῆς ποὺ δὲν πιάστηκε κατὰ τὴ θεωρία ἀπὸ κανένα αἰσθητό, ἐνῶ στὴν αἴσθηση δημιουργεῖ λύπη, γιατὶ τὴ στέρησε ἀπ' ὅλα τὰ αἰσθητὰ ποὺ εἶναι σύμφωνα μὲ τὴ φύση της.

7. Ἐπειδὴ τὴ λύπη τῆς ψυχῆς, δηλαδὴ τὸν πόνο —γιατὶ καὶ τὰ δύο εἶναι τὸ ἴδιο— τὴν προξενεῖ ἡ ἡδονὴ τῆς αἰσθήσεως, ἐνῶ τὴ λύπη τῆς αἰσθήσεως, δηλαδὴ τὸν πόνο, τὴ δημιουργεῖ ἀπὸ τὴ φύση της ἡ ἡδονὴ τῆς ψυχῆς, εὔλογα ἐκεῖνος ποὺ ἐπιθυμεῖ μὲ ἐλπίδα τὴ ζωὴ τοῦ Θεοῦ καὶ Σωτήρα μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἡ ὁποία φυλάγεται στοὺς οὐρανοὺς γιὰ νὰ δοθεῖ μέσω τῆς ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν ὡς κληρονομία ἄφθαρτη καὶ ἀμόλυντη καὶ ἀμάραντη[134], ἔχει ἀγαλλίαση στὴν ψυχή του καὶ χαρὰ ἀνεκλάλητη καὶ εὐφραίνεται ἀκατάπαυστα μὲ τὴν ἐλπίδα τῶν μελλοντικῶν ἀγαθῶν, ἐνῶ στὴ σάρκα καὶ τὴν αἴσθηση ἔχει λύπη, δηλαδὴ τοὺς πόνους καὶ τὶς ὀδύνες ποὺ τοῦ προκαλοῦν οἱ διάφοροι πειρασμοί. Γιατὶ κάθε ἀρετὴ ἀκολουθοῦν ἡδονὴ καὶ πόνος. Πόνος στὴ σάρκα, γιατὶ στερεῖται τὴ μαλακὴ καὶ φιλικὴ αἴσθηση. Ἡδονὴ στὴν ψυχή, γιατὶ ἀπολαμβάνει τοὺς πνευματικοὺς λόγους καθαροὺς ἀπὸ κάθε αἰσθητό.

8. Στὴν παρούσα ζωὴ —αὐτὸ σημαίνει ὁ «τωρινὸς καιρός»—, ὁ νοῦς ὁ ὁποῖος λυπᾶται κατὰ σάρκα λόγω τῶν πολλῶν πόνων ποὺ τοῦ προκαλοῦν οἱ πειρασμοὶ ποὺ τοῦ στέλνονται γιὰ χάρη τῆς ἀρετῆς, πρέπει πάντοτε νὰ ἔχει χαρὰ στὴν ψυχὴ καὶ νὰ εὐχαριστεῖται ἀπὸ τὴν ἐλπίδα τῶν αἰωνίων ἀγαθῶν, καὶ ἂς κακοπαθεῖ ἡ αἴσθηση. «Γιατί, λέει ὁ θεῖος Ἀπόστολος, δὲν ἔχουν καμιὰ ἀξία τὰ παθήματα τοῦ τωρινοῦ καιροῦ, ἂν συγκριθοῦν μὲ τὴ δόξα ποὺ πρόκειται νὰ φανερωθεῖ σὲ μᾶς»[135].

9. Ἡ σάρκα ἀνήκει στὴν ψυχή, καὶ ὄχι ἡ ψυχὴ στὴ σάρκα· γιατὶ τὸ χειρότερο ἀνήκει στὸ καλύτερο, καὶ ὄχι τὸ καλύτερο στὸ χειρότερο. Λόγω τῆς παραβάσεως τοῦ Ἀδὰμ ζυμώθηκε μὲ τὴ σάρκα ὁ νόμος τῆς ἁμαρτίας, ὁ ὁποῖος εἶναι ἡ ἡδονὴ τῆς αἰσθήσεως, τὴν ὁποία ἀκολούθησε ὡς συνέπεια ὁ θάνατος τῆς σάρκας μὲ πόνους, ποὺ ἔχει ἐπινοηθεῖ γιὰ τὴν κατάργηση τοῦ νόμου τῆς σάρκας. Γι' αὐτὸ ὅποιος ἐννόησε ὅτι γιὰ τὴν ἁμαρτία καὶ γιὰ τὴν κατάργησή της μπῆκε στὴ μέση ὁ θάνατος, ἔχει πάντα χαρὰ στὴν ψυχή του, γιατὶ βλέπει νὰ φεύγει μὲ τοὺς διαφόρους πόνους ἀπὸ τὴ σάρκα του ὁ νόμος τῆς ἁμαρτίας, γιὰ νὰ μπορέσει νὰ δεχτεῖ τὴ μέλλουσα πνευματικὴ καὶ μακάρια ζωή. Αὐτὴν τὴ μακάρια ζωὴ δὲν εἶναι δυνατὸν ποτὲ κανεὶς νὰ τὴν ἐπιτύχει, ἂν πρωτύτερα στὴν παρούσα ζωὴ δὲν ἀδειάσει σὰν ἀπὸ ἕνα δοχεῖο ὁ νόμος τῆς ἁμαρτίας ἀπὸ τὴ σάρκα κατὰ τὴν πρὸς αὐτὴν σχέση τῆς προαιρέσεως.

10. Ἐκεῖνος ποὺ λυπᾶται κατὰ σάρκα λόγω τῶν πόνων γιὰ χάρη τῆς

134. Α΄ Πέτρ. 1, 4. 135. Ρωμ. 8, 18.

ἀρετῆς, χαίρεται συγχρόνως ψυχικὰ γι' αὐτὴ τὴν ἀρετή, γιατὶ βλέπει τὴν ὡραιότητα τῶν μελλόντων σὰν νὰ εἶναι παροῦσα. Γιὰ χάρη της, ὅπως λέει ὁ μέγας Δαβίδ, μὲ τὴν ἑκούσια νέκρωση τῆς σάρκας πεθαίνει κάθε ἡμέρα[136] ἐκεῖνος ποὺ ἀνακαινίζεται διαρκῶς μὲ τὴν καλλιέργεια τῆς ψυχῆς ἀπὸ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, γιατὶ καὶ ἡ ἡδονὴ ποὺ δοκιμάζει εἶναι σωτήρια, καὶ ἡ λύπη ὠφέλιμη. Καὶ λύπη ἐννοῶ ὄχι τὴν παράλογη ποὺ βασανίζει τὴν ψυχὴ πολλῶν μὲ τὴ στέρηση ἱκανοποιήσεως παθῶν ἢ μὲ τὴ στέρηση ὑλικῶν πραγμάτων, ἐπειδὴ ὁρμοῦν παρὰ φύση σὲ πράγματα ποὺ δὲν πρέπει, καὶ ἀποφεύγουν πάλι ἐκεῖνα ποὺ δὲν πρέπει ν' ἀποφεύγουν· ἀλλά, ἐννοῶ τὴ λογικὴ λύπη, τὴν ὁποία παραδέχονται καὶ οἱ σοφοὶ περὶ τὰ θεῖα, καὶ ἡ ὁποία συνοδεύει τὸ κακὸ ποὺ εἶναι παρόν. Γιατὶ λένε ὅτι ἡ λύπη εἶναι παρὸν κακό, ποὺ δημιουργεῖται στὴν ψυχὴ ὅταν ἡ ἡδονὴ τῆς αἰσθήσεως ὑπερισχύει στὴ λογικὴ διάκριση, ἐνῶ δημιουργεῖται στὴν αἴσθηση ὅταν ὁ δρόμος τῆς ἀρετῆς διανύεται χωρὶς ἐμπόδιο, καὶ προκαλεῖ τόσους πόνους στὴν αἴσθηση, ὅση ἡδονὴ καὶ χαρὰ φέρνει στὴν ψυχὴ ποὺ πλησιάζει στὸ Θεὸ μὲ τὴν ἀνάλογη ἔλλαμψη μέσω τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς γνώσεως.

11. Σωτήρια ἡδονὴ λέει τὴ χαρὰ τῆς ψυχῆς γιὰ τὴν ἀρετή, καὶ ὠφέλιμη λύπη τὴν ὀδύνη ποὺ ὑποφέρει ἡ σάρκα γιὰ χάρη τῆς ἀρετῆς. Ἐκεῖνος λοιπὸν ποὺ εἶναι προσκολλημένος σὲ πάθη καὶ ὑλικὰ πράγματα ὁρμᾶ σ' ἐκεῖνα ποὺ δὲν πρέπει. Καὶ ἐκεῖνος ποὺ δὲν δέχεται εὐχαρίστως τὶς συμφορὲς ποὺ τὸν στεροῦν ἀπὸ τὴν ἱκανοποίηση παθῶν καὶ ἀπὸ πράγματα, αὐτὸς ἀποφεύγει ἐκεῖνα ποὺ δὲν πρέπει.

12. Οὔτε ἡ θεία χάρη ἐνεργεῖ φωτισμοὺς γνώσεως, ἂν δὲν ὑπάρχει τὸ ὄργανο ποὺ ἔχει τὴ φυσικὴ δύναμη νὰ δεχτεῖ τὸ φωτισμό, οὔτε πάλι τὸ δεκτικὸ αὐτὸ ὄργανο ἐνεργεῖ τὸ φωτισμὸ τῆς γνώσεως χωρὶς τὴ χάρη ποὺ τὸν χορηγεῖ.

13. Ἡ χάρη τοῦ Παναγίου Πνεύματος δὲν ἐνεργεῖ σοφία[137] στοὺς ἁγίους, χωρὶς τὸ νοῦ ποὺ δέχεται τὴ σοφία· οὔτε γνώση, χωρὶς τὴ δύναμη τοῦ λογικοῦ ποὺ δέχεται τὴ γνώση· οὔτε πίστη, χωρὶς τὴν πληροφορία τοῦ νοῦ καὶ τοῦ λογικοῦ περὶ τῶν μελλόντων, ποὺ ἦταν ὡς τότε ἄδηλα σὲ ὅλους· οὔτε χαρίσματα ἰαμάτων, χωρὶς τὴ φυσικὴ φιλανθρωπία· οὔτε κανένα ἄλλο ἀπὸ τὰ λοιπὰ χαρίσματα, χωρὶς τὴ δεκτικὴ ἱκανότητα καὶ δύναμη τοῦ καθενός. Οὔτε πάλι ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ νὰ ἀποκτήσει ἀπὸ φυσική του δύναμη ἕνα ἀπὸ τὰ χαρίσματα ποὺ ἀριθμήσαμε, χωρὶς τὴ θεία δύναμη ποὺ τὰ χορηγεῖ. Τὸ φανερώνουν αὐτὸ ὅλοι οἱ Ἅγιοι, οἱ ὁποῖοι ὕστερα ἀπὸ τὶς ἀποκαλύψεις τῶν θείων ζητοῦν τοὺς λόγους ὅσων τοὺς ἀποκαλύφθηκαν.

14. Ἐκεῖνος ποὺ ζητεῖ ἀπὸ τὸ Θεὸ χωρὶς πάθος, λαμβάνει τὴ χάρη νὰ μπορεῖ νὰ ἐργάζεται τὶς ἀρετές. Ἐκεῖνος ποὺ ἀναζητεῖ χωρὶς πάθος, βρίσκει κατὰ τὴ φυσικὴ θεωρία τὴν ἀλήθεια ποὺ ὑπάρχει στὰ ὄντα. Κι ἐκεῖνος ποὺ

136. Ψαλμ. 43, 23. 137. Α' Κορ. 12, 8-9.

χτυπᾶ[138] χωρὶς πάθος τὴν πόρτα τῆς γνώσεως, θὰ φτάσει ἀνεμπόδιστα στὴν ἀπόκρυφη χάρη τῆς μυστικῆς θεολογίας.

15. Ἐκεῖνος ποὺ ζητεῖ χωρὶς πάθος τὰ θεῖα, θὰ λάβει ἐξάπαντος ἐκεῖνο ποὺ ζητεῖ. Ἐκεῖνος ποὺ ζητεῖ μὲ κάποιο πάθος, δὲν θὰ ἐπιτύχει ἐκεῖνο ποὺ ζητεῖ. Γιατὶ λέει: «Ζητεῖτε καὶ δὲν λαμβάνετε, γιατὶ ζητεῖτε μὲ κακὸ σκοπό»[139].

16. Τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιο μέσα μας ζητεῖ καὶ ἐρευνᾶ τὴ γνώση τῶν ὄντων. Δὲν ζητεῖ ὅμως γιὰ τὸν ἑαυτό Του —γιατὶ εἶναι Θεὸς καὶ πολὺ πέρα ἀπὸ κάθε γνώση—, [ἀλλὰ γιὰ μᾶς ποὺ ἔχομε ἀνάγκη τὴ γνώση]. Ὅπως ἀκριβῶς καὶ ὁ Λόγος γίνεται σάρκα ὄχι γιὰ τὸν ἑαυτό Του ἀλλὰ γιὰ μᾶς, ὁλοκληρώνοντας τὸ μυστήριο τῆς Σαρκώσεως. Γιατὶ ὅπως χωρὶς σάρκα μὲ νοερὴ ψυχή, ὁ Λόγος δὲν ἐνεργοῦσε μὲ θεϊκὸ τρόπο ὅσα κατὰ φύση ἀνήκουν στὴ σάρκα, ἔτσι οὔτε καὶ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα ἐνεργεῖ στοὺς ἁγίους τὶς γνώσεις τῶν μυστηρίων, ὅταν αὐτοὶ δὲν ἔχουν τὴ δύναμη ποὺ ἀπὸ τὴ φύση της ζητεῖ καὶ ἐρευνᾶ τὴ γνώση.

17. Ὅπως εἶναι ἀδύνατο χωρὶς τὸ φῶς τοῦ ἡλίου νὰ βλέπει κανεὶς τὰ αἰσθητά, ἔτσι καὶ χωρὶς πνευματικὸ φῶς, νοῦς ἀνθρώπου δὲν μπορεῖ νὰ δεχτεῖ πνευματικὴ θεωρία. Τὸ σωματικὸ φῶς φωτίζει ἐκ φύσεως τὴν αἴσθηση νὰ βλέπει τὰ αἰσθητά, ἐνῶ τὸ πνευματικὸ καταφωτίζει τὸ νοῦ στὴ θεωρία γιὰ νὰ κατανοεῖ τὰ πάνω ἀπὸ τὴν αἴσθηση.

18. Τὶς δυνάμεις γιὰ ἀναζήτηση καὶ ἐξερεύνηση τῶν θείων, ἡ ἀνθρώπινη φύση τὶς ἔχει μέσα στὴν οὐσία της ὡς καταβολὲς ἀπὸ τὸ Δημιουργὸ ἀπὸ αὐτὴ τὴν εἴσοδό της στὸ εἶναι, ἐνῶ τὶς ἀποκαλύψεις τῶν θείων τὶς προξενεῖ κατὰ χάρη ἡ δύναμη τοῦ Παναγίου Πνεύματος μὲ τὴν ἐπιφοίτησή της. Ὅμως στὴν ἀρχὴ ὁ διάβολος, μέσω τῆς ἁμαρτίας, προσήλωσε τὶς δυνάμεις αὐτὲς στὴ φύση τῶν ὁρατῶν, καὶ δὲν ἦταν κανεὶς ποὺ νὰ ἐννοεῖ ἢ νὰ ἀναζητεῖ τὸ Θεό[140], καθὼς ὅλοι ὅσοι μετεῖχαν στὴν ἀνθρώπινη φύση εἶχαν τὴ νοερὴ καὶ λογικὴ δύναμή τους περιορισμένη στὴν ἐπιφάνεια τῶν αἰσθητῶν καὶ δὲν εἶχαν καμιὰ ἔννοια γιὰ ὅσα εἶναι πάνω ἀπὸ τὴν αἴσθηση. Εὔλογα λοιπὸν ἡ χάρη τοῦ Παναγίου Πνεύματος ἐκείνους ποὺ βρέθηκαν μέσα σ' αὐτὴ τὴν ἀπάτη χωρὶς ἐνδιάθετη πρόθεση, ἀφοῦ τοὺς ἀποσύνδεσε ἀπὸ τὰ ὑλικά, ἀποκατάστησε τὴ δύναμη ποὺ εἶχε προσηλωθεῖ σ' αὐτά. Καὶ ἀφοῦ ξαναπῆραν καθαρὴ αὐτὴ τὴ δύναμη ἀπὸ τὴ χάρη, ζήτησαν πρῶτα καὶ ἐρεύνησαν γιὰ τὰ θεῖα, καὶ τότε ἐκζήτησαν καὶ ἐξερεύνησαν μέσω τῆς ἴδιας χάρης τοῦ Πνεύματος.

19. Εἶναι φανερὸ ὅτι τὸ τέλος τῆς πίστεως εἶναι ἡ σωτηρία τῶν ψυχῶν[141]. Τέλος τῆς πίστεως εἶναι ἡ ἀληθινὴ ἀποκάλυψη ἐκείνου ποὺ πιστέψαμε. Ἀληθινὴ ἀποκάλυψη ὅποιου πιστέψαμε εἶναι ἡ ἀνέκφραστη περιχώρηση τοῦ ἀντικειμένου τῆς πίστεως ἀνάλογα μὲ τὴν πίστη καθενός. Ἡ περι-

138. Ματθ. 7, 7-8. 139. Ἰακ. 4, 3. 140. Ψαλμ. 52, 3. 141. Α' Πέτρ. 1, 9.

χώρηση αὐτὴ εἶναι ἡ τελικὴ ἐπάνοδος ὅσων πίστεψαν, στὴν ἀρχή τους. Ἡ τελικὴ ἐπάνοδος στὴν ἀρχή τους ὅσων πίστεψαν, ὅσων δηλαδὴ κινοῦνται πρὸς τὸ Θεό, εἶναι ἡ ἐκπλήρωση τῆς ἐπιθυμίας τους. Ἐκπλήρωση τῆς ἐπιθυμίας εἶναι ἡ ἀεικίνητη στάση ὅσων ἐπιθυμοῦν γύρω ἀπὸ τὸ ἐπιθυμητό. Ἀεικίνητη στάση ὅσων ἐπιθυμοῦν γύρω ἀπὸ τὸ ἐπιθυμητό, εἶναι ἡ παντοτινὴ καὶ ἀκατάπαυστη ἀπόλαυση τοῦ ἐπιθυμητοῦ. Ἀπόλαυση παντοτινὴ καὶ ἀκατάπαυστη τοῦ ἐπιθυμητοῦ εἶναι ἡ μέθεξη τῶν θείων, τῶν πάνω ἀπὸ τὴ φύση. Μέθεξη τῶν πάνω ἀπὸ τὴ φύση θείων εἶναι ἡ ὁμοίωση αὐτῶν ποὺ μετέχουν μὲ τὸ μετεχόμενο. Ἡ ὁμοίωση ὅσων μετέχουν πρὸς τὸ μετεχόμενο εἶναι ἡ ἐνεργητικὴ ταυτότητα αὐτῶν ποὺ μετέχουν πρὸς αὐτὸ τὸ μετεχόμενο μέσω τῆς ὁμοιότητας. Ἡ ἐνδεχόμενη ἐνεργητικὴ ταυτότητα μέσω τῆς ὁμοιότητας αὐτῶν ποὺ μετέχουν, εἶναι ἡ θέωση αὐτῶν ποὺ ἀξιώνονται τῆς θεώσεως μέσω τῆς ὁμοιότητας πρὸς τὸ μετεχόμενο. Ἡ θέωση εἶναι συνοπτικὰ ἡ περίληψη καὶ ἡ περάτωση ὅλων τῶν χρόνων καὶ τῶν αἰώνων καὶ ὅλων ὅσα εἶναι μέσα στὸ χρόνο καὶ στὸν αἰώνα. Περίληψη καὶ πέρας τῶν χρόνων καὶ τῶν αἰώνων καὶ ὅλων ὅσα ὑπάρχουν σ' αὐτούς, εἶναι ἡ ἑνότητα, σ' αὐτοὺς ποὺ σώζονται, τῆς καθαρῆς καὶ καθαυτὸ ἀρχῆς μὲ τὸ καθαρὸ καὶ καθαυτὸ τέλος. Ἀδιάκοπη ἑνότητα τῆς καθαρῆς ἀρχῆς καὶ τοῦ τέλους σ' αὐτοὺς ποὺ σώζονται, εἶναι ἡ καλύτερη ὑπέρβαση ὅσων εἶναι σύμφωνα μὲ τὴ φύση καὶ ποὺ ἡ ὕπαρξή τους μετριέται μὲ ἀρχὴ καὶ τέλος. Ὑπέρβαση ὅσων εἶναι κατὰ φύση καὶ περιορίζονται μὲ ἀρχὴ καὶ τέλος, εἶναι ἡ ἄμεση καὶ ἄπειρη καὶ ἐπ' ἄπειρον συνεχιζόμενη σ' ἐκείνους ποὺ ἀξιώθηκαν τὴν καλύτερη ὑπέρβαση τῶν κατὰ φύση, παντοδύναμη καὶ ὑπερδύναμη ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ. Ἄμεση καὶ ἄπειρη καὶ ἐπ' ἄπειρον συνεχιζόμενη παντοδύναμη καὶ ὑπερδύναμη ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ εἶναι ἡ ἀνέκφραστη καὶ πάνω ἀπὸ ἀνέκφραστη ἡδονὴ καὶ χαρὰ ἐκείνων ποὺ δέχονται τὴ θεία ἐνέργεια κατὰ τὴν ἀνέκφραστη καὶ πάνω ἀπὸ κάθε νόηση ἕνωση μὲ τὸ Θεό. Γι' αὐτὴ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ βρεῖ κανεὶς μέσα στὴ φύση τῶν ὄντων οὔτε λόγο, οὔτε τρόπο νὰ τὴ νοήσει καὶ νὰ τὴν ἐκφράσει.

20. Ἡ φύση δὲν ἔχει οὔτε τοὺς λόγους ὅσων εἶναι ὑπὲρ τὴ φύση, οὔτε τοὺς νόμους τῶν παρὰ τὴ φύση. Ὑπὲρ τὴ φύση ἐννοῶ τὴ θεία καὶ ἀσύλληπτη ἡδονή, τὴν ὁποία ἐκ φύσεως δίνει ὁ Θεός, ὅταν ἑνώνεται κατὰ χάρη μὲ τοὺς ἀξίους. Παρὰ τὴ φύση ἐννοῶ τὴν ἀπερίγραπτη ὀδύνη, ποὺ προκαλεῖται ἀπὸ τὴ στέρηση τῆς ἡδονῆς αὐτῆς, τὴν ὁποία ἐκ φύσεως συνηθίζει νὰ δίνει ὁ Θεός, ὅταν ἑνώνεται παρὰ τὴ χάρη μὲ τοὺς ἀναξίους. Γιατὶ ὁ Θεός, σύμφωνα μὲ τὴν ποιότητα τῆς διαθέσεως καθενός, καθὼς ἑνώνεται μὲ ὅλους ὅπως γνωρίζει Αὐτός, δίνει στὸν καθένα τὴν αἴσθηση ἀνάλογα μὲ τὸ πῶς ὁ καθένας ἔχει διαμορφωθεῖ ἀπὸ τὸν ἑαυτό του γιὰ νὰ ὑποδεχτεῖ Ἐκεῖνον ποὺ ὁπωσδήποτε θὰ ἑνωθεῖ μὲ ὅλους κατὰ τὸ τέλος τῶν αἰώνων.

21. Ἐκείνους ποὺ ζητοῦν μὲ ἐπιμέλεια τοὺς πνευματικοὺς λόγους καὶ τρόπους τῆς σωτηρίας, τοὺς ὁδηγεῖ στὴν κατανόησή τους τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, μὴν ἀφήνοντας ἀκίνητη καὶ ἀνενεργὸ τὴ δύναμη ποὺ ἔχουν ἐκ φύσεως νὰ ζητοῦν ἐπιμελῶς τὰ θεῖα.

22. Πρῶτα ζητεῖ κανεὶς νὰ νεκρώσει τὴν ἁμαρτία πρὸς τὴν προαίρεσή του, καὶ τὴν προαίρεση πρὸς τὴν ἁμαρτία, καὶ ἔπειτα ἐρευνᾶ πῶς πρέπει καὶ μὲ ποιὸ τρόπο νὰ νεκρώσει τὴν μιὰ πρὸς τὴν ἄλλη. Καὶ πάλι, ὕστερα ἀπὸ τὴν τέλεια ἀλληλονέκρωση τῆς ἁμαρτίας καὶ τῆς προαιρέσεως, ζητεῖ τὴ ζωὴ τῆς προαιρέσεως σύμφωνα μὲ τὴν ἀρετή, καὶ τὴ ζωὴ τῆς ἀρετῆς σύμφωνα μὲ τὴν προαίρεση. Κι ἔπειτα ἐρευνᾶ πῶς πρέπει καὶ μὲ ποιὸ τρόπο νὰ δημιουργήσει τὴ μεταξύ τους ζωή. Μποροῦμε λοιπὸν νὰ πάρομε σὰν ὁρισμό, ὅτι ἡ ζήτηση εἶναι ἐπιθυμία κάποιου ἐπιθυμητοῦ, ἐνῶ ἡ ἔρευνα εἶναι τρόπος ποὺ συντελεῖ στὴν ἐπιτυχία τῆς ἐπιθυμίας πρὸς τὸ ἐπιθυμητό.

23. Πρέπει ἀληθινά, ἐκεῖνος ποὺ θέλει νὰ σωθεῖ, νὰ νεκρώσει ὄχι μόνον τὴν ἁμαρτία πρὸς τὴν προαίρεση, ἀλλὰ καὶ τὴν ἴδια τὴν προαίρεση πρὸς τὴν ἁμαρτία. Καὶ ὄχι μόνο νὰ ἀναστήσει τὴν προαίρεση γιὰ τὴν ἀρετή, ἀλλὰ καὶ τὴν ἴδια τὴν ἀρετὴ γιὰ τὴν προαίρεση, σὲ τρόπο ὥστε ἡ προαίρεση, νεκρὴ καὶ χωρισμένη ὅλη ἀπ' ὅλη τὴ νεκρὴ ἁμαρτία, νὰ μὴν τὴν αἰσθάνεται, ἐνῶ ζωντανὴ ὅλη νὰ αἰσθάνεται ὅλη τὴ ζωντανὴ ἀρετὴ σὲ μιὰ ἕνωση ἀδιάσπαστη. Γιατὶ ἐκεῖνος ποὺ νέκρωσε τὴν προαίρεσή του πρὸς τὴν ἁμαρτία, ἔχει ἐνταχθεῖ ὀργανικὰ στὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, συμμετέχοντας στὸ θάνατό Του[142]· καὶ ἐκεῖνος ποὺ ἀνέστησε τὴν προαίρεσή του γιὰ τὴν ἀρετή, συμμετέχει καὶ στὴν ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ.

24. Ἡ ἁμαρτία καὶ ἡ προαίρεση, ὅταν νεκρωθοῦν ἡ μία πρὸς τὴν ἄλλη, ἔχουν διπλὴ τὴν ἀναισθησία. Καὶ ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ προαίρεση, ὅταν ζοῦν ἡ μιὰ μὲ τὴν ἄλλη, ἔχουν διπλὴ τὴν αἴσθηση.

25. Ὁ Χριστός, ὁ ὁποῖος κατὰ τὴ φύση εἶναι Θεὸς καὶ ἄνθρωπος, κληρονομεῖται ὑπὲρ φύση ἀπὸ ἐμᾶς ὡς Θεὸς μέσω τῆς χάρης μὲ τὴν ἀνέκφραστη μέθεξη, καὶ γιὰ χάρη μας, κάνοντάς μας οἰκείους Του μὲ τὸ νὰ πάρει ὡς ἄνθρωπος τὴ δική μας μορφή, κληρονομεῖ μαζί μ' ἐμᾶς τὸν ἑαυτό Του μὲ μιὰ ἀκατανόητη συγκατάβαση. Αὐτὸν προθεωρώντας μυστικὰ οἱ Ἅγιοι μὲ τὸ Πνεῦμα, διδάχθηκαν ὅτι τὰ παθήματα τοῦ παρόντος, ποὺ συνδέονται μὲ τὴν ἀρετὴ καὶ ἀναφέρονται στὸ Χριστό, πρέπει νὰ προηγηθοῦν ἀπὸ τὴ δόξα ποὺ θὰ φανερωθεῖ στὸ μέλλον ἀπὸ τὸν Χριστό.

26. Ὁ νοῦς, καθὼς κινεῖται μὲ μόνη τὴν ἐπιθυμία πρὸς τὴν αἰτία τῶν ὄντων χωρὶς νὰ γνωρίζει, ζητεῖ μόνο. Τὸ λογικὸ ὅμως, παρατηρώντας μὲ διάφορους τρόπους, ἐρευνᾶ τοὺς ἀληθινοὺς λόγους τῶν ὄντων.

27. Ζήτηση εἶναι ἡ πρώτη καὶ ἁπλὴ κίνηση τοῦ νοῦ μὲ ἐπιθυμία πρὸς τὴν αἰτία του. Ἔρευνα εἶναι ἡ πρώτη καὶ ἁπλὴ διάκριση τοῦ λογικοῦ σχετικὰ μὲ τὴν αἰτία του μὲ βάση κάποια ἔννοια. Ἐκζήτηση πάλι εἶναι ἡ μὲ κά-

142. Ρωμ. 6, 5.

ποια φλογερὴ ἐπιθυμία κίνηση τοῦ νοῦ πρὸς τὴν αἰτία του σύμφωνα μὲ τὴν πνευματικὴ γνώση. Καὶ ἐξερεύνηση εἶναι ἡ διάκριση ποὺ κάνει τὸ λογικὸ σχετικὰ μὲ τὴν αἰτία του, κατὰ τὴν ἐργασία τῶν ἀρετῶν, ποὺ γίνεται μὲ κάποια συνετὴ καὶ σοφὴ ἔννοια.

28. Οἱ ἅγιοι καὶ θεῖοι Προφῆτες, ἀφοῦ ἐκζήτησαν καὶ ἐξερεύνησαν γιὰ τὴ σωτηρία τῶν ψυχῶν, εἶχαν διάπυρη καὶ φλογερὴ τὴν ἐπιθυμητικὴ κίνηση τοῦ νοῦ πρὸς τὸ Θεὸ μ' ἐπιστήμη καὶ γνώση, καὶ συνετὴ καὶ σοφὴ τὴ διάκριση τοῦ λογικοῦ κατὰ τὴν ἐργασία τῶν θείων. Καὶ ὅποιοι τοὺς μιμοῦνται, μὲ γνώση καὶ ἐπιστήμη ἐκζητοῦν τὴ σωτηρία τῶν ψυχῶν, καὶ ἐξερευνώντας μὲ φρόνηση καὶ σοφία, ἀσκοῦν τὴν διάκριση στὰ θεῖα ἔργα.

29. Ἡ γνώση τῶν θείων εἶναι δύο εἰδῶν. Ἡ μία εἶναι σχετική, γιατὶ βρίσκεται μόνο στὸ λόγο καὶ στὰ νοήματα καὶ δὲν ἔχει τὴν ἐνεργὸ αἴσθηση ἐκείνου ποὺ γνωρίσαμε μὲ τὴν πείρα· μὲ τὴν γνώση αὐτὴ ἐξυπηρετούμαστε κατὰ τὴν παροῦσα ζωή. Ἡ ἄλλη εἶναι ἡ κυρίως καὶ ἀληθινὴ γνώση, ἡ ὁποία παρέχει ἐνεργητικὰ κατὰ χάρη μὲ μέθεξη ὅλη τὴν αἴσθηση ἐκείνου ποὺ γνωρίσαμε, μόνο μὲ τὴν πείρα, χωρὶς λόγια καὶ νοήματα· μὲ αὐτή, κατὰ τὴ μέλλουσα ζωή, δεχόμαστε τὴν ὑπὲρ φύση θέωση νὰ ἐνεργεῖται σ' ἐμᾶς ἀκατάπαυστα. Ἡ σχετικὴ γνώση, ἐπειδὴ βρίσκεται στὸ λόγο καὶ στὰ νοήματα, λένε πὼς κινεῖ τὴν ἐπιθυμία πρὸς τὴν ἐνεργητικὴ γνώση μὲ τὴ μέθεξη· ἐνῶ ἡ ἐνεργητικὴ γνώση, ποὺ μὲ τὴ μέθεξη καὶ τὴν πείρα παρέχει τὴν ἐπιθυμία ἐκείνου ποὺ γνωρίσαμε, λένε πὼς ἀφαιρεῖ τὴ γνώση ποὺ μένει στὸ λόγο καὶ στὰ νοήματα.

30. Δύο εἰδῶν εἶναι ἡ γνώση. Ἡ μία βρίσκεται στὸ λόγο καὶ στὰ θεῖα νοήματα καὶ δὲν ἔχει παροῦσα κατ' εἶδος τὴν αἴσθηση ὅσων νοήθηκαν. Ἡ ἄλλη εἶναι ἐνεργητικὴ καὶ χωρὶς λόγο καὶ νοήματα, ἔχει μόνο τὴν κατ' εἶδος ἀπόλαυση τῶν ἀληθινῶν. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὁ λόγος φυσικῶς μὲ τὴ γνώση ὑποδηλώνει τὸ γνωστικὸ μέρος τῆς ψυχῆς, κινεῖ τὴν ἐπιθυμία ἐκείνων ποὺ κινοῦνται μὲ τὴ δύναμή του πρὸς τὴν ἀπόλαυση ἐκείνου ποὺ ὑποδηλώθηκε.

31. Εἶναι ἀδύνατο, λένε οἱ σοφοί, νὰ συνυπάρχει μαζὶ μὲ τὴν πείρα τοῦ Θεοῦ καὶ ὁ περὶ Θεοῦ λόγος, ἢ μὲ τὴν αἴσθηση τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ νόησή Του. Λόγο περὶ Θεοῦ ἐννοῶ τὴν ἀναλογία τῆς γνωστικῆς θεωρίας γι' Αὐτόν, ἡ ὁποία προκύπτει ἀπὸ τὰ ὄντα. Αἴσθηση, τὴν πείρα τῶν ὑπὲρ φύση ἀγαθῶν μὲ τὴ μέθεξη. Νόηση, τὴν ἁπλὴ καὶ ἑνιαία γνώση Του ποὺ ἔχομε ἀπὸ τὰ ὄντα. Ἴσως αὐτὸ φαίνεται καὶ σ' ὅλα τ' ἄλλα πράγματα, ἀφοῦ βέβαια ἡ πείρα ἑνὸς πράγματος καταπαύει τὸν περὶ αὐτοῦ λόγο, καὶ ἡ αἴσθηση ἑνὸς πράγματος ὁδηγεῖ σὲ ἀχρησία τὴ νόηση γύρω ἀπ' αὐτό. Πείρα ἐννοῶ τὴν ἴδια τὴν κατ' ἐνέργειαν γνώση ποὺ ἔρχεται ὕστερα ἀπὸ κάθε λόγο, ἐνῶ αἴσθηση τὴ μέθεξη ἐκείνου ποὺ γνωρίσαμε, ποὺ ἐμφανίζεται ὕστερα ἀπὸ κάθε νόηση. Καὶ αὐτὸ ἴσως διδάσκει μυστικὰ ὁ μέγας Ἀπόστολος, ὅταν λέει:

«Εἴτε προφητεῖες εἶναι, θὰ καταργηθοῦν· εἴτε γλῶσσες, θὰ σταματήσουν· εἴτε γνώση, θὰ καταργηθεῖ»[143]· μιλᾶ δηλαδὴ γιὰ τὴ γνώση ποὺ βρίσκεται στὸ λόγο καὶ στὰ νοήματα.

32. Ἔπρεπε πράγματι ὁ κατὰ φύση Δημιουργὸς τῆς οὐσίας τῶν ὄντων, νὰ γίνει καὶ ὁ Αὐτουργὸς τῆς κατὰ χάρη θεώσεως τῶν δημιουργημάτων, γιὰ νὰ φανεῖ ὅτι ὁ δοτήρας τῆς ὑπάρξεως εἶναι καὶ δωρητὴς τῆς παντοτινῆς εὐδαιμονίας. Ἀφοῦ λοιπὸν κανένα ἀπὸ τὰ ὄντα δὲν γνωρίζει τίποτε ἄλλο γιὰ τὸν ἑαυτό του, τί εἶναι κατὰ τὴν οὐσία, εὐλόγως κανένα ἀπὸ τὰ ὄντα δὲν προγνωρίζει κατὰ φύση κάτι ἀπ' ὅσα θὰ γίνουν, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ Θεὸ ποὺ εἶναι πάνω ἀπὸ τὰ ὄντα. Ὁ Θεὸς καὶ τὸν ἑαυτό Του γνωρίζει, τί εἶναι στὴν οὐσία Του, καὶ τὴν ὕπαρξη ὅλων τῶν δημιουργημάτων Του γνώριζε πρὶν ἀκόμη τὰ δημιουργήσει, καὶ μέλλει νὰ δίνει κατὰ χάρη ἄφθονα στὰ ὄντα τὴ γνώση, καὶ τὴ δική τους καὶ τῶν ἄλλων, τοῦ τί εἶναι κατὰ τὴν οὐσία τους, καὶ νὰ φανερώσει σ' αὐτὰ τοὺς λόγους τῆς δημιουργίας τους ποὺ προϋπῆρχαν σ' Αὐτὸν ἑνιαίως.

33. Ὁ Θεὸς Λόγος, ὁ ὁποῖος δημιούργησε τὴν ἀνθρώπινη φύση, δὲν ἔθεσε μέσα της οὔτε ἡδονή, οὔτε ὀδύνη τῆς αἰσθήσεως, ἀλλὰ κάποια νοερὴ δύναμη πρὸς ἡδονή, μὲ τὴν ὁποία θὰ μποροῦσε νὰ Τὸν ἀπολαύσει μὲ τρόπο ἀνέκφραστο. Αὐτὴ τὴ δύναμη, δηλαδὴ τὴ φυσικὴ ἐπιθυμία τοῦ νοῦ πρὸς τὸ Θεό, μόλις ἔγινε ὁ πρῶτος ἄνθρωπος, τὴν ἔδωσε στὴν αἴσθηση καὶ ἀπόκτησε, κατ' αὐτὴ τὴν πρώτη κίνηση, τὴν ἡδονὴ ποὺ ἐνεργεῖ πάνω του παρὰ φύση μέσω τῆς αἰσθήσεως. Τότε ὁ Θεός, φροντίζοντας γιὰ τὴ σωτηρία μας, μὲ τὴν πρόνοιά Του τοποθέτησε δίπλα της τὴν ὀδύνη σὰν τιμωρητικὴ δύναμη, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία ρίζωσε μὲ σοφία μέσα στὴ φύση τοῦ σώματος ὁ νόμος τοῦ θανάτου, γιὰ νὰ περιορίζει τὴν ἐπιθυμία τῆς παραφροσύνης τοῦ νοῦ ἀπὸ τὸ νὰ κινεῖται παρὰ φύση πρὸς τὰ αἰσθητὰ πράγματα.

34. Ἡ ἡδονὴ καὶ ἡ ὀδύνη δὲν δημιουργήθηκαν μαζὶ μὲ τὴ φύση τῆς σάρκας, ἀλλὰ ἡ παράβαση τῆς θείας ἐντολῆς ἐπινόησε τὴν ἡδονὴ γιὰ νὰ διαφθείρει τὴν προαίρεση, ἐνῶ ἐπέβαλε τὴν ὀδύνη σὰν καταδίκη πρὸς διάλυση τῆς ἀνθρώπινης φύσεως, ἔτσι ὥστε ἡ μὲν ἡδονὴ νὰ προκαλέσει ἑκούσιο θάνατο τῆς ψυχῆς τὴν ἁμαρτία, ἡ δὲ ὀδύνη μὲ τὴ διάλυση νὰ προξενήσει τὴν ἀποσύνθεση τῆς σάρκας. Σύμφωνα μὲ τὴν πρόνοιά Του ὁ Θεός, γιὰ τιμωρία τῆς κατὰ προαίρεση ἡδονῆς, ἔδωσε στὴν ἀνθρώπινη φύση τὴν —παρὰ τὴν προαίρεσή της— ὀδύνη καὶ τὸν θάνατο ποὺ τὴν ἀκολουθεῖ.

35. Ἐξαιτίας τῆς παράλογης ἡδονῆς ποὺ ἐπῆλθε στὴν ἀνθρώπινη φύση, ἦρθε ἔπειτα ἡ κατὰ λόγον ὀδύνη μὲ πολλὰ παθήματα, στὰ ὁποῖα καὶ ἀπὸ τὰ ὁποῖα ὑπάρχει ὁ θάνατος γιὰ νὰ ἀφαιρέσει τὴν παρὰ φύση ἡδονή. Ὄχι ὅμως νὰ προκαλέσει καὶ τὴν τέλεια ἐξόντωσή της, κατὰ τὴν ὁποία συνηθίζει νὰ φανερώνεται ἡ νοερὴ χάρη τῆς θείας ἡδονῆς.

143. Α' Κορ. 13, 8.

36. Ἡ ἐπινόηση τῶν ἑκούσιων πόνων καὶ ἡ ἐπιφορὰ τῶν ἀκούσιων, ἀφαιροῦν τὴν ἡδονὴ καὶ καταργοῦν τὴν ἐνεργητικὴ κίνησή της. Δὲν ἐξαφανίζουν ὅμως τὴ δύναμη ποὺ βρίσκεται σὰν νόμος μέσα στὴν ἀνθρώπινη φύση καὶ ποὺ δημιουργεῖ τὴν ἡδονή. Γιατὶ ὁ ἐνάρετος βίος προκαλεῖ ἀπάθεια τῆς προαιρέσεως, ὄχι ὅμως καὶ τῆς φύσεως. Μὲ τὴν ἀπάθεια τῆς προαιρέσεως ἔρχεται στὸ νοῦ ἡ χάρη τῆς θείας ἡδονῆς.

37. Κάθε πόνος, ἐπειδὴ ἔχει κατ' ἐνέργεια ὡς αἰτία τῆς δημιουργίας του τὴν ἡδονὴ ποὺ προηγεῖται, εἶναι φανερὸ ὅτι ἀποτελεῖ χρέος, τὸ ὁποῖο σύμφωνα μὲ τὴν αἰτία του πληρώνεται φυσικῶς ἀπ' ὅλους ὅσοι μετέχουν στὴν ἀνθρώπινη φύση. Γιατὶ στὴν ἡδονή, ποὺ εἶναι παρὰ φύση, ὁπωσδήποτε ἀκολουθεῖ φυσικὸς ὁ πόνος σὲ ὅλα, στῶν ὁποίων τὴ γένεση προηγήθηκε ὁ νόμος τῆς ἡδονῆς χωρὶς αἰτία. Καὶ χωρὶς αἰτία ἐννοῶ τὴν ἡδονὴ ποὺ προῆλθε ἀπὸ τὴν παράβαση τῶν πρωτοπλάστων, γιατὶ δὲν διαδέχθηκε κάποιον πόνο ποὺ εἶχε προηγηθεῖ.

38. Ἦταν τελείως ἀδύνατο ἡ ἀνθρώπινη φύση ποὺ ἔπεσε στὴν κατὰ προαίρεση ἡδονὴ καὶ στὴν ἀθέλητη θλίψη, νὰ ἐπιστρέψει πάλι στὴν ἀρχικὴ ζωή, ἂν δὲ γινόταν ἄνθρωπος ὁ Δημιουργὸς καὶ δὲν δεχόταν μὲ τὴν προαίρεσή Του τὴν ὀδύνη ποὺ εἶχε ἐπινοηθεῖ πρὸς τιμωρία τῆς κατὰ προαίρεση ἡδονῆς τῆς ἀνθρώπινης φύσεως, ὀδύνη στὴν ὁποία δὲν εἶχε προηγηθεῖ ἡ γένεσή της ἀπὸ ἡδονή. Καὶ καταδέχθηκε γέννηση ποὺ δὲν εἶχε τὴν ἀρχή της στὴν ἡδονή, γιὰ νὰ ἐλευθερώσει τὴν ἀνθρώπινη φύση ἀπὸ τὴ γέννηση ποὺ προῆλθε ἀπὸ καταδίκη.

39. Μετὰ τὴν παράβαση ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἶχαν τὴν ἡδονὴ νὰ προηγεῖται φυσικῶς ἀπὸ τὴ γέννησή τους, καὶ ἀπολύτως κανεὶς δὲν ὑπῆρχε φυσικῶς ἐλεύθερος ἀπὸ τὴν ἐμπαθὴ μὲ ἡδονὴ γέννηση· ὅλοι, σὰν νὰ κατέβαλλαν φυσικὸ χρέος, ὑπέφεραν τοὺς πόνους καὶ τὸ θάνατο ἐξαιτίας της. Καὶ ἦταν τελείως ἀδύνατο νὰ βρεθεῖ τρόπος ἀπελευθερώσεως γι' αὐτοὺς ποὺ τυραννοῦνταν ἀπὸ τὴν ἄδικη ἡδονὴ καὶ κρατοῦνταν ἀπὸ τοὺς δίκαιους πόνους καὶ τὸν ἀκόλουθο δικαιότατο θάνατο. Ὁ ἄνθρωπος, καθὼς εἶχε τὴν ἀρχὴ τῆς ζωῆς του ἀπὸ τὴ φθορὰ μὲ τὴν ἡδονὴ καὶ τελείωνε τὴ ζωή του στὴ φθορὰ μὲ τὸ θάνατο, σπαραζόταν μὲ ἐλεεινὸ τρόπο πάσχοντας ἀπὸ τὴν ἀδικότατη ἡδονὴ καὶ τοὺς ἐξαιτίας της δικαιότατους πόνους. Γιὰ τὴν ἐξάλειψη λοιπὸν αὐτῶν, ὅπως ἐπίσης καὶ γιὰ τὴν ἐπανόρθωση τῆς ἀνθρώπινης φύσεως ποὺ ἔπαθε, ἔπρεπε νὰ ἐπινοηθεῖ πόνος καὶ θάνατος ἄδικος μαζὶ καὶ ἀναίτιος· ἀναίτιος, γιατὶ δὲν θὰ εἶχε καθόλου τὴν ἡδονὴ νὰ προηγεῖται καὶ νὰ τὸν δημιουργεῖ, καὶ ἄδικος, γιατὶ δὲν θὰ διαδεχόταν καμιὰ ἐμπαθὴ ζωή· ἔτσι ὥστε, ἀφοῦ βρεθεῖ, ἀνάμεσα σὲ ἄδικη ἡδονὴ καὶ σὲ δικαιότατο πόνο καὶ θάνατο, ἀδικότατος πόνος καὶ θάνατος, νὰ ἐξαλείψει ὁλότελα τὴν ἀδικότατη ἀρχὴ ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὴν ἡδονὴ καὶ τὸ ἐξαιτίας τῆς ἡδονῆς δικαιότατο τέλος τῆς ἀνθρώπινης φύσεως μὲ τὸ θάνατο, καὶ νὰ γίνει πάλι ἐλεύθερο τὸ γένος τῶν

ἀνθρώπων ἀπὸ ἡδονὴ καὶ ὀδύνη καὶ νὰ πάρει πάλι πίσω τὴν ἀρχικὴ εὐτυχία ἡ ἀνθρώπινη φύση, χωρὶς νὰ τὴ μολύνει κανένα ἀπὸ τὰ γνωρίσματα ὅσων βρίσκονται κάτω ἀπὸ γέννηση καὶ θάνατο. Γι' αὐτό, ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ, ποὺ εἶναι τέλειος Θεὸς κατὰ τὴ φύση, γίνεται τέλειος ἄνθρωπος μὲ ψυχὴ νοερὴ καὶ σῶμα κατὰ φύση ἐπιδεκτικὸ παθημάτων παρόμοια μ' ἐμᾶς, μόνο ποὺ δὲν εἶχε ἁμαρτία. Δὲν εἶχε διόλου τὴν ἡδονὴ ποὺ προῆλθε ἀπὸ τὴν παρακοὴ νὰ προηγεῖται τῆς γεννήσεώς Του μέσα στὸ χρόνο ἀπὸ γυναίκα. Τὴν ὀδύνη πάλι ποὺ προῆλθε ἀπὸ τὴν ἡδονὴ καὶ ἀποτελεῖ τὸ τέλος τῆς φύσεως, τὴν ἀναδέχθηκε θεληματικὰ ἀπὸ φιλανθρωπία, μὲ σκοπό, πάσχοντας ἀδίκως, ν' ἀφανίσει τὴν ἀπὸ ἄδικη ἡδονὴ ἀρχὴ τῆς γενέσεως ποὺ κυριαρχεῖ στὴν ἀνθρώπινη φύση —γιατὶ ὁ θάνατος τοῦ Κυρίου δὲν ἦταν σὰν χρέος ποὺ θὰ πληρωνόταν ἐξαιτίας της, ὅπως συμβαίνει μὲ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, ἀλλὰ μᾶλλον ἦταν ὅπλο ἐναντίον της—, ὅπως ἐπίσης καὶ νὰ ἐξαφανίσει τὸ δίκαιο μέσω τοῦ θανάτου τέλος τῆς φύσεως, γιατὶ δὲν εἶχε ὡς αἰτία τοῦ εἶναι Του τὴν παράνομη ἡδονή, λόγω τῆς ὁποίας εἰσῆλθε ὁ θάνατος καὶ ἀποτελεῖ τὴ δίκαιη τιμωρία της.

40. Ὁ Κύριος εἶναι κατὰ φύση σοφὸς καὶ δίκαιος καὶ δυνατός. Ἔπρεπε λοιπόν, πράγματι ἔπρεπε, ὡς σοφὸς νὰ μὴν ἀγνοήσει τὸν τρόπο τῆς θεραπείας τοῦ ἀνθρώπου· ὡς δίκαιος, νὰ μὴν κάνει τυραννικὴ τὴ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου ποὺ εἶχε καταληφθεῖ ἀπὸ τὴν ἁμαρτία μὲ τὴν προαίρεσή του· καὶ ὡς παντοδύναμος, νὰ μὴ φανεῖ ἀδύναμος νὰ ἐκπληρώσει τὴν θεραπεία.

41. Ἡ σοφία τοῦ Θεοῦ ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὸ ὅτι ἔγινε ἀληθινὰ ἄνθρωπος κατὰ φύση. Ἡ δικαιοσύνη Του, ἀπὸ τὸ ὅτι κατὰ τὴ γέννησή Του πῆρε φύση ἐπιδεκτικὴ παθημάτων, ὅπως καὶ ἐμεῖς. Ἡ δύναμή Του, ἀπὸ τὸ ὅτι μέσω παθῶν καὶ θανάτου δημιούργησε αἰώνια ζωὴ καὶ ἀμετάτρεπτη ἀπάθεια γιὰ τὴν ἀνθρώπινη φύση.

42. Ὁ Κύριος φανέρωσε τὴ σοφία μὲ τὸν τρόπο τῆς θεραπείας, μὲ τὸ νὰ γίνει ἄνθρωπος χωρὶς μετατροπὴ ἢ τὴν ὁποιαδήποτε ἀλλοίωση. Τὴν ἰσότητα τῆς δικαιοσύνης τὴν ἔδειξε μὲ τὸ μέγεθος τῆς συγκαταβάσεως, παίρνοντας ἐπάνω Του θεληματικὰ τὴν καταδίκη, στὴν ὁποία ὑπόκειται ἡ ἐπιδεκτικὴ παθημάτων ἀνθρώπινη φύση, καὶ κάνοντάς την ὅπλο γιὰ τὴν ἐξάλειψη τῆς ἁμαρτίας καὶ τοῦ θανάτου ποὺ προῆλθε ἀπ' αὐτήν, δηλαδὴ τῆς ἡδονῆς καὶ τῆς ὀδύνης ποὺ προῆλθε ἀπ' αὐτήν. Μέσα στὴν παθητότητα ὑπῆρχε ἡ δύναμη τῆς ἁμαρτίας καὶ τοῦ θανάτου καὶ ἡ τυραννία τῆς ἁμαρτίας μέσω τῆς ἡδονῆς καὶ ἡ ἐξουσία τοῦ θανάτου μέσω τῆς ὀδύνης. Γιατὶ εἶναι φανερὸ ὅτι στὴν παθητότητα τῆς φύσεως ὑπάρχει ἡ δύναμη τῆς ἡδονῆς καὶ τῆς ὀδύνης. Ὅταν δηλαδὴ ἐπιτείνεται ἡ φυσικὴ τιμωρία μὲ τὴν ὀδύνη, τότε φροντίζομε νὰ παρηγοροῦμε κάπως τὴ φύση μὲ τὴν ἡδονή. Γιατὶ θέλοντας νὰ ἀποφύγομε τὴν αἴσθηση τῆς ὀδύνης, καταφεύγομε στὴν ἡδονή, ἐπιχειρώντας νὰ παρηγορήσομε τὴ φύση ποὺ ἐνοχλεῖται ἀπὸ τὴν κάκωση τῆς ὀ-

δύνης. Φροντίζοντας ὅμως ν' ἀμβλύνομε μὲ τὴν ἡδονὴ τὰ κινήματα τῆς ὀδύνης, ἁπλῶς κάνομε τὸ χρέος μας μεγαλύτερο, μὴ μπορώντας νὰ ἔχομε τὴν ἡδονὴ ἐλεύθερη ἀπὸ ὀδύνη καὶ πόνους.

43. Ὁ Κύριος φανέρωσε τὴν ὑπερβολική Του δύναμη, ὅταν μὲ τὰ παθήματα τὰ ὁποῖα ὑπέφερε ἔκανε ἀμετάβλητη τὴν ἀνθρώπινη φύση. Ἀφοῦ δηλαδὴ μὲ τὸ πάθος ἔδωσε στὴν ἀνθρώπινη φύση τὴν ἀπάθεια καὶ μὲ τοὺς πόνους τὴν ἀνάπαυση καὶ μὲ τὸν θάνατό Του τὴν αἰώνια ζωή, ἀποκατάστησε ἀνακαινισμένες μὲ τὶς στερήσεις τῆς σάρκας Του τὶς ἕξεις τῆς ἀνθρώπινης φύσεως, καὶ μὲ τὴ σάρκωσή Του ἔδωσε στὴν ἀνθρώπινη φύση τὴν ὑπερφυσική χάρη, δηλαδὴ τὴ θέωση.

44. Ὁ Θεὸς ἔγινε ἀληθινὰ ἄνθρωπος καὶ ἔδωσε ἄλλη ἀρχὴ γιὰ δεύτερη γέννηση στὴν ἀνθρώπινη φύση, ἡ ὁποία καταλήγει μέσω τοῦ πόνου στὴν ἡδονὴ τῆς μέλλουσας ζωῆς. Ὁ προπάτορας Ἀδὰμ μὲ τὴν παράβαση τῆς θείας ἐντολῆς εἰσήγαγε γιὰ τὴν ἀνθρώπινη φύση ἄλλη, διαφορετικὴ ἀπὸ τὴν πρώτη, ἀρχὴ γεννήσεως, ἡ ὁποία προέρχεται ἀπὸ τὴν ἡδονὴ καὶ τελειώνει στὸ θάνατο μέσα ἀπὸ πόνο, καὶ τὴν ὁποία ἐπινόησε μὲ τὴ συμβουλὴ τοῦ φιδιοῦ. Ἡ ἡδονὴ αὐτὴ δὲν διαδέχθηκε προηγούμενο πόνο, ἀλλὰ μᾶλλον κατέληγε στὸν πόνο. Καὶ ἔτσι, ὅλοι ὅσοι προέρχονται ἀπὸ τὸν Ἀδὰμ κατὰ σάρκα, ἕνεκα τῆς ἀπὸ ἡδονὴ ἄδικης ἀρχῆς, δικαίως ὑπομένουν μαζί του τὸ τέλος τοῦ θανάτου μέσω τοῦ πόνου. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Κύριος, ἔγινε ἄνθρωπος καὶ δημιούργησε ἄλλην ἀρχὴ δεύτερης γεννήσεως ἀπὸ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα γιὰ τὴν ἀνθρώπινη φύση καὶ καταδέχθηκε τὸν ὀδυνηρὸ καὶ δικαιότατο θάνατο τοῦ Ἀδάμ, (ποὺ ἦταν βέβαια ἀδικότατος γιὰ τὸ Χριστό, γιατὶ Αὐτὸς δὲν εἶχε ὡς ἀρχὴ τῆς γεννήσεώς Του τὴν ἀδικότατη ἡδονὴ τοῦ προπάτορα κατὰ τὴν παρακοή). Καὶ ἔτσι ἐξαφάνισε καὶ τὰ δύο, καὶ τὴν ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος τῆς γεννήσεως ἀπὸ τὸν Ἀδάμ, γιατὶ αὐτὰ δὲν εἶχαν προέλθει ἀρχικὰ ἀπὸ τὸ Θεό. Καὶ ὅλους ἐκείνους ποὺ ξαναγεννιοῦνται πνευματικὰ ἀπὸ Αὐτόν, τοὺς ἐλευθέρωσε ἀπὸ τὴν ἐνοχὴ τῆς παρακοῆς τοῦ Ἀδάμ.

45. Ὁ Κύριος, ἀφοῦ ἀφαίρεσε τὴν ἡδονὴ ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὸ νόμο τῆς ἁμαρτίας, γιὰ νὰ ἀκυρώσει τὴν ἐπίδραση τῆς κατὰ σάρκα γεννήσεως σ' ἐκείνους ποὺ γεννιοῦνται στὴ ζωὴ ποὺ δίνει Αὐτὸς μὲ τὴ χάρη τοῦ Πνεύματος, ἐπιτρέπει, γιὰ τὴν κατάκριση τῆς ἁμαρτίας, νὰ δέχονται αὐτοὶ τὸ θάνατο ποὺ προηγουμένως ἀπέβλεπε στὴν καταδίκη τῆς φύσεως. Αὐτοὶ δὲν ἔχουν πιὰ τὴν ἡδονὴ τῆς γεννήσεως ποὺ προῆλθε ἀπὸ τὸν Ἀδάμ, ἀλλὰ μόνο τὴν ἐξαιτίας τοῦ Ἀδὰμ ὀδύνη, ἡ ὁποία ἐνεργεῖ σ' αὐτοὺς τὸ θάνατο, ὄχι σὰν χρέος λόγω τῆς ἁμαρτίας, ἀλλὰ κατὰ τῆς ἁμαρτίας, κατ' οἰκονομίαν λόγω τῆς καταστάσεως τῆς ἀνθρώπινης φύσεως· ἐπειδὴ ὅταν ὁ θάνατος δὲν ἔχει μητέρα τὴν ἡδονὴ —τῆς ὁποίας καὶ γίνεται τιμωρός—, γίνεται πατέρας βεβαίως τῆς αἰώνιας ζωῆς. Γιατὶ ὅπως ἡ ἡδονικὴ ζωὴ τοῦ Ἀδὰμ ἔγινε μητέρα θανάτου καὶ φθορᾶς, ἔτσι καὶ ὁ θάνατος τοῦ Κυρίου ὑπὲρ τοῦ Ἀδάμ, μὲ

τὸ νὰ εἶναι ἐλεύθερος ἀπὸ τὴν ἡδονὴ τοῦ Ἀδάμ, γεννᾶ τὴν αἰώνια ζωή.

46. Μετὰ τὴν παράβαση τοῦ Ἀδάμ, ἡ ἀνθρώπινη φύση ἔχει ἀρχὴ τῆς γενέσεώς της τὴν μὲ ἡδονὴ σύλληψη καὶ γέννηση μέσω σπορᾶς ἀπὸ πατέρα, καὶ τέλος της τὸ θάνατο μὲ ὀδύνη καὶ φθορά. Ὁ Κύριος ὅμως, ἐπειδὴ δὲν εἶχε τέτοια ἀρχὴ τῆς κατὰ σάρκα γεννήσεώς Του, δὲν ἦταν δυνατὸν οὔτε ἀπὸ τὸ τέλος, δηλαδὴ τὸ θάνατο, νὰ κυριευθεῖ.

47. Ἡ ἁμαρτία, δελεάζοντας στὴν ἀρχὴ τὸν Ἀδάμ, τὸν κατάφερε νὰ παραβεῖ τὴ θεία ἐντολή[144], ὁπότε ἀφοῦ ἔδωσε ὕπαρξη στὴν ἡδονὴ καὶ ἔβαλε τὸν ἑαυτό της σταθερὰ μὲ τὴν ἡδονὴ στὰ κατάβαθα τῆς ἀνθρώπινης φύσεως, καταδίκασε σὲ θάνατο ὅλη τὴ φύση, ὠθώντας μὲ τὸ θάνατο τοῦ ἀνθρώπου στὴν καταστροφὴ τὰ δημιουργήματα τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ ὁ σπορέας τῆς ἁμαρτίας καὶ πατέρας τῆς κακίας πονηρὸς διάβολος, ὁ ὁποῖος καὶ τὸν ἑαυτό του ἀπομάκρυνε λόγω ὑπερηφάνειας ἀπὸ τὴ θεία δόξα, καὶ ἀπὸ φθόνο ἐναντίον μας καὶ ἐναντίον τοῦ Θεοῦ ἔβγαλε τὸν Ἀδὰμ ἀπὸ τὸν παράδεισο[145], μηχανεύθηκε τοῦτο, νὰ ἀφανίσει δηλαδὴ τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ διαλύσει ὅσα ἔχουν δημιουργηθεῖ.

48. Ὁ διάβολος, φθονώντας ἐμᾶς καὶ τὸ Θεὸ καὶ παραπείθοντας τὸν ἄνθρωπο ὅτι ὁ Θεὸς τὸν φθονεῖ[146], τὸν ἔκανε νὰ παραβεῖ τὴ θεία ἐντολή. Τὸ Θεὸ τὸν φθόνησε, γιὰ νὰ μὴν ἐκδηλωθεῖ στὴν πράξη ἡ πανύμνητη δύναμή Του νὰ θεώνει τὸν ἄνθρωπο. Τὸν ἄνθρωπο ὁλοφάνερα τὸν φθόνησε, γιὰ νὰ μὴ γίνει μὲ τὴν ἀρετὴ μέτοχος τῆς θείας δόξας. Γιατὶ φθονεῖ ὁ ἀκαθαρτότατος ὄχι μόνον ἐμᾶς λόγω τῆς δόξας ποὺ μᾶς δίνει ὁ Θεὸς γιὰ τὴν ἀρετή, ἀλλὰ καὶ τὸ Θεὸ λόγω τῆς πανύμνητης δυνάμεώς Του γιὰ τὴ σωτηρία μας.

49. Ὅπως στὸν Ἀδὰμ ὁ θάνατος ἦταν καταδίκη τῆς φύσεως[147], ἐπειδὴ εἶχε ἀρχὴ τῆς γενέσεώς της τὴν ἡδονή, ἔτσι καὶ ὁ θάνατος τοῦ Χριστοῦ ἔγινε καταδίκη τῆς ἁμαρτίας[148], γιατὶ στὸ Χριστὸ ἡ ἀνθρώπινη φύση βρῆκε πάλι τὴ γένεσή της καθαρὴ ἀπὸ ἡδονή.

50. Ἂν ἐμεῖς, ποὺ μὲ τὴ χάρη τοῦ Πνεύματος ἀξιωθήκαμε νὰ γίνομε οἶκος Θεοῦ[149], ὀφείλομε νὰ δείχνομε τόσο μεγάλη ὑπομονὴ στὰ παθήματα πρὸς χάρη τῆς δικαιοσύνης γιὰ καταδίκη τῆς ἁμαρτίας, καὶ σὰν νὰ εἴμαστε κακοῦργοι νὰ ὑπομένομε πρόθυμα τὸν ἐπονείδιστο θάνατο, ἐνῶ εἴμαστε ἀγαθοί, τότε ποιὸ θὰ εἶναι τὸ τέλος ἐκείνων ποὺ ἀπειθοῦν στὸ Εὐαγγέλιο τοῦ Θεοῦ[150]; Δηλαδὴ ποιὸ θὰ εἶναι τὸ τέλος, ἡ καταδίκη, ἐκείνων οἱ ὁποῖοι ὄχι μόνον διατήρησαν μὲ προθυμία ζωντανὴ καὶ ἐνεργὸ στὴν ψυχὴ καὶ στὸ σῶμα μὲ τὴν προαίρεση καὶ τὴ φύση τους ὡς τὸ τέλος τὴν μὲ ἡδονὴ γένεση τῆς φύσεως ποὺ ὀφείλεται στὸν Ἀδὰμ καὶ ποὺ κυριάρχησε στὴ φύση, ἀλλὰ καὶ δὲ δέχθηκαν μήτε τὸ Θεὸ Πατέρα ποὺ τοὺς καλοῦσε κοντά Του διὰ μέσου τοῦ σαρκωθέντος Υἱοῦ Του, μήτε πάλι τὸν ἴδιο τὸν Υἱὸ καὶ μεσίτη ποὺ

144. Γεν. 3, 6.
145. Σ. Σολ. 2, 24.
146. Γεν. 3, 5.
147. Γεν. 2, 17.
148. Ρωμ. 8, 3.
149. Ἑβρ. 3, 6.
150. Α΄ Πέτρ. 4, 17.

ἦρθε ἀπεσταλμένος τοῦ Πατέρα[151]· Ὁ ὁποῖος Υἱός, γιὰ νὰ μᾶς συμφιλιώσει μὲ τὸν Πατέρα, παρέδωσε θεληματικὰ καὶ μὲ τὴ βούληση τοῦ Πατέρα τὸν ἑαυτό Του στὸ θάνατο γιὰ χάρη μας, ἔτσι ὥστε νὰ δοξάσει ἐμᾶς μὲ τὸν ἑαυτό Του, καταλαμπρύνοντάς μας μὲ τὸ κάλλος τῆς θεότητάς Του τόσο, ὅσο Αὐτὸς γιὰ χάρη μας καταδέχθηκε νὰ περιφρονηθεῖ γιὰ τὰ παθήματά μας.

51. Ὅλων ἐκείνων ποὺ σώζονται, ὁ Θεὸς θὰ εἶναι τόπος ἀπεριόριστος, χωρὶς ἐναντιότητες καὶ ἄπειρος, ποὺ θὰ γίνει σὲ ὅλους τὰ πάντα, ἀνάλογα μὲ τὸ βαθμὸ τῆς δικαιοσύνης καθενός, ἢ μᾶλλον ἀνάλογα μὲ ὅσα καθένας ἔπαθε ἐδῶ μὲ γνώση γιὰ τὴ δικαιοσύνη· θὰ δωρίζει σὲ κάθε μέλος τὸν ἑαυτό Του, ἀνάλογα μὲ τὴ δύναμη ποὺ ἔχει κάθε μέλος, ἡ ὁποία φανερώνει τὸν ἑαυτό της νὰ ἐνεργεῖ καὶ ποὺ συνδέει τὰ μέλη μὲ τὸν ἑαυτό της, ὥστε νὰ συγκρατοῦνται μεταξύ τους γιὰ νὰ ὑπάρχουν καὶ νὰ ζοῦν. Ἔπειτα ἀπ' αὐτό, ποῦ θὰ φανεῖ ὁ ἀσεβὴς καὶ ἁμαρτωλός[152], ἀφοῦ θὰ στερεῖται αὐτὴ τὴ χάρη; Ἐκεῖνος δηλαδὴ ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ δεχτεῖ ἐνεργῶς τὴν παρουσία τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία ἀποτελεῖ τὴ μακαριότητα, ποῦ θὰ φανεῖ ὅταν ξεπέσει ἀπὸ τὴ θεϊκὴ ζωὴ ποὺ εἶναι πάνω ἀπὸ αἰώνα καὶ χρόνο καὶ τόπο;

52. Ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἔχει τὸ Θεὸ νὰ τοῦ συγκρατεῖ τὴ ζωὴ στὴ μακαριότητα, τὸ Θεὸ ποὺ θὰ γίνει στὴ μέλλουσα ζωὴ τόπος τῶν ἀξίων, τί θὰ ἀπογίνει, μὴ ἔχοντας τὸ Θεὸ ὡς τόπο κατὰ τὴν ἐγκατάσταση καὶ διαμονὴ τῶν ἀξίων στὸ Θεὸ μὲ μακαριότητα; Καὶ ἂν μὲ πολλὴ δυσκολία σώζεται ὁ δίκαιος[152], τί θὰ γίνει ἢ τί θὰ πάθει ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἔκανε στὴν παροῦσα ζωὴ τίποτα σχετικὸ μὲ τὴν εὐσέβεια καὶ τὴν ἀρετή;

53. Ὁ Θεός, μὲ τὴν ἀπειροδύναμη βούληση τῆς ἀγαθότητάς Του, θὰ μαζέψει ὅλους, καὶ ἀγγέλους καὶ ἀνθρώπους, καλοὺς καὶ κακούς. Ὅλοι ὅμως αὐτοὶ δὲ θὰ ἔχουν ἴση μέθεξη τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος πέρασε ἀνάμεσα ἀπ' ὅλους χωρὶς διάκριση, ἀλλὰ ὁ καθένας ἀνάλογα μὲ τὴ δεκτικότητά του.

54. Ἐκεῖνοι ποὺ φύλαξαν τὴν προαίρεσή τους ἰσόνομη σὲ ὅλα μὲ τὴ φύση καὶ τὴν ἔκαναν ἐνεργητικὰ δεκτικὴ τῶν λόγων τῆς φύσεως σύμφωνα μὲ τὴν ἀρχὴ τῆς μακαριότητας, λόγω τῆς συμμορφώσεως τῆς προαιρέσεώς τους μὲ τὴ θεία βούληση, θὰ ἔχουν πλήρη μέθεξη τῆς ἀγαθότητας τοῦ Θεοῦ κατὰ τὴ θεία ζωὴ ποὺ θὰ λάμπει πάνω τους, εἴτε ἄγγελοι εἶναι αὐτοί, εἴτε ἄνθρωποι. Ἐκεῖνοι ὅμως ποὺ σὲ ὅλα ἔκαναν τὴν προαίρεσή τους ἀνισόνομη πρὸς τὴ φύση καὶ τὴν ἔδειξαν κατὰ τὴν ἐνέργειά της νὰ διασκορπίζει τοὺς λόγους τῆς φύσεως, τελείως ἀντίθετα πρὸς τὴν ἀρχὴ τῆς μακαριότητας, λόγω τῆς ἀντιθέσεως τῆς προαιρέσεώς τους στὴ θεία βούληση, θὰ ξεπέσουν ὁλότελα ἀπὸ τὴν ἀγαθότητα ἐξαιτίας τῆς οἰκειώσεως ποὺ ἔχουν πρὸς τὴν [ἀθλιότητα]. Ἀπὸ τὴν κατάσταση αὐτὴ θὰ προέλθει ἡ διάστασή τους πρὸς τὸ Θεό, καθὼς δὲν θὰ ἔχουν, σύμφωνα μὲ τὴν πρόθεση τῆς γνώμης τους, τὴν

151. Α' Τιμ. 2, 5. 152. Παροιμ. 11, 31· Α' Πέτρ. 4, 18.

ἀρχὴ τῆς μακαριότητας νὰ ζωογονεῖται μὲ τὴν ἐνέργεια τῶν ἀγαθῶν, ὅπου ἀπὸ τὴ φύση της φανερώνεται ἡ θεία ζωή.

55. Ζυγαριὰ τῆς προαιρέσεως τοῦ καθενὸς κατὰ τὴν Κρίση θὰ εἶναι ὁ λόγος τῆς φύσεως ποὺ θὰ ἐλέγχει τὴν κίνησή της πρὸς τὴν ἀθλιότητα ἢ τὴ μακαριότητα, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία θὰ γίνει ἡ μέθεξη ἢ ὄχι τοῦ καθενὸς στὴ θεία ζωή. Γιατὶ ὁ Θεὸς θὰ παρουσιαστεῖ καὶ θὰ μαζέψει ὅλους γιὰ τὴν ὕπαρξη καὶ τὴν αἰώνια ὕπαρξη. Γιὰ τὴν αἰώνια ὅμως μακαριότητα θὰ μαζέψει μὲ ἰδιαίτερο τρόπο μόνο τοὺς ἁγίους, ἀγγέλους καὶ ἀνθρώπους, καὶ θ' ἀφήσει τὴν αἰώνια ἀθλιότητα νὰ πέσει στοὺς μὴ ἁγίους, σὰν καρπὸ τῆς προαιρέσεώς τους.

56. Τὸ μυστήριο τῆς θείας Σαρκώσεως δὲν ἐπιφέρει, μαζὶ μὲ τὴ διαφορὰ τῶν δύο φύσεων, καὶ διαφορὰ τῆς ὑποστάσεως. Ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος, γιὰ νὰ μὴ γίνει προσθήκη στὸ μυστήριο τῆς Ἁγίας Τριάδας· κι ἀπὸ τὸ ἄλλο, γιὰ νὰ μὴν ὑπάρχει τίποτε ποὺ νὰ εἶναι κατὰ τὴ φύση ὁμογενὲς καὶ ὁμοούσιο μὲ τὴ θεότητα. Ἔγινε δηλαδὴ ἕνωση δύο φύσεων σὲ μιὰ ὑπόσταση καὶ ὄχι σὲ μιὰ φύση, τόσο γιὰ νὰ φανερωθεῖ ὅτι ἀπὸ τὴ συνδρομὴ τῶν δύο φύσεων ἀποτελέσθηκε μία ὑπόσταση κατὰ τὴν ἕνωση, ὅσο καὶ γιὰ νὰ πιστευθεῖ ἡ διαφορά, σύμφωνα μὲ τὴ φυσικὴ ἰδιαιτερότητά τους, αὐτῶν ποὺ ἦρθαν σὲ ἀδιάσπαστη ἕνωση —διαφορὰ ποὺ μένει ἔξω ἀπὸ κάθε μεταβολὴ καὶ σύγχυση.

57. Προκειμένου γιὰ τὸ Χριστό, δὲ μιλοῦμε γιὰ διαφορὰ ὑποστάσεων, γιατὶ καὶ ἀφοῦ σαρκώθηκε ὁ Λόγος, ἡ Τριάδα ἔμεινε Τριάδα, χωρὶς νὰ προστεθεῖ πρόσωπο στὴν Ἁγία Τριάδα ἀπὸ τὴ Σάρκωση. Μιλοῦμε γιὰ διαφορὰ φύσεων, γιὰ νὰ μὴ θεωροῦμε τὴ σάρκα ὁμοούσια κατὰ τὴ φύση μὲ τὸ Λόγο.

58. Ἐκεῖνος ποὺ δὲ δέχεται διαφορὰ θείας καὶ ἀνθρώπινης φύσεως τοῦ Χριστοῦ, δὲν ἔχει ἀπὸ ποῦ νὰ βεβαιώσει τὴν ὁμολογία ὅτι ὁ Λόγος ἔγινε σάρκα[153] χωρὶς μεταβολή. Καὶ τοῦτο γιατὶ δὲν ἀναγνωρίζει ὅτι στὴ μία ὑπόσταση τοῦ ἑνὸς Χριστοῦ καὶ Θεοῦ Σωτήρα, μετὰ τὴν ἕνωση διατηρεῖται σῶο τόσο ἐκεῖνο ποὺ προσέλαβε, ὅσο καὶ ἐκεῖνο ποὺ προσλήφθηκε.

59. Ἂν ὑπάρχει στὸ Χριστὸ μετὰ τὴν ἕνωση διαφορὰ κατὰ φύση μεταξὺ σάρκας καὶ θεότητας —γιατὶ κατὰ τὴν οὐσία δὲν εἶναι ποτὲ τὸ ἴδιο ἡ θεότητα καὶ ἡ σάρκα—, τότε ἡ ἕνωση αὐτὴ δὲν ἔγινε καθόλου γιὰ νὰ ἀποτελεσθεῖ μία φύση, ἀλλὰ μία ὑπόσταση, κατὰ τὴν ὁποία δὲ βρίσκομε στὸ Χριστὸ καμία διαφορὰ μὲ κανένα τρόπο, γιατὶ ὁ Λόγος εἶναι ἕνα καὶ τὸ αὐτὸ μὲ τὴ σάρκα Του κατὰ τὴν ὑπόσταση. Ἂν ὁ Χριστὸς εἶχε κάποια διαφορά, μὲ κανένα τρόπο δὲ θὰ μποροῦσε νὰ εἶναι ἕνα. Καθὼς ὅμως δὲν ἐπιδέχεται διόλου τὴν ὁποιαδήποτε διαφορά, τότε μὲ κάθε τρόπο συμφωνεῖ μὲ τὴν εὐσέβεια, τὸ νὰ εἶναι Αὐτὸς καὶ νὰ λέγεται πάντοτε «ἕνα» κατὰ τὴν ὑπόσταση.

153. Ἰω. 1, 14.

60. Ἡ πίστη τελειοποιεῖ τὴν ἀγάπη πρὸς τὸ Θεὸ διὰ μέσου τῆς ἐλπίδας. Ἡ ἀγαθὴ συνείδηση μέσω τῆς τηρήσεως τῶν ἐντολῶν δημιουργεῖ τὴν ἀγάπη πρὸς τὸν πλησίον. Γιατὶ ἡ ἀγαθὴ συνείδηση δὲν ἔχει ὡς κατήγορο κάποια καταπατημένη ἐντολή. Ἐνῶ αὐτὲς (τὴν πίστη, τὴν ἐλπίδα, τὴν ἀγάπη) τὶς πιστεύουν μὲ τὴν καρδιά τους μόνον ἐκεῖνοι ποὺ ἐπιθυμοῦν τὴν ἀληθινὴ σωτηρία.

61. Κανένα ἄλλο δὲν εἶναι ταχύτερο ἀπὸ τὸ νὰ πιστεύει κανείς, οὔτε εὐκολότερο ἀπὸ τὸ νὰ ὁμολογεῖ προφορικὰ τὴν πίστη του. Τὸ πρῶτο φανερώνει τὴν ἀπὸ ψυχῆς ἀγάπη τοῦ πιστοῦ πρὸς τὸν Ποιητή του. Τὸ δεύτερο φανερώνει τὴ θεάρεστη διάθεση πρὸς τὸν πλησίον. Ἡ ἀγάπη πάλι καὶ ἡ εἰλικρινὴς διάθεση, δηλαδὴ ἡ πίστη καὶ ἡ ἀγαθὴ συνείδηση, εἶναι φανερὴ ἐκδήλωση τῆς κινήσεως τῆς καρδιᾶς, ἡ ὁποία δὲν ἔχει ἀνάγκη [ἐξωτερικοῦ] ὑλικοῦ γιὰ νὰ γεννηθεῖ.

62. Ἐκεῖνος ποὺ ἔχει περιπέσει σὲ τέλεια ἀκινησία πρὸς τὸ καλό, εἶναι ὁπωσδήποτε εὐκίνητος στὸ κακό. Γιατὶ εἶναι ἀδύνατο νὰ εἶναι κανεὶς ἀκίνητος καὶ στὰ δύο. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ Γραφή, τὴν ἀδιαφορία τῆς ψυχῆς γιὰ τὰ καλὰ τὴν ὀνομάζει «πέτρες», γιατὶ ἡ ψυχὴ εἶναι ἀναίσθητη στὰ καλά· ἐνῶ ὀνομάζει «ξύλα»[154] τὴν προθυμία στὰ κακά. Ἡ κίνηση τῆς αἰσθήσεως, ὅταν ἑνωθεῖ μὲ τὴν ἐνέργεια τοῦ νοῦ, δημιουργεῖ τὴν ἀρετὴ ποὺ εἶναι ἑνωμένη μὲ γνώση.

63. «Μεσότοιχο» νομίζω ὅτι ἡ Γραφὴ ὀνομάζει τὸ φυσικὸ νόμο τοῦ σώματος, ἐνῶ «φραγμό»[155], τὴ σχέση πρὸς τὰ πάθη ποὺ ὁρίζει ὁ νόμος τῆς σάρκας, δηλαδὴ τὴν ἁμαρτία. Γιατὶ μόνον αὐτὴ ἡ σχέση πρὸς τὰ ἀτιμωτικὰ πάθη γίνεται φραγμὸς τοῦ φυσικοῦ νόμου, δηλαδὴ τοῦ παθητικοῦ μέρους τῆς φύσεως, ὁ ὁποῖος χωρίζει σὰν μὲ τεῖχος τὸ σῶμα ἀπὸ τὴν ψυχὴ καὶ δὲν ἐπιτρέπει νὰ ἐνεργηθεῖ ἡ διάβαση τοῦ λόγου τῶν ἀρετῶν πρὸς τὴ σάρκα διὰ μέσου τῆς ψυχῆς κατὰ τὴν ἐργασία τῶν ἐντολῶν. Ὅταν ὅμως ὁ λόγος περάσει καὶ κατανικήσει τὸ φυσικὸ νόμο, δηλαδὴ τὸ παθητικὸ μέρος τῆς φύσεως, τότε καταργεῖ τὴ σχέση του μὲ τὰ παρὰ φύση πάθη.

64. Ὅταν ὁ διάβολος κλέβει μὲ δόλο καὶ ἀπάτη τὴ σχετικὴ μὲ τὸ Θεὸ ἔμφυτη [γνώση] τῆς φύσεως καὶ τὴν σφετερίζεται, εἶναι κλέφτης, προσπαθώντας νὰ μεταφέρει τὸ σεβασμὸ ἀπὸ τὸ Θεό, στὸν ἑαυτό του. Ἀπομακρύνει δηλαδὴ ἀπὸ τὴ νοερὴ θεωρία τῶν πνευματικῶν λόγων ποὺ ὑπάρχουν στὰ δημιουργήματα καὶ περιορίζει τὴ νοερὴ δύναμη μόνο στὴν ἐπιφάνεια τῶν αἰσθητῶν. Ὅταν πάλι, κάνοντας ἀρχὴ ἀπὸ τὶς φυσικὲς ὁρμές, τραβήξει πρὸς τὰ παρὰ φύση μὲ σοφιστικὸ τρόπο τὴν πρακτικὴ δύναμη τῆς ψυχῆς καὶ προσηλώσει πειστικά, μέσω τῶν νομιζομένων καλῶν, τὴν ἐπιθυμία της στὰ χειρότερα, τότε ὁρκίζεται ψεύτικα στὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου καὶ ὁδηγεῖ, ἀντίθετα μὲ τὴν ὑπόσχεσή του, σὲ ἄλλα τὴν ψυχὴ ποὺ τὸν πιστεύει. Καὶ εἶναι κλέφτης ὁ διάβολος, γιατὶ ἁρπάζει πρὸς τὸν ἑαυτό του τὴ γνώση τῆς φύσεως· ἐπίορκος πάλι εἶναι ἐπειδὴ πείθει τὴν ψυχὴ νὰ ἀπασχολεῖ μάταια τὴν πρακτική της δύναμη στὰ παρὰ φύση.

154. Ζαχ. 5, 4.

155. Ἐφ. 2, 14.

65. Ἢ πάλι κλέφτης εἶναι ἐκεῖνος ποὺ γιὰ νὰ ἐξαπατήσει ὅσους τὸν ἀκοῦνε, μελετᾶ δῆθεν διαρκῶς τοὺς θείους λόγους, τῶν ὁποίων τὴ δύναμη δὲ γνώρισε μὲ τὰ ἔργα, καὶ ἀγοράζει τὴ δόξα μὲ τὸ νὰ μιλάει ἁπλῶς γι' αὐτούς, καὶ κυνηγᾶ μὲ τὸ λόγο του ἀπὸ τοὺς ἀκροατὲς τὸν ἔπαινο νὰ τὸν νομίζουν δίκαιο. Καὶ μὲ δύο λόγια, ἐκεῖνος ποὺ ἔχει ζωὴ ἀταίριαστη μὲ τὰ λόγια του καὶ ἡ διάθεση τῆς ψυχῆς του εἶναι ἀντίθετη στὴ γνώση, εἶναι κλέφτης, χωρὶς νὰ διακρίνεται καλὰ ἀπὸ τὰ ξένα ἀγαθά. Πρὸς αὐτὸν εὔλογα θὰ πεῖ ἡ Γραφή: «Εἶπε ὁ Θεὸς στὸν ἁμαρτωλό· γιατὶ ἐσὺ μιλᾶς γιὰ τὶς ἐντολές μου καὶ παίρνεις τὴ διαθήκη μου στὸ στόμα σου;»[156]

66. Κλέφτης ἐπίσης εἶναι καὶ ἐκεῖνος ποὺ μὲ τοὺς φαινομενικοὺς τρόπους καὶ τὴ συμπεριφορά του σκεπάζει τὴν κακουργία τῆς ψυχῆς του καὶ μὲ προσποιητὴ πραότητα σκεπάζει τὴν ἐσωτερική του διάθεση. Κι ὅπως ὁ προηγούμενος μὲ τὴν ἀπαγγελία τῶν λόγων τῆς γνώσεως κλέβει τὴ γνώμη ὅσων τὸν ἀκοῦνε, ἔτσι ἐξαπατᾶ καὶ τοῦτος μὲ τὸν τρόπο τῆς ὑποκριτικῆς συμπεριφορᾶς τὴν ἀντίληψη ἐκείνων ποὺ τὸν βλέπουν. Πρὸς αὐτὸν θὰ πεῖ παρόμοια ἡ Γραφή: «Ντραπεῖτε ὅσοι φορᾶτε ξένα φορέματα»[157], καί: «Ὁ Κύριος θ' ἀποκαλύψει τὴν προσποίησή τους τὴ μέρα ἐκείνη»[158]. Κάθε μέρα, μέσα στὸ κρυφὸ ἐργαστήριο τῆς καρδιᾶς μου, νομίζω πὼς ἀκούω τὸ Θεὸ νὰ μοῦ τὰ λέει αὐτά, γιατὶ εἶμαι σαφῶς καταδικασμένος καὶ γιὰ τὰ δύο παραπάνω ἁμαρτήματα.

67. Εἶναι ἐπίορκος, δηλαδὴ ὁρκίζεται στὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου ψεύτικα, ἐκεῖνος ποὺ ὑποσχέθηκε στὸ Θεὸ νὰ ζήσει ἐνάρετα, καὶ κάνει ἀντίθετα ἀπὸ τὴν ὑπόσχεσή του καὶ παραβαίνει τὴ συμφωνία γιὰ σεμνὸ βίο μὲ τὸ νὰ μὴν ἐργάζεται τὶς ἐντολές. Καὶ μὲ λίγα λόγια, ἐκεῖνος ποὺ ἐνῶ διάλεξε νὰ ζεῖ σύμφωνα μὲ τὶς ἐντολὲς τοῦ Θεοῦ, δὲ νεκρώνεται ὅμως τελείως γιὰ τὸν παρόντα βίο, εἶναι ψεύτης καὶ ἐπίορκος, γιατὶ ὁρκίστηκε στὸ Θεό, δηλαδὴ ὑποσχέθηκε νὰ βαδίσει τὸν ἀκατηγόρητο δρόμο τῶν θείων ἀγώνων, ἀλλὰ δὲν ἐκπλήρωσε τὴν ὑπόσχεση καὶ γι' αὐτὸ δὲν ἔχει κανένα ἔπαινο. Γιατὶ θὰ ἐπαινεθεῖ καθένας ποὺ ὁρκίζεται σ' Αὐτόν[159], δηλαδὴ καθένας ποὺ ὑποσχέθηκε τὴ ζωή του στὸ Θεὸ καὶ μὲ τὴν ἀλήθεια τῶν ἔργων τῆς δικαιοσύνης ἐκπληρώνει τοὺς ὅρκους τῆς καλῆς ὑποσχέσεως.

68. Ἐκεῖνος ποὺ ὑποκρίνεται γνώση μόνο μὲ τὴν ἀπαγγελία λόγων, κλέβει τὴ διάνοια ὅσων ἀκοῦνε, γιὰ νὰ δοξαστεῖ ὁ ἴδιος. Κι ἐκεῖνος ποὺ μὲ τὴ συμπεριφορά του ὑποκρίνεται τὴν ἀρετή, κλέβει τὴν ὅραση ὅσων τὸν βλέπουν, γιὰ νὰ δοξαστεῖ ὁ ἴδιος. Καὶ κλέβοντας μὲ ἀπάτη καὶ οἱ δύο, πλα-

156. Ψαλμ. 49, 16.

157. Σοφον. 1, 8.

158. Ἡσ. 3, 17.

159. Ψαλμ. 62, 12.

ἀποκτήσουν τὴ μόνιμη ἀτρεψία, ἀφοῦ θὰ ἔχουν περάσει ὅλα γενικῶς τὰ ἐνδιάμεσα, στὰ ὁποῖα ὑπῆρχε κάποτε ὁ κίνδυνος νὰ σφάλουν ὡς πρὸς τὴ γνώση. Ἐνδιάμεσα ὀνομάζω τὴν οὐσία τῶν νοητῶν καὶ τῶν αἰσθητῶν, μέσω τῶν ὁποίων ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου ἀνεβαίνει πρὸς τὸ Θεό, τὴν αἰτία τῶν ὄντων.

80. Τὴν πρακτικὴ φιλοσοφία (ἀρετή), τὴν πραγματοποιοῦν ὁ φόβος, ἡ εὐσέβεια καὶ ἡ γνώση. Τὴ φυσικὴ θεωρία μὲ τὴ χάρη τοῦ Πνεύματος, τὴν κατορθώνουν ἡ δύναμη, ἡ θέληση καὶ ἡ σύνεση. Τὴ μυστικὴ θεολογία τὴ χαρίζει μόνο ἡ θεία σοφία.

81. Ὅπως χωρὶς λάδι δὲν μπορεῖ νὰ κρατηθεῖ τὸ λυχνάρι ἄσβηστο, ἔτσι χωρὶς τὴν ἕξη ποὺ μὲ κατάλληλους λόγους καὶ τρόπους καὶ συμπεριφορὰ καὶ ὀρθὰ νοήματα καὶ λογισμοὺς τρέφει τὰ καλά, εἶναι ἀδύνατο νὰ κρατηθεῖ τὸ φῶς τῶν θείων χαρισμάτων. Γιατὶ κάθε πνευματικὸ χάρισμα ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ τὴν κατάλληλη ἕξη ποὺ θὰ τοῦ ρίχνει ἀκατάπαυστα, σὰν λάδι, τὸ νοερὸ ὑλικό, γιὰ νὰ μείνει κρατημένο σταθερὰ ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ τὸ ἔλαβε.

82. Χωρὶς ἐλιὰ δὲν μπορεῖ νὰ βρεθεῖ στὴ φύση ἀληθινὸ καὶ γνήσιο λάδι· χωρὶς δοχεῖο ποὺ δέχεται τὸ λάδι, αὐτὸ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ κρατηθεῖ· καὶ ἂν δὲν τροφοδοτεῖται μὲ λάδι, σβήνει ὁπωσδήποτε τὸ φῶς τοῦ λυχναριοῦ. Ἔτσι καὶ χωρὶς τὶς ἅγιες Γραφὲς δὲν ὑπάρχει ἀληθινὰ δύναμη νοημάτων ποὺ νὰ ἁρμόζει στὸ Θεό· χωρὶς ἕξη ποὺ σὰν ἀγγεῖο δέχεται τὰ νοήματα, ποτὲ δὲν θὰ ἀποτελεστεῖ κάποιο θεῖο νόημα· καὶ ἂν τὸ φῶς τῆς γνώσεως ποὺ ὑπάρχει μέσα στὰ χαρίσματα δὲν τρέφεται μὲ θεῖα νοήματα, δὲν παραμένει ἄσβηστο σ' ἐκείνους ποὺ τὸ ἔχουν.

83. Νομίζω ὅτι ἡ ἐλιὰ ποὺ εἶναι ἀριστερὰ[164] σημαίνει τὴν παλαιὰ Διαθήκη, ἐπειδὴ αὐτὴ φροντίζει περισσότερο γιὰ τὴν πρακτικὴ φιλοσοφία, ἐνῶ ἐκείνη ποὺ εἶναι στὰ δεξιὰ σημαίνει τὴ νέα Διαθήκη, ἐπειδὴ αὐτὴ εἶναι δάσκαλος νέου μυστηρίου καὶ δημιουργεῖ σὲ κάθε πιστὸ τὴν ἕξη τῆς θεωρίας. Ἡ πρώτη διδάσκει τρόπους ἀρετῆς, ἡ ἄλλη προσφέρει λόγους γνώσεως σ' ἐκείνους ποὺ φιλοσοφοῦν γύρω ἀπὸ τὰ θεῖα. Ἡ μία ἁρπάζει τὸ νοῦ ἀπὸ τὴν ὁμίχλη τῶν ὁρατῶν καὶ τὸν ὑψώνει στὰ συγγενῆ του νοητά, ἀφοῦ καθαριστεῖ ἀπὸ κάθε ὑλικὴ φαντασία. Ἡ ἄλλη τὸν καθαρίζει ἀπὸ κάθε προσκόλληση στὰ ὑλικὰ καὶ μὲ τὴ δύναμη τῆς ἀνδρείας σὰν σφυρὶ σπάζει τὰ καρφιὰ ποὺ κρατοῦν τὴν προαίρεση στραμμένη πρὸς τὸ σῶμα.

84. Ἡ Παλαιὰ Διαθήκη ἀνεβάζει τὸ σῶμα πρὸς τὴν ψυχὴ λογικοποιώντας το διὰ μέσου τῶν ἀρετῶν, καὶ ἐμποδίζει τὸ νοῦ νὰ κατεβαίνει πρὸς τὸ σῶμα. Ἡ Καινὴ ἀνεβάζει τὸ νοῦ στὸ Θεὸ πυρώνοντάς τον μὲ τὴ φωτιὰ τῆς ἀγάπης. Ἡ μία κάνει τὸ σῶμα ἴδιο μὲ τὸ νοῦ κατὰ τὴν ἐνέργεια τῆς θελήσεως. Ἡ ἄλλη κάνει τὸ νοῦ ἴδιο μὲ τὸ Θεὸ μὲ τὴν ἀπόκτηση τῆς χάρης καὶ νὰ ἔχει τόση ὁμοιότητα μὲ τὸ Θεό, ὥστε ν' ἀναγνωρίζεται διὰ

164. Ζαχ. 4, 3.

μέσου του ὁ Θεὸς (τὸν Ὁποῖο κατὰ φύση διὰ μέσου τοῦ ἴδιου δὲ γνωρίζει κανένας οὔτε στὸ ἐλάχιστο), ὅπως ἀναγνωρίζομε ἀπὸ μιὰ εἰκόνα τὸ πρωτότυπο.

85. Ἡ Παλαιὰ Διαθήκη, ἐπειδὴ συμβολίζει τὴν ἄσκηση τῆς ἀρετῆς, κάνει τὸ σῶμα νὰ συμφωνεῖ μὲ τὸ νοῦ κατὰ τὴν κίνηση. Ἡ Καινή, ἐπειδὴ προξενεῖ θεωρία καὶ γνώση, καταλαμπρύνει μὲ τὰ θεῖα νοήματα καὶ χαρίσματα τὸ νοῦ ποὺ εἶναι μυστικὰ προσηλωμένος σ' αὐτήν. Ἡ Παλαιὰ παρέχει στὸν γνωστικὸ τοὺς τρόπους τῶν ἀρετῶν. Ἡ Νέα χαρίζει στὸν πρακτικὸ τοὺς λόγους τῆς ἀληθινῆς γνώσεως.

86. Ὁ Θεὸς λέγεται καὶ γίνεται Πατέρας κατὰ χάρη ἐκείνων μόνο ποὺ ἔχουν τὴν ἑκούσια πνευματικὴ γέννηση κατὰ τὴν ἀρετή. Σύμφωνα μ' αὐτήν, ἔχοντας νὰ φαίνονται στὶς ἀρετὲς τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ Θεοῦ ποὺ τοὺς γέννησε, ὅπως φαίνονται στὸ πρόσωπο τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς ψυχῆς, κάνουν ἐκείνους ποὺ τοὺς βλέπουν νὰ δοξάζουν τὸν Θεὸ γιὰ τὴ μεταβολὴ τῶν τρόπων τους, προσφέροντας τὸν βίο τους ἐκλεκτὸ παράδειγμα ἀρετῆς πρὸς μίμηση. Γιατὶ ὁ Θεὸς δὲν δοξάζεται μόνο μὲ λόγια, ἀλλὰ μὲ ἔργα ἀρετῆς, τὰ ὁποῖα φωνάζουν πολὺ περισσότερο ἀπὸ τὰ λόγια τὴν θεία μεγαλοπρέπεια.

87. Ἀριστερὸς εἶναι ὁ φυσικὸς νόμος γιατὶ σχετίζεται μὲ τὴν αἴσθηση· προσκομίζει στὸ λογικὸ τοὺς τρόπους τῶν ἀρετῶν καὶ κάνει ἐνεργὸ τὴ γνώση. Ὁ πνευματικὸς νόμος εἶναι δεξιὸς γιατὶ σχετίζεται μὲ τὸ νοῦ· ἑνώνει μὲ τὴν αἴσθηση τοὺς πνευματικοὺς λόγους τῶν ὄντων καὶ κάνει ἔλλογη τὴν ἄσκηση τῆς ἀρετῆς.

88. Ἐκεῖνος ποὺ ἀπέδειξε ὅτι ἡ γνώση του σωματοποιεῖται μὲ τὴν πράξη καὶ ἡ πράξη ἐμψυχώνεται ἀπὸ τὴ γνώση, βρῆκε τὸν ἀκριβὴ τρόπο τῆς θείας ἐνέργειας. Ἐκεῖνος ποὺ ἔχει χωρίσει τὴ μία ἀπὸ τὴν ἄλλη, ἢ τὴ γνώση ἔκανε ἀνυπόστατη φαντασία, ἢ τὴν πράξη εἴδωλο. Γιατὶ ἡ γνώση χωρὶς πράξη δὲ διαφέρει διόλου ἀπὸ φαντασία, ἀφοῦ δὲν ἔχει γιὰ στήριγμα τὴν πράξη· καὶ πράξη ἀλόγιστη μοιάζει μὲ εἴδωλο, ἀφοῦ δὲν ἔχει τὴ γνώση νὰ τὴν ἐμψυχώνει.

89. Τὸ μυστήριο τῆς σωτηρίας μας κάνει τὸ βίο ἀπόδειξη τοῦ λόγου καὶ τὸ λόγο δόξα τοῦ βίου. Τὴν πρακτικὴ ἀρετὴ τὴν κάνει θεωρία ποὺ ὑλοποιεῖται, ἐνῶ τὴ θεωρία, πράξη ποὺ μυσταγωγεῖται. Καὶ γιὰ νὰ μιλήσω μὲ συντομία, τὴν ἀρετὴ τὴν κάνει φανέρωση τῆς γνώσεως καὶ τὴ γνώση δύναμη ποὺ συντηρεῖ τὴν ἀρετή· καὶ μὲ τὶς δύο —ἀρετὴ καὶ γνώση— φανερώνει ὅτι ἀποτελεῖται μιὰ σοφία, γιὰ νὰ μάθομε ὅτι οἱ δύο Διαθῆκες συμφωνοῦν σὲ ὅλα κατὰ τὴ χάρη καὶ ὅτι κατὰ τὴ σύνθεσή τους ταιριάζουν μεταξύ τους γιὰ τὴν ὁλοκλήρωση ἑνὸς μυστηρίου περισσότερο ἀπ' ὅ,τι ταιριάζουν ψυχὴ καὶ σῶμα γιὰ τὸ σχηματισμὸ ἑνὸς ἀνθρώπου.

90. Ὅπως ἡ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα μὲ τὴ σύνθεσή τους κάνουν ἕναν ἄν-

θρωπο, ἔτσι ἡ πράξη καὶ ἡ θεωρία μὲ τὴ συνύπαρξή τους ἀποτελοῦν μία γνωστικὴ σοφία, καὶ ἡ παλαιὰ καὶ ἡ νέα Διαθήκη ὁλοκληρώνουν ἕνα μυστήριο. Τὸ ἀγαθὸ κατὰ φύση ἀνήκει μόνο στὸ Θεό, ἀπὸ τὸν ὁποῖο μετέχοντας φωτίζονται καὶ γίνονται ἀγαθὰ ὅλα ἐκεῖνα ποὺ εἶναι ἐκ φύσεως δεκτικὰ φωτισμοῦ καὶ ἀγαθότητας.

91. Ἐκεῖνος ποὺ νοεῖ τὸν κόσμο ποὺ φαίνεται, θεωρεῖ τὸν κόσμο ποὺ νοεῖται. Γιατὶ ἀποτυπώνει στὴν αἴσθησή του τὰ νοητά, δίνει μέσα στὸ νοῦ του μορφὴ στοὺς λόγους ποὺ ἀντιλήφθηκε καὶ μεταφέρει, στὴ μὲν αἴσθηση τὴ σύσταση τοῦ νοητοῦ κόσμου μὲ πολλοὺς τρόπους, στὸ δὲ νοῦ τὴν πολύπλοκη σύνθεση τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου. Μέσα στὸ νοητὸ κόσμο νοεῖ τὸν αἰσθητὸ μεταφέροντας στὸ νοῦ τὴν αἴσθηση μὲ τοὺς λόγους τῶν αἰσθητῶν, καὶ στὸν αἰσθητὸ κόσμο νοεῖ τὸ νοητὸ ἐγκλωβίζοντας μὲ βαθιὰ γνώση τὸ νοῦ στὴν αἴσθηση μὲ τοὺς τύπους τῶν νοητῶν.

92. Τὸν πρῶτο λόγο περὶ τῆς Μονάδος, ὁ Προφήτης τὸν ὀνόμασε «κεφαλή», ὡς ἀρχὴ κάθε ἀρετῆς, ὅπως λέει: «Ἡ κεφαλή μου στὶς χαράδρες τῶν βουνῶν»[165]. «Χαράδρες τῶν βουνῶν» λέει τὶς διάνοιες τῶν πονηρῶν πνευμάτων, οἱ ὁποῖες κατάπιαν τὸ νοῦ μας μὲ τὴν παράβαση. «Κατώτατη γῆ» λέει τὴν ἕξη ποὺ δὲν αἰσθάνεται καθόλου τὴ θεία γνώση, οὔτε ἔχει τὴν ὁποιαδήποτε κίνηση γιὰ τὴν ἐνάρετη ζωή. «Ἄβυσσο» λέει τὴν ἄγνοια ποὺ ἀκολουθεῖ τὴν ἕξη τῆς κακίας καὶ ποὺ πάνω της —σὰν σὲ ἄλλη γῆ— ἁπλώνονται τὰ πελάγη τῆς κακίας. Ἢ διαφορετικά, «γῆ» εἶπε τὴ μόνιμη ἕξη τῆς κακίας, καὶ «αἰώνιους μοχλοὺς» τὶς ἐμπαθεῖς προσκολλήσεις στὰ ὑλικά, οἱ ὁποῖες συντηροῦν τὴν κάκιστη ἕξη.

93. Ἡ ὑπομονὴ τῶν ἁγίων ἐξαντλεῖ τὴν πονηρὴ δύναμη τοῦ διαβόλου ποὺ ἐπιτίθεται ἐναντίον τους. Γιατὶ τοὺς πείθει νὰ θεωροῦν στολίδι τους τοὺς ἀγῶνες γιὰ χάρη τῆς ἀλήθειας καὶ τοὺς διδάσκει νὰ ἀπολαμβάνουν τὰ παθήματα περισσότερο ἀπ' ὅσο τὶς ἀνέσεις ἐκεῖνοι ποὺ φροντίζουν ὑπερβολικὰ γιὰ τὴ σαρκικὴ ζωή. Κάνει τὴ φυσικὴ ἀσθένεια τῆς σάρκας σχετικὰ μὲ τὸν πόνο ἀφορμὴ ὑπερβολικῆς πνευματικῆς δυνάμεως. Κοίτα λοιπὸν πῶς ἀφορμὴ τῆς ὑπερβολικῆς θείας δυνάμεως εἶναι ἡ φυσικὴ ἀδυναμία τῶν ἁγίων, ἀπὸ τὴν ὁποία ὁ Κύριος ἀπέδειξε τὸν διάβολο κατώτερο.

94. Ὁ λόγος τῆς χάρης, ἀφοῦ ἔφτασε μέσα ἀπὸ πολλοὺς πειρασμοὺς στὴ φύση τῶν ἀνθρώπων, δηλαδὴ τὴν Ἐκκλησία τῶν ἐθνῶν, ὅπως ὁ Ἰωνᾶς ὕστερα ἀπὸ πολλὲς θλίψεις ἔφτασε στὴ μεγάλη πόλη Νινευΐ, ἔπεισε τὸ φυσικὸ νόμο ποὺ βασίλευε νὰ σηκωθεῖ ἀπὸ τὸ θρόνο, δηλαδὴ ἀπὸ τὴν προηγούμενη ἕξη τῆς κακίας ποὺ συνδέεται μὲ τὴν αἴσθηση, ν' ἀφαιρέσει τὴ στολή του, δηλαδὴ ν' ἀποθέσει τὴν ἔπαρση τῆς κοσμικῆς δόξας ἀπὸ τὰ ἤθη του, νὰ φορέσει σάκκο, δηλαδὴ τὸ πένθος καὶ τὴ δύσκολη καὶ τραχιὰ ἄσκηση τῆς κακοπάθειας ποὺ ἁρμόζει στὴν κατὰ Θεὸν ζωή, καὶ νὰ καθίσει πάνω

165. Ἰωνᾶ 2, 6-7.

στὴ στάχτη[166]. Στάχτη εἶναι ἡ αἴσθηση ὅτι κανεὶς εἶναι φτωχὸς μπροστὰ στὸ Θεό, πάνω στὴν ὁποία κάθεται καθένας ποὺ μαθαίνει νὰ ζεῖ μὲ εὐσέβεια καὶ ποὺ ἔχει τὸ μαστίγιο τῆς συνειδήσεως νὰ τὸν χτυπᾶ ἀλύπητα γιὰ τ' ἁμαρτήματά του.

95. Παρατήρησε ὅτι βασιλιὰ ἐννοεῖ τὸν φυσικὸ νόμο, θρόνο τὴν ἐμπαθὴ ἕξη ποὺ συνδέεται μὲ τὴν αἴσθηση, στολὴ τὸ φόρεμα τῆς ματαιοδοξίας, σάκκο τὸ πένθος ποὺ συνοδεύει τὴ μετάνοια, στάχτη τὴν ταπεινοφροσύνη, ἀνθρώπους ἐκείνους ποὺ ἁμαρτάνουν μὲ τὴν ἐπιθυμία, βόδια ἐκείνους ποὺ ἁμαρτάνουν μὲ τὸ θυμὸ καὶ πρόβατα ἐκείνους ποὺ ἁμαρτάνουν στὴ θεωρία τῶν ὁρατῶν.

96. Ἐκεῖνος ποὺ γιὰ χάρη τῆς σύμφωνης μὲ τὸ θεῖο νόμο ἀρετῆς ξεχνᾶ τὰ πάθη τῆς σάρκας θεωρώντας τα «ἀριστερά», καὶ ἐξαιτίας τῆς χωρὶς σφάλμα γνώσεως δὲν κυριεύεται ἀπὸ τὴν ἀρρώστια τῆς ὑπερηφάνειας γιὰ τὰ κατορθώματά του, ἡ ὁποία φουσκώνει τὸν ἄνθρωπο καὶ θεωρεῖται «δεξιά», αὐτὸς ἔγινε ἄνθρωπος ποὺ δὲ γνωρίζει τὸ δεξί του χέρι —γιατὶ δὲν ἐπιθυμεῖ πρόσκαιρη δόξα—, οὔτε τὸ ἀριστερό του[167] —γιατὶ δὲν ἐρεθίζεται ἀπὸ τὰ πάθη τῆς σάρκας—. Ὅπως φαίνεται, ὁ λόγος ὀνόμασε δεξὶ χέρι τὴν κενοδοξία γιὰ τὰ δῆθεν κατορθώματα, κι ἀριστερὸ τὴν ἀκολασία τῶν αἰσχρῶν παθῶν. Γιατὶ ὁ λόγος τῆς ἀρετῆς δὲ γνωρίζει ἁμαρτία τῆς σάρκας, ἡ ὁποία θεωρεῖται «ἀριστερά»· ἐνῶ ὁ λόγος τῆς γνώσεως δὲ γνωρίζει κακία τῆς ψυχῆς, ἡ ὁποία θεωρεῖται «δεξιά».

97. Ἡ ἔλλογη γνώση τῶν ἀρετῶν, δηλαδὴ ἡ ἐνεργητικὴ καὶ ἀληθινὴ ἐπίγνωση τῆς αἰτίας τῶν ἀρετῶν, ἐκ φύσεως προκαλεῖ πλήρη ἄγνοια τῆς ὑπερβολῆς καὶ τῆς ἐλλείψεως ποὺ βρίσκονται στὰ δεξιὰ καὶ στ' ἀριστερὰ τῆς μεσότητας τῶν ἀρετῶν. Γιατὶ ἂν στὸ λογικὸ ἐκ φύσεως δὲν ὑπάρχει κανένα ἀπολύτως παράλογο, εἶναι φανερὸ ὅτι ὅποιος ὑψώθηκε στὸ λόγο τῶν ἀρετῶν, δὲ θὰ γνωρίσει καθόλου τὴν κατάσταση τῶν παραλόγων· γιατὶ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ κοιτάξει κανεὶς ταυτόχρονα δύο πράγματα ἀντίθετα, καὶ μαζὶ μὲ τὸ ἕνα ν' ἀντιληφθεῖ καὶ τὸ ἄλλο.

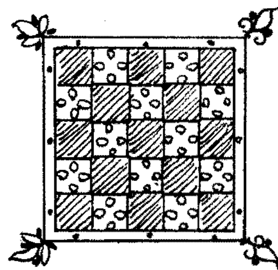
98. Ἂν μέσα στὴν πίστη δὲν ὑπάρχει κανένας λόγος ἀπιστίας, οὔτε τὸ φῶς μπορεῖ κατὰ φύση νὰ εἶναι αἰτία τοῦ σκοταδιοῦ, οὔτε μὲ τὸν Χριστὸ μπορεῖ νὰ φανερώνεται ὁ διάβολος[168], εἶναι φανερὸ ὅτι οὔτε μὲ τὸ λογικὸ εἶναι δυνατὸ νὰ συνυπάρχει τὸ παράλογο. Καὶ ἂν μὲ τὸ λογικὸ δὲν μπορεῖ ποτὲ νὰ συνυπάρχει τὸ παράλογο, ἐκεῖνος ποὺ ὑψώθηκε στὸ λόγο τῶν ἀρετῶν δὲ θὰ γνωρίσει καθόλου τὴν κατάσταση τῶν παραλόγων, ἐπειδὴ γνωρίζει μόνον τὴν ἀρετὴ ὅπως εἶναι, καὶ ὄχι ὅπως νομίζεται, καὶ γι' αὐτὸ δὲν γνωρίζει μήτε δεξιὰ μὲ τὴν ὑπερβολή, μήτε ἀριστερὰ μὲ τὴν ἔλλειψη. Γιατὶ καὶ στὰ δύο αὐτὰ εἶναι ὁλοφάνερο τὸ παράλογο.

99. Ἀπιστία λέει τὴν ἄρνηση τῶν ἐντολῶν. Πίστη τὴ συγκατάθεση στὶς

166. Ἰωνᾶ 3, 6-7. 167. Ἰωνᾶ 4, 11. 168. Β' Κορ. 6, 14-15.

ἐντολές. Σκοτάδι λέει τὴν ἄγνοια τοῦ καλοῦ, ἐνῶ φῶς τὴν ἀκριβὴ γνώση τοῦ καλοῦ. Χριστὸ ὀνόμασε τὴν οὐσία καὶ τὴν ὑπόσταση τοῦ καλοῦ, ἐνῶ διάβολο τὴν κάκιστη ἕξη ποὺ γεννᾶ ὅλα τὰ κακά.

100. Ἂν τὸ λογικὸ εἶναι κανόνας καὶ μέτρο τῶν ὄντων, ταυτόσημο μὲ τὴν ἀλογία καὶ γι' αὐτὸ παράλογο εἶναι νὰ κινεῖται κανεὶς ἔξω ἀπὸ τὸν κανόνα καὶ τὸ μέτρο ἢ πάνω ἀπὸ τὸν κανόνα καὶ τὸ μέτρο. Γιατὶ τὰ δύο ἐξίσου, σ' ὅσους κινοῦνται ἔτσι, προκαλοῦν τὴν ἔκπτωση ἀπὸ τὸ ἀπόλυτο Ὄν. Τὸ δεύτερο τοὺς πείθει νὰ κάνουν τὴν πορεία τους ἀβέβαιη καὶ ὄχι συγκεκριμένη καὶ νὰ μὴν ἔχει, ἐξαιτίας τῆς ἀμετρίας τοῦ νοῦ τους, σκοπό της τὸ Θεὸ σὰν τέλος ποὺ τὸ καθόρισαν ἐκ τῶν προτέρων, γιατὶ ἐπινοοῦν κάτι καλύτερο τάχα ἀπὸ τὸ καλό. Τὸ ἄλλο τοὺς πείθει νὰ κάνουν τὴν πορεία τους ἔξω ἀπὸ τὸ σκοπὸ πρὸς μόνη τὴν αἴσθηση, ἀπὸ χαλαρότητα τοῦ νοῦ τους, καὶ νὰ θεωροῦν ὡς τέλος προκαθορισμένο ἐκεῖνο ποὺ περιορίζεται στὴν αἴσθησή τους. Αὐτὸ τὸ ἀγνοεῖ, ἐπειδὴ δὲν τὸ πάσχει, ὅποιος εἶναι ἑνωμένος μόνο μὲ τὸ λόγο τῆς ἀρετῆς καὶ ἔχει περιχαρακώσει μ' αὐτὸν ὅλη τὴν κίνηση τῆς νοερῆς του δυνάμεως καὶ γι' αὐτὸ δὲν μπορεῖ νὰ διανοηθεῖ τίποτε πάνω ἀπὸ τὸ λογικὸ ἢ ἔξω ἀπὸ τὸ λογικό.

Ἕβδομη ἑκατοντάδα

Ὁ φυσικὸς λόγος διὰ μέσου τῶν ἀρετῶν ἀνυψώνει πρὸς τὸ νοῦ ἐκεῖνον ποὺ ἐπιμελεῖται τὴν πρακτικὴ ἀρετή. Ὁ νοῦς εἰσάγει στὴ σοφία μέσω τῆς θεωρίας ἐκεῖνον ποὺ ἐπιθυμεῖ τὴ γνώση. Τὸ παράλογο πάθος παρασύρει νὰ φέρεται πρὸς τὴν αἴσθηση ἐκεῖνον ποὺ ἀμελεῖ τὶς ἐντολές, πράγμα ποὺ καταλήγει στὸ νὰ δεθεῖ ὁ νοῦς στὴν ἡδονή.

2. Ἀρετὴ λέει τὴν ἀπαθέστατη καὶ μόνιμη ἕξη τοῦ καλοῦ ποὺ δὲν ἔχει τίποτε ἀπὸ τὰ δεξιὰ ἢ τ' ἀριστερά, ἔχει ὅμως τὴ σφραγίδα τοῦ Θεοῦ στὴν ὁποία τίποτε δὲν εἶναι ἐνάντιο. Αἰτία τῶν ἀρετῶν εἶναι ὁ Θεός. Ἐνεργητικὴ γνώση τοῦ Θεοῦ εἶναι ἡ ἀλλοίωση κατὰ τὴν ἕξη ἐκείνου ποὺ γνώρισε ἀληθινὰ τὸ Θεό, ὥστε νὰ συμμορφωθεῖ πρὸς τὸ Πνεῦμα.

3. Ἂν ὁ λόγος ἔχει προσδιορίσει ὅπως εἶναι φυσικὸ τὴν ἀρχὴ καθενός, κανένα ἀπὸ τὰ ὄντα δὲν ξεπερνᾶ οὔτε πέφτει παρακάτω ἀπὸ τὸν ἑαυτό του. Ἑπομένως, κανόνας τῶν ὄντων εἶναι ἡ ἐπιθυμία καὶ ἐπίγνωση τῆς Αἰτίας τους, ἐνῶ μέτρο τους εἶναι ἡ ἐνεργητικὴ μίμηση τῆς Αἰτίας, ὅσο εἶναι ἐφικτὸ στὰ ὄντα. Τὸ νὰ πηγαίνει ἡ ἐπιθυμία ὅσων κινοῦνται πρὸς τὸ Θεὸ πάνω ἀπὸ τὸν κανόνα καὶ τὸ μέτρο, κάνει ἀνώφελο τὸ δρόμο τους, γιατὶ δὲν καταλήγουν στὸ Θεό, στὸν ὁποῖο σταματᾶ ἡ ἐπιθυμητικὴ κίνηση ὅλων, καθὼς δέχεται ὡς αὐθύπαρκτο τέλος τὴν ἀπόλαυση τοῦ Θεοῦ. Τὸ νὰ πηγαίνει ἡ ἐπιθυμία ὅσων κινοῦνται πρὸς τὸ Θεὸ ἔξω ἀπὸ τὸν κανόνα καὶ τὸ μέτρο, κάνει ἀνώφελο τὸ δρόμο τους, γιατὶ ἀντὶ γιὰ τὸ Θεὸ καταλήγουν στὴν αἴσθηση, ὅπου ἔχει ἐγκατασταθεῖ ἡ ἡδονικὴ ἀπόλαυση τῶν παθῶν ποὺ δὲν ἔχει οὐσιαστικὴ ὕπαρξη.

4. Ὁ νοῦς ποὺ ὑψώθηκε ἀκράτητα πρὸς τὴν Αἰτία τῶν ὄντων, θ' ἀποκτήσει πλήρη ἄγνοια καθὼς δὲ θὰ θεωρεῖ κανένα λόγο στὸ Θεό, ὁ Ὁποῖος κατὰ τὴν οὐσία καὶ σύμφωνα μὲ κάθε αἰτία εἶναι πάνω ἀπὸ κάθε λόγο. Ὅταν ὁ νοῦς ἀποσυρθεῖ ἀπὸ τὰ ὄντα καὶ συγκεντρωθεῖ στὸ Θεό, δὲ γνωρίζει κανένα λόγο ἐκείνων ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἀπομακρύνθηκε, γιατὶ βλέπει μὲ τρόπο ἀνερμήνευτο Ἐκεῖνον μόνο στὸν ὁποῖο ἔφτασε κατὰ χάρη. Γιατὶ ὁ νοῦς ποὺ ὑψώθηκε μὲ ἔκσταση πρὸς τὸ Θεό, ἐγκαταλείπει ἀκόμη καὶ τοὺς λόγους τῶν ἀσωμάτων. Γιατὶ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ παρατηρεῖ κανεὶς μαζὶ μὲ τὸ Θεὸ καὶ κάτι ἀπ' ὅσα εἶναι μετὰ τὸ Θεό.

5. Καταραμένο πράγματι πάθος εἶναι ἡ ἔπαρση, ποὺ ἀποτελεῖται ἀπὸ τὴ σύνθεση δύο κακῶν, τῆς ὑπερηφάνειας καὶ τῆς κενοδοξίας. Ἀπὸ αὐτά, ἡ ὑπερηφάνεια ἀρνεῖται τὴν Αἰτία τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς φύσεως, ἐνῶ ἡ κενοδοξία καὶ τὴ φύση καὶ αὐτὴ τὴν ἀρετὴ τὶς κάνει νόθες. Γιατὶ τίποτε δὲν κάνει ὁ ὑπερήφανος κατὰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, καὶ τίποτε δὲν κάνει κατὰ φύση ὁ κενόδοξος.

6. Εἶναι ἰδίωμα τῆς ὑπερηφάνειας νὰ ἀρνεῖται ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ὁ δημιουργὸς τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς φύσεως. Καὶ ἰδίωμα τῆς κενοδοξίας νὰ δέχεται διακρίσεις στὴ φύση τῶν ἀνθρώπων ὥστε νὰ ὑποτιμᾶ ὁρισμένους. Φυσικὸ γέννημά τους εἶναι ἡ ἔπαρση, ποὺ εἶναι σύνθετη ἕξη κακίας καὶ περιέχει θεληματικὴ ἄρνηση τοῦ Θεοῦ καὶ ἄγνοια τῆς φυσικῆς ἰσοτιμίας ὅλων.

7. Ἡ ἔπαρση εἶναι μεῖγμα ὑπερηφάνειας καὶ κενοδοξίας. Δείχνει καταφρόνηση στὸ Θεὸ κατηγορώντας βλάσφημα τὴν πρόνοιά Του, ἐνῶ ἔχει ἀλλοτρίωση πρὸς τὴ φύση, ποὺ τὴν κάνει ὅλα τὰ φυσικὰ νὰ τὰ μεταχειρίζεται παρὰ φύση, ὥστε νὰ καταστρέφει μὲ αὐτὴ τὴν κακὴ χρήση τὴν ὡραιότητα τῆς φύσεως.

8. Ὁ «καυτὸς ἄνεμος»[169] δηλώνει ὄχι μόνον τοὺς πειρασμούς, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐγκατάλειψη τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία ἀφαιρεῖ ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους τὴν χορηγία τῶν θείων χαρισμάτων. Ἡ πνευματικὴ συγγένεια λύνει τὴ σχέση τῆς προαιρέσεως πρὸς τὴ σάρκα καὶ τὴν [προσδένει] στὸ Θεό, προσηλωμένη σ' Αὐτὸν μὲ πόθο.

9. Ὁ φυσικὸς [νόμος], ὅταν ἡ αἴσθηση δὲν πλεονεκτεῖ σὲ βάρος τοῦ λογικοῦ, πείθει ὅλους χωρὶς ἰδιαίτερη διδασκαλία, νὰ ἀγαποῦν τοὺς συνανθρώπους τους, ἔχοντας τὴν ἴδια τὴν ἀνθρώπινη φύση δάσκαλο γιὰ τὴ βοήθεια ἐκείνων ποὺ ἔχουν ἀνάγκη· καὶ νὰ θέλουν ὅλοι γιὰ τοὺς ἄλλους ἐκεῖνο ποὺ θέλει ὁ καθένας νὰ κάνουν οἱ ἄλλοι πρὸς αὐτόν. Αὐτὸ δίδαξε ὁ Κύριος, ὅταν εἶπε: «Ὅσα θέλετε νὰ σᾶς κάνουν οἱ ἄνθρωποι, τὰ ἴδια νὰ κάνετε καὶ σεῖς σ' αὐτούς»[170].

10. Ὁ φυσικὸς νόμος ἀποβλέπει στὴν ὁμόθυμη αὐτοπροαίρετη σχέση ὅλων πρὸς ὅλους. Γιατὶ ἐκεῖνοι ποὺ εἶναι προικισμένοι μὲ τὴ λογική, αὐτοὶ ἐκ φύσεως ἔχουν μία διάθεση. Κι ἐκεῖνοι ποὺ ἔχουν μιὰ διάθεση, ἔχουν φυσικὰ μία συμπεριφορὰ καὶ ἕνα τρόπο τοῦ βίου. Ἐκεῖνοι ποὺ ἔχουν μία συμπεριφορὰ κι ἕνα τρόπο τοῦ βίου, εἶναι φανερὸ ὅτι ἔχουν κατὰ τὴν προαίρεση τὸν ἴδιο δεσμὸ μεταξύ τους, ποὺ τοὺς ὁδηγεῖ ὅλους μὲ μιὰ γνώμη πρὸς τὸν ἕνα λόγο τῆς φύσεως, στὸν ὁποῖο καθόλου δὲν ὑπάρχει ἡ διαίρεση ποὺ ἐπικρατεῖ τώρα στὴ φύση ἐξαιτίας τῆς φιλαυτίας. Ὁ γραπτὸς νόμος, μὲ τὸ φόβο τῶν τιμωριῶν συγκρατεῖ τὶς ἄτακτες ὁρμὲς τῶν ἀνοήτων καὶ τοὺς συνηθίζει μὲ τὴ διδαχή του νὰ ἀποβλέπουν στὴν ἰσότητα, μὲ τὴν ὁποία ἡ δύναμη τῆς δικαιοσύνης, ἀφοῦ σταθεροποιηθεῖ μὲ τὸν καιρό, γίνεται μέρος τῆς φύσεως καὶ μετατρέπει τὸ μὲν φόβο σὲ διάθεση ποὺ δυναμώνει σιγὰ-σιγὰ μαζὶ μὲ τὴν προαίρεση πρὸς τὸ καλό, τὴ δὲ συνήθεια σὲ ἕξη ποὺ καθαρίζεται μὲ τὴ λήθη τῶν προηγουμένων κακῶν καὶ γεννᾶ μαζί της τὴ φιλαλληλία.

11. Ὁ γραπτὸς νόμος, ἐμποδίζοντας μὲ τὸ φόβο τὴν ἀδικία, δημιουργεῖ ἐθισμὸ στὴ δικαιοσύνη. Μὲ τὸν καιρό, ὁ ἐθισμὸς παράγει διάθεση φιλοδίκαιη, ἀπὸ τὴν ὁποία γεννιέται μόνιμη ἕξη στὸ καλό, ποὺ προκαλεῖ λήθη τῆς προηγούμενης κακίας.

169. Ἰωνᾶ 4, 8. 170. Λουκ. 6, 31.

12. Ὁ νόμος τῆς χάρης διδάσκει νὰ μιμούμαστε τὸν ἴδιο τὸ Θεό, ὁ Ὁποῖος τόσο πολύ, πάνω καὶ ἀπὸ τὸν ἑαυτό Του —ἂν ἐπιτρέπεται νὰ πῶ— μᾶς ἀγάπησε, καὶ μάλιστα ἐνῶ ἤμαστε ἐχθροί Του ἐξαιτίας τῆς ἁμαρτίας, ὥστε καὶ τὴν οὐσία μας ἔλαβε χωρὶς μεταβολὴ τῆς θεότητάς Του —ἐνῶ εἶναι πάνω ἀπὸ κάθε οὐσία—, καὶ καταδέχτηκε τὴ φύση μας, κατὰ τρόπο ὑπερούσιο, ὥστε νὰ γίνει ἄνθρωπος καὶ νὰ θελήσει νὰ ζήσει ὡς ἕνας ἄνθρωπος καὶ νὰ μὴν παραιτηθεῖ νὰ κάνει δική Του τὴν καταδίκη μας. Καὶ τόσο πολὺ μᾶς θέωσε κατὰ χάρη, ὅσο Αὐτὸς κατ' οἰκονομίαν ἔγινε ἄνθρωπος, γιὰ νὰ μάθομε ὄχι μόνο νὰ βοηθοῦμε ὁ ἕνας τὸν ἄλλο μὲ τρόπο φυσικὸ καὶ νὰ ἀγαποῦμε ὁ ἕνας τὸν ἄλλο σὰν τὸν ἑαυτό μας μὲ τρόπο πνευματικό, ἀλλὰ καὶ νὰ φροντίζομε ὁ ἕνας γιὰ τὸν ἄλλο περισσότερο ἀπὸ τὸν ἑαυτό μας μὲ τρόπο θεϊκὸ καὶ νὰ δίνομε ὡς ἀπόδειξη τῆς μεταξύ μας ἀγάπης τὸ νὰ προτιμοῦμε πρόθυμα τὸν σύμφωνο μὲ τὴν ἀρετὴ καὶ ἑκούσιο θάνατο ὁ ἕνας γιὰ χάρη τοῦ ἄλλου. Γιατὶ λέει ὁ Κύριος: «Δὲν ὑπάρχει μεγαλύτερη ἀγάπη ἀπὸ αὐτή, νὰ δίνει κάποιος τὴ ζωή του γιὰ τὸ φίλο του»[171].

13. Ὁ νόμος τῆς φύσεως, γιὰ νὰ μιλήσω συνοπτικά, εἶναι φυσικὸς λόγος ποὺ πῆρε ὑποχείριά του τὴν αἴσθηση, γιὰ νὰ τῆς ἀφαιρέσει τὴν ἀλογία ἀπὸ τὴν ὁποία προέρχεται ἡ διαίρεση ὅσων εἶναι φυσικὰ ἑνωμένα. Ὁ γραπτὸς νόμος εἶναι φυσικὸς λόγος ποὺ μετὰ τὴν ἀφαίρεση τῆς ἀλογίας τῆς αἰσθήσεως ἔχει προσλάβει καὶ πνευματικὸ πόθο, ὁ ὁποῖος συντηρεῖ τὴν ἀλληλοεξάρτηση τῶν ἀνθρώπων. Ὁ νόμος τῆς χάρης εἶναι λόγος ὑπερφυσικὸς ποὺ σκοπεύει τὴ θέωση· ἀλλάζει τὴν ἀνθρώπινη φύση χωρὶς νὰ τὴν μεταβάλλει καὶ δείχνει στὴν ἀνθρώπινη φύση σὰν σὲ εἰκόνα, μὲ τρόπο ἀκατάληπτο, τὸ Ἀρχέτυπο ποὺ εἶναι πάνω ἀπὸ οὐσία καὶ φύση, καὶ παρέχει τὴν παντοτινὴ μακαριότητα.

14. Τὸ νὰ ἔχει κανεὶς τὸν πλησίον του ὅπως τὸν ἑαυτό του, εἶναι τὸ νὰ φροντίσει μόνο γιὰ τὴ ζωὴ τοῦ ἄλλου, πράγμα ποὺ ἀναφέρεται στὸ φυσικὸ νόμο. Τὸ νὰ ἀγαπᾶ κανεὶς τὸν πλησίον του ὅπως τὸν ἑαυτό του, εἶναι νὰ προνοεῖ ἐπιπλέον γιὰ τὴ σύμφωνη μὲ τὴν ἀρετὴ μακαριότητα τοῦ πλησίον, πράγμα ποὺ ὁρίζει ὁ γραπτὸς νόμος[172]. Τὸ νὰ ἀγαπήσει τώρα κανεὶς τὸν πλησίον παραπάνω ἀπὸ τὸν ἑαυτό του, ἀνήκει ἀποκλειστικὰ στὸ νόμο τῆς χάρης.

15. Ἐκεῖνος ποὺ ἀποφεύγει τὶς ἀφορμὲς τῶν ἡδονῶν τοῦ σώματος, μαθαίνει τοὺς λόγους τῆς Πρόνοιας, ἡ ὁποία ἐμποδίζει τὸ ὑλικὸ ποὺ ἐξάπτει τὰ πάθη. Ἐκεῖνος ποὺ δέχεται τὶς ὀδυνηρὲς τιμωρίες τοῦ σώματος, μαθαίνει τοὺς λόγους τῆς κρίσεως, ἡ ὁποία τὸν καθαρίζει ἀπὸ προηγούμενους μολυσμοὺς μὲ ἀθέλητους πόνους.

16. Ἂν ὁ λόγος τῆς Γραφῆς μᾶς παρουσίασε τὸν Προφήτη νὰ λυπᾶται γιὰ τὴ σκηνὴ καὶ τὴν κολοκυθιὰ —δηλαδὴ γιὰ τὴ σάρκα καὶ τὴν ἡδονὴ τῆς σάρκας—, καὶ τὸ Θεὸ νὰ θέλει νὰ σώσει τὴ Νινευΐ, εἶναι φανερὸ ὅτι ἀπ' ὅλα

171. Ἰω. 15, 13. 172. Ἰωνᾶ 4, 9-11.

ὅσα ἐκτιμοῦν καὶ ἀγαποῦν οἱ ἄνθρωποι, αὐτὸ ποὺ ἀγαπᾶ ὁ Θεὸς εἶναι πολὺ ἀνώτερο καὶ τιμιότερο· καὶ μάλιστα ὅταν αὐτὰ δὲν ἔχουν ουσιαστικὴ ὕπαρξη, ἀλλὰ νομίζονται ἀπὸ ἐσφαλμένη κρίση ὅτι ὑπάρχουν. Αὐτὰ δὲν ἔχουν κανένα ἀπολύτως λόγο ὑπάρξεως, ἀλλὰ μόνο ἡ φαντασία, ἐξαπατώντας τὸ νοῦ, δίνει μέσω τοῦ πάθους σ' αὐτὰ ποὺ δὲν ὑπάρχουν ἕνα κούφιο σχῆμα, [ὄχι] ὅμως καὶ ὑπόσταση.

17. Ἡ ἀκριβὴς γνώση τῶν λόγων τοῦ Πνεύματος φανερώνεται μόνο σὲ ὅσους εἶναι ἄξιοι τοῦ Πνεύματος, οἱ ὁποῖοι ἀφοῦ μὲ τὴν πολλὴ ἐπιμέλεια τῶν ἀρετῶν καθάρισαν τὸ νοῦ τους ἀπὸ τὴν καπνιὰ τῶν παθῶν, σὰν ἕνα καθαρὸ καὶ λαμπερὸ καθρέφτη, δέχονται τὴ γνώση τῶν θείων, ἀμέσως μόλις πέσει ἐπάνω τους, ν' ἀποτυπώνεται καὶ νὰ μένει σ' αὐτοὺς ὅπως ἕνα πρόσωπο στὸν καθρέφτη. Σ' ἐκείνους ὅμως ποὺ τὰ πάθη ἔχουν κατασπιλώσει τὸ βίο τους, μόλις ποὺ μποροῦν ἀπὸ εὔλογους στοχασμοὺς νὰ συμπεράνουν τὴ γνώση τῶν θείων —ὄχι νὰ ἔχουν τὴν αὐθάδεια ὅτι τὴν κατανόησαν καὶ τὴ διατύπωσαν μὲ ἀκρίβεια.

18. Ἐκεῖνος ποὺ ἔλαβε ὡς μορφὴ τοῦ νοῦ του τὴ γνώση ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὶς ἀρετὲς μὲ τὴ χάρη τοῦ θείου Πνεύματος, λέγεται ὅτι «ἔπαθε» τὰ θεῖα, γιατὶ δὲν τὴν ἔλαβε ἀπὸ τὴ φύση μαζὶ μὲ τὴν ὕπαρξη, ἀλλὰ κατὰ μέθεξη μὲ τὴ χάρη. Ἐκεῖνος ὅμως ποὺ δὲν ἔλαβε τὴ γνώση ἀπὸ τὴ χάρη, κι ἂν ἀκόμη λέει κάτι γνωστικό, δὲ γνωρίζει μὲ δική του πεῖρα τὴ δύναμη τοῦ λόγου του. Γιατὶ ἡ ψιλὴ μάθηση δὲν δίνει τὴ γνώση ποὺ ἀποτελεῖ ἕξη.

19. Ὁ νοῦς ποὺ καθαρίστηκε τελείως μὲ τὶς ἀρετές, εὔλογα μπορεῖ νὰ [μαθαίνει] τοὺς λόγους τῶν ἀρετῶν, κάνοντας δικό του πρόσωπο τὴ γνώση, ἡ ὁποία ἔλαβε ἀπὸ αὐτοὺς θεῖα χαρακτηριστικά. Γιατὶ κάθε νοῦς καθ' ἑαυτὸν εἶναι χωρὶς μορφὴ καὶ χαρακτηριστικά, καὶ παίρνει μορφὴ ἐπίκτητη εἴτε τὴ γνώση ποὺ δημιουργήθηκε ἀπὸ τὶς ἀρετὲς μὲ τὸ Πνεῦμα, εἴτε τὴν ἄγνοια ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὰ πάθη.

20. Ὅποιος ξέπεσε ἀπὸ τὴ θεία ἀγάπη, ἔχει βασιλιά του τὸ νόμο τῆς σάρκας ποὺ βασιλεύει μὲ τὴν ἡδονή, καὶ οὔτε μπορεῖ, οὔτε θέλει νὰ φυλάξει καμία θεία ἐντολή. Γιατὶ ἀφοῦ προτίμησε τὴ φιλήδονη ζωὴ ἀπὸ τὴ ζωὴ καὶ βασιλεία ποὺ διεξάγεται μὲ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ σύμφωνα μὲ τὴν ἀρετή, προξένησε στὸν ἑαυτό του τὴν ἄγνοια ἀντὶ τῆς γνώσεως.

21. Ἐκεῖνος ποὺ δὲ διαβαίνει νοερὰ πρὸς τὴν ἐσωτερικὴ πνευματικὴ καὶ θεία ὡραιότητα ποὺ κρύβεται στὸ γράμμα τοῦ Νόμου, αὐτὸς δημιουργεῖ τὴ φιλήδονη σχέση τῆς προαιρέσεως, δηλαδὴ τὴν προσκόλληση στὰ κοσμικὰ καὶ τὴ φιλοκοσμία, καθὼς ἡ μάθησή του βασίζεται μόνο στὰ λόγια.

22. Ντροπὴ τοῦ στόματος εἶναι ἡ ἀπασχόληση τοῦ νοῦ μὲ φιλόκοσμους καὶ φιλοσώματους λογισμούς. Ὅταν δηλαδὴ μένομε στὴ σωματικὴ διαμόρφωση ποὺ δείχνει τὸ γράμμα τοῦ Νόμου, εἶναι φυσικὸ νὰ γεννιέται κατὰ τὴν κλίση τῆς προαιρέσεως ὁ κόσμος, δηλαδὴ ἡ φιλόκοσμη διάθεση καὶ ἡ

νοερὴ ἀπασχόληση μὲ φιλήδονους λογισμούς. Γιατὶ μὲ ὅ,τι ἔχομε συνδεθεῖ, αὐτὸ καὶ μελετοῦμε μὲ τὸ νοῦ μας.

23. Ἢ πάλι, ντροπὴ τοῦ στόματος εἶναι ἡ κίνηση τοῦ νοῦ ποὺ δίνει μορφὴ στὰ πάθη καὶ διαμορφώνει τὸ κάλλος σύμφωνα μὲ τὴν ἡδονή, ὥστε νὰ τὸ δεχτεῖ ἡ αἴσθηση. Γιατὶ χωρὶς τὴν ἐπινοητικὴ δύναμη τοῦ νοῦ δὲν ὁδηγεῖται κάποιο πάθος μὲ κανένα τρόπο σὲ διάπλαση μιᾶς μορφῆς. Ἤ, «ἀνάθεμα» εἶναι ἡ πρόσυλη, χωρὶς κάλλος καὶ ἀδιαμόρφωτη κίνηση τῶν παθῶν, ἐνῶ «ντροπὴ τοῦ στόματος» εἶναι ἡ νοερὴ κίνηση ποὺ δίνει μορφὴ στὸ πάθος ὥστε νὰ τὸ δεχτεῖ ἡ αἴσθηση, καὶ προσπορίζει στὸ πάθος μὲ τὶς ἐπινοήσεις της κατάλληλο ὑλικό.

24. Ἐκεῖνος ποὺ νομίζει ὅτι οἱ θυσίες καὶ οἱ γιορτές, τὰ σάββατα καὶ οἱ πρωτομηνιὲς ἔχουν διαταχθεῖ ἀπὸ τὸ Θεὸ στὸ νόμο Του γιὰ σωματικὴ ἀπόλαυση καὶ ἀνάπαυση, θὰ βρεθεῖ ὁπωσδήποτε κάτω ἀπὸ τὴν πλήρη κατοχὴ τῆς ἐνέργειας τῶν παθῶν καὶ τὴν ντροπὴ τῆς ἀκαθαρσίας τῶν σχετικῶν μὲ τὰ πάθη αἰσχρῶν λογισμῶν. Καὶ θὰ εἶναι στὴν ἐξουσία τοῦ φθαρτοῦ κόσμου καὶ τῆς ἀπασχολήσεως μὲ φιλοσώματους λογισμούς, ὅπως ἐπίσης καὶ τοῦ ὑλικοῦ καὶ τῆς μορφῆς τῶν παθῶν, καὶ δὲ θὰ μπορεῖ νὰ θεωρεῖ πολύτιμο τίποτε ἄλλο πέρα ἀπὸ τὰ φθαρτά.

25. Ἐκεῖνος ποὺ πιστεύει ὅτι εἶναι θεία διαταγὴ νὰ ἀπολαμβάνει σωματικῶς ὅσα ὁρίζει ὁ Νόμος, αὐτὸς δέχεται σὰν δῶρο Θεοῦ τὴ γαστριμαργία καὶ ζεῖ μαζί της μὲ χαρά, ἀπὸ τὴν ὁποία γεννᾶ μὲ τὴν παράχρηση τοὺς τρόπους ποὺ μολύνουν τὴν ἐνέργεια τῶν αἰσθητῶν.

26. Ὅταν τὸ θεωρητικὸ μέρος τῆς ψυχῆς ἀγκαλιάζει τὸν τρυφηλὸ βίο σὰν θεία ἐντολὴ σύμφωνα μὲ τὸ γράμμα τοῦ Νόμου, τότε μεταχειρίζεται τὶς αἰσθήσεις παρὰ φύση καὶ δὲν ἀφήνει νὰ φαίνεται καμιᾶς ἐνέργειας ἢ φυσικὴ χρήση. Γιατὶ γεννᾶ καὶ τὴν ἕξη καὶ τὴν ἐνέργεια τῶν παθῶν, καὶ ἐγκαθιστᾶ μέσα του σὰν κάτι θεῖο τὴ γαστριμαργία, δημιουργώντας ἔτσι τοὺς τρόπους ποὺ μολύνουν μὲ τὴν παράχρηση τὶς αἰσθήσεις, ὥστε νὰ ἀφανίζονται οἱ φυσικοὶ λόγοι καὶ τὰ σπέρματα ποὺ βρίσκονται στὰ ὄντα.

27. Κανένας ποὺ εἶναι προσηλωμένος στὴ σωματικὴ λατρεία τοῦ Νόμου, δὲν μπορεῖ νὰ δεχτεῖ διόλου ἕνα φυσικὸ λόγο ἢ λογισμό· γιατὶ δὲν εἶναι τὸ ἴδιο τὰ σύμβολα καὶ ἡ φύση. Ἐκεῖνος ποὺ μένει στὰ σύμβολα τοῦ Νόμου, δὲν μπορεῖ νὰ βλέπει σύμφωνα μὲ τὸ λογικὸ τὴ φύση τῶν ὄντων καὶ νὰ προσλαμβάνει τοὺς λόγους τοὺς ὁποίους ἔθεσε οὐσιωδῶς στὰ ὄντα ὁ Δημιουργός, γιατὶ ἔχουν διαφορὰ τὰ σύμβολα ἀπὸ τὴ φύση τῶν ὄντων.

28. Ἐκεῖνος ποὺ ἔχει γιὰ Θεὸ τὴν κοιλιά του καὶ νομίζει γιὰ δόξα του πράξεις ποὺ φέρνουν ντροπή[173], εἶναι προσηλωμένος μὲ μεγάλη ἐπιμέλεια μόνο στὰ πάθη τῆς ἀτιμίας σὰν νὰ ἦταν πράγματα θεῖα, καὶ γι' αὐτὸ ἀσχολεῖται μόνο μὲ τὰ πρόσκαιρα, δηλαδὴ μὲ τὴν ὕλη καὶ τὴ μορφὴ τῶν πραγ-

173. Φιλιπ. 3, 19.

μάτων καὶ τὴν κακὴ χρήση τῆς πενταπλῆς ἐνέργειας τῶν αἰσθήσεων. Γιατὶ ὅταν ἡ αἴσθηση περιπλεχτεῖ καὶ ἑνωθεῖ μὲ τὴ ὕλη καὶ τὴν μορφὴ τῶν πραγμάτων, παράγει τὸ πάθος καὶ σκοτώνει καὶ ἀφανίζει τοὺς φυσικοὺς λόγους. Πάθος καὶ φύση, σύμφωνα μὲ τὸ λόγο τῆς ὑπάρξεως, ποτὲ δὲ συνυπάρχουν, γιατὶ ποτὲ δὲ φαίνεται σὲ κάποιο πάθος κανένας λόγος φύσεως, ὅπως οὔτε κάποιο πάθος γεννιέται μαζὶ μὲ τὴ φύση.

29. Ὅποιος δὲν πιστεύει ὅτι ἡ Γραφὴ εἶναι πνευματική, δὲν αἰσθάνεται ὅτι εἶναι φτωχὸς στὴ γνώση, ἂν καὶ πεθαίνει ἀπὸ πείνα. Γιατὶ εἶναι πράγματι πείνα ἡ ἔλλειψη τῶν γνωστῶν ἀπὸ τὴν πείρα ἀγαθῶν καὶ ἡ πλήρης ἀνέχεια καὶ στέρηση τῶν πνευματικῶν τροφῶν ποὺ συγκρατοῦν τὴν ψυχή. Καὶ πῶς θὰ νομίσει κανεὶς πείνα ἢ ζημία τὴν ὁλικὴ ἀφαίρεση ἐκείνων ποὺ δὲν ἔχει γνωρίσει διόλου;

30. Πεινᾶ πράγματι ὁ λαὸς ἐκείνων ποὺ πιστεύουν καὶ ἔχουν γνωρίσει τὴν ἀλήθεια, ὅπως καὶ ἡ ψυχὴ καθενὸς ποὺ ἄφησε τὴν πνευματικὴ θεωρία μὲ τὴ χάρη καὶ ὑποδουλώθηκε στὴν τυπικὴ δουλεία τοῦ γράμματος καὶ δὲν τρέφει τὸ νοῦ μὲ τὰ πετάγματα τῶν μεγάλων νοημάτων, ἀλλὰ γεμίζει τὴν αἴσθηση μὲ ἐμπαθῆ φαντασία, μὲ τὶς σωματικὲς διατυπώσεις τῶν συμβόλων τῆς Γραφῆς.

31. Ἐκεῖνος ποὺ δὲν παραδέχεται τὴν πνευματικὴ θεωρία τῆς ἁγίας Γραφῆς, μαζὶ μ' αὐτὴν ἀπώθησε καὶ τὸν φυσικὸ καὶ τὸν γραπτὸ νόμο τῶν Ἰουδαίων καὶ ἀγνόησε τὸ νόμο τῆς χάρης, ποὺ γι' αὐτὸν δίνεται ἡ θεωρία σ' ὅσους πορεύονται σύμφωνα μ' αὐτόν. Ἐκεῖνος λοιπὸν ποὺ ἐννοεῖ τὸν γραπτὸ νόμο σωματικῶς, δὲν τρέφει μὲ ἀρετὲς τὴν ψυχή. Καὶ ἐκεῖνος ποὺ δὲ συλλαμβάνει τοὺς λόγους τῶν ὄντων, δὲν φιλοτιμεῖται νὰ προσφέρει στὸ νοῦ του τὴν ποικίλη σοφία τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἐκεῖνος ποὺ δὲ γνωρίζει τὸ μέγα μυστήριο τῆς νέας χάρης, δὲν χαίρεται μὲ τὴν ἐλπίδα τῆς μελλοντικῆς θεώσεως. Ἡ ἔλλειψη λοιπὸν τῆς θεωρίας τοῦ γραπτοῦ νόμου ἔχει ὡς συνέπεια τὴ στέρηση τῆς ποικίλης σοφίας τοῦ Θεοῦ ποὺ νοεῖται στὸ φυσικὸ νόμο, καὶ ὡς ἐπακόλουθο τὴν πλήρη ἄγνοια τῆς θεώσεως ποὺ θὰ δοθεῖ μὲ τὴ χάρη σύμφωνα μὲ τὸ νέο μυστήριο.

32. Κάθε νοῦς ποὺ ἔλαβε ἀπὸ τὸ Χριστὸ διορατικότητα καὶ δύναμη ὁράσεως, ἐπιθυμεῖ πάντοτε καὶ ζητεῖ τὸ πρόσωπο τοῦ Κυρίου. Πρόσωπο τοῦ Κυρίου εἶναι ἡ ἀληθινὴ μέσω τῆς ἀρετῆς θεωρία καὶ γνώση τῶν θείων, ποὺ ἀναζητώντας την μαθαίνει τὴν αἰτία τῆς φτώχειας καὶ τῆς στερήσεώς του. Ὅπως δηλαδὴ τὸ πρόσωπο εἶναι ποὺ χαρακτηρίζει τὸν καθένα, ἔτσι καὶ ἡ πνευματικὴ γνώση εἶναι τὸ φανερὸ χαρακτηριστικὸ τοῦ θείου, κι ὅποιος τὴ ζητεῖ, λέγεται ὅτι ζητεῖ τὸ πρόσωπο τοῦ Κυρίου. Ἐκεῖνος ὅμως ποὺ γίνεται σαρκικὸς μὲ τὶς αἱματηρὲς θυσίες σύμφωνα μὲ τὸ γράμμα τοῦ Νόμου, ἀποκτᾶ τὴν ἄγνοια ποὺ ἐπιθυμεῖ, καθὼς δέχεται τὶς ἐντολὲς μόνο ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῆς ἡδονῆς τῆς σάρκας καὶ περιορίζεται σωματικὰ μόνο στὸ περιεχόμενο τοῦ γράμματος ποὺ ἀντιστοιχεῖ στὴν αἴσθηση.

33. Ὅποιος περιορίζεται σὲ λατρεία σωματικὴ σύμφωνα μὲ τὸ Νόμο, γεννᾶ τὴν ἔμπρακτη ἁμαρτία ὡς ὕλη, καὶ ὡς εἶδος διαμορφώνει ὑλικὰ τὴ συγκατάθεση τοῦ [νοῦ] σ' αὐτὴ μὲ τὶς ἡδονὲς τῶν αἰσθήσεων. Ἐκεῖνος ὅμως ποὺ ἐννοεῖ τὴ Γραφὴ πνευματικῶς, θανατώνει ὡς ὕλη τὴν ἐνέργεια τῆς ἁμαρτίας, καὶ ὡς εἶδος τὴ συγκατάθεση σ' αὐτὴ μαζὶ μὲ τοὺς τρόπους κακῆς χρήσεως τῆς αἰσθήσεως γιὰ ἡδονή· καὶ αὐτὸ τὸ κάνει μὲ τοὺς φυσικοὺς λογισμοὺς στὸ ὕψος τῆς θεωρίας.

34. Αὐτὰ ὅλα, τὴν ὕλη καὶ τὸ εἶδος καὶ τοὺς σχετικοὺς μ' αὐτὰ πέντε τρόπους κακῆς χρήσεως τῶν πέντε αἰσθήσεων, ἐννοῶ τὴν ἐμπαθὴ καὶ παρὰ φύση ἀνάμιξη τῶν αἰσθήσεων μὲ τὰ αἰσθητά, δηλαδὴ τὰ πρόσκαιρα καὶ ρευστά, μετὰ τὴν παρέλευση τῆς σύμφωνης μὲ τὸ γράμμα σωματικῆς λατρείας ποὺ ἀναφέρεται στὸ Νόμο, καὶ μετὰ τὸ ξεπέρασμα τῆς ἄγνοιας, τὰ παραδίνει ὁ πνευματικὸς λόγος ἢ νοῦς, γιὰ νὰ θανατωθοῦν, στοὺς ὑψηλότερους λόγους καὶ λογισμοὺς τῆς φυσικῆς θεωρίας, ὥστε αὐτοί, καθὼς θὰ φτάσουν στὸ ὕψος τοῦ νόμου τῆς πνευματικῆς θεωρίας, ν' ἀφανίσουν καὶ νὰ θανατώσουν τὴν καθολικὴ σχέση τῶν προσκαίρων μὲ τὴν αἴσθηση καὶ τὸ σῶμα, ἡ ὁποία στηρίζεται στὰ σύμβολα τοῦ Νόμου.

35. Χωρὶς τὴ φυσικὴ θεωρία κανεὶς δὲ διακρίνει τὴν ἀνομοιότητα τῶν συμβόλων τοῦ Νόμου πρὸς τὰ θεῖα. Γιατὶ ἂν κανείς, ἀφοῦ πρωτύτερα ἀντιληφθεῖ μὲ τὴ φυσικὴ θεωρία τὴν ἀνομοιότητα τῶν συμβόλων μὲ τὰ θεῖα καὶ νοητά, δὲν ποθήσει νὰ ἔρθει μὲ τὸ νοῦ στὴν ὡραιότητα τῶν νοητῶν ἀφήνοντας ἔξω ὁλότελα τὴν αἴσθηση, δὲν μπορεῖ νὰ χωριστεῖ τελείως ἀπὸ τὴ σωματικὴ ποικιλία ποὺ ὑπάρχει στοὺς [τύπους]. Ὅσο κινεῖται μέσα σ' αὐτὴ ἀκολουθώντας τὸ γράμμα, εὔλογα δὲν ἱκανοποιεῖ τὴν πείνα του γιὰ γνώση, γιατὶ καταδίκασε τὸν ἑαυτό του σὰν τὸ φίδι νὰ τρώει τὴ γῆ[174] τῆς Γραφῆς, δηλαδὴ τὸ σωματικὸ νόημα, καὶ ὄχι, ἀκολουθώντας τὸ Χριστό, νὰ τρώει τὸν οὐρανό, δηλαδὴ τὸ πνεῦμα καὶ τὴν ψυχὴ τῆς Γραφῆς, πράγμα ποὺ εἶναι τὸ οὐράνιο καὶ ἀγγελικὸ ψωμί. Θέλω νὰ πῶ ὅτι δὲ θὰ τρέφεται μὲ τὴν πνευματικὴ θεωρία καὶ γνώση τῶν Γραφῶν μὲ τὸ φωτισμὸ τοῦ Χριστοῦ, τὴν ὁποία δίνει ἄφθονη ὁ Θεὸς σ' ἐκείνους ποὺ Τὸν ἀγαποῦν, ὅπως εἶναι γραμμένο: «Τοὺς ἔδωσε ψωμὶ τοῦ οὐρανοῦ· ὁ ἄνθρωπος ἔφαγε ψωμὶ τῶν ἀγγέλων»[175].

36. Τὴν κατὰ γράμμα ἑρμηνεία τῆς Γραφῆς ποὺ γίνεται σύμφωνα μὲ τὴν αἴσθηση, ἐπειδὴ ὁλοφάνερα γεννᾶ τὰ πάθη καὶ τὴ διάθεση ποὺ κλίνει πρὸς τὰ πρόσκαιρα καὶ ρευστά, δηλαδὴ τὴν ἐμπαθὴ ἐνέργεια τῆς αἰσθήσεως πρὸς τὰ αἰσθητά, εἶναι ἀνάγκη νὰ τὴν ἀφανίσομε, ὅπως τὰ παιδιὰ καὶ τὰ ἐγγόνια τοῦ Σαούλ[176], ἀνυψώνοντας σὰν σὲ ὄρος τὰ θεῖα ρητὰ μέσω τῆς φυσικῆς θεωρίας, ἂν βέβαια ἐπιθυμοῦμε νὰ ἐμφορηθοῦμε ἀπὸ θεία χάρη.

174. Γεν. 3, 14. 175. Ψαλμ. 77, 24-25. 176. Β' Βασ. 21, 8-9.

37. Ἀδικεῖ τὴν ἀλήθεια, καὶ ὁ Νόμος ὅταν νοεῖται μόνο κατὰ γράμμα, καὶ ὁ λαὸς τῶν Ἰουδαίων, καὶ ὅποιος ἄλλος μιμεῖται τὸν τρόπο σκέψεώς τους, περιορίζοντας μόνο στὸ γράμμα τὴ δύναμη τοῦ Νόμου χωρὶς νὰ δέχεται, γιὰ τὴ φανέρωση τῆς γνώσεως ποὺ κρύβεται μυστικὰ μέσα στὸ γράμμα τοῦ Νόμου, τὴ φυσικὴ θεωρία, ἡ ὁποία εἶναι τὸ ἐνδιάμεσο μεταξὺ τύπων καὶ ἀλήθειας καὶ ἀπομακρύνει ἀπὸ τοὺς τύπους ὅσους τὴν ἀκολουθοῦν, ξαναφέρνοντάς τους στὴν ἀλήθεια· αὐτός, ἀντίθετα, σὰν νὰ ἀρνεῖται ὁλότελα τὴ φυσικὴ θεωρία καὶ σὰν νὰ τὴν ἀποκλείει ἀπὸ τὴ μυσταγωγία τῶν θείων. Αὐτὴ λοιπὸν τὴ σωματικὴ καὶ πρόσκαιρη ἑρμηνεία τοῦ Νόμου, ἐπειδὴ ὑπόκειται στὸ χρόνο καὶ τὴ μεταβολή, πρέπει νὰ ἀφανίζουν μὲ τὴ φυσικὴ θεωρία στὸ ὄρος, δηλαδὴ τό ὕψος τῆς γνώσεως, ὅσοι ἔχουν ζῆλο γιὰ τὰ θεῖα θεάματα.

38. Ἀφανίζει ὁλότελα τὸ σωματικὸ νόημα τῆς Γραφῆς ἐκεῖνος ποὺ κατὰ τὴν πρακτικὴ ἄσκηση φονεύει μέσω τῆς φυσικῆς θεωρίας τὴ φιλήδονη καὶ φιλοσώματη σχέση πρὸς τὴν ἄστατη καὶ ρευστὴ ὕλη, ποὺ δημιουργήθηκε στὴν ψυχὴ ἀπὸ τό γράμμα τοῦ Νομοῦ, [κατασφάζοντας] σὰν παιδιὰ καὶ ἀπογόνους τοῦ Σαούλ, διὰ μέσου τῆς φυσικῆς θεωρίας, τὴ χαμαίζηλη ἑρμηνεία τοῦ Νόμου, ἀφοῦ ἀνεβεῖ σὰν σὲ ὄρος στὸ ὕψος τῆς γνώσεως, καὶ φανερώνοντας ἐνώπιον τοῦ Κυρίου μὲ τὴν ἐξομολόγηση ὅτι πρωτύτερα ἑρμήνευε τὸ Νόμο σωματικά. Ἔτσι μπορεῖ νὰ νοηθεῖ ἀπὸ τοὺς φιλομαθεῖς ἡ φράση «νὰ τοὺς κρεμάσουν κάτω ἀπὸ τὸν ἥλιο ἐνώπιον τοῦ Κυρίου»[176]· νὰ βγάλουν δηλαδὴ στὸ φῶς μέσω τῆς γνώσεως τὴ σφαλερὴ προσκόλληση στὸ γράμμα, πράγμα ποὺ σημαίνει νὰ δείξουν στὸ ὕψος τῆς θεωρίας νεκρὸ τὸ γράμμα τοῦ Νόμου, μέσω τῆς πνευματικῆς γνώσεως.

39. «Τὸ γράμμα φονεύει, ἐνῶ τὸ πνεῦμα δίνει ζωή»[177], λέει ἡ Γραφή. Γι' αὐτὸ πρέπει, ἐκεῖνο ποὺ ἔχει τὴν ἰδιότητα νὰ φονεύει, νὰ φονεύεται ἀπὸ τὸ ζωοποιὸ Πνεῦμα. Γιατὶ εἶναι ὁλότελα ἀδύνατο νὰ συνυπάρχουν καὶ νὰ συνενεργοῦν καὶ τὰ δύο, τὸ σωματικὸ καὶ τὸ θεῖο στοιχεῖο τοῦ Νόμου, δηλαδὴ τὸ γράμμα καὶ τὸ πνεῦμα, ἀφοῦ οὔτε εἶναι φυσικὸ νὰ συμφωνεῖ ἐκεῖνο ποὺ μπορεῖ νὰ ἀφαιρεῖ τὴ ζωὴ μ' ἐκεῖνο ποὺ κατὰ φύση τὴν παρέχει.

40. Τὸ πνεῦμα εἶναι ποὺ παρέχει ζωή, τὸ γράμμα ἀφαιρεῖ τὴ ζωή. Γι' αὐτὸ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ πράττει κανεὶς καὶ τὸ γράμμα καὶ τό πνεῦμα μαζί, ὅπως δὲν μποροῦν νὰ συνυπάρχουν τὸ ζωοποιὸ μὲ τὸ φθοροποιό.

41. Μυστικὴ περιτομὴ εἶναι ἡ τέλεια ἀφαίρεση τῆς ἐμπαθοῦς σχέσεως τοῦ νοῦ πρὸς τὸν κτιστὸ κόσμο. Γιατί, βλέποντας φυσικῶς τὰ πράγματα, ξέρομε ὅτι δὲν εἶναι τελειότητα ἡ ἀφαίρεση τῆς φυσικῆς ἀρτιότητας ποὺ ἔχει δώσει ὁ Θεός. Δὲν τελειοποιεῖται βέβαια ἡ φύση ὅταν κουτσουρεύεται σύμφωνα μὲ κάποια τέχνη καὶ τῆς ἀφαιρεῖται μὲ ἐπιδεξιότητα ἐκεῖνο ποὺ τῆς ἔδωσε ὁ Θεὸς κατὰ τὴ δημιουργία· διαφορετικά, παρουσιάζομε τὴν τέχνη ἀνώτερη ἀπὸ τὸ Θεὸ στὸ νὰ βεβαιώνει τάχα τὴ δικαιοσύνη, καὶ κάνομε τὴν μελετημένη ἔλλειψη τῆς φύσεως ἱκανὴ ν' ἀναπληρώσει τὴν ἔλλειψη δικαιοσύνης κατὰ τὴ δημιουργία. Ἀλλὰ ἀπὸ τὴ θέση ποὺ ἔχει στὸ σῶμα τὸ μέλος ποὺ περιτέμνεται, διδασκόμαστε νὰ κάνομε προαιρετικὰ τὴν περιτομὴ τῆς ἐμπαθοῦς διαθέσεως τῆς ψυχῆς, μὲ τὴν ὁποία ρυθμίζεται ἡ προαίρεση νὰ συμβαδίζει περισσότερο μὲ τὴ φύση, διορθώνοντας τὸν ἐμπαθὴ νόμο τῆς σχέσεως πρὸς τὸν κτιστὸ κόσμο.

177. Β' Κορ. 3, 6.

42. Ἡ ἀκροβυστία εἶναι κάτι φυσικό. Καὶ κάθε τὶ τὸ φυσικὸ εἶναι ἔργο θείας δημιουργίας καὶ πολὺ καλό, σύμφωνα μὲ τὸ ρητό: «Καὶ εἶδε ὁ Θεὸς ὅλα ὅσα δημιούργησε καὶ ἰδού, ἦταν πολὺ καλά»[178]. Ὁ Νόμος ὅμως, μὲ τό νὰ διατάζει τὴν ἀφαίρεση μὲ περιτομὴ τῆς ἀκροβυστίας ὡς ἀκάθαρτης[179], παρουσιάζει τὸ Θεὸ νὰ διορθώνει μὲ τέχνη τὸ ἔργο Του, πράγμα ποὺ καὶ νὰ τὸ διανοηθεῖ μόνο κανεὶς εἶναι ἀσεβέστατο. Ἐκεῖνος λοιπὸν ποὺ μελετᾶ ἀπὸ φυσικὴ ἄποψη τὰ σύμβολα τοῦ Νόμου, γνωρίζει ὅτι ὁ Θεὸς δὲ διορθώνει τὴ φύση μὲ τὴν τέχνη, ἀλλὰ διατάζει νὰ περιτέμνεται τὸ παθητικὸ μέρος τῆς ψυχῆς ποὺ ὀφείλει νὰ ὑπακούει στὸ λογικό· αὐτὸ δηλώνεται συμβολικὰ μὲ τὸ σωματικὸ μόριο καὶ ἀποβάλλεται ἀπὸ τὴ γνώση μέσω τῆς ἀνδρείας τῆς προαιρέσεως ποὺ ἐκδηλώνεται στὴν πράξη. Γιατὶ ὁ ἱερέας ποὺ ἐκτελεῖ τὴν περιτομὴ σημαίνει τὴ γνώση, ἡ ὁποία ἔχει γιὰ μαχαίρι ἐναντίον τοῦ πάθους τὴν ἔμπρακτη ἀνδρεία τοῦ λογικοῦ. Σβήνει ἡ παράδοση τοῦ Νόμου ὅταν τὸ πνεῦμα ὑπερτερεῖ ἐπάνω στὸ γράμμα.

43. Τὸ Σάββατο[180] εἶναι ἡ ἀνάπαυση ἀπὸ τὰ πάθη καὶ ἀπὸ τὴν κίνηση τοῦ νοῦ γύρω ἀπὸ τὴ φύση τῶν ὄντων. Ἤ, εἶναι ἡ τέλεια ἀπραξία τῶν παθῶν καὶ ἡ γενικὴ παύση τῆς κινήσεως τοῦ νοῦ γύρω ἀπὸ τὰ δημιουργήματα καὶ ἡ τέλεια μετάβαση πρὸς τό Θεό. Ἐκεῖνος ποὺ ἔφτασε —ὅσο εἶναι δυνατόν— στὸ Σάββατο αὐτὸ μέσω τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς γνώσεως, δὲν πρέπει διόλου νὰ θυμᾶται ὁ,τιδήποτε ποὺ σὰν ξύλα ἀνάβουν τὰ πάθη, οὔτε πάλι ν' ἀναλογίζεται διόλου τοὺς λόγους τῆς φύσεως, γιὰ νὰ μὴ δογματίζομε ὅπως οἱ εἰδωλολάτρες ὅτι ὁ Θεὸς εὐχαριστεῖται στὰ πάθη ἢ μετριέται μὲ τὰ μέτρα τῆς φύσεως, Αὐτὸς ποὺ μόνο ἡ τέλεια σιγὴ Τὸν κηρύττει, καὶ Τὸν παρουσιάζει ἡ τέλεια καὶ ἄκρα ἀγνωσία.

44. «Στεφάνι ἀγαθότητας»[181] εἶναι ἡ καθαρὴ πίστη ποὺ εἶναι στολισμένη σὰν μὲ πολύτιμους λίθους ἀπὸ τὰ ὑψηλὰ δόγματα καὶ τοὺς πνευματικοὺς λόγους καὶ νοήματα, καὶ ποὺ στεφανώνει σὰν νὰ ἦταν κεφάλι τὸ θεοφιλὴ νοῦ. Ἢ καλύτερα, «στεφάνι ἀγαθότητας» εἶναι αὐτὸς ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ ποὺ μὲ τὴν ποικιλία τῶν τρόπων τῆς πρόνοιας καὶ τῆς κρίσεως —δηλαδὴ μὲ τὴν ἐγκράτεια τῶν θεληματικῶν παθῶν καὶ τὴν ὑπομονὴ τῶν ἀκουσίων— περιβάλλει τὸ νοῦ σὰν νὰ ἦταν κεφάλι, καὶ μὲ τὴ μετοχὴ τῆς χάρης τῆς θεώσεως κάνει τό νοῦ ὡραιότερο ἀπὸ τὸν ἑαυτό του.

178. Γεν. 1, 31. 179. Γεν. 17, 10-14. 180. Ἐξ. 16, 23· 20, 10. 181. Ψαλμ. 64, 12.

45. Ἐδῶ λέει ὅτι ἡ ἐγκράτεια εἶναι ἔργο τῆς πρόνοιας γιατὶ καθαρίζει ἀπὸ τὰ ἑκούσια πάθη. Ἡ ὑπομονὴ λέει ὅτι εἶναι ἔργο τῆς κρίσεως τοῦ Θεοῦ, γιατὶ ἀντιστέκεται στοὺς ἀθέλητους πειρασμοὺς καὶ εἶναι σύμβολο τῆς πρακτικῆς φιλοσοφίας καὶ ὁδηγεῖ στὴν ἀρετή, βγάζοντας ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο τῆς ἁμαρτίας ἐκείνους ποὺ ἦταν κρατούμενοι σ' αὐτή.

46. Ὁ Θεὸς δὲν πρόσταξε νὰ τιμηθοῦν τὸ Σάββατο, οἱ πρωτομηνιὲς καὶ οἱ γιορτὲς ἐπειδὴ ἤθελε νὰ τιμῶνται οἱ ἡμέρες ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους —γιατὶ ἔτσι θὰ ὅριζε ὡς ἐντολὴ τοῦ Νόμου τὸ νὰ λατρεύεται ἡ κτίση καὶ ὄχι ὁ Κτίστης[182] καὶ νὰ θεωροῦνται ἱερὲς οἱ ἡμέρες καὶ γι' αὐτὸ ἄξιες νὰ προσκυνοῦνται· ἀλλὰ ὑπέδειξε συμβολικὰ νὰ τιμᾶται Αὐτὸς μέσω τῶν ἡμερῶν. Γιατὶ Αὐτὸς εἶναι Σάββατο, καθὼς εἶναι ἀνάπαυση τῆς ψυχῆς ἀπὸ τοὺς κόπους τῆς σάρκας καὶ παύση τῶν ἀγώνων τῆς ἀρετῆς· εἶναι Πάσχα, ὡς ἐλευθερωτὴς ἐκείνων ποὺ κρατοῦνται στὴν πικρὴ δουλεία τῆς ἁμαρτίας· εἶναι Πεντηκοστή, ὡς ἀρχὴ καὶ τέλος τῶν ὄντων καὶ λόγος μὲ τὸν ὁποῖον ὑπάρχουν ἐκ φύσεως τὰ πάντα. Πρόσεξε πῶς ὁ Νόμος καταστρέφει ἐκείνους ποὺ τὸν ἐννοοῦν σωματικῶς, μὲ τὸ νὰ τοὺς πείθει νὰ λατρεύουν τὴν κτίση καὶ ὄχι τὸν Κτίστη, καὶ νὰ νομίζουν ἐκ φύσεως ἱερὰ ἐκεῖνα ποὺ ἔγιναν γι' αὐτούς, ν' ἀγνοοῦν ὅμως Ἐκεῖνον, γιὰ τὸν ὁποῖο δημιουργήθηκαν οἱ ἴδιοι.

47. Ὁ κόσμος εἶναι τόπος πεπερασμένος καὶ σταθερότητα περιορισμένη. Ὁ χρόνος εἶναι κίνηση περιορισμένη, καὶ γι' αὐτὸ ἡ κίνηση ὅσων ζοῦν μέσα σ' αὐτὸν ὑπόκειται σὲ ἀλλοίωση. Ὅταν ἡ φύση ξεπεράσει καὶ τὸ χρόνο καὶ τὸν τόπο κατὰ τὴν ἐνέργεια καὶ τὴν ἔννοια, δηλαδὴ τὰ ἀπαραίτητα, τὴν πεπερασμένη σταθερότητα καὶ κίνηση, καὶ ἑνωθεῖ κατὰ τρόπο ἄμεσο μὲ τὴν Πρόνοια, τότε βρίσκει στὴν Πρόνοια λόγο ἁπλὸ καὶ σταθερὸ κατὰ τὴ φύση, ποὺ δὲν περιορίζεται ἀπὸ τίποτε καὶ γι' αὐτὸ δὲν ἔχει καὶ καμία ἐντελῶς κίνηση.

48. Ἡ φύση, ἐπειδὴ βρίσκεται χρονικῶς μέσα στὸν κόσμο, ἔχει κίνηση ποὺ ὑπόκειται σὲ ἀλλοίωση λόγω τῆς πεπερασμένης σταθερότητας τοῦ κόσμου καὶ τῆς μεταβαλλόμενης φορᾶς τοῦ χρόνου. Ὅταν φτάσει στὸ Θεό, ἐπειδὴ Αὐτὸς εἶναι ἐκ φύσεως μονάδα, θὰ ἔχει στάση ἀκίνητη καὶ στάσιμη ταυτοκινησία ποὺ θὰ γίνεται αἰωνίως γύρω ἀπὸ Αὐτὸ ποὺ εἶναι ἕνα καὶ μοναδικὸ καὶ πάντα τὸ ἴδιο. Αὐτὴ ἔχει λεχθεῖ ὅτι εἶναι ἡ ἄμεση καὶ μόνιμη ἐγκατάσταση γύρω ἀπὸ τὸ πρῶτο Αἴτιο ἐκείνων ποὺ δημιουργήθηκαν ἀπ' Αὐτό.

49. Τὸ μυστήριο τῆς Πεντηκοστῆς εἶναι ἡ ἄμεση ἕνωση τῶν προνοουμένων μὲ τὴν πρόνοια, δηλαδὴ ἡ ἕνωση τῆς φύσεως μὲ τὸ Λόγο σύμφωνα μὲ τὴ διευθέτηση τῆς πρόνοιας, κατὰ τὴν ὁποία δὲν ὑπάρχει καμιὰ ἐντελῶς ἔνδειξη χρόνου καὶ γενέσεως. Ὁ Λόγος εἶναι ἐπίσης ἡ σάλπιγγά μας[183], γιατὶ μᾶς κάνει ν' ἀκοῦμε τὶς θεῖες καὶ ἀνέκφραστες γνώσεις· εἶναι ἡ ἐξιλέωσή μας[184], γιατὶ στὸν ἑαυτό Του διαλύει τὰ ἁμαρτήματά μας, ἀφοῦ ἔγινε ὅμοιος μ' ἐμᾶς, καὶ μὲ τὴ δωρεὰ τῆς χάρης θεοποιεῖ μέσω τοῦ Πνεύματος τὴ φύση ποὺ ἁμάρτησε· καὶ εἶναι Σκηνοπηγία[185], γιατὶ εἶναι ἡ πραγμάτωση τῆς ἀμεταβλησίας μας στὸ καλὸ σύμφωνα μὲ τὴ θεομίμητη ἕξη ποὺ ἀποκτοῦμε, καὶ ὁ δεσμὸς ποὺ μᾶς συνέχει κατὰ τὴ μεταποίησή μας πρὸς τὴν ἀθανασία.

182. Ρωμ. 1, 25.

183. Λευϊτ. 23, 24.

50. Ἐκεῖνος ποὺ δέχεται μὲ χαρὰ τὶς αἱματηρὲς θυσίες, εἶναι ἐμπαθὴς καὶ κάνει ἐκείνους ποὺ θυσιάζουν σ' αὐτόν, νὰ καλλιεργοῦν τὰ πάθη· γιατὶ ὁ γνήσιος προσκυνητὴς ἀγαπᾶ νὰ χαίρεται μὲ ὅ,τι χαίρεται αὐτὸς ποὺ προσκυνεῖ. Γι' αὐτὸ ἡ Γραφὴ ἐννοεῖ ὡς θυσίες μᾶλλον τὴ σφαγὴ τῶν παθῶν καὶ τὴν προσφορὰ τῶν φυσικῶν δυνάμεων. Ἀπ' αὐτές, τύπος τοῦ λόγου εἶναι τὸ κριάρι[186], σύμβολο τοῦ θυμοῦ ὁ ταῦρος[187] καὶ ὑποδήλωση τῆς ἐπιθυμίας ἡ αἶγα[188].

51. Γνωρίζομε ὅτι θυσίες πνευματικὲς εἶναι ὄχι μόνο ἡ νέκρωση τῶν παθῶν ποὺ σφάζονται μὲ τὸ μαχαίρι τοῦ Πνεύματος, δηλαδὴ τὸ λόγο τοῦ Θεοῦ[189], καὶ ἡ ἑκούσια κένωση καὶ χύση ὅλης τῆς σαρκικῆς ζωῆς σὰν νὰ ἦταν αἷμα, ἀλλὰ καὶ ἡ προσφορὰ ὅλης τῆς ἐνάρετης διαγωγῆς καὶ ὅλων τῶν φυσικῶν δυνάμεων, ποὺ ἀφιερώνονται στὸ Θεὸ καὶ ὁλοκαυτώνονται μὲ τὴ φωτιὰ τῆς χάρης τοῦ Πνεύματος πρὸς τὴν θεία τελείωση.

52. Τὸ γήινο νόημα τῆς Γραφῆς, ὅταν κυριεύει τὴν ψυχή, ἀποβάλλει τοὺς φυσικοὺς λόγους, ἐξαφανίζοντάς τους μὲ τὴν παράχρηση τῶν φυσικῶν δυνάμεων. Γιατὶ ὅταν αὐτὸ ζεῖ, ἐξολοθρεύει πράγματι καὶ καταδιώκει καὶ καταστρέφει τοὺς φυσικοὺς λόγους καὶ λογισμούς, περιορίζοντας τὸ Νόμο μόνο στὴ σάρκα καὶ τιμώντας σὰν θεῖα τὰ πάθη τῆς ἁμαρτίας, τὰ ὁποῖα οἱ φυσικοὶ λογισμοί, ἀφοῦ πάρουν θάρρος ἀπὸ τὸν νόμο τοῦ πνεύματος, τὰ χτυποῦν καὶ τὰ θανατώνουν.

53. Ὅταν κανεὶς ἀσχοληθεῖ λογικὰ μὲ τὴν ἐργασία τῶν ἀρετῶν, ταυτόχρονα μεταφέρει φυσικὰ τὸ νόημα τῶν Γραφῶν πρὸς τὸ πνεῦμα, λατρεύοντας ἔμπρακτα τὸ Θεὸ μέσω τῶν ὑψηλῶν θεωριῶν μὲ τρόπο νέο, ὅπως καθοδηγεῖ τὸ Πνεῦμα, καὶ ὄχι μὲ τὸν παλιὸ τρόπο ποὺ ὅριζε τὸ γράμμα τοῦ Νόμου[190] καὶ ποὺ μὲ τὴν ταπεινότερη σωματικὴ ἑρμηνεία του σύμφωνα μὲ τὴν αἴσθηση κάνει τὸν ἄνθρωπο νὰ καλλιεργεῖ τὰ πάθη, ὅπως οἱ Ἰουδαῖοι, καὶ νὰ ὑπηρετεῖ τὴν ἁμαρτία.

54. Ὅταν κανεὶς πάψει νὰ ἑρμηνεύει τὴ Γραφὴ σωματικὰ καὶ σύμφωνα μὲ τὴν αἴσθηση, ἀμέσως ἀνατρέχει μὲ τὸ νοῦ πρὸς τὸ πνεῦμα διὰ μέσου τῆς φύσεως, πράττοντας πνευματικῶς ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἐπιτελοῦσε σωματικῶς ὁ Ἰουδαῖος καὶ προκαλοῦσε τὴν ὀργὴ τοῦ Θεοῦ.

55. Κάθε νοῦς ὑψηλὸς κατὰ Θεὸν καὶ μεταρσιωμένος, κατασφάζει συγ-

184. Λευϊτ. 25, 9.
185. Λευϊτ. 23, 42.
186. Λευϊτ. 5, 15.
187. Ἐξ. 29, 36.
188. Ἀρ. 15, 27.
189. Ἐφ. 6, 17.
190. Ρωμ. 7, 6.

χρόνως καὶ τὴν ἐνέργεια τῶν παθῶν καὶ τὴν ἄπρεπη κίνηση τῶν λογισμῶν, ὅπως ἐπίσης καὶ τοὺς ἀκόλαστους τρόπους ποὺ ὀφείλονται στὴν κακὴ χρήση τῆς ἐνέργειας τῶν αἰσθήσεων. Γιατὶ τὰ πάθη φονεύονται ἀπὸ τοὺς ὑψηλοὺς λογισμοὺς τῆς φύσεως, ἀφοῦ νικηθοῦν θριαμβευτικὰ κατὰ τὴν ὑψηλὴ θεωρία.

56. Τὸ κράτος τῆς ἁμαρτίας, δηλαδὴ τὸ σαρκικὸ φρόνημα, τὸ ἀφανίζει ἡ χάρη τοῦ ἁγίου Βαπτίσματος, ἐνῶ ἡ ἔμπρακτη ὑπακοὴ στὶς θεῖες ἐντολὲς τὸ φονεύει μὲ τὸ μαχαίρι τοῦ Πνεύματος[191] —δηλαδὴ μὲ τὸ λόγο τῆς θείας γνώσεως ποὺ χορηγεῖ τὸ Πνεῦμα—, φωνάζοντας μυστικὰ πρὸς τὸ πάθος τῆς ἁμαρτίας, ὅπως φώναξε ὁ μέγας Σαμουὴλ πρὸς τὸν Ἄγαγ: «Ἐπειδὴ τὸ μαχαίρι σου ἄφησε γυναῖκες χωρὶς παιδιά, θὰ μείνει σήμερα χωρὶς παιδὶ ἡ μητέρα σου»[192].

57. Τὸ πάθος τῆς γαστριμαργίας ἄφησε πολλὲς ἀρετὲς χωρὶς παιδιά, χρησιμοποιώντας σὰν μαχαίρι τὸ γλιστερὸ λογισμὸ τῆς ἡδονῆς. Γιατὶ μὲ τὴν ἀκράτεια φονεύει τὰ σπέρματα τῆς σωφροσύνης, μὲ τὴν πλεονεξία καταστρέφει τὴν ἰσοτιμία τῆς δικαιοσύνης καὶ μὲ τὴ φιλαυτία κόβει τὸ φυσικὸ σύνδεσμο τῆς φιλανθρωπίας. Καὶ γενικά, τὸ πάθος τῆς γαστριμαργίας καταστρέφει ὅλους τοὺς καρποὺς τῶν ἀρετῶν.

58. Τὸ πάθος τῆς γαστριμαργίας σκοτώνει τοὺς θείους καρποὺς τῶν ἀρετῶν, κι αὐτὸ σκοτώνεται μὲ τὴ χάρη τῆς πίστεως, μὲ τὴν ὑπακοὴ τῶν θείων ἐντολῶν καὶ μὲ τὸ λόγο τῆς γνώσεως.

59. Ὁ Κύριός μας εἶναι ἀληθινὰ φῶς τῶν ἐθνῶν[193], γιατὶ ἀνοίγει μὲ τὴν ἀληθινὴ ἐπίγνωση τὰ μάτια τῆς διάνοιάς τους ποὺ ἦταν κλειστὰ ἀπὸ τὸ βαθὺ σκοτάδι τῆς ἄγνοιας, καὶ γιατὶ μὲ τὴ θεία ἀναστροφή Του ἔκανε τὸν ἑαυτό Του γιὰ τοὺς πιστοὺς λαοὺς ἄριστο παράδειγμα ἀρετῆς καὶ ἔγινε σ' αὐτοὺς τύπος καὶ ὑπογραμμὸς ἐνάρετου προσώπου· πρὸς τὸν Ὁποῖο ἀποβλέποντας ὡς ἀρχηγὸ τῆς σωτηρίας μας[194], κατορθώνομε κατὰ μίμησή Του, ὅσο μᾶς εἶναι δυνατόν, τὶς ἀρετὲς στὴν πράξη.

60. Καθένας ποὺ ἀπὸ φθόνο μισεῖ καὶ διαβάλλει ἐκεῖνον ποὺ εἶναι δυνατότερός του στοὺς ἀγῶνες τῶν ἀρετῶν καὶ τὸν πλοῦτο τοῦ λόγου τῆς πνευματικῆς γνώσεως, εἶναι Σαοὺλ ποὺ πνίγεται ἀπὸ πονηρὸ πνεῦμα[195], καθὼς δὲν ὑποφέρει τὴ δόξα τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς γνώσεως τοῦ καλυτέρου του. Καὶ αὐτὸ ποὺ τὸν φέρνει σὲ μεγαλύτερη μανία εἶναι ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ σκοτώσει τὸν εὐεργέτη του[196]. Πολλὲς φορὲς διώχνει μὲ κακὸ τρόπο καὶ αὐτὸν τὸν φίλτατο Ἰωνάθαν[197], δηλαδὴ τὸν ἔμφυτο λογισμὸ τῆς συνειδήσεως, ποὺ τὸν ἐλέγχει γιὰ τὸ ἄδικο μίσος καὶ διηγεῖται μὲ φιλαλήθεια τὰ κατορθώματα τοῦ ἄλλου.

191. Ἐφ. 6, 17.
192. Α' Βασ. 15, 33.
193. Ἠσ. 49, 6· Λουκ. 2, 32.
194. Ἑβρ. 2, 10.
195. Α' Βασ. 16, 14.
196. Α' Βασ. 18, 10-11.
197. Α' Βασ. 20, 30-34.

61. Ἂς παρακαλέσομε κι ἐμεῖς τὸν νοητὸ Δαβίδ, νὰ παίξει τὴν κιθάρα τῆς πνευματικῆς θεωρίας καὶ γνώσεως στὸ νοῦ μας, ποὺ κάνει σὰν ἐπιληπτικὸς γιὰ τὰ ὑλικά, καὶ νὰ διώξει τὸ πονηρὸ πνεῦμα τῆς ἐμπλοκῆς τῆς αἰσθήσεως στὰ ὑλικά, ὥστε νὰ μπορέσομε νὰ κατανοήσομε τὸ Νόμο πνευματικὰ καὶ νὰ βροῦμε μυστικὰ τὸ λόγο ποὺ εἶναι κρυμμένος μέσα σ' αὐτὸν καὶ νὰ τὸν κάνομε μόνιμο κτῆμα μας, χρήσιμο γιὰ τὸ δρόμο τῆς αἰώνιας ζωῆς.

62. Καθένας ποὺ ἐπιθυμεῖ τὴ σωτηρία του, προσηλώνεται ὁπωσδήποτε ἢ στὴν πράξη ἢ στὴ θεωρία· γιατὶ χωρὶς ἀρετὴ καὶ γνώση, ἀπολύτως κανεὶς ποτὲ δὲν μπόρεσε νὰ σωθεῖ. Ἀφοῦ βέβαια ἰδίωμα τῆς ἀρετῆς εἶναι ἡ ὑποταγὴ τῶν κινημάτων τοῦ σώματος καὶ ἡ σοφὴ ἀναχαίτιση, μὲ τὸν ὀρθὸ λογισμὸ σὰν μὲ χαλινάρι, τῆς φορᾶς του πρὸς τὰ ἄτοπα· κι ἀφοῦ ἰδίωμα τῆς θεωρίας εἶναι τὸ νὰ ἔχει τὴ φρόνηση νὰ προτιμᾶ καὶ νὰ ἐγκρίνει ἐκεῖνα ποὺ ἐξετάστηκαν καὶ κρίθηκαν ὀρθά.

63. Ἐκεῖνο ποὺ νοεῖ εἶναι νοερό, καὶ αὐτὸ ποὺ νοεῖται εἶναι νοητό· ἐνῶ τροφὴ καὶ κατὰ κάποιο τρόπο οὐσία ἐκείνου ποὺ νοεῖ εἶναι αὐτὸ ποὺ νοεῖται. Εὔλογα λοιπὸν ὁ Θεός, ἐπειδὴ Αὐτὸς εἶναι ποὺ νοεῖται ἀπὸ τοὺς ἀσώματους νόες καὶ γίνεται νοητὸς σ' αὐτοὺς ὅσο μποροῦν νὰ τὸν φτάσουν, τοὺς φωτίζει ἐσωτερικά, ὁπότε ὁ νοῦς καὶ νοεῖ καὶ τρέφεται.

64. Ἄλλο εἶναι νοητὸ καὶ ἄλλο νοερό· γιατί, ὅπως εἴπαμε, τὸ νοητὸ εἶναι σὰν τροφὴ τοῦ νοεροῦ. Ἀφοῦ βέβαια ἐκεῖνο ποὺ νοεῖται, ποὺ εἶναι δηλαδὴ νοητό, εἶναι μεγαλύτερο καὶ θεωρεῖται προγενέστερο ἀπὸ αὐτὸ ποὺ νοεῖ, τὸ ὁποῖο εἶναι νοερό. Γιατὶ νοερὰ λέγονται ὅσα, ἐπειδὴ [εἶναι] νόες, νοοῦν τὰ νοητὰ τὰ ὁποῖα εἶναι παραπάνω ἀπὸ αὐτά. Νοητὸ εἶναι ἐκεῖνο ποὺ νοεῖται, τὸ ὁποῖο εἶναι καὶ τροφὴ τοῦ νοεροῦ, δηλαδὴ αὐτοῦ ποὺ νοεῖ.

65. Πρέπει νὰ γνωρίζομε ὅτι τὰ αἰτιατὰ (τὰ ἀποτελέσματα) φέρουν κατὰ τὸ δυνατὸ τὶς εἰκόνες τῶν αἰτίων. Αἰτιατὰ εἶναι ὅλα ὅσα ἔχουν δημιουργηθεῖ. Αἴτια εἶναι ἐκεῖνα ποὺ τὰ δημιούργησαν. Καμία ὁμοιότητα δὲν ὑπάρχει μεταξὺ αἰτίων καὶ αἰτιατῶν.

66. (Τὸ κεφάλαιο αὐτὸ ἔχει ληφθεῖ ἀπὸ ἔργο τοῦ ἁγίου Διονυσίου Ἀρεοπαγίτη.) Πρέπει νὰ γνωρίζομε ὅτι ὁ νοῦς μας ἔχει τὴ δύναμη νὰ νοεῖ, μέσω τῆς ὁποίας βλέπει τὰ νοητά· ἔχει ἐπίσης τὴν ἱκανότητα πρὸς ἕνωση, ἡ ὁποία ἀνυψώνει τὴ φύση τοῦ νοῦ, καὶ μὲ αὐτὴ ἑνώνεται μὲ ὅσα εἶναι πέρα ἀπὸ αὐτόν. Μ' αὐτὸν λοιπὸν τὸν τρόπο πρέπει νὰ νοήσομε ὅτι γίνεται ἡ ἕνωση μὲ τὸ Θεὸ καὶ ὄχι μὲ τὰ δικά μας μέσα, ἀλλὰ μὲ μία ὁλοκληρωτικὴ ἔκσταση ἀπὸ τὸν ἑαυτό μας καὶ μὲ τὸ νὰ γίνομε ὁλόκληροι τοῦ Θεοῦ· γιατὶ εἶναι καλύτερο νὰ ἀνήκομε στὸ Θεὸ παρὰ στὸν ἑαυτό μας. Μόνο σ' ὅσους ἀνήκουν στὸ Θεὸ θὰ δοθοῦν τὰ θεῖα.

67. (Σχόλιο στὸ παραπάνω.) Ὁ νοῦς, θέλοντας νὰ νοήσει, κατεβαίνει ἀπὸ τὸν ἑαυτό του στὶς νοήσεις. Οἱ νοήσεις εἶναι κατώτερες ἐκείνου ὁ ὁποῖος νοεῖ, γιατὶ εἶναι ἀντικείμενα νοήσεως καὶ κατανοήσεως καὶ εὔλογα ἀ-

ποτελοῦν διασκορπισμὸ καὶ διάσπαση τῆς ἑνότητας τοῦ νοῦ· γιατὶ ὁ νοῦς εἶναι ἁπλὸς καὶ ἀδιαίρετος, ἐνῶ οἱ νοήσεις εἶναι πάμπολλες, μποροῦν νὰ διασκορπιστοῦν, καὶ ἀποτελοῦν κατὰ κάποιο τρόπο μορφὲς τοῦ νοῦ. Γι' αὐτὸ τὰ νοερά, δηλαδὴ ὅσα νοοῦν, εἶναι κατώτερα τῶν νοητῶν, δηλαδὴ ὅσων νοοῦνται. Ἕνωση τοῦ νοῦ ἐννοεῖ —ὅπως ἀναφέρει σαφέστερα στὰ παρακάτω— ἐκείνη μὲ τὴν ὁποία ὁ νοῦς ὑψώνεται πρὸς ὅσα εἶναι πέρα ἀπ' αὐτόν, δηλαδὴ πλησιάζει στὴ θεωρία τοῦ Θεοῦ, μὲ τὸ νὰ βγεῖ ἔξω ἀπὸ ὅλα τὰ αἰσθητὰ καὶ νοητὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἴδια του τὴν κίνηση. Ἔτσι κατόπιν δέχεται τὴν ἀκτίνα τῆς θείας γνώσεως.

68. Ἂν τὸ νοερὸ κινεῖται νοερά, ἀνάλογα δηλαδὴ μὲ τὸν ἑαυτό του, ὁπωσδήποτε καὶ νοεῖ. Καὶ ἂν νοεῖ, ὁπωσδήποτε καὶ ἀγαπᾶ αὐτὸ ποὺ νόησε. Κι ἂν ἀγαπᾶ, πάσχει ὁπωσδήποτε καὶ τὴν ἔκσταση πρὸς αὐτὸ τὸ ἐραστό. Κι ἂν πάσχει, εἶναι φανερὸ ὅτι καὶ σπεύδει. Κι ἂν σπεύδει, ὁπωσδήποτε καὶ δυναμώνει τὴ σφοδρότητα τῆς κινήσεώς του. Κι ἂν δυναμώνει μὲ σφοδρότητα τὴν κίνηση, δὲ σταματᾶ μέχρις ὅτου βρεθεῖ ὅλο μέσα σ' ὅλο τὸ ἐραστὸ καὶ περιληφθεῖ ὅλο σὲ ὅλο ἐκεῖνο θεληματικὰ καὶ δεχτεῖ αὐτοπροαίρετα αὐτὸν τὸ σωτήριο περιορισμό, γιὰ νὰ γίνει ὅλο τῆς ἴδιας ποιότητας μὲ ὅλο ἐκεῖνο ποὺ τὸ περιορίζει, ὥστε στὸ ἑξῆς νὰ μὴ θέλει διόλου νὰ μπορεῖ νὰ γνωρίζεται τὸ ἴδιο ἀπὸ τὸν ἑαυτό του, ἀλλὰ ἀπὸ ἐκεῖνο ποὺ τὸ περιορίζει: ὅπως ὁ ἀέρας γίνεται τελείως φωτεινὸς ἀπὸ τὸ φῶς, καὶ τὸ σίδερο ὅλο γίνεται τελείως πυρακτωμένο ἀπὸ τὴ φωτιά, κι ὅπως καὶ σ' ἄλλα παρόμοια παραδείγματα συμβαίνει.

69. Δὲν ὑπάρχει ἀκριβὴς ὁμοιότητα μεταξὺ τῶν αἰτιατῶν καὶ τῶν αἰτίων, ἀλλὰ τὰ αἰτιατὰ φέρουν κατὰ τὸ δυνατὸν τὶς εἰκόνες τῶν αἰτίων, τὰ ἴδια ὅμως τὰ αἴτια εἶναι ὑψηλότερα ἀπὸ τὰ αἰτιατὰ καὶ εἶναι θεμελιωμένα πάνω ἀπὸ αὐτὰ σύμφωνα μὲ τὸ ἀρχικὸ λόγο τους. Γιατὶ τὰ ἰδιώματα τῶν αἰτιατῶν προϋπάρχουν οὐσιαστικὰ καὶ μὲ ἀφθονία μέσα στὰ αἴτια.

70. Αἰτιατὰ εἶναι ὅλα τὰ δημιουργήματα, εἴτε στὸν οὐρανό, εἴτε στὴ γῆ. Αἴτια εἶναι ἐκεῖνα ποὺ τὰ δημιούργησαν, δηλαδὴ οἱ τρεῖς ὑποστάσεις τῆς Ἁγίας Τριάδας, ὁ Πατέρας, ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα. Εἶναι φανερὸ λοιπὸν ὅτι καμία ὁμοιότητα δὲν ὑπάρχει μεταξὺ αἰτίων καὶ αἰτιατῶν.

71. Εἶναι στενὴ ἡ σχέση ὅσων νοοῦν μὲ ὅσα νοοῦνται, καθὼς καὶ ἡ σχέση ὅσων αἰσθάνονται μὲ τὰ αἰσθητά. Ὁ ἄνθρωπος, ἐπειδὴ ἀποτελεῖται ἀπὸ ψυχὴ καὶ ἀπὸ σῶμα μὲ αἰσθήσεις, μὲ τὴν ἀμοιβαία φυσικὴ σχέση καὶ ἰδιότητα ποὺ ἔχει ὡς πρὸς τὰ δύο τμήματα τῆς κτίσεως (τὰ νοούμενα καὶ τὰ αἰσθητά), καὶ περιορίζεται καὶ περιορίζει· τὸ ἕνα κατὰ τὴν οὐσία του, τὸ ἄλλο μὲ τὴ δύναμη. Περιορίζεται δηλαδὴ ἀπὸ τὰ αἰσθητὰ καὶ νοητά, ἐπειδὴ εἶναι ψυχὴ καὶ σῶμα, καὶ μπορεῖ νὰ τὰ περιορίζει, ἐπειδὴ νοεῖ καὶ αἰσθάνεται. Ὁ Θεὸς ὅμως ὑπάρχει κατὰ τρόπο ἁπλὸ καὶ ἀπεριόριστο πάνω ἀπ' ὅλα τὰ ὄντα, καὶ ὅσα περιέχουν ἄλλα, καὶ ὅσα περιέχονται, ἐπειδὴ δὲν ἔχει καμιὰ ὁλότελα σχέση μὲ κανένα.

72. Κάθε ἡδονὴ ἀπὸ τὶς ἀπαγορευμένες, γίνεται ἀπὸ πάθος διὰ μέσου τῆς αἰσθήσεως καὶ σὲ σχέση μὲ κάτι αἰσθητό. Γιατὶ ἡ ἡδονὴ δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο, παρὰ μορφὴ τῆς αἰσθήσεως ποὺ μορφοποιεῖται στὸ αἰσθητικὸ μέρος τοῦ ἀνθρώπου μέσω κάποιου αἰσθητοῦ. Ἢ εἶναι τρόπος ἐνέργειας τῆς αἰσθήσεως ποὺ ἀποτελεῖται ἀπὸ παράλογη ἐπιθυμία. Γιατὶ ἂν ἡ ἐπιθυμία προστεθεῖ στὴν αἴσθηση, μεταπίπτει στὴν ἡδονή, δίνοντας σ' αὐτὴ μορφή· καὶ ἡ αἴσθηση, ὅταν κινηθεῖ μὲ ἐπιθυμία, προξενεῖ ἡδονή, ἀφοῦ προσλάβει τὸ αἰσθητό. Οἱ Ἅγιοι λοιπόν, ὅταν κατάλαβαν ὅτι ἡ ψυχή, μὲ τὴν ἔξω ἀπὸ τὴ φύση της κίνηση πρὸς τὴν ὕλη διὰ μέσου τῆς σάρκας, φοράει τὴ χωμάτινη μορφή, ἔθεσαν σκοπὸ νὰ κινηθοῦν οἱ ἴδιοι κατὰ φύση πρὸς τὸ Θεὸ διὰ μέσου τῆς ψυχῆς καὶ νὰ κάνουν καὶ τὴ σάρκα ὅπως πρέπει οἰκεία στὸ Θεό, καλλωπίζοντάς την, ὅσο εἶναι δυνατόν, μὲ τὶς θεῖες ἀνταύγειες διὰ τῆς ἀσκήσεως τῶν ἀρετῶν.

73. Οἱ Ἅγιοι πέρασαν μὲ μεγαλοσύνη τὸν παρόντα αἰώνα τῶν ἀγώνων, σύμφωνα μὲ τὸν ἀληθινὸ καὶ χωρὶς σφάλματα τρόπο τῆς κατὰ φύση κινήσεως. Ἕνωσαν διὰ μέσου τοῦ λογικοῦ τὴν αἴσθηση μὲ τὸ νοῦ ποὺ κατεῖχε [ἁπλοὺς] τοὺς λόγους τῶν ὄντων, καὶ τὸ νοῦ ποὺ ἐλευθερώθηκε ὁλότελα ἀπὸ τὴν κίνηση γύρω ἀπὸ τὰ ὄντα καὶ ἠρέμησε καὶ ἀπὸ αὐτὴ τὴ φυσική του ἐνέργεια ἀκόμη, τὸν πρόσφεραν στὸ Θεό. Καὶ ἀφοῦ ἔτσι μαζεύτηκαν ὁλοκληρωτικὰ στὸ Θεό, ἀξιώθηκαν νὰ γίνουν ὁλόκληροι ἕνα μὲ ὅλο τὸ Θεὸ μέσω τοῦ Πνεύματος, ἀφοῦ φόρεσαν ὅλη τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου[198] —ὅσο εἶναι δυνατὸν στοὺς ἀνθρώπους— καὶ εἵλκυσαν τόσο ἀπὸ τὴ θεία ἐμφάνεια, ἂν ἐπιτρέπεται νὰ τὸ ποῦμε, ὅσο ἑλκύστηκαν κι αὐτοὶ καὶ παραδόθηκαν στὸ Θεό.

74. Ὁ Θεὸς καὶ ὁ ἄνθρωπος, καθὼς λένε, εἶναι τὸ παράδειγμα ὁ ἕνας τοῦ ἄλλου. Καὶ τόσο ὁ Θεὸς ἀπὸ φιλανθρωπία γίνεται ἄνθρωπος γιὰ τὸν ἄνθρωπο, ὅσο ὁ ἄνθρωπος μπόρεσε μὲ τὴν ἀγάπη νὰ κάνει τὸν ἑαυτό του ὅμοιο μὲ τὸ Θεό. Καὶ τόσο ἁρπάζεται νοερὰ ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὸ Θεὸ πρὸς τὴ γνώση, ὅσο ὁ ἄνθρωπος ἔκανε φανερὸ μέσω τῶν ἀρετῶν του τὸ Θεὸ ποὺ εἶναι φύσει ἀόρατος.

75. Καθένας ποὺ νέκρωσε τὰ γήινα μέλη του[199] καὶ ἔσβησε ὅλο τὸ φρόνημα τῆς σάρκας του καὶ τίναξε ἀπὸ πάνω του τὴ σχέση μὲ τὴ σάρκα, μὲ τὴν ὁποία διαμοιράζεται ἡ ἀγάπη μας ποὺ μόνο στὸ Θεὸ ὀφείλεται, καὶ ἀρνήθηκε τὰ γνωρίσματα τῆς σάρκας καὶ τοῦ κόσμου γιὰ τὴ θεία χάρη, ὥστε νὰ μπορεῖ νὰ λέει μαζὶ μὲ τὸν μακάριο ἀπόστολο Παῦλο: «Ποιὸς θὰ μᾶς χωρίσει ἀπὸ τὴν ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ κλπ.»[200], αὐτὸς ἔγινε χωρὶς πατέρα, χωρὶς μητέρα, χωρὶς γενεαλογία[201], ὅπως ὁ μέγας Μελχισεδέκ, χωρὶς νὰ ἔχει τίποτε ἀπὸ τὴ σάρκα καὶ τὴν ἀνθρώπινη φύση ποὺ νὰ τὸν κρατᾶ, λόγω τῆς συνάφειάς του μὲ τὸ Πνεῦμα.

198. Α' Κορ. 15, 49. 199. Κολ. 3, 5. 200. Ρωμ. 8, 35. 201. Ἑβρ. 7, 3.

76. Τὸ τέλος αὐτῆς τῆς ζωῆς, δὲν εἶναι δίκαιο νομίζω νὰ ὀνομάζεται θάνατος, ἀλλὰ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὸ θάνατο καὶ χωρισμὸς ἀπὸ τὴ φθορὰ καὶ ἀπελευθέρωση ἀπὸ τὴ δουλεία καὶ παύση τῆς ταραχῆς καὶ ἐξάλειψη τῶν πολέμων καὶ ὑποχώρηση τοῦ σκότους καὶ ἀνάπαυση ἀπὸ τοὺς κόπους καὶ ἠρεμία τῆς πυρώσεως καὶ συγκάλυψη τῆς ντροπῆς καὶ ἀποφυγὴ παθῶν καί, μὲ μιὰ λέξη, τέρμα ὅλων τῶν κακῶν. Αὐτὰ οἱ Ἅγιοι τὰ κατόρθωσαν μὲ τὴ θεληματική τους νέκρωση καὶ φανέρωσαν τοὺς ἑαυτούς των ξένους καὶ περαστικοὺς ἀπὸ τὴ ζωή[202], πολεμώντας γενναῖα τὸν κόσμο καὶ τὸ σῶμα καὶ τὶς ἐπαναστάσεις τοῦ κόσμου καὶ τοῦ σώματος. Καὶ ἀφοῦ κατέπνιξαν τὴν ἀπάτη ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὸν κόσμο καὶ τὸ σῶμα μέσω τῆς συνδέσεως τῶν αἰσθήσεων μὲ τὰ αἰσθητά, φύλαξαν ἀδούλωτο τὸ ἀξίωμα τῆς ψυχῆς τους.

77. Ἀπόδειξη ὄχι μικρὴ ὅτι ἔχει σπαρθεῖ μέσα μας ἐκ φύσεως ἡ γνώση τῆς πρόνοιας, μᾶς δίνει ἡ ἴδια ἡ φύση: χωρὶς νὰ τὸ διδαχθοῦμε, μᾶς κάνει στὶς ξαφνικὲς συμφορές μας νὰ ζητοῦμε μὲ τὶς προσευχές μας ἀπὸ τὸ Θεὸ νὰ μᾶς σώσει. Ὅταν δηλαδὴ βρεθοῦμε σὲ ξαφνικὴ ἀνάγκη, χωρὶς νὰ θέλομε καὶ πρὶν σκεφτοῦμε κάτι, ἐπικαλούμαστε τὸ Θεό. Εἶναι σὰν νὰ μᾶς τραβᾶ ἡ ἴδια ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν ἑαυτό της καὶ χωρὶς δική μας σκέψη, νικώντας σὲ ταχύτητα τὴ νοερὴ δύναμή μας, μᾶς δείχνει ἀπὸ πρὶν ὅτι ἡ θεία βοήθεια εἶναι δυνατότερη ἀπ' ὅλα τὰ μέσα. Δὲ θὰ μᾶς ὁδηγοῦσε ἡ φύση χωρὶς νὰ θέλομε σὲ κάτι ποὺ δὲν εἶναι φυσικό. Καὶ κάθε τὶ ποὺ εἶναι φυσικὰ ἑπόμενο σὲ κάτι, εἶναι σὲ ὅλους φανερὸ ὅτι ἔχει τὴ δύναμη τῆς ἀλήθειας ὡς ἰσχυρὴ καὶ ἀκαταμάχητη ἀπόδειξη.

78. Ἀπὸ τὰ ὄντα, ἄλλα εἶναι ἀγαθὰ κι ἄλλα κακά, κι αὐτὰ εἶναι ἢ παρόντα ἢ μέλλοντα. Τὸ ἀγαθὸ ποὺ περιμένομε, προκαλεῖ ἐπιθυμία, ἐνῶ ὅταν εἶναι παρόν, ἡδονή· καὶ πάλι τὸ κακὸ ποὺ περιμένομε, προκαλεῖ φόβο, ἐνῶ ὅταν εἶναι παρόν, λύπη. Ὥστε, σὲ σχέση μὲ τὰ καλά, εἴτε εἶναι πραγματικά, εἴτε νομίζονται τέτοια, ὑπάρχει καὶ θεωρεῖται ἡ ἡδονὴ καὶ ἡ ἐπιθυμία, ἐνῶ σὲ σχέση μὲ τὰ κακά, ἡ λύπη καὶ ὁ φόβος. Γιατὶ ὅταν πετυχαίνει ἡ ἐπιθυμία, προξενεῖ ἡδονή, ἐνῶ ὅταν δὲν πετυχαίνει, προξενεῖ λύπη.

79. Κάθε λύπη, ὅπως λένε, εἶναι ἀπὸ τὴ φύση της κακό. Καὶ ἂν ὁ ἀγωνιστὴς τῶν ἀρετῶν λυπᾶται γιὰ τὰ δεινὰ τῶν ἄλλων, ὡς ἐλεήμων, δὲ λυπᾶται ὡστόσο ἀπὸ πρὶν σύμφωνα μὲ τὴν πρόθεσή του, ἀλλὰ ἐκ τῶν ὑστέρων λόγῳ τῆς περιστάσεως. Ὁ θεωρητικὸς ὅμως καὶ σ' αὐτὰ ἀκόμη εἶναι ἀπαθής, γιατὶ ἕνωσε τὸν ἑαυτό του μὲ τὸ Θεὸ καὶ τὸν ἀποξένωσε ἀπὸ ὅλα τὰ ἐδῶ πράγματα.

80. Ὅλοι οἱ Ἅγιοι διαβῆκαν τὸν παρόντα αἰώνα προσηλωμένοι γνήσια στὸ θεῖο καὶ ἀπλανὴ λόγο, χωρὶς νὰ στηρίξουν τὴν πορεία τῆς ψυχῆς τους σὲ κανένα ἀπὸ τὰ εὐχάριστα τοῦ κόσμου. Γιατὶ ἀφοῦ ἅπλωσαν εὔλογα τὸ νοῦ τους πρὸς τοὺς ἀκραίους ἀπὸ τοὺς κατορθωτοὺς γιὰ τοὺς ἀνθρώπους

202. Ἑβρ. 11, 13.

λόγους περὶ Θεοῦ, ἐννοῶ τοὺς λόγους τῆς ἀγαθότητας καὶ τῆς ἀγάπης, ἔμαθαν ὅτι ἀπὸ αὐτοὺς κινήθηκε ὁ Θεὸς κι ἔδωσε στὰ ὄντα καὶ τὴν ὕπαρξη καὶ τὴ μακαριότητα, ἂν βέβαια ἐπιτρέπεται, προκειμένου περὶ τοῦ Θεοῦ ποὺ εἶναι ὁ μόνος ἀκίνητος, νὰ μιλᾶμε γιὰ κίνηση· μᾶλλον εἶναι ἡ βούλησή Του ποὺ τὰ πάντα κινεῖ καὶ φέρνει στὴν ὕπαρξη καὶ συγκρατεῖ, οὐδέποτε ὅμως κινεῖται.

81. Ἡ ψυχή, ἐπειδὴ εἶναι οὐσία νοερὴ καὶ λογική, καὶ νοεῖ καὶ συλλογίζεται. Ὡς δύναμη ἔχει τὸ νοῦ, ὡς κίνηση τὴ νόηση καὶ ὡς ἐνέργεια τὸ νόημα. Γιατὶ αὐτὸ εἶναι τὸ πέρας τῆς νοήσεως, καὶ ἐκείνου ποὺ νοεῖ καὶ ἐκείνου ποὺ νοεῖται, ἐπειδὴ καθορίζει τὴ σχέση τῶν δύο αὐτῶν ἄκρων μεταξύ τους. Ὅταν δηλαδὴ ἡ ψυχὴ νοεῖ, σταματᾶ νὰ νοεῖ ἐκεῖνο ποὺ νοήθηκε πιά, ἀφοῦ τὸ ἔχει νοήσει. Γιατὶ ἐκεῖνο ποὺ ἔχει νοηθεῖ μιὰ φορά, δὲν προσελκύει πλέον τὴ δύναμη τῆς νοήσεως. Καὶ ἔτσι κάθε νόημα δέχεται στάση τῆς νοήσεως, τῆς σχετικῆς μ' αὐτὸ ποὺ νοήθηκε.

82. Ὅπως ἡ ἄγνοια χωρίζει ἐκείνους ποὺ ἔχουν πλανηθεῖ, ἔτσι ἡ παρουσία τοῦ νοητοῦ φωτὸς συνάγει τοὺς φωτιζομένους καὶ τοὺς ἑνώνει καὶ τοὺς τελειοποιεῖ καὶ τοὺς ἐπιστρέφει πρὸς τὸ ὄντως Ὄν, ἀποσπώντας τους ἀπὸ τὶς πολλὲς δοξασίες καὶ τὶς ποικίλες μορφές, ἢ καλύτερα φαντασίες, καὶ συνάγοντάς τους σὲ μία ἀληθινὴ καὶ καθαρὴ καὶ ἁπλὴ γνώση καὶ χορταίνοντάς τους μὲ τὸ ἕνα φῶς ποὺ συντελεῖ στὴν ἕνωσή τους.

83. Τὸ καλὸ εἶναι τὸ ἴδιο μὲ τὸ ἀγαθό, γιατὶ τὸ καλὸ καὶ ἀγαθὸ ὅλα τὸ ἐπιθυμοῦν μὲ κάθε αἰτία καὶ δὲν ὑπάρχει κανένα ὂν ποὺ νὰ μὴ μετέχει στὸ καλὸ καὶ ἀγαθό. Γιατὶ σὲ ὅλα τὰ ὄντα τὸ καλὸ καὶ ἀγαθό, καθὼς εἶναι ὄντως θαυμαστό, εἶναι ἐπιθυμητὸ καὶ ἀγαπητὸ καὶ ἀρεστὸ καὶ προτιμητὸ καὶ ἀξιαγάπητο. Σημείωσε ὅτι ὁ θεῖος ἔρωτας, ὁ ὁποῖος προϋπῆρχε μέσα στὸ ἀγαθό, γέννησε τὸν ἀγαθὸ ἔρωτα μέσα μας, μὲ τὸν ὁποῖο ἐπιθυμοῦμε τὸ καλὸ καὶ ἀγαθό, σύμφωνα μ' ἐκεῖνον ποὺ εἶπε: «Ἔγινα ἐραστὴς τῆς ὁμορφιᾶς της»[203], καί: «Ἀγάπησέ την καὶ θὰ σὲ προφυλάξει· περιφρούρησέ την καὶ θὰ σὲ ἀνυψώσει»[204].

84. Οἱ θεολόγοι ὀνομάζουν τὸ θεῖον ἄλλοτε ἔρωτα, ἄλλοτε ἀγάπη, ἄλλοτε ἐραστὸ καὶ ἀγαπητό. Γι' αὐτό, ὡς ἔρωτας ποὺ εἶναι καὶ ἀγάπη, κινεῖται, ὡς ἐραστὸ δὲ καὶ ἀγαπητό, κινεῖ πρὸς τὸν ἑαυτό Του ὅλα ὅσα εἶναι δεκτικὰ ἔρωτα καὶ ἀγάπης. Καὶ γιὰ νὰ τὸ ξαναποῦμε καθαρότερα, κινεῖται, γιατὶ προξενεῖ μιὰ ἐσωτερικὴ σχέση ἔρωτα καὶ ἀγάπης σ' ἐκεῖνα ποὺ εἶναι δεκτικὰ τούτων· καὶ κινεῖ, γιατὶ εἶναι ἐκ φύσεως ἑλκυστικὸ τῆς ἐπιθυμίας ἐκείνων ποὺ κινοῦνται πρὸς Αὐτό. Καὶ πάλι, κινεῖ καὶ κινεῖται, γιατὶ διψᾶ νὰ διψᾶται, καὶ ποθεῖ νὰ ποθεῖται, καὶ ἀγαπᾶ νὰ ἀγαπιέται.

85. (Τὸ κεφάλαιο αὐτὸ ἔχει ληφθεῖ ἀπὸ ἔργο τοῦ ἁγίου Διονυσίου Ἀρεοπαγίτη.) Ὁ θεῖος ἔρωτας εἶναι ἀπὸ τὴ φύση του ἐκστατικός, μὴν ἀφή-

203. Σ. Σολ. 8, 2.

204. Παροιμ. 4, 6.

νοντας τοὺς ἐραστὲς νὰ ἀνήκουν στὸν ἑαυτό τους, ἀλλὰ στοὺς ἀγαπημένους τους. Καὶ αὐτὸ τὸ δείχνουν τὰ ἀνώτερα, ἀπὸ τὴν πρόνοια ποὺ ἔχουν γιὰ τὰ κατώτερα· καὶ ἐκεῖνα ποὺ εἶναι τῆς ἴδιας σειρᾶς, ἀπὸ τὴν μεταξύ τους συνοχή· καὶ τὰ χαμηλότερα, ἀπὸ τὴν θειότερη ἐπιστροφή τους πρὸς τὰ πρῶτα. Γι' αὐτὸ ὁ μέγας Παῦλος, ὁ ὁποῖος χυριεύθηκε ἀπὸ τὸ θεῖο ἔρωτα καὶ δοκίμασε τὴν ἐκστατική του δύναμη, λέει μὲ ἔνθεο στόμα: «Δὲ ζῶ πιὰ ἐγώ, ἀλλὰ ζεῖ μέσα μου ὁ Χριστός»[205], σὰν ἀληθινὸς ἐραστὴς ποὺ εἶχε ὑποστεῖ ἔκσταση πρὸς τὸ Θεό, ὅπως λέει ὁ ἴδιος[206], καὶ δὲ ζοῦσε πιὰ τὴ δική του ζωή, ἀλλὰ τὴ ζωὴ τοῦ ἀγαπημένου του, ὡς ὑπερβολικὰ ἀγαπητή.

86. (Καὶ τοῦτο ἐπίσης εἶναι τοῦ ἁγίου Διονυσίου.) Ἂς τολμήσομε νὰ ποῦμε καὶ τοῦτο γιὰ χάρη τῆς ἀλήθειας, ὅτι καὶ Αὐτὸς ὁ Αἴτιος τῶν ὅλων, ἐξαιτίας τοῦ καλοῦ καὶ ἀγαθοῦ ἔρωτα γιὰ ὅλα, ἀπὸ τὴν ὑπερβολὴ τῆς ἐρωτικῆς ἀγαθότητας, βγαίνει ἔξω ἀπὸ τὸν ἑαυτό Του μὲ τὶς πρόνοιές Του γιὰ ὅλα τὰ ὄντα. Καὶ θέλγεται κατὰ κάποιο τρόπο, ἀπὸ τὴν ἀγαθότητα καὶ τὴν ἀγάπη καὶ τὸν ἔρωτα, καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ποὺ εἶναι πάνω ἀπ' ὅλα καὶ ἀπ' ὅλα ἀπείρως ψηλότερα, κατεβαίνει σὲ ὅλα, μὲ ἐκστατικὴ δύναμη ὑπερούσια, χωρὶς νὰ ἐξέρχεται οὐσιωδῶς ἀπὸ τὸν ἑαυτό Του. Γι' αὐτὸ καὶ ἐκεῖνοι ποὺ ξέρουν πολὺ καλὰ τὰ θεῖα, Τὸν ὀνομάζουν ζηλωτή[207], ἐπειδὴ ἔχει πολὺ καὶ ἀγαθὸ ἔρωτα πρὸς τὰ ὄντα, καὶ ἡ ἐρωτικὴ ἐπιθυμία Του διεγείρει τὸ ζῆλο Του καὶ Τὸν ἀποδεικνύει ζηλωτή· κι ἐκεῖνα ποὺ Τὸν ἐπιθυμοῦν, ἔχουν ζῆλο πρὸς Αὐτόν, καὶ Αὐτὸς δείχνει ζῆλο πρὸς ἐκεῖνα, γιὰ τὰ ὁποῖα προνοεῖ.

87. Πηγὴ καὶ γεννήτορας τῆς ἀγάπης καὶ τοῦ ἔρωτα, ὅπως λένε, εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Θεός. Γιατὶ Αὐτός, ἐνῶ αὐτὰ ὑπῆρχαν μέσα Του, τὰ πρόβαλε πρὸς τὰ ἔξω, δηλαδὴ πρὸς τὰ κτίσματα. Καὶ σύμφωνα μὲ αὐτὸ ἔχει λεχθεῖ: «Ὁ Θεὸς εἶναι ἀγάπη»[208], καὶ πάλι: «Γλυκύτητα καὶ ἐπιθυμία »[209], δηλαδὴ ἔρωτας. Τὸ ἀντικείμενο τῆς ἀγάπης καὶ τοῦ ἔρωτα, ἀληθινὰ εἶναι Αὐτός. Λοιπόν, μὲ τὸ νὰ ξεχύνεται ἀπὸ Αὐτὸν ὁ ἀγαπητικὸς ἔρωτας, λέγεται ὅτι κινεῖται Αὐτὸς ὁ ὁποῖος τὸν γεννᾶ· μὲ τὸ νὰ εἶναι Αὐτὸς τὸ πράγματι ἀξιέραστο καὶ ἀγαπητὸ καὶ ἐπιθυμητὸ καὶ προτιμητό, κινεῖ ἐκεῖνα ποὺ εἶναι στραμμένα καὶ βλέπουν πρὸς Αὐτόν, ἀνάλογα μὲ τὴ δύναμη τῆς ἐπιθυμίας τους.

88. Γνώριζε ὅτι ὁ Θεὸς γίνεται προαγωγὸς καὶ κινεῖ πρὸς τὴν ἐρωτικὴ συνάφεια ποὺ ἐνεργεῖ τὸ Πνεῦμα· γίνεται δηλαδὴ μεσίτης γι' αὐτὴν καὶ συναρμόζει σ' αὐτήν, ὥστε τὰ δημιουργήματά Του νὰ νιώθουν ἔρωτα καὶ ἀγάπη πρὸς Αὐτόν. Λέμε ὅτι «κινεῖ», ἐπειδὴ Αὐτὸς κινεῖ τὰ πλάσματά Του —τὸ καθένα σύμφωνα μὲ τὸ λόγο τῆς οὐσίας του— νὰ ἐπιστρέφει πρὸς Αὐτόν. Ἡ λέξη τώρα «προαγωγός», ἂν καὶ στοὺς κοσμικοὺς ἔχει κακόφημη σημασία, ἐδῶ σημαίνει τὴ μεσιτεία ποὺ ἐπιφέρει τὴν ἕνωση μὲ τὸ Θεό.

205. Γαλ. 2, 20.
206. Β' Κορ. 5, 13.
207. Δευτ. 5, 9.
208. Α' Ἰω. 4, 16.
209. Ἆσμα 5, 16.

89. Ἡ ἐρωτικὴ κίνηση τοῦ ἀγαθοῦ, ἡ ὁποία προϋπάρχει στὸ ἀγαθό, ἐπειδὴ εἶναι ἁπλὴ καὶ κινεῖται ἀπὸ τὸν ἑαυτό της καὶ πηγάζει ἀπὸ τὸ ἀγαθό, πάλι σ' αὐτὸ ξαναγυρίζει, γιατὶ εἶναι χωρὶς τέλος καὶ χωρὶς ἀρχή. Αὐτὸ φανερώνει τὴν ἀκατάπαυστη ἐπιθυμία μας πρὸς ἕνωση μὲ τὸ θεῖο. Γιατὶ ἡ ἀγαπητικὴ ἕνωση μὲ τὸ Θεό, εἶναι πολὺ πάνω καὶ πολὺ ἔξω ἀπὸ κάθε ἄλλη ἕνωση.

90. (Τὸ κεφάλαιο αὐτὸ εἶναι ἀπὸ ἔργο τοῦ ἁγίου Ἱεροθέου.) Τὸν ἔρωτα, εἴτε τὸ θεῖο ποῦμε, εἴτε τὸν ἀγγελικό, εἴτε τὸ νοερό, εἴτε τὸν ψυχικό, εἴτε τὸ φυσικό, πρέπει νὰ τὸν ἐννοήσομε σὰν μιὰ δύναμη ποὺ προξενεῖ ἕνωση καὶ σύμμιξη. Καὶ κινεῖ τὰ ἀνώτερα νὰ προνοοῦν γιὰ τὰ κατώτερα· καὶ ἐκεῖνα ποὺ εἶναι τῆς ἴδιας σειρᾶς, νὰ ἔχουν ἀμοιβαία συνοχὴ καὶ κοινωνία· καὶ τέλος κινεῖ τὰ κατώτερα νὰ ἐπιστρέφουν πρὸς τὰ καλύτερα καὶ ἀνώτερά τους.

91. (Τὸ κεφάλαιο αὐτὸ εἶναι τοῦ ἁγίου Διονυσίου Ἀρεοπαγίτη.) Ἂν ἡ γνώση συντελεῖ στὴν ἕνωση ἐκείνων ποὺ ἔχουν γνωσθεῖ, καὶ ἡ ἄγνοια εἶναι πάντοτε αἰτία μεταβολῆς καὶ γιὰ τοῦτο αἰτία διαιρέσεως γιὰ ὅποιον ἀγνοεῖ, ἄρα ἐκεῖνον ποὺ πιστεύει ἀληθινά, σύμφωνα μὲ τὴν ἁγία Γραφή, τίποτε δὲ θὰ τὸν μετακινήσει ἀπὸ τὴ βάση του στὴν ἀληθινὴ πίστη, στὴν ὁποία θ' ἀποκτήσει τὴ μόνιμη ταυτότητα ποὺ δὲν ἔχει κίνηση καὶ μεταβολή. Γνωρίζει καλὰ ἐκεῖνος ποὺ ἑνώθηκε μὲ τὴν ἀλήθεια, ὅτι εἶναι καλά, καὶ ἂν ἀκόμη οἱ πολλοὶ τὸν συμβουλεύουν σὰν νὰ βγῆκε ἀπὸ τὰ λογικά του. Γιατὶ βέβαια αὐτοὶ λησμονοῦν ὅτι αὐτὸς μὲ τὴν ἀλήθεια τῆς πραγματικῆς πίστεως βγῆκε ἔξω ἀπὸ τὴν πλάνη· αὐτὸς ὅμως γνωρίζει ὅτι δὲν εἶναι αὐτὸ ποὺ οἱ ἄλλοι τὸν λένε, δηλαδὴ τρελός, ἀλλὰ ὅτι ἔχει ἐλευθερωθεῖ ἀπὸ τὴν ἄστατη καὶ μεταβλητὴ φθορὰ τῆς πολυποίκιλης πλάνης μέσω τῆς ἁπλῆς καὶ πάντοτε ἀπαράλλακτης ἀλήθειας.

92. Οἱ Ἅγιοι ἔφτασαν νὰ γίνουν ἀγαθοὶ καὶ φιλάνθρωποι, σπλαχνικοὶ καὶ οἰκτίρμονες, καὶ ἔπεισαν τοὺς ἑαυτούς των νὰ ἔχουν τὴν ἴδια διάθεση ἀγάπης πρὸς ὅλο τὸ ἀνθρώπινο γένος. Μὲ τὴν ἀγάπη αὐτὴ ἔγιναν κάτοχοι γιὰ ὅλη τους τὴ ζωὴ τοῦ πιὸ ἐξαιρετικοῦ ἀπ' ὅλα τὰ ἀγαθά, δηλαδὴ τῆς ταπεινώσεως, ἡ ὁποία φυλάει τὰ ἀγαθὰ καὶ καταστρέφει τὰ κακά. Καὶ ἔτσι δὲν κυριεύτηκαν ἀπὸ κανέναν ἀπὸ τοὺς πειρασμοὺς ποὺ τοὺς ἐνοχλοῦσαν, οὔτε ἀπὸ τοὺς ἑκούσιους ποὺ εἶναι στὴν ἐξουσία μας, οὔτε ἀπὸ τοὺς ἀκούσιους ποὺ δὲν εἶναι στὸ χέρι μας. Αὐτὸ τὸ πέτυχαν μὲ τὸ νὰ καταμαραίνουν μὲ τὴν ἐγκράτεια τὶς ἐπαναστάσεις τῶν ἑκούσιων πειρασμῶν, καὶ μὲ τὸ νὰ ἀποκρούουν τοὺς ἀκούσιους μὲ τὴν ὑπομονή.

93. Τὴν τέλεια πράξη τῆς ἀρετῆς τὴν προξενεῖ ἡ ὀρθὴ πίστη καὶ ὁ ἀνόθευτος φόβος τοῦ Θεοῦ. Τὴν χωρὶς πλάνες φυσικὴ θεωρία κατὰ τὴν πνευματικὴ ἀνάβαση, ἡ βέβαιη ἐλπίδα καὶ ἡ ὑγιὴς σύνεση. Καὶ τὴ θέωση κατὰ τὴν ἀνάληψή μας στὸ Θεό, τὴν προξενεῖ ἡ τέλεια ἀγάπη καὶ ὁ νοῦς ποὺ λόγω

τῆς ὑπεροχικῆς του θέσεως ἔγινε θεληματικὰ τυφλὸς γιὰ ὅλα τὰ ὄντα.

94. Ἔργο τῆς πρακτικῆς φιλοσοφίας εἶναι, ὅπως λένε, νὰ κάνει τὸ νοῦ καθαρὸ ἀπὸ κάθε ἐμπαθῆ φαντασία. Τῆς φυσικῆς θεωρίας, νὰ ἀναδείξει τὸ νοῦ κάτοχο ὅλης τῆς ἀληθινῆς γνώσεως τῶν ὄντων, τῆς σχετικῆς μὲ τὴν αἰτία τῆς ὑπάρξεώς τους. Καὶ τῆς θεολογικῆς μυήσεως, νὰ κάνει τὸ νοῦ ὅμοιο μὲ τὸ Θεό, καὶ ὅσο εἶναι δυνατό, ἴσο μὲ Αὐτὸν μὲ τὴ χάρη, ὥστε ἐξαιτίας τῆς ὑπεροχῆς του νὰ μὴ νοεῖ πιὰ τίποτε ἀπὸ ὅσα εἶναι ἔπειτα ἀπὸ τὸ Θεό.

95. Ὅ,τι εἶναι ὁ αἰθέρας, δηλαδὴ τὸ πύρινο στοιχεῖο, στὸν αἰσθητὸ κόσμο, τοῦτο στὸν κόσμο τῆς διάνοιας εἶναι ἡ φρόνηση, ὡς ἕξη ἱκανὴ νὰ φωτίζει, νὰ ἀποκαλύπτει τοὺς πνευματικοὺς λόγους τοὺς ἰδιαίτερους σὲ καθένα ἀπὸ τὰ ὄντα, φανερώνοντας χωρὶς πλάνη μέσω αὐτῶν τὴν Αἰτία ποὺ ὑπάρχει σὲ ὅλα, καὶ νὰ ἑλκύει τὴν ἐπιθυμία τῆς ψυχῆς πρὸς τὸ Θεό. Καὶ ὅ,τι στὸν αἰσθητὸ κόσμο εἶναι ὁ ἀέρας, τοῦτο στὸν κόσμο τῆς διάνοιας εἶναι ἡ ἀνδρεία, ὡς ἕξη ἱκανὴ νὰ κινεῖ, νὰ συνέχει καὶ νὰ δραστηριοποιεῖ τὴν ἔμφυτη πνευματικὴ ζωή, καὶ νὰ τονώνει τὴν ἀεικινησία τῆς ψυχῆς πρὸς τὸ Θεό. Καὶ ὅ,τι στὸν αἰσθητὸ κόσμο εἶναι τὸ νερό, αὐτὸ στὸν κόσμο τῆς διάνοιας εἶναι ἡ σωφροσύνη, ὡς ἕξη ποὺ προξενεῖ τὴ ζωτικὴ γονιμότητα τοῦ πνεύματος καὶ γεννᾶ τὴν ἀέναη ἐρωτικὴ γοητεία τῆς ἐπιθυμίας ἀπὸ τὸ Θεό. Καὶ ὅ,τι στὸν αἰσθητὸ κόσμο εἶναι ἡ γῆ, αὐτὸ στὸν κόσμο τῆς διάνοιας εἶναι ἡ δικαιοσύνη, ὡς ἕξη ποὺ γεννᾶ ὅλους τοὺς λόγους τῶν ὄντων σύμφωνα μὲ τὸ εἶδος τους καὶ ἀπονέμει μὲ ἰσότητα στὸ καθένα τὰ πνευματικὰ δῶρα τῆς ζωῆς, καὶ ποὺ εἶναι ἡ ἀμετάκλητη στερέωση τῆς τοποθετήσεώς της στὸ καλό.

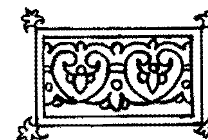
96. Ὅπως, ὅσο ἡ σάρκα ἀκμάζει καὶ παχαίνει, ἡ ψυχὴ βασανίζεται καὶ σκοτίζεται ἀπὸ τὰ πάθη, καθὼς ὑποχωροῦν ἡ ἕξη τῶν ἀρετῶν καὶ ὁ φωτισμὸς τῆς γνώσεως, ἔτσι καὶ ὅταν ἡ ψυχὴ φυλάγεται καὶ φωτίζεται μὲ τὴ θεία ὡραιότητα τῶν ἀρετῶν καὶ μὲ τὸ φωτισμὸ τῆς γνώσεως, ὁ ἐξωτερικὸς ἄνθρωπος ἀδυνατίζει, καθὼς ἡ σάρκα ἀποβάλλει λόγω τῆς παρουσίας τοῦ λόγου τὴ φυσική της εὐεξία.

97. Δὲν εἶναι δυνατὸ ν' ἀποδειχθεῖ μὲ ἄλλο τρόπο υἱὸς Θεοῦ καὶ θεὸς κατὰ χάρη ὁ ἄνθρωπος, ἂν δὲν γεννηθεῖ προηγουμένως μὲ τὴν προαίρεσή του ἀπὸ τὸ Πνεῦμα, ἐπειδὴ ὑπάρχει σ' αὐτὸν ἡ δύναμη νὰ κινεῖται μόνος του καὶ ἀνεξάρτητος. Τὴν θεοποιὸ καὶ θεία καὶ ἄυλη αὐτὴ γέννηση, ὁ πρῶτος ἄνθρωπος τὴν παραμέλησε, ἐπειδὴ προτίμησε ἀπὸ τὰ νοητὰ ἀγαθὰ ποὺ ἦταν ἀκόμη ἀφανέρωτα, τὸ εὐχάριστο στὴν αἴσθηση καὶ φανερό· γι' αὐτὸ καὶ εὔλογα καταδικάστηκε νὰ ἔχει σωματικὸ τρόπο γεννήσεως ποὺ δὲν τὸν διαλέγει ὁ ἴδιος, ὑλικὸ καὶ φθαρτό.

98. Ὁ ἄνθρωπος, στὴν τωρινή του κατάσταση, κινεῖται ἢ γύρω ἀπὸ παράλογες φαντασίες παθῶν ἐξαπατώμενος ἀπὸ τὴ φιληδονία, ἢ γύρω ἀπὸ τέχνες καὶ ἐπινοήσεις περιστατικὲς γιὰ τὶς ἀνάγκες του, ἢ γύρω ἀπὸ φυσικοὺς λόγους τῆς φύσεως γιὰ νὰ μάθει. Ἀπ' αὐτὰ στὴν ἀρχὴ κανένα δὲν τραβοῦσε τὸν ἄνθρωπο ἀναγκαστικά, γιατὶ ἦταν πάνω ἀπ' ὅλα. Ἔτσι ἔπρεπε νὰ εἶναι ὁ ἀρχικὸς ἄνθρωπος, νὰ μὴν ἔχει περισπασμὸ ἀπὸ τὰ ἔπειτα ἀπὸ αὐτὸν ἢ τὰ γύρω ἀπ' αὐτὸν ἢ τὰ σχετικὰ μ' αὐτόν. Γιὰ νὰ φτάσει στὴν τελειότητα, ἀπὸ ἕνα μόνο εἶχε ἀνάγκη, ἀπὸ τὴν ἀσυγκράτητη κίνηση πρὸς τὸν πάνω ἀπ' αὐτόν, δηλαδὴ πρὸς τὸ Θεό, μὲ ὅλη τὴν ἀγαπητικὴ δύναμη.

99. Ὁ πρῶτος ἄνθρωπος δὲν εἶχε τίποτε νὰ παρεμβάλλεται μεταξὺ τοῦ Θεοῦ καὶ αὐτοῦ, ποὺ νὰ χρειάζεται νὰ τὸ γνωρίσει καὶ ποὺ νὰ τὸν ἐμποδίζει στὴν αὐτόβουλη συγγένειά του πρὸς τὸ Θεό, ἡ ὁποία θὰ πραγματοποιόταν μέσω τῆς ἀγάπης κατὰ τὴν κίνηση πρὸς Αὐτόν. Ἐπειδὴ μὲ τὴ βοήθεια τῆς χάρης ἦταν ἀπαθής, δὲν μποροῦσαν νὰ τὸν ἐξαπατήσουν μὲ τὴν ἡδονὴ οἱ φαντασίες τῶν παθῶν· ἐπειδὴ ἦταν χωρὶς ἀνάγκες, ἦταν ἐλεύθερος ἀπὸ τὴν περιστατικὴ ἀνάγκη τῶν τεχνῶν γιὰ τὴ χρεία· κι ἐπειδὴ ἦταν σοφός, ἦταν χάρη στὴ γνώση πιὸ πάνω ἀπὸ τὴ θεωρία γύρω ἀπὸ τὴ φύση.

100. Ὁ Θεός, ὁ Ὁποῖος ἔδωσε μὲ σοφία ὕπαρξη στὴ φύση καὶ ἔβαλε μέσα στὶς δυνατότητες τῶν λογικῶν οὐσιῶν μυστικὰ τὴ γνώση Του, ἔβαλε καὶ σ' ἐμᾶς τοὺς ἀνθρώπους, ὡς μεγαλόδωρος Κύριος, φυσικὸ τὸν πόθο καὶ τὸν ἔρωτα πρὸς Αὐτόν, συμπλέκοντας μαζὶ καὶ τὴ δύναμη τοῦ λογικοῦ. Ἔτσι θὰ μπορέσομε νὰ μάθομε εὔκολα τοὺς τρόπους τῆς ἐκπληρώσεως αὐτοῦ τοῦ πόθου καὶ νὰ μὴν ἀποτύχομε ἀπὸ σφάλμα μας σ' ἐκεῖνο ποὺ ἀγωνιζόμαστε νὰ ἐπιτύχομε. Καθὼς κινούμαστε λοιπὸν σύμφωνα μ' αὐτὸν τὸν πόθο, παρακινούμαστε νὰ ἀναζητοῦμε σχετικὰ μὲ [τὴν ἴδια τὴν ἀλήθεια, ὅπως καὶ μὲ τὴ σοφία καὶ] τὴ φροντίδα [ποὺ εἶναι φανερὲς σ' ὅλα μὲ εὐταξία], ἐπιθυμώντας νὰ ἐπιτύχομε μ' αὐτὰ Ἐκεῖνον ποὺ γιὰ χάρη Του λάβαμε τὸν πόθο αὐτό.

Σύντομη ἑρμηνεία στὴν προσευχὴ «Πάτερ ἡμῶν» σταλμένη πρὸς κάποιον φιλόχριστο

Λεχόμενος τὰ πολύτιμα γράμματά του, δέχτηκα κοντά μου τὸν ἴδιο τὸν θεοφρούρητο κύριό μου· ὁ ὁποῖος εἶναι πάντοτε παρὼν πνευματικὰ καὶ καθόλου δὲν μπορεῖ νὰ λείπει, ἀλλὰ ἐξαιτίας τοῦ πλούτου τῆς ἀρετῆς του δὲν ἀποφεύγει νὰ ἐπικοινωνήσει μὲ τοὺς δούλους του, μιμούμενος τὸ Θεό, σύμφωνα μὲ τὴ δυνατότητα ποὺ ἔχει δώσει ὁ Θεὸς στὴν ἀνθρώπινη φύση. Γι' αὐτό, ἀφοῦ θαύμασα τὴ μεγάλη του συγκατάβαση, ἀνέμιξα τὸ φόβο μου πρὸς αὐτὸν μαζὶ μὲ πόθο, καὶ σχημάτισα ἀπὸ τὰ δύο —τὸ φόβο καὶ τὸν πόθο— μία ἀγάπη, ποὺ ἀποτελεῖται ἀπὸ συστολὴ καὶ εὔνοια. Κι αὐτό, γιὰ νὰ μὴ γίνει μήτε μίσος ὁ φόβος, μὲ τὸ νὰ γυμνωθεῖ ἀπὸ τὸν πόθο, μήτε καταφρόνηση ὁ πόθος, μὲ τὸ νὰ μὴν εἶναι ἑνωμένος μὲ τὸ φρόνιμο φόβο· ἀλλὰ ν' ἀποδειχθεῖ ἡ ἀγάπη ἕνας ἐσωτερικὸς νόμος γεμάτος στοργὴ ποὺ ἀγκαλιάζει ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, ὑποτάσσοντας τὸ μίσος μὲ τὴν εὔνοια, καὶ ἀπομακρύνοντας τὴν καταφρόνηση μὲ τὴ συστολή.

Αὐτὸν ἀκριβῶς, ἐννοῶ τὸ φόβο, ἐπειδὴ κατάλαβε ὁ μακάριος Δαβὶδ ὅτι συγκρατεῖ περισσότερο ἀπ' ὅλα τὴ θεία ἀγάπη, λέει: «Ὁ φόβος τοῦ Κυρίου εἶναι ἁγνὸς καὶ μένει αἰώνια»[1]. Ἤξερε δηλαδὴ ὅτι αὐτὸς εἶναι διαφορετικὸς ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ προκαλεῖται ἀπὸ τὸ δέος τῆς τιμωρίας τῶν ἁμαρτημάτων. Γιατὶ τοῦτος ἐκδιώκεται καὶ ἀφανίζεται ὁλότελα ἀπὸ τὴν παρουσία τῆς ἀγάπης, ὅπως δείχνει ὁ μέγας εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης, λέγοντας κάπου στοὺς λόγους του: «Ἡ ἀγάπη διώχνει τὸ φόβο»[2]· ἐνῶ ὁ προηγούμενος φόβος εἶναι φυσικὸ χαρακτηριστικὸ τοῦ νόμου τῆς ἀληθινῆς στοργῆς, καὶ μὲ τὴ συστολὴ ἐξασφαλίζει στοὺς αἰῶνες γιὰ τοὺς ἁγίους τὸ θέσπισμα καὶ τὴν ἐκδήλωση τῆς ἀγάπης ὁλότελα ἀδιάφθορα πρὸς τὸ Θεὸ καὶ μεταξύ τους.

Συγκερνώντας λοιπόν, ὅπως εἶπα, τὸ φόβο μου πρὸς τὸν κύριό μου μὲ τὸν πόθο, φύλαξα μέχρι σήμερα αὐτὸν τὸ νόμο τῆς ἀγάπης. Ἔτσι ἐμποδιζόμουν νὰ γράφω ἀπὸ τὴ συστολή, γιὰ νὰ μὴ βρεῖ τόπο ἡ καταφρόνηση· ἡ εὔνοια πάλι μ' ἔσπρωχνε στὸ νὰ γράφω, γιὰ νὰ μὴ θεωρηθεῖ μίσος ἡ τέλεια ἀποφυγὴ νὰ γράψω. Γράφω λοιπόν, ἐπειδὴ διατάζομαι νὰ τὸ κάνω, ὄχι ὅσα σκέφτομαι ἐγώ, ἀλλὰ ὅσα θέλει ὁ Θεὸς καὶ παρέχει μὲ τὴ χάρη Του ὥστε νὰ προκύψει ὠφέλεια. Γιατὶ τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου, ὅπως λέει ὁ Δαβίδ, παραμένει στοὺς αἰῶνες, καὶ οἱ λογισμοὶ τῆς καρδιᾶς Του σὲ γενεὰ καὶ γενεά[3]. Θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα ἴσως εἶπε τὴν ἀπόρρητη κένωση τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ γιὰ τὴ θέωση τῆς φύσεώς μας, μέσα στὴν ὁποία περιορίζει τὸ πέρας ὅλων τῶν αἰώνων. Καὶ λογισμοὺς τῆς καρδιᾶς Του ἴσως εἶπε τοὺς

1. Ψαλμ. 18, 10. 2. Α' Ἰω. 4, 18. 3. Ψαλμ. 32, 11.

λόγους τῆς προνοίας καὶ τῆς κρίσεως, σύμφωνα μὲ τοὺς ὁποίους διευθύνει σοφὰ καὶ τὴν παροῦσα ζωή μας καὶ τὴ μέλλουσα, σὰν κάποιες ξεχωριστὲς γενεές, προσδίδοντας κατάλληλα στὴν κάθε μία τὸν τρόπο ἐνέργειας ποὺ τῆς ἁρμόζει.

Ἐφόσον τώρα ἔργο τοῦ θείου θελήματος εἶναι ἡ θέωση τῆς φύσεώς μας, καὶ σκοπὸς τῶν θείων λογισμῶν εἶναι ἡ ὁδήγηση στὸ τέλος του τοῦ σκοποῦ τῆς ζωῆς μας, ἄρα συμφέρει νὰ γνωρίσομε τὴ δύναμη τῆς Προσευχῆς τοῦ Κυρίου καὶ νὰ τὴν κάνομε πράξη, καὶ ἔπειτα νὰ τὴν ἐκθέσομε γραπτῶς ὅπως πρέπει. Κι ἀφοῦ μάλιστα ὁ κύριός μου αὐτὴν τὴν προσευχὴ θυμήθηκε γράφοντας σ' ἐμένα τὸ δοῦλο του παρακινημένος ἀπὸ τὸ Θεό, αὐτὴν θὰ κάνω κι ἐγὼ ἀναγκαστικὰ θέμα τῶν λόγων μου, καὶ παρακαλῶ τὸν Κύριο ποὺ μᾶς δίδαξε αὐτὴ τὴν προσευχή, νὰ ἀνοίξει τὸ νοῦ μου γιὰ νὰ κατανοήσω τὰ μυστήρια ποὺ αὐτὴ περιέχει, καὶ νὰ μοῦ δώσει τὸν κατάλληλο λόγο γιὰ νὰ τὰ ἐκφράσω μὲ σαφήνεια. Γιατὶ ἡ προσευχὴ αὐτὴ μὲ τρόπο συνοπτικὸ περιέχει κρυμμένο μυστικὰ ὅλο τὸ σκοπὸ ὅσων ἀναφέρθηκαν, ἤ, γιὰ νὰ κυριολεκτήσω, τὸν κηρύττει καθαρὰ σ' ἐκείνους ποὺ ἔχουν δεκτικὸ νοῦ. Ἡ προσευχὴ αὐτὴ περιέχει αἴτηση ὅλων ὅσα προξένησε μὲ τὴν κένωσή Του κατὰ τὴ σάρκωση ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ διδάσκει νὰ ἐπιδιώκομε ἐκεῖνα τὰ ἀγαθά, τὰ ὁποῖα μόνον ὁ Θεὸς καὶ Πατέρας, μέσω τῆς φυσικῆς μεσιτείας τοῦ Υἱοῦ, χορηγεῖ ἀληθινὰ μὲ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα. Ἐπειδὴ μεσίτης Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων —κατὰ τὸν θεῖο Ἀπόστολο— εἶναι ὁ Κύριος Ἰησοῦς[4], καθὼς μὲ τὴ σάρκωσή Του φανερώνει στοὺς ἀνθρώπους τὸν Πατέρα ποὺ ἀγνοοῦσαν, καὶ στὸν Πατέρα φέρνει μέσω τοῦ Πνεύματος τοὺς ἀνθρώπους συμφιλιωμένους μὲ Αὐτόν[5], γιὰ χάρη τῆς σωτηρίας τῶν ὁποίων ἔγινε ἄνθρωπος χωρὶς νὰ ὑποστεῖ μεταβολή. Καὶ ἔγινε διδάσκαλος καὶ αὐτουργὸς πολλῶν νέων μυστηρίων, τόσων ὥστε δὲν μπορεῖ ποτὲ ὁ λόγος νὰ τὰ συλλάβει στὸ πλῆθος καὶ τὸ μέγεθός τους.

Ἀπὸ αὐτά, φαίνεται πὼς δώρισε μὲ ἐξαιρετικὴ μεγαλοδωρία στοὺς ἀνθρώπους ἑφτά, γενικότερα ἀπὸ τὰ ἄλλα, κι αὐτῶν τὴ δύναμη, καθὼς εἶπα, περιέχει μυστικὰ ὁ σκοπὸς τῆς προσευχῆς. Αὐτὰ εἶναι: θεολογία, υἱοθεσία μὲ τὴ χάρη, ἰσοτιμία πρὸς τοὺς ἀγγέλους, μετοχὴ στὴν αἰώνια ζωή, ἀποκατάσταση τῆς φύσεως ποὺ στρέφεται ἀπαθῶς στὸν ἑαυτό της, κατάλυση τοῦ νόμου τῆς ἁμαρτίας καὶ κατάργηση τῆς τυραννίας τοῦ πονηροῦ ποὺ κυρίαρχησε πάνω μας μὲ ἀπάτη. Ἄς ἐξετάσομε λοιπὸν τὴν ἀλήθεια τῶν λεγομένων.

Θεολογία διδάσκει ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ μὲ τὴ σάρκωσή Του, καθὼς φανερώνει στὸν ἑαυτό Του τὸν Πατέρα καὶ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα. Γιατὶ ὅλος ὁ Πατέρας καὶ ὅλο τὸ Ἅγιο Πνεῦμα ἦταν κατὰ τὴν οὐσία σὲ ὅλο τελείως τὸν Υἱὸ καὶ κατὰ τὴ σάρκωσή Του, χωρὶς Αὐτοὶ νὰ σαρκωθοῦν, ἀλλὰ ὁ μὲν

4. Α' Τιμ. 2, 5. 5. Ἐφ. 2, 18.

Πατέρας εὐδοκοῦσε, τὸ δὲ Πνεῦμα συνεργοῦσε μὲ τὸν Υἱὸ ποὺ δεχόταν ὁ ἴδιος τὴ σάρκωση, ἀφοῦ βέβαια ὁ Λόγος ἐξακολούθησε νὰ ἔχει Νοῦ καὶ Ζωή, μὴ χωρώντας σὲ ἀπολύτως τίποτε ἄλλο κατὰ τὴν οὐσία Του, παρὰ μόνο στὸν Πατέρα καὶ τὸ Πνεῦμα, καὶ πραγματοποιώντας τὴν ὑποστατικὴ Του ἕνωση μὲ τὴ σάρκα ἀπὸ ἀγάπη πρὸς τὸν ἄνθρωπο.

Υἱοθεσία παρέχει, χαρίζοντας τὴν ὑπὲρ φύση οὐράνια γέννηση καὶ συνθέωση μὲ τὴ χάρη τοῦ Πνεύματος. Αὐτὸ ποὺ φυλάγει κατὰ Θεὸν καὶ διατηρεῖ τὴν υἱοθεσία, εἶναι ἡ προαίρεση ἐκείνων ποὺ ἔλαβαν αὐτὴ τὴ γέννηση, ἡ προαίρεση ποὺ δέχεται μὲ εἰλικρινὴ διάθεση τὴ χάρη ποὺ δόθηκε καὶ ποὺ ὀμορφαίνει πιὸ πολὺ μὲ τὴν ἐπιμελὴ ἐργασία τῶν ἐντολῶν τὸ κάλλος ποὺ δόθηκε κατὰ χάρη. Αὐτὴ μὲ τὴν ἀποβολὴ τῶν παθῶν οἰκειοποιεῖται τόσο πολὺ τὴ θεότητα, ὅσο ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ μὲ τὴν ἑκούσια κένωσή Του ἀπὸ τὴν ὑψηλὴ δόξα Του κατ' οἰκονομίαν ἔγινε ἀληθινὰ ἄνθρωπος.

Ἔκανε τοὺς ἀνθρώπους ἰσότιμους μὲ τοὺς ἀγγέλους, ὄχι μόνον ἐπειδὴ μὲ τὸ αἷμα τοῦ σταυροῦ Του εἰρηνοποίησε τὰ ἐπίγεια καὶ τὰ ἐπουράνια[6] καὶ καταργώντας τὶς ἐχθρικὲς δυνάμεις ποὺ βρίσκονται στὴν περιοχὴ μεταξὺ οὐρανοῦ καὶ γῆς, ἔδειξε πὼς ὑπάρχει μία σύναξη τῶν ἐπιγείων καὶ τῶν οὐρανίων δυνάμεων γιὰ τὴ [διανομὴ] τῶν θείων δώρων, καθὼς ἡ ἀνθρώπινη φύση γεμάτη ἀγαλλίαση μὲ μία κοινὴ θέληση συμψάλλει μὲ τὶς οὐράνιες δυνάμεις τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ· ἀλλὰ κι ἐπειδή, μετὰ τὴν ἐκπλήρωση τῆς γιὰ χάρη μας οἰκονομίας, καθὼς ἀναλήφθηκε στοὺς οὐρανοὺς μαζὶ μὲ τὸ σῶμα ποὺ εἶχε προσλάβει, ἕνωσε μέσω τοῦ ἑαυτοῦ Του τὴ γῆ μὲ τὸν οὐρανὸ καὶ σύναψε τὰ αἰσθητὰ μὲ τὰ νοητὰ καὶ ἔδειξε μιὰ τὴν κτιστὴ φύση, ποὺ παρὰ τὶς ἀκρότητες τῶν μερῶν της, εἶναι ἑνωμένη μὲ τὸν ἑαυτό της μὲ τὴν ἀρετὴ καὶ τὴν ἐπίγνωση τῆς πρώτης Αἰτίας. Ἔδειχνε νομίζω, μὲ ὅσα κατὰ μυστικὸ τρόπο ἐπιτελοῦσε, ὅτι ὁ λόγος εἶναι ἡ ἕνωση τῶν διαιρεμένων, ἐνῶ ἡ ἀλογία διαίρεση τῶν ἑνωμένων. Ἂς μάθομε ἑπομένως, νὰ ἐπιδιώκομε τὴ λογοποίηση μὲ τὴν πρακτικὴ ἀρετή, γιὰ νὰ μὴν ἑνωθοῦμε μόνο μὲ τοὺς ἀγγέλους μέσω τῆς ἀρετῆς, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ Θεὸ μέσω τῆς γνώσεως, κατὰ τὴν ἀπομάκρυνσή μας ἀπὸ τὰ ὄντα.

Μεταδίδει θεία ζωὴ κάνοντας τὸν ἑαυτό Του τροφή μας, ὅπως γνωρίζει Αὐτὸς καὶ ὅσοι ἔλαβαν ἀπ' Αὐτὸν αὐτὴ τὴ νοερὴ αἴσθηση, ὥστε μὲ τὴ γεύση αὐτῆς τῆς τροφῆς νὰ μάθουν ἀληθινὰ μὲ ἐπίγνωση, ὅτι ὁ Κύριος εἶναι ἀγαθὸς[7] καὶ μεταδίδει θεία ποιότητα πρὸς θέωση σ' ὅσους Τὸν τρῶνε, ἀφοῦ ὁλοφάνερα καὶ εἶναι καὶ ὀνομάζεται ἄρτος ζωῆς καὶ δυνάμεως[8].

Ἀποκαθιστᾶ τὴ φύση στὸν ἑαυτό της, ὄχι μόνο γιατὶ ὅταν ἔγινε ἄνθρωπος κράτησε τὴ διάθεση του ἀπαθὴ καὶ εἰρηνικὴ ἀπέναντι στὴν ἀνθρώπινη φύση, χωρὶς οὔτε ἀπέναντι τῶν σταυρωτῶν Του νὰ σαλευθεῖ στὸ ἐλάχιστο, ἀλλὰ ἀντίθετα μᾶλλον, προτίμησε τὸ θάνατο γιὰ χάρη τους ἀντὶ τὴ ζωή,

6. Κολ. 1, 20. 7. Ψαλμ. 33, 9. 8. Ἰω. 6, 33 καὶ 35.

πράγμα ποὺ δείχνει ὅτι τὸ πάθος ἦταν ἑκούσιο, γιατὶ ἐπικυρώνεται ἀπὸ τὴ φιλάνθρωπη διάθεση τοῦ πάσχοντος. Ἀλλὰ καὶ γιατὶ κατάργησε τὴν ἔχθρα καρφώνοντας πάνω στὸ σταυρὸ τὸ χειρόγραφο τῆς ἁμαρτίας[9], γιὰ τὸ ὁποῖο ἡ φύση εἶχε ἀδιάλλακτο πόλεμο ἐναντίον τοῦ ἑαυτοῦ της, καὶ ἀφοῦ κάλεσε κι ἐκείνους ποὺ ἦταν μακριὰ καὶ ἐκείνους ποὺ ἦταν κοντά, δηλαδὴ τοὺς Ἰουδαίους ποὺ εἶχαν τὸ Νόμο καὶ τοὺς ἐθνικούς, γκρέμισε τὸ μεσότοιχο ποὺ τοὺς χώριζε, δηλαδὴ ἀποσαφήνισε τὶς ἐντολὲς τοῦ Νόμου μὲ τὴ διδασκαλία Του, καὶ ἔκτισε ἀπὸ τοὺς δύο ἕνα καινούργιο ἄνθρωπο, φέρνοντας εἰρήνη καὶ συμφιλιώνοντάς μας μέσω τοῦ ἑαυτοῦ Του μὲ τὸν Πατέρα[10] καὶ μεταξύ μας, ὥστε νὰ μὴν ἔχομε πλέον προαίρεση ποὺ νὰ ἀντιστέκεται στὴ λογικὴ μας φύση, ἀλλ' ὅπως στὴ φύση, ἔτσι καὶ στὴν προαίρεση νὰ εἴμαστε ἀμετάβλητοι.

Καθαρίζει τὴ φύση ἀπὸ τὸ νόμο τῆς ἁμαρτίας, γιατὶ δὲν ἐπέτρεψε νὰ προηγηθεῖ ἡδονὴ στὴ γέννησή Του, ποὺ ἔγινε γιὰ χάρη μας. Γιατὶ ἡ σύλληψή Του ἔγινε παραδόξως χωρὶς σπορά, καὶ ἡ γέννηση ὑπὲρ φύση χωρὶς φθορὰ τῆς παρθενίας. Στερέωσε δηλαδὴ ὁ γεννηθεὶς Θεὸς στὴ μητέρα Του, ἀντίθετα ἀπὸ τὴ φύση, τὰ δεσμὰ τῆς παρθενίας μὲ τὴ γέννησή Του, καὶ ἐλευθέρωσε ὅλη τὴ φύση ἀπὸ τὴν ἐξουσία τοῦ νόμου ποὺ κυριαρχοῦσε πάνω της· αὐτὸ βέβαια ἰσχύει γιὰ ὅσους θέλουν νὰ μιμοῦνται μὲ τὴ νέκρωση τῶν γήινων μελῶν τους τὸν ἑκούσιο θάνατό Του. Γιατὶ τὸ μυστήριο τῆς σωτηρίας εἶναι γιὰ κείνους ποὺ τὸ θέλουν, καὶ δὲν ἐπιβάλλεται τυραννικά.

Καταργεῖ τὴν τυραννία τοῦ πονηροῦ ποὺ κυριάρχησε πάνω μας μὲ ἀπάτη, προβάλλοντας τὴ σάρκα ποὺ εἶχε νικηθεῖ στὸν Ἀδὰμ σὰν ὅπλο ἐναντίον του καὶ νικώντας τον. Ἔτσι ἔκανε τὴ σάρκα, ποὺ πρὶν εἶχε συλληφθεῖ καὶ θανατωθεῖ, νὰ συλλάβει αὐτὸν ποὺ τὴν εἶχε συλλάβει καὶ ν' ἀφανίσει μὲ τὸ φυσικὸ θάνατό της τὴ ζωή του· σ' αὐτὸν μὲν ἔγινε δηλητήριο, γιὰ νὰ ἐμέσει ὅλους ὅσους κατάπιε ἔχοντας ἐπικρατήσει μὲ τὴ δύναμη τοῦ θανάτου ποὺ διέθετε[11], στὸ δὲ γένος τῶν ἀνθρώπων ἔγινε ζωή, ποὺ ὠθεῖ σὰν προζύμι πρὸς ἀνάσταση ζωῆς ὅλη τὴν ἀνθρώπινη φύση, γιὰ χάρη τῆς ὁποίας κυρίως ὁ Λόγος, ὄντας Θεὸς[12], ἔγινε ἄνθρωπος —πράγμα καὶ ἄκουσμα ὄντως παράδοξο— καὶ καταδέχθηκε θεληματικὰ τὸ θάνατο τῆς σάρκας Του.

Ὅλων αὐτῶν, ὅπως εἶπα, περιέχει αἴτηση ἡ Κυριακὴ Προσευχή. Γιατὶ ἀναφέρει τὸν Πατέρα καὶ τὸ ὄνομά Του καὶ τὴ βασιλεία Του. Καὶ πάλι παρουσιάζει τὸν προσευχόμενο ὅτι εἶναι κατὰ χάρη γιὸς αὐτοῦ τοῦ Πατέρα. Ζητεῖ ν' ἀποκτήσουν ἕνα θέλημα ὅσοι εἶναι στὸν οὐρανὸ καὶ στὴ γῆ. Προστάζει νὰ ζητοῦμε τὸν ἐπιούσιο ἄρτο. Νομοθετεῖ στοὺς ἀνθρώπους τὴ συμφιλίωση καί, μὲ τὴν παροχὴ καὶ αἴτηση συγχωρήσεως μεταξύ τους, συνδέει τὴν ἀνθρώπινη φύση μὲ τὸν ἑαυτό της, ὥστε νὰ μὴν χωρίζεται μὲ τὴ διαφορὰ τῆς γνώμης. Ἐπίσης διδάσκει νὰ προσευχόμαστε νὰ μὴν μποῦμε σὲ πει-

9. Κολ. 2, 14. 10. Ἐφ. 2, 14-17. 11. Ἡσ. 25, 8· Ἑβρ. 2, 14. 12. Ἰω. 1, 1.

ρασμό, ἐπειδὴ αὐτὸς εἶναι ὁ νόμος τῆς ἁμαρτίας. Καὶ μᾶς συμβουλεύει νὰ λυτρωθοῦμε ἀπὸ τὸν πονηρό. Ἔπρεπε Αὐτός, ὁ δημιουργὸς καὶ δωρητὴς τῶν ἀγαθῶν, νὰ εἶναι καὶ δάσκαλος σὲ μαθητὲς ποὺ πιστεύουν σ' Αὐτὸν καὶ μιμοῦνται τὴν κατὰ σάρκα ζωή Του, δίνοντάς τους ὡς ὑποθῆκες ζωῆς τὰ λόγια αὐτῆς τῆς προσευχῆς, μὲ τὰ ὁποῖα φανέρωνε σ' αὐτοὺς τοὺς ἀπόκρυφους θησαυροὺς τῆς γνώσεως καὶ τῆς σοφίας ποὺ ὑπάρχουν κατ' εἶδος σ' Αὐτόν[13], διεγείροντας πρὸς τὴν ἀπόλαυσή τους τὴν ἐπιθυμία τῶν προσευχομένων. Γι' αὐτό, νομίζω, ὀνόμασε προσευχὴ αὐτὴ τὴ διδασκαλία ὁ Λόγος, ἐπειδὴ περιέχει αἴτηση τῶν δώρων ποὺ δίνονται κατὰ χάρη ἀπὸ τὸ Θεὸ στοὺς ἀνθρώπους. Οἱ θεόπνευστοι Πατέρες μας ὅρισαν τὴν προσευχή, ὅτι εἶναι αἴτηση ἐκείνων, τὰ ὁποῖα ὁ Θεὸς ἐκ φύσεως δωρίζει στοὺς ἀνθρώπους ὅπως ταιριάζει στὴ θεότητά Του. Ὅπως καὶ εὐχὴ εἶπαν τὸ τάξιμο αὐτῶν ποὺ προσφέρουν στὸ Θεὸ οἱ ἄνθρωποι ποὺ Τὸν λατρεύουν μὲ γνησιότητα. Τὸ λέει σὲ πολλὰ σημεῖα καὶ ἡ Γραφή: «Ἂν κάνετε εὐχὴ (τάξιμο), νὰ τὴν ἐκπληρώσετε στὸν Κύριο καὶ Θεό μας»[14], καί: «Ὅσα σοῦ ὑποσχέθηκα μὲ εὐχή, Κύριε, θὰ σοῦ τά ἀποδώσω»[15]. Καὶ πάλι, περὶ προσευχῆς λέει: «Καὶ προσευχήθηκε ἡ Ἄννα στὸν Κύριο, λέγοντας· Κύριε Κύριε, Θεὲ Σαββαώθ, εἰσάκουσε τὴ δούλη Σου καὶ χάρισέ μου παιδί...»[16], καί: «Προσευχήθηκε στὸν Κύριο ὁ Ἐζεκίας, ὁ βασιλιὰς Ἰούδα, καὶ ὁ προφήτης Ἠσαΐας, ὁ γιὸς τοῦ Ἀμώς»[17], καί: «Ὅταν ἐσεῖς προσεύχεστε, νὰ λέτε· Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς...»[18], ποὺ εἶπε ὁ Κύριος στοὺς μαθητές Του. Ὥστε μποροῦμε νὰ ποῦμε ὅτι ἡ εὐχὴ εἶναι ὑπόσχεση τηρήσεως τῶν ἐντολῶν, ποὺ βεβαιώνεται ἀπὸ τὴν προαίρεση αὐτοῦ ποὺ ἔκανε τὴν εὐχή, ἐνῶ προσευχὴ εἶναι ἡ αἴτηση ἐκείνου ποὺ τήρησε τὶς ἐντολές, νὰ μεταβληθεῖ σύμφωνα μὲ τὶς ἐντολὲς ποὺ τήρησε. Ἢ μᾶλλον, ἡ εὐχὴ εἶναι ἀγώνας ἀρετῆς, τὸν ὁποῖο πολὺ εὐάρεστα δέχεται ὁ Θεὸς ὅταν τοῦ προσφέρεται, ἐνῶ ἡ προσευχὴ εἶναι ἔπαθλο τῆς ἀρετῆς, τὸ ὁποῖο ὁ Θεὸς ἀνταποδίδει μὲ πολλὴ χαρά.

Ἀφοῦ λοιπὸν ἀποδείχτηκε μὲ τὰ παραπάνω ὅτι ἡ προσευχὴ εἶναι αἴτηση τῶν ἀγαθῶν ποὺ δωρήθηκαν ἀπὸ τὸν σαρκωθέντα Λόγο, ἂς βάλομε Αὐτὸν δάσκαλο τοῦ λόγου τῆς προσευχῆς, κι ἂς ἀρχίσομε μὲ θάρρος νὰ ἐξετάσομε προσεχτικὰ μὲ τὴ θεωρία, ὅσο εἶναι δυνατόν, τὸ νόημα κάθε ρητοῦ τῆς προσευχῆς, ὅσο συνηθίζει νὰ χορηγεῖ πρὸς τὸ συμφέρον μας ὁ Λόγος καὶ μ' ὅση δύναμη δίνει πρὸς κατανόηση στὴ διάνοια ἐκείνου ποὺ γράφει αὐτά.

«Πάτερ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς· ἁγιασθήτω τὸ ὄνομά σου· ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου»[19]. Πρεπόντως ὁ Κύριος διδάσκει ἀμέσως ν' ἀρχίσουν οἱ [προσευχόμενοι] ἀπὸ τὴ θεολογία· ἐπίσης εἰσάγει στὸ μυστήριο τοῦ τρόπου ποὺ ὑπάρχει ἡ Αἰτία ποὺ δημιούργησε τὰ ὄντα, Αὐτὸς ποὺ εἶναι κατὰ τὴν οὐσία αἴτιος τῶν ὄντων. Γιατὶ τὰ λόγια τῆς προσευχῆς περιέχουν φανέρωση τοῦ

13. Κολ. 2, 3.
14. Ψαλμ. 75, 12.
15. Ἰωνᾶ 2, 10.
16. Α' Βασ. 1, 11.
17. Β' Παρ. 32, 20.
18. Ματθ. 6, 9.
19. Ματθ. 6, 9-10.

Πατέρα, καὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ Πατέρα, καὶ τῆς βασιλείας τοῦ Πατέρα, γιὰ νὰ μάθομε εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς νὰ σεβόμαστε τὴν ἐν Μονάδι Τριάδα καὶ νὰ τὴν ἐπικαλούμαστε καὶ νὰ τὴν προσκυνοῦμε. Ἐπειδὴ ὄνομα τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα, μὲ οὐσιώδη ὑπόσταση, εἶναι ὁ Μονογενὴς Υἱός. Καὶ βασιλεία τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα, μὲ οὐσιώδη ὑπόσταση, εἶναι τὸ Ἅγιο Πνεῦμα. Γιατὶ ἐκεῖνο ποὺ λέει ἐδῶ ὁ Ματθαῖος βασιλεία, ἀλλοῦ ἄλλος Εὐαγγελιστὴς τὸ ὀνομάζει Πνεῦμα Ἅγιο, λέγοντας: «Ἂς ἔρθει τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιο καὶ ἂς μᾶς καθαρίσει»*. Γιατὶ ὁ Πατέρας δὲν ἀπόκτησε ἐκ τῶν ὑστέρων τὸ ὄνομα, οὔτε ὡς ἀξίωμα ποὺ ἔλαβε ἐκ τῶν ὑστέρων νοοῦμε τὴ βασιλεία· δὲν ἔχει ἀρχὴ στὸ εἶναι Του, γιὰ νὰ ἀρχίσει νὰ εἶναι καὶ Πατέρας καὶ Βασιλεύς, ἀλλὰ καθὼς πάντοτε ὑπάρχει, εἶναι καὶ πάντοτε Πατέρας καὶ Βασιλεύς, χωρὶς νὰ λάβει ποτὲ ἀρχὴ νὰ εἶναι Πατέρας καὶ Βασιλεύς. Ἂν τώρα, μὲ τὸ νὰ ὑπάρχει πάντοτε, εἶναι πάντοτε καὶ Πατέρας καὶ Βασιλεύς, ἄρα πάντοτε καὶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα συνυπάρχουν κατὰ τὴν οὐσία ὡς ὑποστάσεις μὲ τὸν Πατέρα. Ἀπὸ Αὐτὸν παίρνουν τὴν ὕπαρξη καὶ εἶναι μέσα σ' Αὐτὸν φυσικῶς πάνω ἀπὸ αἰτία καὶ λόγο, ὄχι ὅμως ὕστερα ἀπὸ Αὐτόν, οὔτε καὶ ἔγιναν ἀργότερα ἀπὸ κάποια αἰτία. Γιατὶ ἡ σχέση μεταξὺ τῶν τριῶν Προσώπων ὑποδηλώνει τὴ συνύπαρξή Τους καὶ δὲν ἐπιτρέπει αὐτά, τῶν ὁποίων εἶναι καὶ λέγεται σχέση, νὰ θεωροῦνται μεταγενέστερα τὸ ἕνα ἀπὸ τὸ ἄλλο.

Ἀφοῦ λοιπὸν ἀρχίσαμε αὐτὴ τὴν προσευχή, βιαζόμαστε νὰ τιμήσομε τὴν ὁμοούσια καὶ ὑπερούσια Τριάδα ὡς δημιουργικὴ αἰτία τῆς ὑπάρξεώς μας. Ἐπίσης διδασκόμαστε νὰ ὁμολογοῦμε τὴ χάρη τῆς υἱοθεσίας, μὲ τὸ νὰ ἀξιωνόμαστε νὰ ὀνομάζομε Πατέρα κατὰ χάρη τὸν ἐκ φύσεως Δημιουργό. Ἔτσι, ἀπὸ σεβασμὸ πρὸς τὴν ὀνομασία Ἐκείνου ποὺ μᾶς γέννησε κατὰ χάρη, θὰ φροντίζομε νὰ ἀποτυπώνομε στὴ ζωή μας τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ Πατέρα μας ἁγιάζοντας τὸ ὄνομά Του πάνω στὴ γῆ, μιμούμενοι Αὐτόν, ἀποδεικνύοντας ὅτι εἴμαστε παιδιά Του μὲ τὰ ἔργα μας, καὶ δοξάζοντας τὸν αὐτουργὸ αὐτῆς τῆς υἱοθεσίας, τὸν φυσικὸ Υἱὸ τοῦ Πατέρα, μὲ τὰ νοήματα καὶ τὶς πράξεις μας. Ἁγιάζομε τὸ ὄνομα τοῦ κατὰ χάρη ἐπουρανίου Πατέρα, ὅταν νεκρώνομε τὴν ἐπιθυμία πρὸς τὴν ὕλη καὶ καθαριζόμαστε ἀπὸ τὰ καταστρεπτικὰ πάθη, ἂν βέβαια ἁγιασμὸς εἶναι ἡ τέλεια ἀκινησία καὶ νέκρωση τῆς ἐπιθυμίας ποὺ ἐνεργεῖ μὲ τὴν αἴσθηση. Ὅταν φτάσομε σ' αὐτή, καταπραΰνομε καὶ τὶς ἄπρεπες κραυγὲς τοῦ θυμοῦ, ἀφοῦ δὲν ἔχομε πλέον τὴν ἐπιθυμία νὰ τὸν ἐρεθίζει καὶ νὰ τὸν πείθει νὰ ὑπερασπίζεται τὶς ἡδονὲς ποὺ αὐτὴ θέλει, ἐπειδὴ ἡ ἐπιθυμία νεκρώθηκε πιὰ μὲ τὴν κατὰ λόγον ἁγιότητα. Γιατὶ ὁ θυμὸς εἶναι φυσικὸς συνήγορος τῆς ἐπιθυμίας, καὶ τότε παύει νὰ μανιάζει, ὅταν τὴ δεῖ νεκρή.

* Ἔτσι ἔχουν τὸ χωρίο Λουκᾶ 11,2 ὁρισμένα χειρόγραφα τῆς Κ. Διαθήκης (βλ. στὴ κριτικὴ ἔκδοση τῆς Κ. Διαθήκης ὑπὸ Nestle-Aland, 26η ἔκδοση, σελ. 195).

Εὔλογα λοιπόν, μὲ τὴν ἀποβολὴ τοῦ θυμοῦ καὶ τῆς ἐπιθυμίας, ἐπακολουθεῖ κατὰ τὴν προσευχὴ τὸ κράτος τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ σ' ἐκείνους πού, ἀφοῦ ἀποβάλουν αὐτὰ τὰ δύο πάθη, ἀξιώνονται νὰ ποῦν: «Ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου», δηλαδὴ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, ὅταν πιὰ μὲ τὴν πραότητα ἔγιναν ναοὶ τοῦ Θεοῦ διὰ τοῦ Πνεύματος. Γιατὶ λέει: «Σὲ ποιὸν θὰ ἀναπαυθῶ, ἂν ὄχι σ' ἐκεῖνον ποὺ εἶναι πράος καὶ ταπεινὸς καὶ τρέμει τὰ λόγια μου;»[20] Ἀπὸ αὐτὸ λοιπὸν φαίνεται ὅτι στοὺς ταπεινοὺς καὶ πράους ἀνήκει ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα. Γιατὶ λέει: «Μακάριοι εἶναι οἱ πράοι, γιατὶ αὐτοὶ θὰ κληρονομήσουν τὴ γῆ»[21]. Ὁ Θεὸς δὲν ὑποσχέθηκε νὰ δώσει κληρονομία σ' ὅσους Τὸν ἀγαποῦν, αὐτὴ τὴ γῆ, ἡ ὁποία κατέχει ἐκ φύσεως τὴ μέση θέση τοῦ σύμπαντος, ἂν βέβαια λέει ἀλήθεια ἐκεῖνος ποὺ εἶπε: «Στὴν ἀνάσταση οὔτε οἱ ἄνδρες ἔρχονται σὲ γάμο, οὔτε οἱ γυναῖκες παντρεύονται, ἀλλὰ εἶναι ὅλοι σὰν ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ στὸν οὐρανό»[22], καί: «Ἐλᾶτε σεῖς οἱ εὐλογημένοι ἀπὸ τὸν Πατέρα μου νὰ κληρονομήσετε τὴ βασιλεία ποὺ ἔχει ἑτοιμαστεῖ γιὰ σᾶς ἀφότου θεμελιωνόταν ὁ κόσμος»[23], καὶ σὲ ἄλλο σημεῖο εἶπε στὸν δοῦλο ποὺ ἐργάστηκε πιστά: «Ἔλα νὰ συμμετάσχεις στὴ χαρὰ τοῦ Κυρίου σου»[24]. Καὶ ὁ θεῖος Ἀπόστολος στὴ συνέχεια ἔλεγε: «Θ' ἀκουστεῖ σάλπισμα καὶ θ' ἀναστηθοῦν πρῶτα ἄφθαρτοι ὅσοι πέθαναν πιστοὶ στὸ Χριστό· ἔπειτα ἐμεῖς ποὺ θὰ ἔχουμε ἀπομείνει ζωντανοί, θ' ἁρπαγοῦμε μαζὶ μ' αὐτοὺς ἀπὸ σύννεφα γιὰ νὰ προϋπαντήσομε τὸν Κύριο στὸν ἀέρα. Κι ἔτσι γιὰ πάντα θὰ εἴμαστε μαζὶ μὲ τὸν Κύριο»[25].

Ὅταν λοιπὸν ὅλα αὐτὰ εἶναι ἔτσι ὑποσχεμένα σ' ὅσους ἀγαποῦν τὸν Κύριο, ποιὸς θὰ περιορίσει τὸ νοῦ του στὸ γράμμα μόνο τῆς Γραφῆς καὶ θὰ πεῖ ὅτι ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ βασιλεία ποὺ ἔχει ἑτοιμαστεῖ ἀπὸ καταβολῆς κόσμου, καὶ ἡ χαρὰ τοῦ Κυρίου ἡ κρυμμένη μυστικά, καὶ ἡ αἰώνια καὶ ἀχώριστη διαμονὴ καὶ ἐγκατάσταση τῶν ἀξίων κοντὰ στὸν Κύριο, πὼς εἶναι ταυτόσημα μὲ τὴ γῆ, καὶ μάλιστα ὅταν κατευθύνεται ἀπὸ τὸ λόγο καὶ θέλει νὰ εἶναι ὑπηρέτης τοῦ λόγου; Ἀλλὰ νομίζω ὅτι λέγοντας τώρα γῆ, ἐννοεῖ τὴ μόνιμη καὶ ἐντελῶς ἀμετακίνητη ἀπὸ τὸ καλὸ ἕξη καὶ δύναμη τῆς ἀτρεψίας τῶν πράων, ἡ ὁποία βρίσκεται πάντοτε μαζὶ μὲ τὸν Κύριο, ἔχει ἀνεξάντλητη χαρά, ἔχει οἰκειοποιηθεῖ τὴν ἀνέκαθεν ἑτοιμασμένη βασιλεία καὶ ἀξιώθηκε τὴν ἐπουράνια θέση καὶ τιμή. Καὶ σὰν γῆ ποὺ ἔχει καταλάβει θέση στὴ μέση τοῦ παντός, ἐννοεῖ τὸ λόγο τῆς ἀρετῆς, κατὰ τὸν ὁποῖο ὁ πράος εὑρισκόμενος ἀνάμεσα σὲ ἐπαίνους καὶ κατηγορίες, μένει ἀπαθής, καὶ μήτε ἀπὸ τοὺς ἐπαίνους φουσκώνει, μήτε ἀπὸ τὶς ὕβρεις γίνεται κατηφής. Γιατὶ ἀπ' ὅσα τὸ λογικὸ εἶναι κατὰ φύση ἐλεύθερο, ἔχοντας ἀπομακρύνει τὴν ἐπιθυμία του ἀπὸ αὐτά, δὲν αἰσθάνεται τὶς ἐνοχλήσεις καὶ τὶς προσβολές τους, ἐπειδὴ ἔχει ἀπαλλάξει τὸν ἑαυτό του ἀπὸ τὴν ταραχὴ γύρω ἀπ' αὐτὰ καὶ ἔχει μεταφέρει

20. Ἡσ. 66, 2.
21. Ματθ. 5, 5.
22. Ματθ. 22, 30.
23. Ματθ. 25, 34.
24. Ματθ. 25, 21.
25. Α' Θεσ. 4, 16-17.

ὅλη τὴ δύναμη τῆς ψυχῆς του στὴ θεία καὶ ἀμέριμνη ἐλευθερία. Αὐτὴν ὁ Κύριος θέλοντας νὰ δώσει στοὺς μαθητές Του, εἶπε: «Σηκῶστε πάνω σας τὸν ζυγό μου καὶ μάθετε ἀπὸ μένα ὅτι εἶμαι πράος καὶ ταπεινὸς στὴν καρδιά· καὶ θὰ βροῦν ἀνάπαυση οἱ ψυχές σας»[26]. Ἀνάπαυση ἐννοεῖ τὸ κράτος τῆς θείας βασιλείας, γιατὶ παρέχει στοὺς ἀξίους ἐξουσία ἀπαλλαγμένη ἀπὸ κάθε δουλεία.

Ἂν λοιπὸν στοὺς ταπεινοὺς καὶ πράους δίνεται τὸ ἀκατάλυτο κράτος τῆς ἀθάνατης βασιλείας, ποιὸς δὲ θὰ ἐρωτευθεῖ καὶ δὲ θὰ ποθήσει τὰ θεῖα ἀγαθά; Ποιὸς δὲ θὰ ἐπιθυμήσει ἀπόλυτα τὴν ταπείνωση καὶ τὴν πραότητα, γιὰ νὰ γίνει εἰκόνα τῆς θείας βασιλείας, ὅσο εἶναι δυνατὸν σὲ ἄνθρωπο, ἐμφανίζοντας κατὰ χάρη ἀπαράλλακτη τὴν πνευματικὴ ὁμοίωση μὲ τὸν κατὰ φύση καὶ κατ' οὐσίαν ἀληθινὰ μεγάλο βασιλιὰ Χριστό; Στὴν κατάσταση αὐτή, ὅπως λέει ὁ θεῖος Ἀπόστολος, δὲν ὑπάρχει ἄντρας καὶ γυναίκα[27], δηλαδὴ θυμὸς καὶ ἐπιθυμία· ὁ πρῶτος ἀπομακρύνει βίαια τὸ λογικὸ καὶ βγάζει ἔξω ἀπὸ τὸ νόμο τῆς φύσεως τὴ διάνοια, ἐνῶ ἡ δεύτερη θεωρεῖ ὡς πιὸ ἀξιαγάπητα τὰ δημιουργήματα ἀπὸ τὴ μία καὶ μοναδικὴ ἐπιθυμητὴ καὶ ἀπαθὴ Αἰτία καὶ φύση, καὶ ἑπομένως προτιμᾶ τὴ σάρκα παρὰ τὸ πνεῦμα καὶ βρίσκει τὴν ἀπόλαυση τῶν ὁρατῶν πιὸ εὐχάριστη ἀπὸ τὴ δόξα καὶ λαμπρότητα τῶν νοητῶν, ἐμποδίζοντας μὲ τὴν ἁπαλότητα τῆς ἡδονῆς τῶν αἰσθήσεων τὸ νοῦ νὰ ἐννοεῖ τὰ συγγενή του καὶ θεῖα νοητά. Ὑπάρχει ὅμως μονότατος ὁ λόγος, τελείως γυμνωμένος καὶ ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἀπαθῆ, ἀλλὰ φυσικὴ ὡστόσο στοργὴ καὶ διάθεση πρὸς τὸ σῶμα, λόγῳ τοῦ πλούτου τῆς ἀρετῆς, καθὼς τὸ πνεῦμα νικᾶ τελείως τὴν φύση καὶ τὴν πείθει νὰ ἀφήσει τὴν ἠθικὴ φιλοσοφία, ὅταν πρέπει ὁ νοῦς νὰ ἑνωθεῖ μὲ τὸν ὑπερούσιο Λόγο μὲ ἁπλὴ καὶ ἀδιαίρετη θεωρία, παρόλο ποὺ ἡ ἠθικὴ φιλοσοφία ἐκ φύσεως βοηθεῖ τὸ νοῦ νὰ [χωρίσει] καὶ νὰ προσπεράσει εὔκολα ὅσα ὑπάγονται στὴ ροὴ τοῦ χρόνου. Γιατὶ ὅταν αὐτὰ ξεπεραστοῦν, δὲν εἶναι εὔλογο νὰ βαρύνεται ἀπὸ τοὺς τρόπους τῆς ἠθικῆς, σὰν νὰ φορεῖ μηλωτή, ἐκεῖνος ποὺ ἀποδείχτηκε ἀκράτητος ἀπὸ τὰ αἰσθητά. Καὶ αὐτὸ τὸ φανερώνει ὁ μέγας Ἠλίας[28], ὑποδηλώνοντας μ' ἐκεῖνα ποὺ ἔκανε συμβολικὰ αὐτὸ τὸ μυστήριο. Κατὰ τὴν ἁρπαγή του δηλαδὴ στὸν οὐρανό, ἔδωσε στὸν Ἐλισσαῖο τὴ μηλωτή, ποὺ σημαίνει τὴ νέκρωση τῆς σάρκας, ὅπου θεμελιώνεται ἡ μεγαλοπρέπεια τῆς ἠθικῆς κοσμιότητας, γιὰ νὰ ἔχει ἔτσι ὁ μαθητὴς σύμμαχο τὸ Πνεῦμα ἐναντίον κάθε ἐχθρικῆς δυνάμεως καὶ νὰ πλήξει τὴν ἄστατη καὶ ρευστὴ φύση, τῆς ὁποίας τύπος ἦταν ὁ Ἰορδάνης, ὥστε νὰ μὴν ἐμποδιστεῖ, βυθιζόμενος στὴ θολερότητα καὶ ὀλισθηρότητα τῆς προσκολλήσεως στὰ ὑλικά, νὰ περάσει στὴν ἁγία γῆ. Ὁ ἴδιος δὲ ὁ Ἠλίας προχώρησε πρὸς τὸ Θεὸ ἐλεύθερος, χωρὶς νὰ τὸν κρατᾶ ἀπολύτως κανένα ἀπὸ τὰ ὄντα, μὲ ἀμέριστη τὴν ἐπιθυμία καὶ καθαρὴ τὴ γνώμη του, φτάνοντας κοντὰ στὸν ἁπλὸ κατὰ τὴ φύση

26. Ματθ. 11, 29.
27. Γαλ. 3, 28.
28. Δ' Βασ. 2, 11-14.

Του Θεὸ μὲ τὴ βοήθεια τῶν γενικῶν ἀρετῶν, ποὺ εἶναι ἀλληλοεξαρτώμενες καὶ ζευγμένες μαζὶ σὰν πύρινα ἄλογα στὸ ζυγὸ τῆς γνώσεως. Γιατὶ γνώριζε ὅτι ὁ μαθητὴς τοῦ Χριστοῦ πρέπει νὰ χωριστεῖ ἀπὸ τὶς διαθέσεις ποὺ δὲν εἶναι ὅπως οἱ γενικὲς ἀρετὲς ἀλληλοεξαρτώμενες καὶ δὲν μποροῦν νὰ μποῦν στὸν ἴδιο ζυγό. Ἡ ἀνομοιότητά τους μαρτυρεῖ τὴν ἀλλοτρίωση, ἀφοῦ τὸ πάθος τῆς ἐπιθυμίας προκαλεῖ διάχυση τοῦ αἵματος ποὺ εἶναι γύρω στὴν καρδιά, καὶ τὸ πάθος τοῦ θυμοῦ προκαλεῖ βρασμὸ τοῦ αἵματος. Ὅποιος ἔφτασε νὰ ζεῖ καὶ νὰ κινεῖται καὶ νὰ ὑπάρχει ἐν Χριστῷ, ἀπομάκρυνε ἀπὸ πάνω του ὅσα εἶναι ἀσυνταίριαστα καὶ ἀλλόκοτα, μὴ φέροντας μέσα του, σὰν νὰ ἦταν «ἄντρας καὶ γυναίκα», ὅπως εἶπα, τὶς ἀντίθετες διαθέσεις τῶν παθῶν αὐτῶν, γιὰ νὰ μὴν ὑποδουλωθεῖ σ' αὐτὰ τὸ λογικὸ μὲ τὸ νὰ ἀλλοιώνεται ἀπὸ τὶς ἄστατες μεταβολές τους.

Γιατὶ στὸ λογικὸ ἔχει κατὰ φύση ἑνωθεῖ ἡ ἱερότητα τῆς θείας εἰκόνας ποὺ πείθει τὴν ψυχὴ νὰ μεταπλασθεῖ κατὰ τὴν προαίρεση καὶ νὰ ὁμοιωθεῖ μὲ τὸ Θεὸ καὶ νὰ γίνει πάμφωτο κατοικητήριο τῆς μεγάλης Βασιλείας ποὺ συνυπάρχει οὐσιωδῶς ὡς ὑπόσταση μὲ τὸ Θεὸ καὶ Πατέρα τῶν ὅλων, δηλαδὴ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ νὰ δεχτεῖ —ἂν ἐπιτρέπεται νὰ ποῦμε— ὁλόκληρη κατὰ τὸ δυνατὸν τὴν ἐξουσία τῆς γνώσεως τῆς θείας φύσεως. Στὴν κατάσταση αὐτή, ἀφανίζονται φυσικῶς ὅσα εἶναι χειρότερα καὶ συγκροτοῦνται τὰ καλύτερα, καθὼς ἡ ψυχή, κατὰ τὴ χάρη τῆς κλήσεώς της, φυλάγει ὅπως ὁ Θεὸς ἀπαραβίαστη μέσα της τὴν ὕπαρξη τῶν καλῶν ποὺ τῆς ἔχουν δωρηθεῖ. Στὴν ψυχὴ αὐτὴ πάντοτε γεννιέται μὲ τὴ θέλησή Του ὁ Χριστὸς μυστικά, καὶ σαρκώνεται διὰ μέσου τῶν σωζομένων, κάνοντας μητέρα παρθένο τὴν ψυχὴ ποὺ Τὸν γεννᾶ· ἡ ὁποία δὲν ἔχει, γιὰ νὰ πῶ μὲ συντομία, τὰ γνωρίσματα τῆς φύσεως ποὺ ὑπόκειται σὲ φθορὰ καὶ γένεση, σὰν «ἄνδρα καὶ γυναίκα».

Ἂς μὴν παραξενεύεται κανεὶς ἀκούοντας νὰ ἀναφέρω τὴ φθορὰ πρὶν ἀπὸ τὴ γένεση· γιατὶ ἂν παρατηρήσει ἀπαθῶς καὶ μὲ τὸν ὀρθὸ λόγο τὴ φύση ὅσων γίνονται καὶ ἀφανίζονται, θὰ διαπιστώσει καθαρὰ ὅτι ἡ γένεση ἀρχίζει ἀπὸ τὴ φθορὰ καὶ καταλήγει στὴ φθορά. Τὰ πάθη ποὺ χαρακτηρίζουν αὐτὴ τὴ φύση, ὅπως εἶπα, δὲν τὰ ἔχει ὁ Χριστός, δηλαδὴ ὁ βίος καὶ ὁ λόγος τοῦ Χριστοῦ κι αὐτοῦ ποὺ ὁμοιώθηκε μὲ τὸ Χριστό, ἂν βέβαια ἀληθεύει ἐκεῖνος ποὺ λέει: «Στὸν Ἰησοῦ Χριστὸ δὲν ὑπάρχει ἄντρας καὶ γυναίκα», δηλαδὴ τὰ σημάδια καὶ τὰ πάθη τῆς φύσεως ποὺ ὑπόκειται σὲ γένεση καὶ φθορά, παρὰ μονάχα θεοειδὴς λόγος διαποτισμένος ἀπὸ τὴ θεία γνώση, καὶ μοναδικὴ κίνηση τῆς γνώμης ποὺ ἐκλέγει μόνο τὴν ἀρετή.

Ἐπίσης δὲν ὑπάρχει οὔτε «Ἕλληνας καὶ Ἰουδαῖος»[29], μὲ τοὺς ὁποίους δηλώνονται οἱ διαφορετικοί, ἢ πιὸ σωστά, οἱ ἀντίθετοι λόγοι περὶ Θεοῦ. Γιατὶ ὁ πρῶτος εἰσηγεῖται ἐκτεταμένη πολυαρχία καὶ χωρίζει τὴν μία ἀρχὴ

29. Γαλ. 3, 28.

σὲ ἀντιτιθέμενες ἐνέργειες καὶ δυνάμεις, πλάθοντας μιὰ πολυθεϊκὴ λατρεία, ἀντιφατικὴ λόγῳ τοῦ πλήθους τῶν προσκυνουμένων θεῶν καὶ γελοία λόγῳ τῶν διαφόρων τρόπων προσκυνήσεως· ἐνῶ ὁ δεύτερος εἰσάγει βέβαια μία ἀρχή, ἀλλὰ περιορισμένη καὶ ἀτελὴ καὶ σχεδὸν ἀνυπόστατη, ἀφοῦ δὲν ἔχει λόγο καὶ ζωή, καὶ ἔτσι πέφτει κι αὐτὸς στὸ ἴδιο κακὸ μὲ τὸν προηγούμενο, δηλαδὴ στὴν ἀθεΐα. Γιατὶ περιορίζει σὲ ἕνα πρόσωπο τὴν μία Ἀρχή, ποὺ ἡ ὕπαρξή της στερεῖται λόγου καὶ πνεύματος, ἢ τὰ ἔχει μόνο ὡς ἰδιότητες. Καὶ δὲν ἀντιλαμβάνεται τοῦτο· ποιὸς Θεὸς εἶναι ἄμοιρος ἀπ' αὐτά; Ἢ πῶς εἶναι Θεός, ὅταν τὰ ἔχει κατὰ μέθεξη ὡς γνωρίσματα, ὅπως συμβαίνει καὶ μὲ τὰ λογικὰ δημιουργήματα; Ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς δύο λόγους, ὅπως εἶπα, κανένας δὲν ὑπάρχει στὸ Χριστό· ὑπάρχει μόνο ὁ λόγος τῆς ἀληθινῆς θεοσέβειας καὶ ὁ σταθερὸς θεσμὸς τῆς μυστικῆς θεολογίας, ὁ ὁποῖος καὶ τὴ διαστολὴ τῆς θεότητας ποὺ εἰσάγει ὁ πρῶτος ἀποδιώχνει, καὶ τὴ συστολὴ τῆς θεότητας τοῦ δευτέρου δὲν παραδέχεται. Ἔτσι τὸ θεῖον δὲ θὰ θεωρεῖται ἀντιφατικό, λόγῳ τοῦ φυσικοῦ πλήθους —ποὺ εἶναι δοξασία ἑλληνική—, οὔτε παθητὸ λόγῳ τῆς ἑνικῆς ὑποστάσεως —ποὺ εἶναι ἄποψη ἰουδαϊκή—, καθὼς θὰ νομίζεται στερημένο ἀπὸ λόγο καὶ πνεῦμα, ἢ ὅτι τὰ ἔχει αὐτὰ μόνο ὡς ἰδιότητες, χωρὶς νὰ εἶναι Νοῦς καὶ Λόγος καὶ Πνεῦμα. Καὶ διδάσκει ἐμᾶς ποὺ μὲ τὴν κλήση τῆς χάρης ἔχομε υἱοθετηθεῖ λόγῳ τῆς πίστεως γιὰ νὰ λάβομε ἐπίγνωση τῆς ἀλήθειας, νὰ γνωρίζομε μιὰ φύση καὶ μία δύναμη τῆς θεότητας. Δηλαδὴ ἕνα Θεὸ σὲ τρεῖς ὑποστάσεις, τοῦ Πατρός, τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὡς Νοῦ ποὺ εἶναι μόνος ἀναίτιος καὶ ὑπάρχει οὐσιωδῶς, γεννήτορα τοῦ μόνου ἀνάρχου Λόγου ποὺ ὑπάρχει οὐσιωδῶς καὶ πηγὴ τῆς μόνης αἰώνιας ζωῆς ποὺ ὑπάρχει οὐσιωδῶς, δηλαδὴ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος· Τριάδα σὲ Μονάδα καὶ Μονάδα σὲ Τριάδα. Ἡ θεότητα δὲν εἶναι σὰν κάτι μέσα σὲ ἄλλο· γιατὶ ἡ Τριάδα δὲν εἶναι γιὰ τὴ Μονάδα σὰν γνώρισμα σὲ οὐσία, ἢ ἀντίστροφα, ἡ Μονάδα γιὰ τὴν Τριάδα, ἐπειδὴ ἡ θεότητα εἶναι χωρὶς ἰδιότητες. Οὔτε εἶναι κάτι καὶ κάτι ἄλλο· γιατὶ ἡ Μονάδα δὲ διαφέρει ἀπὸ τὴν Τριάδα ἀπὸ ἑτερότητα φύσεως, ἀφοῦ εἶναι μία καὶ ἁπλὴ φύση. Οὔτε εἶναι κάτι καὶ κάτι παραπλήσιο· γιατὶ ἡ Τριάδα δὲ διακρίνεται ἀπὸ τὴ Μονάδα λόγῳ μειωμένης δυνάμεως, ἢ ἡ Μονάδα ἀπὸ τὴν Τριάδα, μήτε παραλλάζει ἡ Μονάδα ἀπὸ τὴν Τριάδα, ὡς κοινὸ καὶ γενικὸ γνώρισμα ποὺ θεωρητικὰ μόνο διακρίνεται ἀπὸ τὰ ἐπιμέρους, ἀφοῦ εἶναι οὐσία ἀπολύτως αὐθύπαρκτη καὶ δύναμη ὄντως αὐτοδύναμη. Οὔτε πάλι ἡ θεότητα εἶναι κάτι ποὺ προῆλθε ἀπὸ κάτι ἄλλο· γιατὶ ἡ Τριάδα δὲν προῆλθε ἀπὸ αὔξηση τῆς Μονάδας, ἀφοῦ εἶναι ἀγέννητη καὶ αὐτοφανέρωτη. Ἀλλὰ εἶναι ἡ ἴδια ἀληθινὰ καὶ Μονάδα καὶ Τριάδα, καὶ λεγόμενη καὶ νοούμενη· Μονάδα κατὰ τὸν λόγο τῆς οὐσίας, Τριάδα κατὰ τὸν τρόπο τῆς ὑπάρξεως. Ἡ ἴδια εἶναι ὅλη Μονάδα ποὺ δὲ μερίζεται ἀπὸ τὶς ὑποστάσεις, καὶ ἡ ἴδια εἶναι ὅλη Τριάδα ποὺ δὲ συγχέεται στὴ Μονάδα, ἔτσι ὥστε νὰ μὴν εἰσάγε-

ται οὔτε ἡ πολυθεΐα μὲ τὸ μερισμό, οὔτε ἡ ἀθεΐα μὲ τὴ σύγχυση. Στὴν ἀποφυγὴ αὐτῶν ἔγκειται τὸ μεγαλεῖο τοῦ κατὰ Χριστὸν λόγου.

Λόγο Χριστοῦ ἐννοῶ τὸ καινούργιο κήρυγμα τῆς ἀλήθειας, στὸ ὁποῖο δὲν ὑπάρχει «ἄντρας καὶ γυναίκα», δηλαδὴ τὰ σημεῖα καὶ τὰ πάθη τῆς φύσεως ποὺ ὑπόκειται σὲ φθορὰ καὶ γένεση· οὔτε «Ἕλληνας καὶ Ἰουδαῖος», δηλαδὴ οἱ ἀντίθετοι λόγοι σχετικὰ μὲ τὴ θεότητα· οὔτε «περιτομὴ καὶ ἀκροβυστία»[30], δηλαδὴ οἱ ἀνάλογες μ' αὐτοὺς λατρεῖες. Ἀπὸ αὐτὲς ἡ πρώτη, μένοντας στὰ σύμβολα τοῦ Νόμου, θεωρεῖ κακὴ τὴν ὁρατὴ κτίση καὶ διαβάλλει τὸν Κτίστη ὡς δημιουργὸ κακῶν· ἐνῶ ἡ ἄλλη, μένοντας στὰ πάθη, θεοποιεῖ τὴν κτίση καὶ ἐξεγείρει τὸ πλάσμα ἐναντίον τοῦ Δημιουργοῦ. Ἔτσι καὶ οἱ δύο καταλήγουν στὸ ἴδιο κακό, στὴν ὕβρη τοῦ θείου. Ἐπίσης δὲν ὑπάρχει οὔτε «βάρβαρος καὶ Σκύθης», δηλαδὴ ἡ διάσταση κατὰ τὴ γνώμη τῆς κοινῆς φύσεως τῶν ἀνθρώπων ποὺ τοὺς ὁδηγεῖ σὲ συγκρούσεις μεταξύ τους, ἀπὸ τὴν ὁποία μπῆκε παρὰ φύση στὴ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων ὁ φθοροποιὸς νόμος τῆς ἀλληλοκτονίας. Οὔτε ὑπάρχει «δοῦλος ἢ ἐλεύθερος», δηλαδὴ δὲν ὑπάρχει διαίρεση τῆς κοινῆς φύσεως ἀντίθετα μὲ τὴ γνώμη της, ἡ ὁποία εἶναι αἰτία νὰ ἀτιμάζει ὁ ἕνας τὸν ἄλλο, παρ' ὅλο ποὺ εἶναι ὁμότιμοι κατὰ φύση, παίρνοντας ὡς ἐπίκουρο νόμο τὴ διάθεση ἐκείνων ποὺ ἐξουσιάζουν τυραννικὰ καὶ προσβάλλουν τὴ θεία εἰκόνα τοῦ ἀνθρώπου. Ἀλλὰ τὰ πάντα καὶ στὰ πάντα εἶναι ὁ Χριστός[31], ὁ ὁποῖος μέσω τοῦ Πνεύματος, μὲ τρόπο ποὺ ὑπερβαίνει τὴ φύση καὶ τὸ νόμο, μορφώνει μέσα στὸν ἄνθρωπο τὴν ἄναρχη βασιλεία.

Τὴ βασιλεία αὐτὴ ἐκ φύσεως χαρακτηρίζει, ὅπως ἀποδείχτηκε, ἡ πραότητα καὶ ἡ ταπείνωση τῆς καρδιᾶς. Αὐτὰ τὰ δύο ὅταν συνυπάρχουν, φανερώνουν τέλειο τὸν ἄνθρωπο ποὺ κτίζεται κατὰ Χριστόν. Γιατὶ κάθε ταπεινὸς εἶναι ὁπωσδήποτε καὶ πράος· καὶ κάθε πράος εἶναι ὁπωσδήποτε καὶ ταπεινός. Εἶναι ταπεινὸς γιατὶ γνωρίζει ὅτι ἔχει λάβει τὴν ὕπαρξή του δανεική, καὶ πράος γιατὶ ἔχει ἀντιληφθεῖ τὴν ὀρθὴ χρήση τῶν φυσικῶν δυνάμεων ποὺ τοῦ δόθηκαν· ἔτσι τὶς θέτει στὴν ὑπηρεσία τοῦ λόγου πρὸς γένεση τῆς ἀρετῆς, ἐνῶ ἀπομακρύνει τελείως τὴν ἐνέργειά τους ἀπὸ τὴν αἴσθηση. Καὶ γι' αὐτὸ εἶναι κατὰ τὸ νοῦ πάντοτε ἀεικίνητος πρὸς τὸ Θεό, ἐνῶ κατὰ τὴν αἴσθηση δὲν λαμβάνει καθόλου πεῖρα ἀπ' ὁ,τιδήποτε εἶναι λυπηρὸ γιὰ τὸ σῶμα, οὔτε ἐντυπώνει στὴν ψυχή του ἴχνος λύπης, ὥστε ν' ἀλλοιωθεῖ ἡ χαροποιὸς διάθεσή της. Γιατὶ δὲ θεωρεῖ ὅτι τὸ ὀδυνηρὸ στὴν αἴσθηση εἶναι στέρηση τῆς ἡδονῆς, ἀφοῦ μία μόνο ἡδονὴ ξέρει, τὴ συμβίωση τῆς ψυχῆς μὲ τὸ λόγο, ἡ στέρηση τῆς ὁποίας εἶναι κόλαση ἀτελείωτη καὶ περιλαμβάνει φυσικῶς ὅλους τοὺς αἰῶνες. Καὶ γι' αὐτό, ἀφήνοντας καὶ τὸ σῶμα καὶ ὅλα τὰ τοῦ σώματος, προχωρεῖ μὲ δύναμη πρὸς τὴ θεία συμβίωση, καὶ μία θεωρεῖ ζημία, ἔστω κι ἂν κυριαρχεῖ σ' ὅλη τὴ γῆ: τὴν ἀποτυχία τῆς κατὰ χάρη θεώσεως ποὺ ἐλπίζομε.

30. Κολ. 3, 11. 31. Κολ. 3, 11.

Ἂς ἁγνίσομε λοιπὸν τὸν ἑαυτό μας ἀπὸ κάθε σαρκικὸ καὶ πνευματικὸ μολυσμό[32], γιὰ νὰ ἁγιάσομε τὸ θεῖο ὄνομα ἀφοῦ σβήσομε τὴ φωτιὰ τῆς ἐπιθυμίας ποὺ διεγείρεται ἄπρεπα ἀπὸ τὰ πάθη, καὶ μὲ τὸ λογικὸ ἂς [δέσομε γερὰ] τὸ θυμὸ ποὺ μανιάζει ἄτακτα γιὰ χάρη τῶν ἡδονῶν. Ἔτσι θὰ ὑποδεχτοῦμε τὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ καὶ Πατέρα, ἡ ὁποία ἔρχεται μὲ τὴν πραότητα, καὶ θὰ συνδέσομε τὸν ἑπόμενο λόγο τῆς προσευχῆς στὰ προηγούμενα, λέγοντας:

«Γενηθήτω τὸ θέλημά σου, ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς». Ἐκεῖνος ποὺ λατρεύει μυστικὰ τὸ Θεὸ μὲ μόνη τὴ λογικὴ δύναμη, χωρισμένη ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία καὶ τὸ θυμό, αὐτὸς ἐκπλήρωσε στὴ γῆ —ὅπως οἱ ἄγγελοι στὸν οὐρανό— τὸ θεῖο θέλημα καὶ ἔγινε σὲ ὅλα μέτοχος τῆς λατρείας καὶ τοῦ τρόπου ζωῆς τῶν ἀγγέλων, ὅπως λέει κάπου ὁ μέγας Ἀπόστολος: «Ἐμεῖς ὅμως εἴμαστε πολίτες τοῦ οὐρανοῦ»[33]. Στὸν οὐρανὸ δὲν ὑπάρχει ἐπιθυμία ποὺ νὰ παραλύει μὲ τὴν ἡδονὴ τὶς νοερὲς δυνάμεις, οὔτε θυμὸς ποὺ νὰ λυσσάει γαυγίζοντας μ' εὐχαρίστηση κατὰ τοῦ πλησίον· ἀλλὰ ὑπάρχει τελείως μόνος ὁ λόγος, ποὺ κατευθύνει φυσικῶς πρὸς τὸν πρῶτο Λόγο τοὺς λογικούς, καὶ στὸν ὁποῖο μόνο χαίρεται ὁ Θεός, καὶ τὸν ὁποῖο μόνο ζητεῖ ἀπὸ ἐμᾶς τοὺς δούλους Του. Αὐτὸ φανερώνει ὁ Θεός, λέγοντας πρὸς τὸν μέγα Δαβίδ: «Τί ὑπάρχει γιὰ μένα στὸν οὐρανό, καὶ ἀπὸ σένα τί θέλω ἄλλο πάνω στὴ γῆ;»[34] Τίποτε βέβαια δὲν ὑπάρχει στὸν οὐρανὸ ποὺ νὰ προσφέρεται ἀπὸ τοὺς ἁγίους ἀγγέλους στὸ Θεό, πλὴν τῆς λογικῆς λατρείας· τὴν ὁποία ἐπιζητεῖ κι ἀπὸ μᾶς ὁ Θεὸς καὶ γι' αὐτὸ μᾶς δίδαξε νὰ λέμε ὅταν προσευχόμαστε: «Γενηθήτω τὸ θέλημά σου, ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς».

Ἂς κινηθεῖ λοιπὸν τὸ λογικό μας πρὸς ἀναζήτηση τοῦ Θεοῦ, καὶ ἡ ἐπιθυμητική μας δύναμη πρὸς τὸν πόθο Του, κι ἂς ἀγωνίζεται τὸ θυμικό μας γιὰ νὰ Τὸν κρατήσει. Ἢ καλύτερα, ὁ νοῦς ἂς τεντώνεται ὅλος πρὸς τὸ Θεό, παίρνοντας κατὰ κάποιο τρόπο τὸν τόνο καὶ τὸ νεῦρο του ἀπὸ τὸ θυμικὸ καὶ φλογιζόμενος μὲ τὸν πόθο τῆς ἀκρότατης ἐπιθυμίας. Γιατὶ ὅταν μιμούμαστε ἔτσι τοὺς ἐπουράνιους ἀγγέλους, θὰ βρεθοῦμε νὰ λατρεύομε παντοτινὰ τὸ Θεό, παρουσιάζοντας πάνω στὴ γῆ τὴν ἴδια πολιτεία μὲ τοὺς ἀγγέλους, καθὼς ὁ νοῦς μας —ὅμοια μὲ τὸ δικό τους— δὲ θὰ κινεῖται καθόλου πρὸς κανένα δημιούργημα.

Ὅταν πολιτευόμαστε ἔτσι σύμφωνα μὲ τὴν προσευχή, θὰ δεχτοῦμε σὰν ἄρτο ἐπιούσιο καὶ ζωοποιὸ γιὰ διατροφὴ τῶν ψυχῶν μας καὶ διατήρηση τῆς εὐεξίας τῶν ἀγαθῶν ποὺ μᾶς δωρήθηκαν, τὸν Λόγο ποὺ εἶπε: «Ἐγὼ εἶμαι ὁ ἄρτος ποὺ κατέβηκε ἀπὸ τὸν οὐρανὸ καὶ δίνει ζωὴ στὸν κόσμο»[35]. Αὐτὸς γίνεται τὰ πάντα γιὰ μᾶς ποὺ τρεφόμαστε ἀπὸ Αὐτὸν μέσω τῆς σοφίας καὶ τῆς ἀρετῆς, ἀνάλογα μὲ τὴ δεκτικότητα καθενός, καὶ σωματώνεται μὲ ποικίλους τρόπους διὰ μέσου καθενὸς ἀπὸ τοὺς σωζομένους, μὲ τρόπο ποὺ ὁ ἴδιος γνωρίζει. Αὐτὰ ὅλα θὰ τὰ δεχτοῦμε, ἐνῶ ἀκόμη εἴμαστε στὸν παρόντα

32. Β' Κορ. 7, 1. 33. Φιλιπ. 3, 20. 34. Ψαλμ. 72, 25. 35. Ἰω. 6, 33.

κόσμο, σύμφωνα μὲ τὴν ἔννοια τοῦ ρητοῦ τῆς προσευχῆς ποὺ λέει: «Τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δὸς ἡμῖν σήμερον».

Μὲ τὸ «σήμερον» νομίζω ὅτι ἐννοεῖ τὴν παρούσα ζωή, ὅπως θὰ μποροῦσε κανεὶς νὰ ἐννοήσει σαφέστερα τὸ σημεῖο αὐτὸ τῆς προσευχῆς καὶ νὰ πεῖ: «Τὸν ἄρτο μας, ποὺ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἑτοίμασες γιὰ τὴν ἀθανασία τῆς φύσεως, δῶσε μας σήμερα, ποὺ βρισκόμαστε στὴν παρούσα ζωὴ τῆς θνητότητας, γιὰ νὰ νικήσει τὸν θάνατο τῆς ἁμαρτίας ἡ τροφὴ τοῦ ἄρτου τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἐπιγνώσεως», στὴν ὁποία δὲν ἐπέτρεψε στὸν ἄνθρωπο νὰ συμμετάσχει ἡ παράβαση τῆς θεϊκῆς ἐντολῆς[36]. Γιατὶ ἂν εἶχε χορτάσει μὲ αὐτὴ τὴ θεϊκὴ τροφή, δὲν θὰ κυριευόταν ἀπὸ τὸ θάνατο τῆς ἁμαρτίας. (Ἐκεῖνος ὅμως ποὺ παρακαλεῖ νὰ λάβει αὐτὸν τὸν ἄρτο τὸν ἐπιούσιο, δὲν δέχεται ὁπωσδήποτε ὅλο τὸν ἄρτο ὅπως εἶναι, ἀλλὰ ἀνάλογα μὲ τὴ δεκτικότητά του. Γιατὶ ὁ Ἄρτος τῆς ζωῆς, ὡς φιλάνθρωπος, δίνει σ' ὅλους ὅσους ζητοῦν, ὄχι ὅμως σ' ὅλους τὸ ἴδιο, ἀλλὰ σ' ἐκείνους ποὺ ἔχουν κάνει μεγάλα ἔργα, περισσότερο, ἐνῶ στοὺς κατώτερους ἀπ' αὐτούς, λιγότερο. Στὸν καθένα λοιπὸν ὅσο μπορεῖ νὰ δεχτεῖ ἡ κατάσταση τοῦ νοῦ του.) Σ' αὐτὴ τὴν ἑρμηνεία τοῦ χωρίου αὐτοῦ μὲ ὁδήγησε ὁ ἴδιος ὁ Σωτήρας, ὁ ὁποῖος διατάζει ρητῶς τοὺς μαθητές Του νὰ μὴ φροντίζουν διόλου γιὰ αἰσθητὴ τροφή, λέγοντας: «Μὴ μεριμνᾶτε γιὰ τὴ ζωή σας, τί θὰ φᾶτε καὶ τί θὰ πιεῖτε, οὔτε γιὰ τὸ σῶμα σας, τί θὰ ντυθεῖτε. Ὅλα αὐτὰ τὰ ἐπιζητοῦν τὰ ἔθνη τοῦ κόσμου. Νὰ ζητᾶτε πρῶτα ἀπ' ὅλα τὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ καὶ τὴ δικαιοσύνη Του, κι ὅλα αὐτὰ θὰ ἀκολουθήσουν»[37].

Πῶς λοιπὸν διδάσκει νὰ προσευχόμαστε γιὰ ὅσα μᾶς ἔδωσε πρὶν ἐντολὴ νὰ μὴ ζητᾶμε; Γιατὶ εἶναι φανερὸ ὅτι δὲ θὰ πρόσταζε νὰ αἰτοῦμε μὲ προσευχὴ ὅσα συμβούλεψε νὰ μὴ ζητᾶμε μὲ τὴν ἐντολή, ἀφοῦ μὲ τὴν προσευχή μας πρέπει νὰ αἰτοῦμε μόνο ὅ,τι ἁρμόζει νὰ ζητᾶμε σύμφωνα μὲ κάποια ἐντολή. Ἑπομένως δὲν εἶναι θεμιτὸ νὰ αἰτοῦμε μὲ προσευχὴ ἐκεῖνο ποὺ δὲ μᾶς ἐπιτρέπεται νὰ ζητᾶμε ἀπὸ τὴν ἐντολή. Ἀφοῦ ὁ Σωτήρας ἔδωσε ἐντολὴ νὰ ζητᾶμε μόνο τὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ καὶ τὴ δικαιοσύνη Του, εὔλογα παρακινεῖ ἐκείνους ποὺ ἐπιθυμοῦν τὰ θεῖα δῶρα, νὰ τὴ ζητοῦν καὶ μὲ τὴν προσευχή. Ἔτσι, ἐπικυρώνοντας τὴ χάρη ὅσων ἐκ φύσεως ἁρμόζει νὰ ζητοῦνται μὲ τὴν προσευχή, ἑνώνει τὴν προαίρεση ἐκείνων ποὺ ζητοῦν μὲ τὸ θέλημα Αὐτοῦ ποὺ παρέχει τὴ χάρη, καὶ τὴν κάνει ἕνα μ' αὐτό. Ἂν τώρα καὶ τὸν καθημερινὸ ἄρτο, μὲ τὸν ὁποῖο συγκρατεῖται φυσικῶς ἡ παρούσα ζωή, ἔχομε ἐντολὴ νὰ ζητᾶμε μὲ τὴν προσευχή, ἂς μὴν ξεπεράσομε τὰ ὅρια τῆς προσευχῆς φροντίζοντας μὲ πλεονεξία γιὰ πολλὰ χρόνια, καὶ ξεχάσομε ὅτι εἴμαστε θνητοὶ καὶ ὅτι ἡ ζωή μας φεύγει σὰν σκιά. Ἀλλὰ ἂς ζητήσομε χωρὶς μέριμνα μὲ τὴν προσευχὴ τὸν καθημερινὸ ἄρτο καὶ ἂς ἀποδείξομε ὅτι, φιλοσοφώντας κατὰ Χριστόν, κάνομε τὸ βίο μας μελέτη θανάτου καὶ

36. Γεν. 3, 22-24.

37. Ματθ. 6, 25· 31-32.

προφθάνομε τὴ φύση μὲ τὴ γνώμη μας, ἀποχωρίζοντας τὴν ψυχὴ ἀπὸ τὴ μέριμνα τῶν σωματικῶν πρὶν ἀκόμη ἔρθει ὁ θάνατος. Ἔτσι ἡ ψυχὴ δὲ θὰ προσηλωθεῖ στὰ φθαρτά, μεταφέροντας πρὸς τὴν ὕλη τὴ χρήση τῆς κατὰ φύση ἐπιθυμίας, καὶ δὲ θὰ μάθει τὴν πλεονεξία, ἡ ὁποία στερεῖ ἀπὸ τὸν πλοῦτο τῶν θείων ἀγαθῶν.

Ἂς ἀποφύγομε λοιπὸν μὲ ὅλη μας τὴ δύναμη τὴν ἀγάπη τῆς ὕλης, καὶ ἂς πλύνομε τὴ σχέση μὲ αὐτὴ σὰν σκόνη ἀπὸ τὰ νοερὰ μάτια· καὶ ἂς ἀρκεσθοῦμε μόνο σ' ἐκεῖνα ποὺ συντηροῦν τὴν παρούσα ζωὴ καὶ ὄχι σ' ἐκεῖνα ποὺ τὴν εὐχαριστοῦν. Καὶ γι' αὐτὰ ἂς παρακαλέσομε τὸ Θεὸ ὅπως διδαχτήκαμε, γιὰ νὰ μπορέσομε νὰ φυλάξομε ἀδούλωτη τὴν ψυχή μας, ὥστε νὰ μὴν αἰχμαλωτιστεῖ ἀπὸ κανένα ἀπὸ ὅσα εἶναι ἀγαπητὰ γιὰ χάρη τοῦ σώματος, καὶ νὰ δείξομε ὅτι τρῶμε γιὰ νὰ ζοῦμε καὶ ὄχι ὅτι ζοῦμε γιὰ νὰ τρῶμε. Γιατὶ τὸ ἕνα εἶναι γνώρισμα λογικῆς, ἐνῶ τὸ ἄλλο ἄλογης φύσεως. Ἂς φυλάγομε μὲ ἀκρίβεια τὴν προσευχὴ καὶ ἂς φαινόμαστε πάνω στὰ πράγματα ὅτι τὸ μόνο ποὺ ἐπιδιώκομε μ' ὅλη μας τὴ δύναμη εἶναι ἡ πνευματικὴ ζωή, καὶ γιὰ ν' ἀποκτήσομε αὐτὴν χρησιμοποιοῦμε τὴν παρούσα ζωή· ποὺ γιὰ χάρη τῆς πνευματικῆς τὴ χρησιμοποιοῦμε τόσο, ὅσο νὰ τὴ στηρίζομε μὲ ἄρτο μονάχα καὶ νὰ φυλάγομε ἀδιάφθορη τὴ φυσικὴ εὐεξία της, ὅσο ἐξαρτᾶται ἀπὸ μᾶς· ὄχι γιὰ νὰ ζοῦμε ἁπλῶς, ἀλλὰ γιὰ νὰ ζοῦμε κοντὰ στὸ Θεό[38]. Καὶ νὰ κάνομε τὸ σῶμα ἄγγελο τῆς ψυχῆς, λογικοποιημένο μὲ τὶς ἀρετές, τὴ δὲ ψυχὴ νὰ κάνομε κήρυκα τοῦ Θεοῦ, στερεωμένη μόνιμα στὸ ἀγαθό. Τὸν ἄρτο τὸν φυσικὸ νὰ τὸν ζητοῦμε γιὰ μιὰ μόνο ἡμέρα, χωρὶς νὰ τολμοῦμε νὰ ἐπεκτείνομε τὴ δέηση γιὰ δεύτερη ἡμέρα, ἀπὸ σεβασμὸ πρὸς Αὐτὸν ποὺ μᾶς ἔδωσε τὴν προσευχή. Τέτοια διάθεση λοιπὸν ἂν μπορέσομε νὰ ἔχομε πραγματικά, σύμφωνα μὲ τὴν ἔννοια τῆς προσευχῆς, θὰ μπορέσομε νὰ προχωρήσομε καὶ παρακάτω, λέγοντας: «Καὶ ἄφες ἡμῖν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν, ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν»[39].

Σύμφωνα μὲ τὴν πρώτη ἑρμηνεία τοῦ προηγουμένου ρητοῦ τῆς προσευχῆς, εἴπαμε ὅτι τὸ «σήμερον» εἶναι σύμβολο αὐτοῦ τοῦ αἰώνα. Ὅποιος σ' αὐτὸν τὸν αἰώνα ζητεῖ μὲ τὴν προσευχὴ τὸν ἄφθαρτο ἄρτο τῆς σοφίας, ἀπὸ τὸν ὁποῖο μᾶς χώρισε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ σὰν τεῖχος ἡ παράβαση τῶν πρωτοπλάστων, μία ἡδονὴ γνωρίζει, τὴν ἀπόκτηση τῶν θείων, τὰ ὁποῖα δίνει κατὰ φύση ὁ Θεὸς καὶ τὰ φυλάγει ἡ προαίρεση, κατὰ τὴ θέληση αὐτοῦ ποὺ τὰ ἔλαβε· καὶ μία ὀδύνη γνωρίζει, τὴν ἀποτυχία τῶν θείων, τὴν ὁποία ὑποβάλλει ὁ διάβολος καὶ τὴν πραγματώνει κάθε ἄνθρωπος, ποὺ ἀπὸ ἀτονία τῆς προαιρέσεώς του παραιτεῖται ἀπὸ τὰ θεῖα καὶ δὲ φυλάγει μὲ τὴ διάθεση τῆς γνώμης του τὸ πολύτιμο δῶρο. Ἐκεῖνος λοιπὸν ποὺ ἡ προαίρεσή του δὲν κλίνει καθόλου πρὸς κανένα ἀπὸ τὰ ὁρατὰ καὶ ποὺ γι' αὐτὸ δὲν ἐπηρεάζεται ἀπ' ὅσα λυπηρὰ τοῦ συμβαίνουν σωματικῶς, αὐτὸς ἀληθινὰ συγχωρεῖ ὅσους

38. Γαλ. 2, 19.

39. Ματθ. 6, 12.

τοῦ φταῖνε. Γιατὶ κανεὶς δὲν μπορεῖ καθόλου νὰ τοῦ πάρει τὸ καλὸ ποὺ ἐπιδιώκει καὶ ἐπιθυμεῖ, ἀφοῦ, ὅπως πιστεύομε, αὐτὸ εἶναι ἀπὸ τὴ φύση του ἀκυρίευτο. Καὶ κάνει τὸν ἑαυτό του παράδειγμα ἀρετῆς στὸ Θεὸ —ἂν ἐπιτρέπεται νὰ τὸ ποῦμε αὐτό—, γιατὶ καλεῖ τὸν ἀμίμητο Θεὸ νὰ τὸν μιμηθεῖ, λέγοντας: «Χάρισέ μας τὰ χρέη τῶν ἁμαρτιῶν μας, ὅπως κι ἐμεῖς τὰ χαρίζομε στοὺς δικούς μας ὀφειλέτες»· καὶ παρακαλεῖ τὸ Θεὸ νὰ γίνει ἀπέναντί του τέτοιος, ὅπως ἔγινε καὶ αὐτὸς ἀπέναντι στὸν πλησίον. Γιατὶ ἀφοῦ θέλει νὰ τὸν συγχωρήσει ὁ Θεός, ὅπως καὶ αὐτὸς συγχώρεσε τὶς ἁμαρτίες ἐκείνων ποὺ τοῦ ἔφταιξαν, εἶναι φανερὸ ὅτι, ὅπως ὁ Θεὸς συγχωρεῖ ἀπαθῶς ὅσους συγχωρεῖ, ἔτσι κι αὐτὸς μένοντας ἀπαθὴς σ' ὅ,τι λυπηρὸ τοῦ συμβαίνει, συγχωρεῖ ὅσους τοῦ ἔφταιξαν χωρὶς νὰ ἐπιτρέπει ν' ἀποτυπώνεται στὸ νοῦ του ἡ θύμηση κάποιου ἀπὸ τὰ λυπηρὰ ποὺ τοῦ ἔκαναν. Ἀλλιῶς ἐλέγχεται ὅτι χωρίζει τὴ φύση συνειδητά, ὅταν ἐνῶ εἶναι ἄνθρωπος, βρίσκεται σὲ διάσταση μὲ κάποιο ἄνθρωπο.

Ἔτσι, ὅταν ἑνωθεῖ ἡ γνώμη μὲ τὸ λόγο τῆς φύσεως, γίνεται φυσικῶς ἡ συμφιλίωση τοῦ Θεοῦ μὲ τὴν ἀνθρώπινη φύση· γιατὶ διαφορετικὰ δὲν εἶναι δυνατόν, ὅταν ἡ φύση βρίσκεται κατὰ τὴ γνώμη σὲ διάσταση πρὸς τὸν ἑαυτό της, νὰ δεχτεῖ τὴ θεία καὶ ἀνέκφραστη συγκατάβαση. Κι ἴσως γι' αὐτὸ ὁ Θεὸς θέλει νὰ συμφιλιωνόμαστε ἐμεῖς προηγουμένως μεταξύ μας, ὄχι γιὰ νὰ μάθει ἀπὸ ἐμᾶς νὰ συμφιλιώνεται μὲ ὅσους ἁμαρτάνουν καὶ νὰ παραγράφει τὴν ἐξόφληση ἐκ μέρους μας τῶν πολλῶν καὶ φοβερῶν ἐγκλημάτων μας, ἀλλὰ γιὰ νὰ μᾶς καθαρίσει ἀπὸ τὰ πάθη καὶ νὰ δείξει ὅτι συμβαδίζει μὲ τὴ χάρη ἡ διάθεση ἐκείνων ποὺ συγχωροῦνται ἀπὸ Αὐτόν. Εἶναι ὁλοφάνερο ὅτι ὅταν ἡ γνώμη ἑνωθεῖ μὲ τὸ λόγο τῆς φύσεως, θὰ πάψει νὰ στασιάζει πρὸς τὸ Θεὸ ἡ προαίρεση ἐκείνων ποὺ τὸ κατόρθωσαν αὐτό. Ἐπειδὴ εἶναι φυσικὸ νὰ μὴν παρατηρεῖται τίποτε τὸ παράλογο στὸ λόγο τῆς φύσεως —ὁ ὁποῖος εἶναι νόμος καὶ φυσικὸς καὶ θεῖος— ὅταν ἡ γνώμη κινεῖται σύμφωνα μ' αὐτόν. Κι ἂν δὲν ὑπάρχει τίποτε τὸ παράλογο στὸ λόγο τῆς φύσεως, εἶναι εὔλογο, ἡ γνώμη ποὺ κινεῖται σύμφωνα μὲ τὸ λόγο τῆς φύσεως, νὰ ἔχει σὲ ὅλα σύμφωνη μὲ τὸ Θεὸ τὴν ἐνέργειά της, τὴν ἔμπρακτη δηλαδὴ διάθεση ποὺ ἔχει λάβει τὴν ποιότητα τῆς χάρης τοῦ φύσει καλοῦ, γιὰ τὴ γένεση τῆς ἀρετῆς.

Ἔτσι λοιπόν, αὐτὴ τὴ διάθεση ἔχει ἐκεῖνος ποὺ προσεύχεται ζητώντας τὸν ἄρτο τῆς γνώσεως, κοντὰ στὸν ὁποῖο καὶ ἐκεῖνος ποὺ ζητεῖ μὲ τὴν προσευχὴ τὸν ἄρτο τῆς ἡμέρας ἐξαιτίας τῆς ἀνάγκης τῆς φύσεως, κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο θὰ διατεθεῖ, συγχωρώντας τὰ πταίσματα σ' ἐκείνους ποὺ τοῦ ἔφταιξαν, γιατὶ γνωρίζει ὅτι εἶναι θνητός· καὶ περιμένοντας κάθε μέρα τὴν ἄγνωστη ὥρα τοῦ φυσικοῦ τέλους, προλαβαίνει μὲ τὴ γνώμη τὴ φύση καὶ γίνεται αὐτοπροαίρετα νεκρὸς γιὰ τὸν κόσμο, σύμφωνα μὲ τὸ ρητὸ ποὺ λέει: «Γιὰ Σένα θανατωνόμαστε ὅλη τὴν ἡμέρα· μᾶς θεωροῦν σὰν πρόβατα προορισμένα γιὰ σφαγή»[40]. Καὶ γι' αὐτὸ κάνει εἰρήνη μ' ὅλους, γιὰ νὰ μὴν μεταφέρει μαζί του κανένα γνώρισμα τῆς μοχθηρίας αὐτοῦ τοῦ κόσμου ὅταν πάει στὴν αἰώνια ζωή, καὶ πάρει ἀπὸ τὸν Κριτὴ τῶν ὅλων ἴση ἀνταπόδοση γιὰ ὅσα ἐδῶ ἔκανε. Εἶναι λοιπὸν ἀναγκαία καὶ στοὺς δύο γιὰ τὸ συμφέρον τους ἡ καθαρὴ διάθεση ἔναντι ἐκείνων ποὺ τοὺς λύπησαν, γιὰ κάθε λόγο καὶ προπάντων γιὰ τὸ περιεχόμενο τῶν ὑπολοίπων λόγων τῆς προσευχῆς, οἱ ὁποῖοι εἶναι: «Καὶ μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμόν, ἀλλὰ ρῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ»[41].

Αὐτὰ τὰ λόγια σημαίνουν ὅτι ἐκεῖνος ποὺ δὲ συγχώρησε τελείως ἐκείνους ποὺ τοῦ ἔφταιξαν καὶ δὲν παρουσίασε τὴν καρδιά του στὸ Θεὸ καθαρὴ ἀπὸ λύπη καὶ λαμπερὴ ἀπὸ τὸ φῶς τῆς συμφιλιώσεως μὲ τὸν πλησίον, δὲ θὰ ἐπιτύχει νὰ λάβει τὰ καλὰ ποὺ ζήτησε μὲ τὴν προσευχή του, καὶ θὰ παραδοθεῖ μὲ δίκαιη κρίση στὸν πειρασμὸ καὶ στὸν πονηρό, γιὰ νὰ μάθει νὰ καθαρίζεται, ὅταν ἁμαρτάνει, μὲ τὸ νὰ ἀφαιρεῖ τὶς μομφὲς ποὺ ἔχει ἐναντίον τῶν ἄλλων. Πειρασμὸ ἐδῶ ἐννοεῖ τὸ νόμο τῆς ἁμαρτίας, τὸν ὁποῖο δὲν εἶχε ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ὅταν δημιουργήθηκε. Πονηρὸ ἐννοεῖ τὸν διάβολο ποὺ εἰσήγαγε τὸ νόμο τῆς ἁμαρτίας στὴν ἀνθρώπινη φύση, καὶ ἔπεισε μὲ ἀπάτη τὸν ἄνθρωπο νὰ μεταφέρει τὴν ἐπιθυμία του ἀπὸ τὸ ἐπιτρεπόμενο στὸ ἀπαγορευμένο καὶ νὰ τραπεῖ στὴν παράβαση τῆς θείας ἐντολῆς, ἀποτέλεσμα τῆς ὁποίας ἦταν ἡ ἀποβολὴ τῆς κατὰ χάρη ἀφθαρσίας ποὺ τοῦ εἶχε δοθεῖ. Ἢ ἀλλιῶς, πειρασμὸ λέει τὴ θεληματικὴ κλίση τῆς ψυχῆς πρὸς τὰ πάθη τῆς σάρκας, καὶ πονηρὸ τὸν τρόπο ποὺ μεταχειρίζεται ὁ ἄνθρωπος γιὰ νὰ ἐκπληρώσει τὴν ἐμπαθή του κλίση.

Ἀπὸ κανένα ἀπ' αὐτοὺς (τὸν πειρασμὸ καὶ τὸν πονηρό) δὲν ἀπαλλάσσει ὁ δίκαιος Κριτὴς ὅποιον δὲ συγχώρεσε ἐκείνους ποὺ τοῦ ἔφταιξαν, ἀκόμη καὶ ἂν Τοῦ τὸ ζητᾶ μὲ τὰ λόγια στὴν προσευχή του. Ἀλλὰ παραχωρεῖ νὰ μολύνεται ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ἀπὸ τὸ νόμο τῆς ἁμαρτίας, καὶ ἐγκαταλείπει τὸν σκληρὸ καὶ ἀπότομο κατὰ τὴ γνώμη νὰ κυριεύεται ἀπὸ τὸν πονηρό, ἐπειδὴ προτίμησε τὰ πάθη τῆς ἀτιμίας[42], τὰ ὁποῖα σπέρνει ὁ διάβολος, ἀπὸ τὴ φύση, τῆς ὁποίας δημιουργὸς εἶναι ὁ Θεός. Καὶ ἀκόμη, δὲν ἐμποδίζει ὅποιον κάνει θεληματικὴ συγκατάθεση στὰ σαρκικὰ πάθη, οὔτε τὸν λυτρώνει ἀπὸ τὸν τρόπο τῆς ἐκπληρώσεως στὴν πράξη τῆς διαθέσεώς του, γιατὶ νόμισε τὴ φύση κατώτερη ἀπὸ τὰ ἀνυπόστατα πάθη καὶ ἀπὸ τὸ ζῆλο του γι' αὐτὰ ἀγνόησε τὸ λόγο τῆς φύσεως. Σύμφωνα μ' αὐτὸν ἔπρεπε νὰ κινηθεῖ καὶ νὰ μάθει ποιὸς εἶναι ὁ νόμος τῆς φύσεως καὶ ποιὰ εἶναι ἡ τυραννία τῶν παθῶν ποὺ ἐπιβάλλεται μὲ τὴ συγκατάθεση τῆς γνώμης καὶ ὄχι ἐκ φύσεως. Καὶ ἔτσι μὲ τὶς φυσικές του ἐνέργειες νὰ φυλάξει τὸ νόμο τῆς φύσεως, νὰ διώξει ὅμως μακριὰ τὴν τυραννία τῶν παθῶν, καὶ μὲ τὸ λογικὸ νὰ διαφυλάξει τὴ φύση, ὅπως εἶναι ἀφ' ἑαυτῆς καθαρὴ καὶ ἄμεμπτη, χωρὶς μῖσος

40. Ψαλμ. 43, 23· Ρωμ. 8, 36. 41. Ματθ. 6, 13. 42. Ρωμ. 1, 26.

καὶ χωρὶς διάσταση ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους· καὶ νὰ κάνει πάλι τὴ γνώμη του νὰ συμβαδίζει μὲ τὴ φύση, χωρὶς νὰ ἔχει μαζί της τίποτε ἀπολύτως ἀπ' ὅσα δὲν ἐπιτρέπει ὁ λόγος τῆς φύσεως. Καὶ γι' αὐτὸ ν' ἀπομακρύνει κάθε μίσος καὶ κάθε διάσταση πρὸς τὸ συνάνθρωπο, ὥστε καθὼς θὰ λέει αὐτὴ τὴν προσευχή, νὰ εἰσακούεται, καὶ νὰ δέχεται διπλὴ χάρη ἀπὸ τὸ Θεό, τόσο δηλαδὴ τὴ συγχώρηση τῶν προηγουμένων ἁμαρτημάτων, ὅσο καὶ τὴν προφύλαξη καὶ τὴ λύτρωση ἀπὸ τὰ μελλοντικά. Καὶ γιὰ ἕνα πράγμα, τὴν πρόθυμη δηλαδὴ συγχώρηση τῶν ἄλλων, νὰ δέχεται δύο ἀνταμοιβές: νὰ μὴν παραχωρεῖται νὰ πέσει σὲ πειρασμό, καὶ νὰ μὴν ἀφήνεται νὰ ὑποδουλωθεῖ στὸν πονηρό.

Κι ἐμεῖς λοιπὸν —γιὰ νὰ ἐπαναλάβω συνοπτικὰ τὸ νόημα ὅσων εἶπα— ἂν θέλομε νὰ λυτρωθοῦμε ἀπὸ τὸν πονηρὸ καὶ νὰ μὴν μποῦμε σὲ πειρασμό, ἂς πιστέψομε στὸ Θεὸ καὶ ἂς συγχωρήσομε ὅσους μᾶς ἔφταιξαν. «Γιατὶ ἂν δὲν συγχωρήσετε, λέει, στοὺς ἀνθρώπους τὰ παραπτώματά τους, οὔτε τὰ δικά σας θὰ συγχωρήσει ὁ Πατέρας σας ὁ οὐράνιος»[43]. Ἔτσι ὄχι μόνο θὰ πάρομε τὴν ἄφεση τῶν ἁμαρτιῶν μας, ἀλλὰ καὶ τὸ νόμο τῆς ἁμαρτίας θὰ νικήσομε, καὶ δὲ θὰ ἐγκαταλειφθοῦμε ὥστε νὰ τὸν δοκιμάσομε, καὶ θὰ πατήσομε τὸν γεννήτορα αὐτοῦ τοῦ νόμου, τὸ πονηρὸ φίδι, ἀπὸ τὸ ὁποῖο παρακαλοῦμε νὰ σωθοῦμε. Στρατηγὸς θὰ εἶναι ὁ Χριστὸς ποὺ νίκησε τὸν κόσμο[44], ὁ Ὁποῖος μᾶς ὁπλίζει μὲ τοὺς νόμους τῶν ἐντολῶν Του καὶ μὲ τὴν ἀποβολὴ τῶν παθῶν συνδέει νόμιμα τὴν ἀνθρώπινη φύση μὲ τὸν ἑαυτό της μέσω τῆς ἀγάπης· καὶ κινεῖ ἀκόρεστα τὴν ὄρεξή μας πρὸς τὸν ἑαυτό Του ποὺ εἶναι ἄρτος ζωῆς, σοφίας, γνώσεως καὶ δικαιοσύνης. Καὶ μὲ τὴν ἐκπλήρωση τοῦ πατρικοῦ θελήματος μᾶς κάνει μετόχους τῆς λατρείας τῶν ἀγγέλων, ποὺ θὰ δείχνομε μὲ τὸν τρόπο τῆς ζωῆς μας, κατὰ πιστὴ μίμηση τῶν ἀγγέλων, τὴν ἐπουράνια εὐαρέστηση. Κι ἀπὸ ἐκεῖ πάλι μᾶς ἀνεβάζει στὴν ἀκρότατη κορυφὴ τῶν θείων, στὸν Πατέρα τῶν φώτων, καὶ μᾶς κάνει κοινωνοὺς τῆς θείας φύσεως[45] μὲ τὴν κατὰ χάρη μέθεξη τοῦ Πνεύματος. Στὴν κατάσταση αὐτὴ θὰ εἴμαστε τέκνα Θεοῦ, ἔχοντας μέσα μας ὅλοι χωρὶς περιορισμό, μὲ ἄκρα καθαρότητα, ὅλο τὸν κατὰ φύση Υἱὸ τοῦ Πατέρα καὶ χορηγὸ αὐτῆς τῆς χάρης, ἀπὸ τὸν Ὁποῖο καὶ μέσω τοῦ Ὁποίου καὶ μέσα στὸν Ὁποῖο ἔχομε καὶ θὰ ἔχομε τὴν ὕπαρξη, τὴν κίνηση καὶ τὴ ζωή[46].

Σ' αὐτὸ τὸ μυστήριο τῆς θεώσεως ἂς ἀποβλέπει ὁ σκοπὸς τῆς προσευχῆς μας, γιὰ νὰ μάθομε τί εἴμαστε καὶ τί μᾶς ἔκανε ἡ κατὰ σάρκα κένωση τοῦ Μονογενοῦς, καὶ ἀπὸ ποιὸ βάθος, ἐμᾶς ποὺ βρεθήκαμε στὸ κατώτερο ἐπίπεδο ὅπου μᾶς κατέβασε τὸ βάρος τῆς ἁμαρτίας, σὲ ποιὸ ὕψος μᾶς ἀνέβασε μὲ τὴ δύναμη τοῦ σπλαχνικοῦ Του χεριοῦ· καὶ ἂς ἀγαπήσομε περισσότερο Ἐκεῖνον ποὺ μὲ τόση σοφία ἑτοίμασε τὴ σωτηρία μας. Ἂς δείξομε ὅτι μὲ τὰ ἔργα μας ἐκπληρώνεται ἡ προσευχή μας καὶ ἂς φανοῦμε ὅτι κηρύττομε τὸ Θεὸ ἀληθινὸ Πατέρα μας κατὰ χάρη. Νὰ μὴ φανοῦμε ἀπὸ τὰ πράγ-

43. Ματθ. 6, 15. 44. Ἰω. 16, 33. 45. Β' Πέτρ. 1, 4. 46. Πράξ. 17, 28.

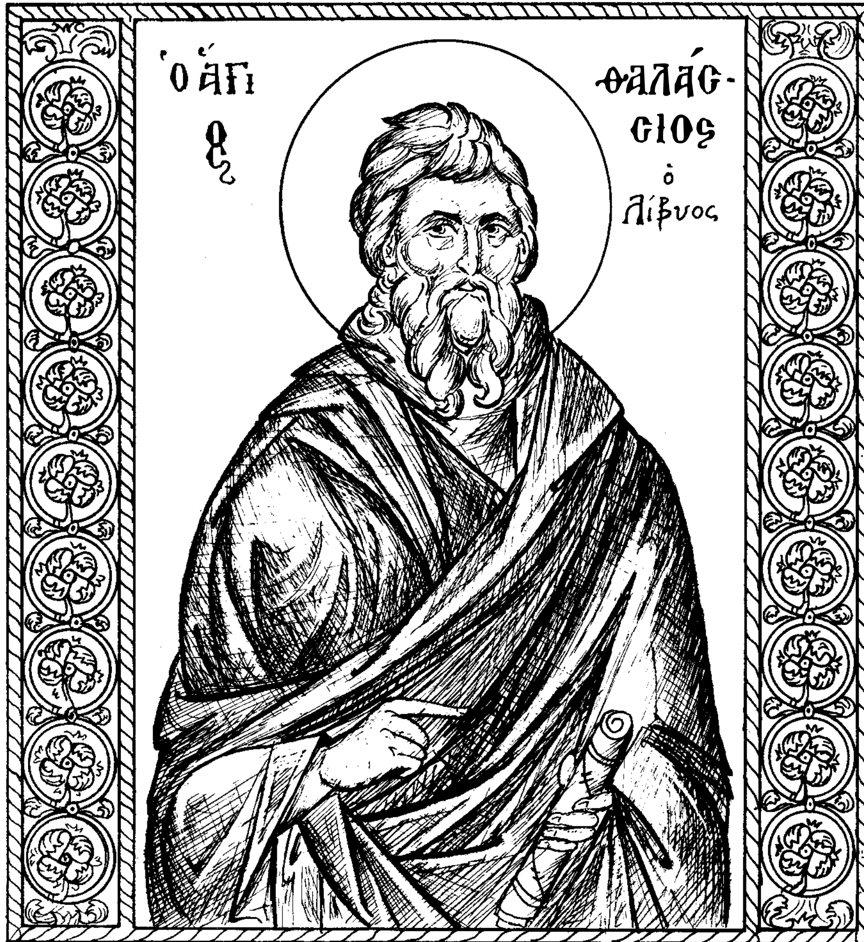
ματα ὅτι ἔχομε πατέρα τοῦ βίου μας τὸν πονηρό, ποὺ πάντοτε προσπαθεῖ νὰ ἐξουσιάζει τυραννικὰ μὲ τὰ πάθη τῆς ἀτιμίας, καὶ ὅτι, χωρὶς νὰ τὸ καταλάβομε, ἀνταλλάζομε τὴ ζωὴ μὲ τὸν θάνατο. Γιατὶ καὶ οἱ δύο ἐκ φύσεως μεταδίδουν τὰ δικά τους ἰδιώματα ὁ καθένας σ' ἐκείνους ποὺ πηγαίνουν μὲ τὸ μέρος τους· ὁ ἕνας χορηγεῖ αἰώνια ζωὴ σ' ὅσους Τὸν ἀγαποῦν, ὁ ἄλλος προκαλεῖ τὸ θάνατο σ' ὅσους τὸν πλησιάζουν, μὲ τοὺς ἑκούσιους πειρασμοὺς ποὺ ὑποβάλλει.

Κατὰ τὴ Γραφή, ὁ πειρασμὸς ἐκδηλώνεται μὲ δύο τρόπους. Ὁ ἕνας εἶναι ἡδονικός, ὁ ἄλλος ὀδυνηρός. Καὶ ὁ πρῶτος γίνεται μὲ τὴν προαίρεσή μας, ἐνῶ ὁ ἄλλος χωρὶς αὐτήν. Ὁ πρῶτος γεννᾶ τὴν ἁμαρτία, καὶ ἔχομε διαταχθεῖ ἀπὸ τὸν Κύριο νὰ παρακαλοῦμε νὰ μὴν μποῦμε σ' αὐτόν, λέγοντας: «Μὴν ἀφήσεις νὰ μποῦμε σὲ πειρασμό»[47], καί: «Νὰ εἴσαστε ἄγρυπνοι καὶ νὰ προσεύχεστε νὰ μὴν μπεῖτε σὲ πειρασμό»[48]. Ὁ ἄλλος πειρασμὸς εἶναι γιὰ τιμωρία τῆς ἁμαρτίας, καὶ μὲ ἀκούσιες ἐπιφορὲς τιμωρεῖ τὴ διάθεση ποὺ ἀγαπᾶ τὴν ἁμαρτία. Αὐτὸν ἂν τὸν ὑπομείνει κανείς, καὶ μάλιστα ἂν δὲν εἶναι τρυπημένος μὲ τὰ καρφιὰ τῆς ἁμαρτίας, θὰ ἀκούσει τὸν μέγα ἀπόστολο Ἰάκωβο ποὺ διακηρύττει: «Ὅταν πέσετε, ἀδελφοί μου, σὲ ποικίλους πειρασμούς, νὰ τὸ θεωρεῖτε ὡς μεγάλη χαρά. Γιατὶ ἡ δοκιμασία τῆς πίστεώς σας καλλιεργεῖ τὴν ὑπομονή, καὶ ἡ ὑπομονὴ τὴ σταθερότητα. Ἡ σταθερότητα ὅμως πρέπει νὰ κρατήσει ὣς τὸ τέλος»[49].

Καὶ τῶν δύο εἰδῶν τοὺς πειρασμοὺς τοὺς ἐκμεταλλεύεται μὲ κακουργία ὁ πονηρός, δηλαδὴ καὶ τὸν ἑκούσιο καὶ τὸν ἀκούσιο. Τὸν πρῶτο τὸν σπέρνει ἐρεθίζοντας τὴν ψυχὴ μὲ τὶς ἡδονὲς τοῦ σώματος καὶ μηχανεύεται νὰ ἀπομακρύνει τὴν ἐπιθυμία της ἀπὸ τὴ θεία ἀγάπη. Γιὰ τὸν ἄλλο, ζητεῖ τὴν παραχώρηση ἀπὸ τὸ Θεὸ μὲ σοφίσματα, θέλοντας νὰ φθείρει μὲ τὴν ὀδύνη τὴν ἀνθρώπινη φύση, γιὰ ν' ἀναγκάσει τὴν ψυχή, ποὺ θὰ καταβληθεῖ ἀπὸ ἀτονία λόγω τῶν πόνων, νὰ κινήσει τοὺς λογισμούς της σὲ διαβολὴ τοῦ Δημιουργοῦ. Ἐμεῖς ὅμως, γνωρίζοντας τὰ διανοήματα τοῦ πονηροῦ[50], ἂς πετάξομε τὸ ζυγὸ τοῦ ἑκουσίου πειρασμοῦ, γιὰ νὰ μὴν ἀπομακρύνομε τὴν ἐπιθυμία μας ἀπὸ τὴ θεία ἀγάπη, καὶ τὸν ἀκούσιο ποὺ ἔρχεται μὲ παραχώρηση Θεοῦ, ἂς τὸν ὑπομένομε μὲ γενναιότητα, γιὰ νὰ φανοῦμε ὅτι προτιμήσαμε ὄχι τὴ φύση, ἀλλὰ τὸν Κτίστη τῆς φύσεως.

Εἴθε ὅλοι ἐμεῖς ποὺ ἐπικαλούμαστε τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ[51], νὰ λυτρωθοῦμε ἀπὸ τὶς τωρινὲς ἡδονικὲς προσβολὲς τοῦ πονηροῦ, καὶ νὰ ἐλευθερωθοῦμε ἀπὸ τὶς μελλοντικὲς θλίψεις, μὲ τὴ μέθεξη στὴ συγκεκριμένης μορφῆς ὑπόσταση τῶν μελλόντων ἀγαθῶν ποὺ μᾶς φανερώθηκε στὸ πρόσωπο τοῦ ἴδιου τοῦ Χριστοῦ, τοῦ Κυρίου μας, τοῦ μόνου ποὺ δοξάζεται μαζὶ μὲ τὸν Πατέρα καὶ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα ἀπ' ὅλη τὴν κτίση. Ἀμήν.

47. Ματθ. 6, 13. 48. Ματθ. 26, 41. 49. Ἰακ. 1, 2-4. 50. Β' Κορ. 2, 11. 51. Πράξ. 2, 21.

ΟΣΙΟΣ ΘΑΛΑΣΣΙΟΣ Ο ΛΙΒΥΟΣ

Σύντομη βιογραφία

Ὁ ὅσιος πατέρας μας Θαλάσσιος, ὁ ὁποῖος καὶ πρεσβύτερος ἔγινε καὶ ἡγούμενος, ἔζησε ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Κωνσταντίνου Πωγωνάτου, κατὰ τὸ ἔτος 660 μ.Χ. Ἦταν σύγχρονος τοῦ ἁγίου Μαξίμου, ὁ ὁποῖος καὶ τοῦ ἀφιέρωσε μία ἔκθεση μὲ ἀπορίες σὲ θέματα τῆς Γραφῆς καὶ τὶς λύσεις τους.

Οἱ τέσσερις ἑκατοντάδες κεφαλαίων ποὺ φιλοπόνησε ὁ ἴδιος, πῆραν θέση ἐδῶ κοντὰ στ' ἄλλα, γιατὶ προξενοῦν μεγάλη πνευματικὴ ὠφέλεια σ' ὅσους τὶς μελετοῦν.

Εἰσαγωγικὰ σχόλια

Ὁ ὅσιος Θαλάσσιος ὁ ἀφρικανὸς ἔγινε πολὺ γνωστὸς ἀπὸ τὸν ἅγιο Μάξιμο τὸν Ὁμολογητή, ὁ ὁποῖος ἀπάντουσε σὲ θεολογικὲς ἀπορίες τοῦ πρώτου. Ὁ ἴδιος πρεσβύτερος, ἐξελέγη ἡγούμενος καὶ φαίνεται πὼς εἶχε θεολογικὰ καὶ πνευματικὰ ἐνδιαφέροντα, ἀλλὰ ἦταν καὶ ἀξιόλογος ἱερομόναχος στὴν ἐποχή του, ἀφοῦ ὁ ἅγιος Μάξιμος γράφει εἰδικῶς γι' αὐτὸν θεολογικὲς πραγματεῖες, ποὺ διασώθηκαν σὲ χειρόγραφους κώδικες, ἀπ' ὅπου τὶς ἐνσωμάτωσαν στὴ Φιλοκαλία οἱ συλλέκτες τῶν κειμένων της ἅγιοι Μακάριος καὶ Νικόδημος.

Ὁ ὅσιος Θαλάσσιος, ποὺ εὑρίσκετο ὑπὸ τὴν πνευματικὴ ἐπίδραση τοῦ Ὁμολογητοῦ Μαξίμου, ἔγραψε μὲ τὴ σειρά του, ὕστερα ἀπὸ τὸν δάσκαλό του, σὲ κάποιο πρεσβύτερο Παῦλο, τέσσερις ἑκατοντάδες κεφαλαίων «περὶ ἀγάπης καὶ ἐγκρατείας καὶ τῆς κατὰ νοῦν πολιτείας», ὅταν ἀκόμα ἦταν ἡσυχαστής, ὅπως προκύπτει ἀπὸ τὴν ταπεινόφρονα διατύπωσή του: «κατὰ τὸ φαινόμενο ἡσυχαστής, κατὰ δὲ τὴν ἀλήθεια πραγματευτὴς κενοδοξίας».

Δὲν εἶναι τυχαῖο ὅτι γράφει τέσσερις ἑκατοντάδες κεφαλαίων. Ὅπως τὸ περιεχόμενό τους ἀποτελεῖ ἀπηχήματα τῆς σοφίας τοῦ ἁγίου Μαξίμου, ἔτσι μιμεῖται καὶ τὶς τέσσερις ἑκατοντάδες περὶ ἀγάπης τοῦ ἰδίου. Ἡ ἰδιοτυπία τοῦ ὁσίου τούτου ἡγουμένου στὴ Λιβύη, συνίσταται στὸ ὅτι τὰ κεφάλαιά του δὲν ἀκολουθοῦν τὴν ἔκταση τῶν κεφαλαίων τοῦ διδασκάλου του, ἀλλὰ εἶναι βραχύτατα, συνοπτικότατα, αὐτοτελῆ καὶ κυρίως σὲ ἀποφθεγματικὴ μορφή.

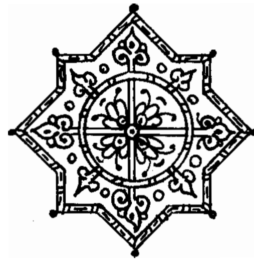
Ἐπίσης χαρακτηριστικὸ τῶν κεφαλαίων εἶναι ἡ ἀκροστιχίδα τους σὲ κάθε ἑκατοντάδα, γεγονὸς ποὺ ὑποχρεώνει τὸν συγγραφέα σὲ ἕνα περιορισμὸ τῆς ἐμπνεύσεώς του, ὅσο καὶ ἂν ἡ μέθοδος αὐτὴ ἐξασφαλίζει τὴν ἀκεραιότητα τοῦ ἔργου ἀπὸ ἐνδεχόμενες νοθεύσεις.

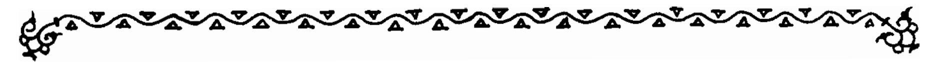
Κέντρο τῶν κεφαλαίων εἶναι ἡ ἀγάπη πρὸς τὸν Θεὸ καὶ τὸν πλησίον, ποὺ συνεχῶς διαφαίνεται ἡ σκέψη τοῦ ἁγίου Μαξίμου. Ὁ συγγραφεὺς δὲν μιμεῖται δουλικῶς, ἀλλὰ ἐνῶ ὁ ἴδιος εἶναι μέτοχος ἐμπειρικῶς τῶν κεφαλαίων, ὅμως τελεῖ ὑπὸ τὴν ἐπίδραση τοῦ Ὁμολογητοῦ καὶ διαμορφώνει τὰ νοήματα καὶ τὶς διατυπώσεις του κατὰ τὴν προσωπικὴ ἰδιοτυπία του. Μονάχα ἁγιασμένη ψυχὴ ἀπὸ τὴν ἄσκηση καὶ τὶς ἐλλάμψεις τοῦ Παρακλήτου θὰ μποροῦσε νὰ παραγάγει τὰ θεόσοφα κεφάλαια, ποὺ βρίσκονται σὲ τέλεια ἁρμονία μὲ τὴ διδασκαλία ὅλων τῶν νηπτικῶν Πατέρων.

Τὰ κεφάλαια ξυπνᾶνε ψυχὲς ποὺ εἶναι σὲ πνευματικὸ θάνατο ἢ ἀνασταίνουν ψυχὲς ποὺ νεκρώθηκαν ἀπὸ τὴν ἁμαρτία. Τὸ πλεονέκτημά τους εἶναι ἡ ἐμπειρικὴ μέθοδος ποὺ, μὲ τὴν πρακτικὴ ἀγωγὴ ποὺ ὑποδεικνύουν, ὁδηγοῦν μὲ ἀσφάλεια στὴ μεταστοιχείωση τῶν ψεκτῶν παθῶν σὲ πάθη ἅγια καὶ στὴν κτήση τῶν θείων ἀρε-

τῶν, ἀπ' ὅπου ἀρχίζει ἡ ἄνθιση τῶν καρπῶν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἀποκορύφωμα τῶν ὁποίων εἶναι ἡ θεομίμητη ταπείνωση καὶ ἡ ἁγία ἀγάπη.

Ὁ ὅσιος Θαλάσσιος ὁ ἀφρικανός, χάρη καὶ στὸν φιλικὸ σύνδεσμο μὲ τὸν μεγαλώνυμο Μάξιμο, ἔγινε ἕνας ἀπλανὴς δάσκαλος τῆς πνευματικῆς ζωῆς καὶ τῶν νηπτικῶς βιούντων μοναχῶν, ἀλλὰ καὶ στοργικὸς πατέρας ὅλων τῶν χριστιανῶν, πρὸς τοὺς ὁποίους, σὰν δοῦλος εὐγνώμων, μεταδίδει τὸ χάρισμα ποὺ ἔλαβε, θεραπεύοντας, σὰν ἰατρὸς ψυχῶν, ἀληθινὸς ψυχίατρος, τὶς ἀρρωστημένες ψυχὲς καὶ ὁδηγώντας τες στὸν ἀρχικὸ προορισμό τους, ποὺ εἶναι ἡ ὁμοίωσή τους, κατὰ χάρη, μὲ τὸν δημιουργό τους, τὴν Ἁγία Τριάδα, στὴν Ὁποία ἀφιερώνει τὰ δεκαπέντε τελευταῖα κεφάλαια τῆς δ´ ἑκατοντάδος του, φανερώνοντας τὴν ὀρθόδοξη θεολογικὴ γνώση του.

Περὶ ἀγάπης καὶ ἐγκρατείας καὶ τῆς κατὰ νοῦν πολιτείας

Πρὸς τὸν πρεσβύτερο Παῦλο

Πρώτη ἑκατοντάδα*

Ὁ πόθος ποὺ τείνει ὁλοκληρωτικὰ στὸ Θεό, δένει μὲ τὸ Θεὸ καὶ μεταξύ τους ἐκείνους ποὺ ποθοῦν.

2. Ὁ νοῦς ποὺ ἀπόκτησε πνευματικὴ ἀγάπη, δὲ διανοεῖται γιὰ τὸν πλησίον του ἐκεῖνα ποὺ δὲν ἁρμόζουν στὴν ἀγάπη.

3. Κρύβει τὴν ὑποκρισία κάτω ἀπὸ πλαστὴ ἀγάπη ἐκεῖνος ποὺ ἐπαινεῖ μὲ τὸ στόμα του, ἀλλὰ ἐξουθενώνει μὲ τὴν καρδιά του.

4. Ἐκεῖνος ποὺ ἀπόκτησε τὴν ἀγάπη, ὑπομένει ἀτάραχα τὰ λυπηρὰ καὶ ὀδυνηρὰ ποὺ τοῦ προξενοῦν οἱ ἐχθροί του.

5. Μόνον ἡ ἀγάπη ἑνώνει τὰ κτιστὰ ὄντα μὲ τὸ Θεὸ καὶ μεταξύ τους σὲ ὁμόνοια.

6. Ἀγάπη ἀληθινὴ ἔχει ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἀνέχεται νὰ ἀκούει ὑπονοούμενα, οὔτε φανερὲς κατηγορίες κατὰ τοῦ πλησίον.

7. Εἶναι ἄξιος τιμῆς ἐμπρὸς στὸ Θεὸ καὶ τοὺς ἀνθρώπους ἐκεῖνος ποὺ δὲν κάνει τίποτε ποὺ νὰ καταργεῖ τὴν ἀγάπη.

8. Ἰδίωμα τῆς ἀνυπόκριτης ἀγάπης εἶναι ὁ ἀληθινὸς λόγος ἀπὸ ἀγαθὴ συνείδηση.

9. Κρύβει φθόνο κάτω ἀπὸ πλαστὴ φιλία, ἐκεῖνος ποὺ μεταφέρει στὸν ἀδελφὸ τὶς κατηγορίες κάποιου ἄλλου ἐναντίον του.

10. Ὅπως οἱ σαρκικὲς ἀρετὲς ἐπισύρουν τὴ δόξα τῶν ἀνθρώπων, ἔτσι καὶ οἱ πνευματικὲς ἐπισύρουν τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ.

11. Ἡ ἀγάπη καὶ ἡ ἐγκράτεια καθαρίζουν τὴν ψυχή, ἐνῶ ἡ καθαρὴ προσευχὴ λαμπρύνει τὸ νοῦ.

12. Ἐκεῖνος εἶναι δυνατὸς ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος ἀποδιώχνει τὴν κακία μὲ τὴν πράξη καὶ μὲ τὴ γνώση.

13. Ἐκεῖνος ποὺ ἀπόκτησε ἀπάθεια καὶ πνευματικὴ γνώση, ἔλαβε χάρη ἀπὸ τὸ Θεό.

14. Ἂν θέλεις νὰ νικήσεις τοὺς ἐμπαθεῖς λογισμούς, ἀπόκτησε ἐγκράτεια καὶ ἀγάπη πρὸς τὸν πλησίον.

* Στὸ πρωτότυπο κείμενο τὰ κεφάλαια ἔχουν τὴν ἀκροστιχίδα: «Πνευματικῷ ἀδελφῷ καὶ ἀγαπητῷ κυρίῳ Παύλῳ Θαλάσσιος, τῷ μὲν φαινομένῳ ἡσυχαστής, τῇ δ' ἀληθείᾳ πραγματευτὴς κενοδοξίας».

15. Φύλαξε τὸν ἑαυτό σου ἀπὸ ἀκράτεια καὶ μίσος, καὶ δὲ θὰ βρεῖς ἐμπόδιο στὸν καιρὸ τῆς προσευχῆς σου.

16. Ὅπως δὲν μπορεῖς νὰ βρεῖς ἀρώματα στὸ βόρβορο, ἔτσι στὴν καρδιὰ τοῦ μνησικάκου δὲν μπορεῖς νὰ βρεῖς εὐωδία ἀγάπης.

17. Νὰ κυριαρχεῖς γενναῖα στὸ θυμὸ καὶ τὴν ἐπιθυμία, καὶ πολὺ γρήγορα θ' ἀπαλλαγεῖς ἀπὸ τοὺς πονηροὺς λογισμούς.

18. Ἐκτοπίζει τὴν κενοδοξία ἡ κρυφὴ πνευματικὴ ἐργασία, καὶ διώχνει τὴν ὑπερηφάνεια τὸ νὰ μὴν ἐξουθενώνεις κανέναν.

19. Ἰδίωμα τῆς κενοδοξίας εἶναι ἡ ὑποκρισία καὶ τὸ ψεῦδος, ἐνῶ τῆς ὑπερηφάνειας, ἡ οἴηση καὶ ὁ φθόνος.

20. Ἄρχοντας εἶναι ἐκεῖνος ποὺ κυριάρχησε στὸν ἑαυτό του καὶ ὑπέταξε στὸ λογικὸ τὴν ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα του.

21. Ἡ γνησιότητα τοῦ φίλου φανερώνεται στὸν πειρασμό, ὅταν μοιραστεῖ τὴν ἀνάγκη σου.

22. Ἀσφάλισε τὶς αἰσθήσεις μὲ τὴν ἡσυχία καὶ κρίνε τοὺς λογισμοὺς ποὺ ἔρχονται στὴν καρδιά.

23. Νὰ ἀντιμετωπίζεις χωρὶς μνησικακία τοὺς λογισμοὺς ποὺ προξενοῦν λύπη· νὰ ἔχεις ὅμως ἐχθρικὴ διάθεση πρὸς τοὺς φιλήδονους λογισμούς.

24. Ἡσυχία, προσευχή, ἀγάπη καὶ ἐγκράτεια, εἶναι τετράτροχο ἅρμα ποὺ ἀνεβάζει τὸ νοῦ στοὺς οὐρανούς.

25. Λιῶσε τὸ σῶμα σου μὲ ἀσιτία καὶ ἀγρυπνία, καὶ διώχνεις τὸ δήμιο λογισμὸ τῆς ἡδονῆς.

26. Ὅπως λιώνει τὸ κερὶ μπροστὰ στὴ φωτιά[1], ἔτσι λιώνουν οἱ ἀκάθαρτοι λογισμοὶ μπροστὰ στὸ φόβο τοῦ Θεοῦ.

27. Εἶναι μεγάλη ζημία τῆς συνετῆς ψυχῆς τὸ νὰ πολυκαιρίσει ὁ νοῦς σὲ ἀξιοκατηγόρητο πάθος.

28. Κάνε ὑπομονὴ στὰ λυπηρὰ καὶ ὀδυνηρὰ ποὺ σοῦ στέλνονται, γιατὶ μὲ αὐτὰ σὲ καθαρίζει ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ.

29. Ἀφοῦ ἀπέρριψες τὴν ὕλη καὶ ἀπαρνήθηκες τὸν κόσμο, ἀπαρνήσου τώρα καὶ τοὺς πονηροὺς λογισμούς.

30. Ἔργο χαρακτηριστικὸ τοῦ νοῦ εἶναι τὸ νὰ ἀσχολεῖται πάντοτε μὲ τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ.

31. Ὅπως ἔργο τοῦ Θεοῦ εἶναι νὰ διοικεῖ τὸν κόσμο, ἔτσι ἔργο τῆς ψυχῆς εἶναι νὰ κυβερνήσει τὸ σῶμα.

32. Μὲ ποιὰ ἐλπίδα θὰ συναντήσομε τὸ Χριστό, ἀφοῦ εἴμαστε δοῦλοι μέχρι τώρα στὶς ἡδονές;

33. Τὴν ἡδονὴ ἐκτοπίζουν ἡ κακοπάθεια καὶ ἡ λύπη, εἴτε θεληματική, εἴτε προερχόμενη ἀπὸ τὴ θεία πρόνοια.

34. Ὕλη τῶν παθῶν εἶναι ἡ φιλαργυρία, γιατὶ αὐξάνει τὶς ἡδονές.

1. Ψαλμ. 67, 3.

35. Ἡ ἀποτυχία τῆς ἡδονῆς γεννᾶ τὴ λύπη. Ἡ ἡδονὴ εἶναι ζευγμένη μαζὶ μὲ κάθε πάθος.

36. Τὸ μέτρο ποὺ ἔχεις στὴν ἀντιμετώπιση τοῦ σώματός σου, θὰ χρησιμοποιήσει ὁ Θεὸς ἀντίστροφα στὴν ἀνταπόδοσή Του.

37. Εἶναι ἔργα θείας κρίσεως, οἱ δίκαιες ἀνταποδόσεις για ὅσα διαπράχθηκαν μὲ τὸ σῶμα.

38. Ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ γνώση γεννοῦν ἀθανασία. Ἡ ἀπουσία τους γεννᾶ τὸ θάνατο.

39. Ἡ κατὰ Θεὸν λύπη ἐκτοπίζει τὴν ἡδονή. Ἡ ἐκτόπιση τῆς ἡδονῆς εἶναι ἀνάσταση τῆς ψυχῆς.

40. Ἀπάθεια εἶναι ἡ ἀκινησία τῆς ψυχῆς πρὸς τὴν κακία. Εἶναι ἀδύνατο νὰ τὴν ἀποκτήσει κανεὶς χωρὶς τὸ ἔλεος τοῦ Χριστοῦ.

41. Σωτήρας τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος εἶναι ὁ Χριστός. Ὅποιος ἀκολουθεῖ τὰ ἴχνη Του[2], ἐλευθερώνεται ἀπὸ τὴν κακία.

42. Ἂν θέλεις νὰ σωθεῖς, ἀπαρνήσου τὴν ἡδονὴ καὶ ἀνάλαβε ἐγκράτεια καὶ ἀγάπη, μαζὶ μὲ ἀδιάλειπτη προσευχή.

43. Ἰδίωμα τῆς ἀπάθειας εἶναι ἡ ἀληθινὴ διάκριση. Ἐκεῖνος ποὺ ἔχει διάκριση, πράττει τὰ πάντα μὲ μέτρο καὶ κανόνα.

44. Ὁ Κύριος καὶ Θεός μας εἶναι ὁ Ἰησοῦς Χριστός. Καὶ ὁ νοῦς ποὺ Τὸν ἀκολουθεῖ, δὲ θὰ μείνει στὸ σκοτάδι[3].

45. Συγκέντρωσε τὸ νοῦ σου καὶ πρόσεχε τοὺς λογισμούς σου· ὅσους βρεῖς ἐμπαθεῖς, πολέμησέ τους.

46. Τρία πράγματα εἶναι ποὺ σοῦ προκαλοῦν λογισμούς· ἡ αἴσθηση, ἡ μνήμη καὶ ἡ κράση τοῦ σώματος. Βαρύτεροι λογισμοὶ εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ ἔρχονται ἀπὸ τὴ μνήμη.

47. Ἐκεῖνος ποὺ τοῦ δόθηκε σοφία, γνώρισε τοὺς λόγους τῶν ἀσώματων ὄντων, καὶ ποιὰ εἶναι ἡ ἀρχὴ καὶ ποιὸ τὸ τέλος τοῦ κόσμου.

48. Μὴν παραμελεῖς τὴν πρακτικὴ ἀρετὴ καὶ θὰ φωτιστεῖ ὁ νοῦ σου. Γιατὶ λέει ἡ Γραφή: «Θὰ σοῦ ἀνοίξω ἀόρατους καὶ ἀπόκρυφους θησαυρούς»[4].

49. Ἐκεῖνος ποὺ ἐλευθερώθηκε ἀπὸ τὰ πάθη, βρῆκε χάρη Θεοῦ. Κι ἐκεῖνος ποὺ καταξιώθηκε καὶ ἔλαβε γνώση, βρῆκε τὸ «μέγα ἔλεος».

50. Ὁ νοῦς ποὺ ἐλευθερώθηκε ἀπὸ τὰ πάθη, γίνεται φωτόμορφος, καθὼς καταφωτίζεται ἀδιάλειπτα ἀπὸ τὶς θεωρίες τῶν ὄντων.

51. Φέγγος τῆς ψυχῆς εἶναι ἡ ἅγια γνώση· ὅταν τὸ στερηθεῖ ὁ ἀνόητος, βαδίζει μέσα στὸ σκοτάδι[5].

52. Ἀνόητος εἶναι ἐκεῖνος ποὺ ζεῖ στὸ σκοτάδι, καὶ ἀπὸ ἐκεῖ τὸν ὑποδέχεται τὸ σκοτάδι τῆς ἀγνωσίας.

53. Ἐκεῖνος ποὺ ἀγαπᾶ τὸν Ἰησοῦ, θὰ ἐλευθερωθεῖ ἀπὸ τὴν κακία. Καὶ

2. Α' Πέτρ. 2, 21. 3. Ἰω. 12, 46. 4. Ἠσ. 45, 3. 5. Ἐκκλ. 2, 14.

ἐκεῖνος πού Τὸν ἀκολουθεῖ, θὰ δεῖ τὴν ἀληθινὴ γνώση.

54. Ὁ νοῦς πού ἐλευθερώθηκε ἀπὸ τὰ πάθη, βλέπει χωρὶς πάθος τὰ νοήματα, καὶ ὅταν τὸ σῶμα εἶναι ξυπνητό, καὶ στὸν ὕπνο του.

55. Ὁ νοῦς πού καθαρίστηκε τελείως, στενοχωρεῖται μέσα στὰ ὄντα καὶ θέλει νὰ βρίσκεται πάντοτε ἔξω ἀπὸ τὰ δημιουργήματα.

56. Μακάριος ἐκεῖνος πού ἔφτασε στὴν ἀπέραντη ἀπειρία. Καὶ ἔφτασε ἐκεῖνος πού ξεπέρασε ὅλα τὰ πεπερασμένα.

57. Ἐκεῖνος πού σέβεται τὸ Θεό, ἐρευνᾶ τούς λόγους Του. Τούς βρίσκει ὁ ἐραστής τῆς ἀλήθειας.

58. Ὁ νοῦς πού κινεῖται ἀπὸ εἰλικρίνεια, βρίσκει τὴν ἀλήθεια. Ἐκεῖνος πού κινεῖται ἀπὸ πάθος, δὲ θὰ τὴ βρεῖ.

59. Ὅπως εἶναι ἄγνωστος ὁ Θεὸς στὴν οὐσία Του, ἔτσι καὶ στὴ μεγαλοσύνη Του εἶναι ἀπέραντος.

60. Τῆς οὐσίας (τοῦ Θεοῦ) πού δὲν ἔχει ἀρχὴ καὶ τέλος, οὔτε τὴ φύση της δὲν μποροῦμε νὰ βροῦμε.

61. Σωτηρία ὅλης τῆς κτίσεως εἶναι ἡ ὑπεράγαθη πρόνοια τοῦ Κτίστη.

62. Ὁ Κύριος ὑποβαστάζει μὲ οἰκτιρμούς ὅλους ὅσοι κινδυνεύουν νὰ πέσουν, καὶ σηκώνει ὅλους ὅσοι ἔπεσαν καὶ συντρίφθηκαν[6].

63. Ὁ Χριστὸς εἶναι δίκαιος ἀνταποδότης τῶν ζώντων καὶ τῶν νεκρῶν καὶ τῶν πράξεων τοῦ καθενός.

64. Ἄν θέλεις νὰ γίνεις κυρίαρχος τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος, κόβε πρῶτα τὶς αἰτίες τῶν παθῶν.

65. Σύζευξε μὲ τὶς ἀρετὲς τὶς δυνάμεις τῆς ψυχῆς, καὶ αὐτὲς ἐλευθερώνονται ὁπωσδήποτε ἀπὸ τὸν τυραννικὸ ζυγὸ τῶν παθῶν.

66. Χαλίνωσε τὶς ὁρμὲς τῆς ἐπιθυμίας μὲ τὴν ἐγκράτεια, καὶ τὶς ὁρμὲς τοῦ θυμοῦ μὲ τὴν πνευματικὴ ἀγάπη.

67. Ἡ ἡσυχία καὶ ἡ προσευχὴ εἶναι μέγιστα ὅπλα τῆς ἀρετῆς· αὐτὲς οἱ δύο καθαρίζουν τὸ νοῦ καὶ τὸν κάνουν διορατικό.

68. Ὠφελεῖ μόνο ἡ πνευματικὴ συνομιλία. Ἀπὸ ὅλες τὶς λοιπές, προτιμότερη εἶναι ἡ ἡσυχία.

69. Ἀπὸ τούς πέντε τρόπους τῆς συνομιλίας, διάλεξε τούς τρεῖς, στὸν τέταρτο μὴν πλησιάζεις συχνά, κι ἀπὸ τὸν πέμπτο φύγε μακριά.

70. Ἀγαπᾶ τὴν ἡσυχία ἐκεῖνος πού δὲν ἔχει πάθος πρὸς τὰ πράγματα τοῦ κόσμου. Ἀγαπᾶ ὅλους τούς ἀνθρώπους ἐκεῖνος πού δὲν ἀγαπᾶ κανένα πράγμα ἀνθρώπινο.

71. Ἡ συνείδηση εἶναι ἀληθινὸς δάσκαλος· ὅποιος ὑπακούει σ' αὐτήν, δὲ σκοντάφτει.

72. Ἡ συνείδηση δὲν κρίνει ἐκείνους μονάχα πού ἔφτασαν στὸ ἄκρο τῆς ἀρετῆς ἢ τῆς κακίας.

6. Ψαλμ. 144, 14.

73. Ἡ ἄκρα ἀπάθεια κάνει τὰ νοήματα ἀπαθῆ. Ἡ ἄκρα γνώση παρουσιάζει τὸν ἄνθρωπο στὸν Ὑπεράγνωστο.

74. Ἀξιοκατηγόρητη λύπη φέρνει ἡ ἀποτυχία στὶς ἡδονές. Ἐκεῖνος πού καταφρόνησε τὶς ἡδονές, μένει χωρὶς λύπη.

75. Ἡ λύπη γενικὰ εἶναι στέρηση ἡδονῆς, εἴτε τῆς θεϊκῆς, εἴτε τῆς κοσμικῆς.

76. Ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀγαθότητα καὶ σοφία, τὶς ὁποῖες ὅποιος ἐπιτύχει, ζεῖ στὸν οὐρανό[7].

77. Ἄθλιος εἶναι ὁ ἄνθρωπος πού μὲ τὰ ἔργα του προτίμησε τὸ σῶμα ἀπὸ τὴν ψυχὴ καὶ τὸν κόσμο ἀπὸ τὸ Θεό.

78. Ἴση ἀγάπη πρὸς ὅλους ἔχει ὅποιος δὲ φθονεῖ τούς ἐναρέτους καὶ ἐλεεῖ τούς κακούς.

79. Ἐκεῖνος θὰ ἔπρεπε ἀληθινὰ νὰ κυβερνᾶ, ὁ ὁποῖος ἐφαρμόζει στὴν ψυχὴ καὶ στὸ σῶμα του τούς νόμους τῆς ἀρετῆς.

80. Πνευματικὸς ἔμπορος εἶναι ἐκεῖνος πού γιὰ χάρη τῶν μελλόντων ἀγαθῶν ἀπαρνήθηκε ἐξίσου καὶ τὰ εὐχάριστα καὶ τὰ λυπηρὰ τοῦ κόσμου.

81. Δυναμώνει τὴν ψυχὴ ἡ ἀγάπη καὶ ἡ ἐγκράτεια, καὶ τὸ νοῦ ἡ καθαρὴ προσευχὴ καὶ ἡ πνευματικὴ θεωρία.

82. Ὅταν ἀκοῦς ὠφέλιμο λόγο, μὴν κρίνεις ἐκεῖνον πού διδάσκει, γιὰ νὰ μὴ στερηθεῖς τὴν ὠφέλιμη νουθεσία.

83. Ἡ πονηρὴ προαίρεση διανοεῖται κακά, καὶ τὰ κατορθώματα τοῦ πλησίον τὰ βλέπει γιὰ ἐλαττώματα.

84. Μὴν ἐμπιστεύεσαι τὸ λογισμό σου πού κρίνει τὸν πλησίον, γιατὶ ἀφοῦ ὁ λογισμός σου ἔχει συσσωρευμένη κακία[8], κάνει καὶ κακὲς σκέψεις.

85. Ἡ ἀγαθὴ καρδιὰ ἔχει ἀγαθὲς ἔννοιες. Γιατὶ οἱ λογισμοί της εἶναι ἀνάλογοι μὲ τὸ ἀγαθὸ ἀπόθεμά της.

86. Πρόσεχε τούς λογισμούς σου καὶ φεῦγε ἀπὸ τὴν κακία, γιὰ νὰ μὴ σκοτιστεῖ ὁ νοῦς σου καὶ βλέπει ἄλλα ἀντ' ἄλλων.

87. Ἀναλογίσου τούς Ἰουδαίους καὶ ἀσφάλισε τὸν ἑαυτό σου· αὐτοί, τυφλωμένοι ἀπὸ τὸ φθόνο, ἔβλεπαν σὰν Βεελζεβοὺλ τὸν Κύριο καὶ Θεό[9].

88. Ἡ πονηρὴ ὑπόνοια σκοτίζει τὴ διάνοια[10] καὶ τὴν κάνει νὰ βλέπει ἐκεῖνα πού εἶναι δίπλα στὸν δρόμο καὶ ὄχι τὸ δρόμο.

89. Δίπλα σὲ ὅλες τὶς ἀρετὲς βρίσκονται οἱ κακίες, καὶ γι' αὐτὸ οἱ πονηροὶ τὶς ἀρετὲς τὶς παραγνωρίζουν γιὰ κακίες.

90. Ὅταν ὁ νοῦς χρονίζει στὴν ἡδονὴ ἢ στὴ λύπη, πέφτει πολὺ γρήγορα στὸ πάθος τῆς ἀκηδίας.

91. Ἡ καθαρὴ συνείδηση ἀνυψώνει τὴν ψυχή. Ἀκάθαρτος λογισμὸς τὴν φέρνει στὰ καταχθόνια.

7. Φιλιπ. 3, 20. 8. Ματθ. 12, 35. 9. Ματθ. 10, 25. 10. Σ. Σειρ. 3, 24.

92. Ὅταν κινοῦνται τὰ πάθη, διώχνουν τὴν κενοδοξία· ὅταν πάλι ἐκτοπίζονται, τὴν ξαναφέρνουν.

93. Ἂν θέλεις νὰ ἐλευθερωθεῖς ἀπὸ ὅλα μαζὶ τὰ πάθη, ὁπλίσου μὲ ἐγκράτεια, ἀγάπη καὶ προσευχή.

94. Ὁ νοῦς ποὺ χρονίζει μὲ τὴν προσευχὴ κοντὰ στὸ Θεό, ἐλευθερώνει ἀπὸ τὰ πάθη τὸ παθητικὸ μέρος τῆς ψυχῆς.

95. Ὅταν ὁ Θεὸς ἔδωσε τὴν ὕπαρξη στὰ ὄντα, ἕνωσε συγχρόνως τὰ πάντα μὲ τὴν πρόνοιά Του.

96. Μὲ τὸ νὰ γίνει δοῦλος, ἐνῶ εἶναι Κύριος, φανέρωσε στὴν κτίση τὸ ἄκρον τῆς πρόνοιάς Του.

97. Ὁ Θεὸς καὶ Λόγος, ἀφοῦ σαρκώθηκε χωρὶς νὰ ὑποστεῖ μετατροπή, ἑνώθηκε μέσω τῆς σάρκας Του μὲ ὅλη τὴν κτίση.

98. Παράδοξο θαῦμα γίνεται στὸν οὐρανὸ καὶ στὴ γῆ· φάνηκε Θεὸς πάνω στὴ γῆ καὶ ἄνθρωπος στὸν οὐρανό,

99. γιὰ νὰ ἑνώσει τοὺς ἀνθρώπους μὲ τοὺς ἀγγέλους καὶ νὰ χαρίσει σὲ ὅλη τὴν κτίση τὴ θέωση.

100. Ὁ ἁγιασμὸς καὶ ἡ θέωση ἀγγέλων καὶ ἀνθρώπων εἶναι ἡ γνώση τῆς Ἁγίας καὶ Ὁμοουσίου Τριάδος.

101. Ἡ ἐλευθερία ἀπὸ τὰ πάθη εἶναι συγχώρηση τῶν ἁμαρτιῶν. Ὅποιος δὲν ἐλευθερώθηκε μὲ τὴ χάρη ἀπὸ τὰ πάθη, δὲν ἔλαβε ἀκόμη τὴ συγχώρηση.

Δεύτερη ἑκατοντάδα*

Ἂν θέλεις νὰ ἀπαλλαγεῖς ταυτόχρονα ἀπὸ ὅλες τὶς κακίες, ἀπαρνήσου τὴν μητέρα τῶν κακῶν, τὴ φιλαυτία.

2. Ὑγεία τῆς ψυχῆς εἶναι ἡ ἀπάθεια καὶ ἡ γνώση. Εἶναι ἀδύνατο νὰ τὴν ἀποκτήσει κανείς, ἐφόσον εἶναι ὑποδουλωμένος στὶς ἡδονές.

3. Τὶς σωματικὲς καὶ ψυχικὲς ἡδονὲς τὶς ξεραίνει ἡ ἐγκράτεια μαζὶ μὲ τὴν ὑπομονή, καὶ ἡ ἀγάπη μαζὶ μὲ τὴν μακροθυμία.

4. Ἀρχὴ τῶν κακῶν γιὰ τὴν ψυχὴ εἶναι ἡ φιλαυτία. Φιλαυτία εἶναι ἡ ἀγάπη πρὸς τὸ σῶμα.

5. Ἰδίωμα τοῦ λογικοῦ εἶναι νὰ ὑποταχθεῖ στὸν ὀρθὸ λόγο, καὶ νὰ ταλαιπωρήσει τὸ σῶμα καὶ νὰ τὸ μεταχειριστεῖ σὰν δοῦλο[11].

6. Εἶναι προσβολὴ στὸ λογικὸ νὰ ὑποταχθεῖ στὸ ἄλογο σῶμα καὶ νὰ φροντίζει πῶς νὰ ἱκανοποιεῖ τὶς αἰσχρὲς ἐπιθυμίες του[12].

7. Κακὸ ἔργο τῆς ψυχῆς εἶναι νὰ ἀφήνει τὸν Κτίστη καὶ νὰ λατρεύει τὸ σῶμα.

8. Ἔλαβες ἐντολὴ νὰ ἔχεις τὸ σῶμα ὑπηρέτη, ὄχι νὰ δουλεύεις παρὰ φύση στὶς ἡδονές του.

9. Σπάσε τὰ δεσμὰ τῆς ἀγάπης πρὸς τὸ σῶμα καὶ μὴ δίνεις τίποτε στὸ δοῦλο (σῶμα) ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ἀπολύτως ἀναγκαῖα.

10. Κλεῖσε τὶς αἰσθήσεις στὸ φρούριο τῆς ἡσυχίας, γιὰ νὰ μὴν ἀπασχολοῦν τὸ νοῦ στὶς ἐπιθυμίες τους.

11. Μέγιστα ὅπλα ἐκείνου ποὺ ἡσυχάζει μὲ ὑπομονὴ εἶναι ἡ ἐγκράτεια καὶ ἡ ἀγάπη, ἡ προσοχὴ καὶ ἡ ἀνάγνωση.

12. Δὲν παύει ὁ νοῦς νὰ στρέφεται γύρω ἀπὸ τὶς ἡδονές, μέχρις ὅτου κάνεις τὴ σάρκα δοῦλο καὶ ἀφιερωθεῖς στὴ θεωρία.

13. Ἂς ἀγωνιστοῦμε γιὰ τὶς ἐντολές, γιὰ νὰ ἐλευθερωθοῦμε ἀπὸ τὰ πάθη. Ἂς ἀγωνιστοῦμε ἐπίσης γιὰ τὰ θεῖα δόγματα, γιὰ νὰ ἀξιωθοῦμε τὴ θεία γνώση.

14. Ἀθανασία ψυχῆς εἶναι ἡ ἀπάθεια καὶ ἡ γνώση· αὐτὴ δὲν μπορεῖ νὰ τὴν ἀποκτήσει ἐκεῖνος ποὺ εἶναι ὑποδουλωμένος στὶς ἡδονές.

15. Ἔχε δοῦλο τὸ σῶμα ἀφοῦ ἀφαιρέσεις τὶς ἡδονές, καὶ ἀπάλλαξέ το ἀπὸ τὴν ἐλεεινὴ δουλεία.

16. Ἀφοῦ ὁ Θεὸς σ' ἔπλασε ἐλεύθερο καὶ σὲ κάλεσε γιὰ νὰ εἶσαι ἐλεύθερος[13], μὴν ἀνέχεσαι νὰ εἶσαι δοῦλος στὰ ἀκάθαρτα πάθη.

11. Α΄ Κορ. 9. 27. 12. Ρωμ. 13. 14. 13. Γαλ. 5, 13.

* Ἀκροστιχίδα πρωτοτύπου: «Εὖξαι ὑπὲρ ἐμοῦ, ἀδελφὲ τιμιώτατε, ὅτι μεγάλα κακὰ προσδοκῶ, ἄξια τῆς ἐμῆς προαιρέσεως, λύπας τῇ ψυχῇ καὶ ὀδύνας τῷ σώματι».

17. Μὲ λύπες καὶ ἡδονές, μὲ ἐπιθυμίες καὶ φόβους, οἱ δαίμονες δένουν τὸ νοῦ στὰ αἰσθητά.

18. Ὁ φόβος τοῦ Κυρίου νικᾶ τὶς ἐπιθυμίες, καὶ ἡ κατὰ Θεὸν λύπη διώχνει τὴν ἡδονή.

19. Ἡ ἐπιθυμία τῆς σοφίας καταφρονεῖ τὸ φόβο, καὶ ἡ ἡδονὴ τῆς γνώσεως διώχνει τὴ λύπη.

20. Αὐτὰ τὰ τέσσερα περιέχουν οἱ ἅγιες γραφές: τὶς ἐντολές, τὰ δόγματα, τὶς ἀπειλὲς καὶ τὶς ὑποσχέσεις.

21. Τὴν ἐπιθυμία τὴ σταματᾶ ἡ ἐγκράτεια καὶ ὁ κόπος. Τὴν ἐλαττώνει ἡ ἡσυχία καὶ ὁ θεῖος ἔρωτας.

22. Μὴν πειράξεις τὸν ἀδελφὸ μὲ ὑπονοούμενα. Γιατὶ καὶ σὺ δὲ θὰ μπορέσεις νὰ ὑπομείνεις ὅταν σοῦ κάνει τὰ ἴδια.

23. Τὸ θυμὸ τὸν σταματᾶ ἡ μακροθυμία καὶ ἡ ἀμνησικακία. Τὸν ἐλαττώνει ἡ ἀγάπη καὶ ἡ συμπάθεια.

24. Σὲ ὅποιον δόθηκε γνώση, δόθηκε φῶς νοερό. Ἐκεῖνος ποὺ ἔλαβε γνώση καὶ τὴν περιφρονεῖ, θὰ δεῖ σκότος.

25. Ἡ τήρηση τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ γεννᾶ τὴν ἀπάθεια. Ἡ ἀπάθεια τῆς ψυχῆς συντηρεῖ τὴ γνώση.

26. Ἀνέβαζε τὰ αἰσθητὰ στὴ νοητὴ θεωρία, καὶ θ' ἀνασύρεις τὴν αἴσθηση πάνω ἀπὸ τὰ αἰσθητά.

27. Ἡ γυναίκα συμβολίζει τὴν πρακτικὴ ψυχή, μὲ τὴν ὁποία ὅταν συνευρεθεῖ ὁ νοῦς, γεννᾶ τὶς ἀρετές.

28. Ἡ ἔρευνα τῶν λόγων τοῦ Θεοῦ γεννᾶ τὴ γνώση τοῦ Θεοῦ σ' ἐκεῖνον ποὺ ζητεῖ εἰλικρινὰ μὲ εὐλάβεια καὶ πόθο.

29. Ὅ,τι εἶναι τὸ φῶς γιὰ κείνους ποὺ βλέπουν καὶ γιὰ κεῖνα ποὺ βλέπονται, αὐτὸ εἶναι καὶ ὁ Θεὸς γιὰ κείνους ποὺ νοοῦν καὶ γιὰ κεῖνα ποὺ νοοῦνται.

30. Τὸ στερέωμα τοῦ οὐρανοῦ συμβολίζει τὸ στερέωμα τῆς πίστεως, ὅπου ὅλοι οἱ Ἅγιοι λάμπουν σὰν ἀστέρια.

31. Ἡ Ἱερουσαλὴμ εἶναι ἡ ἐπουράνια γνώση τῶν ἀσωμάτων. Γιατὶ σ' αὐτὴν θεωρεῖται τὸ ὅραμα τῆς εἰρήνης.

32. Μὴν ἀμελεῖς τὴν πρακτικὴ ἀρετή, γιατὶ ἐλαττώνεται ἡ γνώση· καὶ ὅταν συμβεῖ λιμός, θὰ κατεβεῖς στὴν Αἴγυπτο[14].

33. Νοητὴ ἐλευθερία εἶναι ἡ ἀπελευθέρωση ἀπὸ τὰ πάθη, τὴν ὁποία κανεὶς δὲν ἀποκτᾶ χωρὶς τὸ ἔλεος τοῦ Χριστοῦ.

34. Γῆ τῆς ἐπαγγελίας εἶναι ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, τὴν ὁποία προξενοῦν ἡ ἀπάθεια καὶ ἡ γνώση.

35. Ὁ σκοτισμὸς τῶν παθῶν εἶναι νοητὴ Αἴγυπτος, στὴν ὁποία κανεὶς δὲν κατεβαίνει, ἐκτὸς ἂν πέσει σὲ λιμό.

14. Γεν. 12, 10.

36. Ἄκουε συχνὰ πνευματικοὺς λόγους, καὶ θὰ ἀπομακρυνθεῖ ὁ νοῦς σου ἀπὸ ἀκάθαρτους λογισμούς.

37. Ἀγαθὸς καὶ σοφὸς εἶναι μόνο ὁ Θεὸς ἀπὸ τὴ φύση Του. Γίνεται τέτοιος καὶ ὁ νοῦς κατὰ μέθεξη, ἂν προσπαθήσει.

38. Νὰ κυριαρχεῖς στὴν κοιλιά, στὸν ὕπνο, στὸ θυμὸ καὶ στὴ γλώσσα, καὶ δὲν θὰ σκοντάψει τὸ πόδι σου σὲ πέτρα[15].

39. Ἀγωνίσου νὰ ἀγαπήσεις κάθε ἄνθρωπο ἐξίσου, καὶ διώχνεις ὅλα μαζὶ τὰ πάθη σου.

40. Ἡ θεωρία τῶν αἰσθητῶν εἶναι κοινὴ τοῦ νοῦ καὶ τῆς αἰσθήσεως· ἡ γνώση ὅμως τῶν νοητῶν ἀνήκει μόνο στὸ νοῦ.

41. Ἀδύνατο ὁ νοῦς νὰ ἀφιερωθεῖ στὰ νοητά, ἂν δὲν ἀποκόψει τὴ σχέση μὲ τὴν αἴσθηση καὶ τὰ αἰσθητά.

42. Ἡ αἴσθηση ἔχει φυσικὴ κλίση πρὸς τὰ αἰσθητὰ καὶ περισπᾶ μαζὶ καὶ τὸ νοῦ, καθὼς αὐτὰ τὴν περισποῦν γύρω τους.

43. Κάνε νὰ κλίνει ἡ αἴσθηση στὴν ὑπηρεσία τοῦ νοῦ καὶ μὴν τῆς δώσεις εὐκαιρία νὰ τὸν στρέψει ἀλλοῦ ἐκείνη.

44. Ὅταν συμβεῖ νὰ ἀσχοληθεῖ ὁ νοῦς μὲ τὰ αἰσθητά, τράβηξε σ' ἀντιπερισπασμὸ τὴν αἴσθηση, ὁδηγώντας στὸ νοῦ τὰ κοντινὰ πράγματα.

45. Σημάδι ὅτι ὁ νοῦς ἀσχολεῖται μὲ τὰ νοητὰ εἶναι νὰ περιφρονεῖ ὅλα ὅσα κολακεύουν τὴν αἴσθηση.

46. Ὅταν ὁ νοῦς ἀνοιχτεῖ ὅλως διόλου στὴ θεωρία τῶν νοητῶν, δύσκολα ξεκολλᾶ ἀπὸ τὴν ἡδονὴ ποὺ εἶναι γύρω ἀπὸ αὐτά.

47. Ὅταν ὁ νοῦς πλουτίσει μὲ τὴ γνώση τῆς Μονάδας, τότε ἔχει τελείως ὑποδουλωμένη καὶ τὴν αἴσθηση.

48. Ἐμπόδιζε τὸ νοῦ σου νὰ στρέφεται γύρω ἀπὸ τὰ αἰσθητά, γιὰ νὰ μὴν τρυγήσει ἀπ' αὐτὰ ἡδονὲς καὶ λύπες.

49. Ὅποιων ὁ νοῦς ἀσχολεῖται πάντοτε μὲ τὰ θεῖα, αὐτῶν καὶ τὸ παθητικὸ μέρος τῆς ψυχῆς ἔγινε θεῖο ὅπλο.

50. Ἀδύνατο ὁ νοῦς νὰ ἀποκτήσει σὰν ἰδιότητα τὴ γνώση, ἂν δὲν ἐξορίσει πρωτύτερα τὴν ἁμαρτητικότητα τοῦ παθητικοῦ μέρους μέσω τῶν ἀρετῶν του.

51. Τότε γίνεται ὁ νοῦς ξένος πρὸς τὰ κοσμικά, ὅταν ἀποκόψει ἐντελῶς τὴ σχέση πρὸς τὴν αἴσθηση.

52. Ἰδίωμα τοῦ λογιστικοῦ μέρους τῆς ψυχῆς εἶναι νὰ ἀσχολεῖται μὲ τὴ γνώση τοῦ Θεοῦ, ἐνῶ τοῦ παθητικοῦ μέρους της, μὲ τὴν ἀγάπη καὶ τὴν ἐγκράτεια.

53. Ἀδύνατο εἶναι νὰ ἀσχολεῖται ὁ νοῦς μὲ αἰσθητὸ πράγμα, ἂν ὁπωσδήποτε δὲν ἔχει πάθος σ' αὐτό.

54. Νοῦς τέλειος εἶναι ἐκεῖνος ποὺ ἀπόκτησε σὰν ἰδίωμά του τὴ γνώση.

15. Ψαλμ. 90, 12.

Ψυχὴ τέλεια εἶναι ἐκείνη ποὺ ζυμώθηκε μὲ τὶς ἀρετές.

55. Ἡ σχέση τοῦ νοῦ πρὸς τὴν αἴσθηση τὸν κάνει δοῦλο τῶν σωματικῶν ἡδονῶν.

56. Ὁ νοῦς ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὸν τόπο τῆς γνώσεως, ὅταν τὸ παθητικὸ μέρος τῆς ψυχῆς μετακινηθεῖ ἀπὸ τὶς ἀρετές του.

57. Ἔχομε λάβει ἐξουσία νὰ γίνομε παιδιὰ τοῦ Θεοῦ[16]. Δὲν γινόμαστε ὅμως, ἂν δὲν ξεντυθοῦμε τὰ πάθη.

58. Κανεὶς ἂς μὴ νομίζει ὅτι ἔγινε πράγματι παιδὶ τοῦ Θεοῦ, ἂν δὲν ἀπόκτησε ἀκόμη τὰ θεῖα χαρακτηριστικά.

59. Ἡ ὁμοίωση τοῦ τρόπου μας μὲ τὸ καλὸ ἢ μὲ τὸ κακό, μᾶς κάνει παιδιὰ τοῦ Θεοῦ ἢ τοῦ σατανᾶ.

60. Συνετὸς ἄνθρωπος εἶναι ἐκεῖνος ποὺ προσέχει στὸν ἑαυτό του[17] καὶ σπεύδει νὰ χωριστεῖ ἀπὸ κάθε μολυσμό.

61. Ἡ πωρωμένη ψυχὴ ὅταν μαστιγώνεται, δὲν αἰσθάνεται καὶ δὲν ἀνέχεται νὰ ἔρθει σὲ συναίσθηση τοῦ εὐεργέτη της.

62. Τὸ λερωμένο φόρεμα βγάζει ἔξω ἀπὸ τοὺς θείους γάμους καὶ ὁδηγεῖ στὸ σκότος τὸ ἐξώτερο[18].

63. Ἐκεῖνος ποὺ φοβᾶται τὸ Θεό, φροντίζει γιὰ τὴν ψυχή του, καὶ ἀποφεύγει τὶς κακὲς συναναστροφές.

64. Ἀδύνατο νὰ βρεῖ τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ ἐκεῖνος ποὺ Τὸν ἄφησε καὶ δουλεύει στὶς ἡδονές.

65. Ὁ ἴδιος ὁ Ἰησοῦς τὸ εἶπε — καὶ ἂν ἀκόμη δὲ θέλομε νὰ τὸ πιστέψομε — ὅτι «κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι δοῦλος σὲ δύο κυρίους»[19].

66. Ἡ ψυχὴ ποὺ λερώθηκε ἀπὸ τὰ πάθη, εἶναι πωρωμένη, καὶ χωρὶς τὴ χρήση νυστεριοῦ καὶ καυτηριασμῶν δὲ δέχεται νὰ πιστεύει.

67. Φοβερὲς δοκιμασίες περιμένουν τοὺς σκληρούς· γιατὶ χωρὶς μεγάλους πόνους δὲν καταδέχονται νὰ μαλακώσουν.

68. Ὁ συνετὸς ἄνθρωπος φροντίζει γιὰ τὸν ἑαυτό του, καὶ μὲ θεληματικοὺς κόπους ἀποφεύγει τοὺς ἀθέλητους.

69. Ἐπιμέλεια τῆς ψυχῆς εἶναι ἡ κακοπάθεια καὶ ἡ ταπείνωση. Μὲ αὐτὰ τὰ δύο ὁ Θεὸς συγχωρεῖ ὅλες τὶς ἁμαρτίες.

70. Ὅπως οἱ ἐπιθυμίες καὶ οἱ ὀργὲς πληθαίνουν τὶς ἁμαρτίες, ἔτσι ἡ ἐγκράτεια καὶ ἡ ταπείνωση τὶς ἐξαλείφουν.

71. Ἡ κατὰ Θεὸν λύπη καθαρίζει τὴν καρδιά. Αὐτὴν τὴ γεννᾶ ὁ φόβος τῆς κολάσεως.

72. Ἡ κατὰ Θεὸν λύπη καθαρίζει τὴν καρδιὰ καὶ ἀπομακρύνει ἀπ' αὐτὴν τοὺς μολυσμοὺς τῶν ἡδονῶν.

73. Ὑπομονὴ εἶναι ἡ φιλοπονία τῆς ψυχῆς· καὶ ὅπου ὑπάρχει φιλοπονία, ἐξορίζεται ἡ φιληδονία.

16. Ἰω. 1, 12. 17. Ἐξ. 23, 21. 18. Ματθ. 22, 11-13. 19. Ματθ. 6, 24.

74. Κάθε ἁμαρτία γίνεται γιὰ τὴν ἡδονή, καὶ κάθε συγχώρηση πετυχαίνεται μὲ κακοπάθεια καὶ λύπη.

75. Πέφτει σὲ ἀθέλητους πόνους, σύμφωνα μὲ τὴ θεία πρόνοια, ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἀνέχεται νὰ μετανοεῖ μὲ θεληματικοὺς κόπους.

76. Ὁ Χριστὸς εἶναι Σωτήρας ὅλου τοῦ κόσμου καὶ χάρισε τὴ μετάνοια στοὺς ἀνθρώπους γιὰ τὴ σωτηρία τους.

77. Ἡ μετάνοια γεννᾶ τὴν τήρηση τῶν ἐντολῶν. Ἡ τήρηση τῶν ἐντολῶν καθαρίζει τὴν ψυχή.

78. Ἡ κάθαρση τῆς ψυχῆς εἶναι ἀπελευθέρωση ἀπὸ τὰ πάθη. Ἡ ἀπελευθέρωση ἀπὸ τὰ πάθη γεννᾶ τὴν ἀγάπη.

79. Ψυχὴ καθαρὴ εἶναι ἐκείνη ποὺ ἀγαπᾶ τὸ Θεό. Καὶ νοῦς καθαρὸς εἶναι ἐκεῖνος ποὺ ἀπομακρύνθηκε ἀπὸ τὴν ἄγνοια.

80. Ἀγωνίσου ὑπὲρ τῶν ἐντολῶν τοῦ Χριστοῦ μέχρι θανάτου, γιατὶ ἂν καθαριστεῖς μὲ αὐτές, θὰ μπεῖς στὴν αἰώνια ζωή.

81. Νὰ μεταχειρίζεσαι τὸ σῶμα σὰν ὑπηρέτη τῶν ἐντολῶν, κρατώντας το ὅσο μπορεῖς μακριὰ ἀπὸ ἡδονὴ καὶ ἀρρώστια.

82. Ἡ ἐπανάσταση τῆς σάρκας ἔρχεται ἀπὸ ἀμέλεια τῆς προσευχῆς καὶ τῆς δίαιτας καὶ τῆς καλῆς ἡσυχίας.

83. Ἡ καλὴ ἡσυχία γεννᾶ καλὰ παιδιά, τὴν ἐγκράτεια, τὴν ἀγάπη καὶ τὴν καθαρὴ προσευχή.

84. Ἡ ἀνάγνωση τῶν Γραφῶν καὶ τῶν ἱερῶν βιβλίων καὶ ἡ προσευχὴ καθαρίζουν τὸ νοῦ· ἡ ἀγάπη καὶ ἡ ἐγκράτεια καθαρίζουν τὸ παθητικὸ μέρος τῆς ψυχῆς.

85. Κράτα τὴν ἐγκράτεια πάντοτε ἰσορροπημένη, γιὰ νὰ μὴν σὲ ρίξει ἡ ἀνωμαλία στὰ ἀντίθετα.

86. Ἐκεῖνος ποὺ βάζει νόμους στὸν ἑαυτό του, νὰ προσέχει νὰ μὴν τοὺς παραβεῖ. Γιατὶ ἐκεῖνος ποὺ προσπαθεῖ νὰ γελάσει τὸν ἑαυτό του, αὐταπατᾶται.

87. Οἱ ἐμπαθεῖς ψυχὲς εἶναι νοητὲς δύσεις. Γιατὶ σ' αὐτὲς ἔδυσε ὁ ἥλιος τῆς δικαιοσύνης.

88. Παιδὶ τοῦ Θεοῦ εἶναι ἐκεῖνος ποὺ ὁμοιώθηκε μὲ τὸ Θεὸ μὲ τὴν ἀγαθότητα, τὴ σοφία, τὴ δύναμη καὶ τὴ δικαιοσύνη.

89. Ἀσθένεια τῆς ψυχῆς εἶναι ἡ ἕξη τῆς κακίας, καὶ θάνατός της ἡ ἔμπρακτη ἁμαρτία.

90. Ἡ τέλεια ἀπάθεια εἶναι νοητὴ ἀκτημοσύνη. Ὅταν ὁ νοῦς φτάσει σ' αὐτήν, ἐγκαταλείπει τὰ γήινα.

91. Νὰ διατηρεῖς σὲ ἰσορροπία τὶς ψυχικὲς ἀρετές· ἀπ' αὐτὸ γεννιέται ὁ καρπὸς τῆς δικαιοσύνης.

92. Λένε πὼς ἡ θεωρία τῶν νοητῶν εἶναι ἀσώματη, γιατὶ εἶναι ἀπαλλαγμένη ἀπὸ ὕλη καὶ μορφή.

93. Ὅπως τὰ τέσσερα στοιχεῖα ἀποτελοῦνται ἀπὸ ὕλη καὶ μορφή, ἔτσι καὶ τὰ σώματα ποὺ προέρχονται ἀπὸ αὐτά, εἶναι ἀπὸ ὕλη καὶ μορφή.

94. Ὅταν ὁ Λόγος ἔγινε σάρκα[20] ἀπὸ φιλανθρωπία, οὔτε αὐτὸ ποὺ ἦταν μετέβαλε, οὔτε ἀλλοίωσε αὐτὸ ποὺ ἔγινε.

95. Ὅπως λέμε ὅτι ὁ ἕνας Χριστὸς εἶναι ἀπὸ θεότητα καὶ ἀνθρωπότητα καὶ κατέχει ὁλόκληρη τὴ θεότητα καὶ ὁλόκληρη τὴν ἀνθρωπότητα, ἔτσι λέμε ὅτι εἶναι ἀπὸ δύο φύσεις καὶ κατέχει ὁλόκληρες τὶς δύο φύσεις.

96. Μιὰ ὑπόσταση παραδεχόμαστε στὸ Χριστό, σὲ δύο φύσεις ἀδιαίρετα ἑνωμένες.

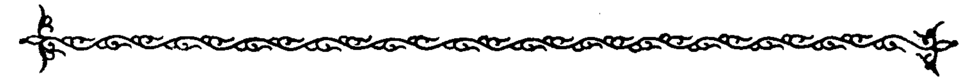
97. Ἀδιαίρετη πιστεύομε τὴ μία ὑπόσταση τοῦ Χριστοῦ, καὶ παραδεχόμαστε ἀσύγχυτη τὴν ἕνωση τῶν δύο Του φύσεων.

98. Προσκυνοῦμε ὡς τρισυπόστατη τὴ μία οὐσία τῆς θεότητας, καὶ ὁμολογοῦμε ὁμοούσια τὴν Ἁγία Τριάδα.

99. Ἰδιαίτερα χαρακτηριστικὰ τῶν τριῶν Ὑποστάσεων εἶναι πατρότητα, υἱότητα, ἐκπόρευση. Καὶ κοινὰ χαρακτηριστικὰ τῶν τριῶν Ὑποστάσεων εἶναι ἡ οὐσία, ἡ φύση, ἡ θεότητα, ἡ ἀγαθότητα.

20. Ἰω. 1, 14.

Τρίτη ἑκατοντάδα*

Γιὰ τὸν ἀπὸ τὴ φύση Του ἀγαθό, νὰ διανοεῖσαι ἀγαθά. Καὶ γιὰ κάθε ἄνθρωπο, νὰ σκέφτεσαι τὰ καλά.

2. Ὁ Θεὸς θὰ μᾶς ζητήσει ἀπολογία γιὰ τὰ λόγια, τὰ ἔργα καὶ τοὺς λογισμούς μας κατὰ τὴν ἡμέρα τῆς κρίσεως.

3. Ἡ ἕξη τῆς ἀρετῆς ἢ τῆς κακίας, μᾶς παρακινεῖ νὰ σκεφτόμαστε καὶ νὰ λέμε καὶ νὰ πράττομε τὰ καλὰ ἢ τὰ κακά.

4. Ὁ νοῦς ποὺ κυριαρχεῖται ἀπὸ τὰ πάθη, σκέφτεται ὅσα δὲν πρέπει. Καὶ αὐτὸ ποὺ σκέφτεται, φανερώνεται ἀπὸ τὰ λόγια καὶ τὰ ἔργα.

5. Πρὶν ἀπὸ τὸν κακὸ λογισμὸ ὑπάρχει κάποιο πάθος. Αἰτία τοῦ πάθους εἶναι ἡ αἴσθηση. Αἰτία τῆς κακῆς χρήσεως τῆς αἰσθήσεως εἶναι ὁ νοῦς.

6. Ἀπόκλεισε τὴν αἴσθηση καὶ πολέμησε τὴν ἐμπαθὴ συνήθεια. Μὲ τὰ ὅπλα τῶν ἐντολῶν ἐξόντωσε τὰ πάθη σου.

7. Κακία ποὺ πολυκαίρισε, ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ ἄσκηση πολλοῦ καιροῦ. Γιατὶ συνήθεια ποὺ στερεώθηκε, δὲν μετακινεῖται ἀμέσως.

8. Ἔντονη ἄσκηση μὲ ἐγκράτεια καὶ ἀγάπη, μὲ ὑπομονὴ καὶ ἡσυχία, σκοτώνει τὰ πάθη ποὺ βρίσκονται μέσα μας.

9. Νὰ κινεῖς συνεχῶς τὸ νοῦ σου σὲ προσευχή· ἔτσι ἀφανίζεις τοὺς λογισμοὺς ποὺ ἔρχονται στὴν καρδιά σου.

10. Ἡ ἄσκηση χρειάζεται ὑπομονὴ καὶ μακροθυμία· γιατὶ ἡ φιλοπονία ποὺ διαρκεῖ πολὺ καιρό, ἐξορίζει τὴ φιληδονία.

11. Εὔκολα γυμνάζεσαι στοὺς κόπους τῆς ἀσκήσεως, ἂν σ' ὅλα ἐφαρμόζεις μέτρο καὶ κανόνα.

12. Φύλαγε ἴσο τὸ μέτρο τῆς ἀσκήσεως καὶ μὴν παραβεῖς τὸν κανόνα χωρὶς κάποια ἀνάγκη.

13. Ὅπως ἡ ἀγάπη καὶ ἡ ἐγκράτεια καθαρίζουν τοὺς λογισμούς, ἔτσι καὶ ἡ θεωρία καὶ ἡ προσευχὴ καθαρίζουν κάθε ἔπαρση.

14. Τὴν καθαρὴ συνείδηση τὴν κάνουν οἱ κόποι τῆς ἀσκήσεως. Π.χ. νηστεία, ἀγρυπνία, ὑπομονὴ καὶ μακροθυμία.

15. Ἐκεῖνος ποὺ ὑπομένει τοὺς ἀθέλητους πειρασμοὺς ποὺ τοῦ ἔρχονται, ἀποκτᾶ ταπεινὸ φρόνημα, καλὲς ἐλπίδες καὶ γίνεται δόκιμος.

16. Ὑπομονὴ εἶναι ἡ φιλοπονία τῆς ψυχῆς. Ἀποτελεῖται ἀπὸ θεληματικοὺς κόπους καὶ ἀθέλητους πειρασμούς.

17. Ἡ καρτερία στὰ δεινὰ λιώνει τὴν κακία, καὶ τὴν ἐξαφανίζει τελείως ἡ μέχρι τέλους ὑπομονή.

* Ἀκροστιχίδα πρωτοτύπου: «Πλὴν κακὰ κυρίως, οὐ τὰ τὴν σάρκα μὲν κακοῦντα, τὴν δὲ ψυχὴν καθαίροντα, τὰ δὲ τὴν συνείδησιν λυποῦντα, τέρποντα δὲ τὴν σάρκα».

18. Οἱ κόποι κάνουν τὴν αἴσθηση νὰ ὑποφέρει. Καὶ τὴν ἡδονή, τὴν ἀφανίζει ἡ ἐπιφορὰ τῆς λύπης.

19. Τέσσερα εἶναι τὰ βασικὰ πάθη, τὰ ὁποῖα μὲ σοφία μεταχειρίζεται ἡ Πρόνοια τὸ ἕνα ἐναντίον τοῦ ἄλλου.

20. Ἡ λύπη περιορίζει τὴν ἡδονή, καὶ τὴν ἐπιθυμία μαραίνει ὁ φόβος τῆς κολάσεως.

21. Ὁ φρόνιμος στὸ νοῦ γυμνάζει τὴν ψυχή του, καὶ συνηθίζει τὸ σῶμα του σὲ κάθε ἄσκηση.

22. Βιάσου νὰ ἀναδείξεις Μοναχὸ ὄχι τὸν ἔξω ἄνθρωπο, ἀλλὰ καὶ τὸν ἐσωτερικό, ἐλευθερώνοντάς τον ἀπὸ τὰ πάθη.

23. Πρώτη ἀποταγὴ εἶναι ἡ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὰ πράγματα· δεύτερη καὶ τρίτη, ἡ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὰ πάθη καὶ τὴν ἄγνοια.

24. Ὅταν θελήσει κανείς, ἀπαλλάσσεται εὔκολα ἀπὸ τὰ πράγματα· γιὰ ν' ἀπαλλαγεῖ ὅμως ἀπὸ τὰ νοήματά τους, χρειάζεται ὄχι λίγος κόπος.

25. Ἂν κυριαρχεῖς στὴν ἐπιθυμία, θὰ νικήσεις καὶ τὸ θυμό· γιατὶ ἡ ἐπιθυμία εἶναι ἡ ἀφορμὴ τοῦ θυμοῦ.

26. Ἄραγε ἀπαλλαχθήκαμε ἀπὸ τὰ ἐμπαθῆ νοήματα καὶ κατορθώσαμε τὴν καθαρὴ καὶ ἄυλη προσευχή, ἢ ὄχι ἀκόμη;

27. Μέγας εἶναι ὁ νοῦς, ὁ ὁποῖος ἐλευθερώθηκε ἀπὸ τὰ πάθη καὶ χωρίστηκε ἀπὸ τὰ δημιουργήματα καὶ ζεῖ στὸ Θεό.

28. Ἐκεῖνος ποὺ ἔχει προκόψει, φιλοσοφεῖ σ' αὐτὰ τὰ τρία: στὶς ἐντολές, στὰ δόγματα καὶ στὴν πίστη τῆς Ἁγίας Τριάδας.

29. Ὁ νοῦς ποὺ ἐλευθερώθηκε ἀπὸ τὰ πάθη, βρίσκεται στὰ ἑξῆς: στὰ χωρὶς πάθος νοήματα, στὴ θεωρία τῶν ὄντων καὶ στὸ δικό του φῶς.

30. Μέσα στὶς ψυχές μας εἶναι κρυμμένα πολὺ κακὰ πάθη. Φανερώνονται ὅταν τύχουν τὰ ἀνάλογα πράγματα καὶ τὰ προκαλοῦν.

31. Ὁ νοῦς μένει κάποτε ἀνενόχλητος, ὅταν ἐπιτύχει μερικὴ ἀπάθεια. Εἶναι ὅμως ἀδόκιμος ἐξαιτίας τῆς ἀπουσίας τῶν πραγμάτων, μὲ τὰ ὁποῖα θὰ δοκιμαζόταν.

32. Κινοῦνται τὰ πάθη μὲ αὐτὰ τὰ τρία· τὴ μνήμη, τὴν κράση καὶ τὴν αἴσθηση, ὅπως εἴπαμε πρωτύτερα.

33. Ὅταν ὁ νοῦς ἀποκλείσει τὴν αἴσθηση καὶ ἰσορροπήσει τὴν κράση τοῦ σώματος, ἔχει νὰ πολεμήσει μόνο πρὸς τὴ μνήμη.

34. Τὰ πάθη κινοῦνται ἀπὸ τὶς αἰσθήσεις, ὅταν δὲν ὑπάρχει ἐγκράτεια καὶ πνευματικὴ ἀγάπη.

35. Νηστεία μετρημένη καὶ ἀγρυπνία καὶ ψαλμωδία, κάνουν ἰσόρροπη τὴν κράση τοῦ σώματος.

36. Τρία εἶναι ποὺ μεταβάλλουν πρὸς τὸ χειρότερο τὴν κράση τοῦ σώματος: ἡ ἀταξία τῆς τροφῆς, ἡ μεταβολὴ τῶν ἀέρων καὶ ἡ ἐπήρεια τῶν δαιμόνων.

37. Οἱ ἐμπαθεῖς μνῆμες ἀδυνατίζουν μὲ τὴν προσευχή, τὴν ἀνάγνωση ἱερῶν βιβλίων, τὴν ἐγκράτεια καὶ τὴν ἀγάπη.

38. Ἀπόκλεισε πρῶτα τὶς αἰσθήσεις μὲ τὴν ἡσυχία, καὶ τότε μὲ τὰ ὅπλα τῶν ἀρετῶν πολέμησε τὶς ἐμπαθεῖς μνῆμες.

39. Ἡ κακία ποὺ ἐνεργεῖται στὸ νοῦ εἶναι ἡ σφαλερὴ χρήση τῶν νοημάτων. Ἡ ἔμπρακτη ἁμαρτία εἶναι ἡ σφαλερὴ χρήση τῶν πραγμάτων.

40. Σφαλερὴ χρήση τῶν νοημάτων καὶ πραγμάτων εἶναι τὸ νὰ μὴ μεταχειρίζεται κανεὶς αὐτὰ μὲ εὐσέβεια καὶ δικαιοσύνη.

41. Τὰ διαβλητὰ πάθη εἶναι δεσμὰ τοῦ νοῦ, ποὺ τὸν κρατοῦν δεμένο στὰ αἰσθητὰ πράγματα.

42. Τέλεια ἀπάθεια ἔχει ἐκεῖνος ποὺ οὔτε πρὸς τὰ πράγματα ἔχει πάθος, οὔτε πρὸς τὶς μνῆμες τους.

43. Ἡ ἀγαθὴ ψυχὴ εὐεργετεῖ τὸν πλησίον· καὶ ἂν αὐτὸς δείξει ἀχαριστία, μακροθυμεῖ· καὶ ὅταν πάσχει ἀπὸ αὐτόν, κάνει ὑπομονή.

44. Κακὰ ὑπάρχοντα εἶναι οἱ πονηροὶ λογισμοί. Ὅποιος δὲν τοὺς ἀπαρνεῖται, δὲ θὰ γίνει μαθητὴς τῆς γνώσεως.

45. Ἐκεῖνος ποὺ ἀκούει τὸ Χριστό, φωτίζει τὸν ἑαυτό του. Καὶ ἐκεῖνος ποὺ Τὸν μιμεῖται, διορθώνει τὸν ἑαυτό του.

46. Ἡ μνησικακία εἶναι λέπρα τῆς ψυχῆς· ἔρχεται στὴν ψυχὴ ἢ ἀπὸ προσβολή, ἢ ἀπὸ κάποια ζημία, ἢ ἀπὸ λογισμοὺς ὑποψίας.

47. Ὁ Κύριος τυφλώνει τὸν φθονερὸ νοῦ, γιατὶ λυπᾶται ἀδίκως γιὰ τὰ ἀγαθὰ τοῦ πλησίον.

48. Ἡ γλώσσα ἐκείνου ποὺ καταλαλεῖ ἔχει τρία κεντριά. Γιατὶ βλάπτει τὸν ἴδιο, ἐκεῖνον ποὺ ἀκούει, ἐνίοτε καὶ τὸν κατηγορούμενο.

49. Ἀμνησίκακος εἶναι ἐκεῖνος ποὺ προσεύχεται γιὰ κεῖνον ποὺ τὸν λύπησε. Καὶ ἐλευθερώνεται ἀπὸ τὴ μνησικακία ἐκεῖνος ποὺ εὐεργετεῖ.

50. Τὸ μίσος κατὰ τοῦ πλησίον εἶναι θάνατος τῆς ψυχῆς. Ἡ ψυχὴ ἐκείνου ποὺ καταλαλεῖ ἔχει μίσος καὶ μίσος ἐνεργεῖ.

51. Ἀκηδία εἶναι ἡ ἀδιαφορία τῆς ψυχῆς. Καὶ ἀδιαφορεῖ ἡ ψυχή, ὅταν πάσχει ἀπὸ φιληδονία.

52. Ἐκεῖνος ποὺ ἀγαπᾶ τὸν Ἰησοῦ, ἀσκεῖται σὲ κόπους. Ἡ καρτερία στοὺς κόπους διώχνει τὴν ἀκηδία.

53. Δυναμώνει ἡ ψυχὴ μὲ τοὺς κόπους τῆς ἀσκήσεως· ὅταν κάνει τὰ πάντα μὲ μέτρο, διώχνει τὴν ἀκηδία.

54. Ἐκεῖνος ποὺ εἶναι κύριος τῆς κοιλιᾶς του, μαραίνει τὴν ἐπιθυμία καὶ ὁ νοῦς του δὲ δουλώνεται σὲ λογισμοὺς πορνείας.

55. Ὁ νοῦς τοῦ ἐγκρατοῦς εἶναι ναὸς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ὁ νοῦς τοῦ γαστριμάργου εἶναι κατοικία κοράκων.

56. Ὁ κορεσμὸς μὲ ποικίλα φαγητὰ προξενεῖ ἐπιθυμία. Ἡ λιτότητα κάνει γλυκὸ καὶ τὸ σκέτο ψωμί.

57. Ἐλευθερώνεται ἀπὸ τὸ φθόνο ἐκεῖνος ποὺ συγχαίρει κρυφὰ μὲ τὸν φθονούμενο. Καὶ ἐλευθερώνει ἀπὸ φθόνο ὅποιος κρύβει ἐκεῖνον ποὺ φθονεῖται.

58. Ἀπομάκρυνε τὸν ἑαυτό σου ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ ζεῖ μὲ ἀμέλεια, ἀκόμη καὶ ἂν ἐκεῖνος ἔχει μεγάλη φήμη.

59. Κάνε φίλο τὸν φιλόπονο ἄνθρωπο, καὶ θὰ βρεῖς σ' αὐτὸν προστασία.

60. Σὲ πολλὰ ἀφεντικὰ ἔχει πουληθεῖ ὁ ἀμελής, καὶ ὅπως τὸν τραβοῦν, ἔτσι περνάει.

61. Σὲ καιρὸ εἰρήνης εἶναι ἀπέναντί σου εὐνοϊκὸς σὰν φίλος, καὶ σὲ καιρὸ πειρασμοῦ σὲ πολεμεῖ σὰν ἐχθρός.

62. Πρὶν κινηθοῦν τὰ πάθη, θυσιάζει τὴν ψυχή του γιὰ σένα· καὶ ὅταν κινηθοῦν τὰ πάθη, σὲ συλλαμβάνει γιὰ θάνατο.

63. Ἡ γῆ ποὺ ἔμεινε χέρσα, γέμισε ἀγκάθια· καὶ ἡ ἀμελὴς ψυχὴ γέμισε ἀπὸ ἀκάθαρτα πάθη.

64. Ὁ φρόνιμος νοῦς βάζει χαλινὸ στὴν ψυχή του καὶ καταπονεῖ τὸ σῶμα καὶ ὑποδουλώνει τὰ πάθη[21].

65. Σημάδι τοῦ ἐσωτερικοῦ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι οἱ ἐξωτερικὲς φανερὲς κινήσεις, ὅπως σημάδι τῶν ἄγνωστων δέντρων εἶναι οἱ καρποὶ ποὺ προβάλλουν.

66. Τὸν ὑποκριτὴ τὸν φανερώνουν τὰ λόγια καὶ τὰ ἔργα, καὶ βγάζουν στὸ φανερὸ τὸν κρυφὸ ψευδοπροφήτη.

67. Νοῦς ποὺ δὲν ἀκολουθεῖ τὴ λογική, δὲν παιδαγωγεῖ τὴν ψυχή του καὶ τὴν ἀπομακρύνει ἀπὸ τὴν ἀγάπη καὶ τὴν ἐγκράτεια.

68. Αἰτία τῶν κακῶν λογισμῶν εἶναι ἡ ἐμπαθὴς ἕξη, ἡ ὁποία ἀποτελεῖται ἀπὸ ὑπερηφάνεια καὶ ἀλαζονεία.

69. Χαρακτηριστικὰ τῶν πιὸ πάνω εἶναι ἡ ὑποκρισία καὶ ὁ δόλος, ἡ πανουργία καὶ ἡ εἰρωνεία, καὶ κάθε φαυλότητα καὶ ψεῦδος.

70. Στὰ πιὸ πάνω ὑπηρετοῦν ὁ φθόνος, ἡ ἐριστικότητα, ἡ ὀργή, ἡ λύπη καὶ ἡ μνησικακία.

71. Αὐτὸς εἶναι ὁ δρόμος ἐκείνων ποὺ ζοῦν μὲ ἀμέλεια καὶ αὐτὸ εἶναι τὸ ἀπόθεμα ποὺ κρύβεται μέσα μου[22].

72. Ἡ κακοπάθεια καὶ ἡ ταπείνωση σώζουν τὴν ψυχὴ καὶ τὴν ἐλευθερώνουν ἀπὸ τὰ πάθη ποὺ ἀναφέραμε.

73. Χαρακτηριστικὸ τῆς συνετῆς ἔννοιας εἶναι ὁ ὠφέλιμος λόγος, καὶ τῆς ἀγαθῆς ψυχῆς ἡ ἐνάρετη πράξη.

74. Ὁ φωτισμένος νοῦς παράγει σοφὰ λόγια. Καὶ ἡ καθαρὴ ψυχὴ καλλιεργεῖ θείους λογισμούς.

21. Α' Κορ. 9, 27.

22. Ματθ. 12, 35.

75. Οἱ λογισμοὶ τοῦ ἐναρέτου εἶναι ἀφιερωμένοι στὴ σοφία, καὶ τὰ λόγια του φωτίζουν ὅσους τὸν ἀκοῦνε.

76. Ἐφόσον ἡ ψυχὴ ἔχει μέσα της ἀρετές, καλλιεργεῖ ἀγαθοὺς λογισμούς· ὅταν ἔχει μέσα της κακίες, γεννᾶ κακὲς σκέψεις.

77. Ἡ ψυχὴ τοῦ ἐμπαθοῦς εἶναι ἐργαστήριο πονηρῶν σκέψεων. Καὶ ἀπὸ τὸ δικό της ἀπόθεμα βγάζει ἔξω τὰ πονηρά[23].

78. Τὸ ἀγαθὸ ἀπόθεμα εἶναι ἡ ἕξη τῶν ἀρετῶν. Καὶ ἀπὸ αὐτὸ ὁ ἀγαθὸς νοῦς προβάλλει τὰ ἀγαθά.

79. Ὅταν ὁ νοῦς κινεῖται ἀπὸ τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, καλλιεργεῖ ἀγαθὰ νοήματα περὶ τοῦ Θεοῦ. Ὅταν κινεῖται ἀπὸ τὴ φιλαυτία, συμβαίνει τὸ ἀντίθετο.

80. Ὁ νοῦς ποὺ κινεῖται ἀπὸ τὴν ἀγάπη πρὸς τὸν πλησίον, σκέφτεται ἀκατάπαυστα τὸ καλὸ γι' αὐτόν. Καὶ ὅταν κινεῖται ἀπὸ πάθος, σκέφτεται κακὰ γι' αὐτόν.

81. Αἰτίες τῶν καλῶν λογισμῶν εἶναι οἱ ἀρετές. Τῶν ἀρετῶν αἰτίες εἶναι οἱ ἐντολές. Αἰτία τῆς ἐργασίας τῶν ἐντολῶν εἶναι ἡ καλὴ προαίρεση.

82. Οἱ ἀρετὲς καὶ οἱ κακίες, ὅταν γίνονται ἢ ὅταν δὲ γίνονται, προξενοῦν ἀντίστοιχα καλὴ ἢ κακὴ διάθεση στὴν ψυχὴ μὲ τοὺς ἀνάλογους λογισμοὺς ποὺ φέρνουν.

83. Αἰτίες τῶν κακῶν λογισμῶν εἶναι οἱ κακίες· αἰτία τῶν κακιῶν εἶναι ἡ παρακοή· τῆς παρακοῆς, ἡ ἀπάτη τῆς αἰσθήσεως· καὶ τῆς ἀπάτης αὐτῆς, ἡ ἀμέλεια τοῦ νοῦ σχετικὰ μὲ τὴν ἀσφάλεια τῆς αἰσθήσεως.

84. Οἱ διαθέσεις ἀπέναντι στὶς κακίες ὅσων εἶναι ἀκόμη στὸ στάδιο τῆς πνευματικῆς ἀνόδου, ὑπόκεινται σὲ μεταπτώσεις. Στοὺς τελείους ὅμως, οἱ διαθέσεις καὶ γιὰ τὶς ἀρετὲς καὶ γιὰ τὶς κακίες γίνονται σταθερὲς ἕξεις.

85. Δύναμη τῆς ψυχῆς εἶναι ἡ σταθερὴ ἕξη τῆς ἀρετῆς. Ἐκεῖνος ποὺ ἔφτασε σ' αὐτήν, καθὼς δὲν εἶχε φόβο πτώσεως, ἔλεγε: «Ποιὸς θὰ μᾶς χωρίσει ἀπὸ τὴν ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ; κλπ.»[24].

86. Σ' ὅλα τὰ πάθη προηγεῖται ἡ φιλαυτία καὶ τελευταῖο ἀκολουθεῖ ἡ ὑπερηφάνεια.

87. Οἱ τρεῖς γενικοὶ λογισμοὶ τῆς ἐπιθυμίας γεννιοῦνται ἀπὸ τὸ πάθος τῆς φιλαυτίας.

88. Οἱ τρεῖς γενικοὶ λογισμοὶ τῆς ἐπιθυμίας εἶναι, τῆς γαστριμαργίας, τῆς κενοδοξίας καὶ τῆς φιλαργυρίας· αὐτοὺς ἀκολουθοῦν ὅλοι οἱ ἐμπαθεῖς λογισμοί, ἀλλὰ ὄχι ὅλοι μαζί.

89. Τὸ λογισμὸ τῆς γαστριμαργίας τὸν ἀκολουθεῖ ὁ λογισμὸς τῆς πορνείας, τὸ λογισμὸ τῆς κενοδοξίας τὸν ἀκολουθεῖ ὁ λογισμὸς τῆς ὑπερηφάνειας· οἱ ἄλλοι λογισμοὶ ἀκολουθοῦν ἀπὸ κοινοῦ τοὺς τρεῖς.

23. Ματθ. 12, 35· Λουκ. 6, 45.

24. Ρωμ. 8, 35.

90. Ἀκολουθοῦν ἀπὸ κοινοῦ τοὺς τρεῖς λογισμοὺς οἱ λογισμοὶ τῆς λύπης, τῆς ὀργῆς, τῆς μνησικακίας, τοῦ φθόνου, τῆς ἀκηδίας καὶ οἱ λοιποί.

Εὐχὴ

91. Κύριε τῶν πάντων Χριστέ, ἐλευθέρωσέ μας ἀπ' ὅλα αὐτά, ἀπὸ τὰ ὀλέθρια πάθη καὶ ἀπὸ τοὺς λογισμοὺς ποὺ προέρχονται ἀπ' αὐτά.

92. Πλαστήκαμε ἀπὸ Σένα, γιὰ νὰ ἀπολαύσομε τὸν Παράδεισο ποὺ φύτεψες Ἐσύ[25].

93. Τὴν τωρινή μας ἀτιμία μόνοι τὴν προκαλέσαμε, μὲ τὸ νὰ προτιμήσομε τὴν ὀλέθρια ἀπὸ τὴν εὐλογημένη ἀπόλαυση.

94. Πήραμε τὴν ἀμοιβή μας γι' αὐτό, ἀνταλλάζοντας τὴν αἰώνια ζωὴ μὲ τὸν θάνατο.

95. Τώρα λοιπόν, Κύριε, καθὼς στράφηκες μ' εὐμένεια πρὸς ἐμᾶς, κάνε τὸ ἴδιο ὡς τὸ τέλος· καθὼς ἔγινες ἄνθρωπος γιὰ μᾶς, σῶσε μας ὅλους.

96. Γιατὶ ἦρθες νὰ σώσεις ἐμᾶς τοὺς χαμένους· μὴ μᾶς χωρίσεις ἀπὸ τὴ μερίδα ὅσων σώζονται.

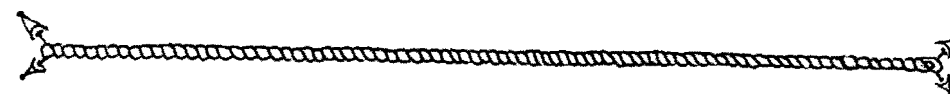
97. Ἀνάστησε τὶς ψυχὲς καὶ σῶσε τὰ σώματά μας· καθάρισέ μας ἀπὸ κάθε μολυσμό.

98. Σπάσε τὰ δεσμὰ τῶν παθῶν ποὺ μᾶς κατέχουν, Ἐσὺ ποὺ συνέτριψες τὶς φάλαγγες τῶν ἀκάθαρτων δαιμόνων.

99. Καὶ ἀπάλλαξέ μας ἀπὸ τὴν τυραννία τους, γιὰ νὰ λατρεύσομε Ἐσένα μόνο, τὸ αἰώνιο Φῶς,

100. ἀφοῦ ἀναστηθοῦμε ἐκ νεκρῶν, συγκροτώντας μαζὶ μὲ τοὺς ἀγγέλους μία εὐλογημένη καὶ αἰώνια καὶ ἀκατάλυτη χορεία. Ἀμήν.

25. Γεν. 2, 8.

Τέταρτη ἑκατοντάδα*

Ἐκεῖνος ποὺ ἀπομάκρυνε τὸ νοῦ του ἀπὸ τὴν ἀγάπη καὶ τὴν περιποίηση τοῦ σώματος, αὐτὸς θανάτωσε μέσω τοῦ ζωοποιοῦ Πνεύματος τὶς πράξεις τοῦ σώματος[26].

2. Μὴ νομίζεις ὅτι χωρίστηκες ἀπὸ τὴ σχέση πρὸς τὴ σάρκα, ἐφόσον ὁ νοῦς σου ἀσχολεῖται ἀκόμη μ' ἐκεῖνα ποὺ εἶναι οἰκεῖα στὴ σάρκα.

3. Ὅπως οἰκεῖα στὴ σάρκα εἶναι ἡ αἴσθηση καὶ τὰ αἰσθητά, ἔτσι οἰκεῖα στὴν ψυχὴ εἶναι ὁ νοῦς καὶ τὰ νοητά.

4. Περιμάζεψε τὴν ψυχή σου ἀπὸ τὴν αἴσθηση τῶν αἰσθητῶν, καὶ τότε ὁ νοῦς σου βρίσκεται στὸ Θεὸ καὶ στὰ νοητά.

5. Συγγενεῖς στὴ θεότητα εἶναι οἱ νοερὲς φύσεις, οἱ ὁποῖες μόνο στὸ νοῦ εἶναι ἀντιληπτές. Ἡ αἴσθηση καὶ τὰ αἰσθητὰ κτίσθηκαν γιὰ νὰ ὑπηρετοῦν τὸ νοῦ.

6. Ἂς σὲ ὑπηρετοῦν ἡ αἴσθηση καὶ τὰ αἰσθητὰ στὴν πνευματικὴ θεωρία, καὶ ὄχι ἀντιθέτως νὰ ὑπηρετοῦν τὴν αἴσθηση ὅσα παρακινοῦν στὴν ἐπιθυμία τῆς σάρκας.

7. Ἔλαβες ἐντολὴ νὰ νεκρώσεις τὶς πράξεις τοῦ σώματος[26], ὥστε ν' ἀναστήσεις μὲ τοὺς κόπους σου τὴν ψυχὴ ποὺ νεκρώθηκε στὶς ἡδονές.

8. Νὰ κυριαρχεῖσαι ἀπὸ τὸ Θεὸ καὶ νὰ κυριαρχεῖς πάνω στὴν αἴσθηση, καὶ μὴν παραδώσεις τὴν ἐξουσία, σὺ ὁ καλύτερος, στὴ χειρότερη.

9. Ὁ Θεὸς εἶναι αἰώνιος καὶ ἀπέραντος καὶ ἀπεριόριστος, καὶ ὑποσχέθηκε αἰώνια καὶ ἀπέραντα καὶ ἀνέκφραστα ἀγαθὰ σ' ἐκείνους ποὺ ὑπακούουν σ' Αὐτόν.

10. Ἰδίωμα τοῦ νοῦ εἶναι νὰ ζεῖ στὸ Θεὸ καὶ νὰ διανοεῖται γι' Αὐτόν, γιὰ τὴν πρόνοιά Του καὶ γιὰ τὶς φοβερὲς κρίσεις Του.

11. Ἔχεις ἐξουσία νὰ κλίνεις ἢ στὸ καλὸ ἢ στὸ κακό. Διάλεξε τὸ καλύτερο καὶ βάζεις κάτω ἀπὸ τὴν ἐξουσία σου τὸ χειρότερο.

12. Καλὴ εἶναι ἡ αἴσθηση καὶ καλὰ τὰ αἰσθητά, γιατὶ εἶναι ἔργα τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ. Δὲν συγκρίνονται ὅμως διόλου μὲ τὸ νοῦ καὶ τὰ νοητά.

13. Ὁ Κύριος δημιούργησε τὴ λογικὴ καὶ νοερὴ οὐσία τέτοια, ὥστε νὰ εἶναι δεκτικὴ τῆς γνώσεως τοῦ παντὸς καὶ τῆς δικῆς Του· τὴν αἴσθηση καὶ τὰ αἰσθητὰ τὰ δημιούργησε γιὰ νὰ τὴν ὑπηρετοῦν.

14. Ὅπως εἶναι ἄτοπο νὰ ὑποτάξεις ἀγαθὸ κύριο σὲ κακὸ δοῦλο, ἔτσι εἶναι ἄτοπο νὰ ὑποδουλώσεις τὸ λογικὸ νοῦ στὸ φθαρτὸ σῶμα.

26. Ρωμ. 8, 13.

* Ἀκροστιχίδα πρωτοτύπου: «Ὅμως οὖν καὶ ἐκ τῶν κυρίως κακῶν, καὶ τῶν μὴ κυρίως, νομιζομένων δέ, εὔξαι ἐκτενῶς πρὸς Κύριον τὸν Θεὸν ἡμῶν λυτρωθῆναι ἡμᾶς».

15. Ὁ νοῦς ποὺ δὲν ἐπιστατεῖ στὴν αἴσθηση, πέφτει στὰ κακὰ ἐξαιτίας της. Ξεγελασμένος ἀπὸ τὴν ἡδονὴ τῶν αἰσθητῶν, γεννᾶ στὸν ἑαυτό του κάθε κακία.

16. Ὅταν κυριαρχεῖς πάνω στὴν αἴσθηση, ν' ἀσφαλίζεσαι κι ἀπὸ τὴ μνήμη. Γιατὶ οἱ ἐμπαθεῖς ἐντυπώσεις τῆς αἰσθήσεως ἀνακινοῦν τὰ πάθη.

17. Νὰ καταπονεῖς τὸ σῶμα καὶ νὰ προσεύχεσαι συνεχῶς, καὶ θὰ ἀπαλλαγεῖς πολὺ γρήγορα ἀπὸ τοὺς λογισμοὺς ποὺ προξενοῦν οἱ ἐμπαθεῖς ἐντυπώσεις.

18. Νὰ ἀσχολεῖσαι ἀκατάπαυστα μὲ τὰ θεῖα λόγια, γιατὶ ἡ φιλοπονία γύρω ἀπ' αὐτὰ καταστρέφει τὰ πάθη.

19. Σταματοῦν τὸ νοῦ ἀπὸ τὴν περιπλάνηση γύρω στὰ πάθη, ἡ ἀνάγνωση καὶ ἡ ἀγρυπνία, ἡ προσευχὴ καὶ ἡ ψαλμωδία.

20. Ὅπως ἡ ἄνοιξη ἀνακινεῖ τὰ φυτὰ νὰ βλαστήσουν, ἔτσι καὶ ἡ ἀπάθεια τὸ νοῦ πρὸς τὴ γνώση τῶν ὄντων.

21. Τήρησε τὶς ἐντολὲς καὶ θὰ βρεῖς εἰρήνη, θὰ ἀγαπήσεις τὸ Θεὸ καὶ θὰ ἐπιτύχεις τὴ γνώση.

22. Μὲ κόπο καὶ μόχθο καὶ μὲ ἱδρώτα τοῦ προσώπου σου καταδικάστηκες νὰ τρῶς τὸν ἄρτο τῆς θείας γνώσεως[27].

23. Ἡ ἀμέλεια ὁδήγησε τὸν Προπάτορα στὴν παράβαση καὶ ἀντὶ τῆς τρυφῆς τοῦ Παραδείσου τὸν καταδίκασε σὲ θάνατο[28].

24. Νὰ κυριαρχεῖς καὶ σὺ στὴν Εὔα (αἴσθηση)· πρόσεχε τὸ φίδι, μήπως τὴν ἐξαπατήσει καὶ δώσει αὐτὴ ἔπειτα καὶ σὲ σένα ἀπὸ τὸ καρπὸ τῆς παραβάσεως[29].

25. Ὅπως ἡ ψυχὴ ζωοποιεῖ κατὰ φύση τὸ σῶμα, ἔτσι καὶ τὴν ψυχὴ ἡ ἀρετὴ καὶ ἡ γνώση.

26. Ὁ ἀλαζονικὸς νοῦς εἶναι ἄνυδρο σύννεφο[30] ποὺ τὸ παρασύρουν οἱ ἄνεμοι τῆς κενοδοξίας καὶ τῆς ὑπερηφάνειας.

27. Ὅταν κυριαρχεῖς στὴν κενοδοξία, πρόσεχε τὴν πορνεία· μὴ τυχόν, ἐνῶ ἀποφεύγεις τὶς τιμές, πέσεις στὴν ἀτιμία τῆς ἁμαρτίας.

28. Ὅταν ἀποφεύγεις τὴν κενοδοξία, ἔχε τὸ νοῦ σου στὸ Θεό. Διαφορετικὰ θὰ πέσεις ἢ στὴν οἴηση ἢ στὴν πορνεία.

29. Ἰδίωμα τῆς κενοδοξίας εἶναι τὸ ἐπιδειχτικὸ φέρσιμο, καὶ τῆς ὑπερηφάνειας τὸ νὰ ἐξευτελίζει κανεὶς τοὺς ἄλλους καὶ νὰ θυμώνει.

30. Ὅταν ἀποφεύγεις τὴ γαστριμαργία, νὰ φυλάγεσαι ἀπὸ τὴν ἀνθρωπαρέσκεια, ποὺ σὲ ὠθεῖ νὰ ἐπιδείξεις τὴν ὠχρότητα τοῦ προσώπου σου.

31. Ὡραία νηστεία εἶναι αὐτὴ ποὺ ἀγαπᾶ τὴ λιγοφαγία, γιατὶ καὶ λιτότητα εἶναι καὶ ἀποφεύγει τὴν ἀνθρωπαρέσκεια.

32. Ὅταν νηστεύεις μέχρι τὸ βράδυ, μὴ χορτάσεις ὑπερβολικά, γιὰ νὰ μὴν οἰκοδομήσεις πάλι ἐκεῖνα ποὺ κατεδάφισες[31].

27. Γεν. 3, 19.
28. Γεν. 3, 22.
29. Γεν. 3, 1-5.
30. Ἰούδα 12.
31. Γαλ. 2, 18.

33. Ὅταν δὲν πίνεις κρασί, μὴ χορτάσεις μὲ νερό. Διαφορετικὰ δίνεις τὸ ἴδιο ὑλικὸ στὴν πορνεία.

34. Ἡ ὑπερηφάνεια ἀπομακρύνει ἀπὸ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ, κάνει τὸν ἄνθρωπο νὰ ἔχει πεποίθηση στὸν ἑαυτό του καὶ νὰ ὑπερηφανεύεται ἀπέναντι στοὺς ἄλλους.

35. Ἐναντίον τῆς ὑπερηφάνειας δύο πράγματα ὑπάρχουν, τὰ ὁποῖα ὅποιος δὲν τὰ ἀποδέχεται, θὰ τοῦ ἔρθει τρίτο, πάρα πολὺ ὀδυνηρό.

36. Τὴν ὑπερηφάνεια ἐξαφανίζει ἡ προσευχὴ μὲ δάκρυα, τὸ νὰ μὴν ἐξευτελίζει ὁ ἄνθρωπος κανένα καὶ οἱ ἀθέλητες συμφορές.

37. Ἡ παιδαγωγία μὲ πειρασμοὺς εἶναι νοητὸ ραβδὶ ποὺ διδάσκει αὐτὸν ποὺ ἐπαίρεται μέσα στὴν ἀνοησία του, νὰ ταπεινοφρονεῖ.

38. Ἔργο ποὺ προσιδιάζει στὸ νοῦ εἶναι τὸ νὰ μὴν ἀνέχεται κανένα λογισμὸ ποὺ καταλαλεῖ κρυφὰ τὸν πλησίον.

39. Ὅπως ὁ κηπουρός, ὅταν δὲν ξεριζώνει τὰ ἀγριόχορτα, πνίγονται τὰ λαχανικά, ἔτσι καὶ ὁ νοῦς, ὅταν δὲν καθαρίζει τοὺς λογισμούς, χάνει τοὺς κόπους.

40. Εἶναι συνετὸς ἄνθρωπος ἐκεῖνος ποὺ δέχεται συμβουλή, καὶ μάλιστα συμβουλὴ πνευματικοῦ πατέρα ποὺ συμβουλεύει κατὰ Θεόν.

41. Ἐκεῖνος ποὺ ἔχει νεκρωθεῖ ἀπὸ τὰ πάθη του, δὲν αἰσθάνεται τὴ συμβουλή, οὔτε ἀνέχεται καθόλου πνευματικὴ παιδαγωγία.

42. Ἐκεῖνος ποὺ δὲ δέχεται συμβουλή, δὲ βαδίζει ὀρθὰ τοὺς δρόμους του, ἀλλὰ πάντοτε τραβάει στοὺς γκρεμοὺς καὶ τὰ φαράγγια.

43. Μοναχὸς εἶναι ὁ νοῦς ποὺ ἀπαρνήθηκε τὴν αἴσθηση καὶ δὲν καταδέχεται οὔτε καὶ νὰ δεῖ ἕνα λογισμὸ ἡδονῆς.

44. Γιατρὸς εἶναι ὁ νοῦς ποὺ γιάτρεψε τὸν ἑαυτό του, καὶ γιατρεύει τοὺς ἄλλους ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ γιατρεύτηκε.

45. Ζήτησε τὴν ἀρετὴ καὶ μὴν τὴν χάσεις, γιὰ νὰ μὴν ζήσεις αἰσχρὰ καὶ πεθάνεις ἐλεεινά.

46. Ὁ Κύριος μας Ἰησοῦς χάρισε σὲ ὅλους τὸ φῶς, ἀλλὰ ἐκεῖνοι ποὺ δὲν πείθονται σ' Αὐτόν, σκοτίζουν τὸν ἑαυτό τους.

47. Μὴ νομίζεις ὅτι εἶναι μικρὴ ζημιὰ νὰ χάσεις τὴν ἀρετή. Γιατὶ ἀπ' αὐτὸ μπῆκε ὁ θάνατος στὸν κόσμο.

48. Ὑπακοὴ στὴν ἐντολὴ εἶναι ἀνάσταση τῶν νεκρῶν· γιατὶ τὴν ἀρετὴ ἐκ φύσεως ἀκολουθεῖ ἡ ζωή.

49. Ἀφοῦ νεκρώθηκε ὁ νοῦς μὲ τὴν παράβαση τῆς ἐντολῆς, ἀκολούθησε κατ' ἀνάγκην ὁ θάνατος τοῦ σώματος.

50. Ὅπως ὁ Ἀδὰμ μὲ τὴν παράβαση τῆς ἐντολῆς ὑπέκυψε στὸ θάνατο, ἔτσι ὁ Σωτήρας μὲ τὴν ὑπακοή Του νέκρωσε τὸ θάνατο.

51. Νέκρωσε τὴν κακία γιὰ νὰ μὴ βρεθεῖς νεκρὸς κατὰ τὴν ἀνάσταση καὶ ἀπὸ μικρὸ θάνατο μεταβεῖς σὲ μεγάλο.

52. Γιὰ τὴν παράβαση τοῦ Ἀδὰμ ἔγινε ἄνθρωπος ὁ Σωτήρας, γιὰ νὰ

καταργήσει τὴν καταδίκη καὶ ν' ἀναστήσει ὅλους.

53. Ἀπὸ τὴν παρούσα ζωὴ πηγαίνει στὴν μέλλουσα, ἐκεῖνος ποὺ νέκρωσε τὰ πάθη του καὶ χωρίστηκε ἀπὸ τὴν ἄγνοια.

54. Ἐρεύνησε τὶς Γραφὲς καὶ θὰ βρεῖς τὶς ἐντολές· κάνε ὅ,τι λένε, καὶ θ' ἀπαλλαγεῖς ἀπὸ τὰ πάθη.

55. Ἡ ὑπακοὴ στὴν ἐντολὴ προξενεῖ τὴν κάθαρση τῆς ψυχῆς. Καὶ ἡ κάθαρση τῆς ψυχῆς προκαλεῖ μέθεξη φωτός.

56. «Δένδρο τῆς ζωῆς»[32] εἶναι ἡ γνώση τοῦ Θεοῦ. Μετέχοντας σ' αὐτὸ ὁ καθαρός, μένει ἀθάνατος.

57. Ἀρχὴ τῆς πρακτικῆς ἀρετῆς εἶναι ἡ πίστη τοῦ Χριστοῦ, καὶ τέλος της ἡ ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ.

58. Ὁ Ἰησοῦς εἶναι ὁ Χριστὸς καὶ Κύριος καὶ Θεός μας, ὁ Ὁποῖος μᾶς χάρισε τὴν πίστη σ' Αὐτὸν γιὰ νὰ ζήσομε.

59. Μὲ ψυχὴ καὶ σῶμα καὶ θεότητα μᾶς φανερώθηκε ὁ Ἰησοῦς, γιὰ νὰ λυτρώσει καὶ τὴν ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα, ὡς Θεός, ἀπὸ τὸν θάνατο.

60. Ἂς ἀποκτήσομε πίστη γιὰ νὰ φτάσομε στὴν ἀγάπη, ἀπὸ τὴν ὁποία γεννιέται ὁ φωτισμὸς τῆς γνώσεως.

61. Τὴν ἀπόκτηση τῆς πίστεως τὴν ἀκολουθοῦν τὰ ἑξῆς: ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ, ἡ ἐγκράτεια τῶν ἡδονῶν, ἡ ὑπομονὴ τῶν κόπων, ἡ ἐλπίδα στὸ Θεό, ἡ ἀπάθεια καὶ ἡ ἀγάπη.

62. Ἀπὸ τὴν εἰλικρινὴ ἀγάπη γεννιέται ἡ φυσικὴ γνώση. Αὐτὴ τὴ διαδέχεται τὸ ἔσχατο ἐπιθυμητό. Αὐτὸ εἶναι ἡ χάρη τῆς θεολογίας.

63. Ὁ νοῦς ποὺ κυριαρχεῖ στὰ πάθη, ἐνεργεῖ ὁπωσδήποτε ἀπὸ φόβο, ἐπειδὴ πιστεύει στὸ Θεὸ γιὰ ὅσα ἤλπισε καὶ γιὰ ὅσα ὑποσχέθηκε ὁ Θεός.

64. Σ' ὅποιον ἔδωσε ὁ Θεὸς πίστη, ἀπ' αὐτὸν ζητάει ἐγκράτεια. Αὐτὴ ὅταν πολυχαιρίσει, γεννᾶ τὴν ὑπομονή, ἡ ὁποία εἶναι ἕξη ποὺ κατακτήθηκε μὲ πολὺν κόπο.

65. Σημάδι τῆς ὑπομονῆς εἶναι ἡ ἀγάπη τῶν κόπων. Σ' αὐτοὺς ἔχει θάρρος ὁ νοῦς καὶ ἐλπίζει νὰ ἐπιτύχει τὶς θεῖες ὑποσχέσεις καὶ νὰ ἀποφύγει τὶς ἀπειλημένες τιμωρίες.

66. Ἡ προσδοκία τῶν μελλοντικῶν ἀγαθῶν ἑνώνει τὸ νοῦ μὲ ὅσα προσδοκᾶ· ὅταν χρονίσει σ' αὐτά, λησμονεῖ τὰ παρόντα.

67. Ἀπορρίπτει τὰ παρόντα ἐκεῖνος ποὺ γεύθηκε τὰ ἐλπιζόμενα, γιατὶ μετάγγισε ὅλον τὸν πόθο του σ' ἐκεῖνα.

68. Ὁ Θεὸς εἶναι ἐκεῖνος ποὺ ὑποσχέθηκε τὰ μέλλοντα ἀγαθά, στὸν ὁποῖο πιστεύοντας ὁ ἐγκρατής, ποθεῖ τὰ μέλλοντα σὰν νὰ εἶναι παρόντα.

69. Σημάδι ὅτι ὁ νοῦς μένει στὰ ἐλπιζόμενα ἀγαθὰ εἶναι νὰ φτάσει σὲ τέλεια λήθη τῶν ἐδῶ καὶ νὰ ἐκτείνεται στὴ γνώση τῶν μελλόντων.

70. Καλὴ εἶναι ἡ ἀπάθεια, τὴν ὁποία διδάσκει ὁ Θεὸς τῆς ἀλήθειας,

32. Γεν. 2, 9.

πληροφορώντας ἀπὸ ἐδῶ τὴν ψυχὴ ποὺ Τὸν ἀγαπᾶ.

71. Ὑπεραιώνια καὶ πρὶν ἀπὸ κάθε αἰώνα καὶ πάνω ἀπὸ κάθε νοῦ καὶ λόγο εἶναι τὰ ἀγαθὰ ποὺ περιμένουν τοὺς κληρονόμους τῆς θείας ὑποσχέσεως.

72. Ἂς ρυθμίσομε τοὺς ἑαυτούς μας σύμφωνα μὲ τοὺς κανόνες τῆς εὐσέβειας, γιὰ νὰ μὴν ξεστρατίσομε σὲ πάθη καὶ χάσομε ὅσα ἐλπίζομε.

73. Ὁ Ἰησοῦς εἶναι ὁ Χριστός, ὁ ἕνας ἀπὸ τὴν Ἁγία Τριάδα, τοῦ Ὁποίου μέλλεις νὰ γίνεις κληρονόμος.

74. Ἐκεῖνος ποὺ διδάχθηκε ἀπὸ τὸ Θεὸ τὴ γνώση τῶν ὄντων, δὲν ἔχει δυσπιστία στὴν Ἁγία Γραφὴ γιὰ τὰ προλεχθέντα.

75. Ὅταν τὸ Ἅγιο Πνεῦμα βρεῖ νοῦ ποὺ γυμνώθηκε ἀπὸ τὰ πάθη, τὸν διδάσκει ἀνάλογα γιὰ ὅλα ὅσα ἐλπίζομε.

76. Ἀνάλογα μὲ τὴν κάθαρση τοῦ νοῦ, χορηγεῖται στὴν ψυχὴ ἡ γνώση τῶν θείων λόγων.

77. Ἐκεῖνος ποὺ ἔχει βάλει κανόνα στὸ σῶμα του καὶ παραμένει στὴ γνώση, μὲ αὐτὴ τὴ γνώση καθαρίζεται ὅλο καὶ περισσότερο.

78. Ὁ νοῦς ποὺ ἀρχίζει νὰ φιλοσοφεῖ τὰ θεῖα, ἀρχίζει ἀπὸ τὴν πίστη. Περνώντας ἀπὸ τὰ ἐνδιάμεσα, πάλι καταλήγει στὴν ἀνώτατη πίστη.

79. Στὴν ἀρχὴ τῆς κατὰ Θεὸν φιλοσοφίας βρίσκεται, ὅπως παρατηρεῖται, ὁ φόβος, ποὺ ὅμως ἕπεται· στὸ τέλος της βρίσκεται ἡ ἀγάπη, ποὺ πρέπει νὰ προηγεῖται.

80. Ὁ νοῦς ποὺ ἀρχίζει τὴν κατὰ Θεὸν φιλοσοφία ἀπὸ τὴν ἄμεση πίστη, καταλήγει στὴν πέρα ἀπὸ κάθε νοῦ θεολογία, τὴν ὁποία ὁρίζουν ὡς ἀδιάπτωτη πίστη καὶ ὅραση τῶν ἀοράτων πραγμάτων.

81. Οἱ περὶ Θεοῦ λόγοι, τοὺς ὁποίους θεωροῦν οἱ Ἅγιοι, δὲν ἀναφέρονται στὴν οὐσία τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ στὰ ἰδιώματα καὶ τὶς ἐνέργειές Του.

82. Ὅλοι οἱ λόγοι ποὺ ἀναφέρονται στὸ Θεό, νοοῦνται ἄλλοι θετικὰ καὶ ἄλλοι κατὰ ἀφαίρεση.

83. Ἡ οὐσία γιὰ παράδειγμα, ἡ θεότητα, ἡ ἀγαθότητα καὶ ὅσα διατυπώνονται καταφατικά, νοοῦνται θετικά. Τὸ ἄναρχο, τὸ ἄπειρο, τὸ ἀπεριόριστο τοῦ Θεοῦ καὶ ὅσα διατυπώνονται ἀποφατικά, νοοῦνται κατὰ ἀφαίρεση.

84. Ἀφοῦ ἡ Ἁγία Τριάδα εἶναι μία οὐσία πάνω ἀπὸ νοῦ καὶ λόγο καὶ κρύφια θεότητα, ὅσα συλλογίζεται κανεὶς σχετικὰ μ' Αὐτὴν εἶναι αὐτὰ ποὺ προείπαμε καὶ τὰ ὅμοια.

85. Ὅπως ὁμολογοῦν οἱ Ἅγιοι μία θεότητα στὴν Ἁγία Τριάδα, ἔτσι πιστεύουν καὶ ὅτι εἶναι τρεῖς οἱ ὑποστάσεις τῆς μιᾶς θεότητας.

86. Ὅσα προαναφέρθηκαν θετικὰ ἢ κατὰ ἀφαίρεση, νοοῦνται κοινὰ στὰ τρία πρόσωπα τῆς Ἁγίας καὶ Ὁμοουσίου Τριάδος, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ἰδιαίτερα γνωρίσματα τοῦ κάθε Προσώπου, ἐπειδὴ καὶ ἀπὸ αὐτὰ τὰ πλεῖστα τ' ἀποδίδουν θετικά, ἐνῶ ἄλλα κατὰ ἀφαίρεση.

87. Ἰδιαίτερα γνωρίσματα πάλι τῶν θείων Ὑποστάσεων λένε οἱ Ἅγιοι τοῦτα: τὴν πατρότητα, τὴν υἱότητα, τὴν ἐκπόρευση καὶ ὅλα ὅσα ἀναφέρονται στὴν καθεμία ἰδιαίτερα.

88. Τὴν ὑπόσταση τὴν ὁρίζουν ὡς οὐσία μὲ ἰδιαίτερα γνωρίσματα. Γι' αὐτὸ κάθε Ὑπόσταση ἔχει κοινὴ τὴ θεία οὐσία καὶ ἰδιαίτερο τὸ γνώρισμα τῆς ὑποστάσεως.

89. Καὶ ἐκεῖνα πάλι ποὺ ἔχουν λεχθεῖ ὡς κοινὰ στὴν Ἁγία Τριάδα κατὰ ἀφαίρεση, τὰ κρίνουν ὡς κυριότερα. Ὄχι ὅμως καὶ ἐκεῖνα ποὺ ἀνήκουν στὰ ἰδιώματα τῶν Ὑποστάσεων. Ἐπειδὴ καὶ ἀπὸ αὐτά, ἄλλα λένε θετικὰ καὶ ἄλλα κατὰ ἀφαίρεση, ὅπως προείπαμε· ὅπως εἶναι τὸ γεννητό, τὸ ἀγέννητο καὶ τὰ ὅμοια. Γιατὶ ἡ ἀγεννησία μόνον κατὰ τὴ σημασία διαφέρει ἀπὸ τὴ γέννηση. Ἡ ἀγεννησία σημαίνει ὅτι ὁ Πατέρας δὲ γεννήθηκε, ἐνῶ ἡ γέννηση σημαίνει ὅτι ὁ Υἱὸς ἔχει γεννηθεῖ.

90. Χρησιμοποιήθηκαν λέξεις καὶ ὀνόματα γιὰ τὴ σαφήνεια τῶν λόγων ποὺ συλλογίζεται κανεὶς σχετικὰ μὲ τὴν οὐσία τῆς Ἁγίας Τριάδας, ὅπως εἴπαμε. Γιατὶ οἱ λόγοι αὐτοὶ εἶναι ἄγνωστοι καὶ ἀνέκφραστοι γιὰ κάθε νοῦ καὶ λόγο, καὶ μόνο ἡ Ἁγία Τριάδα τοὺς γνωρίζει.

91. Ὅπως λένε οἱ Ἅγιοι τρισυπόστατη τὴ μία οὐσία τῆς θεότητας, ἔτσι ὁμολογοῦν καὶ ὁμοούσια τὴν Ἁγία Τριάδα.

92. Ὁ ἴδιος πάλι ὁ Πατέρας ὁρᾶται καὶ ἄναρχος καὶ ἀρχή. Ἄναρχος, ὡς ἀγέννητος· ἀρχή, ὡς Αὐτὸς ποὺ γεννᾶ τὸν Υἱὸ καὶ προβάλλει τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, ποὺ προῆλθαν ἀπ' Αὐτὸν κατὰ τὴν οὐσία καὶ ὑπάρχουν προαιώνια σ' Αὐτόν.

93. Ἡ Μονάδα ποὺ κινήθηκε ὣς τὴν Τριάδα ἀφ' ἑαυτῆς, παραμένει Μονάδα· καὶ ἡ Τριάδα ποὺ συνάγεται πάλι ὣς τὴ Μονάδα, παραμένει Τριάδα, πράγμα βέβαια παράδοξο.

94. Τὸν Υἱὸ καὶ τὸ Πνεῦμα πάλι νοοῦν οἱ Ἅγιοι [ὄχι] ἄναρχα, ὅμως αἰώνια. Ὄχι ἄναρχα, γιατὶ ἀναφέρονται πρὸς τὸν Πατέρα ὡς ἀρχὴ καὶ πηγή Τους. Αἰώνια, ἐπειδὴ συνυπάρχουν προαιώνια μὲ τὸν Πατέρα, ὁ Υἱὸς κατὰ γέννηση καὶ τὸ Πνεῦμα κατὰ ἐκπόρευση.

95. Τὴ μία ὅμως θεότητα τῆς Ἁγίας Τριάδας κρατοῦν ἀδιαίρετη, καὶ διατηροῦν ἀσύγχυτες οἱ τρεῖς Ὑποστάσεις τῆς μιᾶς θεότητας.

96. Ὡς ἰδιότητες τοῦ Πατέρα ἀναφέρουν τὸ ἄναρχο καὶ ἀγέννητο. Τοῦ Υἱοῦ, τὸ ὅτι ἦταν ἀπὸ τὴν ἀρχή[33] καὶ τὸ γεννητό. Τοῦ Ἁγίου Πνεύματος τὸ ὅτι ἦταν μαζὶ μὲ τὴν ἀρχὴ καὶ τὸ ἐκπορευτό. Λέγοντας ὅμως ἀρχὴ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος δὲν ἐννοοῦν χρονικὴ — πῶς θὰ ἦταν δυνατόν; — ἀλλὰ θέλουν νὰ δηλώσουν τὴν Αἰτία, ἀπὸ τὴν ὁποία, ὅπως τὸ φῶς ἀπὸ τὸν ἥλιο, ἔχουν προαιώνια τὴν ὕπαρξη. Γιατὶ ἀπὸ Αὐτὴν προέρχονται κατὰ τὴν οὐσία, ἂν καὶ δὲν εἶναι μετὰ ἀπὸ Αὐτήν.

33. Ἰω. 1, 2.

97. Τὴν ἰδιαιτερότητα πάλι τῶν Ὑποστάσεων τὴ διατηροῦν ἀκίνητη καὶ ἀμετάπτωτη. Ἡ κοινὴ οὐσία ὅμως, δηλαδὴ ἡ θεότητα, παραμένει ἀδιαίρετη.

98. Ὁμολογοῦν Μονάδα σὲ Τριάδα καὶ Τριάδα σὲ Μονάδα, ἡ ὁποία διαιρεῖται ἀδιαίρετα καὶ ἑνώνεται χωρὶς ταύτιση.

99. Τὸν Πατέρα ἀναγνωρίζουν ὡς τὴ μία ἀρχὴ ὅλων. Τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος, ὡς γεννήτορα καὶ ὡς πηγὴ αἰώνια καὶ συναιώνια καὶ συνάπειρη καὶ ἀπεριόριστη καὶ ὁμοούσια καὶ ἀχώριστη. Καὶ τῶν κτισμάτων, ὡς δημιουργὸ καὶ προνοητὴ καὶ κριτή, ἐννοεῖται μέσω τοῦ Υἱοῦ μὲ τὴ συνεργία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. «Ὅλα, λέει ἡ Γραφή, ὑπάρχουν ἀπὸ Αὐτὸν καὶ μέσω Αὐτοῦ, κι Αὐτὸν ἔχουν σκοπό τους. Ἂς εἶναι δοξασμένος στοὺς αἰῶνες»[34].

100. Ὁ Υἱὸς πάλι καὶ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, λένε, εἶναι συναιώνια μὲ τὸν Πατέρα, ὄχι ὅμως καὶ συνάναρχα. Συναιώνια, γιατὶ συνυπάρχουν μὲ τὸν Πατέρα προαιώνια. Καὶ ὄχι συνάναρχα, γιατὶ δὲν εἶναι ἀναίτια, ἀφοῦ ἀπὸ Αὐτὸν προέρχονται, ὅπως τὸ φῶς ἀπὸ τὸν ἥλιο, ἂν καὶ δὲν εἶναι μετὰ ἀπὸ Αὐτόν, ὅπως προείπαμε. Λέγονται ἐπίσης καὶ ἄναρχα ὅταν ἐννοεῖται ἡ ἀρχὴ στὸ χρόνο, γιὰ νὰ μὴ νοηθοῦν ὑποκείμενα στὸ χρόνο Αὐτά, ἀπὸ τὰ ὁποῖα προέρχεται ὁ χρόνος. Δὲν εἶναι λοιπὸν ἄναρχα κατὰ τὴν Αἰτία, εἶναι ὅμως ἄναρχα ὡς πρὸς τὸ χρόνο, ἐπειδὴ ὑπάρχουν πρὶν ἀπὸ κάθε χρόνο καὶ αἰώνα καὶ εἶναι πάνω ἀπὸ κάθε αἰώνα καὶ χρόνο καὶ ἐπειδὴ ἀπὸ Αὐτὰ προῆλθε κάθε αἰώνας καὶ χρόνος καὶ ὅλα ὅσα περιλαμβάνονται σὲ αἰώνα καὶ χρόνο, καὶ γιατί, ὅπως προείπαμε, εἶναι συναιώνια μὲ τὸν Πατέρα. Σ' Αὐτόν, μαζὶ μ' Αὐτά, ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ ἐξουσία εἰς τοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

34. Ρωμ. 11, 36.

ΑΓΙΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ Ο ΔΑΜΑΣΚΗ-ΝΟΣ

Σύντομη βιογραφία

Ὁ ἅγιος πατέρας μας Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός, ὁ ὁποῖος γιὰ τὴ χρυσὴ χάρη τῆς διδασκαλίας του πῆρε τὸ ἐπωνύμιο Χρυσορρόας, ἔζησε ἐπὶ Λέοντος Ἰσαύρου κατὰ τὸ ἔτος 730 μ.Χ. Ἀφοῦ ἔφτασε νὰ γίνει ἱερὴ μούσα τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ, ἄφησε σ' αὐτὴν πάρα πολλὰ συγγράμματα ποὺ στάζουν

ἡδονὴ ἀνέκφραστη καὶ πνευματικὴ χάρη. Μεταξὺ αὐτῶν εἶναι καὶ ὁ λόγος, τὸν ὁποῖον περιλάβαμε στὴ συλλογή, γιατὶ συντελεῖ πάρα πολὺ στὸ σκοπὸ τοῦ παρόντος βιβλίου καὶ εἶναι πολὺ χρήσιμος σ' αὐτοὺς ποὺ ποθοῦν τὴ γνώση τῶν ἀρετῶν καὶ τῶν κακιῶν, ἡ ὁποία διαφεύγει τοὺς πολλούς. Ὁ λόγος αὐτὸς διδάσκει μὲ σαφήνεια ποιὲς καὶ πόσες εἶναι οἱ ἀρετὲς καὶ οἱ κακίες καὶ σὲ πόσες διαιροῦνται κατὰ εἶδος καὶ κατὰ γένος καὶ πῶς μπορεῖ κανεὶς νὰ ἀποκτήσει τὶς ἀρετὲς καὶ ν' ἀποβάλει τὶς κακίες. Καὶ εἶναι ἀκριβῶς ἡ λυδία λίθος ποὺ διακρίνει μὲ ἀκριβὴ γνώση τὸ γνήσιο χρυσάφι τῶν ἀρετῶν καὶ τὸ χάλκωμα τῶν κακιῶν· ἔτσι ὅποιος ἀπομνημονεύσει μὲ ἀκρίβεια τὸ λόγο αὐτό, ὁπωσδήποτε θὰ γίνει σύντομα γνώστης ὅλων γενικῶς τῶν ἀρετῶν καὶ τῶν παθῶν.

Εἰσαγωγικὰ σχόλια

Ὁ μεγάλος συστηματικὸς δογματικὸς θεολόγος, ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός, δὲν εἶναι μόνο ἀγγελικὸς ὑμνογράφος καὶ ἔξοχος μελῳδὸς τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ ἕνας πολύπειρος πνευματικὸς ἀββᾶς καὶ δάσκαλος τῆς ἀσκητικῆς καὶ νηπτικῆς ἀγωγῆς.

Διάσημος μοναχὸς τῆς ἱστορικῆς Λαύρας τοῦ ἁγίου Σάββα μὲ ψυχὴ καθαρή, νοῦ μεγάλο καὶ παιδεία σημαντική, ποὺ τὸν βοήθησαν νὰ ἀνεβεῖ στοὺς ὑψηλότερους ἀναβαθμοὺς πνευματικῆς γνώσεως καὶ σοφίας, νὰ προσπελάσει στὰ βάθη τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ γίνει ὄργανο τῶν μυστηρίων τῶν πνευματικῶν.

Ὁ Χρυσορρόας Ἰωάννης, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ κυρίως δογματικὰ καὶ ὑμνολογικὰ ἔργα του καὶ τὰ θεολογικὰ περὶ τῶν ἁγίων εἰκόνων, ἄφησε σὰν κανόνες πνευματικοῦ βίου καὶ ἀσκήσεως ἀρκετὰ συγγράμματα καὶ εἶναι περίεργο, πῶς οἱ ἀνθολόγοι τῆς Φιλοκαλίας ἐπέλεξαν μονάχα τὸν «Ψυχωφελὴ Λόγο», γιὰ νὰ τὸν ἐντάξουν σὰν δεῖγμα τῆς ἔνθεης ἐμπειρίας του. Ἀλλὰ παρὰ τὴν βραχύτητά του ὁ «Λόγος», εἶναι τόσο περιεκτικός, τόσο πυκνός, βαθὺς καὶ θεμελιώδης, ὥστε αὐτὸς μονάχα νὰ ἐπαρκεῖ γιὰ μιὰ πλήρη θεωρητικὴ στοιχείωση στὰ προβλήματα τῆς πνευματικῆς ζωῆς.

Ὁ Δαμασκηνὸς ἀποκαλύπτεται ὁλόκληρος, μέσα ἀπὸ τὶς μεστὲς ἐμπειρίας γραμμὲς τῆς ἀσκητικῆς πραγματείας του, μὲ τὴν ἀριστοτελικὴ μεθοδικότητά του καὶ τὸ ἐπαγωγὸ ὕφος του. Προκειμένου νὰ μιλήσει γιὰ τὶς ἀρετὲς καὶ τὰ πάθη τὰ ψεκτά, ποὺ εἶναι τὸ ἀντικείμενό του, καὶ γιὰ τὴν ἐφικτὴ τελειότητα τῆς ψυχῆς, ἀναλύει τὶς ἰδιότητες τῆς ψυχῆς καὶ τὶς γνωσιολογικὲς δυνάμεις της.

Φυσικά, ὁ ἅγιος Ἰωάννης δὲν εἰσάγει δικές του θεωρίες καὶ πρωτότυπη ορολογία. Ἤδη τὸν ὄγδοο αἰώνα ἔχουμε μιὰ πλούσια ἀσκητικοφιλολογικὴ γραμματεία, ἀπὸ τὴν ὁποία ἐπωφελεῖται φανερά, ἀφοῦ τὴν ἀποδέχεται σὰν καθολικὴ ἐμπειρία τοῦ μοναχικοῦ βίου, στὴν ὁποία ἐνσωματώνει καὶ τὴ δική του. Ἡ διάκριση τῆς ψυχῆς στὸ τριμερὲς (λογιστικό, θυμικὸ καὶ ἐπιθυμητικό) εἶναι βέβαια κλασσικῆς προελεύσεως καὶ σὰν καθολικῶς ἐμπειρικὴ ἔχει γίνει ἀποδεκτὴ ἀπὸ τοὺς Πατέρες

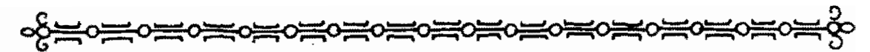
τῆς Ἐκκλησίας. Τὴ διάκριση αὐτὴ ἐπικαλεῖται καὶ ὁ Δαμασκηνὸς γιὰ νὰ οἰκοδομήσει ἐπάνω σ' αὐτὴ τὶς ἀσκητικὲς καὶ θεωρητικὲς δομὲς καὶ τὶς δέσμες τῶν κακῶν παθῶν καὶ τῶν ἀρετῶν, ἀκολουθώντας καὶ στὸ σημεῖο αὐτό, ὄχι δουλικά, ἀλλὰ κατὰ σύμπτωση κοινῆς πείρας, τὴν προγενέστερη γραμματεία.

Ἐπίσης στὴν ἐποχή του ἦταν γνωστὴ ἡ διάκριση τῶν γνωστικῶν δυνάμεων τῆς ψυχῆς (νοῦς, διάνοια, φαντασία, δόξα, αἴσθηση), ποὺ ἡ λειτουργία τους προσδιορίζεται ἀπὸ τὴν καλὴ ἢ κακὴ χρήση τους, ἀναλόγως μὲ τὴν προαίρεση ἑκάστου, ἀλλὰ ὁ Χρυσορρόας Ἰωάννης ἐμπλουτίζει τὴ γνωσιολογικὴ διαδικασία μὲ πλῆθος ὅρων καὶ λέξεων.

Τὰ πάθη καὶ οἱ ἀρετές, στὸν Δαμασκηνό, εἶναι σχεδὸν ὅπως περιγράφονται ἀπὸ τοὺς ἀσκητικοὺς Πατέρες, ἀλλὰ χρησιμοποιεῖ νέες λέξεις καὶ νέους ὅρους. Εἶναι αἰσθητὴ ἡ ἐξάρτηση τοῦ ἁγίου Πατέρα ἀπὸ τὸν ἅγιο Μάρκο τὸν Ἐρημίτη, τὸν ὁποῖο ἄλλωστε καὶ ἀναφέρει σχετικὰ μὲ τοὺς «τρεῖς γίγαντες τῆς ψυχῆς, λήθη, ραθυμία καὶ ἄγνοια». Πρόκειται γιὰ τὰ θεμελιώδη πάθη τῆς ψυχῆς, ποὺ τὴν ὁδηγοῦν τελικὰ στὸ σκοτάδι τῆς ἀγνωσίας τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ ἑαυτοῦ της.

Ἀπὸ τὴν πολλή του ταπείνωση ὁ Δαμασκηνός, παρὰ τὴν πλούσια παιδεία του καὶ τὶς ἐμπειρίες του ὡς ἁγίου, δὲν ὀκνεῖ νὰ χρησιμοποιεῖ φράσεις καὶ παραδείγματα ἀπὸ τὸ βίο καὶ τὴ διδασκαλία προγενεστέρων Πατέρων, προχειμένου νὰ ἀποδείξει τὴν ἀλήθεια τῶν λεγομένων του, ἀλλὰ ἐπικαλεῖται καὶ παλαιοδιαθηκικὰ στοιχεῖα, ὅπως τὴν τετρακτύδα τῶν ἀρετῶν (ἀνδρεία, φρόνηση, σωφροσύνη καὶ δικαιοσύνη).

Γενικῶς ὁ «Ψυχωφελὴς Λόγος», συνοψίζει μὲ βραχύτητα ἀλλὰ καὶ συστηματικότητα τὴν ἀσκητική, πνευματική, νηπτικὴ καὶ ἀνθρωπολογικὴ γραμματεία τῶν ἁγίων Πατέρων, τὴν ὁποία ὅμως προάγει μὲ τὴ θεολογικὴ ἐμβάθυνσή του ὁ μεγάλος θεολόγος τῆς Ὀρθοδοξίας. Καὶ ὅπως λέγει ὁ ἅγιος Νικόδημος ὁ ἁγιορείτης, «ἐκεῖνος ποὺ ἀποταμίευσε στὸ στῆθος του τὸ "Λόγο", γίνεται σοφὸς ἀμέσως στὰ προβλήματα ὅλων τῶν ἀρετῶν καὶ παθῶν». Καὶ εἶναι «μακάριος ἐκεῖνος ἀληθινά, ποὺ ἀναζητεῖ καὶ καλλιεργεῖ τὶς ἀρετές, ἀλλὰ καὶ ἐξετάζει μὲ ἐπιμέλεια τὴ φύση τῶν ἀρετῶν, ποὺ μὲ αὐτὲς ἐφάπτεται καὶ νοερῶς ἑνώνεται μὲ τὸν Θεό».

Λόγος ψυχωφελὴς καὶ θαυμάσιος

Πρέπει νὰ ξέρομε ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι διπλός, δηλαδὴ ἀπὸ σῶμα καὶ ψυχή, καὶ ἔχει διπλὲς τὶς αἰσθήσεις καὶ διπλὲς τὶς ἀρετές τους. Πέντε αἰσθήσεις ἔχει ἡ ψυχὴ καὶ πέντε τὸ σῶμα. Οἱ ψυχικὲς αἰσθήσεις εἶναι, νοῦς, διάνοια, γνώμη, φαντασία καὶ αἴσθηση· οἱ σοφοὶ τὶς ὀνομάζουν καὶ δυνάμεις. Οἱ σωματικὲς αἰσθήσεις εἶναι τοῦτες: ὅραση, ὄσφρηση, ἀκοή, γεύση καὶ ἀφή. Γι' αὐτὸ καὶ διπλὲς εἶναι οἱ ἀρετές, διπλὲς καὶ οἱ κακίες. Ὥστε εἶναι ἀναγκαῖο νὰ γνωρίζει καθαρὰ ὁ κάθε ἄνθρωπος, πόσες εἶναι οἱ ψυχικὲς ἀρετὲς καὶ πόσες οἱ σωματικές. Καὶ ποιὰ εἶναι τὰ ψυχικὰ πάθη καὶ ποιὰ τὰ σωματικά. Ψυχικὲς ἀρετὲς εἶναι ἐν πρώτοις οἱ τέσσερις γενικότατες ἀρετές, οἱ ὁποῖες εἶναι, ἀνδρεία, φρόνηση, σωφροσύνη καὶ δικαιοσύνη. Ἀπὸ αὐτὲς γεννιοῦνται οἱ ψυχικὲς ἀρετὲς πίστη, ἐλπίδα, ἀγάπη, προσευχή, ταπείνωση, πραότητα, μακροθυμία, ἀνεξικακία, χρηστότητα, ἀοργησία, θεία γνώση, εὐφροσύνη, ἁπλότητα, ἀταραξία, εἰλικρίνεια, ἡ χωρὶς ἔπαρση διάθεση, ἡ χωρὶς ὑπερηφάνεια, φθόνο, δόλο, ἡ ἀφιλαργυρία, συμπάθεια, ἐλεημοσύνη, μεταδοτικότητα, ἀφοβία, ἀλυπία, κατάνυξη, σεμνότητα, εὐλάβεια, ἐπιθυμία τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, πόθος τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ καὶ ἐπιθυμία τῆς θείας υἱοθεσίας.

Σωματικὲς ἀρετές, ἢ μᾶλλον ἐργαλεῖα τῶν ἀρετῶν, ποὺ ὅταν γίνονται μὲ γνώση κατὰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ μακριὰ ἀπὸ κάθε ὑποκρισία καὶ ἀνθρωπαρέσκεια, κάνουν τὸν ἄνθρωπο νὰ προκόβει στὴν ταπείνωση καὶ τὴν ἀπάθεια, εἶναι οἱ ἑξῆς: ἐγκράτεια, νηστεία, πείνα, δίψα, ἀγρυπνία, ὁλονύκτια στάση στὴν προσευχή, συνεχὴς γονυκλισία, ἀλουσία, χρήση ἑνὸς μόνο ἐνδύματος, ξηροφαγία, τὸ νὰ τρώει κανεὶς ἀραιά, νὰ πίνει μόνο νερό, χαμαικοιτία, φτώχεια, ἀκτημοσύνη, ἀποφυγὴ περιποιήσεως, καλλωπισμοῦ, ἀφιλαυτία, μόνωση, ἡσυχία, τὸ νὰ μὴ βγαίνει κανεὶς ἔξω, στέρηση, αὐτάρκεια, σιωπή, τὸ νὰ κάνει κανεὶς ἐργόχειρο μὲ τὰ χέρια του, καὶ κάθε κακοπάθεια καὶ σωματικὴ ἄσκηση, καὶ ἄλλα τέτοια, τὰ ὁποῖα, ὅταν εἶναι τὸ σῶμα εὔρωστο καὶ ἐνοχλεῖται ἀπὸ τὰ σαρκικὰ πάθη, εἶναι ἀναγκαιότατα καὶ ὠφελιμότατα. Ὅταν ὅμως τὸ σῶμα εἶναι ἐξασθενημένο καὶ ἔχει, μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ, νικήσει τὰ πάθη, δὲν εἶναι τόσο ἀναγκαῖα, γιατὶ ἡ ἁγία ταπείνωση καὶ ἡ εὐχαριστία τὰ ἀναπληρώνουν ὅλα.

Τώρα πρέπει νὰ κάνομε λόγο καὶ γιὰ τὶς ψυχικὲς καὶ σωματικὲς κακίες, δηλαδὴ τὰ πάθη. Ψυχικὰ πάθη εἶναι ἡ λήθη, ἡ ραθυμία καὶ ἡ ἄγνοια. Ἀπὸ τὰ τρία αὐτὰ σκοτίζεται τὸ μάτι τῆς ψυχῆς, δηλαδὴ ὁ νοῦς, καὶ κυριεύεται ἀπὸ ὅλα τὰ πάθη, τὰ ὁποῖα εἶναι: ἀσέβεια, κακοδοξία, δηλαδὴ ἡ κάθε αἵρεση, βλασφημία, θυμός, ὀργή, πικρία, ὀξυθυμία, μισανθρωπία, μνη-

σικακία, καταλαλιά, κατάκριση, λύπη χωρὶς λόγο, φόβος, δειλία, φιλονεικία, ζήλεια, φθόνος, κενοδοξία, ὑπερηφάνεια, ὑποκρισία, ψεῦδος, ἀπιστία, πλεονεξία, φιλοϋλία, ἐμπαθὴς προσκόλληση σὲ κάτι, σχέση μὲ γήινα πράγματα, ἀκηδία, μικροψυχία, ἀχαριστία, γογγυσμός, οἴηση, ἔπαρση, σπουδαιοφάνεια, ἀλαζονεία, φιλαρχία, ἀνθρωπαρέσκεια, δολιότητα, ἀναίδεια, ἀναισθησία, κολακεία, ὑπουλότητα, εἰρωνεία, διβουλία, συγκατάθεση σὲ ἁμαρτήματα τοῦ παθητικοῦ μέρους τῆς ψυχῆς καὶ συνεχὴς μελέτη αὐτῶν, περιπλάνηση τῶν λογισμῶν, ἡ μητέρα τῶν κακῶν φιλαυτία καὶ ἡ ρίζα ὅλων τῶν κακῶν φιλαργυρία[1], κακοήθεια καὶ πονηρία.

Σωματικὰ πάθη εἶναι: γαστριμαργία, λαιμαργία, ἀπόλαυση, μέθη, λαθροφαγία, ποικιλότροπη φιληδονία, πορνεία, μοιχεία, ἀσέλγεια, ἀκαθαρσία, αἱμομιξία, παιδεραστία, κτηνοβασία, κακὲς ἐπιθυμίες καὶ ὅλα τὰ παρὰ φύση αἰσχρὰ πάθη· κλοπή, ἱεροσυλία, ληστεία, φόνος, ἡ κάθε σωματικὴ ἄνεση καὶ ἀπόλαυση τῶν θελημάτων τῆς σάρκας, καὶ μάλιστα ὅταν ἔχει ὑγεία τὸ σῶμα· μαντεῖες, μαγεῖες, οἰωνισμοί, κληδονισμοί, ἀγάπη γιὰ στολίδια, κομπασμοί, νωθρότητες, καλλωπισμοί, φτιασιδώματα τοῦ προσώπου, ἡ ἀξιοκατάκριτη ἀργία, φαντασιώσεις, τυχερὰ παιχνίδια, ἡ ἐμπαθὴς παράχρηση τῶν τερπνῶν τοῦ κόσμου, ἡ φιλοσώματη ζωὴ ποὺ παχαίνει τὸ νοῦ καὶ τὸν κάνει γήινο καὶ κτηνώδη, καὶ δὲν τὸν ἀφήνει νὰ σηκωθεῖ πρὸς τὸ Θεὸ καὶ πρὸς τὴν ἐργασία τῶν ἀρετῶν.

Ρίζες ὅλων αὐτῶν τῶν παθῶν καὶ πρωταίτιες εἶναι ἡ φιληδονία, ἡ φιλοδοξία καὶ ἡ φιλαργυρία, ἀπὸ τὶς ὁποῖες γεννιέται κάθε κακό. Δὲν ἁμαρτάνει ποτὲ ὁ ἄνθρωπος, ἂν πρωτύτερα δὲν ὑπερισχύσουν καὶ δὲν τὸν κατακυριεύσουν οἱ δυνατοὶ γίγαντες ποὺ ἀναφέρει ὁ σοφότατος ἀσκητὴς Μάρκος*, δηλαδὴ ἡ λήθη, ἡ ραθυμία καὶ ἡ ἄγνοια. Αὐτὲς τὶς γεννᾶ ἡ ἡδονή, ἡ καλοπέραση καὶ ἡ ἀγάπη τῆς δόξας τῶν ἀνθρώπων καὶ τοῦ περισπασμοῦ. Πρωταίτια ὅλων αὐτῶν καὶ κακὴ μητέρα εἶναι, ὅπως προείπαμε, ἡ φιλαυτία, δηλαδὴ ἡ παράλογη ἀγάπη τοῦ σώματος καὶ ἐμπαθὴς προσκόλληση σ' αὐτό. Ἡ διάχυση καὶ ἡ χαύνωση τοῦ νοῦ μὲ εὐτραπελίες καὶ αἰσχρολογίες προξενοῦν πολλὰ κακὰ καὶ πολλὲς πτώσεις, ὅπως ἐπίσης καὶ ἡ θρασύτητα καὶ τὸ γέλιο.

Πρέπει ἐπίσης νὰ γνωρίζομε ὅτι ἡ ἐμπαθὴς φιληδονία εἶναι πολύμορφη καὶ πολύτροπη, καὶ εἶναι πολλὲς οἱ ἡδονὲς ποὺ ἐξαπατοῦν τὴν ψυχή, ὅταν δὲν εἶναι στερεωμένη στὸ Θεὸ μὲ νήψη καὶ θεῖο φόβο, καὶ δὲν φροντίζει γιὰ τὴν ἐργασία τῶν ἀρετῶν μὲ ἀγάπη πρὸς τὸ Χριστό. Γιατὶ εἶναι πάρα πολλὲς οἱ ἡδονὲς ποὺ τραβοῦν πρὸς τὸν ἑαυτό τους τὰ μάτια τῆς ψυχῆς· εἶναι οἱ ἡδονὲς τῶν σωμάτων, τῶν χρημάτων, τῆς ἀπολαύσεως, τῆς δόξας, τῆς ραθυμίας, τῆς ὀργῆς, τῆς ἐξουσίας, τῆς φιλαργυρίας, τῆς πλεονεξίας. Καὶ φαίνονται ὅλες αὐτὲς ὅτι ἔχουν λαμπερὰ πρόσωπα καὶ ἀξιαγάπητα, ἱκανὰ νὰ προσελκύσουν ἐκείνους ποὺ παθαίνονται γιὰ ὅλα αὐτὰ καὶ δὲν ἔχουν σφοδρὸ ἔρωτα πρὸς τὴν ἀρετὴ καὶ δὲν ὑπομένουν τὴ σκληρότητά της. Κάθε σχέση μὲ τὰ γήινα καὶ ἡ κάθε προσκόλληση σ' αὐτὰ προξενεῖ ἡδονὴ καὶ εὐχαρίστηση σ' αὐτὸν ποὺ τὴν ἔχει, καὶ ἀποδεικνύει ὅτι εἶναι ἀνώφελο καὶ βλαβερὸ τὸ ἐπιθυμητικὸ μέρος τῆς ψυχῆς ὅταν εἶναι ἐμπαθές, ἐπειδὴ ἐξαιτίας του, ἐκεῖνος ποὺ ἀποστερεῖται κάτι ποὺ ποθεῖ, ὑποτάσσεται στὸ θυμό, στὴν ὀργή, στὴ λύπη καὶ στὴ μνησικακία. Ἂν τώρα, μαζὶ μὲ τὴν ἐμπαθὴ προσκόλληση, ἐπικρατήσει καὶ κάποια ἔστω μικρὴ συνήθεια, ἀλοίμονο! κάνει τότε ἐκεῖνον ποὺ κυριεύτηκε ἀπὸ αὐτὴν νὰ ἀκολουθεῖ διαρκῶς τὴν παράλογη αὐτὴ ἐμπαθὴ προσκόλληση ἀναίσθητα καὶ χωρὶς θεραπεία, μὲ τὴν ἡδονὴ ποὺ εἶναι κρυμμένη μέσα σ' αὐτή.

Εἶναι πολυσχιδὴς ἡ ἡδονὴ τῆς ἐπιθυμίας, ὅπως προείπαμε· δὲν ἀρκεῖται μόνο στὴν πορνεία καὶ τὶς ἄλλες σωματικὲς ἀπολαύσεις, ἀλλὰ ζητεῖ καὶ τὰ λοιπὰ πάθη. Ἀφοῦ, σωφροσύνη εἶναι ὄχι μόνον ἡ ἀποχὴ ἀπὸ τὴν πορνεία καὶ τὶς σαρκικὲς ἡδονές, ἀλλὰ νὰ ἀπέχει κανεὶς καὶ ἀπὸ τὶς ἄλλες ἡδονές. Γι' αὐτὸ ἐκεῖνος ποὺ ἀγαπᾶ τὴ φιλοχρηματία, τὴ φιλαργυρία καὶ τὴν πλεονεξία εἶναι ἀκόλαστος. Γιατὶ ὅπως ὁ ἀκόλαστος ἔχει ἔρωτα πρὸς τὰ σώματα, ἔτσι καὶ αὐτὸς ἔχει ἔρωτα πρὸς τὰ χρήματα. Ἢ μᾶλλον, αὐτὸς εἶναι πιὸ ἀκόλαστος, ἀφοῦ δὲν ἔχει τόση βία ἀπὸ τὴ φύση νὰ τὸν σπρώχνει σ' αὐτά. Γιατὶ ἀμαθὴς ἡνίοχος δὲν εἶναι ἐκεῖνος ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ δαμάσει τὸ ἄγριο καὶ δυσάγωγο ἄλογο, ἀλλὰ ἐκεῖνος ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ κρατήσει τὸ ἥμερο καὶ ἥσυχο ἄλογο. Καὶ ἀπὸ παντοῦ φαίνεται ὅτι εἶναι περιττὴ καὶ ὄχι φυσικὴ ἡ ἐπιθυμία τῶν χρημάτων, γιατὶ δὲν βιάζεται σ' αὐτὴν ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὴ φύση, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν κακή του προαίρεση. Γι' αὐτὸ καὶ ἁμαρτάνει ἀσυγχώρητα ἐκεῖνος ποὺ νικιέται ἑκούσια ἀπὸ τὴ φιλοχρηματία. Ὥστε πρέπει νὰ γνωρίζομε καλὰ ὅτι ἡ φιληδονία δὲν ἔγκειται μόνον στὴν τρυφὴ καὶ στὴν ἀπόλαυση τῶν σωμάτων, ἀλλὰ σὲ κάθε τρόπο καὶ πράγμα ποὺ τὸ ἀγαπᾶ κανεὶς μὲ πάθος καὶ μὲ τὴν προαίρεση τῆς ψυχῆς του. Καὶ γιὰ νὰ γνωρίζονται καθαρότερα τὰ πάθη ποὺ ἀφοροῦν στὰ τρία μέρη τῆς ψυχῆς, προσθέτομε καὶ τὰ παρακάτω μὲ συντομία.

Ἡ ψυχὴ διαιρεῖται σὲ τρία μέρη, τὸ λογιστικό, τὸ θυμικὸ καὶ τὸ ἐπιθυμητικό. Τοῦ λογιστικοῦ ἁμαρτήματα εἶναι αὐτά: ἀπιστία, αἵρεση, ἀφροσύνη, βλασφημία, ἀχαριστία, καὶ οἱ συγκαταθέσεις τῶν ἁμαρτημάτων, οἱ ὁποῖες γίνονται ἀπὸ τὸ παθητικὸ μέρος. Ἡ ἴαση καὶ ἡ θεραπεία αὐτῶν τῶν κακῶν εἶναι ἡ ἀδίστακτη πίστη στὸ Θεὸ καὶ τὰ ἀληθινὰ καὶ χωρὶς πλάνη ὀρθόδοξα δόγματα τῆς εὐσέβειας, ἡ ἀδιάκοπη μελέτη τῶν λόγων τοῦ Πνεύματος, ἡ καθαρὴ καὶ ἀδιάλειπτη προσευχή, καὶ ἡ εὐχαριστία πρὸς τὸ Θεό. Τὰ ἁμαρτήματα τοῦ θυμικοῦ εἶναι τὰ ἑξῆς: ἡ ἀσπλαχνία, τὸ μίσος, ἡ ἀσυμπάθεια, ἡ

1. Α΄ Τιμ. 6, 10.

* Φιλοκαλία, τόμος Α΄, σελ. 175.

μνησικακία, ὁ φθόνος, ὁ φόνος καὶ ἡ συνεχὴς αὐτῶν καὶ τῶν παρομοίων μελέτη. Ἡ ἴαση καὶ ἡ θεραπεία τους εἶναι ἡ φιλανθρωπία, ἡ ἀγάπη ἡ πραότητα, ἡ φιλαδελφία, ἡ συμπάθεια, ἡ ἀνεξικακία καὶ ἡ καλωσύνη. Τοῦ ἐπιθυμητικοῦ τὰ ἁμαρτήματα εἶναι τὰ ἑξῆς: ἡ γαστριμαργία, ἡ λαιμαργία, ἡ οἰνοποσία, ἡ πορνεία, ἡ μοιχεία, ἡ ἀκαθαρσία, ἡ ἀσέλγεια, ἡ φιλοχρηματία, ἡ ἐπιθυμία τῆς κενῆς δόξας καὶ ἡ ἐπιθυμία χρυσοῦ καὶ πλούτου καὶ σαρκικῶν ἡδονῶν. Ἡ ἴαση καὶ ἡ θεραπεία αὐτῶν εἶναι ἡ νηστεία, ἡ ἐγκράτεια, ἡ κακοπάθεια, ἡ ἀκτημοσύνη, τὸ σκόρπισμα τῶν χρημάτων στοὺς φτωχούς, ἡ ἐπιθυμία τῶν μελλόντων ἐκείνων ἀθάνατων ἀγαθῶν, ὁ πόθος τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ ἐπιθυμία τῆς θείας υἱοθεσίας.

Τώρα πρέπει νὰ κάνομε λόγο γιὰ τὴ διάγνωση τῶν ἐμπαθῶν λογισμῶν, ἀπὸ τοὺς ὁποίους γίνεται ἡ κάθε ἁμαρτία. Ὀκτὼ εἶναι οἱ βασικοὶ λογισμοὶ τῆς κακίας: τῆς γαστριμαργίας, τῆς πορνείας, τῆς φιλαργυρίας, τῆς ὀργῆς, τῆς λύπης, τῆς ἀκηδίας, τῆς κενοδοξίας καὶ τῆς ὑπερηφάνειας. Τὸ νὰ μᾶς παρενοχλοῦν ἢ νὰ μὴ μᾶς παρενοχλοῦν οἱ ὀκτὼ αὐτοὶ λογισμοί, αὐτὸ δὲν εἶναι στὴν ἐξουσία μας. Τὸ νὰ ἐπιμένομε ὅμως σ' αὐτοὺς ἢ νὰ μὴν ἐπιμένομε, νὰ κινοῦμε τὰ πάθη ἢ νὰ μὴν τὰ κινοῦμε, αὐτὸ εἶναι στὴν ἐξουσία μας.

Στοὺς λογισμοὺς αὐτοὺς διακρίνομε τὰ ἑξῆς: προσβολή, συνδυασμό, πάλη, πάθος, συγκατάθεση (ποὺ πλησιάζει καὶ μοιάζει μὲ τὴν πράξη), ἐνέργεια καὶ αἰχμαλωσία. Προσβολὴ εἶναι ἡ ἁπλὴ ὑπόμνηση τοῦ διαβόλου: «Κάνε τοῦτο ἢ ἐκεῖνο», ὅπως συνέβη στὸν Κύριο καὶ Θεό μας: «Πὲς νὰ γίνουν οἱ πέτρες αὐτὲς ψωμιά»[2]. Αὐτό, ὅπως εἴπαμε, δὲν εἶναι στὴν ἐξουσία μας. Συνδυασμὸς εἶναι ἡ παραδοχὴ τοῦ λογισμοῦ ποὺ μᾶς ὑποβάλλει ὁ ἐχθρός, καὶ μ' ἕνα τρόπο, ἡ μελέτη τοῦ πονηροῦ λογισμοῦ καὶ ἡδονικὴ συνομιλία μὲ τὴν προαίρεσή μας. Πάθος εἶναι ἡ ἕξη ποὺ δημιουργεῖται ἀπὸ τὸ συνδυασμὸ τοῦ λογισμοῦ ποὺ ὑποβάλλει ὁ ἐχθρός, καὶ ἡ κατὰ κάποιο τρόπο συνεχὴς σχετικὴ μελέτη καὶ φαντασία. Πάλη εἶναι ἡ ἀντίσταση στὸ λογισμὸ ποὺ γίνεται ἢ πρὸς κατάργηση τοῦ πάθους ποὺ αὐτὸς περιέχει —δηλαδὴ τοῦ ἐμπαθοῦς λογισμοῦ— ἢ πρὸς συγκατάθεση, καθὼς λέει ὁ Ἀπόστολος: «Ἡ σάρκα ἐπιθυμεῖ κατὰ τοῦ πνεύματος καὶ τὸ πνεῦμα κατὰ τῆς σάρκας, κι αὐτὰ εἶναι ἀντίθετα μεταξύ τους»[3]. Αἰχμαλωσία εἶναι ἡ βίαιη καὶ ἀθέλητη ἀπαγωγὴ τῆς καρδιᾶς ποὺ τυραννεῖται ἀπὸ προηγούμενο ἐθισμὸ στὴν ἁμαρτία καὶ μακρὰ συνήθεια. Συγκατάθεση εἶναι ἡ συγκατάνευση στὸ πάθος ποὺ περιέχει ὁ λογισμός. Ἐνέργεια εἶναι ἡ ἴδια ἡ πράξη τοῦ ἐμπαθοῦς λογισμοῦ, στὸν ὁποῖο συγκατατεθήκαμε. Ἐκεῖνος λοιπὸν ποὺ ἀντιμετωπίζει ἀπαθῶς τὸ πρῶτο, δηλαδὴ τὴν προσβολή, ἢ τὸ διώχνει ἀμέσως μὲ ἀντίρρηση καὶ σταθερότητα, ἔκοψε μὲ μιὰ καὶ ὅλα τὰ ἑπόμενα.

Ἡ κατάργηση τῶν ὀκτὼ παθῶν ἂς γίνεται μὲ τὸν ἑξῆς τρόπο. Μὲ τὴν ἐγκράτεια καταργεῖται ἡ γαστριμαργία· μὲ τὸν θεῖο πόθο καὶ τὴν ἐπιθυμία

2. Ματθ. 4, 3. 3. Γαλ. 5, 17.

τῶν μελλόντων ἀγαθῶν καταργεῖται ἡ πορνεία· μὲ τὴ συμπάθεια πρὸς τοὺς φτωχοὺς καταργεῖται ἡ φιλαργυρία· μὲ τὴν ἀγάπη πρὸς ὅλους καὶ τὴν καλωσύνη καταργεῖται ἡ ὀργή· μὲ τὴν πνευματικὴ χαρὰ καταργεῖται ἡ κοσμικὴ λύπη· μὲ τὴν ὑπομονή, τὴν καρτερία καὶ τὴν εὐχαριστία πρὸς τὸ Θεὸ καταργεῖται ἡ ἀκηδία· μὲ τὴν κρυφὴ ἐργασία τῶν ἀρετῶν καὶ τὴ συνεχὴ προσευχὴ μὲ συντριβὴ καρδιᾶς, καταργεῖται ἡ κενοδοξία· μὲ τὸ νὰ μὴ κρίνει κανεὶς τὸν ἄλλο ἢ νὰ τὸν ἐξευτελίζει, ὅπως ἔκανε ὁ ἀλαζόνας Φαρισαῖος[4], ἀλλὰ νὰ νομίζει τὸν ἑαυτό του τελευταῖο ἀπ' ὅλους, καταργεῖται ἡ ὑπερηφάνεια. Ἔτσι λοιπόν, ἀφοῦ ἐλευθερωθεῖ ὁ νοῦς ἀπὸ τὰ παραπάνω πάθη καὶ ἀνυψωθεῖ στὸ Θεό, ζεῖ ἀπὸ ἐδῶ τὴ μακάρια ζωὴ καὶ δέχεται τὸν ἀρραβώνα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος[5]. Καὶ ὅταν φύγει ἀπὸ ἐδῶ, ἔχοντας ἀπάθεια καὶ ἀληθινὴ γνώση, στέκεται μπροστὰ στὸ φῶς τῆς Ἁγίας Τριάδας, καὶ καταφωτίζεται μαζὶ μὲ τοὺς ἁγίους ἀγγέλους στοὺς ἀπέραντους αἰῶνες.

Ἡ ψυχὴ λοιπόν, ὅπως προαναφέρθηκε, ἔχει τρία μέρη· αὐτὰ εἶναι: λογισμός, θυμὸς καὶ ἐπιθυμία. Ὅταν στὸ θυμικὸ μέρος ὑπάρχει ἀγάπη καὶ φιλανθρωπία, καὶ στὴν ἐπιθυμία καθαρότητα καὶ σωφροσύνη, τότε ὁ λογισμὸς εἶναι φωτισμένος· ὅταν ὅμως στὸ θυμικὸ μέρος ὑπάρχει μισανθρωπία καὶ στὸ ἐπιθυμητικὸ ὑπάρχει ἀκολασία, τότε ὁ λογισμὸς εἶναι σκοτισμένος. Ὁ λογισμὸς λοιπὸν τότε ὑγιαίνει καὶ σωφρονεῖ καὶ φωτίζεται, ὅταν ἔχει τὰ πάθη ὑποταγμένα καὶ θεωρεῖ πνευματικὰ τοὺς λόγους τῶν κτισμάτων τοῦ Θεοῦ καὶ ἀνυψώνεται πρὸς τὴν μακάρια καὶ Ἁγία Τριάδα. Ὁ θυμὸς τότε κινεῖται κατὰ φύση, ὅταν ἀγαπᾶ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους καὶ δὲν ἔχει ἐναντίον κανενὸς λύπη ἢ μνησικακία. Ἡ δὲ ἐπιθυμία, ὅταν μὲ τὴν ταπεινοφροσύνη, τὴν ἐγκράτεια καὶ τὴν ἀκτημοσύνη νεκρώσει τὰ πάθη, δηλαδὴ τὴν ἡδονὴ τῆς σάρκας καὶ τὸν πόθο τῶν χρημάτων καὶ τῆς πρόσκαιρης δόξας, καὶ στραφεῖ πρὸς τὸν θεῖο καὶ ἀθάνατο ἔρωτα. Γιατὶ ἡ ἐπιθυμία κινεῖται πρὸς τρία πράγματα: εἴτε πρὸς τὴ σαρκικὴ ἡδονή, εἴτε πρὸς τὴ μάταιη δόξα, ἢ πρὸς ἀπόκτηση χρημάτων. Καὶ γιὰ τὴν παράλογη αὐτὴ ἔφεση καταφρονεῖ τὸ Θεὸ καὶ τὶς ἅγιες ἐντολές Του, λησμονεῖ τὴ θεϊκὴ εὐγένεια, γίνεται θηρίο ἐναντίον τοῦ πλησίον, σκοτίζει τὸ λογισμὸ καὶ δὲν ἀφήνει νὰ στραφεῖ καὶ νὰ δεῖ τὴν ἀλήθεια. Ἐνῶ ἐκεῖνος ποὺ ἀπόκτησε ἀνώτερο φρόνημα, ὅπως προείπαμε, ἀπολαμβάνει ἀπὸ ἐδῶ τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν καὶ ζεῖ μακάρια ζωὴ ἀναμένοντας τὴ μακαριότητα ποὺ προορίζεται γιὰ ὅσους ἀγαποῦν τὸ Θεό. Αὐτῆς εἴθε ν' ἀξιωθοῦμε κι ἐμεῖς μὲ τὴ χάρη τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἀμήν.

Πρέπει νὰ γνωρίζομε καὶ αὐτό· ὅτι δὲν μποροῦμε νὰ φτάσομε στὸ μέτρο κάποιας ἀρετῆς, παρὰ μὲ κοπιαστικὴ φιλοπονία γιὰ τὴν ἀπόκτησή της καὶ προσπαθώντας μὲ ὅση δύναμη ἔχομε σ' ὅλη μας τὴ ζωή, ὅπως λόγου χάρη γιὰ τὴν ἐλεημοσύνη, τὴν ἐγκράτεια, τὴν προσευχή, τὴν ἀγάπη, ἢ κάποια ἀ-

4. Λουκ. 18, 11-12. 5. Β' Κορ. 1, 22.

πὸ τὶς γενικὲς ἀρετές. 'Απὸ αὐτὲς μερικῶς ὁ καθένας ἀσκεῖ κάποια ἀρετή· λ.χ. ἀσκεῖ κανεὶς πότε-πότε τὴν ἐλεημοσύνη, ἀλλὰ ἐπειδὴ τὴν ἀσκεῖ λίγο, δὲν μποροῦμε νὰ τὸν χαρακτηρίσομε ἐλεήμονα, κι ἀκόμη περισσότερο ὅταν δὲν τὸ κάνει αὐτὸ καλὰ καὶ θεάρεστα. Γιατὶ τὸ καλὸ δὲν εἶναι καλὸ ὅταν δὲ γίνεται καλά. 'Αλλὰ καλὸ εἶναι πράγματι ὅταν δὲν ἀπολαμβάνει ἐδῶ τὸ μισθό του ἀπὸ ὁποιαδήποτε αἰτία, π.χ. ἀπὸ ἀνθρωπαρέσκεια λόγω καλῆς φήμης, ἢ ἐπιδίωξη δόξας, ἢ ἀπὸ πλεονεξία καὶ ἀδικία. 'Επειδὴ ὁ Θεὸς δὲ ζητεῖ ἐκεῖνα ποὺ γίνονται καὶ νομίζονται καλά, ἀλλὰ ἐξετάζει τὸ σκοπὸ γιὰ τὸν ὁποῖο γίνονται. "Οπως λένε καὶ οἱ θεοφόροι Πατέρες, ὅταν ὁ νοῦς λησμονήσει τὸ σκοπὸ τῆς εὐσέβειας, τότε καὶ τὸ ἔργο ποὺ εἶναι φανερὰ ἐνάρετο, γίνεται ἀνώφελο· καὶ ἐκεῖνα ποὺ γίνονται χωρὶς διάκριση καὶ σκοπό, ὄχι μόνο δὲν ὠφελοῦν καὶ ἂν ἀκόμη εἶναι καλά, ἀλλὰ βλάπτουν. Τὸ ἀντίθετο συμβαίνει μ' ἐκεῖνα ποὺ νομίζονται κακά, γίνονται ὅμως μὲ θεοσεβὴ σκοπό· ὅπως ἐκεῖνος ποὺ μπῆκε στὸ πορνεῖο καὶ τράβηξε ἀπὸ ἐκεῖ τὴν πόρνη. 'Απὸ αὐτὸ γίνεται φανερὸ ὅτι δὲν εἶναι ἐλεήμων ἐκεῖνος ποὺ ἔχανε λίγες φορὲς τὴν ἐλεημοσύνη, οὔτε εἶναι ἐγκρατὴς ἐκεῖνος ποὺ ἐγκρατεύθηκε λίγο, ἀλλὰ ἐκεῖνος ποὺ πάρα πολλὲς φορὲς καὶ σὲ ὅλη του τὴ ζωὴ ἐργάστηκε ὁλικὰ τὴν ἀρετὴ μὲ ἀσφαλὴ διάκριση. Γιατὶ ἡ διάκριση εἶναι μεγαλύτερη ἀπ' ὅλες τὶς ἀρετές, ἐπειδὴ εἶναι βασίλισσα καὶ ἀρετὴ τῶν ἀρετῶν. "Οπως πάλι καὶ γιὰ τ' ἀντίθετα· δὲ λέμε πόρνο ἢ μέθυσο ἢ ψεύτη ἐκεῖνον ποὺ μιὰ φορὰ γλίστρησε σ' ἕνα ἀπὸ αὐτά, ἀλλὰ ἐκεῖνον ποὺ πέφτει συχνὰ σ' αὐτὰ καὶ μένει ἀδιόρθωτος. Κοντὰ σ' ὅσα εἴπαμε, πρέπει νὰ γνωρίζομε καὶ τοῦτο, ποὺ εἶναι καὶ ἀναγκαιότατο σ' ὅλους ἐκείνους ποὺ ἔχουν ζῆλο νὰ κατορθώσουν τὴν ἀρετὴ καὶ ἐπιμελοῦνται νὰ ἀποφύγουν τὴν κακία· ὅτι δηλαδή, ὅσο ἡ ψυχὴ εἶναι ἀσυγκρίτως καλύτερη ἀπὸ τὸ σῶμα καὶ σὲ πολλὰ καὶ μέγιστα σημεῖα εἶναι σπουδαιότερη καὶ πιὸ πολύτιμη, τόσο καὶ οἱ ψυχικὲς ἀρετὲς —καὶ μάλιστα ἐκεῖνες ποὺ μιμοῦνται τὸ Θεὸ καὶ ἔχουν τὸ ὄνομά Του— εἶναι ἀνώτερες ἀπὸ τὶς σωματικὲς ἀρετές. 'Αντίθετα πρέπει νὰ νοοῦμε γιὰ τὶς ψυχικὲς κακίες, ὅτι διαφέρουν ἀπὸ τὰ σωματικὰ πάθη καὶ ὡς πρὸς τὶς ἐνέργειές τους καὶ ὡς πρὸς τὴν ἔκτιση τῶν τιμωριῶν ποὺ ἐπιβάλλονται σ' αὐτές, ἂν καὶ στοὺς πολλούς, δὲν ξέρω πῶς, αὐτὸ τοὺς διαφεύγει. Γιατὶ τὴ μέθη, τὴν πορνεία, τὴ μοιχεία, τὴν κλοπὴ καὶ τὰ παραπλήσια μ' αὐτά, τὰ προσέχουν καὶ τὰ ἀποφεύγουν, ἢ τὰ τιμωροῦν, ἐπειδὴ φαίνονται στοὺς πολλοὺς βδελυρά. 'Απέναντι ὅμως στὰ ψυχικὰ πάθη, ποὺ εἶναι πολὺ χειρότερα καὶ βαρύτερα ἀπὸ αὐτὰ καὶ ποὺ ὁδηγοῦν στὴν κατάσταση τῶν δαιμόνων καὶ στὴν αἰώνια κόλαση ποὺ τοὺς περιμένει ὅσους τ' ἀκολουθοῦν χωρὶς διόρθωση, μένουν ἀδιάφοροι. 'Εννοῶ δηλαδὴ τὸ φθόνο, τὴ μνησικακία, τὴν πονηρία, τὴν ἀναισθησία, τὴ φιλαργυρία, ποὺ ὁ 'Απόστολος τὴν θεωρεῖ ρίζα ὅλων τῶν κακῶν[6], καὶ τὰ ὅμοιά τους.

6. Α' Τιμ. 6, 10.

Μιλήσαμε γι' αὐτὰ μὲ ὅλη τὴν ἀμάθεια καὶ τὴν ἀφέλειά μας, κάνοντας μία εὐσύνοπτη καὶ σαφὴ ἔκθεση τοῦ λόγου περὶ ἀρετῶν καὶ παθῶν, γιὰ νὰ μπορεῖ κανεὶς εὔκολα νὰ διακρίνει καὶ νὰ ἐξακριβώνει τὴ διαίρεση καὶ τὴ διαφορά τους μὲ ἀκρίβεια καὶ σαφήνεια. Γι' αὐτὸ καὶ μιλήσαμε γιὰ τὸ καθένα μὲ πολλοὺς τρόπους καὶ ἀπὸ πολλὲς ἀπόψεις, ὥστε, ἂν εἶναι δυνατόν, καμιὰ πλευρὰ τῆς ἀρετῆς ἢ τῆς κακίας νὰ μὴν ἀγνοεῖται· ἀκόμη γιὰ νὰ ἐπιδιώξομε μὲ χαρὰ τὶς ἀρετὲς — καὶ μάλιστα τὶς ψυχικές, μὲ τὶς ὁποῖες προσεγγίζομε στὸ Θεό — καὶ γιὰ ν' ἀποφεύγομε τὶς κακίες μὲ ὅλη μας τὴ δύναμη. Γιατὶ εἶναι ἀληθινὰ μακάριος ἐκεῖνος ποὺ ζητᾶ τὴν ἀρετὴ καὶ τὴν ἀσκεῖ καὶ ἐξετάζει μὲ ἐπιμέλεια τί εἶναι ἀρετή, ἐπειδὴ μὲ αὐτὴν πλησιάζει τὸ Θεὸ καὶ ἑνώνεται νοερὰ μ' Αὐτόν. Φρόνηση, ἀνδρεία, σοφία, ἀληθινὴ γνώση καὶ πλοῦτος ἀναφαίρετος εἶναι κυρίως τὸ ν' ἀνυψώνεται ὁ ἄνθρωπος μὲ τὴν πρακτικὴ ἀρετὴ στὴ θεωρία τοῦ Δημιουργοῦ.

'Η ἀρετὴ λέγεται ἔτσι ἀπὸ τὸ ρῆμα «αἱρεῖσθαι»· γιατὶ εἶναι αἱρετὴ καὶ θελητή, ἐπειδὴ κάνομε αὐτοπροαίρετα καὶ θεληματικὰ τὸ ἀγαθό, κι ὄχι χωρὶς νὰ θέλομε καὶ ἀναγκαστικά. 'Η φρόνηση πάλι λέγεται ἔτσι, γιατὶ φέρνει στὸ νοῦ τὰ ὠφέλιμα.

"Αν θέλεις, ἂς προσθέσομε στὸν ἀφελὴ αὐτὸ λόγο, σὰν χρυσὴ σφραγίδα, καὶ λίγα περὶ τοῦ «κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν» τοῦ πιὸ τιμημένου ἀπὸ ὅλα τὰ κτίσματα τοῦ Θεοῦ, δηλαδὴ τοῦ ἀνθρώπου. Τὸ νοερὸ καὶ λογικὸ ζῶο, ὁ ἄνθρωπος, μόνο ἀπ' ὅλα τὰ κτίσματα εἶναι «κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν» τοῦ Θεοῦ[7]. Κάθε ἄνθρωπος λέγεται «κατ' εἰκόνα Θεοῦ» γιὰ τὸ ἀξίωμα τοῦ νοῦ καὶ τῆς ψυχῆς, δηλαδὴ τὸ ἀκατάληπτο, τὸ ἀόρατο, τὸ ἀθάνατο, τὸ αὐτεξούσιο. Καὶ ἀκόμη γιὰ τὴν ἱκανότητα νὰ ἄρχει, νὰ τεκνοποιεῖ καὶ νὰ οἰκοδομεῖ. «Καθ' ὁμοίωσιν» λέγεται γιὰ τὴν ἀρετὴ καὶ τὶς πράξεις μὲ τὶς ὁποῖες μιμεῖται τὸ Θεὸ καὶ ἔχουν τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ. Δηλαδὴ τὸ νὰ δείχνει φιλανθρωπία πρὸς τοὺς συνανθρώπους, νὰ οἰκτείρει, νὰ ἐλεεῖ καὶ νὰ ἀγαπᾶ τοὺς συνδούλους του, καὶ νὰ δείχνει στοὺς ἄλλους κάθε εὐσπλαχνία καὶ συμπάθεια. «Νὰ γίνεστε, λέει ὁ Χριστὸς καὶ Θεός, σπλαχνικοί, ὅπως εἶναι σπλαχνικὸς καὶ ὁ οὐράνιος Πατέρας σας»[8]. Τὸ «κατ' εἰκόνα» τὸ ἔχει κάθε ἄνθρωπος, γιατὶ ὁ Θεὸς δὲν ἀνακαλεῖ τὰ χαρίσματά Του[9]. Τὸ «καθ' ὁμοίωσιν» ὅμως τὸ ἔχουν σπάνιοι καὶ μόνον οἱ ἐνάρετοι καὶ ἅγιοι, οἱ ὁποῖοι μιμοῦνται —κατὰ τὸ δυνατὸν σὲ ἀνθρώπους— τὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ. Εἴθε κι ἐμεῖς ν' ἀξιωθοῦμε τὴν ὑπεράγαθη φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ, ἀφοῦ Τοῦ φανοῦμε εὐάρεστοι μὲ τὴν ἀγαθοεργία καὶ γίνομε μιμητὲς ἐκείνων ποὺ ἔχουν εὐαρεστήσει ἀπὸ αἰώνων τὸ Χριστό. Γιατὶ σ' Αὐτὸν ἀνήκει τὸ ἔλεος καὶ σ' Αὐτὸν πρέπει κάθε δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνηση, μαζὶ μὲ τὸν ἄναρχο Πατέρα Του, καὶ τὸ πανάγιο καὶ ἀγαθὸ καὶ ζωοποιὸ Πνεῦμα Του, τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. 'Αμήν.

7. Γεν. 1, 26. 8. Λουκ. 6, 36. 9. Ρωμ. 11, 29.

Ο ΑΒΒΑΣ ΦΙΛΗΜΩΝ

Σύντομη βιογραφία

Ὁ ὁσιότατος πατέρας μας Φιλήμων, ὁ πιὸ νηπτικὸς ἀλλὰ καὶ πενθικὸς ἀπὸ τοὺς θεοφόρους πατέρες, πότε ἔζησε δὲν μᾶς τὸ γνωρίζει ἡ βιογραφία του. Ὅτι ὅμως ἔγινε εὐλαβέστατος, ὅσο λίγοι ἀπὸ τοὺς γέροντες, καὶ πολύπειρος, φίλος τῆς ἡσυχίας καὶ γνησιότατος μιμητὴς τοῦ Μεγάλου Ἀρσενίου, μποροῦν ὅσοι θέλουν, νὰ τὸ δοῦν στὸν παρόντα λόγο.

Ἐπιμένοντας καρτερικὰ στὶς προσευχὲς καὶ τὶς δεήσεις νύχτα καὶ ἡμέρα στὴν ἀσκητική του καλύβα, σὰν μέσα σὲ κάποιο ὑπερῷο, καὶ πλύνοντας ὅλο καὶ πιὸ πολὺ τὸν ἑαυτό του στὰ συνεχῆ δάκρυα καὶ τὰ γλυκύτατα κλάματά του, ἀνέβηκε θεοφιλῶς ψηλότερα ὄχι μόνο ἀπὸ ὅλα τὰ κακά, ἀλλὰ ἀκόμη καὶ ἀπὸ ὅσα εἶναι καλά, καὶ πάνω ἀπ' ὅλα μαζὶ τὰ νοητὰ καὶ τὰ αἰσθητά· καὶ παρουσιάστηκε στὸ Θεὸ «κωφὸς καὶ ἄλαλος» κατὰ τὴ Γραφή, καὶ πέτυχε τὸν ὑπέρκαλλο φωτισμὸ τῆς θείας χάρης Του. Ἀπὸ αὐτόν, σὰν ἀπὸ ἡλιακὸ δίσκο, πλουτίστηκε ἄφθονα ὁ ἀοίδιμος μὲ τὴν ἱκανότητα τῆς ἐξετάσεως καὶ τὴ διάκριση καὶ τὴ διορατικότητα καὶ τὸ προορατικὸ χάρισμα, μέσω τῆς ἄκρας ἡσυχίας καὶ σιωπῆς.

Ἀξιόπιστος μάρτυρας γιὰ ὅσα εἶπα, εἶναι αὐτὸς ἐδῶ ὁ λόγος. Σ' αὐτόν, περισσότερο ἀπ' ὅ,τι σὲ ὁποιοδήποτε ἄλλον, ἡ διδασκαλία τῆς ἱερῆς νήψεως, μὲ δύναμη διακρίσεως, ὑφαίνεται ἄριστα, σὰν κεντημένη θεοΰφαντη βασιλικὴ πορφύρα, καὶ ὅσον ἀφορᾶ στὴν πράξη, καὶ ὅσο συντελεῖ στὴ θεωρία· καὶ παρέχει τὴν ἀξιοπιστία της μὲ τὴν πολύχρονη πείρα.

Ὅποιος λοιπὸν ἐπιθυμεῖ νὰ ξεντυθεῖ τὸ λεκιασμένο καὶ βρωμερὸ φόρεμα τῶν παθῶν, ἤ, πράγμα ποὺ εἶναι τὸ ἴδιο, τὸν «παλαιὸ ἄνθρωπο», καὶ νὰ ντυθεῖ τὸ φωτεινὸ φόρεμα τῆς ἀπάθειας καὶ τῆς χάρης, τὸ ὁποῖο εἶναι ὁ «καινὸς ἄνθρωπος», ὅπως μᾶς τὸν φανέρωσε ὁ Ἰησοῦς Χριστός, αὐτὸς θὰ ἐπιτύχει τὴν ἀξιέπαινη ἐπιθυμία του, ἂν μελετᾶ συνεχῶς αὐτὸ τὸ λόγο καὶ ἂν ἐκπληρώνει ὅσο μπορεῖ μὲ τὰ ἔργα αὐτὰ ποὺ μελετᾶ.

Εἰσαγωγικὰ σχόλια

Ὁ ὅσιος πατέρας μας Φιλήμων ἔφθασε μὲ τὸν ὑψηλὸ πνευματικὸ βίο του τὰ τάγματα τῶν Ἀγγέλων. Καὶ ἀπὸ τὸ ὕψος τῆς θεοπτίας του καὶ τῶν θείων ἐμπειριῶν του ἐδίδαξε τὸν ὑποτακτικό του καὶ ὅλη τὴν Ἐκκλησία τοὺς τρόπους θεώσεως τῶν ἀνθρώπων.

Ὁ «πάνυ ὠφέλιμος λόγος» εἶναι μᾶλλον βιογραφία παρὰ ἀπρόσωπη διδασκαλία καὶ περισσότερο ἐξομολόγηση τῆς πνευματικῆς πείρας τοῦ Ἁγίου, κατὰ τὴν ὁποία ἀποκαλύπτει τὴν ἐν Χριστῷ κρυμμένη ζωή του, τὶς προσευχές του, τὶς θεωρίες του, τὴν ἄσκησή του, τοὺς θείους πόθους του.

Ἡσυχαστὴς στὴν κυριολεξία, κατόρθωσε, μὲ τοὺς ἀσκητικοὺς ἀγῶνες του, τὴν ἀδιάλειπτη νοερὰ προσευχὴ καὶ τὰ θεῖα νοήματα, νὰ ἐπιτύχει τὴν τέλεια καθαρότητα τῆς ψυχῆς, ἐπάνω στὴν ὁποία τὸ Ἅγιο Πνεῦμα ἐσκήνωσε καὶ τὴν κατέστησε πνευματοφόρο καὶ θεοφόρο. Ἀπὸ τὸ σημεῖο αὐτὸ ἔγινε ἔνσαρκος Ἄγγελος καὶ οὐράνιος ἄνθρωπος, ζώντας μὲ τὶς ἐλλάμψεις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος μέσα στὶς ἀγαλλιάσεις τῶν ὑπερκοσμίων ἀποκαλύψεων καὶ στὸν καιόμενο ἔρωτα τοῦ Θεοῦ.

Σὰν σκεῦος τῆς Ἁγίας Τριάδος, εἶχε ὅλες τὶς ἀρετές, τὶς πρακτικές, θεωρητικὲς

καὶ θεολογικές, τῆς πίστεως, τῆς ἐλπίδος καὶ τῆς ἀγάπης, ζυμωμένες «ἐν ἕξει» στὴν ἁγία ψυχή του, γι' αὐτὸ καὶ ἔγινε δυσκίνητος ἀπὸ τὶς προσβολὲς τοῦ ἐχθροῦ, ὅπως καταφαίνεται ἀπὸ τὰ λόγια του.

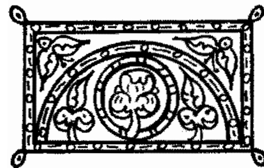
Ἀπὸ τὸν διάλογο προκύπτει, ὅτι πολέμησε σκληρὰ κατὰ τὴ νεότητά του μὲ τοὺς δαίμονες καὶ ὁ Θεὸς τὸν ἀξίωσε νὰ φθάσει σὲ ὑπερφυσικὲς καταστάσεις, ἀφοῦ ἔμενε ἄσιτος καὶ πέρα τῶν εἴκοσι ἡμερῶν καὶ ἄυπνος γιὰ πολὺ χρόνο, γεγονὸς ποὺ φανερώνει τὴν ἐξαΰλωσή του.

Φαίνεται πὼς ὁ θεοφόρος ἡσυχαστὴς Φιλήμων εἶχε διαβάσει πολλοὺς νηπτικοὺς Πατέρες καὶ ἀκολούθησε τὰ ἴχνη τους καὶ φυσικὰ τὴν τυπικὴ πράξη στὸν κύκλο τοῦ εἰκοσιτετραώρου. Καὶ εἶναι ἀξιοπρόσεχτη ἡ μαρτυρία του, ὅταν τὸν ρώτησε ὁ νέος μοναχός: «Γιατί, πατέρα, περισσότερο ἀπὸ τὴν ἁγία Γραφὴ σὲ γλυκαίνει τόσο τὸ ψαλτήρι;» «—Πίστεψε, τέκνο, ὅτι τόσο βαθειὰ ἐτύπωσε ὁ Θεὸς στὴν ταπεινὴ ψυχή μου τὴ δύναμη τῶν ψαλμῶν, ὅσο καὶ στὸν προφήτη Δαβίδ, καὶ δὲν μπορῶ νὰ χωρισθῶ ἀπὸ τὴν γλυκύτητα τῶν διαφόρων ἐννοιῶν ποὺ περιέχει. Οἱ ψαλμοὶ περιλαμβάνουν ὅλη τὴ θεία Γραφή».

Ἡ μαρτυρία τοῦ ἁγίου Φιλήμονος εἶναι διδακτικὴ καὶ διαφωτιστική, ὅσον ἀφορᾶ τὰ διάφορα θεῖα νοήματα τῶν ἁγίων Γραφῶν, τῆς Ὑμνολογίας καὶ τῶν συγγραμάτων τῶν ἁγίων Πατέρων, ὡς πνευματικὴ ἐργασία καὶ τροφή. Ἡ αὐθεντικὴ διαβεβαίωση τῆς μεγάλης ὠφέλειας ἀπὸ τὴ μελέτη τῶν θείων, χωρὶς νὰ ἐλαττώνει τὴν ὑπεροχικὴ ἀξία τῆς προσευχῆς, ἀποτρέπει τὴν μονομέρεια τῆς ἀπολυτοποιήσεως τῆς νοερᾶς προσευχῆς, σὰν μοναδικῆς καρποφόρου ἐργασίας.

Ὁ ὅσιος Πατέρας, εἶναι περιττὸ νὰ λεχθεῖ ὅτι βρίσκεται μέσα στὴν πνευματικὴ παράδοση, ποὺ ἐμπλουτίζει μὲ τὴν προσωπικὴ συνεισφορά του καὶ τὴν ὑψηλοῦ ἐπιπέδου ἰδιοτυπία του στὸν ἡσυχαστικὸ χῶρο, ποὺ θυμίζει ἀββᾶ Ἰσαὰκ τόσο στὴ θερμὴ ἀγάπη πρὸς τὸ Θεὸ καὶ τὸν πλησίον, ὅσο καὶ στὴ βαθειὰ ταπείνωση.

Τὸ μικρὸ σὲ ἔκταση αὐτὸ κείμενο, συνοψίζει ὅλη τὴ σοφὴ ἡσυχαστικὴ γραμματεία, τὴν βεβαιώνει μὲ τὴν ἀνεπιφύλακτη ἀποδοχή της καὶ τὴν ἐμπλουτίζει μὲ προσωπικὲς θεῖες ἐμπειρίες.

Λόγος περὶ τοῦ ἀββᾶ Φιλήμονος

Ἔλεγαν γιὰ τὸν ἀββᾶ Φιλήμονα τὸν ἀναχωρητή, ὅτι κλείστηκε σὲ μιὰ σπηλιὰ κοντὰ στὴ Λαύρα ποὺ λεγόταν τῶν Ρωμίων, καὶ ἐκεῖ διεξήγαγε τὰ παλαίσματα τῆς ἀσκήσεως, ἐπαναλαμβάνοντας διαρκῶς στὴ διάνοιά του ὅ,τι ἀπηύθυνε στὸν ἑαυτό του, ὅπως λένε, ὁ μέγας Ἀρσένιος: «Φιλήμων, μὴν ξεχνᾶς γιὰ ποιὸ λόγο ἔφυγες ἀπὸ τὸν κόσμο». Ὑπέμενε λοιπὸν στὴ σπηλιὰ ἀρκετὸ καιρὸ καὶ ἐργαζόταν τὴν καλαθοπλεχτική. Τὰ ζεμπίλια ποὺ ἔραβε, τὰ ἔδινε στὸν οἰκονόμο του γιὰ νὰ παίρνει λιγοστὸ ψωμί, ἐπειδὴ δὲν ἔτρωγε τίποτε ἄλλο παρὰ ψωμὶ καὶ ἁλάτι, κι αὐτὸ ὄχι κάθε μέρα. Ὡς ἐκ τούτου δὲ φρόντιζε διόλου γιὰ τὴ σάρκα του[1], ἀλλὰ ἀσχολούμενος πάντοτε μὲ τὴ θεωρία, λουζόταν ἀπὸ τὸ θεϊκὸ φωτισμὸ καὶ καθὼς ἀπὸ αὐτὸν μυοῦνταν σὲ ἀνέκφραστα μυστήρια, ζοῦσε σὲ διαρκὴ εὐφροσύνη. Πηγαίνοντας στὴν ἐκκλησία κάθε Σάββατο καὶ Κυριακή, περπατοῦσε μόνος καὶ συγκεντρωμένος στὸν ἑαυτό του, μὴν ἐπιτρέποντας σὲ κανένα νὰ τὸν πλησιάσει, γιὰ νὰ μὴν ξεφύγει ὁ νοῦς του ἀπὸ τὴν πνευματικὴ ἐργασία. Μέσα στὴν ἐκκλησία στεκόταν σὲ μιὰ γωνιὰ μὲ τὸ πρόσωπο προσηλωμένο στὴ γῆ καὶ ἔχυνε πηγὲς δακρύων, ἔχοντας ἀδιάλειπτο τὸ πένθος καὶ τὴ μνήμη τοῦ θανάτου, κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν ἁγίων Πατέρων καὶ μάλιστα τοῦ μεγάλου Ἀρσενίου, πάνω στὰ ἀχνάρια τοῦ ὁποίου φρόντιζε νὰ βαδίζει.

Ὅταν ἐμφανίστηκε αἵρεση στὴν Ἀλεξάνδρεια καὶ στὰ περίχωρα, ἔφυγε καὶ πῆγε στὴ Λαύρα ποὺ εἶναι κοντὰ στὴ Λαύρα τοῦ Νικάνορος. Ἐκεῖ τὸν δέχτηκε ὁ θεοφιλέστατος Παυλῖνος· τοῦ παραχώρησε ἰδιαίτερο κελί, ὅπου τὸν ἐγκατέστησε μὲ κάθε ἡσυχία. Ἐπὶ ἕνα χρόνο δὲν ἐπέτρεψε σὲ κανένα νὰ τὸν συναντήσει, ἀλλ' οὔτε καὶ αὐτὸς τὸν ἐνόχλησε καθόλου, παρὰ μόνο ὅταν τοῦ ἔδινε τὸ ἀπαραίτητο ψωμί.

Ὅταν ἔφτασε ἡ ἑορτὴ τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου, συναντήθηκαν οἱ δυό τους καὶ συνομίλησαν γιὰ τὴν ἐρημικὴ ζωή· καὶ ἀφοῦ κατάλαβε ὅτι καὶ γιὰ τὸν εὐλαβέστατο Παυλῖνο ὁ σκοπὸς αὐτὸς ἦταν προτιμότερος, τοῦ ἀναφέρει λόγια ἀσκητικά, ἀπὸ τὶς Γραφὲς καὶ ἀπὸ τοὺς Πατέρες, καὶ φανερώνει μὲ αὐτὰ ὅτι χωρὶς τὴν τέλεια ἡσυχία, εἶναι ἀδύνατο νὰ εὐαρεστήσει κανεὶς τὸ Θεό, ὅπως φιλοσόφησε σχετικὰ καὶ ὁ θαυμαστὸς ἀββᾶς Μωυσῆς. Γιατὶ ἡ ἡσυχία γεννᾶ τὴν ἄσκηση, ἡ ἄσκηση γεννᾶ τὰ δάκρυα, τὰ δάκρυα τὸ φόβο, ὁ φόβος τὴν ταπείνωση, ἡ ταπείνωση τὸ προορατικὸ χάρισμα, τὸ προορατικὸ τὴν ἀγάπη, ἡ ἀγάπη κάνει τὴν ψυχὴ ὑγιὴ καὶ ἀπαθή. Καὶ τότε γνωρίζει ὁ ἄνθρωπος ὅτι δὲν εἶναι μακριὰ ἀπὸ τὸ Θεό.

Τοῦ ἔλεγε λοιπόν: «Πρέπει διὰ μέσου τῆς ἡσυχίας νὰ καθαρίσεις τε-

1. Ρωμ. 13, 14.

λείως τὸ νοῦ σου καὶ νὰ τοῦ δώσεις ἀδιάλειπτη πνευματικὴ ἐργασία. Γιατὶ ὅπως τὰ μάτια βλέπουν τὰ αἰσθητὰ καὶ θαυμάζουν τὸ θέαμά τους, ἔτσι καὶ ὁ καθαρὸς νοῦς βλέπει τὰ νοητὰ καὶ ἀπὸ τὴν πνευματικὴ θεωρία ἔρχεται σὲ ἔκσταση καὶ δύσκολα ἀποσπᾶται ἀπὸ αὐτά. Καὶ ὅσο περισσότερο μέσω τῆς ἡσυχίας ἀπογυμνώνεται ἀπὸ τὰ πάθη καὶ καθαρίζεται, τόσο περισσότερη γνώση ἀξιώνεται νὰ λαμβάνει. Καὶ τότε ὁ νοῦς γίνεται τέλειος, ὅταν ξεπεράσει τὴ γνώση τῆς οὐσίας τῶν ὄντων καὶ ἑνωθεῖ μὲ τὸ Θεό, ὥστε ἀφοῦ ἔχει τὸ βασιλικὸ ἀξίωμα, δὲν ἀνέχεται πλέον νὰ εἶναι φτωχός. Οὔτε παρασύρεται ἀπὸ τὶς χαμηλὲς ἐπιθυμίες, καὶ ἂν ἀκόμη τοῦ προσφέρεις ὅλα τὰ βασίλεια τοῦ κόσμου. Ἂν λοιπὸν θέλεις νὰ φτάσεις σὲ ὅλες αὐτὲς τὶς ἀρετές, μὴ σὲ ἀπασχολεῖ ἡ μέριμνα κανενὸς ἀνθρώπου· φεῦγε μὲ ὅλη σου τὴ δύναμη ἀπὸ τὸν κόσμο καὶ βάδιζε πρόθυμα τὴν ὁδὸ τῶν Ἁγίων. Ἔχε παρουσιαστικὸ παραμελημένο καὶ λερωμένα ροῦχα καὶ φόρεμα ταπεινό, φέρσιμο ἁπλό, λόγο ἀνεπιτήδευτο, βάδισμα σεμνό, φωνὴ ἀπροσποίητη, τὴ φτώχεια σύντροφό σου καὶ τὴν καταφρόνηση ἀπ' ὅλους. Πάνω ἀπ' ὅλα νὰ κρατᾶς τὴ φύλαξη καὶ τὴ νήψη τοῦ νοῦ σου. Νὰ ἔχεις καρτερία σὲ κάθε στενοχώρια, καὶ κάθε ἀγαθὸ ποὺ ἔχεις, νὰ τὸ φυλάγεις ἀκέραιο καὶ ἀμετάβλητο. Καὶ πρόσεχε πολὺ τὸν ἑαυτό σου, μὴν τυχὸν παραδεχτεῖς καμιὰ παρείσακτη ἡδονή. Γιατὶ τὰ πάθη τῆς ψυχῆς καταπραΰνονται μὲ τὴν ἡσυχία· ὅταν ὅμως ἐρεθίζονται καὶ ξύνονται, ἀγριεύουν περισσότερο καὶ σπρώχνουν ἐκείνους ποὺ τὰ ἔχουν νὰ ἁμαρτάνουν περισσότερο καὶ γίνονται δυσκολοθεράπευτα, ὅπως συμβαίνει μὲ τὰ σωματικὰ τραύματα, ὅταν τρίβονται καὶ ξύνονται. Ἀκόμη καὶ ἕνας ἀργὸς λόγος μπορεῖ νὰ χωρίσει τὸ νοῦ ἀπὸ τὴ μνήμη τοῦ Θεοῦ, καθὼς μᾶς σπρώχνουν οἱ δαίμονες σ' αὐτὸ καὶ οἱ αἰσθήσεις πείθονται σ' αὐτούς.

»Εἶναι μεγάλος ὁ ἀγώνας καὶ ὁ φόβος νὰ φυλάξεις τὴν ψυχή σου. Πρέπει λοιπὸν νὰ χωριστεῖς ἀπὸ ὅλο τὸν κόσμο καὶ νὰ σπάσεις τὸ δεσμὸ τῆς συμπάθειας τῆς ψυχῆς πρὸς τὸ σῶμα καὶ νὰ γίνεις χωρὶς πόλη, χωρὶς σπίτι, χωρὶς τίποτε δικό σου, ἀφιλάργυρος, ἀκτήμων, χωρὶς πολυπραγμοσύνη, χωρὶς συναλλαγὲς μὲ ἄλλους, ἀμαθὴς τῶν ἀνθρώπινων πραγμάτων, ταπεινόφρων, συμπαθής, πράος, ἥσυχος, ἕτοιμος νὰ δεχτεῖς στὴν καρδιά σου τὶς ὑποδείξεις τῆς θείας γνώσεως. Γιατὶ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ γράψεις σὲ κέρινη πλάκα, ἂν προηγουμένως δὲν τὴ λειάνεις ἀπὸ τὰ γράμματα ποὺ εἶναι χαραγμένα πάνω στὸ κερί. Αὐτὰ μᾶς διδάσκει ὁ Μέγας Βασίλειος. Τέτοιοι ἔγιναν ὅλοι οἱ Ἅγιοι· χωρισμένοι τελείως ἀπὸ τὴν κοσμικὴ ζωή, διατηροῦσαν τὸ οὐράνιο φρόνημα ἀθόλωτο μέσα τους, καὶ τὸ καταλάμπρυναν μὲ τοὺς θείους νόμους. Καὶ ἔλαμπαν μὲ τὰ εὐσεβὴ ἔργα καὶ λόγια, ἀφοῦ νέκρωσαν τὰ ἐπίγεια μέλη τους[2] μὲ τὴν ἐγκράτεια καὶ τὸ φόβο καὶ τὸν πόθο τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ μὲ τὴν ἀδιάλειπτη προσευχὴ καὶ τὴ μελέτη τῶν θείων Γραφῶν ἀνοίγουν τὰ νοερὰ μάτια τῆς ψυχῆς καὶ βλέπουν τὸν Βασιλέα τῶν δυνάμεων. Καὶ τότε γίνεται χαρὰ μεγάλη καὶ δριμὺς πόθος ποὺ καταφλέγει τὴν ψυχή, ἡ σάρκα συνανυψώνεται κι αὐτὴ ἀπὸ τὸ Πνεῦμα καὶ γίνεται ὁ ἄνθρωπος ὅλος πνευματικός. Αὐτὰ ἀξιώνονται νὰ ἔχουν οἱ ἐργάτες τῆς μακάριας ἡσυχίας καὶ τῆς ἀσκητικῆς ζωῆς, οἱ ὁποῖοι χωρίστηκαν ἀπὸ κάθε ἀνθρώπινη παρηγοριὰ καὶ μὲ καθαρότητα συνομιλοῦν μόνοι μὲ μόνο τὸν ἐπουράνιο Κύριο.»

2. Κολ. 3, 5.

Ὅταν τὰ ἄκουσε αὐτὰ ὁ θεοφιλὴς ἐκεῖνος ἀδελφός, πληγώθηκε ἡ ψυχή του ἀπὸ τὸν θεῖο πόθο καὶ πῆγε μαζί του στὴ σκήτη, ὅπου οἱ πιὸ μεγάλοι Πατέρες εἶχαν διανύσει τὸ δρόμο τῆς εὐσέβειας. Ἐκεῖ κατοίκησαν στὴ Λαύρα τοῦ ἁγίου Ἰωάννη τοῦ Κολοβοῦ, καί, ἐπειδὴ ἤθελαν νὰ ζήσουν ἡσυχαστικὴ ζωή, ἀνέθεσαν τὸν ἑαυτό τους στὴ φροντίδα τοῦ οἰκονόμου τῆς Λαύρας. Ζοῦσαν μὲ τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ μὲ μεγάλη ἡσυχία, πηγαίνοντας ἐλεύθερα κάθε Σάββατο καὶ Κυριακὴ στὴν ἐκκλησία. Τὶς ὑπόλοιπες ἡμέρες τῆς ἑβδομάδας ἔμεναν στὸ κελί, κάνοντας καθένας τὶς προσευχὲς καὶ τὴν ἀκολουθία του. Ἡ ἀκολουθία τοῦ ἁγίου γέροντα ἦταν αὐτή: Τὴ νύχτα ὅλη ἔψαλλε τὸ Ψαλτήριο καὶ τὶς ᾠδὲς χωρὶς θόρυβο, καὶ ἔλεγε καὶ μιὰ περικοπὴ τοῦ Εὐαγγελίου. Κατόπιν καθόταν καὶ ἔλεγε μόνος του τὸ «Κύριε ἐλέησον» μὲ προσήλωση καὶ γιὰ πολλὴ ὥρα, ὥσπου δὲν μποροῦσε πιὰ νὰ τὸ λέει. Καὶ τότε ἔπαιρνε λίγο ὕπνο· καὶ πάλι τὴν αὐγὴ ἔψαλλε τὴν πρώτη Ὥρα καὶ καθόταν στὸ κάθισμά του προσεχτικὰ βλέποντας πρὸς τὴν ἀνατολή, ψάλλοντας κατὰ διαλείμματα καὶ λέγοντας ἀπὸ μνήμης περικοπὲς ἀπὸ τὸν Ἀπόστολο καὶ τὸ Εὐαγγέλιο. Καὶ ἔτσι περνοῦσε κάθε ἡμέρα ψάλλοντας καὶ προσευχόμενος ἀδιαλείπτως[3], καὶ τρεφόμενος μὲ τὴ θεωρία τῶν οὐρανίων, ὥστε πολλὲς φορὲς νὰ ὑψώνεται ὁ νοῦς του στὴ θεωρία καὶ νὰ μὴ γνωρίζει ἂν βρίσκεται πάνω στὴ γῆ.

Ὁ ἀδελφὸς Παυλίνος, βλέποντάς τον νὰ ἐπεκτείνεται τόσο πολὺ στὴν προσευχὴ καὶ νὰ ἀλλοιώνεται ὁλότελα ἀπὸ τὶς θεῖες ἔννοιες, τοῦ εἶπε: «Πολὺ κοπιάζεις πάτερ, μὲ τόσα γηρατειὰ νὰ ταλαιπωρεῖς τὸ σῶμα σου καὶ νὰ τὸ μεταχειρίζεσαι σὰν δοῦλο[4].» Κι ὁ γέροντας ἀποκρίθηκε: «Πίστεψέ με παιδί μου, τόσο μεγάλη προθυμία καὶ πόθο γιὰ τὴν ἀκολουθία ἔχει βάλει ὁ Θεὸς μέσα στὴν ψυχή μου, ὥστε δὲν φτάνουν οἱ δυνάμεις μου νὰ τὴν ἱκανοποιήσω σ' ὅλη τὴν ἔκτασή της. Ἀλλὰ ὁ πόθος τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ ἐλπίδα τῶν μελλόντων ἀγαθῶν νικᾶ τὴ σωματική μου ἀδυναμία.» Ἔτσι λοιπὸν ὁ πόθος τοῦ νοῦ του πετοῦσε πάντοτε στὸν οὐρανό. Καὶ ὄχι μόνον τὶς ἄλλες ὧρες, ἀλλὰ καὶ στὴν ὥρα τοῦ φαγητοῦ.

Κάποτε λοιπὸν ἕνας ἀδελφὸς ποὺ κατοικοῦσε μαζί του, τὸν ἐρώτησε, ποιὸ εἶναι τὸ μυστήριο τῆς θεωρίας. Ἐκεῖνος, ἐπειδὴ τὸν εἶδε ὅτι ἐπιθυμοῦσε νὰ μάθει καὶ τὸν παρακαλοῦσε, τοῦ εἶπε: «Σοῦ λέω, παιδί μου, ἀληθινά,

3. Α' Θεσ. 5, 17. 4. Α' Κορ. 9, 27.

ὅτι ἂν καθαριστεῖ τελείως ὁ νοῦς, τότε ὁ Θεὸς τοῦ ἀποκαλύπτει τὶς θεωρίες ἀκόμη καὶ τῶν ἀγγελικῶν δυνάμεων ποὺ Τὸν ὑπηρετοῦν.» Καὶ πάλι τὸν ξαναρώτησε: «Γιατί πάτερ, παραπάνω ἀπὸ ὅλη τὴν ἁγία Γραφή, γλυκαίνεσαι περισσότερο μὲ τὸ Ψαλτήριο; Καὶ γιατί ἐνῶ τὸ λὲς ἥσυχα, φαίνεσαι σὰν νὰ συνομιλεῖς μὲ κάποιον;» Ὁ ἀββᾶς ἀπάντησε: «Νὰ σοῦ πῶ, παιδί μου· τόσο πολὺ ἔχει βάλει ὁ Θεὸς μέσα στὴν ταπεινή μου ψυχὴ τὴ δύναμη τῶν ψαλμῶν, ὅσο καὶ στὸν προφήτη Δαβίδ, καὶ δὲν μπορῶ νὰ χωριστῶ ἀπὸ τὴ γλυκύτητα τῶν ποικίλων θεωρημάτων ποὺ βρίσκονται μέσα σ' αὐτούς. Οἱ ψαλμοὶ περιέχουν ὅλη τὴ θεία Γραφή.» Καὶ αὐτὰ τὰ ἐκμυστηρεύθηκε στὸν ἀδελφὸ μὲ μεγάλη ταπεινοφροσύνη, ἀφοῦ πιέστηκε πολὺ ἀπ' αὐτόν, θέλοντας νὰ τὸν ὠφελήσει.

Ἕνας ἀδελφὸς ὀνόματι Ἰωάννης, προερχόμενος ἀπὸ τὰ παράλια, πῆγε στὸν ἅγιο αὐτὸ καὶ μεγάλο πατέρα Φιλήμονα, ἔπεσε στὰ πόδια του καὶ τοῦ εἶπε: «Τί νὰ κάνω πάτερ, γιὰ νὰ σωθῶ; Γιατὶ βλέπω ὅτι ὁ νοῦς μου γυρίζει καὶ ρεμβάζει ἐδῶ κι ἐκεῖ σὲ πράγματα ποὺ δὲν πρέπει.» Ὁ γέροντας, ἀφοῦ σώπασε λίγο, τοῦ εἶπε: «Αὐτὸ τὸ πάθος εἶναι τῶν κοσμικῶν, καὶ τὸ ἔχεις ἀκόμη, ἐπειδὴ δὲν ἀπόκτησες τέλειο πόθο τοῦ Θεοῦ. Δὲν σοῦ ἦρθε ἀκόμη ἡ θέρμη τοῦ πόθου καὶ τῆς ἐπιγνώσεως τοῦ Θεοῦ.» Λέει ὁ ἀδελφός: «Καὶ τί νὰ κάνω Πάτερ;» Ἐκεῖνος τοῦ ἀπάντησε: «Πήγαινε καὶ ἔχε κρυφὴ μελέτη μέσα στὴν καρδιά σου, ἡ ὁποία μπορεῖ νὰ καθαρίσει τὸ νοῦ σου ἀπὸ αὐτά.» Ὁ ἀδελφός, ὄντας ἀμύητος σ' αὐτά, λέει στὸν γέροντα: «Τί εἶναι ἡ κρυφὴ μελέτη, πάτερ;» Καὶ αὐτὸς τοῦ ἀπαντᾶ: «Πήγαινε, ἔχε νήψη στὴν καρδιά σου καὶ λέγε προσεκτικὰ μέσα στὸ νοῦ σου μὲ φόβο καὶ τρόμο: Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, ἐλέησόν με. Αὐτὴ εἶναι ἡ συμβουλὴ ποὺ δίνει ὁ μακάριος Διάδοχος* στοὺς ἀρχαρίους.»

Ἔφυγε λοιπὸν ὁ ἀδελφός, καὶ μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ καὶ τὶς προσευχὲς τοῦ Πατέρα, ἀφοῦ ἡσύχασε, γλυκάθηκε σ' αὐτὴ τὴ μελέτη, ἀλλὰ γιὰ λίγο. Ὅταν ὅμως ἡ μελέτη αὐτὴ σταμάτησε ξαφνικὰ καὶ δὲν μποροῦσε νὰ τὴν καλλιεργήσει μὲ νήψη καὶ νὰ προσευχηθεῖ, πῆγε πάλι στὸν γέροντα καὶ τοῦ ἀνέφερε ὅ,τι τοῦ εἶχε συμβεῖ. Αὐτὸς τοῦ εἶπε: «Τώρα γνώρισες ἔστω καὶ ἕνα ἴχνος ἡσυχίας καὶ πνευματικῆς ἐργασίας καὶ δοκίμασες τὴ γλυκύτητα ποὺ προέρχεται ἀπὸ αὐτή. Ἔχε λοιπὸν πάντοτε στὴν καρδιά σου αὐτό: Εἴτε τρῶς, εἴτε πίνεις, εἴτε συνομιλεῖς μὲ ἄλλους, εἴτε ἔξω ἀπὸ τὸ κελί σου βρίσκεσαι, εἴτε στὸ δρόμο βαδίζεις, μὴν παραλείψεις ποτὲ νὰ ἔχεις αὐτὴ τὴν εὐχὴ στὸ νοῦ σου μὲ νήψη καὶ συγκέντρωση καὶ νὰ ψάλλεις καὶ νὰ μελετᾶς εὐχὲς καὶ ψαλμούς. Ἀλλὰ καὶ σ' αὐτὴν ἀκόμη τὴν ἀνάγκη σου, νὰ μὴν εἶναι ἀργὸς ὁ νοῦς σου, ἀλλὰ κρυφὰ νὰ μελετᾶ καὶ νὰ προσεύχεται. Γιατὶ ἔτσι μπορεῖς νὰ γνωρίσεις τὰ βάθη τῆς Γραφῆς καὶ τὴ δύναμη ποὺ κρύβεται σ' αὐτήν, καὶ νὰ δώσεις ἀκατάπαυστη ἐργασία στὸ νοῦ σου, γιὰ νὰ ἐκπληρώ-

* Φιλοκαλία, τόμος Α', σελ. 302, κεφ. 59-61.

νεις τὴν ἀποστολικὴ ἐντολὴ ποὺ λέει, "ἀδιαλείπτως προσεύχεσθε"[5]. Πρόσεχε λοιπὸν μὲ ἀκρίβεια καὶ φύλαγε τὴν καρδιά σου νὰ μὴ δέχεται πονηροὺς λογισμούς, ἢ ὁποιουσδήποτε μάταιους καὶ ἀνώφελους. Ἀλλὰ πάντοτε, καὶ ὅταν κοιμᾶσαι καὶ ὅταν τρῶς ἢ πίνεις ἢ συνομιλεῖς, ἡ καρδιά σου κρυφά, ἄλλοτε νὰ μελετᾶ νοερὰ τοὺς ψαλμούς, ἄλλοτε νὰ προσεύχεται μὲ τὸ "Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ, Υἱὲ τοῦ Θεοῦ, ἐλέησόν με". Καὶ πάλι ὅταν ψάλλεις μὲ τὴ γλώσσα σου, πρόσεχε μὴν ἄλλο λέει τὸ στόμα σου καὶ ἀλλοῦ γυρίζει ὁ νοῦς σου.»

Εἶπε πάλι ὁ ἀδελφός: «Στὸν ὕπνο μου βλέπω πολλὲς μάταιες φαντασίες.» Ὁ γέροντας τοῦ εἶπε: «Μὴ βαρεθεῖς καὶ μὴν ἀμελήσεις· ἀλλὰ πρὶν κοιμηθεῖς, νὰ κάνεις πολλὲς προσευχὲς μέσα σου καὶ ν' ἀντιστέκεσαι στοὺς λογισμούς, ὥστε νὰ μὴ σὲ σέρνει στὰ θελήματά του ὁ διάβολος, γιὰ νὰ σὲ δεχτεῖ ὁ Θεός. Κι ὅσο μπορεῖς φρόντισε, μετὰ τοὺς ψαλμοὺς καὶ τὴν προσεκτικὴ μελέτη, νὰ κοιμηθεῖς, καὶ μὴν ἀμελήσεις καὶ ἀφήσεις τὸ νοῦ σου νὰ δεχτεῖ ξένους λογισμούς, ἀλλὰ μὲ ἐκεῖνα ποὺ προσευχήθηκες, ἐκεῖνα μελετώντας, πλάγιασε, γιὰ νὰ εἶναι μαζί σου ὅταν κοιμᾶσαι, καὶ ὅταν ξυπνήσεις νὰ σοῦ μιλήσουν[6]. Νὰ λὲς καὶ τὸ ἅγιο Σύμβολο τῆς πίστεως προτοῦ πλαγιάσεις. Γιατὶ ἡ ὀρθὴ πίστη περὶ τοῦ Θεοῦ εἶναι πηγὴ καὶ φύλαξη ὅλων τῶν ἀγαθῶν.»

Ὁ ἀδελφὸς στὴ συνέχεια ρώτησε: «Δεῖξε ἀγάπη, πάτερ, καὶ πές μου, ποιὰ ἐργασία κάνει ὁ νοῦς σου; Δίδαξέ με, γιὰ νὰ σωθῶ καὶ ἐγώ.» Ὁ γέροντας τοῦ ἀπάντησε: «Γιατὶ θέλεις νὰ περιεργάζεσαι αὐτὰ τὰ πράγματα;» Σηκώθηκε τότε ὁ ἀδελφός, ἔπιασε τὰ πόδια τοῦ ἁγίου, καὶ καταφιλώντας τα τὸν παρακαλοῦσε νὰ τοῦ πεῖ. Ὕστερα ἀπὸ πολλὲς ὧρες, τοῦ εἶπε: «Δὲν μπορεῖς ἀκόμη νὰ τὰ ἀντέξεις· γιατὶ τὸ νὰ ἀπονέμει κανεὶς τὸ κατάλληλο ἔργο σὲ κάθε αἴσθηση, εἶναι ἰδίωμα ἀνθρώπου ποὺ ἀπόκτησε ἕξη στὴν ἀρετή. Οὔτε εἶναι δυνατὸν ἐκεῖνος ποὺ δὲν εἶναι τελείως καθαρὸς ἀπὸ τὶς μάταιες σκέψεις τοῦ κόσμου, νὰ ἀξιωθεῖ νὰ λάβει αὐτὸ τὸ χάρισμα. Γι' αὐτό, ἂν ἐπιθυμεῖς αὐτά, κράτησε τὴν κρυφὴ μελέτη μὲ καθαρὴ καρδιά. Γιατὶ ἂν γίνεται ἀδιάλειπτα ἡ προσευχή σου καὶ ἡ μελέτη τῶν Γραφῶν, τότε ἀνοίγουν τὰ νοερὰ μάτια τῆς ψυχῆς καὶ ἔρχεται σ' αὐτὴν χαρὰ μεγάλη καὶ ἕνας πόθος ἀνέκφραστος καὶ πολὺ δυνατός, σὲ σημεῖο ποὺ νὰ χαίγεται καὶ ἡ σάρκα ἀπὸ τὸ Πνεῦμα, ὥστε νὰ γίνεται ὁλόκληρος ὁ ἄνθρωπος πνευματικός. Εἴτε λοιπὸν τὴ νύχτα, εἴτε τὴν ἡμέρα σὲ ἀξιώσει ὁ Θεὸς νὰ προσευχηθεῖς ἀπερίσπαστα μὲ καθαρὸ νοῦ, μὴν περιοριστεῖς στὸν κανόνα σου, ἀλλὰ μὲ ὅση δύναμη ἔχεις, νὰ ἐπεκτείνεσαι στὴν προσευχὴ καὶ ν' ἀφοσιώνεσαι στὸ Θεό. Καὶ Αὐτὸς φωτίζει τὴν καρδιά σου ποιὰ πνευματικὴ ἐργασία νὰ κάνεις.» Πρόσθεσε δὲ καὶ τοῦτο: «Κάποτε ἦρθε ἕνας γέροντας νὰ μὲ ἐπισκεφθεῖ· τὸν ρώτησα γιὰ τὴν πνευματική του κατάσταση καὶ μοῦ ἀπάντησε:

5. Α' Θεσ. 5, 17. 6. Παροιμ. 6, 22.

"Δύο χρόνια ὁλόκληρα παρακαλοῦσα τὸ Θεὸ μὲ ὅλη μου τὴν καρδιὰ χωρὶς ν' ἀπογοητεύομαι, γιὰ νὰ μοῦ δώσει τὸ χάρισμα νὰ τυπωθεῖ ἀκατάπαυστα καὶ χωρὶς περισπασμὸ μέσα στὴν καρδιά μου ἡ προσευχὴ ποὺ παρέδωσε ὁ ἴδιος στοὺς μαθητές Του. Καὶ ἀφοῦ εἶδε τὸν κόπο μου καὶ τὴν ὑπομονή μου, μοῦ ἔδωσε τὸ χάρισμα ὁ μεγαλόδωρος Κύριος."»

Ἔλεγε ἀκόμη: «Οἱ λογισμοὶ ποὺ γεννιοῦνται στὴ διάνοια γύρω ἀπὸ τὰ μάταια, εἶναι ἀσθένειες ὀκνηρῆς καὶ ἄνεργης ψυχῆς. Πρέπει λοιπόν, ὅπως λέει ἡ Γραφή, νὰ φρουροῦμε τὸ νοῦ μας μὲ κάθε τρόπο[7], καὶ νὰ ψάλλομε χωρὶς περισπασμὸ μὲ συναίσθηση καὶ νὰ προσευχόμαστε μὲ καθαρὸ νοῦ. Λοιπὸν ἀδελφοί, ὁ Θεὸς θέλει νὰ τοῦ δείξομε τὴν ἐπιμέλειά μας πρῶτα μὲ κόπους καὶ ἔπειτα μὲ ἀγάπη καὶ μὲ ἀδιάλειπτη προσευχή, καὶ Ἐκεῖνος μᾶς δίνει τὸ δρόμο τῆς σωτηρίας. Καὶ εἶναι φανερὸ ὅτι, ἄλλος δρόμος ποὺ ἀνεβάζει στὸν οὐρανὸ δὲν εἶναι παρὰ ἡ τέλεια ἡσυχία, ἡ ἀποφυγὴ ὅλων τῶν κακῶν, ἡ ἀπόκτηση τῶν καλῶν, ἡ τέλεια ἀγάπη πρὸς τὸ Θεὸ καὶ ἡ ἕνωση μαζί Του μὲ ἁγιότητα καὶ κάθε ἀρετή. Ἂν φτάσει σ' αὐτὰ κάποιος, γρήγορα θ' ἀνεβεῖ στὸ χῶρο τοῦ οὐρανοῦ. Ὁπωσδήποτε ὅμως, ἐκεῖνος ποὺ θέλει νὰ φτάσει σ' αὐτὸ τὸ ὕψος, πρέπει νὰ νεκρώσει τὰ μέλη του ποὺ ἐπιθυμοῦν τὰ γήινα[8]. Γιατὶ ὅταν ἡ ψυχή μας εὐφραίνεται μὲ τὴ θεωρία τοῦ πραγματικοῦ ἀγαθοῦ, δὲν ἐπιστρέφει σὲ κανένα ἀπὸ τὰ πάθη τῆς ἡδονῆς, ἀλλὰ ἀφοῦ ἀποστραφεῖ κάθε σωματικὴ ἡδυπάθεια, δέχεται μὲ καθαρὴ καὶ ἀμόλυντη διάνοια τὴ φανέρωση τοῦ Θεοῦ.

»Ἔχομε λοιπὸν ἀνάγκη ἀπὸ μεγάλη προσοχὴ καὶ σωματικοὺς κόπους καὶ κάθαρση τῆς ψυχῆς, γιὰ νὰ κάνομε τὸ Θεὸ ἔνοικο στὶς καρδιές μας, ὥστε νὰ ἐκτελοῦμε στὸ ἑξῆς χωρὶς πλάνη τὶς θεῖες Του ἐντολές. Καὶ τότε Αὐτὸς μᾶς μαθαίνει νὰ τηροῦμε μὲ ἀσφάλεια τοὺς νόμους Του, στέλνοντάς μας σὰν ἡλιακὲς ἀκτίνες τὶς ἐνέργειές Του μὲ τὴ χάρη τοῦ Πνεύματός Του ποὺ ἔχει βάλει μέσα μας. Γιατὶ μὲ κόπους καὶ πειρασμοὺς πρέπει νὰ ἀποκαθάρομε τὴ θεία εἰκόνα, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία γίναμε λογικοὶ καὶ δεκτικοὶ κάθε συνέσεως καὶ τῆς ὁμοιώσεως μὲ τὸ Θεό· ἔχοντας τὶς αἰσθήσεις ἄμικτες ἀπὸ κάθε κηλίδα, πυρακτώνοντάς τις κατὰ κάποιο τρόπο στὸ καμίνι τῶν πειρασμῶν καὶ μεταμορφούμενοι στὸ βασιλικὸ ἀξίωμα. Ὁ Θεὸς ἔκανε τὴν ἀνθρώπινη φύση μέτοχο κάθε ἀγαθοῦ, ἱκανὴ νὰ θεωρεῖ νοερὰ τὶς χορεῖες τῶν ἀγγέλων, τὶς δόξες τῶν κυριοτήτων τὶς δυνάμεις, τὶς ἀρχές, τὶς ἐξουσίες, τὸ φῶς τὸ ἀπλησίαστο, τὴ δόξα τὴν ὑπέρλαμπρη. Ὅταν ὅμως κατορθώσεις ἀρετή, ἂς μὴν ὑψωθεῖ ὁ λογισμός σου ἀπέναντι τοῦ ἀδελφοῦ σου, ὅτι ἐσὺ κατόρθωσες καὶ ἐκεῖνος ἀμέλησε· αὐτὸ εἶναι ἀρχὴ ὑπερηφάνειας. Πρόσεχε μὲ ὅλη σου τὴ δύναμη νὰ μὴν κάνεις τίποτε γιὰ νὰ ἀρέσεις στοὺς ἀνθρώπους. Ἂν ἀγωνίζεσαι ἐναντίον πάθους, μὴν ἀποκάμεις, οὔτε νὰ λιγοψυχήσεις, ἂν ἐπιμένει ὁ πόλεμος. Σήκω καὶ ρίξε τὸν ἑαυτό σου μπροστὰ στὸ

7. Παροιμ. 4, 23.
8. Κολ. 3, 5.

Θεὸ μὲ ὅλη σου τὴν καρδιὰ καὶ πὲς μαζὶ μὲ τὸν Προφήτη: "Δίκασε, Κύριε, αὐτοὺς ποὺ μ' ἀδικοῦν[9], γιατὶ ἐγὼ δὲν μπορῶ νὰ τοὺς νικήσω." Καὶ ὁ Θεός, βλέποντας τὴν ταπείνωσή σου, θὰ σοῦ στείλει τὸ ταχύτερο τὴ βοήθειά Του. Ὅταν πάλι περπατᾶς μαζὶ μὲ ἄλλον στὸ δρόμο, μὴ δεχτεῖς μάταιη συνομιλία, ἀλλὰ δῶσε στὸ νοῦ σου τὴν πνευματικὴ ἐργασία ποὺ εἶχε, γιὰ νὰ τοῦ γίνει καλὴ συνήθεια, νὰ λησμονήσει τὰ τερπνὰ τοῦ κόσμου καὶ νὰ φτάσει τελικὰ στὸ λιμάνι τῆς ἀπάθειας.» Μὲ τέτοια καὶ πολλὰ ἄλλα ἀφοῦ κατήχησε τὸν ἀδελφό, τοῦ ἔδωσε τὴν εὐχή του καὶ τὸν ἄφησε νὰ φύγει.

Ὕστερα ἀπὸ λίγο καιρὸ ξαναγύρισε ὁ ἀδελφὸς καὶ ἐρώτησε πάλι τὸν γέροντα: «Τί νὰ κάνω, πάτερ; Στὴ νυχτερινή μου ἀκολουθία μὲ βαραίνει ὁ ὕπνος καὶ δὲν μὲ ἀφήνει νὰ προσευχηθῶ μὲ νήψη, ἀλλὰ οὔτε καὶ νὰ ἀγρυπνήσω πολύ, καὶ ὅταν ψάλλω, μοῦ ἔρχεται ν' ἀσχοληθῶ μὲ τὸ ἐργόχειρο.» Ὁ γέροντας ἀπάντησε: «Ὅταν μπορεῖς νὰ προσεύχεσαι μὲ νήψη, μὴ στραφεῖς στὸ ἐργόχειρο. Ἂν ὅμως σὲ κυριέψει ἀκηδία, κουνήσου λιγάκι, ἀπείλησε τὸν λογισμὸ καὶ πιάσε τὸ ἐργόχειρο.» Ὁ ἀδελφὸς εἶπε πάλι σ' αὐτόν: «Ἐσένα, δέσποτα, δὲ σὲ βαραίνει ὁ ὕπνος στὴν ἀκολουθία σου;» Αὐτὸς τοῦ εἶπε: «Σπάνια· ἂν ὅμως κάποτε μοῦ ἔρθει, κινοῦμαι καὶ λέω ἀπὸ τὸ κατὰ Ἰωάννην εὐαγγέλιο ἀπὸ τὴν ἀρχή, ὑψώνοντας τὰ μάτια τῆς διάνοιας στὸ Θεό, καὶ εὐθὺς ἐξαφανίζεται. Τὸ ἴδιο κάνω καὶ μὲ τοὺς λογισμούς· ὅταν ἔρθει κάποιος λογισμός, τὸν ἀντιμετωπίζω μὲ καυτὰ δάκρυα σὰν φωτιά, καὶ ἐξαφανίζεται. Ἐσὺ ὅμως δὲν μπορεῖς ἀκόμη νὰ ὁπλιστεῖς ἔτσι, ἀλλὰ μᾶλλον κράτα πάντοτε τὴν κρυφὴ μελέτη καὶ τὶς προσευχὲς ποὺ ὅρισαν οἱ ἅγιοι Πατέρες γιὰ τὴν ἡμέρα: τὶς Ὧρες τρίτη, ἕκτη καὶ ἐνάτη καὶ τὸν ἑσπερινό· φρόντισε νὰ ἐπιτελεῖς καὶ τὶς νυχτερινὲς ἀκολουθίες. Μὲ ὅλη σου τὴ δύναμη φρόντισε νὰ μὴν κάνεις τίποτε γιὰ νὰ ἀρέσεις στοὺς ἀνθρώπους, οὔτε νὰ ἔχεις ἔχθρα κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ σου, γιὰ νὰ μὴ χωριστεῖς ἀπὸ τὸ Θεό σου. Προσπάθησε νὰ φυλάξεις τὴ διάνοιά σου ἀμετεώριστη, στραμμένη μὲ ἐπιμέλεια στοὺς ἐσωτερικοὺς λογισμούς. Ὅταν βρίσκεσαι στὴν ἐκκλησία καὶ πρόκειται νὰ μεταλάβεις τὰ θεῖα Μυστήρια τοῦ Χριστοῦ, μὴ βγεῖς ἔξω, μέχρις ὅτου λάβεις τὴν τέλεια εἰρήνη· στάσου στὸν ἴδιο τόπο καὶ μὴ φύγεις ἀπὸ ἐκεῖ μέχρι τὴν ἀπόλυση. Ἔχε στὸ νοῦ σου ὅτι στέκεσαι στὸν οὐρανὸ καὶ ὅτι πρόκειται μαζὶ μὲ τοὺς ἁγίους ἀγγέλους νὰ συναντήσεις τὸ Θεὸ καὶ νὰ Τὸν ὑποδεχτεῖς μέσα στὴν καρδιά σου. Προετοιμάζου μὲ φόβο καὶ τρόμο πολύ, γιὰ νὰ μὴ γίνεις μέτοχος τῶν ἁγίων δυνάμεων ἀνάξια.» Μὲ αὐτὰ ὅπλισε τὸν ἀδελφὸ καὶ ἀφοῦ τὸν ἀνέθεσε στὸν Κύριο καὶ στὸ Πνεῦμα τῆς χάρης Του[10], τὸν ἄφησε νὰ φύγει.

Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτά, καὶ ὁ ἀδελφὸς ποὺ ἦταν μαζί του ἔλεγε τὰ ἑξῆς: «Κάποτε ποὺ καθόμουν κοντά του, τὸν ρώτησα ἂν δοκίμασε πειρασμοὺς ἀπὸ ἐπιβουλὲς δαιμόνων, ὅταν ἦταν στὴν ἔρημο. Μοῦ ἀπάντησε: "Συγχώρεσέ με

9. Ψαλμ. 34, 1.
10. Πράξ. 20, 32.

ἀδελφέ. Ἂν ἐπιτρέψει ὁ Θεὸς νὰ ἔρθουν σὲ σένα οἱ πειρασμοὶ ποὺ ὑπέφερα ἀπὸ τὸν διάβολο, δὲ θὰ μπορέσεις νομίζω νὰ ὑπομείνεις τὴ δριμύτητά τους. Εἶμαι ἑβδομήντα χρόνων, ἢ καὶ παραπάνω. Ὑπομένω ὅλο καὶ περισσότερους· ἔμεινα σὲ διάφορες ἐρήμους σὲ βαθύτατη ἡσυχία καὶ ἔπαθα καὶ ὑπέφερα τόσα ἀπὸ αὐτούς, ποὺ δὲν συμφέρει νὰ διηγηθῶ τὴ δριμύτητά τους σ' ἐκείνους ποὺ δὲ δοκίμασαν ἀκόμα τὴν ἡσυχαστικὴ ζωή. Αὐτὸ ἔκανα πάντα στοὺς πειρασμούς· ὅλη τὴν ἐλπίδα μου τὴν ἔριχνα στὸ Θεό, πρὸς τὸν ὁποῖο ἔκανα καὶ τὶς ὑποσχέσεις τῆς ἀπαρνήσεως τοῦ κόσμου. Καὶ Αὐτὸς ἀμέσως μὲ ἔσωζε ἀπὸ κάθε ἀνάγκη. Γι' αὐτό, ἀδελφέ, δὲ φροντίζω πλέον γιὰ τὸν ἑαυτό μου. Γιατὶ γνωρίζω ὅτι Ἐκεῖνος φροντίζει γιὰ μένα καὶ ὑποφέρω ἐλαφρότερα τοὺς πειρασμοὺς ποὺ μοῦ ἔρχονται. Μόνον αὐτὸ προσφέρω ἐγὼ ἀπὸ τὸν ἑαυτό μου, τὸ νὰ προσεύχομαι ἀδιάλειπτα[11]. Καὶ ξέρω ὅτι ὅσο δυναμώνουν τὰ δεινά, τόσο καὶ προξενοῦνται στεφάνια στὸν ὑπομένοντα. Γιατὶ οἱ πειρασμοὶ εἶναι γραμμάτια μπροστὰ στὸν δίκαιο Κριτή. Αὐτὰ λοιπὸν ἔχοντας ὑπόψη ἀδελφέ, μὴν πέσεις στὴ ραθυμία· γνώριζε ὅτι στέκεσαι κι ἀγωνίζεσαι στὸ μέσο τοῦ πολέμου καὶ ὅτι εἶναι πάρα πολλοὶ ἐκεῖνοι ποὺ πολεμοῦν μὲ τὸ μέρος μας ἐναντίον τοῦ ἐχθροῦ τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ πῶς ἦταν δυνατὸ νὰ τολμοῦμε ἐμεῖς νὰ πολεμοῦμε ἐναντίον τόσο φοβεροῦ ἐχθροῦ τοῦ γένους μας, ἂν δὲ μᾶς κρατοῦσε τὸ πανίσχυρο χέρι τοῦ Θεοῦ Λόγου, προστατεύοντας καὶ φυλάγοντάς μας; Πῶς θ' ἄντεχε ἡ ἀνθρώπινη φύση τὶς ἐπιθέσεις του; Λέει σχετικὰ ἡ Γραφή: 'Ποιὸς μπορεῖ νὰ ἀφαιρέσει τὴν ἐπένδυσή του, ἢ ποιὸς μπορεῖ νὰ διαπεράσει τὶς πτυχὲς τοῦ θώρακά του; Ἀπὸ τὸ στόμα του βγαίνουν πυρσοὶ ἀναμμένοι, καὶ πετάγονται φωτιές. Ἀπὸ τὰ ρουθούνια του βγαίνει πυκνὸς καπνὸς σὰν ἀπὸ φωτιὰ ποὺ καίει κάρβουνα. Ἡ ψυχή του εἶναι πυρακτωμένα κάρβουνα καὶ ἀπὸ τὸ στόμα του βγαίνει φλόγα. Ἡ δύναμή του συγκεντρώνεται στὸν τράχηλό του. Μπροστά του τρέχει ἡ καταστροφή. Ἡ καρδιά του εἶναι σκληρὴ σὰν πέτρα, καὶ ἄκαμπτη σὰν τὸ ἀμόνι. Ἀναβράζει τὴν ἄβυσσο ὅπως τὸ φυσερὸ τὴ φωτιὰ στὸ χαλκουργεῖο· θεωρεῖ τὴ θάλασσα σὰν ἕνα μυροδοχεῖο καὶ ἔχει στὴν κυριαρχία του τὰ βάθη τῆς ἀβύσσου. Βλέπει κάθε ὑψηλὸ καὶ βασιλεύει πάνω σ' ὅλα ὅσα εἶναι μέσα στὰ νερά.'[12] Ἐναντίον αὐτοῦ ἔχομε νὰ παλέψομε, ἀδελφέ. Αὐτὸν τὸν τρομερὸ καὶ δυνατὸ τύραννο ὑποτύπωσε ἡ Γραφή. Ἀλλὰ εὔκολα τὸν νικοῦν ὅσοι ἔχουν ἐπιδοθεῖ νόμιμα στὸν ἐρημικὸ βίο, ἐπειδὴ δὲν τοὺς συνδέει τίποτε μαζί του, καθὼς ἀπαρνήθηκαν τὸν κόσμο καὶ ἀνδραγαθοῦν στὶς ἀρετές. Ἔχομε ἐμεῖς μαζί μας Ἐκεῖνον ποὺ πολεμᾶ μὲ τὸ μέρος μας. Πές μου, ποιὸς εἶναι ποὺ πλησίασε τὸν Κύριο καὶ ἀφοῦ ἔλαβε στὸ νοῦ του τὸν φόβο Του, δὲν παρουσίασε ἀλλαγή; Καὶ ποιὸς εἶναι ποὺ καταλάμπρυνε τὸν ἑαυτό του μὲ τοὺς θείους νόμους καὶ τὰ θεῖα ἔργα, καὶ δὲν ἔκανε τὴν ψυχή του ὁλοφώτεινη καὶ ν' ἀστράφτει μὲ τὰ θεῖα νοήματα καὶ τοὺς λογισμούς; Αὐτὸς

11. Α' Θεσ. 5, 17.

12. Ἰὼβ 41, 5· 11-14· 16· 23-24· 26.

δὲν ἀφήνει ποτὲ ἀργὴ τὴν ψυχή του, γιατὶ ἔχει τὸ Θεὸ ποὺ διεγείρει τὸ νοῦ στὸ νὰ ἐπιθυμεῖ ἀκόρεστα τὸ φῶς. Καὶ καθὼς ἡ ψυχὴ αὐτὴ δέχεται συνεχῶς τὴ θεία ἐνέργεια, δὲν ἀφήνεται ἀπὸ τὸ Πνεῦμα νὰ ἀποχαυνώνεται στὰ πάθη· ἀλλὰ σὰν βασιλιὰς ποὺ μὲ δριμὺ καὶ φοβερὸ μένος κατὰ τῶν ἐχθρῶν, κατακόβοντάς τους ἀλύπητα καὶ χωρὶς νὰ στρέφεται διόλου πρὸς τὰ πίσω, κερδίζει τὴ νίκη τοῦ πολέμου, σηκώνοντας τὰ χέρια στὸν οὐρανὸ μὲ τὴν πρακτικὴ ἀρετὴ καὶ τὴν προσευχὴ τοῦ νοῦ."»

Ὁ ἴδιος ἀδελφὸς ἔλεγε ἀκόμα καὶ τοῦτο: «Κοντὰ στὶς ἄλλες ἀρετές, εἶχε καὶ αὐτήν: ποτὲ δὲν ἀνεχόταν νὰ ἀκούσει ἀργὸ λόγο. Ἂν κανεὶς ἔλεγε ἀπρόσεκτα κάτι ποὺ δὲν ἔτεινε σὲ ψυχικὴ ὠφέλεια, δὲν ἀποκρινόταν διόλου. Ἀλλὰ καὶ ὅταν πήγαινα γιὰ ὑπηρεσία, δὲν μὲ ρωτοῦσε "ποῦ πηγαίνεις;". Καὶ ὅταν ἐπέστρεφα, δὲν μὲ ρωτοῦσε "ποῦ ἦσουν;" ἢ "πῶς πῆγες;" ἢ "τί ἔκανες;". Κάποτε λοιπὸν πῆγα στὴν Ἀλεξάνδρεια γιὰ δουλειὰ ἀναγκαία καὶ ἀπὸ ἐκεῖ πῆγα στὴν Κωνσταντινούπολη γιὰ ἐκκλησιαστικὸ ζήτημα, ἀφοῦ χαιρέτησα τοὺς ἄλλους εὐλαβέστατους ἀδελφούς, χωρὶς νὰ εἰδοποιήσω τὸν γέροντα. Ἀφοῦ ἔμεινα ἀρκετὸ καιρὸ ἐκεῖ, γύρισα πάλι στὴ σκήτη κοντά του. Αὐτὸς ὅταν μὲ εἶδε, γέμισε ἀπὸ χαρὰ καὶ ἀφοῦ μὲ φίλησε, ἔκανε εὐχὴ καὶ κάθισε, χωρὶς νὰ μὲ ἐρωτήσει τίποτε, ἀλλὰ ἔμεινε προσηλωμένος στὴ θεωρία.

»Ἄλλοτε πάλι, θέλοντας νὰ τὸν δοκιμάσω, περίμενα μερικὲς ἡμέρες, χωρὶς νὰ τοῦ δώσω ψωμί. Αὐτὸς οὔτε ζήτησε, οὔτε μοῦ εἶπε τίποτε. Ἐγὼ ὕστερα ἀπ' αὐτά, τοῦ ἔβαλα μετάνοια καὶ τοῦ εἶπα: "Δεῖξε ἀγάπη, πάτερ, καὶ πές μου, δὲ λυπήθηκες ποὺ δὲν σοῦ ἔφερα κατὰ τὴ συνήθεια νὰ φᾶς;" Μοῦ ἀποκρίθηκε: "Συγχώρεσέ με, ἀδελφέ. Καὶ εἴκοσι ἡμέρες ἂν δὲν μοῦ δώσεις ψωμί, δὲν σοῦ ζητῶ. Ὅσο ἀντέχει ἡ ψυχή μου, ἔτσι ἀντέχω καὶ στὸ σῶμα." Τόσο πολὺ ἦταν ἀπασχολημένος μὲ τὴ θεωρία τοῦ ὄντως Ἀγαθοῦ.

»Ἔλεγε ἐπίσης ὅτι "ἀφότου ἦρθα στὴ σκήτη, δὲν ἐπέτρεψα στὸ λογισμό μου νὰ βγεῖ ἔξω ἀπὸ τὸ κελί, οὔτε καὶ ἄλλο λογισμὸ παραδέχθηκα μὲ τὸ νοῦ μου, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ φόβο τοῦ Θεοῦ καὶ τὶς τιμωρίες στὸν μέλλοντα αἰώνα. Εἶχα πάντοτε στὸ νοῦ μου τὴν τιμωρία ποὺ ἔχει ἀπειλήσει ὁ Θεὸς κατὰ τῶν ἁμαρτωλῶν, τὸ αἰώνιο πῦρ καὶ τὸ σκότος τὸ ἐξώτερο, σὲ ποιὰ κατάσταση βρίσκονται οἱ ψυχὲς τῶν ἁμαρτωλῶν καὶ οἱ ψυχὲς τῶν δικαίων, καὶ ποιὰ εἶναι τὰ ἀγαθὰ ποὺ εἶναι ἑτοιμασμένα γιὰ τοὺς δικαίους, καὶ πῶς ὁ καθένας ἀπολαμβάνει τὸ μισθό του ἀνάλογα μὲ τὸν κόπο του[13]: ἕνας γιὰ τοὺς πολλοὺς κόπους του, ἄλλος γιὰ τὴν ἐλεημοσύνη του καὶ τὴν ἀνυπόκριτη ἀγάπη του, ἄλλος γιὰ τὴν ἀκτημοσύνη του καὶ τὴν ὁλικὴ ἀπάρνηση τοῦ κόσμου, ἄλλος γιὰ τὴν ταπεινοφροσύνη του καὶ τὴν ἀκρότατη ἡσυχία του, ἄλλος γιὰ τὴν τέλεια ὑποταγή του, ἄλλος γιὰ τὴν ξενιτεία του. Ὅλα αὐτὰ λοιπὸν συλλογίζομαι καὶ δὲν ἐπιτρέπω σὲ ἄλλο λογισμὸ νὰ εἰσχωρήσει μέσα

13. Α' Κορ. 3, 8.

μου, οὔτε μπορῶ νὰ βρίσκομαι ἀκόμα μὲ τοὺς ἀνθρώπους, ἢ ν' ἀπασχολήσω τὸ νοῦ μου μὲ αὐτούς, γιὰ νὰ μὴν ἀποχωριστῶ ἀπὸ τὶς ἁγιότερες σκέψεις."

»Σ' αὐτὰ πρόσθετε καὶ τὴ διήγηση κάποιου μοναχοῦ κι ἔλεγε ὅτι "εἶχε φτάσει σὲ ἀπάθεια καὶ δεχόταν τὸ ψωμί του ἀπὸ χέρι ἀγγέλου, ἀπὸ τὴν ἀμέλειά του ὅμως ἔχασε αὐτὴ τὴν τιμή. Γιατὶ ὅταν ἡ ψυχὴ χαλαρώσει τὴ συγκέντρωση καὶ τὴν ἔνταση τοῦ νοῦ, τότε τὴν κυριεύει ἡ νύχτα. Ὅπου δὲ φωτίζει ὁ Θεός, ὅλα εἶναι σκορπισμένα σὰν μέσα στὸ ζόφο καὶ δὲ μποροῦν νὰ βλέπουν τὸ Θεὸ μόνο καὶ νὰ τρέμουν τοὺς λόγους Του. Λέει ὁ Κύριος: "Ἐγὼ εἶμαι Θεὸς ποὺ σᾶς πλησιάζω, καὶ ὄχι Θεὸς ἀπὸ μακριά. Εἶναι δυνατὸν νὰ κρυφτεῖ κανεὶς στὸ πιὸ κρυφὸ μέρος κι ἐγὼ νὰ μὴ τὸν δῶ; Μήπως ἐγὼ δὲ γεμίζω τὸν οὐρανὸ καὶ τὴ γῆ;'[14]" Θυμόταν καὶ πολλοὺς ἄλλους ποὺ ἔπαθαν τὰ ἴδια. Κοντὰ σ' αὐτὰ ἀνέφερε καὶ τὴν πτώση τοῦ Σολομώντα, "ὁ ὁποῖος, ἔλεγε, ἂν καὶ ἔλαβε τόση σοφία καὶ δοξαζόταν ἀπὸ ὅλους γιατὶ ἦταν σὰν τὸ πρωινὸ ἀστέρι καὶ σκόρπιζε σ' ὅλους τὴ λάμψη τῆς σοφίας του, ὡστόσο γιὰ μιὰ μικρὴ ἡδονὴ ἔχασε τὴ δόξα[15]. Εἶναι νὰ φοβᾶται κανεὶς τὴν ἀμέλεια. Πρέπει νὰ προσευχόμαστε ἀδιάλειπτα[16], γιὰ νὰ μὴν ἔρθει ξένος λογισμὸς καὶ μᾶς χωρίσει ἀπὸ τὸ Θεὸ καὶ κολλήσει κάτι ξένο στὸ νοῦ μας. Γιατὶ ἡ καθαρὴ καρδιὰ ἀφοῦ γεμίσει ὁλόκληρη ἀπὸ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, βλέπει μέσα της καθαρὰ σὰν σὲ καθρέφτη ὅλο τὸν ἴδιο τὸ Θεό."

»Ὅταν τ' ἄκουσα αὐτά, συνέχισε ὁ ἀδελφός, κατάλαβα στὴν πράξη ὅτι τὰ σαρκικὰ πάθη ἦταν ὁλότελα ἀνενεργὰ σ' αὐτόν. Ἐπιθυμοῦσε πάντοτε τὰ καλύτερα, ὥστε πάντοτε νὰ φαίνεται ὅτι μεταμορφωνόταν ἀπὸ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα· στέναζε μ' ἀνέκφραστους στεναγμούς[17], στρεφόταν μέσα του καὶ ζύγιζε τὸν ἑαυτό του, καὶ ἀγωνιοῦσε μήπως κάτι μπεῖ κρυφὰ στὴ διάνοιά του καὶ θολώσει τὴν καθαρότητά της καὶ τοῦ δημιουργηθεῖ, χωρὶς νὰ τὸ καταλάβει, καμιὰ ἀφορμὴ γιὰ ψόγο.

»Βλέποντας ἐγὼ αὐτά, εἶπε ὁ ἀδελφὸς ποὺ ἦταν κοντά του, καὶ παρακινούμενος ἀπὸ ζῆλο νὰ κάνω καὶ ἐγὼ τὰ ὅμοια κατορθώματα, τὸν πλησίαζα καὶ τὸν ρωτοῦσα συχνά: "Πῶς μπορῶ νὰ ἀποκτήσω καὶ ἐγὼ καθαρὸ νοῦ, ὅπως καὶ σύ;" Κι αὐτὸς μοῦ ἔλεγε: "Πήγαινε καὶ κοπίασε. Γιατὶ χρειάζεται κόπος καὶ πόνος καρδιᾶς. Ἐκεῖνα ποὺ εἶναι ἄξια τοῦ ζήλου καὶ τῶν κόπων μας, δὲν μᾶς ἔρχονται ὅταν κοιμόμαστε καὶ εἴμαστε ξαπλωμένοι, ἀφοῦ καὶ τὰ ἐπίγεια ἀγαθὰ δὲν ἔρχονται χωρὶς κόπο. Πρέπει λοιπὸν ἐκεῖνος ποὺ θέλει νὰ φτάσει σὲ πνευματικὴ προκοπή, πρῶτα ἀπ' ὅλα νὰ ἀπαρνηθεῖ τὰ θελήματά του καὶ νὰ ἀποκτήσει τὸ παντοτινὸ πένθος καὶ τὴν ἀκτημοσύνη. Νὰ μὴν προσέχει ἁμαρτίες ἄλλων, ἀλλὰ μόνον τὶς δικές του καὶ νὰ κλαίει γι' αὐτὲς ἡμέρα καὶ νύχτα, καὶ νὰ μὴν ἔχει φιλία μὲ κανένα. Ἡ ψυχὴ ποὺ ἔχει πόνο ἀπὸ συμφορὲς καὶ ἐλέγχεται ἀπὸ τὴ θύμηση τῶν ἁμαρτιῶν της, γίνεται νεκρὴ γιὰ τὸν κόσμο, καὶ ὁ κόσμος νεκρώνεται γι' αὐτήν, δηλαδὴ γίνονται ἄπρακτα τὰ πάθη τῆς σάρκας, καὶ ὁ ἄνθρωπος γίνεται ἀργὸς γι' αὐτά. Ἐκεῖνος ποὺ ἀπαρνεῖται τὸν κόσμο καὶ πηγαίνει μαζὶ μὲ τὸ Χριστὸ καὶ ἡσυχάζει, ἀγαπᾶ τὸ Θεὸ καὶ φυλάει καθαρὴ τὴ θεία εἰκόνα καὶ ἀποκτᾶ τὴ θεία ὁμοίωση. Γιατὶ δέχεται ἀπὸ τὸ Θεὸ τὴ χορηγία τοῦ Πνεύματος καὶ γίνεται οἶκος Θεοῦ καὶ ὄχι οἶκος δαιμόνων· παρουσιάζει ἔργα δίκαια ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἡ ψυχὴ ποὺ εἶναι καθαρὴ ἀπὸ τὸν κόσμο καὶ ἐλεύθερη ἀπὸ σαρκικοὺς μολυσμοὺς καὶ δὲν ἔχει καμία κηλίδα ἢ ρυτίδα[18], θὰ στεφθεῖ μὲ τὸ στεφάνι τῆς δικαιοσύνης, καὶ θὰ λάμπει ὁλόκληρη ἀπὸ τὴν ὀμορφιὰ τῆς ἀρετῆς. Ἂν κάποιος στὴν ἀρχὴ τῆς ἀποταγῆς του ἀπὸ τὸν κόσμο δὲν ἔχει πένθος στὴν καρδιά του, οὔτε δάκρυα πνευματικά, οὔτε θύμηση τῆς ἀτελεύτητης κολάσεως, οὔτε ἀληθινὴ ἡσυχία, οὔτε ἐπίμονη προσευχή, οὔτε ψαλμωδία, οὔτε μελέτη τῶν θείων Γραφῶν, οὔτε τοῦ ἔγιναν ὅλα αὐτὰ συνήθεια, ὥστε ἀπὸ τὴν ἀδιάκοπη ἐγκαρτέρηση σ' αὐτὰ νὰ ἀναγκάζεται ἀπὸ τὸ νοῦ του νὰ τὰ πράττει καὶ χωρὶς ἀκόμη νὰ τὸ θέλει, καὶ ἂν δὲ μεγαλώνει ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ μέσα στὸ νοῦ του, τότε αὐτὸς βρίσκει ἀκόμη ἀνάπαυση στὴ φιλία τοῦ κόσμου καὶ δὲν μπορεῖ νὰ ἀποκτήσει καθαρὸ νοῦ κατὰ τὴν προσευχή. Ἡ εὐσέβεια καὶ ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ καθαρίζουν τὴν ψυχὴ ἀπὸ τὰ πάθη καὶ κάνουν τὸ νοῦ ἐλεύθερο, τὸν ὁδηγοῦν στὴ φυσικὴ θεωρία καὶ τὸν κάνουν ν' ἀγγίζει τὴ θεολογία, τὴν ὁποία περιμένει μὲ τὴ μορφὴ τῆς μακαριότητας, γιατὶ αὐτὴ δίνει ἀπὸ ἐδῶ στοὺς μετόχους της τὴν πρόγευση τῆς αἰώνιας μακαριότητας καὶ διατηρεῖ τὴν ψυχὴ ἀκλόνητη.

»Μὲ ὅλη μας λοιπὸν τὴ δύναμη ἂς φροντίσομε γιὰ τὴν πρακτικὴ ἐργασία, μὲ τὴν ὁποία ἀνεβαίνομε στὴν εὐσέβεια, ποὺ εἶναι ἡ καθαρότητα τῆς διάνοιας. Καρπός της εἶναι ἡ φυσικὴ θεωρία καὶ ἡ θεολογία. Γιατὶ ἡ πράξη εἶναι ποὺ μᾶς ἀνεβάζει στὴ θεωρία, ὅπως λέει ὁ ἅγιος Γρηγόριος, ὁ μεγαλόφωνος καὶ θεολογικότατος αὐτὸς νοῦς. Ἂν λοιπὸν παραμελήσομε τὴν πρακτικὴ ἀρετή, θὰ εἴμαστε ἄδειοι ἀπὸ κάθε φιλοσοφία. Γιατί, κι ἂν ἀκόμη προχωρήσει κανεὶς στὸ ἀκρότατο ὅριο τῆς ἀρετῆς, ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ τοὺς κόπους τῆς ἀσκήσεως, γιὰ νὰ χαλιναγωγήσει τὶς ἄτακτες ὁρμὲς τοῦ σώματος καὶ νὰ ἐπιτύχει τὴν ἐπιτήρηση τῶν λογισμῶν του. Ἔτσι μόλις μποροῦμε νὰ ἐπιτύχομε νὰ κατοικήσει μέσα μας ὁ Χριστός. Ὅσο περισσεύει μέσα μας ἡ δικαιοσύνη, τόσο ἀποκτοῦμε τὴν πνευματικὴ ἀνδρεία. Καὶ ἀφοῦ γίνει τέλειος ὁ νοῦς, πετυχαίνει τὴν ὁλικὴ ἀνάκρασή του στὸ Θεὸ καὶ περιλάμπεται ἀπὸ τὸ θεῖο φῶς καὶ τοῦ ἀποκαλύπτονται τὰ ἀπόρρητα μυστήρια. Καὶ τότε μαθαίνει ἀληθινά, ποῦ εἶναι ἡ φρόνηση, ποῦ ἡ δύναμη, ποῦ ἡ σύνεση νὰ γνωρίσει τὰ πάντα, ποῦ εἶναι ἡ μακροβιότητα καὶ ἡ ζωή, ποῦ τὸ φῶς τῶν ματιῶν καὶ ἡ εἰρήνη[19]. Γιατὶ ὅσο ὁ νοῦς εἶναι ἀπορροφημένος στὴ μάχη τῶν παθῶν, δὲν ἔχει ἀκόμη καιρὸ ν' ἀπολαύσει ὅλα αὐτά. Κι αὐτὸ γιατὶ οἱ

14. Ἱερ. 23, 23-24. 15. Γ' Βασ. 11, 1-11. 16. Α' Θεσ. 5, 17. 17. Ρωμ. 8, 26.

18. Ἐφ. 5, 27. 19. Βαροὺχ 3, 14.

ἀρετὲς καὶ οἱ κακίες κάνουν τυφλὸ τὸ νοῦ. Οἱ κακίες, γιὰ νὰ μὴ βλέπει τὶς ἀρετές· οἱ ἀρετές, γιὰ νὰ μὴ βλέπει τὶς κακίες. Ὅταν ὅμως πάψει ὁ πόλεμος καὶ ἀξιωθεῖ νὰ λάβει πνευματικὰ χαρίσματα, τότε γίνεται ὁλόκληρος φωτοειδής, καθὼς ἐνεργεῖ πυκνὰ ἐπάνω του ἡ χάρη καὶ στέκεται ἀκλόνητος στὴ θεωρία τῶν πνευματικῶν. Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς δὲν εἶναι δεμένος μὲ τὰ γήινα, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ θάνατο ἔχει μεταβεῖ στὴ ζωή[20]. Ἐκεῖνος λοιπὸν ποὺ ἀκολουθεῖ τὴ ζωὴ τοῦ ζήλου καὶ προσέρχεται στὸ Θεό, πρέπει νὰ ἔχει ἁγνὴ τὴν καρδιὰ καὶ καθαρὸ τὸ στόμα του, γιὰ νὰ μπορέσει ὁ καθαρὸς λόγος ποὺ βγαίνει ἀπὸ τὸ στόμα νὰ ὑμνήσει ἄξια τὸ Θεό. Γιατὶ ἡ ψυχὴ ποὺ ἔχει ἀφοσιωθεῖ στὸ Θεό, συνομιλεῖ διαρκῶς μαζί Του.

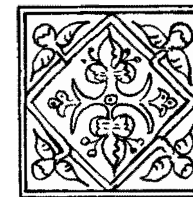
»Ἂς θελήσομε λοιπόν, ἀδελφοί, νὰ φτάσομε σ' αὐτὴ τὴν κορυφὴ τῶν ἀρετῶν καὶ νὰ μὴ μείνομε στὴ γῆ προσηλωμένοι στὰ πάθη. Γιατὶ ἐκεῖνος ποὺ ἀγωνίζεται καὶ ἀξιώθηκε νὰ πλησιάσει στὸ Θεὸ καὶ νὰ γίνει μέτοχος τοῦ ἁγίου φωτὸς καὶ νὰ πληγωθεῖ ἀπὸ τὸν πόθο τοῦ Θεοῦ, ἀπολαμβάνει τὸ Θεὸ μὲ πνευματικὴ καὶ ἀπερίγραπτη εὐφροσύνη, ὅπως λέει ὁ ἱερὸς ψαλμός: "Ἔχε ὡς τρυφή σου τὸν Κύριο, καὶ θὰ σοῦ δώσει ὅ,τι ζητᾶ ἡ καρδιά σου. Καὶ θὰ προβάλει τὴ δικαιοσύνη σου σὰν τὸ φῶς, καὶ τὴν κρίση Του γιὰ σένα σὰν τὴ λαμπρότητα τοῦ μεσημεριοῦ.'[21]. Ὅπως λέει καὶ ὁ Μέγας Βασίλειος, ποιὸς πόθος ψυχῆς εἶναι τόσο δυνατὸς καὶ ἀφόρητος, ὅσο ὁ πόθος τοῦ Θεοῦ ποὺ ἔρχεται στὴν ψυχὴ ὅταν εἶναι καθαρὴ ἀπὸ κάθε κακία, καὶ λέει μὲ ἀληθινὴ διάθεση καρδιᾶς: 'Εἶμαι ἐγὼ λαβωμένη ἀπὸ ἀγάπη.'[22]; Οἱ ἀστραπὲς τοῦ θείου κάλλους εἶναι πέρα ἀπὸ κάθε περιγραφὴ καὶ διήγηση. Δὲν μπορεῖ νὰ τὶς παραστήσει ὁ λόγος, δὲν μπορεῖ νὰ τὶς δεχτεῖ ἡ ἀκοή. Καὶ ἂν τὶς παρομοιάσεις μὲ τὸ φῶς τοῦ αὐγερινοῦ, ἢ μὲ τὴν λαμπρότητα τῆς σελήνης, ἢ μὲ τὸ φῶς τοῦ ἡλίου, ὅλα αὐτὰ εἶναι πολὺ φτωχὰ γιὰ νὰ μᾶς κάνουν νὰ φανταστοῦμε τὴ δόξα ἐκείνη, καὶ περισσότερο ὑπολείπονται στὴ σύγκριση μὲ τὸ ἀληθινὸ φῶς, ἀπ' ὅσο διαφέρει ἡ βαθιὰ νύχτα ἢ τὸ ἀπαίσιο σκοτάδι ἀπὸ ἕνα κατάλαμπρο μεσημέρι. Αὐτὰ μᾶς παρέδωσε ὁ Μέγας Βασίλειος, ὁ θεσπέσιος διδάσκαλος, ποὺ ἔμαθε καὶ διδάχτηκε ἀπὸ τὴν πείρα."»

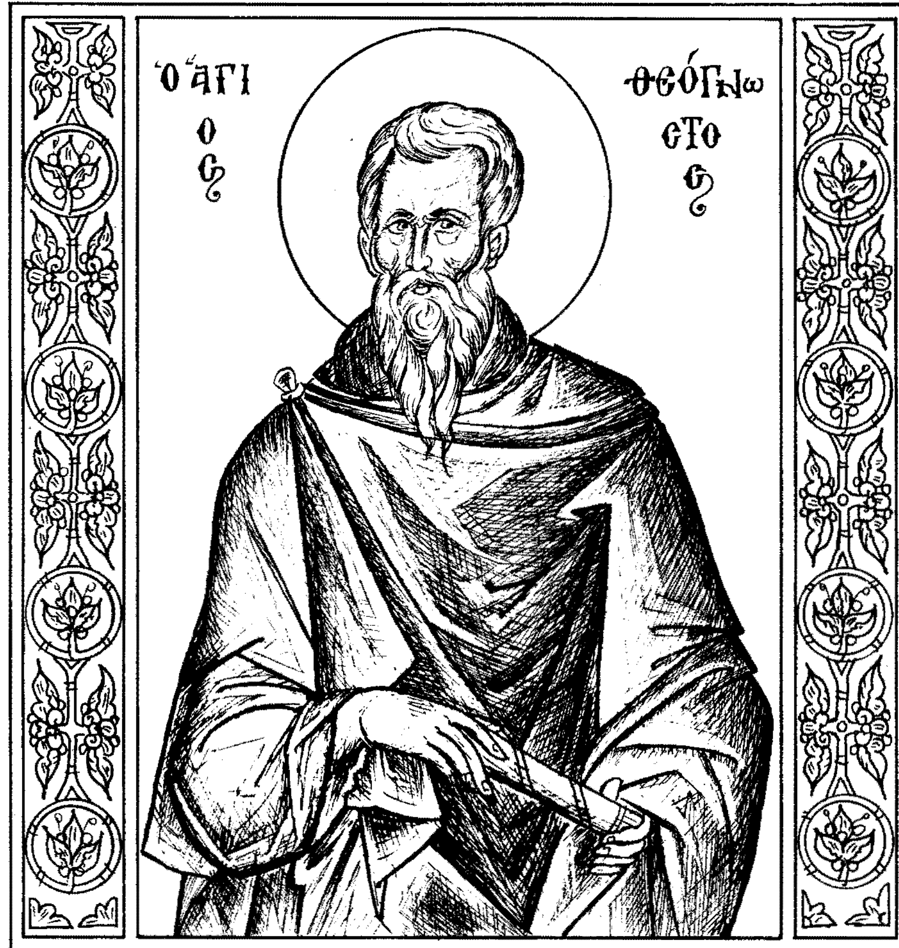
Αὐτὰ λοιπόν, κι ἀκόμη περισσότερα, διηγήθηκε ὁ ἀδελφὸς ποὺ ἔμενε κοντὰ στὸν ἀββᾶ Φιλήμονα. Ἀλλὰ καὶ μὲ αὐτὸ ποὺ θὰ πῶ, ποιὸς δὲν θὰ θαυμάσει, ποὺ εἶναι μεγάλη ἀπόδειξη τῆς ταπεινοφροσύνης του; Γιατὶ ἐνῶ εἶχε ἀξιωθεῖ ἀπὸ πολὺν χρόνο τὴν ἱερωσύνη καὶ εἶχε ἐγγίσει τὰ οὐράνια, τόσο μὲ τὸ βίο του, ὅσο καὶ μὲ τὴ γνώση του, ἀπέφευγε τόσο πολὺ τὸ μέγεθος τῶν θείων ἱερουργιῶν, ὥστε στὰ πάμπολλα χρόνια τῶν ἀγώνων του, δὲν τόλμησε σχεδὸν νὰ πλησιάσει τὴν ἁγία Τράπεζα. Ἀλλὰ καὶ τὰ ἅγια μυστήρια, ἂν καὶ ζοῦσε μὲ τόση αὐστηρότητα, ὅταν τύχαινε νὰ συναντηθεῖ μὲ ἀνθρώπους, δὲν μεταλάμβανε. Ὅταν δὲ ἔμελλε νὰ μεταλάβει τὰ θεῖα μυστήρια, ἐξιλέωνε καὶ παρακαλοῦσε τὸ Θεὸ μὲ προσευχὲς καὶ ψαλμωδίες καὶ ἐ-

20. Ἰω. 5, 24. 21. Ψαλμ. 36, 4 καὶ 6. 22. Ἆσμα 5, 8.

ξομολογήσεις, γιατὶ ἔνοιωθε φρίκη ὅταν ἄκουε τὴ φωνὴ τοῦ Ἱερέα νὰ λέει: «Τὰ ἅγια τοῖς ἁγίοις». Γιατὶ ἔλεγε ὅτι ἡ Ἐκκλησία εἶναι γεμάτη ἁγίους ἀγγέλους καὶ ὁ ἴδιος ὁ Βασιλεὺς τῶν δυνάμεων εἶναι παρὼν καὶ ἱερουργεῖται μυστικὰ καὶ μέσα στὶς καρδιές μας μεταβάλλεται σὲ σῶμα καὶ αἷμα. Γι' αὐτὸ καὶ ἔλεγε: «Πρέπει ἐμεῖς μὲ ἁγνότητα καὶ καθαρότητα καὶ βγαίνοντας κατὰ κάποιο τρόπο ἀπὸ τὴ σάρκα, χωρὶς κανένα ἀπολύτως δισταγμὸ καὶ ἐνδοιασμὸ νὰ τολμοῦμε νὰ κοινωνοῦμε τὰ ἄχραντα μυστήρια τοῦ Χριστοῦ, γιὰ νὰ γίνομε μέτοχοι τοῦ φωτισμοῦ ποὺ προέρχεται ἀπὸ αὐτά. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ἁγίους Πατέρες, ἔβλεπαν τοὺς ἀγγέλους ποὺ τοὺς παρακολουθοῦσαν, γι' αὐτὸ καὶ φύλαγαν τοὺς ἑαυτούς των μὲ σιωπή, χωρὶς νὰ συνομιλοῦν μὲ κανένα.»

Ἀκόμη ἔλεγε καὶ τοῦτο: Ἂν ἦταν ἀνάγκη νὰ πουλήσει τὸ ἐργόχειρό του ὁ ἴδιος, γιὰ νὰ μὴν ἐπακολουθήσει ἀπὸ τὴ συζήτηση κανένα ψεῦδος, ἢ ὅρκος, ἢ περιττολογία, ἢ καμμιὰ ἄλλη ἁμαρτία, ὑποκρινόταν ὅτι εἶναι μωρός. Καὶ ὁ καθένας ποὺ ἤθελε νὰ ἀγοράσει, ἔπαιρνε ἀπ' αὐτὸν καὶ τοῦ ἔδινε ὅ,τι ἤθελε. Ὡς ἐργόχειρο εἶχε τὸ πλέξιμο μικρῶν καλαθιῶν. Δεχόταν εὐχαρίστως ὅ,τι τοῦ ἔδιναν, χωρὶς διόλου νὰ μιλάει, ὁ πραγματικὰ φιλόσοφος αὐτὸς ἄνθρωπος.

Ο ΟΣΙΟΣ ΘΕΟΓΝΩΣΤΟΣ

Σύντομη βιογραφία

Ὁ ὅσιος Θεόγνωστος, ὁ συντάκτης τῶν κεφαλαίων ποὺ ἀκολουθοῦν, ἂν ταυτίζεται μὲ τὸν ὁμώνυμο Ἀλεξανδρινὸ ποὺ λεγόταν καὶ Ἐξηγητὴς καὶ τὸν ἀναφέρει ὁ Φώτιος (ἀνάγν. 106η), ἢ εἶναι ἄλλος, δὲν τὸ ξέρομε μὲ ἀκρίβεια, ὅπως καὶ τὸ πότε ἔζησε. Ὅπως ὅμως τὸ δένδρο γνωρίζεται ἀπὸ τὸν

καρπό του, ἔτσι καὶ αὐτὸς ἦταν ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἔζησαν μὲ ἀρετὴ καὶ πνευματικὴ γνώση καὶ ἐξαιτίας τῆς καθαρότητας τοῦ βίου του εἶχε ἐγκάτοικο μέσα του τὴ χάρη τοῦ Πνεύματος. Φωτιζόμενος στὸ νοῦ μὲ τὶς ἐλλάμψεις τοῦ Πνεύματος, ποὺ φυσικὸ προσόν τους εἶναι ἡ ἀποκάλυψη τῶν πάντων, καὶ ἐμπνεόμενος, σὰν κάποιο ὄργανο, ἀπὸ τὶς ζωογόνες πνοές Του, μελώδησε τὰ κεφάλαια αὐτὰ σὰν μέλος παναρμόνιο καὶ ἱερό. Καὶ γοητεύει τὴν ἀκοὴ καὶ τὴ διάνοια τῶν ἀναγνωστῶν μὲ τὴ χάρη καὶ τὰ πνευματικὰ νοήματα ποὺ αὐτὰ περιέχουν, καὶ τοὺς διεγείρει πρὸς τὸν ἔμπρακτο ζῆλο τῆς κατορθώσεως. Γιατὶ μέσα σ' αὐτὰ τὰ κεφάλαια ὑποδεικνύεται ὁ ἐξαίρετος τρόπος τῆς πρακτικῆς ἀρετῆς καὶ διδάσκεται χωρὶς πλάνη ἡ ἀνάβαση μὲ τὴ θεωρία. Ἐπίσης ἀπὸ αὐτὰ μπορεῖ νὰ μάθει κανεὶς μὲ ἀκρίβεια καὶ πῶς πρέπει νὰ εἶναι ἐκεῖνος ποὺ ἀξιώθηκε τὴν τιμὴ τῆς ἱερωσύνης. Καὶ γενικὰ προξενοῦν μεγάλη ἠθικὴ ὠφέλεια καὶ σωτηριώδη νήψη σ' ἐκείνους ποὺ τὰ ἀκολουθοῦν μὲ φιλοπονία.

Εἰσαγωγικὰ σχόλια

Γιὰ τὸν ὅσιο Θεόγνωστο δὲν ὑπάρχουν σαφεῖς εἰδήσεις. Οἱ ἀνθολόγοι τῆς Φιλοκαλίας διάβασαν σὲ χειρόγραφο κώδικα τοῦ Ἁγίου Ὄρους τὰ 75 Κεφάλαια ἐπ' ὀνόματι τοῦ ὁσίου Θεογνώστου, θαύμασαν τὴ σοφία καὶ τὸ πνευματικὸ κάλλος τους καὶ τὰ συμπεριέλαβαν στὸ μνημειῶδες ἔργο τους, χωρὶς νὰ εἶναι σὲ θέση νὰ δώσουν πληροφορίες γιὰ τὴ μεγάλη αὐτὴ μορφή, παρὰ μονάχα νὰ ἀρκεσθοῦν νὰ ποῦν, ὅτι ἴσως εἶναι ἔργο τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ ἐξηγητοῦ ποὺ ἀναφέρει ὁ Μ. Φώτιος.

Πράγματι, ἐπειδὴ δὲν εἶναι γνωστὸς ἄλλος Θεόγνωστος, τὰ κεφάλαια ἀποδίδονται στὸν Ἀλεξανδρινὸ πολυγραφότατο θεολόγο τοῦ γ' αἰώνα «μακάριο Θεόγνωστο», ποὺ κατὰ τὸν ἅγιο Φώτιο «εἶναι στὴ φράση ἀπέριττος καὶ βαθύς, χρησιμοποιώντας καλλολογικὸ καὶ ἀττικὸ λόγο», τὸν ὁποῖο θεωροῦν οἱ ἐκδότες τῆς Φιλοκαλίας «ὡς ἄνδρα πλήρη χάριτος ἀπὸ τὴν καθαρότητα τοῦ βίου του» ὅπως διαφαίνεται ἀπὸ τὰ 75 κεφάλαια.

Τὸ συνοπτικὸ αὐτὸ ἔργο ἐκθέτει βαθύτατες ἐμπειρίες καὶ ἀπὸ ἐσωτερικὲς ἐνδείξεις τῶν κεφαλαίων «Περὶ πράξεως καὶ θεωρίας καὶ περὶ ἱερωσύνης», προκύπτει ὅτι εἶναι καρπὸς ὥριμος τῆς πρώιμης ἡσυχαστικῆς παραδόσεως, ποὺ κατοχυρώνεται μὲ θεολογικὰ καὶ δογματικὰ στοιχεῖα.

Ὁ ὅσιος Θεόγνωστος, ἀπαντώντας προφανῶς στὴν παράκληση τῶν παραληπτῶν τῶν κεφαλαίων, ποὺ ἦσαν πιθανὸν ἱερομόναχοι, νὰ τοὺς γράψει συμβουλὲς γιὰ τὴν πνευματικὴ ζωὴ καὶ τὴν ἱερωσύνη, ἐκθέτει τὶς φωτισμένες σκέψεις του γιὰ τὸ ὕψος τῆς ἱερωσύνης σὲ λίγα κεφάλαια, ἐνῶ τὸ μέγιστο μέρος τὸ δαπανᾶ στὴ διατύπωση διαφόρων πνευματικῶν προβλημάτων, ποὺ ἀπασχολοῦσαν τοὺς μοναχοὺς τῆς ἐποχῆς του, δίνοντας ἔμφαση στὴν καθαρότητα τῆς ψυχῆς καὶ τὴν ταπείνωση, ἀπ' ὅπου θὰ ἀνθίσει ἡ ἀπάθεια.

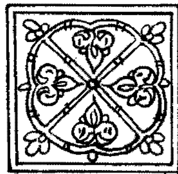
Δὲν ὑπάρχει κεφάλαιο, ποὺ νὰ μὴ τονίζει ὁ ὅσιος Πατέρας τὴν ξενιτεία ἀπὸ

τοὺς ἀνθρώπους, τὴν ταπείνωση, τὴν ἀποχὴ ἀπὸ τὶς ἡδονές, τὴν καθαρὴ προσευχή, τὴν ἀγάπη, τὴν ἡσυχία, τὴν ἀσκητικὴ ἀγωγὴ σὰν μέσα ποὺ θὰ ὁδηγήσουν στὴ θεωρία τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἕνωση, ποὺ θὰ πραγματοποιηθεῖ ἀπ᾿ ἐδῶ.

Ὅπως ὅλοι οἱ ἅγιοι Πατέρες, ἔτσι καὶ ὁ ὅσιος Θεόγνωστος, σὰν μύστης τῆς θεολογίας, συνιστᾶ ἐπίμονα νὰ ἀποφεύγεται ἡ τάση γιὰ ὑψηλὲς πνευματικὲς θεωρίες, ἂν κανεὶς δὲν ἔχει φθάσει στὴν ἀπάθεια τῆς ψυχῆς. Ἐκεῖνος ποὺ θέλει νὰ γίνει θεολόγος καὶ θεοπτικός, εἶναι ἀπαραίτητο νὰ ἀποκτήσει προηγουμένως καθαρότητα καὶ ἐνέργειες τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Χωρὶς τὴν προϋπόθεση αὐτὴ ὑπάρχει μεγάλος κίνδυνος πτώσεως.

Ὁ ἴδιος ἱερωμένος ὅσιος Θεόγνωστος, μὲ τὰ περὶ ἱερωσύνης κεφάλαιά του, δίνει τὸ μέτρο τῆς ἁγιότητός του καὶ στὶς διαστάσεις τοῦ ἀξιώματος, ποὺ κυριολεκτικὰ ἀπελπίζουν καὶ ὁδηγοῦν σὲ προβληματισμὸ ἐκείνους ποὺ ἐπιθυμοῦν τὴν ἱερωσύνη καὶ τοὺς ἤδη ἱερωμένους, ἀναφέροντας καὶ σχετικὰ παραδείγματα.

Τὰ 75 κεφάλαια, στὰ ὁποῖα κενώνει ὁ ἁγιώτατος Θεόγνωστος τὶς προσωπικές του ἐμπειρίες, καθρεφτίζουν τὸ μεγαλεῖο τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς, τὰ μυστήρια τοῦ Θεοῦ ποὺ ἐνεργεῖ στὶς νύμφες Του ψυχές, τὰ πνευματικὰ ὄργια ποὺ τελοῦνται μέσα στὶς καρδιὲς τῶν Ἁγίων, ποὺ πέρασαν προηγουμένως τὴ μεγάλη καὶ εὐρύχωρη θάλασσα τῶν θλίψεων, τῶν μόχθων καὶ τῶν πειρασμῶν καὶ ἀνεδείχθησαν νικητές, μὲ τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ, τῆς σάρκας, τοῦ κόσμου καὶ τοῦ κοσμοκράτορα. Τὰ 75 κεφάλαια εἶναι ἰσάριθμα διαμάντια, ποὺ ἀκτινοβολοῦν μέσα στὴν Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ καὶ ποὺ θέλγουν τὶς θεοφιλεῖς ψυχές, ἑλκύοντάς τες σὲ θεῖο ἔρωτα.

Περὶ πράξεως καὶ θεωρίας καὶ περὶ ἱερωσύνης*

Τότε νὰ νομίζεις ὅτι ἔχεις ἀληθινὴ ἀρετή, ὅταν καταφρονήσεις τελείως ὅλα τὰ ἐπίγεια, καὶ ἔχεις πάντοτε ἕτοιμη τὴν καρδιά σου μὲ καθαρὴ συνείδηση νὰ μεταβεῖς στὸν Κύριο. Ἂν θέλεις νὰ σὲ γνωρίσει ὁ Θεός, μεῖνε ὅσο περισσότερο μπορεῖς ἄγνωστος στοὺς ἀνθρώπους.

2. Πρόσεχε τὶς περιττὲς παρηγοριὲς τοῦ σώματος καὶ ἀπόφευγέ τες, μήπως σοῦ πάρουν κάτι ἀπὸ τοὺς κόπους σου, στὸ βαθμὸ δηλαδὴ ποὺ τὴ θέση τῶν προηγούμενων κόπων —πρὶν ἀπὸ τὴν ἀπόκτηση τῆς ἀπάθειας— τὴν παίρνει ἡ ἄνεση. Καὶ νὰ θεωρεῖς ζημία ὄχι τὴ στέρηση τῶν ἡδονικῶν, ἀλλὰ τὴν ἔκπτωση, ἐξαιτίας τῆς ἀπολαύσεώς τους, ἀπὸ τὰ καλύτερα.

3. Νὰ θεωρεῖς συνειδητὰ τὸν ἑαυτό σου μυρμήγκι καὶ σκουλήκι, γιὰ νὰ γίνεις θεόπλαστος. Γιατὶ ἂν δὲ συμβεῖ τὸ πρῶτο, δὲν θὰ ἀκολουθήσει τὸ δεύτερο. Καὶ ὅσο κατεβαίνεις, τόσο καὶ θὰ ἀνεβεῖς. Ὅταν λογαριάζεις τὸν ἑαυτό σου σὰν ἕνα τίποτε ἐνώπιον τοῦ Κυρίου[1], κατὰ τὸν Ψαλμωδό, τότε γίνεσαι μέγας ἀπὸ μικρὸς χωρὶς νὰ τὸ καταλάβεις. Καὶ ὅταν νομίζεις ὅτι δὲν ἔχεις καὶ δὲν γνωρίζεις τίποτε, τότε γίνεσαι πλούσιος σὲ πράξη καὶ γνώση ἐπαινετὴ ἀπὸ τὸν Κύριο.

4. Σύντριψε τὴ δύναμη τοῦ ἁμαρτωλοῦ καὶ πονηροῦ[2], δηλαδὴ τῆς ἡδονῆς καὶ τῆς πονηρίας, ἀπὸ τὶς ὁποῖες γεννιέται κάθε κακία. Καὶ νὰ τὴ συντρίψεις μὲ τὴν ἐγκράτεια καὶ μὲ τὴν ἀκακία ποὺ προξενεῖ ἡ ταπείνωση. Ἔτσι, κι ἂν ἀναζητηθοῦν μ᾿ ἐπιμονὴ καὶ λεπτομέρεια οἱ ἁμαρτίες σου τὸν καιρὸ ποὺ θὰ ἐξετάζονται τὰ ἔργα τῶν ἀνθρώπων, νὰ μὴ βρεθεῖ τίποτε. Γιατὶ σβήνονται οἱ ἁμαρτίες, ὅταν μισήσομε τὶς αἰτίες ποὺ τὶς προξένησαν καὶ πολεμήσομε ἐναντίον τους, ἐπανορθώνοντας ἔτσι τὴν πρώτη ἥττα μὲ τὴν τελικὴ νίκη.

5. Τίποτε δὲν εἶναι καλύτερο ἀπὸ τὴν καθαρὴ προσευχή, ἀπὸ τὴν ὁποία ἀναβλύζουν σὰν ἀπὸ πηγὴ οἱ ἀρετές: ἡ σύνεση, ἡ πραότητα, ἡ ἀγάπη, ἡ ἐγκράτεια καὶ ἡ βοήθεια καὶ παρηγοριὰ ἀπὸ τὸ Θεὸ ποὺ ἔρχεται μετὰ τὰ δάκρυα. Ὀμορφιὰ τῆς προσευχῆς εἶναι ἡ προσήλωση τῆς διάνοιας μόνο σ᾿ ἐκεῖνα ποὺ λέγονται καὶ νοοῦνται καὶ ἡ πάντα ἀκόρεστη ἐπιθυμία νὰ ἐπιτύχει κανεὶς τὸ θεῖο· τότε ὁ νοῦς, προσπαθώντας ν᾿ ἀνιχνεύσει τὸν Κύριό του μέσω τῆς θεωρίας τῶν ὄντων καὶ ζητώντας μὲ δίψα φλογεροῦ πόθου νὰ

1. Ψαλμ. 38, 6. 2. Ψαλμ. 9, 36.

* Ἀκροστιχίδα πρωτοτύπου κειμένου: «Τοῖς ὁσιωτάτοις πατράσι Λαζάρῳ καὶ Βαρλαάμ, Θεόγνωστος πανευτελὴς ἀνάξιος τοῦ παντὸς κόσμου».

βρεῖ καὶ νὰ δεῖ τὸν ἀθέατο, ἢ θεωρώντας τὸ σκοτάδι ποὺ Τὸν ἀποκρύβει[3], γυρίζει πάλι πίσω μὲ ἄπειρη εὐλάβεια καὶ μαζεύεται στὸν ἑαυτό του ἀρκούμενος στὴ λίγη ἔστω θεωρία ποὺ τοῦ φανερώνεται γιὰ τὸ συμφέρον του καὶ παρηγοριέται μὲ αὐτήν. Κι ἔχει ὁπωσδήποτε ἐλπίδα ὅτι τότε θὰ φτάσει τὸ ποθούμενο, ὅταν διαλυθοῦν οἱ εἰκόνες καὶ οἱ σκιερὲς φαντασίες ποὺ βλέπομε τώρα σὰν μέσα σὲ καθρέφτη καὶ μ' αἰνίγματα[4], καὶ πραγματοποιηθεῖ γιὰ πάντα ἡ κατὰ πρόσωπο καθαρὴ ὅραση τοῦ Θεοῦ.

6. Νὰ διστάζεις μπροστὰ στὶς πολὺ ὑψηλὲς θεωρίες, ἂν δὲν ἔφτασες ἀκόμη στὴν ἀκρότατη ἀπάθεια, καὶ νὰ μὴν τρέχεις μάταια ἐπιθυμώντας ἐκεῖνα ποὺ εἶναι παραπάνω ἀπὸ τὴ δύναμή σου. Γιατί, ὅπως λένε, ἂν θέλεις νὰ γίνεις θεολόγος καὶ θεωρητικός, ὑψώσου ἐκεῖ μὲ τὸν ἐνάρετο βίο σου, καὶ μὲ τὴν κάθαρση ἀπόκτησε ὅ,τι εἶναι καθαρό. Κι ἐπειδὴ ἀνέφερα τὴ θεολογία, πρόσεχε μὴν ἐπεκταθεῖς στὸ ἄπειρο ὕψος της. Ἔχε ὑπόψη σου ὅτι δὲν ἐπιτρέπεται, ἐνῶ τρεφόμαστε ἀκόμη μὲ τὸ γάλα[5] τῶν ἀρετῶν, νὰ προσπαθοῦμε νὰ πετάξομε σ' αὐτὸ τὸ ὕψος, μὴν τυχὸν μαδήσουν τὰ φτερά μας, ὅπως συμβαίνει στὰ μικρὰ πουλιά, μ' ὅλο ποὺ διεγείρει τὸν πόθο μας τὸ μέλι τῆς γνώσεως. Ὅταν καθαρθοῦμε μὲ σωφροσύνη καὶ δάκρυα, τότε θὰ ὑψωθοῦμε ἀπὸ τὴ γῆ σὰν τὸν Ἠλία[6] ἢ τὸν Ἀββακοὺμ[7] —προοίμιο αὐτὸ ἀπὸ τώρα τῆς ἁρπαγῆς μας μέσα σὲ σύννεφα[8]— καὶ εὑρισκόμενοι ἔξω ἀπὸ τὶς αἰσθήσεις, θὰ ζητοῦμε τὸ Θεὸ μὲ καθαρὴ προσευχή, θεωρητικὴ καὶ ἀρέμβαστη· τότε ἴσως ν' ἀγγίξομε κάπως καὶ τὴ θεολογία.

7. Ἂν ἐπιθυμεῖς νὰ ἀξιωθεῖς τὴ νοερὴ θεϊκὴ θέα καὶ φανέρωση, ἀκολούθησε πρωτύτερα τὸν εἰρηνικὸ καὶ ἥσυχο βίο. Καὶ ἀφοῦ ἡσυχάσεις, γνώρισε τὸν ἑαυτό σου καὶ τὸ Θεό. Ἂν κάνεις ἔτσι, δὲν ἐμποδίζει τίποτε, μέσα στὴν κατάσταση τῆς καθαρότητας, τὴν ἀνενόχλητη ἀπὸ κάθε πάθος, σὰν μέσα σὲ λεπτὴ αὔρα[9], νὰ δεῖς νοερὰ τὸν σὲ ὅλους ἀόρατο, νὰ σοῦ ἀναγγέλλει χαρμόσυνα τὴ σωτηρία σου μὲ τὴν καθαρότερη γνώση Του.

8. Ὅπως ὅταν προηγεῖται ἡ ἀστραπή, ἀμέσως περιμένομε καὶ τὴ βροντή, ἔτσι ὅπου ἔλαμψε ἡ θεία εὐσπλαχνία, γίνεται γαλήνη καὶ στὴν τρικυμία τῶν παθῶν. Ὅπου συμβεῖ τοῦτο, αὐτὸς ποὺ τὸ ἀπόκτησε ἔχει καὶ τὸν ἀρραβώνα τῆς μέλλουσας μακαριότητας. Δὲν ὑπάρχει θεῖο ἔλεος ἢ ἐλπίδα γι' ἀπάθεια σὲ ψυχὴ ποὺ ἀγαπᾶ τὸν κόσμο περισσότερο ἀπὸ τὸ Θεό, ἔχει ἐμπαθὴ προσκόλληση στὰ ἐπίγεια καὶ εἶναι ὁλότελα προσηλωμένη στὶς σαρκικὲς ἡδονὲς καὶ ἀπολαύσεις.

9. Τί εἶναι ἡ θεότητα καὶ ποῦ βρίσκεται, μὴ ζητεῖς νὰ μάθεις μὲ τὸ νοῦ σου. Εἶναι ὑπερούσια καὶ δὲν περιέχεται σὲ τόπο, γιατὶ εἶναι πάνω ἀπὸ ὁ,τιδήποτε. Νὰ βλέπεις νοερά, ὅσο εἶναι ἐφικτό, μόνο τὸ Θεὸ Λόγο —γιατὶ λόγω τῆς ἐνανθρωπήσεώς Του εἶναι περιγραπτός— ν' ἀκτινοβολεῖ μὲ τὴ θεία

3. Ψαλμ. 17, 12.
4. Α' Κορ. 13, 12.
5. Α' Κορ. 3, 2.
6. Δ' Βασ. 2, 11.
7. Δαν. (Βὴλ καὶ Δράκων) 36.
8. Α' Θεσ. 4, 17.
9. Γ' Βασ. 19, 12.

φύση Του. Αὐτὸς μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ σὲ ὁρισμένο τόπο, ἂν καὶ βρίσκεται παντοῦ, ἀφοῦ κατὰ τὴ θεότητα εἶναι ἀπεριόριστος. Πλὴν ὅσο καθαρίζεσαι ἀπὸ τὰ πάθη, τόσο θὰ ἀξιώνεσαι τὴ θεία ἔλλαμψη.

10. Ἂν ἐπιθυμεῖς τὴν ἀληθινὴ γνώση καὶ νὰ ἔχεις ἀδίστακτη πληροφορία ὅτι θὰ σωθεῖς, ἀγωνίσου πρῶτα νὰ σπάσεις τοὺς ἐμπαθεῖς δεσμοὺς τῆς ψυχῆς πρὸς τὸ σῶμα. Ἀφοῦ ἔπειτα ἀπογυμνωθεῖς ἀπὸ τὴν ἐμπαθὴ προσκόλληση στὰ ὑλικά, κατέβα στὴν ἄβυσσο τῆς ταπεινώσεως καὶ θὰ βρεῖς τὸ πολύτιμο μαργαριτάρι τῆς σωτηρίας σου, κρυμμένο σὰν σὲ ὄστρακο μέσα στὴ θεία γνώση, νὰ σοῦ δίνει μιὰ πρόγευση τῆς λαμπρότητας τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ.

11. Ἐκεῖνος ποὺ κατόρθωσε τὴ νοητὴ ὑποταγὴ καὶ ὑπόταξε τὴ σάρκα στὸ πνεῦμα, δὲν χρειάζεται τὴν ὑποταγὴ σὲ ἀνθρώπους. Αὐτὸς ὑποτάσσεται στὸ λόγο καὶ στὸ νόμο τοῦ Θεοῦ ὡς εὐγνώμων ὑπήκοος. Σὲ μᾶς ὅμως, ποὺ ἐξακολουθεῖ ἡ μάχη καὶ ὁ πόλεμος μεταξὺ σώματος καὶ ψυχῆς, εἶναι ἀναγκαῖο νὰ ὑποταχθοῦμε καὶ νὰ ἀποκτήσομε στρατηγὸ καὶ κυβερνήτη, νὰ μᾶς πηδαλιουχεῖ μὲ γνώση καὶ νὰ μᾶς ἐξοπλίζει ἄριστα, μὴν τυχὸν καταστραφοῦμε ἀπὸ τοὺς νοητοὺς ἐχθροὺς καὶ καταποντισθοῦμε ἀπὸ τὰ πάθη λόγω ἀπειρίας.

12. Ὅταν δὲν ἐνοχλεῖσαι ἀπὸ κανένα πάθος καὶ ὁ θεῖος πόθος αὐξάνει μέσα στὴν καρδιά σου, καὶ ὅταν λογαριάζεις τὸ θάνατο σὰν ὕπνο καὶ δὲν φοβᾶσαι, ἀλλὰ μᾶλλον ποθεῖς πολὺ τὴν ἀπὸ ἐδῶ ἀναχώρηση, τότε καὶ τὸν ἀρραβώνα τῆς σωτηρίας ἀπόκτησες καὶ τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἔχεις μέσα σου, δοκιμάζοντας ἀνέκφραστη χαρά.

13. Ἂν καταξιωθεῖς τὴ θεία καὶ σεβάσμια ἱερωσύνη, ἔχεις χρέος πρωτύτερα νὰ θυσιάσεις τὸν ἑαυτό σου μὲ τὴ νέκρωση τῶν παθῶν καὶ τῶν ἡδονῶν, καὶ ἔτσι νὰ τολμᾶς νὰ πλησιάζεις τὴ ζωοποιὸ καὶ φρικτὴ θυσία, ἂν δὲ θέλεις, σὰν εὔφλεκτο ὑλικό, νὰ κατακαεῖς ἀπὸ τὴ θεϊκὴ φωτιά. Γιατὶ ἂν τὸ Σεραφεὶμ δὲν τόλμησε νὰ πιάσει τὸν θεϊκὸ ἄνθρακα χωρὶς λαβίδα[10], πῶς θὰ τὸν ἀγγίσεις ἐσὺ χωρὶς νὰ ἔχεις ἀπάθεια; Μὲ τὴν ἀπάθεια εἶναι ποὺ θ' ἀποκτήσεις γλώσσα ἁγιασμένη καὶ χείλη καθαρὰ καὶ ψυχὴ ἁγνὴ μαζὶ μὲ τὸ σῶμα· ἀκόμη καὶ χέρια λαμπρότερα ἀπὸ τὸ χρυσό, ἀφοῦ θὰ ὑπηρετοῦν τὸ ὑπερούσιο πῦρ καὶ θῦμα.

14. Κατανόησε καλὰ τὴ δύναμη τῶν λεγομένων· ὡς ἱερέας, βλέπεις κάθε μέρα στὰ θεῖα μυστήρια ἐκεῖνο τὸ «σωτήριο τοῦ Θεοῦ», τὸ ὁποῖο μιὰ φορὰ εἶδε ὁ γηραιὸς Συμεὼν κι ἔμεινε ἔκθαμβος καὶ ζητοῦσε πιὰ τὴν ἀπόλυση ἀπὸ τὴ ζωή[11]. Καὶ ἂν δὲ σοῦ ἀποκαλύφθηκε ἀπὸ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα ὅτι εἶσαι δεκτὸς ὡς μεσίτης Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, σὰν ἰσάγγελος, μὴν τολμᾶς νὰ τελεῖς ριψοκίνδυνα τὴ φρικτὴ καὶ πάναγνη ἱεροτελεστία τῶν θείων μυστηρίων, τὴν ὁποία καὶ οἱ ἄγγελοι τὴ σέβονται, καὶ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς

10. Ἠσ. 6, 6.
11. Λουκ. 2, 29.

Ἁγίους τὴν ἀπέφυγαν ὡς ἄχραντη, ἀπὸ μεγάλη εὐλάβεια· μὴν τυχόν, ὅπως ὁ Ζὰν ἐκεῖνος[12], ἐξολοθρευθεῖς νομίζοντας καλὸ ἐκεῖνο ποὺ κάνεις.

15. Πρόσεχε τὸν ἑαυτό σου[13], ὅπως εἶπε κάποιος, ὥστε ἂν ἔχεις κάποια παλιότερη κηλίδα, ἢ σοῦ συμβεῖ τώρα χαμιὰ ἀπὸ ἀδυναμία, νὰ κατακαίγεται ἀπὸ τὴ θεϊκὴ φωτιά, καθὼς πάντοτε θὰ προσκομίζεις τὰ τίμια δῶρα πρῶτα γιὰ τὴ συγχώρηση τῶν δικῶν σου ἁμαρτιῶν. Γιατὶ ἔτσι, σὰν σκεῦος ἐκλογῆς, εὔχρηστο καὶ καθαρὸ καὶ ἄξιο γιὰ τέτοια θυσία, θὰ μπορέσεις, ἂν κάποιοι μοιάζουν μὲ ξύλινα ἢ πήλινα σκεύη, νὰ τοὺς μεταβάλεις σὲ ἀργυρὰ ἢ χρυσά, μόνον δηλαδὴ ἂν μὲ τὴν παρρησία σου κάνεις τὸ Θεὸ νὰ συγκατανεύει σ' ἐσένα. Γιατὶ ὅπου ὁ Θεὸς εἶναι ἕτοιμος νὰ ἀκούσει, δὲν ὑπάρχει κανένα ἐμπόδιο νὰ μεταβληθοῦν αὐτὰ σ' ἐκεῖνα.

16. Κοίταξε ποιὰ ἰσάγγελη τιμὴ ἀξιώθηκες, καὶ φρόντισε νὰ παραμείνεις ἀνέπαφος στὸ βαθμὸ τῆς ἱερωσύνης ποὺ ἔχεις κληθεῖ, μὲ κάθε ἀρετὴ καὶ καθαρότητα. Γνωρίζεις ἀπὸ πόσο ὕψος σὲ πόσο βάθος ἔπεσε ὁ ἑωσφόρος ἀπὸ ὑπερηφάνεια. Αὐτὸ μὴν τὸ πάθεις καὶ σύ, φανταζόμενος μεγάλα γιὰ τὸν ἑαυτό σου, ἀλλὰ νὰ τὸν θεωρεῖς χῶμα καὶ στάχτη[14] καὶ σκουπίδι καὶ σκυλί, καὶ νὰ θρηνεῖς ἀδιάκοπα, γιατὶ ἀξιώνεσαι νὰ καλεῖσαι σὲ θεία κοινωνία καὶ συγγένεια μὲ τὸ νὰ διεξάγεις μὲ τὰ χέρια σου τὴ φρικτὴ ἱεροτελεστία τῶν ἁγίων μυστηρίων, ἀπὸ ἀπόρρητη φιλανθρωπία καὶ ἀνέκφραστη ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ.

17. Ο ἱερωμένος πρέπει βέβαια νὰ εἶναι καθαρὸς ἀπὸ ὅλα τὰ πάθη, ἰδιαίτερα ὅμως, ἀπὸ τὴν πορνεία καὶ τὴ μνησικακία, νὰ μὴν ἔχει οὔτε ψιλὴ φαντασία. Ἀλλιῶς θὰ εἶναι μισητὸς καὶ σιχαμερός, σὰν κάποιος λεπρὸς ἢ μουτζουρωμένος στὸ πρόσωπο ποὺ ἀγγίζει τὸ σῶμα τοῦ βασιλιᾶ.

18. Ἀφοῦ πρῶτα μὲ ποταμοὺς δακρύων θὰ λευκαίνεσαι καλύτερα ἀπὸ χιόνι, τότε μὲ λευκασμένη τὴ συνείδηση ἀπὸ καθαρότητα, ἄγγιζε τὰ ἅγια ὡς ἅγιος, μὲ τὴν ἐξωτερικὴ ἀγγελόμορφη λευκότητα τῶν ἀμφίων φανερώνοντας τὴν ἐσωτερικὴ ὡραιότητα τῆς ψυχῆς σου. Πρόσεχε κατὰ τὴν ἱερουργία τῶν θείων μυστηρίων, νὰ μὴν ἀρκεῖσαι στὴ μυστικὴ γνώση ποὺ παραδίδουν οἱ ἄνθρωποι, ἀλλὰ νὰ ἔχεις καὶ τὴ θεία χάρη νὰ σὲ διδάσκει τὶς ὑψηλότερες ἀλήθειες μὲ τρόπο κρυφὸ καὶ μυστικό.

19. Ἂν ἐπιθυμεῖς τὴν ἀφθαρσία καὶ τὴν ἀθανασία, πλησίασε μὲ σεβασμὸ καὶ εὐλάβεια καὶ πίστη τὰ ζωοποιὰ καὶ ἄφθαρτα μυστήρια, ποθώντας καὶ τὴν ἐκδημία ἀπὸ αὐτὸν τὸν κόσμο, ἐπειδὴ πιὰ ἔχεις τελειωθεῖ μὲ τὴν πίστη. Ἂν ὅμως φοβᾶσαι τὸ θάνατο, δὲν ἔγινες ἀκόμη ἕνα μὲ τὸ Χριστὸ μέσω τῆς ἀγάπης, Τὸν ὁποῖο ἀξιώθηκες νὰ θυσιάζεις μὲ τὰ ἴδια σου τὰ χέρια καὶ νὰ τρῶς τὶς σάρκες Του. Ἀλλιῶς θὰ ἔσπευδες νὰ πᾶς ἐκεῖ ποὺ εἶναι καὶ ὁ ἀγαπητός σου καὶ δὲ θὰ λογάριαζες πλέον διόλου τὴ ζωὴ καὶ τὴ σάρκα.

20. Ἀφοῦ ἔχεις γίνει θύτης τῆς σάρκας τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ κοινωνὸς

12. Β' Βασ. 6, 6-7. 13. Ἐξ. 23, 21. 14. Γεν. 18, 27.

της μέσω τῆς μεταλήψεως, ὀφείλεις καὶ νὰ ἑνωθεῖς μαζί Του μὲ τὸ ὁμοίωμα τοῦ θανάτου Του[15], ὥστε νὰ μὴ ζεῖς πλέον γιὰ τὸν ἑαυτό σου, ἀλλὰ γι' Αὐτὸν ποὺ σταυρώθηκε καὶ πέθανε γιὰ σένα[16], ὅπως λέει ὁ Ἀπόστολος. Ἂν ὅμως ζεῖς ἐμπαθῶς γιὰ τὴ σάρκα καὶ τὸν κόσμο, τότε νὰ ἑτοιμάζεσαι νὰ περάσεις μέσω τοῦ θανάτου σὲ τιμωρία ἀθάνατη, ἂν δὲ σταματήσεις θεληματικὰ πρὶν τὸ θάνατό σου νὰ ἱερουργεῖς τὴν ἀναίμακτη θυσία. Ἀλλὰ καὶ πολλοὺς ποὺ ἐδῶ ἱερουργοῦσαν ἀνάξια, τοὺς ἅρπαξε ὁ αἰφνίδιος θάνατος καὶ τοὺς παρέδωσε στὶς ἐκεῖ δίκαιες τιμωρίες.

21. Κάποιος ἱερομόναχος εἶχε φήμη εὐλαβοῦς καὶ πολλοὶ τὸν θεωροῦσαν σεβαστὸ λόγω τοῦ ἐξωτερικοῦ του σχήματος, μέσα του ὅμως κρυφὰ μολυνόταν ἀπὸ λογισμοὺς λαγνείας. Κάποτε ποὺ ἐπιτελοῦσε τὴ θεία καὶ ἱερὴ λατρεία, ὅταν ἔφτασε ἡ ὥρα τοῦ χερουβικοῦ ὕμνου καὶ αὐτὸς ἔσκυψε ὡς συνήθως διαβάζοντας τὴν εὐχὴ «Οὐδεὶς ἄξιος...», πέθανε ξαφνικὰ καὶ ἡ ψυχή του τὸν ἄφησε σ' αὐτὴ τὴ στάση.

22. Τίποτε δὲν εἶναι ὠφελιμότερο ἀπὸ τὸν ὀρθὸ λόγο καὶ τὴ γνώση. Ἀπὸ αὐτὰ προξενεῖται ὁ φόβος καὶ ὁ πόθος τοῦ Θεοῦ. Ὁ φόβος καθαρίζει μὲ τὴν εὐλάβεια καὶ τὴ συστολή, ἐνῶ ὁ πόθος τελειοποιεῖ μὲ τὴν ἕξη τοῦ φωτισμοῦ καὶ τὴ διάκριση, καὶ μὲ τὴν ὑψηλὴ θεωρία καὶ ἀνάβαση κάνει τὸ νοῦ νὰ οὐρανοπορεῖ. Εἶναι ἀδύνατο χωρὶς φόβο νὰ ὁδηγηθεῖ κανεὶς στὸν θεῖο ἔρωτα καὶ μέσω αὐτοῦ νὰ πετάξει καὶ νὰ φτάσει στὰ ἐλπιζόμενα.

23. Ἐμπρὸς λοιπόν, ἄκουσέ με ἐσὺ ποὺ μὲ φλόγα καὶ χωρὶς ταλαντεύσεις ποθεῖς τὴ σωτηρία σου· τρέχε ἕως ὅτου τὴ φτάσεις, ἀναζητώντας την μὲ πόνο, γυρεύοντας ἀκατάπαυστα καὶ χρούοντας[17] ὑπομονετικά, ὥσπου νὰ πετύχεις τὸ στόχο σου. Βάλε γιὰ σταθερὸ ὑπόβαθρο τὴν ἀκλόνητη πίστη καὶ τὴν ταπείνωση. Τότε θὰ ἔχεις φτάσει τὸ ποθούμενο, ὅταν ὄχι μόνο λάβεις τὴν ἄφεση τῶν ἁμαρτιῶν σου, ἀλλὰ ὅταν δὲν ταράζεσαι πιά, οὔτε φοβᾶσαι τὴν ἐξέγερση κανενὸς πάθους, καὶ ἔχεις κόψει ἄφοβα καὶ θαρραλέα τὴ σχέση μὲ τὴ σάρκα σου.

24. Νὰ ζητᾶς ἀπὸ τὸ Θεὸ μὲ πολλὰ δάκρυα νὰ σὲ πληροφορήσει ἂν εἶσαι σωσμένος, ὄχι ὅμως πρὶν ἀπὸ τὴν ὥρα τοῦ θανάτου σου, ἂν εἶσαι ταπεινόφρων· μὴν τυχὸν στὸ ἑξῆς γίνεις ἀμέριμνος καὶ καταφρονητής. Νὰ ζητᾶς νὰ σοῦ δοθεῖ ἡ πληροφορία αὐτὴ κοντὰ στὸν καιρὸ τῆς ἐξόδου σου, ἀλλὰ χωρὶς φόβο ἀποτυχίας, γιὰ νὰ μὴν πάρεις θάρρος ὅτι πιὰ ἔχεις σωθεῖ, ἐξαπατημένος ἀπὸ τὴν ἔπαρση, καὶ χάσεις ὅ,τι ἐπιθυμεῖς ὅταν ἔρθει ὁ καιρὸς ἐκεῖνος ποὺ ἐλπίζομε. Καὶ ποῦ θὰ πᾶς, ταλαίπωρε, χωρὶς τὸν ἀρραβώνα, χωρὶς τὴν ἀναμφίβολη πληροφορία ποὺ σώζει καὶ ποὺ τὴν δίνει τὸ Πνεῦμα;

25. Ἂν ποθεῖς τὴ θεοποιὸ ἀπάθεια, θὰ βρεῖς τὸ ποθούμενο πρῶτα μὲ τὴν ὑπακοὴ καὶ τὴν ταπείνωση, γιὰ νὰ μὴν πᾶς ἀπὸ ἄλλο δρόμο καὶ ταλαιπωρηθεῖς. Ἀπάθεια βέβαια ἔχει ὄχι ἐκεῖνος ποὺ ἄλλοτε ἐνοχλεῖται ἀπὸ τὰ

15. Ρωμ. 6, 5. 16. Β' Κορ. 5, 15 17. Ματθ. 7, 7.

πάθη κι ἄλλοτε ἠρεμεῖ καὶ ἀναπαύεται, ἀλλὰ ἐκεῖνος ποὺ ἀκατάπαυστα ἀπολαμβάνει τὴν ἀπάθεια καὶ μένει ἀκίνητος ἐνῶ εἶναι παρόντα τὰ πάθη καὶ οἱ αἰτίες τους. Ἀκόμη περισσότερο, ἐκεῖνος ποὺ οὔτε ἀπὸ τὰ νοήματα τῶν παθῶν δὲν ἐπηρεάζεται.

26. Ὅταν ἡ ψυχὴ βγεῖ ἀπὸ τὸ σῶμα, ὁ ἐχθρὸς διάβολος ὁρμᾶ ἐναντίον της μὲ θράσος καὶ τὴν πολεμᾶ καὶ τὴν ὀνειδίζει καὶ γίνεται αὐστηρὸς καὶ φοβερὸς κατήγορος τῶν ἁμαρτιῶν της. Ἀλλὰ τότε μπορεῖ νὰ δεῖ κανεὶς τὴν ψυχὴ ποὺ ἀγαπᾶ τὸ Θεό, ἂν καὶ πολλὲς φορὲς πρωτύτερα πληγώθηκε ἀπὸ ἁμαρτίες πολλές, νὰ μὴν τρομάζει στὶς ἐφόδους καὶ τὶς ἀπειλές του, ἀλλὰ μᾶλλον νὰ ἐνισχύεται μὲ τὴ δύναμη τοῦ Κυρίου καὶ νὰ τὴ φτερώνει ἡ χαρά· νὰ ἐνθαρρύνεται ἀπὸ τοὺς ἁγίους ἀγγέλους ποὺ τὴν ὁδηγοῦν, καὶ περιστοιχισμένη ἀπὸ τὸ φῶς τῆς πίστεως νὰ ἀντιλέγει δυνατὰ μὲ μεγάλο θάρρος στὸν πονηρὸ διάβολο: «Τί κοινὸ ὑπάρχει μεταξύ μας, δραπέτη τῶν οὐρανῶν καὶ δοῦλε πονηρέ; Δὲν ἔχεις ἐσὺ ἐξουσία ἐπάνω μας. Ὁ Χριστός, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ἔχει τὴν ἐξουσία πάνω σ' ἐμᾶς καὶ πάνω σὲ ὅλα. Σ' Αὐτὸν ἁμαρτήσαμε, σ' Αὐτὸν θὰ ἀπολογηθοῦμε, ἔχοντας ὡς ἐγγύηση τῆς εὐσπλαχνίας Του πρὸς ἐμᾶς καὶ τῆς σωτηρίας μας τὸν τίμιο Σταυρό Του. Ἐσὺ ὅμως, πρόξενε τοῦ ὀλέθρου, φύγε μακριὰ ἀπὸ ἐμᾶς. Δὲν ἔχεις τίποτε ἐσὺ μὲ τοὺς δούλους τοῦ Χριστοῦ.» Καὶ ἐνῶ λέει αὐτὰ ἡ ψυχὴ μὲ θάρρος, φεύγει πίσω ὁ διάβολος θρηνώντας δυνατά, μὴν μπορώντας νὰ ἀντισταθεῖ στὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ. Καὶ ἡ ψυχή, καθὼς εἶναι ψηλότερα, πετάει πρὸς τὰ κάτω καὶ ραπίζει τὸν ἐχθρό, ὅπως τὸ γεράκι χτυπᾶ τὸν κόρακα. Καὶ ἔπειτα, γεμάτη ἀπὸ ἀγαλλίαση, μεταφέρεται ἀπὸ τοὺς θείους ἀγγέλους στοὺς τόπους ποὺ τῆς ἔχουν ὁριστεῖ, ἀνάλογα μὲ τὴν κατάστασή της.

27. Ὁ πόθος τῶν φθαρτῶν δὲν μπορεῖ νὰ σὲ τραβήξει κάτω στὴ γῆ, ὅταν ὁ νοῦς σου εἶναι στὰ οὐράνια. Ἂν ὅμως σὲ κρατᾶ δέσμιο κάποια προσκόλληση στὰ γήινα, μοιάζεις μὲ ἀετὸ ποὺ κρατιέται σὲ παγίδα ἀπὸ τὸ νύχι του καὶ ἐμποδίζεται νὰ πετάξει ψηλά. Γι' αὐτό, νόμιζέ τα ὅλα σκύβαλα[18], μὲ τὴν ἐλπίδα τῶν καλυτέρων. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ σαρκίο, ὅταν ἔρθει ὁ καιρός, ἀποτίναξέ το κι ἀκολούθησε τὸν Ἄγγελο τοῦ Θεοῦ, ποὺ σὲ ἀποχωρίζει ἀπ' αὐτό.

28. Ὅπως εἶναι ἀδύνατο, τὸ νόμισμα ποὺ δὲ φέρει τὴ μορφὴ τοῦ βασιλιᾶ, νὰ πάρει θέση μαζὶ μὲ τὰ κανονικὰ στὸ βασιλικὸ θησαυροφυλάκιο, ἔτσι εἶναι ἀδύνατο χωρὶς ὀρθὴ γνώση καὶ χωρὶς ἀπάθεια νὰ δεχτεῖ κανεὶς τὸν ἀρραβώνα τῆς οὐράνιας μακαριότητας καὶ νὰ ἐξέλθει μὲ θάρρος καὶ μὲ πληροφορία ἀπὸ ἐδῶ πρὸς τὰ ἐλπιζόμενα, καὶ νὰ καταταχθεῖ μαζὶ μὲ τοὺς ἐκλεκτούς. Λέγοντας γνώση, δὲν ἐννοῶ σοφία, ἀλλὰ τὴν χωρὶς πλάνη γνώση τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν θείων, μὲ τὴν ὁποία ὁ φιλόθεος, καθὼς δὲ σύρεται κάτω ἀπὸ τὰ πάθη, ἀνυψώνεται στὴν ἐνθέωση μὲ τὴ χάρη τοῦ Πνεύματος.

18. Φιλιπ. 3, 8.

29. Καὶ ἂν ἀκόμη ἐξασκήσεις ὅλη τὴν πρακτικὴ ἀρετή, οὔτε τότε νὰ μὴν ξεθαρρέψεις ὅτι ἔχεις φτάσει στὴν ἀπάθεια καὶ κυκλοφορεῖς ξένοιαστα μέσα στὸν κόσμο. Μπορεῖ νὰ πάρεις πάνω σου ἀποτυπώματα τῶν παθῶν καὶ νὰ βρεῖς δυσκολία ὅταν ἀναχωρεῖς ἀπὸ τὸν κόσμο. Ἀλλὰ πάντοτε νὰ σὲ παιδαγωγεῖ ὁ φόβος καὶ νὰ φροντίζεις τὴ φύση σου ποὺ εὔκολα μεταβάλεται καὶ ἀλλοιώνεται. Ξεμάκρυνε μὲ σοφία ἀπὸ τὶς αἰτίες τῶν παθῶν· γιατὶ ἡ ὁλότελα ἀναλλοίωτη ἀπάθεια ἀνήκει σὲ κείνους ποὺ ἔφτασαν τὴν τέλεια ἀγάπη καὶ μὲ τὴν ἀκατάπαυστη θεωρία ἀνέβηκαν πάνω ἀπὸ τὰ αἰσθητὰ καὶ ξεπέρασαν αὐτὸ τὸ φτωχὸ καὶ ταπεινὸ σῶμα. Αὐτοὺς δὲν τοὺς ἀγγίζει πιὰ ἡ φλόγα τῶν παθῶν, γιατὶ τὴ διέκοψε ἡ φωνὴ τοῦ Κυρίου[19], καθὼς αὐτοὶ ἔχουν ἤδη μεταστοιχειωθεῖ πρὸς τὴν ἀφθαρσία.

30. Μὴν ἐπιθυμεῖς τὴν ἀπάθεια πρόωρα, γιὰ νὰ μὴν πάθεις ὅ,τι ἔπαθε ὁ πρωτόπλαστος, τρώγοντας πρὶν ἀπὸ τὴν ὥρα ἀπὸ τὸ δένδρο τῆς γνώσεως[20]. Νὰ ἐργάζεσαι ὑπομονετικὰ μὲ γενικὴ ἐγκράτεια καὶ συνεχὴ προσευχή, καὶ νὰ φυλάγεις[21] μὲ αὐτομεμψία καὶ ἄκρα ταπεινοφροσύνη ἐκεῖνα ποὺ ἐργάστηκες. Κι ἔπειτα ἀπὸ αὐτά, περίμενε στὸν κατάλληλο καιρὸ καὶ τὴ χάρη τῆς ἀπάθειας· ἔπειτα ἀπὸ τὴ μεγάλη τρικυμία καὶ ταραχή, περίμενε καὶ τὸ λιμάνι τῆς ἀναπαύσεως. Γιατὶ δὲν εἶναι ἄδικος ὁ Θεός, σ' ἐκείνους ποὺ βαδίζουν σωστὰ νὰ μὴν ἀνοίξει τὴν πύλη τῆς ἀπάθειας, ὅταν πρέπει.

31. Πήγαινε στὸ μυρμήγκι, ὀκνηρὲ[22] καὶ ἀδοκίμαστε, μὲ τὴν ἀσημαντότητα καὶ τὴ μηδαμινότητά σου, πήγαινε σ' αὐτὸ καὶ θὰ μάθεις ὅτι δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ τὰ ἀγαθά μας ὁ Θεὸς ποὺ δὲν ἔχει καμία ἔλλειψη καὶ εἶναι ὑπερπλήρης, ἀλλὰ εὐεργετεῖ πλουσιοπάροχα καὶ σώζει κατὰ χάρη, ὅσους εἶναι κατὰ τὴν προαίρεση εὐγνώμονες, ἂν καὶ δέχεται μὲ φιλανθρωπία καὶ τὴν κατὰ δύναμη ἐργασία. Ἂν λοιπὸν κοπιάζεις σὰν ὀφειλέτης τῶν ἀγαθῶν ποὺ ἔχεις λάβει πρωτύτερα ἀπὸ τὸ Θεό, καλὰ κάνεις καὶ εἶναι κοντὰ τὸ θεῖο ἔλεος. Ἂν ὅμως νομίζεις ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι χρεώστης σου γιὰ τὰ καλὰ τὰ ὁποῖα νομίζεις ὅτι ἐργάζεσαι, πλανήθηκες ἀπὸ τὸν ἴσιο δρόμο. Γιατί, πῶς μπορεῖ νὰ εἶναι χρεώστης ὁ Εὐεργέτης; Ἀλλὰ καὶ ἔτσι ἀκόμη, τρέχε σὰν μισθωτός, καὶ προκόβοντας σιγά-σιγά, θὰ φτάσεις, μὲ τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ, τὸ ζητούμενο.

32. Θέλεις νὰ σοῦ ὑποδείξω καὶ ἄλλο δρόμο γιὰ τὴ σωτηρία, ἢ μᾶλλον γιὰ τὴν ἀπάθεια; Ἐκβίαζε τὸν Κτίστη μὲ τὶς δεήσεις σου, μ' ὅλη τὴ δύναμή σου, γιὰ νὰ μὴ χάσεις τὸ στόχο σου, προβάλλοντας ἀδιάκοπα πρὸς Αὐτὸν μεσίτες ὅλες τὶς ἐπουράνιες δυνάμεις καὶ ὅλους μαζὶ τοὺς ἁγίους, μαζὶ μὲ τὴν Πάναγνη Θεομήτορα. Καὶ μὴ ζητᾶς ἀπάθεια, ὡς ἀνάξιος αὐτῆς τῆς δωρεᾶς· νὰ ζητᾶς σωτηρία μὲ πόνο καὶ θὰ λάβεις, μαζὶ μὲ αὐτήν, καὶ τὴν ἀπάθεια. Γιατὶ ἡ σωτηρία μοιάζει μὲ ἀσήμι, ἐνῶ ἡ ἀπάθεια μὲ καθαρὸ χρυσάφι. Ἔχε καὶ ὅσο μπορεῖς περισσότερη κρυφὴ ἐργασία, μὲ τὴν ὁποία λα-

19. Ψαλμ. 28, 7. 20. Γεν. 3, 6. 21. Γεν. 2, 15. 22. Παροιμ. 6, 6.

τρεύεται ὁ Θεός, καὶ κάποιους λόγους ἀπόκρυφων μυστηρίων σχετικῶν μ' Αὐτὸν ποὺ σὲ θεοποιοῦν, καὶ μὲ τοὺς ὁποίους ὁ Θεὸς εὐχαριστεῖται καὶ κάμπτεται.

33. Ἀγωνίσου νὰ λάβεις τὸν ἀρραβώνα τῆς σωτηρίας κρυφὰ μέσα στὴν καρδιά σου μὲ ἀναμφίβολη πληροφορία, γιὰ νὰ μὴ σὲ βρεῖ ταραχὴ καὶ ἀναπάντεχος φόβος στὴν ὥρα τοῦ θανάτου σου. Καὶ τότε τὸν ἔχεις λάβει, ὅταν δὲ σὲ κατηγορεῖ πιὰ ἡ καρδιά σου γιὰ ἐλλείψεις καὶ δὲν σὲ τύπτει ἡ συνείδηση γιὰ περιπτώσεις ὀργῆς· ἂν τιθασσεύτηκε ἡ ἀγριότητα τῶν θηριωδῶν παθῶν σου μὲ τὴ θεία χάρη, ἂν ἀναβλύζει τὸ δάκρυ τῆς θείας παρηγοριᾶς καὶ ὁ νοῦς σου προσεύχεται μὲ καθαρότητα καὶ συγκέντρωση. Κι ἀκόμη, ὅταν εἶναι ἕτοιμη ἡ καρδιά σου καὶ περιμένεις εὐχαρίστως τὸν θάνατο, ποὺ οἱ πολλοὶ τὸν ἀποφεύγουν καὶ τὸν θεωροῦν φοβερό.

34. Τὰ λόγια ποὺ ὁδηγοῦν στὴν αἰώνια ζωή[23], τὰ ὁποῖα, σύμφωνα μὲ τὴ μαρτυρία τοῦ κορυφαίου Ἀποστόλου, ἔχει ὁ Θεὸς Λόγος, εἶναι οἱ λόγοι τῶν δημιουργημάτων Του. Ἐκεῖνος πού, ὡς καθαρός, μυσταγωγεῖται σ' αὐτοὺς ἀπὸ τὸ Θεὸ Λόγο, ἤδη ἀπὸ ἐδῶ ἀπόκτησε καὶ τὴν αἰώνια ζωὴ καὶ τὸν ἀρραβώνα τοῦ Πνεύματος καὶ τὴ βέβαιη ἐλπίδα τῆς σωτηρίας. Δὲν ἀξιώνεται νὰ τὰ λάβει αὐτὰ ἐκεῖνος ποὺ προτιμᾶ τὴ σάρκα ἀπὸ τὴν ψυχὴ καὶ ἔχει ἐμπαθὴ κλίση καὶ σχέση πρὸς τὰ ἐπίγεια.

35. Λογικὸς δὲν εἶναι ὅποιος ἔχει προφορικὸ λόγο· γιατὶ αὐτὸ τὸ ἔχει κάθε ἄνθρωπος· εἶναι ἐκεῖνος ποὺ μὲ τὸ λογικὸ ψάχνει καὶ ἐρευνᾶ νὰ βρεῖ τὸ Θεό. Καὶ θὰ βρεῖ ὄχι τί εἶναι στὴν οὐσία Του ὁ Ὑπερούσιος —γιατὶ αὐτὸ εἶναι ἀδύνατο σὲ ὅλα τὰ ὄντα— ἀλλὰ ἀπὸ τὴ σοφία στὴ δημιουργία τῶν ὄντων, τὴν πρόνοια, τὴ διοίκηση, τὴ συνοχή, τὴν κυβέρνηση καὶ τὴ συντήρηση, μέσα στὰ ὁποῖα ἀνευρίσκεται καὶ κατὰ κάποιο τρόπο βλέπεται ὁ Ἀριστοτέχνης, ὅπως καὶ ὁ οἰκοδόμος ἀπὸ τὰ ἔργα τῶν χεριῶν του.

36. Δὲν μπορεῖς νὰ κατορθώσεις τὴν ἀκτημοσύνη ὅπως πρέπει, χωρὶς ἀπάθεια, οὔτε ἀπάθεια, χωρὶς ἀγάπη· οὔτε ἀγάπη, χωρὶς φόβο καὶ καθαρὴ προσευχή· οὔτε αὐτά, χωρὶς πίστη καὶ ἀμεριμνία. Μὲ αὐτὰ ἀποκτᾶ φτερὰ ὁ νοῦς, ἀπορρίπτει τὸ φρόνημα ποὺ κλίνει πρὸς τὰ ἐπίγεια καὶ πετᾶ πρὸς τὰ ὑψηλὰ καὶ θεϊκά, ζητώντας τὸν Κύριό του.

37. Ἀγάπησε τὴν ἁγνότητα σὰν τὰ μάτια σου, γιὰ νὰ γίνεις ναὸς καὶ οἶκος τοῦ Θεοῦ ἀγαπητός. Γιατὶ χωρὶς σωφροσύνη εἶναι ἀδύνατο νὰ γίνεις οἰκεῖος τοῦ Θεοῦ. Αὐτὰ τὰ γεννᾶ ὁ θεῖος πόθος, ἡ ἔλλειψη προσκολλήσεως σὲ ὁ,τιδήποτε καὶ ἡ ἀπάρνηση τοῦ κόσμου· τὰ συντηρεῖ ἡ ταπεινοφροσύνη μαζὶ μὲ τὴν ἐγκράτεια, ἡ ἀδιάλειπτη προσευχή, ἡ πνευματικὴ θεωρία καὶ τὸ συνεχὲς δάκρυ συνοδευμένο ἀπὸ ἀοργησία. Τὴν ὀμορφιὰ ὅμως τῆς διακρίσεως δὲ θὰ τὴν ἀποκτήσεις χωρὶς ἀπάθεια.

38. Νὰ μὴ σὲ ἐξαπατήσει κανένας, ἀδελφέ, ὅτι εἶναι δυνατὸ νὰ δεῖ κανεὶς τὸ Θεὸ χωρὶς ἁγιότητα, ὅπως λέει ὁ Ἀπόστολος[24]. Δὲν καταδέχεται ὁ ὑπέραγνος καὶ πάνω ἀπὸ κάθε καθαρότητα Κύριος νὰ φανερωθεῖ σ' ἕναν ἀκάθαρτο. Ὅπως δὲν εἶναι ἄξιος γι' Αὐτὸν ὅποιος ἀγαπᾶ περισσότερο ἀπὸ Αὐτὸν τὸν πατέρα του, ἢ τὴ μητέρα του, ἢ τὴ θυγατέρα του, ἢ τὸ γιό του[25], ἔτσι δὲν εἶναι ἄξιος κι ἐκεῖνος ποὺ ἀγαπᾶ ὁ,τιδήποτε πρόσκαιρο καὶ ὑλικό· καὶ πολὺ περισσότερο ἐκεῖνος ποὺ προτιμᾶ τὴ σιχαμένη καὶ βρωμερὴ ἁμαρτία ἀπὸ τὴν ἀγάπη τοῦ Κυρίου. Γιατὶ ὁ Θεὸς ἀπορρίπτει ὅποιον δὲν ἀποστρέφεται τὴν ἀκαθαρσία, ἀφοῦ ἡ φθορὰ δὲν μπορεῖ νὰ κληρονομήσει τὴν ἀφθαρσία[26].

39. Χωρὶς γνώση, δὲ θὰ ἀξιωθεῖς τὴ θεία ἀγάπη· οὔτε τὴ γνώση χωρὶς πίστη. Λέγοντας πίστη δὲν ἐννοῶ τὴ γυμνή, ἀλλὰ ἐκείνη ποὺ ἀποκτᾶται μὲ τὴν ἐργασία τῶν ἀρετῶν. Τὴν πραγματικὴ κατάνυξη θὰ τὴν ἐπιτύχεις, ὅταν μὲ ἐγκράτεια καὶ ἀγρυπνία, προσευχὴ καὶ ταπείνωση, μαράνεις ὁλότελα τὴν ἔμφυτη ἡδονὴ τῆς σάρκας καὶ σταυρωθεῖς μαζὶ μὲ τὸν Ἰησοῦ[27], μὴ ζώντας πλέον ἐμπαθῶς, ἀλλὰ μὲ τὴ χάρη καὶ τὴν καθοδήγηση τοῦ Πνεύματος[28] μὲ τὴν ἐλπίδα τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν.

40. Φώναζε στὸ Θεό: «Ἀπ' αὐτὸ θὰ μάθω ὅτι μὲ θέλεις, γιατὶ δὲν θὰ ἀφήσεις νὰ χαρεῖ ὁ ἐχθρός μου εἰς βάρος μου[29], τυραννώντας καὶ ταλαιπωρώντας με μέχρι τέλους μὲ τὰ πάθη. Ἀλλὰ θὰ μὲ ἁρπάξεις ἀπὸ τὰ χέρια του πρὶν τὸ θάνατό μου, καὶ ἀφοῦ μὲ ἀξιώσεις νὰ ζήσω πνευματικά, ὅπως Σοῦ εἶναι εὐάρεστο, μετὰ ἀπὸ ἀγαθὸ τέλος θὰ μὲ παρουσιάσεις σωσμένο ἐμπρὸς στὸ βῆμα Σου. Καὶ μὲ τὸ ἔλεός Σου, θὰ μοῦ δώσεις ἀπὸ ἐδῶ τὸν ἀρραβώνα τῆς σωτηρίας καὶ τὴν ἀναμφίβολη πληροφορία, γιὰ νὰ μὴ βρεθῶ ἀνέτοιμος στὴν ὥρα τοῦ θανάτου μου καὶ ἀπὸ τὴν ταραχή μου νομίσω ἀβάσταχτη τὴ θλίψη, πικρότερη καὶ χειρότερη ἀπὸ τὸ θάνατο καὶ τὴν κόλαση.»

41. Ἡ πίστη καὶ ἡ ἐλπίδα δὲν εἶναι τυχαῖα καὶ χωρὶς περιεχόμενο πράγματα. Ἀλλὰ ἡ πίστη ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ δυνατὴ ψυχή, καὶ ἡ ἐλπίδα ἀπὸ εὐθύτητα στὴν καρδιὰ καὶ στὴν προαίρεση. Γιατὶ πῶς θὰ πιστέψει εὔκολα κανεὶς ἐκεῖνα ποὺ δὲν φαίνονται, χωρὶς τὴ βοήθεια τῆς θείας χάρης; Καὶ πῶς θὰ ἐλπίσει κανεὶς τὰ ἄδηλα μέλλοντα ἀγαθά, ἂν δὲ λάβει κάποια πείρα, μέσω τῆς εὐθύτητάς του, τῶν χαρισμάτων τοῦ Κυρίου, μὲ τὰ ὁποῖα νὰ πληροφορηθεῖ καὶ γιὰ τὰ μέλλοντα σὰν νὰ εἶναι παρόντα; Λοιπὸν καὶ στὰ δύο —πίστη καὶ ἐλπίδα— χρειάζεται καὶ ἀρετὴ καὶ ἡ ἐνίσχυση καὶ βοήθεια τοῦ Θεοῦ. Ὅταν αὐτὰ δὲν ὑπάρχουν, μάταια κοπιάζομε.

42. Ἡ ἀληθινὴ ἀρετὴ γεννᾶ ἢ γνώση, ἢ ἀπάθεια, ἢ καὶ τὰ δύο. Ἂν δὲν ὑπάρχουν αὐτά, τότε ματαιοπονοῦμε καὶ ἡ ἀρετὴ ποὺ νομίζομε ὅτι ἔχομε, δὲν εἶναι γνήσια. Ἀλλιῶς θὰ εἶχε καὶ ἄφθονους καρπούς, ὄχι φύλλα μόνο· ἐνῶ τώρα, ἐπειδὴ γίνεται ἀπὸ ἀνθρωπαρέσκεια, ἢ αὐταρέσκεια, ἢ κάποια

23. Ἰω. 6, 68.

24. Ἑβρ. 12, 14.
25. Ματθ. 10, 37.
26. Α΄ Κορ. 15, 50.
27. Γαλ. 2, 19-20.
28. Γαλ. 5, 25.
29. Ψαλμ. 40, 12.

ἄλλη αἰτία ποὺ δὲν ἀρέσει στὸ Θεό, εἶναι νόθος καὶ ὄχι ἀγαπητὴ στὸ Θεό. Ἐμεῖς ὅμως, ἀφοῦ διορθώσομε τὴν αἰτία, θὰ ἐπιτύχομε χωρὶς ἀμφιβολία, μαζὶ μὲ τὴν ὠφέλεια, καὶ τὴ χάρη τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ μας, ἡ ὁποία θὰ μᾶς φέρει, ὅταν πρέπει καὶ ὅσο πρέπει, καὶ τὴ γνώση καὶ τὴ ἀπάθεια.

43. Μὲ τὸ φωτισμὸ τῆς θείας χάρης ν' ἀντιλαμβάνεσαι τὰ νοήματα ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὸν ἐχθρὸ καί, πέφτοντας μὲ κλάματα μπροστὰ στὸ Θεό, νὰ ὁμολογεῖς τὴν ἀδυναμία σου θεωρώντας μηδὲν τὸν ἑαυτό σου, κι ἂς προσπαθεῖ ὁ ἀπατεώνας διάβολος νὰ σὲ πείσει ὅτι εἶσαι κάτι. Οὔτε πάλι νὰ ζητᾶς δωρεὰ χαρισμάτων, ἂν δὲ συντελοῦν στὴ σωτηρία σου καὶ δὲ διαφυλάγουν τὴν ταπεινοφροσύνη. Νὰ ζητᾶς τὴ γνώση ποὺ δὲν φέρνει ἔπαρση, γιατὶ εἶναι αἰτία θεογνωσίας. Νὰ ζητᾶς ἐπίσης νὰ μὴν καταδυναστεύεσαι ἀπὸ τὰ πάθη μέχρι τέλους, ἀλλὰ ν' ἀπολυθεῖς ἀπὸ τὸ σῶμα σὲ κατάσταση ἀπάθειας ἤ, κάτι ταπεινότερο, μὲ τὴ συγχώρηση τῶν σφαλμάτων σου.

44. Ὅπως δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ πετάξει κανεὶς ψηλὰ χωρὶς φτερά, ἔτσι οὔτε τὰ ἐλπιζόμενα μπορεῖ κανεὶς νὰ ἐπιτύχει χωρὶς τὴν ἀναμφίβολη ἀπὸ ἐδῶ πληροφορία. Ἡ πληροφορία προέρχεται ἢ ἀπὸ ἄκρα ταπεινοφροσύνη, ἢ ἀπὸ τὴ χάρη τοῦ Ἁγίου Πνεύματος σ' ἐκείνους ποὺ συμφιλιώνονται τελείως μὲ τὸ Θεό, οἱ ὁποῖοι ἔχουν καὶ ἀπάθεια ὁπωσδήποτε, εἴτε μερική, εἴτε πιὸ τέλεια, ἀνάλογα μὲ τὴ συμφιλίωση καὶ τὴν κάθαρση. Ἐκεῖνοι ποὺ χωρίζονται χωρὶς τέτοια πληροφορία ἀπὸ τὸ σῶμα, σὰν νὰ φεύγουν μέσα στὸ χειμώνα τῶν παθῶν ἢ σὲ ἡμέρα σαββάτου[30] (χωρὶς δηλαδὴ νὰ ἔχουν ἐργαστεῖ τὶς ἀρετές), εἶναι ὑπόλογοι νὰ κριθοῦν καὶ νὰ ἐξεταστοῦν στὸν καιρὸ τῆς ἀνταποδόσεως.

45. Ἀφοῦ σώζεσαι δωρεάν, νὰ εὐχαριστεῖς τὸ σωτήρα Θεό. Ἂν τώρα θέλεις νὰ τοῦ προσφέρεις καὶ δῶρα, πρόσφερε μ' εὐγνωμοσύνη, ἀπὸ τὴν ψυχή σου ποὺ χηρεύει, τὰ δύο λεπτά, ἐννοῶ τὴν ταπείνωση καὶ τὴν ἀγάπη. Καὶ θὰ τὶς δεχτεῖ, τὸ γνωρίζω καλά, περισσότερο ἀπὸ πλῆθος ἀρετῶν ποὺ προσφέρουν πολλοὶ στὸ θησαυροφυλάκιο τῆς σωτηρίας[31]. Ἂν πάλι, σὰν ἄλλος Λάζαρος[32], ἔχεις ἀνάγκη ν' ἀναστηθεῖς ἐπειδὴ νεκρώθηκες ἀπὸ τὰ πάθη, αὐτὲς σὰν γνήσιες ἀδερφές, τὴν ταπείνωση καὶ τὴν ἀγάπη, πρότεινέ τις μεσίτριες πρὸς Αὐτόν, καὶ ὁπωσδήποτε θὰ ἐπιτύχεις τὸ ποθούμενο.

46. Ἐργαζόμενος τὴν πρακτικὴ ἀρετή, δὲ θὰ μπορέσεις μὲ αὐτὴν καὶ μόνο νὰ φτάσεις στὴν ἀπάθεια, ὥστε νὰ προσεύχεσαι καθαρὰ καὶ ἀπερίσπαστα, ἂν δὲν ἀκολουθοῦν στὸ νοῦ οἱ πνευματικὲς θεωρίες τῆς γνώσεως ποὺ φωτίζει καὶ τῆς κατανοήσεως τῶν ὄντων. Ἀπ' αὐτὲς ὁ νοῦς παίρνει φτερὰ καὶ φωτίζεται καὶ ὅλος ἀνυψώνεται μὲ τὸν ἔρωτα τῆς ἀληθινῆς προσευχῆς, καὶ τείνει πρὸς τὰ συγγενικὰ φῶτα τῶν ἄνω ἀΰλων τάξεων, καὶ ἀπὸ ἐκεῖ, ὅσο εἶναι ἐφικτό, φέρεται πρὸς τὸ φῶς τὸ μεγάλο καὶ τρισήλιο τῆς θεαρχικῆς Τριάδας.

30. Ματθ. 24, 20. 31. Μάρκ. 12, 41-43. 32. Ἰω. 11, 20-44.

47. Δὲ θὰ κολαστοῦμε στὴ μέλλουσα ζωὴ γιατὶ ἁμαρτήσαμε, οὔτε θὰ καταδικαστοῦμε γι' αὐτό, ἀφοῦ ἡ φύση μας εἶναι δεκτικὴ τροπῆς καὶ ἀλλοιώσεως· θὰ κολαστοῦμε ἐπειδὴ ἁμαρτήσαμε καὶ δὲ μετανοήσαμε, οὔτε στραφήκαμε ἀπὸ τὸν κακὸ δρόμο μας πρὸς τὸν Κύριο, ἐνῶ μᾶς δόθηκε ἐξουσία καὶ καιρὸς γιὰ μετάνοια, ὥστε ν' ἀποδείξομε τὸ Θεὸ ἀγαθὸ —ὅπως καὶ εἶναι— κι ὄχι ἐμπαθή, ἀντίθετα, μὲ τὸ νὰ μᾶς ἐκδικεῖται κατὰ κάποιο τρόπο καὶ νὰ ὀργίζεται. Πλὴν ὅμως ὁ Θεὸς τιμωρεῖ τὴν κακία κι ὄχι ἐμᾶς, γιατὶ εἶναι ἐλεύθερος ἀπὸ κάθε πάθος κι ἀπὸ κάθε ἐκδικητικότητα, ἂν καὶ λέγεται ὅτι συσχηματίζεται μὲ τὰ ἔργα καὶ τὶς διαθέσεις μας, σὰν καθρέφτης, καὶ ἀνταποδίδει στὸν καθένα ἀνάλογα μὲ ὅσα ἔπραξε στὴ ζωή.

48. Ὅταν κλονίζεσαι ἀπὸ τὴν καλή σου κατάσταση, μὴν ταράζεσαι, ἀλλὰ διόρθωνε τὸν ἑαυτό σου, τρέχοντας τὸ γρηγορότερο στὴν προηγούμενή σου κατάσταση, μὲ λύπη, σκυθρωπότητα καὶ ἀνελέητη αὐτομεμψία· ἀκόμη, καὶ μὲ πολλὰ δάκρυα καὶ συντριβὴ τοῦ πνεύματος. Μὲ αὐτὰ θὰ σηκωθεῖς ἀπὸ τὴν πτώση ποὺ σοῦ συνέβη καὶ θὰ φτάσεις στὴν κοιλάδα τῆς σωτήριας ἀγαλλιάσεως, προσέχοντας στὸ μέλλον ὅσο μπορεῖς περισσότερο, ὥστε νὰ μὴν παροργίσεις πάλι τὸν Κριτὴ καὶ χρειαστεῖς δάκρυα καὶ θλίψεις γιὰ νὰ ἐξιλεωθεῖς. Ἂν δὲν τὸ κάνεις αὐτὸ ἐδῶ, θὰ τιμωρηθεῖς στὴ μέλλουσα ζωή.

49. Θὰ μιλήσομε καὶ πάλι γιὰ τὴ σεβάσμια ἱερωσύνη· ὅτι ἀπαιτεῖ ἀγγελικὴ τάξη καὶ κάθαρση, καὶ στὴ συνέχεια μεγαλύτερη προφύλαξη καὶ σωφροσύνη ἀπ' ὅ,τι προηγουμένως. Ἀφοῦ τὸ ἀκάθαρτο πρέπει κάπως νὰ γίνει καθαρό, πῶς λοιπὸν νὰ βεβηλωθεῖ τὸ καθαρό; Ἀλλιῶς, ἂν ἀνακατεύομε τὸ σκοτάδι μὲ τὸ φῶς καὶ τὴ δυσωδία μὲ τὸ μύρο, μέλλομε νὰ κληρονομήσομε ὁπωσδήποτε τὸ οὐαὶ καὶ τὴν ἀπώλεια σὰν ἱερόσυλοι, ὅπως ὁ Ἀνανίας καὶ ἡ Σαπφείρα[33].

50. Ἀπὸ σκεῦος χαμένο καὶ ἄχρηστο ποὺ ἤσουν —ἂν καὶ νομίζεις ἴσως ὅτι ἐπάξια δέχτηκες τὴν ἰσάγγελη καὶ οὐράνια ἱερωσύνη λόγω τῆς κάποιας καθάρσεώς σου—, ἔγινες σκεῦος ἐκλογῆς καὶ χρήσιμος στὸν Κύριο, κατὰ τὸν Παῦλο[34]. Κράτα λοιπὸν ἀμόλυντη τὴν τιμὴ ποὺ ἀξιώθηκες νὰ λάβεις, φυλάγοντας τὸ θεῖο δῶρο σὰν τὰ μάτια σου, γιὰ νὰ μὴ μολυνθεῖς ἀπὸ ἀπροσεξία καὶ ἀπορριφθεῖς ἀπὸ τὸ ὕψος τῆς ἱερωσύνης σὲ βαθὺ λάκκο, ἀπὸ ὅπου δύσκολα βρίσκεις ἐπιστροφή.

51. Σκέψου σὰν φρόνιμος ὅτι, ὅταν ὁ Θεὸς συγχωρεῖ, κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ καταδικάσει[35]. Καὶ ἂν ἔχεις κληθεῖ καὶ μπῆκες στὴν ὑπερκόσμια χάρη τῆς θείας ἱερωσύνης, μὴ σὲ μέλλει διόλου γιὰ τὴν προηγούμενη ζωή σου, ἂν ἴσως ἔχει καὶ κάποια κηλίδα. Μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ καὶ τὴ δική σου διόρθωση, ἔχει πάλι καθαρθεῖ. Νὰ ἔχεις ὅμως ἔπειτα ἐπιμέλεια καὶ νήψη νὰ μὴν ἀμαυρώσεις τὴ χάρη. Ἔτσι κι ἂν κάποιος ἀπερίσκεπτα ἀμφιβάλλει γιὰ τὴν ἱεροτελεστία σου λόγω τῶν παλιῶν κηλίδων σου, θ' ἀκούσει θεία φωνὴ

33. Πράξ. 5, 1-10. 34. Β' Τιμ. 2, 21· Πράξ. 9, 15. 35. Ρωμ. 8, 33-34.

νὰ τοῦ λέει: «Αὐτὰ ποὺ καθάρισε ὁ Θεός, μὴν τὰ θεωρεῖς ἐσὺ ἀκάθαρτα»[36].

52. Τὸ ἀξίωμα τῆς ἱερωσύνης εἶναι ἐλαφρὸ καὶ ὁ ζυγός της καλός[37], ἀλλὰ ὅταν τὴ σηκώνει κανεὶς καὶ τὴν κατευθύνει ὅπως πρέπει, καὶ ὅταν δὲν ἔχει ἀγοραστεῖ μὲ χρήματα ἡ χάρη τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἂν ὅμως τὸ ἀδιαπραγμάτευτο ἔχει γίνει ἀντικείμενο διαπραγματεύσεως μὲ ἀνθρώπινη σκοπιμότητα καὶ κάποιο φθαρτὸ δῶρο, καὶ δὲν ἦρθε ἡ κλήση στὴν ἱερωσύνη ἀπὸ τὸν οὐρανό, τότε τὸ φορτίο εἶναι ὑπερβολικὰ βαρύ, γιατὶ στηρίζεται σὲ κάποιον ἀνάξιο καὶ χωρὶς τὴν ἀπαιτούμενη δύναμη· καὶ ὁ ζυγὸς εἶναι ὑπερβολικὰ σκληρὸς καί, ἂν δὲν ἀφεθεῖ ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ τὸν τραβάει, θὰ τοῦ φθείρει τὸ λαιμὸ καὶ τὴ δύναμη, ἕως ὅτου τὸν ἐξαντλήσει ὁλωσδιόλου καὶ τὸν ἀφανίσει.

53. Ἀφοῦ τόλμησες καὶ μπῆκες κάτω ἀπὸ τὸ ζυγὸ τῆς ἱερωσύνης, φρόντισε νὰ εἶσαι ἄψογος καὶ νὰ διδάσκεις σωστὰ τὸ λόγο τῆς ἀλήθειας[38], ἐργαζόμενος μέσω τῆς ἱερωσύνης γιὰ τὴ σωτηρία σου μὲ φόβο καὶ τρόμο[39], γιατὶ ὁ Θεός μας εἶναι φωτιὰ ποὺ κατακαίει[40]. Ἂν ἀγγίζεις αὐτὴ τὴ φωτιὰ σὰν χρυσὸς ἢ καὶ ἄργυρος, μὴ φοβᾶσαι μήπως καεῖς, ὅπως οἱ τρεῖς νέοι στὴ Βαβυλώνα δὲ φοβήθηκαν τὴ φωτιά[41]. Ἂν ὅμως εἶσαι ἀπὸ χόρτο ἢ ἀπὸ καλάμι, τὰ πιὸ εὔφλεκτα δηλαδὴ ὑλικά, ἐπειδὴ φρονεῖς τὰ γήινα, τρέμε μὴν κατακαεῖς ἀπὸ τὴν οὐράνια φωτιά, —ἐκτὸς ἂν ἀποφύγεις σὰν τὸν Λὼτ[42] τὴν ὀργὴ μὲ τὴν παραίτηση ἀπὸ τὰ φρικτότατα μυστήρια. Δὲν γνωρίζω ἂν τὰ πολὺ μικρὰ ἁμαρτήματα, ποὺ κάποιος ἔχει ἀπὸ ἀδυναμία, ἀφανίζονται ἀπὸ τὴ θεία αὐτὴ φωτιὰ τῆς ἱερότατης λατρείας, καὶ γι' αὐτὸ κι ἐσὺ δὲν καίγεσαι ἀπ' αὐτὴ τὴ φωτιά, ὅπως τὸ ἀδύνατο ἐκεῖνο φυτὸ τῆς βάτου[43].

54. Ἀφοῦ, σὰν αὐτοὺς ποὺ πάσχουν ἀπὸ γονόρροια, δὲν ἔχεις τὴ δύναμη νὰ ἀποσπαστεῖς ἀπὸ τὴν ἐμπαθή σου κατάσταση λόγω τῆς μακροχρόνιας συνήθειας, πῶς ἀποτολμᾶς ν' ἀγγίζεις ἐκεῖνα ποὺ δὲν τολμοῦν οὔτε ἄγγελοι νὰ τὰ ἀγγίξουν, ταλαίπωρε; Ἢ λοιπὸν ἀπὸ φρίκη κρατήσου μακριὰ ἀπὸ τὴ θεία ἱεροτελεστία, καὶ ἔτσι νὰ ἐξιλεώσεις τὸ Θεό, ἢ περίμενε ὡς ἀναίσθητος καὶ ἀδιόρθωτος νὰ πέσεις στὴν ὀργὴ καὶ στὰ χέρια τοῦ ζῶντος Θεοῦ, ὁ ὁποῖος δὲ θὰ σοῦ δείξει λύπη καὶ φιλανθρωπία, ἀλλὰ θὰ σὲ τιμωρήσει ἀμείλικτα, ἐπειδὴ ἀποτολμᾶς μ' ἀναίδεια νὰ μπεῖς στὸ βασιλικὸ γάμο μὲ λερωμένη τὴν ψυχὴ καὶ τὴ στολή, καὶ εἶσαι ἀνάξιος ἀκόμα καὶ νὰ μπεῖς, ὄχι καὶ νὰ παρακαθήσεις στὸ γαμήλιο τραπέζι[44].

55. Γνώρισα κάποιον ἱερωμένο ποὺ ἀποτολμοῦσε νὰ ἱερουργεῖ ἀνάξια τὰ θεῖα μυστήρια, ἐνῶ εἶχε περιπέσει στὸ πάθος τῆς πορνείας. Αὐτὸς ἔπεσε πρῶτα ἄρρωστος μὲ ἀσθένεια ἀθεράπευτη καὶ φοβερὴ καὶ πλησίαζε πιὰ στὸ θάνατο. Ἂν καὶ μεταχειρίστηκε ὅλα τὰ μέσα, δὲν ἔβλεπε ὠφέλεια, ἀλλὰ

36. Πράξ. 10, 15.
37. Ματθ. 11, 30.
38. Β' Τιμ. 2, 15.
39. Φιλιπ. 2, 12.
40. Ἑβρ. 12, 29.
41. Δαν. 3, 17-18.
42. Γεν. 19, 17 καὶ 29.
43. Ἐξ. 3, 2.
44. Ματθ. 22, 12.

μᾶλλον χειροτέρευε. Ἦρθε τότε σὲ συναίσθηση ὅτι πεθαίνει ἐπειδὴ ἱερουργεῖ ἀνάξια, καὶ ἀμέσως παραιτήθηκε μὲ ὅρκο ἀπὸ τὴ θεία Λειτουργία· ἀμέσως θεραπεύτηκε, ὥστε οὔτε σημάδι τῆς ἀσθένειας δὲν ἔμεινε.

56. Εἶναι λαμπρὸ καὶ τὸ ἀξίωμα καὶ τὸ ἔνδυμα τῆς ἱερωσύνης, ἀλλὰ ἐφόσον καὶ ἡ ψυχὴ ἀπὸ μέσα λάμπει ἀπὸ καθαρότητα. Ὅταν ὅμως ἡ ψυχὴ λερωθεῖ ἀπὸ ἀπροσεξία, ἐνῶ ἡ συνείδηση ποὺ διαμαρτύρεται, ἀγνοεῖται, τότε τὸ φῶς γίνεται σκοτάδι καὶ προξενεῖ τὸ αἰώνιο σκοτάδι καὶ τὴν αἰώνια φωτιά. Ἐκτὸς ἂν ἀφήσομε αὐτὸ τὸ δρόμο, τὸν ἀπόκρημνο κι ἀπὸ τὶς δύο πλευρές, καὶ στραφοῦμε πρὸς ἄλλη ὁδό, ἡ ὁποία μὲ τὴν ἀρετὴ καὶ τὴν ταπείνωση ὁδηγεῖ χωρὶς κίνδυνο στὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ.

57. Ἡ ἐπιτυχία τῆς σωτηρίας γίνεται μὲ τὴν ταπείνωση καὶ τὴν ἀρετή, ὄχι μὲ τὴν ἔνδοξη ἱερωσύνη, ἡ ὁποία ἀπαιτεῖ ζωὴ ἀγγελική. Ἢ λοιπὸν γίνε ἀπαθὴς ὅπως οἱ ἄγγελοι, μὲ φρόνημα ἔξω ἀπὸ τὸ κόσμο καὶ τὴ σάρκα, καὶ ἔτσι ἀνέβαινε τὴν οὐράνια αὐτὴ κλίμακα, ἢ συνειδητοποιώντας τὴν ἀσθένειά σου, φοβήσου τὸ ὕψος τῆς ἱερωσύνης, ἀπ' ὅπου τὸ πέσιμο εἶναι μεγάλο γιὰ ὅσους δὲν εἶναι ἱκανοί. Διάλεξε τὸ δρόμο ποὺ ἀκολουθοῦν οἱ πολλοί, ὁ ὁποῖος φιλιώνει μὲ τὸ Θεὸ ὄχι λιγότερο ἀπὸ τὴν ἱερωσύνη. Σ' αὐτὸν κι ἂν συμβεῖ νὰ πέσεις, εἶναι εὔκολο νὰ μετανοήσεις καὶ νὰ σηκωθεῖς μὲ τὸ ἔλεος καὶ τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ.

58. Σάρκα καὶ αἷμα δὲν κληρονομοῦν τὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ[45]. Καὶ πῶς ἐσύ, ἐνῶ κοινωνεῖς τὴ σάρκα καὶ τὸ αἷμα τοῦ Θεοῦ, δὲ γίνεσαι σύσσωμος μὲ Αὐτὸν καὶ δὲν ἑνώνεσαι μὲ τὸ αἷμα Του, ἔχοντας ἤδη μέσα σου τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν, ἀλλὰ πολιορκεῖσαι ἀπὸ πάθη σάρκας καὶ αἵματος; Φοβᾶμαι μήπως δὲ θὰ μείνει σὲ σένα τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ γιατὶ εἶσαι σαρκικός[46], καὶ μήπως δεχτεῖς πολὺ αὐστηρὴ τιμωρία τότε στὸν καιρὸ τῆς κρίσεως καὶ ἀφαιρεθεῖ ἀπὸ σένα ἡ σεβάσμια ἱερωσύνη, ἐπειδὴ εἶσαι ἀνάξιος γι' αὐτὴ τὴ χάρη, καὶ παραπεμφθεῖς στὴν αἰώνια κόλαση.

59. Ὅταν δὲν ἔχεις ἐμπρὸς στὰ μάτια σου τὸ φόβο τοῦ Θεοῦ, νομίζεις ὅτι εἶναι μικρὸ πράγμα νὰ ἱερουργεῖς ἀνάξια, ἐξαπατώμενος ἀπὸ τὴ φιλαυτία σου καὶ γι' αὐτὸ νομίζοντας ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ἀγαθός. Αὐτὸ ἔπαθαν παλιὰ ὁ Δαθὰν καὶ ὁ Ἀβειρών, ἕως ὅτου τοὺς κατάπιε ἡ γῆ[47]. Τοῦτο τὸ φοβερὸ καὶ σὺ νὰ φοβηθεῖς καὶ νὰ ἐννοήσεις πόσο μεγάλο πράγμα εἶναι ἡ ἱερουργία, καὶ ἢ νὰ ἀσκεῖς τὴν ἱερωσύνη ἄξια καὶ καθαρά, γιὰ νὰ μὴν πῶ σὰν ἄγγελος, ἢ σταμάτησε σὰν συνετὸς νὰ τελεῖς τὴ φρικτὴ λατρεία· μήπως καταφρονώντας κατὰ τὸ παρὸν καὶ ξεγελώντας τὴ συνείδησή σου ποὺ σὲ ἐλέγχει, φτάσεις τότε, ὅταν θὰ κρίνονται καὶ θὰ τακτοποιοῦνται τὰ πάντα, νὰ πεῖς μὲ πόνο καθὼς θὰ καταδικάζεσαι: «Μοῦ ἦρθε ὁ φόβος ποὺ φοβόμουν, κι ὅ,τι μὲ τρόμαζε, τὸ συνάντησα»[48].

60. Μὲ νήψη καὶ κόπο πρόσφερε πρῶτα γιὰ χάρη τοῦ ἑαυτοῦ σου μὲ

45. Α' Κορ. 15, 50. 46. Γεν. 6, 3. 47. Ἀριθ. 16, 31-33. 48. Ἰὼβ 3, 25.

συντριβὴ καὶ δάκρυα γιὰ ἐξιλέωση τὴν ἱερὴ χοσμοσωτήρια θυσία. Γιατὶ μετὰ τὸ θάνατό σου ποιὸν θὰ ἔχεις νὰ κοπιάζει καὶ νὰ προσφέρει τὴν ἀναίμακτη θυσία γιὰ σένα; Γι' αὐτό, σὰν ἄνθρωπος ἔξυπνος, πρόλαβε ἀπὸ τώρα, ἐνταφίασε τὸν ἑαυτό σου καὶ μνημόνευσέ τον προκαταβολικά, προσφέροντας στὸ Θεὸ τὰ ἅγια ποὺ εἶναι ἐπάνω στὴν ἁγία Τράπεζα ὡς μεσιτεία τῆς σωτηρίας σου καὶ ὑπενθυμίζοντας μ' αὐτὰ τὴ θεληματικὴ καὶ φιλάνθρωπη σφαγή Του.

61. Ἀνείπωτη καὶ ἀνέκφραστη εἶναι ἡ ἡδονὴ τῆς ψυχῆς, ἡ ὁποία μὲ πληροφορία γιὰ τὴ σωτηρία της χωρίζεται ἀπὸ τὸ σῶμα καὶ τὸ ξεντύνεται σὰν φόρεμα. Γιατὶ ἔχοντας ἐπιτύχει πιὰ τὰ ἐλπιζόμενα, ἀποθέτει χωρὶς λύπη τὸ σῶμα καὶ προχωρεῖ εἰρηνικὴ πρὸς τὸν λαμπρὸ καὶ ἱλαρὸ ἄγγελο ποὺ ἔρχεται ἀπὸ ψηλά. Μαζὶ μ' αὐτὸν διασχίζει ἀνεμπόδιστα τὸν ἀέρα, χωρὶς νὰ τὴν ἐνοχλήσουν καθόλου τὰ πονηρὰ πνεύματα. Ἀνεβαίνει μὲ χαρὰ καὶ θάρρος καὶ φωνὲς εὐχαριστίας, μέχρις ὅτου φτάσει νὰ προσκυνήσει τὸν Ποιητὴ καὶ νὰ δεχτεῖ τὴν ἀπόφαση νὰ καταταγεῖ μαζὶ μὲ τοὺς ὁμοίους της καὶ ἴσους κατὰ τὴν ἀρετή, ὡς τὴ στιγμὴ τῆς κοινῆς ἀναστάσεως.

62. Θὰ σοῦ πῶ λόγο παράδοξο καὶ μὴ θαυμάσεις. Καὶ ἂν δὲν ἐπιτύχεις τὴν ἀπάθεια, ἴσως ἐξαιτίας τῶν ἐμπαθῶν ἐνθυμήσεων ποὺ σὲ τυραννοῦν, ἂν ὡστόσο τὸν καιρὸ τῆς ἐξόδου σου βρίσκεσαι στὴν ἄβυσσο τῆς ταπεινώσεως, θὰ ὑψωθεῖς πάνω ἀπὸ τὰ σύννεφα ὄχι λιγότερο ἀπὸ τὸν ἀπαθή. Γιατὶ ἂν ὁ θησαυρὸς τῶν ἀπαθῶν εἶναι τὸ ἄθροισμα ὅλων τῶν ἀρετῶν, ἀλλὰ καὶ ὁ πολύτιμος λίθος τῆς ταπεινώσεως τὶς ξεπερνᾶ ὅλες σὲ ἀξία. Δὲν εἶναι μόνο πρόξενος ἐξιλεώσεως τοῦ ταπεινοῦ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ πρόξενος εἰσόδου μαζὶ μὲ τοὺς ἐκλεκτοὺς στὸ νυμφώνα τῆς βασιλείας Του.

63. Ὅταν δέχεσαι ἀπὸ τὸ Θεὸ ἐξιλέωση τῶν ἁμαρτιῶν σου, νὰ δοξάζεις τὸν ἀμνησίκακο καὶ ἀνεξίκακο Κύριο καὶ νὰ παίρνεις μέτρα μὲ ὅλη τὴ δύναμή σου ἐναντίον τῶν θεληματικῶν ἁμαρτημάτων. Παρ' ὅλο ποὺ καὶ αὐτὰ ἐξιλεώνονται καθημερινὰ ὡς τὴν ὥρα τοῦ θανάτου, ὅμως φανερώνεσαι ἀχάριστος ἁμαρτάνοντας εὔκολα ἐν γνώσει σου. Ὅταν ὅμως μὲ τὴν πέτρα τῆς καλῆς ἐλπίδας διώχνεις μακριὰ τὸ σκύλο τῆς ἀπογνώσεως, καὶ παρακαλεῖς μὲ ἀναίδεια καὶ ἐπιμονή, θὰ συγχωρεθοῦν οἱ πολλὲς ἁμαρτίες σου, γιὰ νὰ ἀγαπήσεις καὶ σὺ ὡς χρεώστης πολὺ[49] τὸν Εὔσπλαχνο καὶ Ὑπεράγαθο στὸν μέλλοντα αἰώνα.

64. Ὅταν μὲ τὴν ἐνέργεια τῆς θείας χάρης, σταθεῖς ἐμπρὸς στὸ Θεὸ στὴν προσευχή σου μὲ δάκρυα, νὰ κυλιέσαι ξαπλωμένος σὲ σχῆμα σταυροῦ κάτω στὴν γῆ καί, χτυπώντας τὸ κεφάλι, νὰ ζητᾶς ἀπὸ τὸ Θεὸ τὴν ἀπόλυσή σου ἀπὸ τὰ ἐδῶ, ὡς ἐλευθέρωση ἀπὸ τὴ φθορὰ καὶ ἀπομάκρυνση ἀπὸ τοὺς πειρασμούς. Πλὴν ὅμως ὄχι κατὰ τὸ θέλημά σου, ἀλλὰ ὅπως θεωρεῖ καλὸ ὁ Θεός· ὅταν καὶ ὅπου θέλει Ἐκεῖνος. Νὰ ἐπιθυμεῖς μὲν ἀπὸ τώρα τὴν

49. Λουκ. 7, 47.

ἐκδημία καὶ νὰ προτιμᾶς νὰ πήγαινες πρὸς τὸν Κύριο μὲ τὰ δάκρυα μέσα στὴν ἄβυσσο τῆς ταπεινώσεως, ὥστε ἀμέριμνος πιὰ νὰ ἔπαυες τὸ φλογερὸ πόθο καὶ τὴ δέηση· νὰ δέχεσαι ὅμως πρὸς τὸ παρὸν τὴν ἀναβολή, γιατὶ ὁ Θεὸς κάτι καλύτερο θὰ προβλέπει[50]. Νὰ ἐπιδιώκεις δὲ ἐντατικὰ καὶ μὲ ὅρκο νὰ μὴν ἀποτύχεις, κάνοντας καὶ λέγοντας καὶ ἐξετάζοντας τὸ πᾶν μὲ σκοπὸ νὰ μὴν ἐκπέσεις ἀπὸ τὸ Θεό.

65. Ἀφοῦ φορεῖς σάρκα, μὴν ἐπιχειρεῖς νὰ ἐρευνᾶς τὰ νοητά, πῶς εἶναι, ἂν καὶ τὸ νοερὸ μέρος τῆς ψυχῆς ὁδηγεῖ σ' αὐτὰ μέσω τῆς καθαρότητας. Γιατὶ ἂν τὸ ἀσώματο ποὺ ἐμποδίζεται ἀπὸ τὴν ἀναπνοὴ καὶ τὸ αἷμα, δὲν ἐλευθερωθεῖ ἀπὸ τὴν παχύτητα τῆς ὕλης καὶ δὲν πλησιάσει τὰ νοητά, δὲ θὰ μπορέσει νὰ τὰ στοχαστεῖ καὶ νὰ τὰ καταλάβει ὅπως πρέπει. Ὅταν προετοιμάζεσαι λοιπὸν νὰ βγεῖς ἀπὸ τὴν ὕλη, σὰν ἀπὸ δεύτερη σκοτεινὴ μήτρα, πρὸς ἐκεῖνα τὰ ἄυλα καὶ φωτεινά, νὰ εἶσαι χαρούμενος καὶ νὰ δοξάζεις τὸν Εὐεργέτη ποὺ μᾶς μεταφέρει μὲ τὸ θάνατο πρὸς τὰ ἐλπιζόμενα. Νὰ ἔχεις ἀδιάκοπη νήψη γιὰ τοὺς ἀσεβεῖς δαίμονες ποὺ περπατοῦν τριγύρω μας[51] καὶ ἐπιβουλεύονται πάντοτε τὴν προκοπή μας καὶ παραφυλάγουν μὲ δόλο νὰ χτυπήσουν τὴ φτέρνα μας[52], δηλαδὴ τὸ τέλος τῆς ζωῆς μας, καὶ νὰ τρέμεις μέχρι τὴν ἔξοδό σου γιὰ τὴν ἀβεβαιότητα τοῦ μέλλοντος, γιατὶ ἔχεις πλαστεῖ ἐπιδεκτικὸς τροπῆς καὶ ἀλλοιώσεως, λόγω τοῦ αὐτεξουσίου.

66. Ὁ ἐχθρὸς μᾶς ἐπιτίθεται μὲ ἄγριους καὶ φοβεροὺς πειρασμούς, ὅταν ἀντιληφθεῖ ὅτι ἡ ψυχὴ ἔφτασε σὲ μεγάλα μέτρα ἀρετῆς. Αὐτὸ τεκμηριώνεται καὶ ἀπὸ τὰ λόγια τῆς προσευχῆς, καὶ ἀπὸ τὴν προσπάθειά μας ν' ἀνεβοῦμε πάνω ἀπὸ τὴν ὑλικὴ δυάδα, δηλαδὴ τὴ σάρκα καὶ τὰ αἰσθητά. Ὁ μισάνθρωπος μᾶς πειράζει μὲ τόσο πολὺ φθόνο, ὥστε νὰ ἀπελπιζόμαστε καὶ γι' αὐτὴ τὴ ζωή μας[53]. Ἀγνοεῖ ἴσως ὁ ἀχρεῖος, πόσα ἀγαθὰ μᾶς προξενεῖ· μὲ αὐτὰ μᾶς κάνει δοκιμασμένους μὲ τὴν ὑπομονὴ καὶ μᾶς πλέκει πιὸ λαμπρὰ τὰ στεφάνια.

67. Δὲν ὑπάρχει μεγαλύτερος ἀγώνας ἀπὸ τὸν ἀγώνα τῆς σωφροσύνης καὶ τῆς παρθενίας. Ἐκεῖνος ποὺ προτιμᾶ τὴν ἀγαμία, θαυμάζεται καὶ ἀπὸ τοὺς ἴδιους τοὺς ἀγγέλους καὶ στεφανώνεται ὄχι λιγότερο ἀπὸ τοὺς μάρτυρες. Γιατὶ τὸ νὰ εἶναι κανεὶς συνδεδεμένος μὲ τὴ σάρκα καὶ τὸ αἷμα κι ὡστόσο νὰ προθυμοποιεῖται νὰ μιμεῖται μὲ τὴν ἀγνεία πάντοτε τὴν ἀυλία τῶν ἀσωμάτων, πόσους κόπους καὶ ἱδρῶτες δὲν χρειάζεται; Εἶναι τόσο μεγάλο καὶ ὑψηλὸ πράγματι τὸ κατόρθωμα, ὥστε παραλίγο νὰ θεωρεῖται καὶ ἀδύνατο, ὡς ὑπὲρ τὴ φύση· καὶ θὰ ἦταν ἀδύνατο, ἂν ὁ Θεὸς ἀπὸ ψηλὰ δὲ βοηθοῦσε, ἐνισχύοντας τὴν ἀσθένεια τῆς φύσεως καὶ στηρίζοντας τὴν ἀδυναμία της καί, κατὰ κάποιο τρόπο, ἀνασηκώνοντας ἀπὸ τὴ γῆ μὲ τὸν θεῖο ἔρωτα καὶ τὴν ἐλπίδα τῶν βραβείων ποὺ ἔχουν ἀθλοθετηθεῖ.

68. Ἡ σάρκα ποὺ γίνεται πλαδαρὴ μὲ τὴν πολυποσία καὶ τὴν πολυυ-

50. Ἑβρ. 11, 40. 51. Ψαλμ. 11, 9. 52. Γεν. 3, 15. 53. Β' Κορ. 1, 8.

πνία, εἶναι μεγάλο ἐμπόδιο γιὰ τὴ σωφροσύνη. Ἡ ἀληθινὴ σωφροσύνη μένει ἀνεπηρέαστη καὶ ἀπὸ τὶς φαντασίες τοῦ ὕπνου. Γιατὶ τὸ νὰ προσηλώνεται σ' αὐτὲς ὁ νοῦς, εἶναι σημάδι ὅτι περιφέρει ἀκόμη στὰ βάθη του τὴν ἀρρώστια τοῦ σαρκικοῦ πάθους. Ἂν ὅμως ὁ νοῦς καταξιωθεῖ μὲ τὴ χάρη νὰ συνομιλεῖ στὸν ὕπνο του δίχως μεσολάβηση τοῦ σώματος μὲ τὸ Θεό, τότε μένει ἀπείρακτος καὶ ἄγρυπνος φύλακας τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος ποὺ ἠρεμοῦν. Μοιάζει τότε μὲ κάποιο σκύλο ποὺ προσέχει ἄγρυπνος γιὰ τοὺς ἐπίβουλους λύκους χωρὶς νὰ ξεγελιέται.

69. Θὰ σοῦ πῶ λόγο παράδοξο καὶ μὴ θαυμάσεις. Ὑπάρχει κάποιο μυστήριο ποὺ τελεῖται κρυφὰ μεταξὺ τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ψυχῆς. Αὐτὸ ἀνήκει στὰ πιὸ ὑψηλὰ μέτρα τῆς ἁγιότητας καὶ στὴν τέλεια κάθαρση καὶ ἀγάπη καὶ πίστη, ὅταν ὁ ἄνθρωπος, τελείως συμφιλιωμένος μὲ τὸ Θεὸ ἑνωθεῖ μαζί Του μὲ τὴν οἰκείωση μέσω τῆς ἀδιάλειπτης προσευχῆς καὶ θεωρίας. Σ' αὐτὴ τὴν πνευματικὴ κατάσταση, ὁ Ἠλίας ἔκλεισε τὸν οὐρανὸ προξενώντας ἀνομβρία[54] καὶ κατέφλεξε τὴ θυσία μὲ οὐράνια φωτιά[55]· ὁ Μωυσῆς ἔσχισε τὴ θάλασσα[56] καὶ μὲ τὴν ἔκταση τῶν χεριῶν του κατατρόπωσε τοὺς Ἀμαληκίτες[57]· ὁ δὲ Ἰωνᾶς σώθηκε ἀπὸ τὴν κοιλιὰ τοῦ κήτους καὶ ἀπὸ τὸ βυθό[58]. Γιατὶ ὅποιος ἔγινε ἄξιος γι' αὐτὸ τὸ μυστήριο, ὑποχρεώνει τὸν φιλανθρωπότατο Θεὸ νὰ τοῦ κάνει ὅ,τι θέλει. Κι ἐνῶ βρίσκεται ἀκόμη μέσα στὴ σάρκα, ἔχει ξεπεράσει τὸ μέτρο τῆς φθορᾶς καὶ τῆς θνητότητας καὶ περιμένει τὸ θάνατο σὰν τὸν κοινὸ ὕπνο ποὺ θὰ τὸν μεταφέρει στὰ ἐλπιζόμενα ἀγαθὰ γεμάτο χαρά.

70. Ἀπὸ σεβασμὸ στὰ δεσποτικὰ πάθη καὶ τὴν κένωση τοῦ Θεοῦ Λόγου γιὰ χάρη μας, ἀλλὰ καὶ στὴ θυσία καὶ τὴν ἕνωση μὲ μᾶς τοῦ ζωοποιοῦ καὶ θείου σώματος καὶ αἵματος —ποὺ ὄχι μόνο ἀξιωθήκαμε νὰ γίνομε μέτοχοί τους, ἀλλὰ καὶ νὰ τὰ ἱερουργοῦμε— ταπείνωνε τὸν ἑαυτό σου σὰν πρόβατο γιὰ τὴ σφαγή, πιστεύοντας ἀληθινὰ ὅλους τοὺς ἄλλους ἀνώτερούς σου. Καὶ φρόντιζε πολύ νὰ μὴν πληγώνεις τὴ συνείδηση κανενός, καὶ μάλιστα δίχως λόγο. Χωρὶς ἁγιότητα μὴν τολμᾶς ν' ἀγγίξεις τὰ ἅγια, γιὰ νὰ μὴν καεῖς σὰν χορτάρι ἀπὸ τὴ θεία φωτιὰ καὶ ἐξοντωθεῖς σὰν κερὶ ποὺ ἔλυωσε[59].

71. Βεβαιότατα, ἂν διεξάγεις ὅπως πρέπει τὴ φρικτὴ τελετὴ τῆς θείας καὶ σεβάσμιας ἱερουργίας καὶ δὲν σὲ κατηγορεῖ γιὰ τίποτε ἡ συνείδησή σου, θὰ ἐλπίσεις ἀπὸ αὐτὴν τὴ σωτηρία σου. Γιατὶ ἀπὸ αὐτὴν λαμβάνεις ὠφέλεια περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλη πνευματικὴ ἐργασία καὶ θεωρία. Ἂν ὅμως δὲν τὴ διεξάγεις ὅπως πρέπει, ἀλοίμονό σου· εἶναι ὁπωσδήποτε καλύτερο νὰ ἐγκαταλείψεις τὸ ὕψος τῆς ἱερωσύνης ἀπὸ ἐπίγνωση τῆς ἀδυναμίας σου, παρὰ νὰ τὴν ἀσκεῖς ὄχι τέλεια κι ὄχι ἁγνά, καὶ ἐνῶ οἱ ἄλλοι σὲ νομίζουν ὅτι εἶσαι

54. Γ' Βασ. 17, 1.
55. Γ' Βασ. 18, 36-38.
56. Ἐξ. 14, 21.
57. Ἐξ. 17, 11-13.
58. Ἰωνᾶ 2, 2 καὶ 11.
59. Ψαλμ. 57, 9.

πολὺ ψηλά, ἐσὺ νὰ βρίσκεσαι σὲ ἀξιοδάκρυτη πτώση ἀπὸ τὴν ἀναξιότητά σου.

72. Ἡ μέσω τῆς θείας ἱερωσύνης λατρεία καὶ ἐξιλέωση καὶ ἱκέτευση τοῦ Θεοῦ ὑπερέχει τόσο ἀπὸ κάθε ψαλμωδία καὶ προσευχή, ὅσο διαφέρει στὴ λαμπρότητα ἀπὸ τὰ ἄστρα ὁ ἥλιος. Γιατὶ στὴ θεία Ἱερουργία θυσιάζομε καὶ παρουσιάζομε καὶ προβάλλομε γιὰ ἐξιλέωσή μας τὸν ἴδιο τὸ μονογενὴ Υἱὸ τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος θυσιάστηκε χωρὶς ἀντάλλαγμα γιὰ τοὺς ἁμαρτωλοὺς ἀπὸ φιλανθρωπία. Κι αὐτὸ τὸ κάνομε ὄχι μόνο γιὰ τὴν ἄφεση τῶν ἁμαρτιῶν, ἀλλὰ ὁπωσδήποτε καὶ γιὰ τὴν ἐκπλήρωση αἰτήσεων πρὸς τὸ συμφέρον μας, ἂν βέβαια ἡ συνείδηση μένει καθαρή. Καὶ τὸ θεῖο σῶμα ἑνωμένο μὲ τὴ θεότητα, σὰν ἀναμμένο κάρβουνο καίει κάθε ἁμαρτία καὶ φωτίζει τὶς καρδιὲς ἐκείνων ποὺ προσέρχονται μὲ πίστη. Ἐπίσης καὶ τὸ θεϊκὸ καὶ τίμιο αἷμα πλένει καὶ καθαρίζει περισσότερο ἀπὸ κάθε ὕσσωπο[60] ὅλες τὶς κηλίδες καὶ τοὺς μολυσμοὺς ἐκείνων πού, ὅσο πιὸ καθαρὰ καὶ ἁγνὰ μποροῦν, τολμοῦν καὶ προσέρχονται στὰ ἅγια, —ἂν συμβεῖ νὰ ἔχει μείνει μέσα τους κάτι βρώμικο.

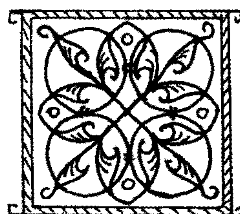
73. Ὅπως εἶπε κάποιος ἀπὸ τοὺς Ἁγίους, στὴ θεία λειτουργία δὲ θυσιάζεται τὸ σῶμα τοῦ Θεοῦ Λόγου ποὺ ἔχει ἀναληφθεῖ στὸν οὐρανό, κατεβαίνοντας ἀπὸ ἐκεῖ, ἀλλὰ ὁ ἴδιος ὁ ἄρτος καὶ ὁ ἴδιος ὁ οἶνος μεταβάλλονται σὲ σῶμα καὶ αἷμα Χριστοῦ, καθὼς ἱερουργοῦνται μὲ πίστη καὶ φόβο καὶ πόθο καὶ εὐλάβεια ἀπ' ὅσους ἔχουν ἀξιωθεῖ τὴ θεία ἱερωσύνη, καὶ δέχονται αὐτὴ τὴ μεταβολὴ μὲ τὴν ἐνέργεια καὶ τὴν ἐπιφοίτηση τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Δὲ γίνεται σῶμα διάφορο ἀπὸ αὐτὸ τοῦ Κυρίου, ἀλλὰ ὁ ἄρτος μεταβάλλεται σ' αὐτὸ τὸ ἴδιο σῶμα καὶ γίνεται πρόξενος ἀφθαρσίας, χωρὶς νὰ φθείρεται. Πόση λοιπὸν καθαρότητα καὶ ἁγιότητα πρέπει νὰ ἔχει ὁ ἱερέας, ἀγγίζοντας τὸ θεϊκὸ σῶμα; Καὶ πόση παρρησία, ἀφοῦ γίνεται μεσίτης Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων καὶ παίρνει συμπρεσβευτές, μαζὶ μὲ τὴν Πάναγνη Μητέρα τοῦ Θεοῦ, ὅλες τὶς ἐπουράνιες δυνάμεις τῶν ἀγγέλων καὶ τοὺς Ἁγίους ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ κόσμου; Ἐγὼ νομίζω ὅτι ὅπως ἔχει ἀγγελικὴ ἢ ἀρχαγγελικὴ τὴν ἀξία, τέτοια πρέπει νὰ ἔχει καὶ τὴν οἰκειότητα μὲ τὸ Θεό.

74. Σημείωσε καὶ τοῦτο, Πισήνιε· ὅτι μετὰ τὸ Σύμβολο τῆς Πίστεως τὰ τίμια δῶρα, ποὺ πρόκειται σὲ λίγο ν' ἁγιαστοῦν, μένουν ἀκάλυπτα πάνω στὴν ἁγία τράπεζα, σὰν νὰ δέονται κατὰ κάποιο τρόπο καὶ νὰ κράζουν μὲ ἀλάλητες φωνὲς πρὸς Ἐκεῖνον ποὺ κατοικεῖ στοὺς οὐρανούς, γι' αὐτοὺς ποὺ τὰ προσφέρουν. Γιατὶ κοιτάζοντάς τα Ἐκεῖνος, δὲν ἀδιαφορεῖ· καὶ βλέποντάς τα, δὲν παραβλέπει, ἀλλὰ θυμᾶται τὴ θεληματικὴ κένωση καὶ τὴν ἀνέκφραστη συγκατάβαση καὶ τὴν ἀπὸ φιλανθρωπία σφαγή Του. Δὲ μᾶς χάρισε βέβαια τὴ λύτρωση καὶ τὴ σωτηρία μὲ τὸ πάθος Του ἐνῶ ἤμαστε δικαιωμένοι, ὁ ἀγαθὸς καὶ ἀνεξίκακος, ἀλλὰ ἐνῶ ἤμαστε ἐχθροὶ μαζί Του, μᾶς ἐλέη-

60. Ψαλμ. 50, 9.

σε καὶ μᾶς ξανακάλεσε κοντά Του.

75. Καὶ ἂν ἀκόμη ἐξασκεῖς τὴν καθαρὴ προσευχή, ἡ ὁποία ἑνώνει ἄυλα τὸν ἄυλο νοῦ μὲ τὸ Θεό, καὶ ἔφτασες νὰ δεῖς σὰν σὲ καθρέφτη τὴν κατάσταση ποὺ σὲ περιμένει μετὰ τὸ τέλος αὐτῆς τῆς ζωῆς, ἐπειδὴ δέχτηκες τὸν ἀρραβώνα τοῦ Πνεύματος[61] καὶ ἀπόκτησες μέσα σου τὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν[62] μὲ κάθε αἴσθηση καὶ πληροφορία, μὴν ἀνεχθεῖς νὰ ἀπολυθεῖς ἀπὸ τὴ σάρκα χωρὶς πρόγνωση τοῦ θανάτου. Ἀλλὰ καὶ νὰ παρακαλεῖς ἀκούραστα γι' αὐτὸ καὶ νὰ ἔχεις καλὴ ἐλπίδα ὅτι θὰ τὸ ἐπιτύχεις, πλησιάζοντας τὴν ἔξοδό σου, ἂν σὲ συμφέρει. Καὶ νὰ ἑτοιμάζεσαι γι' αὐτὴν ἀδιάκοπα, ἀπορρίπτοντας κάθε δειλία. Ἔτσι θὰ μπορέσεις, ἀφοῦ διασχίσεις τὸν ἀέρα καὶ ξεφύγεις τὰ πονηρὰ πνεύματα, νὰ διαβεῖς θαρραλέα καὶ ἄφοβα τὶς οὐράνιες ἁψίδες. Καὶ ἀφοῦ συνταχθεῖς μὲ τὶς ἀγγελικὲς τάξεις καὶ προστεθεῖς στοὺς ἐκλεκτοὺς καὶ δικαίους ποὺ ὑπῆρξαν ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τοῦ κόσμου, θὰ θεωρεῖς τὸ Θεὸ ὅσο εἶναι ἐφικτό· δηλαδὴ θὰ δέχεσαι τὰ ἀγαθὰ ποὺ πηγάζουν ἀπ' Αὐτὸν καὶ θὰ βλέπεις τὸ Λόγο τοῦ Θεοῦ ν' ἀκτινοφωτοβολεῖ τὰ ὑπερουράνια, καὶ μαζὶ μὲ τὴν ἄχραντη σάρκα Του νὰ λατρεύεται συγχρόνως μὲ τὸν Πατέρα καὶ τὸ Πνεῦμα σὲ κοινὴ προσκύνηση ἀπ' ὅλη τὴν ἐπουράνια στρατιὰ κι ἀπ' ὅλους τοὺς Ἁγίους. Ἀμήν.

61. Β' Κορ. 5, 5.

62. Λουκ. 17, 21.

Εὑρετήρια

Α' ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΕΝΝΟΙΩΝ

Α

I

K

Λ

M

N

Ξ

Ο

Π

Σ

Τ

Υ

Φ

Χ

Ψ

Β' ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΑΓΙΟΓΡΑΦΙΚΩΝ ΧΩΡΙΩΝ